

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

**2019-2020 ОҚУ ЖЫЛЫНДА ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ЖАЛПЫ ОРТА БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТЕРІНДЕ ОҚУ ПРОЦЕСІН
ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ
ТУРАЛЫ**

Әдістемелік нұсқау хат

Нұр-Сұлтан
2019

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесінің шешімімен баспаға ұсынылды (2019 жылғы 14 маусымдағы №5 хаттамасы)

2019-2020 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін мектептерінде оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы: Әдістемелік нұсқау хат. – Нұр-Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2019. – 384 б.

Жинаққа 2019-2020 оқу жылында Қазақстан Республикасының мектепалды даярлық және жалпы орта білім беретін мектептерінің 1-11-сыныптарында оқу процесін ұйымдастыру бойынша материалдар енгізілген.

Жинақ жалпы орта білім беретін мектептердің басшылары мен пән мұғалімдеріне, білім саласының қызметкерлеріне арналған.

ЖАЛПЫ ЕРЕЖЕЛЕР

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың бастамасымен «100 нақты қадам» Ұлт жоспарын іске асыру аясында ЭЫДҰ елдерінің стандарттары негізінде адам капиталының сапасын көтеруге бағытталған білім беру саласындағы 5 қадам жоспарланған.

76-қадам: 12 жылдық білім беруді кезең-кезеңімен енгізу, функционалдық сауаттылықты дамыту үшін мектептегі оқыту стандарттарын жаңарту. Жоғары сыныптарда жанбасына қаржыландыруды енгізу, табысты мектептерді ынталандыру жүйесін құру.

79-қадам: Білім беру жүйесінде – жоғары сыныптар мен ЖОО-ларда ағылшын тілінде оқытуға кезең-кезеңмен көшу.

89-қадам: «Нұрлы Болашақ» ұлттық жобасын әзірлеу және жүзеге асыру. Мектептік білім берудің қолданыстағы оқу бағдарламаларына «Мәңгілік ел» құндылықтарын енгізу.

2019-2020 ОҚУ ЖЫЛЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

2019-2020 оқу жылында 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10- сыныптар жаңартылған білім мазмұны бойынша, ал 11-сыныптар 2013 жылы бекітілген оқу бағдарламаларымен білім алады.

2019-2020 жаңа оқу жылында білім беру процесінің нормативтік-құқықтық қамтамасыз етілуі:

1) мектепалды даярлық сыныптарында және 1-3-сыныптарда білім беру процесі:

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығымен бекітілген Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты;

ҚР БҒМ 2016 жылғы 12 тамыздағы № 499 бұйрығымен бекітілген Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламалары (бұдан әрі – Үлгілік бағдарлама);

✓ Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің м.а. 2018 жылғы 10 қазандағы № 556 бұйрығымен бекітілген "Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 20 желтоқсандағы № 557 бұйрығына өзгерістер мен толықтыру енгізу туралы» бұйрығы

✓ Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарлары (2018 жылғы 4 қыркүйектегі № 441 бұйрығымен бекітіліген өзгерістер мен толықтыруларымен);

✓ ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 10 мамырдағы № 199 бұйрығымен бекітілген Бастауыш білім берудің жалпы білім беретін пәндерінің үлгілік оқу бағдарламалары;

✓ Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 03 сәуірдегі № 115 Бұйрығымен бекітілген Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламалары ("Информатика" пәні бойынша 2018 жылғы 17 қазандағы №576 бұйрықпен бекітілген толықтырулар мен өзгертулер)

✓ Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу жоспары (ҚР БҒМ 2016 жылғы 22 маусымдағы № 391 бұйрығына 1-қосымша);

✓ ҚР Үкіметінің 2015 жылғы 25 сәуірдегі № 327 қаулысымен бекітілген Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты (бұдан әрі – ҚР МЖМС-2015);

✓ ҚР Үкіметінің 2017 жылғы 15 тамыздағы № 484 қаулысымен бекітілген Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты;

✓ ҚР Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 15 шілдедегі № 453 бұйрығымен бекітілген Бастауыш білім берудің үлгілік оқу жоспарлары;

✓ ҚР Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 8 сәуірдегі № 266 бұйрығымен бекітілген Бастауыш білім берудің жалпы білім беретін пәндерінің үлгілік оқу бағдарламалары;

✓ «Оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық жеткізгіштердегі тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі міндетін атқарушының 2013 жылғы 27 қыркүйектегі № 400 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 3 мамырдағы № 192 бұйрығымен бекітілген оқу басылымдары негізінде жүзеге асырылады;

2) 4, 9, 10-11-сыныптарда білім беру процесі:

✓ ҚР Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысымен бекітілген Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта) мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты (бұдан әрі – ҚРМЖМС-2012);

✓ ҚР Үкіметінің 2017 жылғы 15 тамыздағы № 485 қаулысымен бекітілген Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты (бұдан әрі – ҚР МЖМС - 2012);

✓ «ҚР Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 25 шілдедегі № 296 бұйрығымен бекітілген Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарлары;

✓ «ҚР Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 27 қарашадағы № 471 бұйрығымен бекітілген Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарлары;

✓ «ҚР Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚР Білім және ғылым

министрінің 2014 жылғы 25 ақпандағы № 61 бұйрығымен бекітілген Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарлары;

✓ ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығымен бекітілген Жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстары мен факультативтердің үлгілік оқу бағдарламалары;

✓ «ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 15 шілдедегі № 281 бұйрығымен бекітілген Жалпы білім беретін пәндердің үлгілік оқу бағдарламалары;

✓ «ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 18 маусымдағы № 393 бұйрығымен бекітілген Жалпы білім беретін пәндердің үлгілік оқу бағдарламалары негізінде жүзеге асырылады;

3) 5- 8-сыныптарда білім беру процесі:

✓ ҚР Үкіметінің 2016 жылғы 13 мамырдағы № 292 қаулысымен бекітілген Орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты (бұдан әрі – ҚР ОБМЖМС-2016);

✓ Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 23 қарашадағы № 668 бұйрығымен бекітілген жалпы білім беретін пәндердің үлгілік оқу бағдарламалары;

✓ «Оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық жеткізгіштердегі тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі міндетін атқарушының 2013 жылғы 27 қыркүйектегі № 400 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 3 мамырдағы № 192 бұйрығымен бекітілген оқу басылымдары негізінде жүзеге асырылады;

✓ «Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға қабылдаудың үлгі қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 19 қаңтардағы № 127 Қаулысына өзгерістер енгізу туралы» ҚР Үкіметінің 2018 жылғы 10 мамырдағы № 254 Қаулысы;

✓ «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 қарашадағы № 596 бұйрығы;

✓ «Білім беру ұйымдары білім беру қызметінде пайдаланатын қатаң есептіліктегі құжаттардың нысанын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің міндетін атқарушының 2007 жылғы 23 қазандағы № 502 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 13 желтоқсандағы № 615 бұйрығы;

✓ «Мемлекеттік орта білім беру ұйымдарының басшыларын конкурстық тағайындау қағидасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы

Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 21 ақпандағы № 57 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 26 маусымдағы № 308 бұйрығы;

✓ «Мемлекеттік білім беру ұйымдарының білім алушылары мен тәрбиеленушілерін оқулықтармен және оқу-әдістемелік кешендермен қамтамасыз ету қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 28 қаңтардағы № 91 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 25 желтоқсандағы № 647 бұйрығы;

✓ «Оқулықтарды, оқу-әдістемелік кешендері мен оқу-әдістемелік құралдарын әзірлеу, оларға сараптама, сынақ өткізу және мониторинг жүргізу, оларды басып шығару жөніндегі жұмысты ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 24 шілдедегі № 344 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 желтоқсандағы № 651 бұйрығы;

✓ «Мектепке дейінгі, орта білім беру ұйымдарын, сондай-ақ арнайы білім беру ұйымдарын жабдықтармен және жиһазбен жарақтандыру нормаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 22 қаңтардағы № 70 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 29 желтоқсандағы № 662 бұйрығы;

✓ «Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын әдіснамалық қамтамасыз етуді үйлестіру туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 18 қаңтардағы № 20 бұйрығы;

✓ «Орта білім беру ұйымдарының жеке санаттағы педагог қызметкерлері жүргізу үшін ұсынылатын құжаттардың тізбесін анықтау туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 26 қаңтардағы № 32 бұйрығы;

✓ «Білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 14 маусымдағы № 272 бұйрығы;

✓ «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарының педагог қызметкерлері мен оларға теңестірілген тұлғаларға біліктілік санаттарын беру (растау) үшін оларды аттестаттаудан өткізуге құжаттарды қабылдау бойынша мемлекеттік көрсетілетін қызмет стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 9 қарашадағы № 632 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі міндетін атқарушының 2018 жылғы 16 шілдедегі № 350 бұйрығы;

✓ «Білім және ғылым саласындағы азаматтық қызметшілерді аттестаттаудан өткізу қағидалары мен шарттарын, сондай-ақ Мектепке дейінгі, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында жұмыс істейтін педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген тұлғаларды аттестаттаудан өткізу қағидалары мен шарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 27 қаңтардағы № 83 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі міндетін атқарушының 2018 жылғы 12 сәуірдегі № 152 бұйрығы;

✓ «Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі, жергілікті атқарушы органдар көрсететін «Үздік педагог» атағын беру және мемлекеттік орта білім беру мекемелерінің басшылары лауазымдарына орналасу конкурстарына қатысу үшін құжаттарды қабылдау бойынша мемлекеттік қызметтер стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 8 сәуірдегі № 173 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі міндетін атқарушының 2018 жылғы 16 шілдедегі № 351 бұйрығы;

✓ «2018 жылы педагог қызметкерлері мен оларға теңестірілген тұлғаларды аттестаттаудың бірінші кезеңі – Ұлттық біліктілік тестілеуді өткізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 10 мамырдағы № 200 бұйрығы;

✓ «Ұсынылған пәндік олимпиадалардың, кәсіби конкурстардың, ғылыми жобалардың, спорттық жарыстардың және басқа да шығармашылық іс-шаралардың тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі міндетін атқарушының 2018 жылғы 24 мамырдағы № 226 бұйрығына толықтырулар енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 9 тамыздағы № 394 бұйрығы;

✓ «Мектепке дейінгі балалар ұйымдарына кезектілікті қалыптастыру мен оның қызметін және жолдамаларды беру процесін автоматтандыру жөніндегі әдістемелік ұсынымдар туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің міндетін атқарушының 2017 жылғы 14 шілдедегі №337 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі міндетін атқарушының 2018 жылғы 18 мамырдағы № 213 бұйрығы;

✓ «Еңбек нарығының қажеттіліктерін ескере отырып, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар мамандарды даярлауға, жоғары оқу орындарының дайындық бөлімдеріне, сондай-ақ мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуға, орта білім беруге мемлекеттік білім беру тапсырысын орналастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 29 қаңтардағы № 122 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 28 мамырдағы № 231 бұйрығы;

✓ «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгерістер мен толықтыру енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 10 мамырдағы № 199 бұйрығы;

✓ «Білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиялық талаптар» санитариялық қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2017 жылғы 16 тамыздағы № 611 бұйрығы.

✓ Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) және оқу бағдарламалары Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтына (www.nao.kz) орналастырылған.

Мектеп әкімшілігінде МЖМБС және үлгілік оқу жоспарлары, үлгілік оқу бағдарламаларының қағазға шығарылған бір нұсқасы болғаны жөн.

Педагогтердің МЖМБС және үлгілік оқу жоспарлары, үлгілік оқу бағдарламаларының электронды нұсқаларымен жұмыс істеулеріне болады.

Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру деңгейлеріндегі оқу процесіне қатысушыларды кешенді қолдауды Академия сайты (www.nao.kz) қамтамасыз етеді. Мұғалімдерге көмек ретінде сайттың келесі бөлімдері ұсынылады:

- «*Білім беруді оқу-әдістемелік қамтамасыз ету*» (Әдістемелік-нұсқау хат, Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты), бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарлары мен оқу бағдарламалары, нормативтік-құқықтық база);

- «*Білім беруді ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету*» (әдістемелік құралдар, ұсынымдар мен нұсқаулықтар, тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері, Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері);

- «*Семинарлар, конференциялар*» (Академияда өткізілетін іс-шаралар туралы ақпараттар: ғылыми-практикалық конференциялар, тақырыптық семинарлар және т.б.);

- «*Журналдар*» (Академияда шығарылатын «12 жылдық білім беру – 12-летнее образование», «Білім – Образование», «Қазақстан кәсіпкері – Профессионал Казахстана» ғылыми-әдістемелік журналдар туралы ақпараттар);

- «*Сұрақ-жауап*» (оқыту мен тәрбиенің өзекті мәселелерін талқылау, Академия мамандарына сұрақтар қою мүмкіндігі).

Білім беру қызметін ұйымдастыру кезінде жалпы білім беретін ұйымдардың басшылыққа алатын нормативтік-құқықтық құжаттары Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің сайтындағы (<http://www.adilet.gov.kz>) «Әділет» ақпараттық-құқықтық жүйе» (<http://adilet.zan.kz>) блогында орналастырылған.

Жаңартылған білім мазмұнына көшетін мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсету үшін «Назарбаев Зияткерлік мектептері» Дербес білім беру ұйымы

Жүйелі-әдістемелік кешен (ЖӘК) әзірледі. Аталған кешенді НЗМ сайтынан (smk.nis.edu.kz сілтемесі арқылы кіру)табуға болады.

Барлық сыныптық, сыныптан тыс жұмыстардың (факультативтік, жеке және үйірме сабақтары) түрлерін қоса алғанда, білім алушылардың апталық оқу жүктемесінің ең жоғарғы көлемі 1-сыныпта – 24 с., 2-сыныпта – 25 с., 3-сыныпта – 29 с., 4-сыныпта – 29 с., 5-сыныпта – 32 с., 6-сыныпта – 33 с., 7-сыныпта – 34 с., 8-сыныпта – 36 с., 9-сыныпта – 38 с., 10-сыныпта – 39 с., 11-сыныпта – 39 с. аспауы тиіс.

Білім беретін ұйымдар ата-аналар комитеті және қамқоршылық кеңесінің келісімімен күнделікті өткізілетін сабақтар санын белгілейді.

Назар аударыңыздар!

2019-2020 оқу жылының ұзақтығы: мектепалды сыныптарда – 32 апта, 1-сыныптарда – 33 апта, 2-11(12)-сыныптарда – 34 апта.

«Орта білім беру ұйымдарында 2019 - 2020 оқу жылының басталуын, ұзақтығын және каникул кезеңдерін айқындау туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 5 шілдедегі № 322 бұйрығымен 2019-2020 оқу жылы барысындағы каникул күндері белгіленді:

1) 1-11(12)-сыныптарда: күзгі каникул – 7 күн (2018 жылғы 29 қазан - 4 қарашаны қоса алғанда),

қысқы – 10 күн (2018 жылғы 31 желтоқсан – 2019 жылғы 9 қаңтарды қоса алғанда),

көктемгі – 13 күн (2019 жылғы 21 наурыз - 2 сәуірді қоса алғанда);

2) мектепалды сыныптарда:

күзгі каникул – 7 күн (2018 жылғы 29 қазан - 4 қарашаны қоса алғанда),
қысқы – 14 күн (2018 жылғы 27 желтоқсан – 2019 жылғы 9 қаңтарды қоса алғанда),

көктемгі – 15 күн (2019 жылғы 21 наурыз - 4 сәуірді қоса алғанда);

3) мектепалды және 1-сыныптарда: қосымша каникулдар: 7 күн (2019 жылғы 4 - 10 ақпанды қоса алғанда).

Сабақтардың өткізу мерзімі мереке күндерімен сәйкес келген жағдайда, тақырыбын/оқу мақсаттарын оқу пәні бойынша жақын/ұқсас тақырыптармен/оқу мақсаттарымен біріктіріп/тұтастырып, мерекелік күндерге дейін немесе мерекеден кейін аздаған сағат санымен оқыту қажет.

Бұл ретте жеңіл мақсаттарды қарастырып, жазба жұмыстарын жоспарламаған жөн. Қайталауға берілген сағаттар есебінен, оқу бағдарламаларының кіріктіруін ескере отырып, сабақтарды келесі күнге ауыстыруға болады.

Назар аударыңыздар!

Бастауыш білім берудің жалпы білім беретін оқу

бағдарламаларын жүзеге асыратын білім ұйымдары дайындық деңгейіне қарамастан, білім ұйымы қызмет көрсететін аймақта тұратын барлық балаларға қолжетімді болуды қамтамасыз ете отырып, 7 жастағы және ағымдағы жылы алты жасқа толатын барлық балаларды бірінші сыныпқа қабылдайды.

Балаларды бірінші сыныпқа қабылдау үшін, төмендегідей құжаттар қажет:

- 1) баланың ата-анасы немесе басқа да заң өкілдерінің өтініші;
- 2) баланың туу туралы куәлігінің көшірмесі;
- 3) денсаулық жағдайы туралы анықтама (форма 026/у-3);
- 4) 3х4 см көлеміндегі 2 дана фотосурет.

Бастауыш білім берудің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын жүзеге асыратын білім беру ұйымдарының бірінші сыныбына баратын балалардың құжаттары ата-аналарынан немесе басқа да заң өкілдерінен ағымдағы жылдың 1 маусымынан 30 тамызына дейін қабылданады. Баланы бірінші сыныпқа қабылдау кезінде қосымша құжаттар сұралмайды.

«Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға қабылдаудың үлгі қағидаларын бекіту туралы» ҚР Үкіметінің 2018 жылғы 10 мамырдағы № 254 қаулысы.

Мектептердің бескүндік оқу аптасына көшуі

Парламенттің алтыншы шақырылымының 2016 жылғы 25 наурыздағы бірінші сессиясының ашылуындағы Президенттің тапсырмасына сәйкес, 1-ден 11-ге дейінгі барлық сыныптар бескүндік оқу аптасына еркін түрде көше алады. Өз сөзінде Қазақстан Президенті Н.Назарбаев: «Біз ЭЫДҰ-мен интеграцияланудамыз, бұл ретте біз дәйекті болуға тиіспіз. Барлық дамыған елдердің мектептерінде бес күндік оқыту аптасы қалыптасқан. Балаға қалпына келуге, педагогқа демалып, сабаққа дайындалуға мүмкіндік беріледі. Кейбір елдерде тіпті төрт күндік оқыту аптасы да бар. Мұндай форматқа көшу – бүгінде дамыған елдердің жалпыәлемдік үрдісі (тренді). Ғалымдар қазірдің өзінде оқыту аптасының ұзақтығын қысқарту оқытудың нәтижелілігін арттыратынын ғылыми тұрғыдан дәлелдеген. Бізге де осы тәжірибені енгізу керек. Білім және ғылым министрлігі бұл үдерісті тым болмаса бастауыш мектептерден бастауы керек», - деп атап өтті.

Бескүндік оқу аптасына көшу жұмысы жаңартылған білім мазмұнына көшумен қатар жүргізіледі және меншік нысанына (мемлекеттік/жеке), қандай ҰОЖ нұсқасын ж.т.б. таңдағанына қарамастан барлық білім беру ұйымдарында жүзеге асырылуы мүмкін.

2017-2018 оқу жылында республиканың 7054 мектебінен 6708 мектеп сабақтың ұзақтығы 40 минуттық бескүндік оқытуға көшкен, бұл 95%-ды құрайды (1-кесте).

Назар аударыңыздар!

2019-2020 оқу жылы әр мектептің әкімшілігі мектептің материалдық-техникалық жабдықталуын (спорт залдар, аудиториялық қор, білім алушылар контингенті, кадрлармен қамтамасыз ету) т.б ескере отырып, жеке пәндерді оқытуда сыныптарды топтарға бөлу туралы дербес шешім қабылдайды.

Сыныптарды топтарға бөлу педагогикалық кеңестің шешімімен, сондай-ақ білім беру ұйымдарының басшылары бекіткен жұмыстың оқу жоспарымен іске асырылады.

1-3-сыныптарда қалалық мектептерде толымдылығы 24-ке жеткенде немесе одан асқанда, ауылдық жерлерде – 20-ға жеткен кезде немесе одан асқан жағдайда, төмендегі пәндер бойынша топтарға бөлінеді:

- оқыту қазақ тілді емес сыныптардағы қазақ тілі;
- оқыту орыс тілді емес сыныптардағы орыс тілі;
- шетел тілі;
- ақпараттық-коммуникациялық технологиялар;
- өзін-өзі тану.

Негізгі орта мектеп бойынша білім алатын сыныптарда топтарға бөлу төмендегі пәндерді оқыту барысында қалалық мектептерде толымдылығы 24-ке жеткенде немесе одан асқанда, ауылдық жерлерде – 20-ға жеткен кезде немесе одан асқан жағдайда, төмендегі пәндерді оқыту барысында топтарға бөлінеді:

- оқыту қазақ тілді емес сыныптардағы қазақ тілі мен әдебиеті;
- оқыту орыс тілді емес сыныптардағы орыс тілі мен әдебиеті;
- шетел тілі;
- информатика;
- дене шынықтыру;
- көркем еңбек.

2013 жылғы оқу бағдарламасы бойынша оқытылатын білім алушылар қалалық мектептерде толымдылығы 24-ке жеткенде немесе одан асқанда, ауылдық жерлерде – 20-ға жеткен кезде немесе одан асқан жағдайда, төмендегі пәндерді оқыту барысында топтарға бөлінеді:

- оқыту қазақ тілді емес сыныптардағы қазақ тілі;
- оқыту қазақ тілді емес сыныптардағы қазақ әдебиеті;
- қазақ/ұйғыр/тәжік/өзбек тілінде оқытылатын сыныптардағы орыс тілі;
- шетел тілі;
- информатика;
- бейіндік пәндер;
- технология;
- дене шынықтыру.

МЖМБС жаңа редакциясында және Негізгі орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларында «Ағылшын тілі» оқу пәнінің орнына **«Шетел тілі»** пәні енгізіледі. Білім беру ұйымдарының: «Ағылшын тілін», «Неміс тілін», «Француз тілін» таңдау құқығы бар.

✓ Неміс және француз тілдерінің үлгілік оқу бағдарламалары «2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 Қазақстан Республикасы Білім және ғылым

министрінің бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 15 шілдедегі № 281 бұйрығымен бекітілді.

Шетел тілін оқыту білім беру жүйесінің барлық деңгейлерінде оқытуды бірлік, үздіксіздік және сабақтастықпен қамтамасыз ететін CEFR («Common European Framework of Reference: Learning, Teaching, Assessment» - «Шетел тілдерін меңгеру деңгейінің жалпы еуропалық құзыреттілігі: үйрену, оқыту, баға») тілдерді меңгеру деңгейлік моделіне сәйкес **жүзеге асырылады.**

Қазақстандағы үш тілді білім беру моделі CEFR аналогі болып табылмайды, бірақ көрсетілген құжатты негізге ала отырып оның идеясы мен негізгі ережелерін ұлттық білім беру жүйесінің нақты бір жағдайына бейімдейді.

Үй тапсырмасы

Назар аударыңыздар!

Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарында үй тапсырмасын ұйымдастыру және орындау жөніндегі Әдістемелік ұсынымдамалар ҚР Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 24 сәуірдегі № 182 бұйрығымен бекітілді.

Үй тапсырмасын дайындау уақытын қысқарту үшін 5-11-сыныптарда қосарланған сабақтар өткізуге болады.

Үй тапсырмасын орындауда: 2-сыныпта - 50 минуттан, 3-4-сыныптарда - 70 минуттан, 5-6-сыныптарда - 90 минуттан, 7-9-сыныптарда - 110 минуттан, 10-11-сыныптарда - 130 минуттан аспауы тиіс.

Үй тапсырмасын (бір оқу күніне) орындауға жұмсалатын уақыт шығынын ескере отырып, тапсырманың көлемі бойынша нормативтер өзгертілді.

Үй тапсырмасын:

1) Мерекелік және демалыс күндері (жалпы дамуы, жобалық жұмыстар және математикалық мектептерде есептерді шешу үшін көркем, қосымша әдебиеттерден басқа);

2) бақылау жұмыстарын өткізгеннен кейін;

3) бірінші сынып білім алушыларына (екінші жартыжылдықтан бастап көлемі 20 минуттан аспайтын уақыт ішінде оқылатын тапсырмалар берілуі мүмкін) бермеу ұсынылады.

Бейнелеу өнері, көркем еңбек, музыка, өзін-өзі тану, еңбекке баулу, технология, алғашқы әскери дайындық, дене шынықтырудан үй тапсырмасын басқа пәндермен кіріктіріп беру ұсынылады.

Білім алушылар сабақта оқыту мақсаттарына жетсе («біледі», «түсінеді», «қолданады», «талдайды», «бағалайды» және «жинақтайды»), үй тапсырмасын орындаудың қажеттілігі болмайды.

Орта білім беру ұйымдарының басшыларына педагог қызметкерлердің үй тапсырмасын ұйымдастыру бойынша жұмыстардың кезеңділігі мен мерзімдерін басқаруды мектепшілік бақылау жоспарына жазып, мектеп директорының бұйрығымен жыл сайын бекітіп отыру ұсынылады.

Үй тапсырмасын беру кезінде бастауыш сынып мұғалімдеріне, пән мұғалімдеріне:

- 1) білім алушыларға үй тапсырмасын сабақ үстінде, қоңырауға дейін хабардар ету;
- 2) үй тапсырмасын орындау бойынша нұсқау беру;
- 3) көлемі аз тапсырмалар (орындалуы міндетті) және көлемі көп тапсырмаларды (орындалуы ерікті түрде) үйлестіріп беру;
- 4) сабақта үй жұмысы бойынша қателермен жұмыс жүргізу ұсынылады.

Назар аударыңыздар!

«Жол жүру ережелері» **кіріктірілген оқу бағдарламасы** (бұдан әрі – ЖЖЕ) сынып сағаттарының есебінен және сабақтан тыс уақытта жүргізіледі де, тақырыбы мен мерзімі сынып журналының жеке бетіне жазылады.

1-4-сыныптар – әр сыныпта 6 сағаттан;

5-8-сыныптар – әр сыныпта 10 сағаттан өткізіледі.

1-8-сыныптарға арналған сабақтың үлгі ретінде алынған тақырыптары 2017-2018 оқу жылына арналған Әдістемелік-нұсқау хатта берілген.

ЖЖЕ оқу курсы бойынша сыныптың қағаз түріндегі журналының соңғы беттеріне жазылады. Сондай-ақ сыныптың электрондық журналында толтыру үшін қосымша беті бар.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 17 мамырдағы №499 қаулысымен бекітілген Жалпы білім беру ұйымдары (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) қызметінің үлгілік қағидаларының 19 т. сәйкес, білім алушылардың ата-аналары немесе өзге де заңды өкілдерінің мүдделерін ескере отырып және жергілікті білім беруді басқару органдарымен келісу бойынша білім беру ұйымдарында инклюзивті сыныптар (бір сыныпта ерекше білім беру қажеттілігі бар екі баладан артық оқытылмауы тиіс) және (немесе) бұзушылық түрлері бойынша арнайы сыныптар ашылуы мүмкін.

Инклюзивті сыныптардағы ерекше білім беруге қажеттілігі бар балалар психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестің ұсынысы бойынша жалпы білім беретін оқу немесе жеке бағдарламалар бойынша білім ала алады.

Мемлекет инклюзивті білім беру принциптерін жүзеге асыру барысында мүмкіндігі шектеулі тұлғалардың білім алуы, бұзушылықтарды түзету және бейімделуі үшін арнайы жағдай құруды қамтамасыз етеді.

Балаларға

деген толеранттылықты тәрбиелеу мақсатында білім алушыларға инклюзия режимінде жылына бір рет әр сыныптардың паралелінде инклюзивті білім беруді түсіндіру бойынша ата-аналар жиналысын өткізу ұсынылады.

Білім беру ұйымдары оқу процесін қашықтықтан білім беру технологиялары (бұдан әрі – ҚБТ) бойынша жүзеге асыра алады.

ҚБТ білім берудің барлық деңгейінде мүмкіндігі шектеулі тұлғаларға, соның ішінде мүгедек-балаларға, I және II топтағы мүгедектерге, бала жасынан мүгедек тұлғаларға қатысты.

ҚБТ бойынша оқыту бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің

оқу бағдарламаларымен жүргізіледі.

Білім алушы сабаққа үнемі қатыспай-ақ, тиісті білім беру бағдарламасы бойынша оқу пәндерін өз бетінше оқитын, экстернат - оқыту түрі қолданылуы мүмкін.

Экстернат түріндегі оқыту негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарында, сонымен қатар мамандырылған және жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын жүзеге асыратын білім беру ұйымдарында жүргізіледі.

Назар аударыңыздар!

Салауатты өмір салтын насихаттау мақсатында: футбол және басқа да спорттық ойындар бойынша жарыстардың, мектепшілік спартакиадалардың, республикалық және халықаралық сайыстар сияқты спорттық іс-шаралардың қорытындысын білім алушылардың мектептеріндегі спорттық жетістіктері ілінетін стендте хабардар етіп отыру ұсынылады.

2019-2020 оқу жылында «Өмір қауіпсіздігінің негіздерін» кіріктірілген оқу бағдарламасы (бұдан әрі – ӨҚН) міндетті түрде оқыту қамтамасыз етілуі тиіс, бұл ретте білім алушылардың төтенше жағдайларда (өрт, жер сілкінісі және т.б.) практикалық дағдыларының қалыптасуына ерекше назар аударылуы тиіс.

Осыған байланысты «ӨҚН» курсы оқыту:

– 1-4-сыныптарда «Дүниетану» оқу курсының аясында;

– 5-9-сыныптарда – «Дене шынықтыру» пәні аясында;

– 10-сыныптарда «Алғашқы әскери дайындық» оқу курсының аясында жүзеге асырылады.

Бұл ретте «ӨҚН» курсы бойынша өткізілген тақырыптар, мектеп журналына міндетті түрде жазылуы тиіс.

Құрамына барлық мүдделі министрліктер (ҚР ІІМ, ҚР ДМ, ХҚК және т.б.) кіретін жұмыс тобы «ӨҚН» жаңа бағдарламасын қайта қарау және бекіту жұмыстарын жүргізуде.

2019-2020 оқу жылында «ӨҚН» курсы бойынша жаңа білім беру бағдарламасын жүзеге асыруды бастау жоспарлануда.

Жаңа оқу бағдарламасына сәйкес ӨҚН-нің әр тақырыбын «Дүниетану», «Дене шынықтыру» және «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәндерімен байланыстыру қарастырылады, бұл білім беру курсының оқу міндеттілігін қамтамасыз етеді.

2019-2020 оқу жылында жалпы білім беретін мектептерде «ӨҚН» курсы 10-сыныпта «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» жаңа пәнінің аясында оқытылады.

Назар аударыңыздар!

2019-2020 оқу жылында 11-сыныптарға арналған білім мазмұны жаңартылған оқу бағдарламаларының, оқулықтардың және ОӘК апробациясы 30 пилоттық мектептерде жүзеге асырылады.

Назар аударыңыздар!

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында және бастауыш білім беру ұйымдарында ата-аналар өткізетін мерекелік іс-шараларды өткізу кезінде, соның ішінде балалардың туған күндерін қоса алғанда, тек сол білім беру ұйымдарының қызметкерлері, балалардың ата-аналары шақырылады. Мерекелік іс-шараларды білім алушылардың қатысуымен және тек сол ұйымның әлеуетін пайдалана отырып өткізу ұсынылады.

Аниматорларды шақыру ұсынылмайды. Сыйлықтарды сатып алуға ақша жинауға болмайды.

Назар аударыңыздар!

Жаңа оқу жылында республиканың барлық жалпы білім беру мектептеріне «Бір-бірімізге жақын, зиянды әдеттерден аулақ болайық» профилактикалық бағдарламасын енгізу қарастырылып жатыр.

Аталған профилактикалық бағдарлама 2016-2017 жылы республиканың жалпы білім беретін мектептерінде апробациядан өткізілді және сараптама нәтижесі бойынша жалпы білім беретін мектептердің оқу-тәрбие процесінде қолдануға ұсынылады.

Профилактикалық бағдарлама ата-аналармен жұмыс істеуге арналған және сынып жетекшісі бір тоқсанда 1 рет өткізетін үш кездесуден тұрады.

Ата-аналарға арналған сабақтар, білім алушылардың үлгерімі немесе басқа да мәселелер қарастырылатын, жоспарланған ата-аналар жиналыстарымен бір уақытта өткізілмеуі тиіс.

Сынып жетекшілеріне көмек ретінде төмендегідей әдістемелік материалдар әзірленді:

- «Ата-аналармен жұмыс жүргізу бағдарламасы»;
- «Ата-аналарға арналған кітапша».

Сынып жетекшілеріне көмек ретінде «Бір-бірімізге жақын тұрып, зиянды әдеттерден аулақ жүрейік» профилактикалық бағдарламасы ҚР БҒМ сайтына орналастырылады.

Назар аударыңыздар!

«Ұсынылған пәндік олимпиадалардың, кәсіби конкурстардың, ғылыми жобалардың, спорттық жарыстардың және басқа да шығармашылық іс-шаралардың тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі м. а. 2018 жылғы 9 тамыздағы № 394 бұйрығына өзгерістер енгізіліп, Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 24 мамыр №226 бұйрығымен бекітілді.

Назар аударыңыздар!

2018 жылғы 10 қаңтардағы Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» Қазақстан халқына Жолдауына сәйкес педагог мәртебесін арттыру мақсатында мектеп мұғалімдері

аттестациясының жаңа жүйесін енгізу бойынша жұмыс жүргізілді.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2018 жылғы 9 ақпандағы № 633 Жарлығымен бекітілген жалпыұлттық жоспарының іс-шарасымен педагогтерге арналған ұлттық біліктілік тестін әзірлеу және оны өткізу бойынша іс-шаралар қарастырылған. Мұғалімдерді аттестаттаудың жаңа жүйесі екі кезең бойынша жүзеге асады.

Бірінші кезең - Ұлттық біліктілік тестілеуі. Бұл рәсім білім беру ұйымдарында жұмыс істейтін, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын және арнайы білім беретін оқу бағдарламаларын жүзеге асыратын педагог қызметкерлері кәсіби құзыреттілігінің деңгейін айқындауға бағытталған.

Мұғалімдерге берілетін тест сұрақтарының 70-і өз пәндері бойынша және 30-ы педагогика мен оқыту әдістемесі бойынша ұсынылады.

Екінші кезең – қызметтің қорытындыларын кешенді аналитикалық қорытындылау – келесі көрсеткіштер негізінде педагог қызметкерлері мен оларға теңестірілген тұлғалардың кәсіби құзыретін жүйелі, бірізді және объективті зерделеу: білім алушылардың білім сапасы, іскерлігі мен дағдылары, жетістіктері, сабақ беру сапасы және аттестаттау кезеңіндегі кәсіби жетістіктері.

Аттестациядан өткен мұғалімдерге жаңа жүйе бойынша біліктілігіне қосымша үстемақы белгіленді:

30% - «педагог-модератор»;

35 % - «педагог-сарапшы»;

40% - «педагог-зерттеуші»;

50% - «педагог-шебер».

Жаңа жүйе бойынша өтетін аттестацияны мезгілінен бұрын тек өздерінің жалақысын көбейткісі келетіндігін білдірген пән-мұғалімдерінің қалауы бойынша өткізіледі.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңының 51 бабына сәйкес, педагог қызметкерлері мен оларға теңестірілген тұлғалар аттестацияны 5 жылда 1 рет және мезгілінен бұрын қалауы бойынша өтеді.

Бұл ретте 2018 жылы кезекті аттестациядан өтетін мұғалімдер (жана санатқа ие болу және қазіргі санатын растау), 2018 жылдың 1 сәуіріне дейін іске қосылған форма бойынша аттестациядан өтті. 2018 жылы берілген және расталған біліктілік категориялары 5 жылдың ішінде күшін жоғалтпайды.

Мұғалімдердің еңбекақысын төлеудің жаңа жүйесі тестілеуден өткен және аталған категорияны растаған мұғалімдер жалақысына 30-50 пайызға дейін қосымша ақы алуға мүмкіндік береді.

Аттестацияның жаңа жүйесі тек жоғарыда аталған категорияларды ғана қарастырады. Аттестацияның жаңа жүйесінің ережелеріне сәйкес:

1. Дипломында екі пән бойынша мамандығы бар мұғалімдер, мысалы, «химия және биология мұғалімі», «тарих және география мұғалімі», «математика және информатика мұғалімі», бір мезгілде екі пән бойынша аттестациядан өте алады, аттестацияның оң нәтижелерінің қорытындыларына сәйкес, олар бірден екі пән бойынша қосымша ақы алады.

2. Егер екі пән бойынша дипломы бар мұғалім тек бір ғана пәнді жүргізетін болса, ол өзі жүргізетін бір пән бойынша ғана аттестациядан өту құқығына ие; аттестацияның оң нәтижелерінің қорытындыларына сәйкес, тек бір пән бойынша ғана қосымша ақы алады.

Назар аударыңыздар!

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың 2018 жылғы 10 қаңтардағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» Қазақстан халқына Жолдауын жүзеге асыру және «Орта білім беру ұйымдары педагог қызметкерлерінің жекелеген санаттарының жүргізуі үшін ұсынылатын құжаттардың тізбесін анықтау туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 26 қаңтардағы № 32 бұйрығымен мұғалімнің кәсіби деңгейін көтеру мақсатында төмендегідей құжаттарды жүргізу белгіленді:

- сынып журналы;
- тақырыптық-күнтізбелік жоспар;
- күнделікті жоспарлар (қысқамерзімді жоспар);
- критериалды бағалау бойынша құжаттар (қалыптастырушы және жиынтық бағалау);
- білім алушылардың күнделігі.

Оқу жылының ішінде барлығы білім алушылардың білім сапасына назар аударуға тиіс және сынып жетекшілеріне, мемлекеттік грант бойынша жоғары оқу орындарына түсудің механизмі ретіндегі, ҰБТ (бұдан әрі – ҰБТ) бойынша түсіндіру жұмыстарын жүргізу ұсынылады. Мектеп бітіруші түлектер ата-аналарымен бірге оқуға түсуге қалай дайындалатынын, құжаттарын қашан тапсыратынын өздері анықтайды.

Орта білім беру ұйымдары ұлттық Бірыңғай тестілеуге дайындау үшін байқау түрінде өткізілетін тестілеу жұмыстарын жүргізуге қатыспайды, ал мұғалімдер мектеп бітіруші түлектермен бірге ҰБТ тапсыратын орындарында болудан және ҰБТ базасын толтырудан босатылады. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 26 қаңтардағы № 32 бұйрығының 2.2-тармағына сәйкес Қазақстан Республикасы заңдарында қарастырылғандардан басқа, педагог қызметкерлерді өздерінің кәсіби міндеттеріне жатпайтын жұмыс түрлеріне қатыстыруға болмайды.

Қазіргі кезде ҰБТ және КТ өткізу ережелеріне тиісті өзгерістер енгізілуде.

Оқу жүктемесін төмендету

Оқу жүктемесін төмендету мақсатында орта білім беру ұйымдарында үй тапсырмасын ұйымдастыру және орындау жөніндегі Әдістемелік ұсынымдар әзірленіп, Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 24 сәуірдегі № 182 бұйрығымен бекітілген.

Үй тапсырмасын орындауға жұмсалатын уақыттың көлемі шамамен екі есеге қысқартылды.

2018 жылғы 10 қаңтардағы Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» Қазақстан халқына Жолдауын жүзеге асыру шаралары туралы» Жарғысына сәйкес орта білім беруде оқу жүктемесінің төмендетілуіне байланысты шаралар қабылданды.

Осыған орай барлық сыныптарда жүктемесі төмендетілген Үлгілік оқу жоспарлары (бұдан әрі –ҮОЖ) әзірленді. ҮОЖ жобалары еліміздің барлық аймақтарының педагогикалық қоғамдастығымен талқыланып, келісілді.

Бастауыш мектепте жүктеменің төмендетілуі: 1, 2-сыныптарда – аптасына 2 сағат, 3, 4-сыныптарда –3 сағатты құрайды.

Негізгі мектепте 5-7–сыныптарда жүктеме 3 сағатқа, 8-9-сыныптарда 4 сағатқа қысқартылды. Инварианттық жүктеме барынша қысқартылып, білім алушыларға тереңдетіп оқу үшін пәндерді таңдауға мүмкіндік беріледі.

Білім беру ұйымдарына жүктемесі төмендетілген ҮОЖ таңдаған кезде тереңдетіп оқыту үшін инвариантты компоненттен қосымша пәндерді таңдауға мүмкіндік беріледі. Осылайша, бірқатар оқу пәндерінің сағаттары қысқартылмайды.

1-11-сыныптарда «Дене шынықтыру» пәнінің вариативке түсірілген 3 сағатының 1 сағаты міндетті түрде спорт ойындарын өткізуге арналады.

Бастауыш мектептің жүктемесі дамыту түріндегі жеке және топтық сабақтарды алып тастауға байланысты азайтылды, өйткені бастауыш сыныптарда, ең алдымен, бағдарламаның негізгі материалын меңгерту маңызды болып табылады.

Жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасы бойынша «Жаратылыстану» пәні бастауыш мектеп курсына енгізілген. Бұдан бөлек, егер бұрын бұл пән тек 5-сыныпта оқытылса, енді 1-ден 6-сыныпқа дейін оқытылады.

Жүктемесін төмендетуге болатын пәндерді анықтауда, ең алдымен, коммуникативтік оқытуға бағдарланған екінші тілді оқытудың жаңа әдістемесі ескерілді. Бұл білім алушылардың тілдік теорияны жаттау емес, екінші тілде қарым-қатынас жасауды жүзеге асыру дағдыларына ие болады дегенді білдіреді.

Осыған байланысты, білім мазмұны жаңартылған оқу бағдарламаларын әзірлеуде коммуникативтілікке бағдарлану грамматикалық материалдарды айтарлықтай қысқартуға жол ашты.

Қазіргі уақытта 5-9-сыныптарда бейіналды даярлық жүргізілмейді, қабілеті әртүрлі балаларға арналған бір Үлгілік оқу жоспары әзірленді. Сондықтан 7-9-сыныптарда ҮОЖ әзірлеу барысында инварианттық компонентте жаратылыстану циклі пәнін меңгеруге бөлінген сағаттар саны қысқарды. Алайда, 7-9-сыныптардың ҮОЖ вариативті компонентіне инвариантты компоненттен таңдау бойынша пәндер енгізілді, әрқайсына 2 сағаттан. Барлығы – 6 сағат.

Осылайша, білім алушының инвариантты компоненттің тізімінен қосымша 3 пәнді таңдап алуына мүмкіндігі бар. Егер білім алушы, мысалы,

физика, химия, биология пәндерін таңдайтын болса, бұл 2 сағат инвариантты компоненттің 1 сағатына қосылады. Осылайша, білім алушы бұл пәндерді 3 сағат көлемінде, яғни қолданыстағы ҰОЖ-мен салыстырғанда көп көлемде оқиды.

Білім алушының тереңдетіп оқуы үшін тілдік цикл пәндерін де таңдап алуға мүмкіндігі бар. Мысалы, егер білім алушы мемлекеттік тілді, Мемлекеттік білім беру стандарты қамтамасыз ететін деңгейден де жоғары деңгейде білгісі келсе, Мемлекеттік стандартта әр пән бойынша инвариантты компоненттердің сағаттарына сәйкес минимум көрсетілетіндіктен, ол қазақ тілін екінші тіл ретінде таңдай алады.

Қазақстан тарихы бойынша сағаттарға қатысты мәселелер. Қазақстан тарихынан әңгімелер бұрын 5-сыныпта оқытылатын болса, енді білім мазмұнын жаңарту аясында бастауыш мектептің «Дүниетану» пәнінің оқу бағдарламасына кіріктіріліп, 5-сыныптан бастап Қазақстан тарихы – ежелгі Қазақстан тарихы, 6-сыныпта – орта ғасыр тарихы, 7-сыныпта – жаңа заман, 8, 9-сыныптарда – қазіргі заман тарихы жүйелі оқытыла бастайды.

Қолданыстағы Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты бойынша қазіргі заман 9-сыныпта оқытылады және оған 2 сағат бөлінеді. Сондықтан, жалпы Қазақстан тарихының сағаттары қысқартылған жоқ.

Назар аударыңыздар!

Жалпы білім беретін мектептердің 7-9-сыныптарына арналған ҰОЖ инвариантты компоненттерді таңдау бойынша ескерту көрсетілген, мұнда бейіндік оқу пәндерінің қиыстырылуы (комбинациясы) ұсынылады.

Бейіндік оқу пәндерінің қиыстырылуы (комбинациясы) ҰБТ шеңберіндегі пәндерді таңдауға бағдарланған.

10, 11-сыныптарда ең жоғары жүктеме 39 сағаттан 35 сағатқа дейін төмендетілді.

Жаратылыстану-математика бағытындағы 10-11-сыныптарда алгебра және анализ бастамалары 4-тен 3-ке дейін (бағдарламадан жоғары математиканың элементтерін шығарып тастау керек), қазақ тілі мен әдебиеті 5-тен 3-ке дейін (негізгі мектеп курсына білім алушылар қазақ тілінде еркін сөйлеу дағдыларына ие болуы тиіс), ағылшын тілінен 3-тен 2 сағатқа дейін (ағылшын тілінде оқытылатын пәндер қосылады), Қазақстан тарихы 2-ден 1 сағатқа дейін азайту жоспарлануда.

Қазақстан тарихы курсына «Өркениет: даму ерекшеліктері», «Этникалық және әлеуметтік-саяси процестер», «Мемлекет тарихы және қоғамдық-саяси ойдың дамуы», «Мәдениет, білім және ғылымның дамуы» бөлімдері оқытылады. Мұнда негізгі мектепте оқытылған материалдар жинақтап қорытылады, сондықтан бір сағат жеткілікті.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарда алгебра және анализ бастамалары 3-тен 2-ге дейін, информатика 2-ден 1 сағатқа дейін, әдебиеттен 3-тен 2 сағатқа дейін, қазақ тілі мен әдебиетінен 5-тен 3 сағатқа

дейін азайтылуда.

Сонымен қатар 10-11-сынып білім алушыларына пәндерді таңдау ұсынылады: 2 пәнді үш сағат оқыту, бір пәнді 2 сағат оқыту.

Гимназия/лицейлердің де жүктемесі өзгертілді. Бастауыш сыныптарда гимназия компонентін 8,5 сағаттан 4 сағатқа дейін, 5-11-сыныптарда 5 сағатқа қысқарту ұсынылады. Бірінші сыныптың жүктемесі 26,5 сағатты құрайды (32,5 болған), екінші сыныпта – 28 (33,5), 3-4-сыныптарда – 30 сағаттан (37,5 болған) тұрады.

Назар аударыңыздар!

2019-2020 оқу жылында оқу жүктемесі төмендетілген Үлгілік оқу жоспарларымен білім беру ұйымдарында оқу процесін ұйымдастыру мектептердің таңдауы бойынша жүзеге асырылады. 2019-2020 оқу жылында оқу жүктемесі төмендетілген Үлгілік оқу жоспарларына жан басына шаққандағы қаржыландыру енгізілетін жеке білім беру ұйымдары мен мектептер көшеді.

Сонымен қатар, еліміздің барлық білім беру ұйымдары, соның ішінде гимназиялар/лицейлер де ҰОЖ-ны таңдауға құқылы. ҰОЖ педагогикалық ұжымның, білім алушылардың, ата-аналар комитетінің, Қамқоршылық кеңестің пікірлерін ескере отырып таңдалады.

Назар аударыңыздар!

Мемлекеттік мекемелер мен мемлекеттік кәсіпорындардың қызметкерлерінің еңбегіне ақы төлеу Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 31 желтоқсандағы № 1193 «Азаматтық қызметшілерге, мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен ұсталатын ұйымдардың қызметкерлеріне, қазыналық кәсіпорындардың қызметкерлеріне еңбекақы төлеу жүйесі туралы» қаулысымен айқындалады.

2017 жылғы 1 қыркүйегінен бастап жалпы орта және негізгі орта білім беретін ұйымдардың физика, химия, биология, информатика пәндерін ағылшын тілінде жүргізетін мұғалімдерге базалық лауазымдық жалақының 200% мөлшерінде, яғни шамамен 35 мың теңге көлемінде қосымша төлемдер енгізілді. Мұғалім ағылшын тілінің қажетті деңгейін меңгеруі тиіс.

2018 жылдың 1 қаңтарынан бастап оқу материалының жаңартылған мазмұнына көшкен мұғалімдердің лауазымдық жалақысы (30 пайызға) көтерілді.

Назар аударыңыздар!

Үйде оқытылатын білім алушыларға арналған Үлгілік оқу жоспарлары әзірленді.

Сонымен қатар, кешкі мектептер үшін (күндізгі оқу түрі – 7-11 сыныптар, кешкі оқу түрі – 9-11-сыныптар, кешкі оқу түрі бойынша жеке оқыту – 1-6-сыныптар) Үлгілік оқу жоспары мен оқу бағдарламалары мен білім беру ұйымдарынан тыс уақытша оқып жүрген білім алушыларға арналған Үлгілік оқу жоспарларын әзірленді.

Сондай-ақ білім беру ұйымдарынан тыс жеке оқыту үшін қосымша Үлгілік оқу жоспары әзірленді.

Назар аударыңыз!

Кешкі мектептерге, үйде оқытылатын және білім беру ұйымдарынан тыс уақытта білім алушыларға арналған Үлгілік оқу жоспарлары Б. Алтынсарин атындағы ұлттық білім академиясының сайтына орналастырылған.

Назар аударыңыздар!

Педагогтердің «Bilimlend» ақпараттық-аналитикалық порталына қанша рет кіргені және ЦБР қолдану, сондай-ақ әртүрлі порталдардағы ресурстарды пайдалануына рейтинг жүргізуге болмайды.

Сонымен қатар Ұлттық бірыңғай тестілеу нәтижелері бойынша жалпы білім беретін мектептердің рейтингін өткізуге рұқсат етілмейді.

Назар аударыңыздар!

«Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта және қосымша білім беру ұйымдарында педагогикалық кеңес қызметінің және оны сайлау тәртібінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің міндетін атқарушының 2008 жылғы 16 мамырдағы № 272 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 2 шілдедегі № 317 бұйрығына сәйкес білім беру ұйымдарының педагогикалық кеңесі білім беру ұйымдары басшыларының бұйрығымен бір оқу жылына сайланады және бекітіледі.

Педагогикалық кеңес:

- 1) оқу-тәрбие жұмыстарын жоспарлау және жүзеге асыру;
- 2) жұмыс оқу жоспарларын бекіту;
- 3) білім беру қызметтерінің сапасы;
- 4) инклюзивті, арнайы білім беруді қамтамасыз ету үшін білім алушылардың (тәрбиеленушілердің) үлгерімдері мен психология-педагогикалық ерекшеліктері туралы мәліметтер негізінде білім алушылардың (тәрбиеленушілердің) жеке басының ерекшеліктерін ескере отырып, оқу-тәрбие және түзету-дамыту жұмыстарын ұйымдастыруға ұсынымдар әзірлеу;
- 5) білім алушылардың аралық және қорытынды аттестаттауын өткізу, оларды емтихандарға жіберу, білім алушыларды ұсынылған құжаттар негізінде емтихандардан босату, білім алушыларды келесі сыныпқа көшіру немесе оларды қайталау курсына қалдыру, білім алушыларды грамоталармен, мадақтау қағаздарымен марапаттау, негізгі орта білімді үздік аяқтағаны, негізгі орта білімді аяқтағаны, жалпы орта білім беруді үздік аяқтағаны, жалпы орта білім беру жөнінде аттестаттар, белгіленген үлгідегі анықтамалар беру туралы шешім

қабылдау;

6) оқу жүктемелерін бөлу, педагогтерді аттестаттауға, марапаттауға және көтермелеуге дайындау;

7) білім беруді ұйымдастыруды үш тілде оқытуға көшіру;

8) экстернаттық оқыту түрінде білім алушыларды аралық және қорытынды аттестаттауға жіберу, өткізу;

9) зияткерлік, ғылыми, спорттық жарыстарға, музыкалық-шығармашылық конкурстарға қатысатын білім алушыларға арнап жеке жұмыстар ұйымдастыру;

10) сабақ кестелерін құрастыру;

11) білім алушыларды (тәрбиеленушілерді) қабылдау, ауыстыру және шығару;

12) білім алушылардың (тәрбиеленушілердің) эмоционалдық-еркін және тұлғалық дамуын зерттеу сияқты мәселелерді қарастырады.

Қазіргі таңда педагогикалық кеңестерге жүктемесі төмендетілген ҮОЖ таңдауда, топтарға бөлу мәселелері, жоғары сыныптарда физика, химия, биология, информатика пәндерін ағылшын тілінде оқыту және білім беру ұйымдары қызметінің басқа да мәселелері бойынша өз бетінше шешім қабылдауға мүмкіндік беретін академиялық еркіндік беріледі.

2019-2020 жаңа оқу жылында бақылаудың негізгі түрлері ауызша, жазбаша формада және олардың аралас түрінде жүзеге асырылады.

Бақылау формасын таңдау меңгеруге бөлінген оқу пәні, оқу сағатының саны, оқыту кезеңі және жоспарланған оқыту нәтижелеріне, білім алушылардың жас ерекшелігі мен жеке қабілетіне байланысты.

Бақылау тексерістері білім беру ұйымының басшысы бекіткен кестеге сәйкес жүргізілуі тиіс. Бақылау жұмыстарын дүйсенбі, жұма және соңғы сабақтарда өткізу ұсынылмайды.

Білім мазмұнына жаңартулар енгізуді ескере отырып, оқу процесін және мектепшілік бақылауды тиімді ұйымдастыру үшін жалпы білім беретін ұйымдардың әкімшілігіне төмендегідей нормативтер ұсынылады.

1-кесте – Мектепшілік бақылау нормативтері

№ р/с	Бақылау нысандары	Норма
1	Сабақтар мен сыныптан тыс іс-шараларына қатысу және талдау	айына 8-10 сабақ (директор орынбасарларына), айына 2-3 сабақ (директор орынбасарларына)
2	Сынып журналдарын тексеру	тоқсанда 1-2 рет
3	Білім алушылардың күнделіктерін(болған жағдайда) тексеру	тоқсанда 1 рет

4	Пән бойынша оқу бағдарламаларын тексеру	тоқсанда 1 рет, жылына 4 рет
5	Білім алушылардың жеке іс қағаздарын тексеру	жылына 2 рет (сынып жетекшілері үшін)
6	Пән бойынша тақырыптық және күнтізбелік жоспарларын тексеру	жылына 2 рет

Білім алушылардың жетістіктерін критериалды бағалау жүйесі

2019-2020 оқу жылында критериалды бағалау жүйесі 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10-сыныптарда жүзеге асырылады.

Критериалды бағалау жүйесі формативті бағалауды және ішкі жиынтық бағалауды қамтиды.

Критериалды бағалау білім алушылардың өз әрекетін бақылау және бағалай білу, функционалдық сауаттылығын және кең спектрлі дағдыларын қалыптастырудағы оқыту процесінде туындайтын қиындықтардың себептерін анықтау және жоя білу қабілетін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Білім алушыларға дер кезінде қолдау көрсету, оқытудағы алға басуын көрсету, оқыту нәтижесі бойынша ата-аналарын хабардар ету мақсатында әрбір сабақта бағалау элементтерін қолдану ұсынылады.

Мұндай бағалау жүйесі балаларды оқуда табысқа жетуге ынталандырады, білімдегі кемшіліктерді анықтауға және олардың жетістіктерін көрнекі түрде көрсетуге бағыттайды. Білім алушы мен мұғалім жеке және бірлесіп одан әрі даму үшін алдағы іс-әрекеттердің жоспарын әзірлей алады.

Критериалды бағалау білім алушылардың дағдыларын дамыту дәрежесін бағалауға мүмкіндік береді. Әр сабақ оқу мақсаттарын айту/көрсету мен оған жетудің критерийлерін таныстырудан басталуы керек. Білім алушы қойылған оқыту мақсаттарын түсінуге, оны ой елегінен өткізіп, оған қалай жету керектігін білуі қажет.

Критериалды бағалау технологиясы білім алушылардың жетістіктерін оқу материалын қалай игергенін, практикалық дағды қалай қалыптасқанын анықтауға мүмкіндік беретін, нақты анықталған, алдынала танылған критерийлермен салыстыруға негізделген.

Әрбір білім алушы дайындығының жалпы деңгейіндегі өзгерістерді де, бұрынғы жетістіктерімен салыстырғанда оның жетістіктерінің динамикасын да атап өту маңызды.

Мұғалімге мақсатқа бағытталған белсенділікті, бастамашылықты, мақсатқа жетудегі дербестікті, таңдау жасай білуді, рефлексияға қабілеттілікті, жауапкершілікті ұстану маңызды.

Бағалау жүйесі мұғалім мен ата-аналар арасындағы тығыз байланысты қолдауды және ата-аналармен түсіндірме жұмыстарын жүргізуді қарастырады. Білім алушылардың ата-аналарына жаңа бағалау жүйесінің мақсаты мен негізгі

принциптері түсіндіріледі, ата-аналарға арналған практикалық тренинг немесе мастер-класс өткізіледі.

Мұғалім ата-аналармен дескрипторларды алдын ала талқылап, критерийлері бұрыннан белгілі тапсырмаларды таратып, ата-аналармен топта және жұпта жұмыс істей отырып, ата-аналар жиналысын сабақ формасында өткізе алады. Сабақта ата-аналарға, балаларына берілгендей, өздерін бағалауға, өзара бағалауға, нәтижелерін талқылауға мүмкіндік беріледі.

Жиынтық бағалаудың қорытындылары білім алушыларға, ата-аналарға немесе баланың заңды өкіліне қағаз/электронды форматта ұсынылады.

Мұғалім бағалауды мұғалімдерге, ата-аналар мен білім алушыларға көмек ретінде әзірленген нормативтік-құқықтық актілер мен әдістемелік материалдарға сәйкес өткізуі тиіс:

- «Білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 14 маусымдағы № 272 бұйрығы;

– «2019-2020 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін ұйымдарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы» әдістемелік нұсқау хат;

– жаңартылған білім беру мазмұны аясында орта мектептерге арналған критериалды бағалауды құжаттандыру және рәсімдеу бойынша нұсқаулық;

– бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша басшылық;

– негізгі және орта мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша басшылық: оқу-әдістемелік құрал;

– сыныптар, пәндер мен тілдер бөлінісінде формативті бағалауға арналған тапсырмалар жинағы;

– сыныптар, пәндер мен тілдер бөлінісінде жиынтық бағалауға арналған тапсырмалар жинағы;

– сыныптар, пәндер мен тілдер бөлінісінде жиынтық бағалауға арналған әдістемелік ұсынымдама.

Әдістемелік құралдарды **nao.kz, smk.edu.kz** сайттарынан таба аласыздар.

Мұғалімнің бағалау қызметі – бағалау критерийлерін іріктеу, әзірлеу және қолдану, бақылау мен бағалау тәсілдері.

Білім алушының бағалау қызметі үшін:

– үнемі әртүрлі бағалау түрлерін қолдану (өзін-өзі бағалау, өзара бағалау);

– білім алушылардың оқу жетістіктерінің бағалау критерийлерін өз бетінше дайындау және тандап алу;

– бақылау әдістері мен түрлерін әзірлеу және іріктеп алу;

– кері байланысты үнемі қамтамасыз ету қажет.

Мұғалім:

1) бағалау үшін оқыту мақсаттарының тізбесін анықтауы;

2) бағалау деңгейлерін анықтауы (Блум таксономиясына сәйкес);

3) бағалау критерийлерін әзірлеуі (оқыту мақсаттарына сәйкес) немесе «НЗМ» ДББҰ әзірлеген критерийлерді қолдануы;

4) білім алушылардың санын және кері байланыс беру жиілігін анықтауы;

5) үйде оқитын білім алушылар үшін үйде оқыту жүктемесін және оқытылған оқу материалын ескере отырып, сараланған және/немесе жеке тапсырмаларды әзірлеуі;

6) сараланған және/немесе жеке тапсырмаларды қолдану, сондай-ақ ерекше білім алу қажеттіліктері бар білім алушылардың ерекшеліктерін ескере отырып, бағалау критерийлеріне өзгерістер енгізуі;

7) жиынтық бағалаудың нәтижелері бойынша ата-аналар жиналыстары барысында кері байланыс немесе рубрикалар түрінде білім алушылардың оқу жетістіктері туралы ақпарат беруі қажет.

Мұғалім білім алушылардың бөлім/тоқсан бойынша жиынтық бағалау жұмыстарын тексеруде және қорытынды балдарын қоюда, соның ішінде оқу тапсырмаларының шарттарын белгілеуде **түзетілген жерлерді ескеруге болмайтынын** білуі тиіс.

Білім алушылар мен педагогтердің портфолиосын жүргізу міндетті емес.

Ескерту! Сондай-ақ білім берудің барлық деңгейлерінде жұмыс дәптерлерін пайдалану міндетті емес.

Оқу жылының қорытындылары бойынша аралық аттестация өткізілмейді.

Бағалау барысында мұғалімге бірқатар негізгі нұсқауларды ескерген жөн:

1. Білім алушылар бағалау процесіне белсенді қатысады, соның ішінде, үнемі өзін-өзі бағалау жұмыстарын өткізеді.

2. Білім алушының жеке тұлғасы емес, жұмысы ғана бағаланады;

3. Білім алушының жұмысы басқа білім алушылардың жұмыстарымен емес, тек жақсы орындалған жұмыс үлгісімен салыстырылады.

4. тапсырмалардың әртүрлі формалары мен түрлері қолданылады және мінсіз орындаған тапсырмалардың нақты және айқын сипаттамалары әзірленеді;

5. Бағалау критерийлерінің білім алушыларға алдын ала белгілі болады;

6. Өзін-өзі бағалау білім алушылардың тұлғасын дамытудың міндетті шарты ретіндегі білім алушылардың рефлексиясын да көрсетеді;

7. Білім алушылардың жетістіктерін бағалау үшін БЖБ және ТЖБ оқу тапсырмаларына өтілген (меңгерілген) оқу мақсаттары енгізілуі тиіс. Оқыту критерийлері оқыту мақсаттарына сай болуы тиіс.

Оқыту мақсаттарының құрылымында білім алушылардың іс-әрекеттері көрсетілген: байқау, талдау жасау, салыстыру, маңызды белгілерді бөлу, тану, анықтау, үлгілеу, түсіндіру және т.б.

Нәтижелерді бағалау критерийлері білім алушыларға дайындық деңгейінің мұғалім ұсынған талаптарына сәйкес екендігін белгілеуге, мұғалімге оқыту процесіне түзетулер енгізуге, жұмыс күрделілігінің деңгейін дұрыс таңдауға мүмкіндік береді.

8. Оқу жетістіктерін тексеру немесе өздігінен тексеруге арналған критерийлерді білім алушылармен бірлесіп әзірлеуге болады.

9. Сабақ барысында білім алушылардың оқу жетістіктерін өздері

бағалауын ұйымдастыруды ойластыру және оқу тапсырмаларын таңдау маңызды.

10. Мұғалімге сабақта білім алушылардың өздерінің бағалауларын салыстыру үшін мүмкіндік беру, өз қателіктерінің себебін табу үшін рефлексия ұйымдастыру ұсынылады.

Өзін-өзі бағалаудың басты мақсаты - білім алушы өзін-өзі бақылайды, реттейді, оқу жетістіктерін өз бетінше сараптайды. Өзін-өзі бағалау:

- білім алушының нақты бағалау критерийлерін қабылдауы немесе бағалау критерийлерін бірлесіп әзірлеуі;
- оқу тапсырмасымен танысуы;
- критерийлер бойынша өзін-өзі болжамды бағалауы (орындай аламын ба?, барлығын орындай аламын ба?, тапсырманың жартысын орындаймын?);
- рефлексивтік өзін-өзі бағалауы;
- қателермен жұмыс жасау сияқты рәсімдерден тұрады.

Өзін-өзі бағалау мұғалімнің бағалауынан бұрын өткізілуі тиіс.

Өзін-өзі бағалау түрлері

Болжамды өзін-өзі бағалау оқу тапсырмасын орындау алдында жүзеге асырылады және оны жиынтық бағалауға дайындық кезінде өткізген тиімді. Білім алушы нені жақсы орындай алатынын, не қиындық тудыратынын, нені орындай алмайтынын анықтайды.

Оқу жетістіктерінің бағалау критерияларына сәйкес тиісті тапсырмалар таңдалады және жасалады. Білім алушылар критерийлермен БЖБ және ТЖБ басталғанға дейін танысуы керек. Бұл жағдайда, білім алушылар үнемі сол критерийлерге сүйенеді және жиынтық жұмысқа дайындық барысында өздерінің мүмкіндіктерін бағалайды.

Білім алушы қандай критерий бойынша өзін-өзі бағалауды төмендеткенін немесе жоғарылатқанын анықтайды, айырмашылық себептерін табуға тырысады, сондай-ақ қателерінің себептерін табады.

Болжамды бағалауды тапсырмаларды орындау алдында, жаңа материалды меңгеру кезеңінде де қолдануға болады.

Мазмұнды өзін-өзі бағалау жақсы сараланған, оқу қызметінің сапалы өзін-өзі талдауын, оның нәтижесін қамтамасыз етеді.

Басында мұғалім білім алушыларға оқу жетістіктерін бағалаудың критерийлерін ұсынады.

Өзін-өзі бағалау тек оқу жетістіктеріне ғана емес, сондай-ақ жалпы білім беру дағдыларына да әсер етуі мүмкін. Бастауыш мектептің негізгі міндеттерінің бірі – білім алу мүмкіндігі – топта жұмыс істеу, ақпарат іздеу, сұрақтар қою, байқау, ынтымақтастық қабілетін қалыптастырусыз мүмкін емес.

Бастауыш мектептегі жалпы білім беру процесінде жалпы білім қабілеттерін қалыптастыру процесі бақыланатын болады.

Бірінші сыныпта білім алушыларға бағалау құралдарын қолдану, бағалау критерийлерін таңдау, олардың оқу жетістіктерін бағалау критерийлерімен байланыстыруды үйрету жеткілікті. Алдымен білім алушылар өзінің жұмысын өлшемдермен салыстыруға үйренеді. Өлшемдерге әріптер мен сандарды жазу

үлгісі жатады. Бағалаудың сәйкес келмеуі рефлексияның мәні болып табылады.

Критериялар ретінде пәндік және жалпы оқуға икемділігі көрсетіледі.

Мысал ретінде, бастауыш мектепті бітіруші «Математика» пәнін оқу барысында төмендегідей пәндік жалпы оқуға икемділігі қалыптасуы тиіс: математикалық моделдеудің, мәтіндік (сюжеттік) тапсырмаларды шешу әдістері.

Математикалық модельдеу білім алушылардың нақты пәндік дағдыларды біртіндеп меңгеруін білдіреді: сызба, формулалар (теңдеу), сандық өрнек, тапсырманы кесте, сызбанұсқа ретінде көрсету, бір моделден екіншіге өтуді жүзеге асыра білу қабілеті. Сонымен қатар, бастауыш мектеп бітірушісі мәтіндік тапсырманы 1-2 әрекетте ғана шешіп қоймай, мәндердің берілген мәндері мен олардың арасындағы байланыс үшін, тапсырманы тұжырымдай білу (кем дегенде 1 әрекетте) керек.

«Жаратылыстану» пәнін оқыту барысында, мысалы, төмендегідей дағдылар қалыптасуы қажет:

- нысандар арасына қарамастан байланыстар орнату, нысандардың өмір сүру және даму жағдайларын сипаттау;

- жіктеу, нысандарды салыстыру, уақытты анықтау және кеңістікті сипаттау;

- ғылым әдістерін қолдану, ең бастысы байқау әдістерін, өлшеуді жүргізе білу.

Оқу пәні мен оқыту мақсаттарының жүйесіне сәйкес оқу пәндері бойынша бағалау критерийлері әзірленуде.

Мұғалім білім алушылардың оқу жетістіктерінің бағалау критерийлерін өзі таңдап, әзірлей алады.

1. Диагностикалық құралдар тек бақылауды, диагностиканы ғана емес, сондай-ақ оқыту мен тәрбиелеу функцияларын орындайтын тапсырмаларды қамтуы керек, яғни:

- тапсырмалар білім алушыға белгілі бір жаңа ақпаратты бере алады, мәселен: *«Мәтінді пайдаланып, Арал теңізінің түбі біртіндеп тұз шөліне айналатынын түсіндіріңіз? (4 сөйлемнен көп болмауы тиіс)»;*

- тапсырмалар білім алушылардың жаңа сұлбаларды жасауын болжайды, мысалы, *«Есепті шаманың бірнеше арақатынасына қалыптастырыңыз («көп» немесе «аз» байланыстарын қолдана отырып) және оны шешіңдер».*

2. Тапсырмалар әртүрлі факторлармен жүктелуі керек, олардың бірі пән бойынша оқытудың нақты нәтижесі болып табылады, ал екіншісі жалпы білім беру (әмбебап) дағдыларын игерудегі білім алушының жеке қасиеттерін көрсетеді. Мәселен, *«Мәтіннің үшінші абзацындағы түбірінде дауысты дыбысы бар үш сөзді жаз, оларға сәйкес келетін сөздерді таңдаңыз».*

Сыныптағы балалардың дайындық дәрежесі, олардың оқуға қабілеттілігіне байланысты, мұғалім белгілі бір уақыт аралығында аралық нәтижелерге қол жеткізе алады.

Бұл ретте жетістіктерді бағалау үшін қажетті (негізгі) нәтижені барлық сынып білім алушылары көрсете алатындай критерийлерді таңдау қажет. Басқа критерийлер барлық белгілі бір мерзімге қосымша ретінде қабылданады.

Көптеген білім алушыларды қосымша критерийлермен бағалауға болады, бірақ барлық 100% білім алушылардың әрі қарай оқуда табысқа жетуі үшін негізгі базалық критерийлерге сәйкес нәтижелерін ғана көрсету жеткілікті.

Бірінші сыныптағы бағалау қызметін ұйымдастыру әдістерін қарастырамыз.

Бастапқыда үлгі критерий болады. Мұғалім әріптер элементінің дұрыс жазылуын көрсетеді, балаларды сөзбен қайталап айтуды және олардың оқу нәтижесін үлгіге (өлшемшартпен) сәйкес бағалауды сұрайды.

Білім алушының өздігінен бағалауынан кейін бағалауды мұғалім жүргізеді. Бағалаудың сәйкессіздігі рефлексияны тудырады: менің бағалауым неге мұғалімнің бағалауымен сәйкес келмеді? Мен әріптің қай элементін қате жаздым? Білім алушы өз қателігінің себебін табуға тырысады.

Әр жұмысты әртүрлі критерийлермен бағалауға болады, бірақ білім алушы алдымен бір критерийдің призмасы арқылы нәтижесін көруді, содан кейін бірнешеуін көруді үйренуі маңызды. Тапсырманы орындауға дайындық барысында мұғалім білім алушылардан: «Біз қандай дағдыларды, қандай ережені тексереміз?», - деп сұрайды. Солай критерийлер қалыптасады.

Білім алушылар оқу тапсырмаларын бірнеше критерийдің призмасы арқылы көруге, бірнеше критериймен өзін бағалауды үйренеді.

Тапсырманы орындай отырып білім алушы іс-әрекетінің өзін-өзі бақылау және қалыптасқан критерийлер бойынша өзін сауатты бағалауды жүзеге асырады.

Диктант, шығарма, бақылау жұмысы, эссе жазуға дайындық кезінде білім алушылар тұжырымдалған критерийлерді басшылыққа алады. Критерийлерге негізделген нәтижелердің бағасы мұғалімнің объективті болуына, білім алушыға орындаған тапсырмалар деңгейін болжауға, қателердің себептерін анықтап, ескертуге мүмкіндік береді.

Мұғалім мен білім алушылардың оқу қызметінің нәтижелеріне жақсы баға бергені маңызды. Ал білім алушылардың қателерін әрі қарай жетістіктерге, білім беру мақсаттарына қол жеткізуге пайдалану қажет.

Критериалды бағалау құралдары

Мұғалімнің ауызша бағалауы белгілі бір нәтижелерге қол жеткізу үшін көтермелеумен байланысты болуы керек. Баланың бүгінгі жетістіктерін оның кешегі болған жетістіктерімен салыстыру қажет.

Негативті баға білім алушының ынтасына, жауапкершілігіне, табандылығына ғана қатысты болуы мүмкін. Мұғалімге классикалық сөздермен тоқтап қалмай, сөздік бағалау қорын толықтыру қажет. Бұл ретте білім алушының оқу жетістігіне қарап, эмоционалдық қатынасты, білім алушының табыстары бойынша қобалжуы-аландауын көрсетуі қажет. «Бүгін сенде кешегіге қарағанда, өте жақсы шықты», «сенің бұл алгоритмді түсінгеніңе қуаныштымын», «Сенің пікірің қызықты» (болжам, жорамал), «Қандай керемет идея, оқулық авторы бұл туралы ойлаған да емес», «Есептеу өте қиын болды, бірақ сен алғашқы екі іс-әрекеттерді орындап шықтың», «Сен тапсырмалардың жартысын дұрыс орындадың, келесі жолы барлығын өзің

жасай аласың», «Сен өте тырыстың және сенде барлығы міндетті түрде орындалады, осылай жалғастыра бер».

Мұғалім келесі қағидаларды басшылыққа алуы мүмкін:

- білім алушыны бірден мақтаңыз, тіпті болмашы нәтижеге қол жеткізгеннен кейін де мақтаған жөн;
- білім алушының жеке қасиеттерін емес, оның оқу жетістіктерін мақтаңыз;
- оның қол жеткізген нәтижесіне риза екеніңізді, сізге оның жетістігі жағымды екенін айтыңыз.

Баланы шын мәнінде не үшін мақтауға болатынын атап өту маңызды, содан кейін жаңа міндет қоюға болады.

Мұғалім білім алушының кемшіліктерін оң мақсаттарға қайта пайымдауды үйренуі керек.

Білім алушы коррекциялық міндетті өзі құрастырғаны жақсы.

Мұғалім білім алушыларға өзара әрекеттестік-тің, конструктивті қарым-қатынастың және оң/жағымды бағалаудың үлгісін көрсетуі керек.

Жазбаша кері байланыс, рубрика білім алушының белгілі бір кезеңдегі жетістіктерінің нәтижелеріне сипаттама болып табылады. Мұғалім онда білім алушының табыстарын сипаттайды, қажетті ұсыныстар береді.

Формативті бағалау білім алушылардың оқу мақсаттарындағы жетістіктеріне мониторинг өткізу үшін және сабақта сараланған жұмысты одан әрі тізіп қою, соның ішінде орындалған үй жұмысының қорытындысы және педагогтің жазбаша түріндегі (дәптерлеріне немесе күнделіктеріне) немесе ауызша ұсыныстарына мониторинг өткізу үшін жүргізіледі.

Бағалау – бұл үздіксіз процесс. Оған мұғалімдер, білім алушылар, ата-аналар, әкімшілік /мектеп әкімшілігі/ қатысуы қажет.

Формативті бағалау түрінің ажырамас бөлігі бақылау және құжаттама болып табылады. Бақылаудың формальды және формальды емес түрлері бар. Бейресми бақылау барлық уақытта сабақтарда арнайы фокуссыз-ақ жүреді. Формалды бақылау – мұғалім өзіне қадағаланатын сол немесе өзге де дағдылар қаншалықты дамығанын көру мақсатын қояды.

Формативті бағалау білім алушылардың оқу процесінде білімді меңгеру және дағдыларының қалыптасу деңгейін анықтау қызметін атқарады, білім беру процесін түзетуге мүмкіндік береді, мұғалім кері байланысты жүзеге асыру үшін жүргізеді.

Кері байланыстың формаларын, түрлерін мұғалім өзінің жинақталған тәжірибесін пайдалана отырып, өз қалауы бойынша таңдайды. Бұл ретте кері байланысты ұсынудың оң және дұрыс/сыпайы сипатына назар аударған жөн.

Формативті бағалау жүргізу алдында білім алушыларды оқу мақсаттарымен және бағалау критерийлерімен таныстыру маңызды. Білім алушыларға тапсырманы орындау кезінде не нәрсеге назар аудару қажеттігі түсінікті болу үшін бағалау критерийлерінің маңызын түсіндіру керек.

2-кестеде оқу бағдарламасына енгізілген ойлау дағдыларының деңгейлері, сондай-ақ қалыптастырушы және жиынтық бағалау кезінде бағалану қажет даму немесе қалыптасқандығы дәрежесі ұсынылған.

2-кесте - Блум таксономиясы бойынша ойлау қызметінің деңгейлері

Дағдылар	Сипаттама
Білу	Нақты дәлелдерді, ақпараттарды және олардың сипаттамаларын білу және еске түсіру
Түсіну	Дұрыс есінде жаңғырту арқылы түсінуін, болжамы немесе ақпаратты интерпретациялауды көрсету
Қолдану	Ақпаратты және бұрын алынған білімді жаңа немесе таныс емес жағдаятта немесе контексте қолдану және пайдалану
Талдау	Ақпараттық материалды құрамдас бөліктерге бөлу қабілетін көрсету, себептерді немесе мотивтерді, ой-тұжырымдарды анықтау жолымен әртүрлі қорытынды алу үшін ақпаратты зерттеу, және/немесе жалпы ереже-қағидаларды негіздеу үшін дәлелдеме табу.
Синтез	Жаңа контексте бұрын алынған білімнің әртүрлі бөліктерін қайта құру қабілетін көрсету
Бағалау	Белгілі бір критерийлер бойынша идеялар немесе фактілердің маңыздылығы туралы ой-пікір қалыптастыру

Білім алушылардың дайындық деңгейі әрбір білім беру ерекшелігін ескере отырып жобаланған, күтілетін оқыту нәтижелері арқылы анықталады.

Төменде ойлау дағдыларының барлық деңгейлерін дамыту бойынша күтілетін нәтижелерді анықтау үшін пайдаланылатын етістіктер кестесі берілген (3-кесте).

3-кесте – Блум бойынша ойлау дағдыларының деңгейі таксономиясы

Р/с	Ойлау дағдыларының деңгейі	Ойлау дағдыларының деңгейлеріне сәйкес келетін етістіктер тізбесі
1	Білу	Санап шығу, есте сақтау, айту, көрсету, қайталау, аяқтау, жаңғырту, әңгімелеу, еске түсіру және т. б.
2	Түсіну	Талқылау, айқындау-анықтау, әңгімелеу, түсіндіру, сұрау, тұжырымдау, түрлендіру, көрсету және т. б.
3	Қолдану	Қолдану, есептеу, өзгерту, таңдау, жіктеу, аяқтау, көрсету, табу, сахналау, іске қосу, зерттеу, эксперимент өткізу, иллюстрациялау - безендіру, түсіндіріп беру, әрекет жасау, аздап жаттықтыру, ара қатынасын белгілеу, жоспарлау, көрсету, нобайын жасау, шешу, пайдалану және т.б.
4	Талдау	Талдау, топтастыру, есептеу, категориялау, жіктеу, салыстыру, байланыстыру, қарсы қою, талқылау, ажырата, айыра, зерттеуге, тәжірибе, түсіндіру, шығару, реттеу, күмәндану, анықтау, таңдау, бөлу, тексеру және т. б.
5	Синтез	Топтастыру, жинау, комбинациялау/ араластыру, құрау, құру, жасау, әзірлеу, тұжырымдау, қорыту, біріктіру, ойлап табу, өзгерту-модификациялау, ұйымдастыру, жоспарлау, дайындау, ұсыну, қайта топтау, көшіріп жазу, орнату, анықтап алу және т.б.

6	Бағалау	Дәлелдеу, таңдау, салыстыру, қорытынды жасау, , сендіру, дәйектеу, шешу, негіздеу, түсіндіру, өлшеу,, алдын ала болжау, реті бойынша бөлу, ұсыну-ұсыныс жасау, бөліп/атап көрсету, жинақтау, қолдау, тексеру, бағалау, кеңес беру, экспертиза жасау, рецензиялау, зерттеу, алып шығу.
---	---------	---

Мұғалім білім алушылармен бірлесіп оқыту мақсаттарына жетудегі табыс критерийлерін талқылай алады және қажет болған жағдайда оларды толықтырады.

Формативті бағалауда мұғалім топтардағы жұмысты белгілі бір дағдыларды бағалаудың тиімді әдісі ретінде пайдалана алады.

Топтық жұмыс кезінде мұғалім әр топтағы білім алушылардың талқылауын бақылайды және тыңдайды: кейбір білім алушылар бағалау критерийлеріне сәйкес оқу мақсаттарының жетістіктерін тез көрсете алады.

Бұдан әрі мұғалім оқыту мақсаттарына қол жеткізуге ұмтылатын білім алушыларды тағы бақылауы қажет және оларға қосымша сұрақтар қою керек.

Топтық жұмыс кезінде мұғалім барлық топтың жұмысын бақылауы тиіс.

Сонымен, формативті бағалау бес негізгі стратегиялардан тұрады:

- күтілетін нәтижелер мен бағалау критерийлерін түсіндіру;
- сыныпта түсінгендерін куәландыратын тиімді талқылаулар мен өзара іс-әрекеттер қалыптастыру;
- білім алушыларды нәтижелерге қол жеткізуге ынталандыратын кері байланыс ұсыну;
- білім алушыларды өзара оқыту көздері мен ресурстары ретінде тарту;
- білім алушының өз білімін «жасаушы» ретінде қалыптасуы.

Формативті бағалау кезінде мұғалім бағалауда жеке тәсілдемені ескеруі тиіс. Егер мұғалім кейбір білім алушыларға қандай да бір дағдысын дамыту үшін көп уақыт қажет екенін көрген болса, бұл оқу мақсатын басқаша бағалауға және білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау критерийлерін әзірлеу кезінде түзетулер енгізуге шешім қабылдауы керек.

Мұғалімге сондай-ақ, тілдік пәндер бойынша сөйлеу әрекетінің 4 түрін бағалау қажеттігін есте сақтау маңызды: тыңдалым, айтылым, жазылым және оқылым.

Қалыптастырушы және жиынтық бағалаудың тапсырмаларын мұғалімдер өз бетінше әзірлейді немесе ұсынылған жинақтарды пайдалана алады. Формативті бағалау бойынша есеп беру құжаты болуының қажеттілігі жоқ.

Формативті бағалау кезінде мұғалімнің өзі білім алушылардың санын және кері байланыс жиілігін анықтайды.

Формативті бағалаудың нәтижелерін тіркеу формасын мұғалім өзі (сандық, графикалық, балдық) дербес анықтайды. Формативті бағалау нәтижелері мұғалімнің есептік құжаты болып табылмайды.

Білім алушылар үлгерімінің ағымдағы мониторингі мұғалімдердің тоқсан аяқталғаннан кейін оқу материалының оқу мазмұнын анықтау мен түзету және

бөлімдерді зерттеу (ортақ тақырыптар) үшін жиынтық бағалау түрінде жүзеге асырылады.

Білім алушыларға өз мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес белгілі бір дағдыларды дамытуға, сондай-ақ мұғалім білім алушылардың жұмысын объективті бағалауға мүмкіндік беру үшін тапсырмалар әртүрлі және жеткілікті болуы керек.

Үйге берілген тапсырмалар жеткілікті және ұсынылған көлемінен аспайтындай болғаны жөн. Аталған тапсырмалар алған білімін бекіту және ойлау үшін қажет. Мұғалім зерттелген құбылыстардың ішінде ұқсастықтар мен келіспеушіліктерді анықтайтын, сондай-ақ кеше немесе бұрын өткенді салыстыру тапсырмаларын бере алады.

Тапсырмалар белгілі бір критерийлер бойынша балдармен өлшенетін жұмыспен аяқталуы тиіс.

Бөлім/ортақ тақырыптарға арналған жиынтық бағалаудың нәтижелері бойынша білім алушыларға тоқсандық оқу жетістіктерін бағалау кезінде ескерілетін балдары қойылады.

Білім алушылардың бөлім мен тоқсан бойынша жиынтық жұмыстары (БЖБ мен ТЖБ) білім беру ұйымдарында жыл бойы сақталады және білім алушы басқа мектепке ауысқан жағдайда, құжаттарымен бірге берілуі мүмкін.

БЖБ максималды балын, БЖБ өткізу түрі (бақылау, практикалық немесе шығармашылық жұмыс, жоба, ауызша сұрау, эссе) мен сабағын және БЖБ орындау уақытын білім беру ұйымдарының әдістемелік кеңесі немесе мұғалімнің өзі анықтайды. Бұл ретте БЖБ бойынша алған ең жоғарғы көрсеткіш 1-4-сыныптарда 7-ден төмен және 15 балдан артық емес, 5-11 (12)-сыныптарда 7-ден төмен және 20 балдан артық болмауы тиіс.

Жиынтық бағалау нәтижелері туралы ақпарат білім алушыларға, ата-аналарға немесе баланың заңды өкілдеріне қағаз немесе электронды түрде беріледі.

Тоқсан бойынша оқу пәндері деңгейінің күрделілігін ескере отырып, күніне үшеуден аспайтын жиынтық жұмыстарын өткізуге болады. Олар тоқсан аяқталуының соңғы күні өткізілмейді.

2-11(12)-сынып білім алушыларының оқу пәндері бойынша жылдық бағалары жақын бүтіндікке дөңгелектеу арқылы тоқсандық бағалар жиынтығының орташа арифметикалық мәні ретінде қойылады және қорытынды баға болып табылады.

Оқу жылының қорытындысы бойынша аралық аттестаттау жүргізілмейді.

Отбасы мен мектеп арасында сапалы білім мен тәрбие беру мақсатында баланың ата-аналары немесе заңды өкілдері кері байланыс ретінде формативті бағалау туралы ағымдағы ақпаратпен қамтамасыз етіледі.

Білім алушылардың тоқсан бойынша жиынтық бағалауының оқыту нәтижесін әділ және ашық бағалауын қамтамасыз ету үшін мұғалімдер бір пән бойынша бір жүйеде бағалау мақсатында және сынып параллелінде білім алушылардың жиынтық жұмыстарының нәтижелерін талқылау үшін модерация процесін өткізеді.

Пән-мұғалімдері ТЖБ қорытындысы бойынша модерация өткізеді. Жиынтық жұмыс пен модерацияны өткізу арасындағы уақыт 2-3 жұмыс күнінен аспауы керек.

Бұл білім беру процесінің нәтижелілігі мен сапасын айтарлықтай арттыруға жол ашады. Анализ негізінде білім алушының оқу материалын меңгеруіне қиындық туғызатын себептері туралы қорытынды шығарылады, проблемаларын шешуге мүмкіндік беретін жолдарын анықтайды.

Модераторлық сессияда мұғалімдер жасаған сұлбаға сәйкес жинақталған жұмысты талқылайды, қажет болған жағдайда, ұпай жинау сұлбасына өзгерістер мен/немесе толықтырулар енгізеді. Модерация аяқталғаннан кейін хаттама толтырылады.

Модерацияның нәтижелері бойынша балдары өзгеруі мүмкін білім алушылардың жалпы жұмысы қайта қаралады. Модерация нәтижелеріне негізделген жиынтық жұмыс қорытындысы жоғары және төменде өзгеруі мүмкін.

Электронды журналға білім алушылардың тоқсандардағы жетістіктері (бөлімдер мен тоқсандар бойынша жиынтық бағалау балдары), сондай-ақ балдарды бағаға айналдыратын (тек тоқсан және оқу жылының нәтижесі бойынша) шкала автоматты түрде бағаларды есептеп шығарады.

Білім берудің барлық деңгейінің әр оқу пәні үшін, тоқсанның бөлімдері бойынша жиынтық жұмыстарының саны көрсетілген, электронды журналдың форматы әзірленген.

«Күнделік» электронды мектеп журналдары жүйесін 5400-ден астам мектеп қолданады.

Kundelik.kz – білім саласындағы электронды құжат айналымының мүмкіндіктерін білім беру жүйесінің барлық қатысушылары арасындағы әлеуметтік желілік өзара қарым-қатынастың құралымен біріктіретін интернет-портал.

Жобаның мақсаты Қазақстан Республикасының барлық білім беру процесіне қатысушылардың электронды білім беру технологияларына тең дәрежеде қолжетімділігін қамтамасыз ету, бәсекеге қабілеттілікті қамтамасыз ету үшін білім сапасын жоғарылату, сондай-ақ, функцияларды, оқу-тәрбие процестері мен жалпы білім беру ұйымдарының бақарушылық қызметтері орта білім беру басқармалары органдарын автоматтандыру есебімен, Қазақстан Республикасының жалпы білім ұйымдары білім алушыларының білім алудағы жетістіктері есебінің жүйесін жүзеге асыру болып табылады.

«Күнделік» журналы тегін болып табылады. Kundelik.kz сайтын қолданғаны үшін абоненттік төлем алынған емес және алынбайды.

Ата-аналарға Kundelik.kz сайтында өзінің логині мен құпия сөзі арқылы «Балалар» - «Күнделік» бөліміндегі өз баласының электронды күнделігіне кіріп, бағалары мен үй тапсырмаларын білуге үнемі тегін мүмкіндік беріледі. Сайтты пайдаланғаны үшін мектептен де ешқандай төлем алынбайды.

Болашақта қосымша міндетті емес ақылы қызметтер пайда болады деп болжануда. Мысалы, білім беру қосымшалары және контент болуы мүмкін. «Білім алушы рейтингі» осындай міндетті емес қызмет үлгісі болып табылады.

Әр ата-ана оған өз қалауымен қосылуға құқылы, ол ата-анаға нақты пән бойынша өз баласының үлгерім деңгейін сыныптың басқа да білім алушыларының үлгерімімен салыстыруға мүмкіндік береді. Бұл опцияның баланың бағасын электронды күнделік түрінде үнемі тегін кез келген уақытта қолжетімді түрде көрсетуге еш қатысы жоқ.

Тұтынушы мәліметтерін қорғауға қатысты ақпарат. Kundelik.kz сайты және тұтынушылардың барлық мәліметтері «Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі» ММ бекітілген және «Ұлттық ақпараттық технологиялар» АҚ мемлекеттік ақпараттық жүйелер операторына тиесілі ақпараттық-есептеу ресурстарында, яғни Қазақстан Республикасының аумағында жабық қорғалған мерзім орталығында орналастырылады. Тұтынушылар мәліметтері Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің тікелей жүргізуінде болады. Kundelik.kz жүйесіне кіру жабық болғандықтан, ешбір деректер қолжетімді емес. Күнделік.kz ішінде әлеуметтік желі бар. Бұл байланыстың заманауи құралы, соның арқасында тұтынушылар жүйе ішінде бір бірімен қарым-қатынас жасай алады. Бұл әлеуметтік желіде басқа әлеуметтік желілер сияқты анонимді тұлғалар өз бетімен тіркеле алмайды. Әр тұтынушыны мектеп тіркейді. Сондықтан, Күнделік желісіне балаларға қауіп төндіретін анонимді тұлғалар кіре алмайды, ондай тұтынушы бірден анықталып, оған тосқауыл қойылады.

Бұдан басқа, әрбір тұтынушы өз бейінінде, мәліметтері ешкімге көрінбейтін, қызметтерді таңдап ала алады. Бұл Kundelik.kz–ті жасөспірімдердің қарым-қатынас жасау үшін ең қауіпсіз білім алу ортасына айналдырады.

Тіркелу үшін тұтынушының ЖСН-інің болуы міндетті емес. Ата-аналарға тіркелу үшін тегін, атын, әкесінің атын, туған күнін және жынысын хабарлауы қажет болады. Басқа деректер міндетті емес және тіркелу үшін талап етілмейді. Ата-аналардың тіркелуі өз қалауы бойынша іске асады, себебі, үлгерім туралы ақпаратпен қатар, ата-ана, мұғалімдер және мектеп әкімшілігінен жеке хабарлама да ала алады. Осылайша, ата-аналар мен педагогтер арасында тікелей онлайн қарым-қатынас орнайды. Сонымен қатар, болашақта ата-аналарға арналған, мысалы, Ата-аналар кеңесі және т.б. ақпараттық бөлімдер пайда болады.

Осындай жолмен, ата-аналар мен педагогтер арасында тікелей онлайн коммуникация орнатылады. Сонымен қатар, келешекте, мысалы, Ата-аналар кеңесі және т.б. ата-аналарға арналған ақпараттық бөлімдер қосылады.

Электронды журналмен қатар қағаз нұсқада есеп беруді қолдануға қатысты. Мектеп әкімшілігінің мұғалімдерден электронды және қағаз журналды қатар жүргізуін талап етуіне сәйкес қандай да бір нормативтік құжаттар жоқ. Мұғалімдердің қалауымен бір электронды журналды немесе электронды және қағаз журналдарды қатар жүргізуге рұқсат беріледі.

Kundelik.kz жүйесінде жыл басында бір-ақ рет таңдап алынатын журналдың екі түрі бар, олар – жаңартылған мазмұнға кірген 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8-сыныптарға арналған «Критериалды бағалау журналы» және сыныптың қандай бағалау жүйесімен оқытылатындығына байланысты 4, 9, 10, 11-сыныптарға

арналған «Классикалық журнал».

Жиынтық бағалау журналында оқу бағдарламасы бөлімдері үшін жиынтық бағалаудың ең жоғарғы санын қою және ең жоғарғы балл көрсетілген баған қарастырылған.

Егер оқу бағдарламасының бөлімдері аз болса (мысалы 2 бірлік), онда 2 артық жиынтық жұмыстарының ең жоғарғы балын көрсету қажет емес.

Жиынтық бағалау журналына:

- бөлім бойынша әр жиынтық жұмысының (БЖБ) балы – жиналған балдардың сомасы мен оқу жетістіктерінің тиісті деңгейі;
- оқу кезеңінің жиынтық жұмыстары (ТЖБ) бойынша балл–ерекшеліктерге сәйкес жиналған балдардың сомасы;
- оқу кезеңі бойынша бағалау - оқу кезеңінің ішінде барлық жиынтық жұмыстарға белгілі бір пайыздық арақатынасының бал сомасы. Оқу кезеңінің ішінде білім алушы ең жоғарғы $БЖБ\% + ТЖБ\% = 100\%$ ала алады: $БЖБ\% 50\%$ - ға теңестіріледі, сәйкесінше, $ТЖБ\%$ да 50% -ға теңестіріледі;
- жылдық бағалау – шкалаға сәйкес барлық оқу кезеңі бойынша ықтимал ең жоғарғы балға жиналған соманың пайыздық арақатынасы.

Пайыздарды шығару үшін балды енгізген кезде браузер парақшасын жаңарту керек: парақшада «Ctrl+F5» пернесінің комбинациясын басу керек.

Егер балды түзету немесе жою қажет болса, онда курсорды қажетті балға қойып, түзету немесе жою, содан кейін пернетақтадағы «Enter»-ді басу керек. Егер қателесіп басқа бөлім толтырылатын болса, онда алдымен балдарды жойып, содан кейін ғана ең жоғарғы балды жоюға тура келеді.

Жиынтық бағалауды қою үшін алдымен «Ең жоғарғы балды», содан кейін БЖБ-лар мен ТЖБ-ларды қою керек. 1-сыныптарда БЖБ-лар мен ТЖБ-ларды тек 3-4-тоқсандарда қою қажет. Егер 1, 2-тоқсандарда БЖБ-лар мен ТЖБ-лар не болмаса «Ең жоғарғы балдар» көрсетілген болса, онда жылдық бағалау қалыптаспайды.

«Ең жоғарғы балды» өзгерту үшін, ең алдымен, осы ең жоғарғы бал оқулықтарының барлық БЖБ-ларын жою қажет. Осыдан кейін ғана ең жоғарғы балды түзетуге болады.

Түсіндіру жұмыстары мақсатында мұғалімдер, ата-аналар мен білім алушылар тарапынан жиі қойылатын сұрақтар сараланды.

Қалай тіркелуге болады? Жүйеге қалай кіруге болады?

Білім алушылар мен ата-аналарға тіркелуге арналған логин және құпия сөз алу үшін мектептегі мәліметтерді Жүйеге енгізуге жауапты тұлға, яғни әкімші болып табылатын қызметкерге хабарласу қажет. Егер әкімші туралы ақпарат болмаған жағдайда мәліметтерді алу үшін сынып жетекшісіне хабарласуға болады.

Не үшін профильді баптауда өз тегі, аты-жөнін өзгертуге болмайды және қажет болған жағдайда оларды қалай өзгертуге болады?

Тұтынушылардың тегі, аты-жөнін, туған күнін және жынысын редакциялау құқығының болмауы жоғары тұрған инстанцияға ұсыну үшін «Kundelik.kz» ААЖ көмегімен білім алушылар, ата-аналар және қызметкерлер туралы деректерді автоматты түрде жинауға негізделген. Білім беру

саласындағы электронды құжат айналымының мәні осында. Берілген ақпараттың дұрыстығын қамтамасыз ету үшін жеке мәліметтерді редакциялауға тек келесі мектеп қызметкерлерінің ғана құқықтары бар:

- әкімші;
- сынып жетекшісі.

Бағаларды, үй тапсырмасын және сабақ кестесін қалай көруге болады?

Білім алушы оқу ақпараттарына өту үшін экранның жоғарғы жағындағы навигациялық жолақтан «Білім беру» - «Күнделік» бөлімін таңдауы қажет. Ата-аналар үшін сол навигациялық жолақта «Балалар» бөлімі бар. Берілген сілтемені басқанда ол барлық мәліметтер жиналған бетке түседі. «Күнделік» сілтемесі бойынша: күнделік (ағымдағы аптаның әдеттегі қалпы бойынша сабақ, баға және үй тапсырмасы жөніндегі ақпараттар); сабақта оқытылған және үйге берілген тапсырма.

«Мұғалім жазбалары» бағаны жекелеген білім алушылардың мінез-құлықтары мен олардың жетістіктері немесе оқу барысында артта қалуы туралы ескертпелер жазу мақсатына қызмет етеді.

Білім алушылардың бөлімдер/ортақ тақырыптардың жиынтық бағалау қорытындылары бойынша балдары аталған жұмыс өткізілгеннен кейін екі күнтізбелік күн ішінде журнал бағанына қойылады.

Үй тапсырмасына «Үй тапсырмасы» бөлімінде қолжетімді, ал қоңырау және сабақ кестесін «Сабақ кестесі» бөлімінен табуға болады.

Мұғалімдердің, білім алушылардың және олардың ата-аналарының деректерін қалай жаппай жүйеге енгізуге болады?

Мектеп профилін толтыру кезінде қызметкерлер уақытын үнемдеу үшін жүйеде мұғалімдердің, білім алушылардың және олардың ата-аналарының деректерін импорттауға болады.

Бағалардың жиі сақталмай жоғалып кетуіне байланысты мұғалімге бағаны қайта қоюына тура келеді.

Журналдағы бағаның жоғалып кетуінің бірнеше себептері бар:

*журналда әкімші, пән мұғалімі, мұғалім-редактор немесе сынып жетекшісінің бағаны әдейі немесе кездейсоқ нүктелі жоюы себеп болды;

* әкімшінің әдейі немесе кездейсоқ кестені жоюы себеп болды;

* бағаларды қоюда Internet Explorer браузері қолданылды (қолданылмайтын нұсқа).

* бағалау жүйесі күшпен өзгертілді.

Айына бір рет журналдың резервтік көшірмесін түсіру ұсынылады, сондай-ақ осыған ұқсас жағдайларды болдырмау мақсатында үштен артық қызметкердің әкімшілік құқығын көрсетпеу ұсынылатындығын еске саламыз.

КТЖ өзгерісіндегі проблемалар. Өзгерістер енгізу үшін (сабақты, тақырыпты ауыстыру) басылымдардан барлық КТЖ-ны алып тастап, барлығын қайта қолмен толтыру керек болады, себебі жыл бойына қойылған тақырыптар өшіп қалады және сақталмайды.

Сіз КТЖ-ны түзеткеннен кейін, оны жариялап, «Кесте бойынша бөлу» ұсынылады, сонда ғана тақырыптар сабақтар бойынша автоматты түрде бөлінеді. Әр сабақ өз орнына келеді. КТЖ-да көрсетілген сағаттар санының

кестеде көрсетілген сағаттардың санымен сәйкес келуі маңызды. Сәйкес келмеген жағдайда сабақтардың тақырыптары «жылжып» қажетті күнмен сәйкес келмей қалуы мүмкін.

Кесте генераторы бойынша сұрақтар.

Кестені түзету және топтарды қосқан кезде, сабақта нақты қандай шағын топтар қатысатындығын тексеру қажет. Егер, қателесіп басқа топты таңдаса, онда қойылған бағалар жоғалып кетеді.

Кестені ауыстыру немесе жаппай жариялау қажет емес. Егер бір пән бойынша ғана туындайтын болса, деректерді өзгерту қажет. Алдымен, енгізілген қатені анықтау керек. Егер кабинет, сабақтың нөмірі немесе мұғалім дұрыс көрсетілмесе, онда бағалар жоғалмайды. Егер қателік кіші топтың өзінде, болмаса пәнде болса, онда бағаларды көшіріп, экспорттап, содан кейін өзгерту керек.

Жүйеде жұмыс істеу үшін қандай браузерді пайдалану қажет? Арнайы бағдарламалық қамтамасыз етуді орнату қажет пе?

Жоқ, Жүйеге кіру және жұмыс істеу қарапайым браузермен іске асады. Тұтынушыларға қолдау көрсету порталындағы «Ұсынылатын браузерлер» мақаласында: жүйенің дұрыс жұмыс істеуіне кепілдік беретін және қолдайтын браузерлер тізбесі бар.

Жеке меншік білім беру ұйымдары да «Күнделік» электронды журналына қосыла алады. Ол үшін <https://kundelik.kz/> сайтында қосылуға өтінім бере алады («Қосылу БҰ» командасы).

Kundelik.kz пайдалануға қатысты кез келген қиындықтар туындаған жағдайда Тұтынушыларға қолдау көрсету орталығына хабарласуға болады: 8 (727) 313-18-32 немесе team@kundelik.kz

«100 нақты қадам» Ұлт жоспарының 79-қадамына сәйкес жаратылыстану-математикалық циклдің бірқатар пәндерін ағылшын тілінде оқытуға көшу жұмысы жүргізілуде.

Осы мақсатқа қол жеткізу Қазақстан Республикасының 2016-2019 жылдарға арналған Білім және ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасында» көрініс тапқан. Сонымен қатар, 2015 жылы 2015-2020 жылдарға арналған үш тілде білім беруді дамытудың Жол картасы қабылданды.

4 пән бойынша сөз қозғағанда, келесі фактіні ескерген жөн. Барлық білім алушылар үшін міндетті 10-11-сыныптарға арналған Үлгілік оқу бағдарламалары дайындық бағытынан тыс (ҚГБ, ЖМБ), сондай-ақ стандартты және тереңдетілген деңгейлерді таңдауға арналған пәндер. ЖМЦ міндетті пәндерінің қатарына информатика ғана кіреді, ал қалғандары таңдау компонент бөлімінде. Осылайша ең кемінде төрт пәннің ішінен бір пән – информатика, информатика және екеуі таңдау бойынша.

Информатика – қазіргі балалардың жазудан бұрын білетін пәні, себебі олар компьютерді жастайынан меңгереді. Ал компьютердің тілі – ағылшын тілі. Химия, физика, биология – бұл әлемнің табиғи ғылыми көрінісін бейнелейтін пәндер және басқа тілдік емес пәндермен салыстырғанда бұл пәндердің материалдары ағылшын тілімен кіріктіріледі, өйткені осылардың ерекшелігіне

қарай, оларға сабақтан сабаққа дейін үнемі қайталанатын грамматикалық конструкциялардың шектелген саны қызмет етеді. Бұл пәндер, басқаларға қарағанда, графикалық тілмен сипатталады (сызбалар, диаграммалар, формулалар және т.б.), оқытылатын материалдың белгілі бір пайызы көзбен қабылданады, сондықтан бұл жүктемені азайтады.

2019-2020 оқу жылында ағылшын тілінде пәндерді оқыту пилоты жалғасады. Егер мектеп дайын болса, 2019 жылы педагогикалық кеңес пен ата-аналар комитеттерінің шешімі бойынша жоғары сыныптарда химия, биология, физика және информатика ағылшын тілінде оқытылады. 2019-2020 оқу жылында облыс орталықтарының барлық мектептерінің 10-11 сыныптарында 1-ден 4 пәнге дейін (физика, химия, биология, информатика) ағылшын тілінде пәндерді және тілдерді оқытудың арнайы әдісімен, 1 пән - міндетті түрде ата-аналардың пікірлерін ескере отырып жүргізіледі. 2020-2022 оқу жылында аудандық орталықтар, моноқалалар мен ірі ауылдардың барлық толыққанды мектептері ата-аналардың келісімімен және мұғалімдердің, білім алушылардың, білім ресурстарының дайындығына сәйкес осы төрт пәннің біреуі немесе бірнешеуі ағылшын тілінде оқытылады.

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫ ЖАҒДАЙЫНДА ӘДІСТЕМЕЛІК ҚЫЗМЕТТІ ҰЙЫМДАСТЫРУ

Әдістемелік қызмет педагогтің кәсіби әлеуетін дамытуға бағытталатын педагогикалық шаралардың тұтас жүйесі. Педагогикалық ғылымның жетістіктері, озық педагогикалық тәжірибе және болып жатқан педагогикалық үдерістерді талдау, әдістемелік қызметтің негізін құрайды.

Жаңартылған білім беру жағдайында әдістемелік кабинеттердің рөлі мен орны өзгерді. Білім беру жүйесін жаһандық реформалау, жетекші білім беру құндылықтарының «жолсерігі» болып табылатын және ұстаздар қауымына жеткізе алатын, жоғары кәсіби әдіскерлерге қажеттілігін анықтады. Озық кәсіби қызмет, педагогикалық кадрлардың кәсіби дамудағы әлеуетті қажеттіліктерін анықтау және қанағаттандыру сонымен қатар жағдай жасау әдістемелік қызмет үшін басым болып табылады. Әдістемелік қызмет әдістемелік қызметті таңдау құқығын қамтамасыз етуге, педагогтың жеке білім беру бағытын іске асыруға мүмкіндік беруге ұмтылуға демек – серпінді жаңартуға бағытталған.

Оқу-әдістемелік қызметті нормативтік құқықтық қамтамасыз ету мынадай нормативтік-құқықтық құжаттармен айқындалады:

- 2007 жылғы 27 шілдедегі Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы (5-тарау, 29-бап, 1, 2 -тармақ) - «Білім мен ғылымды интеграциялау, оқу-тәрбие процесін қамтамасыз ету және жетілдіру, оқытудың жаңа технологияларын әзірлеу және енгізу, білім беру ұйымдарында және тиісті инфрақұрылымда педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыруды қамтамасыз ету мақсатында оқу-әдістемелік және ғылыми-әдістемелік жұмыс жүзеге асырылады», «Оқу-әдістемелік және ғылыми-әдістемелік жұмысқа басшылық жасау: орта білім беру ұйымдарында – облыстық, республикалық маңызы бар

қалалардың және астананың әдістемелік кабинеттеріне және аудандық (қалалық) білім бөлімдерінің әдістемелік кабинеттеріне; техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында – облыстық, республикалық маңызы бар қалалардың және астананың білім беруді басқару органдарының әдістемелік кабинеттеріне және бейіндер бойынша техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің оқу-әдістемелік бірлестіктеріне».

- «Оқу-әдістемелік және ғылыми-әдістемелік жұмысты ұйымдастыру және жүзеге асыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2007 жылғы 29 қарашадағы № 583 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 18 қаңтардағы № 40 бұйрығы;

- «Педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген тұлғалардың Үлгілік біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 13 шілдедегі № 338 бұйрығы;

- «Ересектерге арналған қосымша білім беру ұйымдарының түрлері қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 11 қыркүйектегі № 370 бұйрығы, 2-тармақ;

- «Мемлекеттік білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгі штаттарын және педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген адамдар лауазымдарының тізбесін бекіту туралы» Қазақстан республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 30 қаңтардағы № 77 қаулысы;

Әдістемелік кабинет/орталық қызметінің мақсаты мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын және бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыруда білім беру ұйымдарын оқу-әдістемелік қолдауды жүзеге асыру, үздіксіз білім беру үшін жағдай жасау, педагог және басшы кадрлардың кәсіби құзыреттілігін жетілдіру болып табылады.

Білім басқармаларының әдістемелік кабинеттерінің/орталықтарының штаттарын қалыптастыру «Мемлекеттік білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгі штаттарын және педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген адамдар лауазымдарының тізбесін бекіту туралы» Қазақстан республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 30 қаңтардағы № 77 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» қаулы жобасына сәйкес жүзеге асырылады.

Әдістемелік кабинеттер «Ересектерге арналған қосымша білім беру ұйымдарының түрлері қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 11 қыркүйектегі № 370 бұйрығына сәйкес жұмыс істейді. Бұйрықта «Әдістемелік орталықтар/кабинеттер» жалпы ережесі, ересектерге арналған қосымша білім беру ұйымдары түрлері қызметінің үлгілік қағидаларының 2-тармағында жазылған.

Білім беру ұйымдарында және тиісті инфрақұрылымда, оның ішінде оқу-әдістемелік және ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету ұйымдарында оқу-

әдістемелік және ғылыми-әдістемелік қызметті үйлестіру Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2007 жылғы 29 қарашадағы № 583 бұйрығымен бекітілген оқу-әдістемелік жұмысты ұйымдастыру және жүзеге асыру ережесіне сәйкес жүзеге асырылады.

Әдістемелік орталықтардың (кабинеттердің) оқу-әдістемелік жұмысының негізгі бағыттары:

1) оқу-тәрбие процесін жетілдіруге және педагогке, білім беру ұйымдары мен әдістемелік бірлестіктерге көмек көрсетуге бағытталған білім беру қызметкерлерінің кәсіби құзыреттілігін арттыру бойынша оқу - әдістемелік жұмысты ұйымдастыру және өткізу (консультациялар, сабақтарды талдау, дәрістер, мастер-класстар, семинарлар, ғылыми-практикалық конференциялар, педагогикалық оқулар, Педагогикалық шеберлік мектептері, кәсіби шеберлік конкурстарын өткізу);

2) білім беру сапасын қамтамасыз ету бойынша, оқу-әдістемелік жұмыстың мазмұнын жетілдіру бойынша әдістемелік құралдар, ұсынымдар әзірлеуді ұйымдастыру;

3) педагогикалық қызметті зерделеу, талдау және бағалау, тәрбиеленушілер мен оқушылардың білім жетістіктерін мониторингілеу, жұмыс тәжірибесін жинақтау мен жүйелендіруді қамтамасыз ету, жұмыстың тиімді нысандары мен олардың нәтижелері туралы деректер банкіні құру;

4) білім беру ұйымдары мен педагогтарға инновациялық қызметке қолдау көрсету, тәжірибелік-эксперименттік және зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру және жүргізу;

5) педагогтарды мемлекеттік білім беру саясатының негізгі үрдістерімен уақтылы таныстыру, оқытудың инновациялық нысандары мен әдістерін, сыныптан тыс, мектептен тыс пәндік және тәрбие жұмыстарын зерделеу және шығармашылық игеру;

6) педагогтарды балалар мен ересектерді оқыту, тәрбиелеу және дамыту мәселелері бойынша оқулықтар мен оқу-әдістемелік әдебиет туралы қажетті ақпаратпен қамтамасыз ету, ақпараттық-библиографиялық жұмыс жүргізу, бейне, медиатека жасау;

7) қалалық, аудандық, облыстық, республикалық және халықаралық деңгейлерде білім алушыларды білім беру мен тәрбиелеуге қатысатын ғалымдармен, білім беру ұйымдарымен, мемлекеттік және үкіметтік емес құрылымдармен өзара іс-қимыл мен ынтымақтастықты ұйымдастыру;

8) жетекші мамандарды тарта отырып, оқу-әдістемелік материалдарды сараптау, оқу-әдістемелік және сараптамалық кеңестердің, уақытша ғылыми-зерттеу және шығармашылық топтардың қызметін үйлестіру;

9) біліктілікті арттыру ұйымдарымен бірлесіп, педагогикалық және басшы қызметкерлердің біліктілігін арттыруды болжау, жоспарлау және ұйымдастыру, педагогтарға үздіксіз білім беру жүйесінде ұйымдастыру-әдістемелік көмек көрсету.

Білім берудегі қазіргі жағдай, білім беру мәртебесі мен міндеттерінің өзгеруі, оған балалар мен ата-аналар тарапынан қойылатын жаңа талаптар, сондай-ақ басқа да бірқатар басқа да себептер әдістемелік орталық/кабинет

қызметінің ұйымдастырлуына ерекше өзектілік береді, сол себепті ол:

- қоғамның заманауи талаптарын ескере отырып, білім беруді дамытуды қамтамасыз етуі;
- педагогтердің шығармашылық әлеуетін дамытуы, ең үздік тәжірибені анықтауы және жинақтауы сонымен қатар ондағы маңыздылықты айқындап қызметкерлерге жеткізуі;
- білім берудің жаңа технологияларын әзірлеу және енгізу бойынша мәселелерді шешуі;
- заманауи педагогикалық парадигмаға және жаңа педагогикалық технологияларға негізделген білім беру процесінің жоғары сапасына қол жеткізуі;
- зерттеу жұмысын жүргізуді ұйымдастыруы тиіс.

Табысты тәжірибе-бұл жоғары нәтижелілік пен оңтайлылықпен, яғни жоғары тиімді нәтижелерге қол жеткізумен ерекшеленетін тәжірибе. Табысты педагогикалық тәжірибені анықтау және қолдау мақсатында келесі критерийлерді орындау қажет:

- **Өзектілігі.** Бұл критерий, ең алдымен, қоғамдық даму үрдістеріне, мемлекеттің әлеуметтік тапсырысына, нормативтік-құқықтық құжаттарға, заманауи педагогикалық ғылым идеяларына, педагогтардың кәсіби мүдделеріне сай болуы тиіс. Өзектілік критерийі өңірлік білім беру саясатының міндеттерін шешуге ықпал етуі тиіс

- **Ғылыми негізділігі, ғылым жетістіктеріне сәйкестігі.** Табысты тәжірибені педагогикалық ғылымның заманауи жетістіктерін ескере отырып негіздеу қажет. Бұл тәжірибе педагогтардың шығармашылық теориялық ізденістерінің және әдістемелік іс-әрекетінің нәтижесі немесе сынамалар мен қателіктер процесінде табылған болуы мүмкін.

- **Оптималдығы.** Тұрақты оң нәтижелерге қол жеткізу үшін қатысушылардың күштерін, құралдарын және уақытын оңтайлы жұмсау. Жоғары нәтижеге қол жеткізу қатысушылардың шамадан тыс жүктелуі, олардың денсаулығына зиян келтіретін күштерді шамадан тыс жүктеу есебінен болса, тәжірибені табысты деп санауға болмайды.

- **Жаңашылдық және жаңашылдық элементтерінің болуы.** Ғылыми жаңалық, белгілі әдістемелер элементтерінің комбинациясы, әдістемелік қызметтің жекелеген жақтарын ұтымды ету және жетілдіру, әдістемелік қызметтің даму перспективаларын терең түсіну сияқты жаңашылдықтың нақты сапалық көрсеткіштері болуы тиіс.

- **Нәтижелілік** білім беру жүйесінің талаптарына сәйкес анықталады.

- **Тұрақтылық.** Тұрақтылық критерийі болған кезде табысты тәжірибе белгілі бір уақыт бойы тұрақты жоғары көрсеткіштер береді және өзгермелі жағдайларда нәтижелердің берілген деңгейін сақтайды

- **Перспективасы.** Табысты тәжірибе оны қайталауға және шығармашылық пайдалануға, бұл тәжірибені бұқаралық практикада кеңейтуге мүмкіндік беруі тиіс.

Осылайша, табысты тәжірибе-бұл шығармашылық ізденістің, жаңашылдықтың, бірегейліктің элементтері бар әдіскерлер мен

педагогтардың жоғары шеберлік тәжірибесі.

Қазақстандағы білім берудің жаңартылған мазмұнының мәні «білетін адам» тұжырымдамасынан, яғни білім, білік және дағды жүйесімен қаруланған адамнан «өмірге дайындалған адамға» яғни, белсенді және шығармашылық ойлауға, әрекет етуге, интеллектуалдық, адамгершілік және физикалық тұрғыдан өзін-өзі дамытуға қабілетті адам концепциясымен айқындалады. Бұл ретте оқушыны оқыту кезінде ауыр және түрлі жоспарлы жұмыс процесіне, материалды оқу үшін қажетті дағдыларды меңгеруге тарту қажет.

Әдістемелік қызметті жаңарту төмендегідей сапалы позицияларда қарастырылады:

- білім беру тәжірибесі мен білімге деген сұранысты жүйелі ұғыну негізінде педагог кадрлармен жұмысты өзгерту;
- жинақталған педагогикалық тәжірибені шығармашылығы өңдеу;
- инновацияларды енгізу негізінде қалыптасқан жұмыс тәжірибесін жетілдіру.

Білім беру жүйесіндегі әдістемелік жұмыстың иерархиялылығы келесі деңгеймен анықталады:

- аудандық (қалалық) әдістемелік кабинет;
- білім беруді басқару органдары құрылымындағы әдістемелік бөлім;
- қалалық, аудандық ақпараттық-әдістемелік орталық (кабинет);
- ғылыми-әдістемелік қалалық (аудандық) әдістемелік орталық (кабинет);
- біліктілікті арттыру мекемелерінің құрылымындағы оқу-әдістемелік кабинет (бөлім) және т.б.

Мақсаттары мен функцияларында айырмашылықтары бар әдістемелік қызметтер қызметі, арнайы міндеттерді шешуге бағытталған. Аудандық (қалалық) **әдістемелік кабинет**, әдістемелік қамтамасыз етудің дәстүрлі және басым деңгейі ретінде келесі қызметтерді көрсетеді:

- әдістемелік көмек көрсете отырып, кадрлардың біліктілігін арттыру мүмкіндігін анықтайды және оларды қайта даярлауды жүзеге асырады;
- қызметкерлерді білім мазмұны, оқытудың инновациялық технологиялары, жаңа оқу құралдары және т.б. туралы ақпаратпен уақтылы қамтамасыз етеді.

Заманауи әдістемелік қызмет түрлі педагогикалық экспериментті жүргізуге, авторлық әзірлемелерге және педагогикалық технологиялар спектрін енгізуге назар аударуы тиіс. Негізгі функциялармен қатар аудандық (қалалық) деңгейлердегі әдістемелік қызмет білім беру процесін әлеуметтік-психологиялық қамтамасыз етуге, ақпараттық қажеттіліктерді диагностикалауға, кадрларды аттестаттауға, мекемелерді аттестаттауға және мемлекеттік аккредиттеуге бағдарлануы мүмкін.

Барлық деңгейлердегі қазіргі әдістемелік қызмет жұмыстың дәстүрлі түрлерін (консультациялар, семинарлар) және жалпы практика үшін жаңа (педагогикалық шеберлік конкурстары, психологиялық практикумдар және т.б.) түрлерін бірге ұштастырады. Мұндай формалар арқылы қандай да бір қызмет түрін әдістемелік қамтамасыз етуге, әдістемелік қызмет принциптеріне сәйкес мұғалімге кәсіби-педагогикалық көмек көрсетуге, қиындықтарды сауатты түрде

жоюға, педагогикалық, әдістемелік, тәрбие, білім беру қызметін ұйымдастыру мен жүзеге асыруға байланысты туындаған сұрақтарға негізделген жауаптар беруге мүмкіндік пайда болады.

«Ересектерге арналған қосымша білім беру ұйымдарының түрлері қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 11 қыркүйектегі № 370 бұйрығының 2 параграфына сәйкес, Әдістемелік орталық (кабинет) қызметінің мақсаты білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын және бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, қосымша білім берудің білім беретін бағдарламаларын іске асыруда білім беру ұйымдарын оқу-әдістемелік қолдауды жүзеге асыру, үздіксіз білім беру үшін жағдайлар жасау, педагог және басқарушы кадрлардың кәсіби біліктілігін жетілдіру болып табылады.

Білім берудің жаңартылған мазмұны жағдайында әдістемелік қызмет педагогке оның кәсіби дамуына көмек көрсетуге бағытталған, өйткені оның дұрыс ұйымдастырылуы әдістемелік қызметтің барлық субъектілерінің тиімді кәсіби-әдістемелік қарым-қатынастарына байланысты.

Келесі критерийлер әдістемелік қызметтің негізі болып табылады:

- оқушылардың функционалдық сауаттылығы;
- авторлық әдістемелер (бірегейлігі);
- педагогтардың өз қызметіне қанағаттануы;
- педагогтердің кәсіби шеберлігінің жоғары деңгейі.

Әдістемелік орталық/кабинет қызметін жоспарлаудың бастапқы кезеңі Қазақстан Республикасының педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру курстарының бағдарламасына сәйкес 7 бағытқа бағдарлануы қажет, олар білім берудің жаңартылған мазмұны жағдайында әдіскерлер мен педагогтардың өзара іс-қимылының тиімділігін анықтайды. Атап айтсақ:

- Оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер.
- Сын тұрғысынан ойлауға үйрету.
- Оқу үшін бағалау және оқуды бағалау.
- Оқыту мен оқуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану.
- Талантты және дарынды балаларды оқыту.
- Оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқыту және оқу.
- Оқытуды басқару және көшбасшылық.

«Педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген тұлғалардың лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 13 шілдедегі № 338 бұйрығына сәйкес педагогтің «педагог», «педагог-модератор», «педагог-сарапшы», «педагог-зерттеуші», «педагог-шебер» лауазымдық міндеттері көрсетілген.

Жаңартылған білім беру жағдайында әдістемелік қызметтің бірінші кезеңінде жоспарлау:

- мемлекеттік білім беру саясатының негізгі үрдістерін зерттеумен;
- біліктілікті арттыру процесін жоспарлаумен;

- инновациялық қызмет саласындағы консалтингпен байланысты іс-шараларды ұйымдастыруға және енгізуге бағытталуы тиіс.

Мазмұнды компонент келесі іс-шараларды қамтиды:

- педагогикалық тәжірибелерді жүйелеу;
- жұмыстың тиімді формаларының деректер жинағын құру,
- оқытудың инновациялық формалары мен әдістерін тарату;
- қазіргі педагогикалық әдебиеттерді талдау;
- ақпараттық-библиографиялық жұмысты жүргізу;
- әдістемелік басылымдарды әзірлеуді ұйымдастыру;
- оқу-әдістемелік жұмыстар ұйымдастыру;
- видеотекалар, медиатекалар құру.

Әдістемелік қызметтің *операциялық-іс-әрекет компоненті* барлық білім беру саясатын тікелей жүзеге асырумен сипатталады:

- ғылыми қауымдастықпен өзара іс-әрекет;
- тәжірибелік-эксперименттік және зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру;
- оқу-әдістемелік материалдардың сараптау;
- оқу-әдістемелік және сараптамалық кеңестердің, шығармашылық топтардың қызметін үйлестіру;
- мемлекеттік және үкіметтік емес ұйымдармен өзара іс-әрекет.

Мұнда әдістемелік қызметтің түрлі формалары: сабақтарды талдау, педагогикалық шеберлік мектебі, педагогикалық оқулар, мастер-класстар, кәсіби шеберлік байқаулар, семинарлар, ғылыми-практикалық конференциялар өзекті болып отыр.

Әдістемелік қызметтің *бағалау компоненті* оқушылардың функционалдық сауаттылығының деңгейін және мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін айқындаумен сипатталады және педагогтер қызметінің мониторингін, оқушылардың білім жетістігінің мониторингін өткізуге бағытталған.

Әдістемелік қызметті басқарушылар (директордың ғылыми-әдістемелік, бағдарламалық-әдістемелік және оқу-тәрбие қызметі жөніндегі орынбасарлары), қызмет бағыттары бойынша әдіскерлер, құрылымдық бөлімшелердің меңгерушілері, педагогтар, ғалымдар кіретін мамандар тобы жүзеге асырады.

Педагогтердің біліктілігін арттыру процесін жоспарлау бойынша әдістемелік кабинеттер қызметінің келесі бағыттары қамтылуы тиіс:

- педагогикалық қызметті жетілдіру (педагогқа балаларды оқыту мен тәрбиелеуде ұйымдастырушылық-әдістемелік және техникалық көмек көрсету);
- білім беру ұйымының практикасына ғылыми зерттеулер мен озық педагогикалық тәжірибе жетістіктерін енгізу, педагогтың ғылыми және теориялық құзіреттілігіне ерекше назар аудару;
- білім беру ұйымдарының педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бойынша жұмысты ұйымдастыру;
- әдістемелік бірлестіктердің, кафедралардың, зертханалардың және педагогтердің шығармашылық топтарының жұмысына басшылық жасау;
- педагог қызметкерлерді педагогикалық ғылым мен тәжірибенің

жетістіктерімен таныстыру;

- педагогтердің кәсіби дайындық деңгейін, олардың кәсіби қажеттіліктері мен мәселелерін зерттеу.

Инновациялық қызмет саласындағы консалтинг бойынша әдістемелік кабинеттер/орталықтар мынадай іс-шараларды жүргізе алады:

- жаңартылған білім мазмұнының негізгі үрдістері бойынша кеңес беру;

- педагог-жаңашылдармен өзара іс-қимыл және сабақ өткізуге әдістемелік көмек;

- білім беру ұйымдарына көмек көрсету (мектептерге, балабақшаларға, тұрғылықты жері бойынша клубтарға және т.б.);

- үздіксіз білім беру жүйесінде мұғалімдерге ұйымдастыру-әдістемелік көмек көрсету;

- біліктілікті арттыру институттарымен үздіксіз байланысты жүзеге асыру.

Педагогикалық тәжірибені жүйелеу және тиімді жұмыс нысандарының деректер жинағын құру бойынша әдістемелік қызметтің мазмұнды компоненті келесі бағыттар бойынша жүргізіледі:

- оқу-әдістемелік материалдарды әзірлеу және жасау (бағдарламалар, құралдар, ережелер, тезистер, дәріс мәтіндері, әңгімелер, жоспарлар және семинар өткізу бойынша ұсынымдар, оқу ойындары, серуендер, оқытудың белсенді формалары және т.б.);

- қандай да бір нақты оң педагогикалық тәжірибені терең зерделеу және одан әрі жоғары кәсіби әдіскер тәжірибесін жүйелі сипаттау, анықтау, таңдау, зерделеу, жинақтау және қалыптастыру;

- тәжірибе жағдайын зерттеу және талдау, педагогтарда шығармашылық ізденуде туындайтын жаңа үрдістерді анықтау, ғылым ұсынымдарының тиімділігі мен қол жетімділігін зерттеу;

- педагогикалық тәжірибені түсіну, негіздеу, талдау және жалпылама жүйелі сипаттау;

Педагогикалық тәжірибені тарату үшін таңдау критерийлерін әзірлеу (бірнеше жыл бойы білім беру және тәрбие қызметіндегі жоғары және тұрақты нәтижелер); педагогикалық қызметтің өзектілігі мен әлеуметтік маңыздылығы (оқу-тәрбие міндеттерін шешуде және мақсатына жетуде, педагогикалық, әдістемелік және басқару қызметінің мазмұнында); білім беру процесінде денсаулық сақтау жүйелерін есепке алу; педагогикалық тәжірибенің ғылыми негіздері (педагогикалық эксперимент жүргізілген, педагогикалық тәжірибе жасалған ғылыми тұжырымдамалар, теориялар, ережелер, әдістемелер); педагогикалық тәжірибенің жаңашылдығы (жаңа мазмұны, формалары, педагогикалық технологиялар); белгілі ғылыми әдістер мен оң педагогикалық тәжірибені табысты қолдану; педагогикалық, әдістемелік, басқару еңбегінің жекелеген жақтарын ұтымды ету; жаңа педагогикалық жағдайларда оң педагогикалық тәжірибені модификациялау элементтерімен жаңғырту. Әртүрлі семинарлар, кеңестер, конференциялар,

байқаулар, диспуттар және т.б. өткізу.

Әдістемелік кабинет қызметінің мазмұны даму міндеттеріне және жоспарланған жаңашылдықтардың сипатына сәйкес анықталады. Әдістемелік қызметтің қызметі білім берудің жаңа мазмұнын әзірлеуге және енгізуге, мектептен тыс тәрбиеден білім алуға өтпелі кезеңнің қиындықтарын жеңуге, педагог қызметін жетілдіруге, оның кәсіби шеберлігін арттыруға бағытталған және келесі іс-шараларды қамтыйды:

- педагогикалық құралдармен тұлғаның мотивациялық саласын дамыту;
- білім беру ұйымдарының бірлескен қызметінің жобаларын құру және тәрбие және білім беру қызмет;
- оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастыру, қызметті жоспарлау, есептілік, оқу топтары мен балалар ұжымдарының білім беру бағдарламаларын құру бойынша педагогтар үшін әдістемелік ұсынымдар беру;
- білім берудің заманауи нысандарын, әдістері мен технологияларын ұғыну;
- білім берудің жаңартылған мазмұнының негіз қалаушы сәттерін ескере отырып, педагогтар, балалар мен ата-аналар үшін әдістемелік ұсынымдар әзірлеу;
- түрлі жаппай педагогикалық іс-шаралардың (конкурстар, олимпиадалар, оқулар және т. б.) сценарийлерін құрастыру және оларды бағалау критерийлерін анықтау

Әдістемелік қызмет түрлері:

Әдістемелік көмек – әдіскердің, мектеп және мектепке дейінгі ұйымдар әдіскерлерінің, педагогтардың, балалар ұжымының сұраныстары мен қажеттіліктеріне жедел және перспективалық әрекет етуі. Әдістемелік көмек түрлі құралдармен – кеңес беру, әдістемелік басшылық, әдістемелік қамтамасыз ету және т.б. жүзеге асырылады.

Тақырыптық кеңес әдіскермен алдын-ала жоспарланып, перспективалық жоспарға енгізіледі. Тақырыптық кеңестерді оқыту семинарларының бағдарламасына енгізуге болады. Тақырыптық кеңестерге дайындық кезінде әдіскер көрнекі құралдар мен әдістемелік материалдарды таңдайды.

Ағымдағы кеңес педагогикалық қызметкерлердің кәсіби қызметі барысында туындайтын әртүрлі мәселелер бойынша жүйелі түрде өткізіледі.

Жедел кеңес әкімшіліктің, әдіскердің бастамасы бойынша педагогтердің нақты тәрбие ісітерін ұйымдастыру және жүргізу барысында өткізіледі. Әдіскердің құзыреттілігі жіберілген қателіктерге жедел әрекет еткенде және шұғыл көмек көрсетуде көрінеді.

Тәлімгерлік жас мамандармен жұмыста, сондай-ақ нәтижелі педагогикалық тәжірибені игеруде қолданылады. Осы көмек түрінің негізінде, педагог қызметінің проблемалық өзіндік талдау, оқу бағдарламаларын, жаңа әдістемелерді апробациялау жағдайы мен процесс талдау және т.б. деректері бар.

Әдістемелік басшылық педагог қызметкерлермен бірге бірлескен шығармашылық қызметтің перспективалық және нақты мақсаттарын, оларға

қол жеткізудің тиісті тәсілдерін нақты айқындаумен айқындалады, білім беру қызметін ұйымдастыру кезеңдері мен тәртібін белгілейді, білім беру қызметінің нәтижелілігінің өлшемдері мен көрсеткіштерін әзірлейді, жұмыс бағдарламалары мен жоспарларының орындалуын бақылауды жүзеге асырады.

Әдістемелік оқыту – әдіскерлердің әдістемелік бірлестіктерін құру және жұмысқа қатысу, сондай-ақ педагогикалық шберханаларды, проблемалық семинарларды, пікірталас клубтарын, шығармашылық зетрханаларды құру.

Әдістемелік қызмет түрлері:

- теориялық семинарлар (баяндамалар, хабарлама);
- семинар-практикумдар (баяндамалар, хабарлама);
- диспуттар, пікірталастар («дөңгелек үстел», диалог-дау, дебаттар, форум, симпозиум, «аквариум техникасы», «панельді пікірталас», «идеялар» кассетасы және т.б.);
- «іскер ойындар», рөлдік ойындар, иммитация - сабақ; панорама-сабақ;
- ғалым-дидакт, психолог, социолог, логопед және дәрігер дәрістері;
- қазіргі заманғы жаңа әдістемелерді, технологияларды, психологиялық-педагогикалық ғылымның жетістіктерін талқылау;
- жеке ашық сабаққа, өзара сабаққа қатысу, іс-шараларға немесе олардың цикліне қатысты талдау;
- авторлық оқу бағдарламаларын, оқу құралдарын талқылау және талдау;
- балалардың дамуын диагностикалау әдістерін талқылау;
- түрлі көрмелер, өз білімін жетілдіру бойынша есептер (баяндамалар, рефераттар, сабақ әзірлемелері, дидактикалық және көрнекі құралдар дайындау; үздік балалар жұмыстарының көрмелері;
- нәтижелі педагогикалық тәжірибені талқылау және оны тарату мен енгізуге ұсыныстар;
- «Үздік әдіскер», «Үздік жыл мұғалімі» байқаулары;
- педагогикалық оқу, ғылыми-практикалық конференциялар жән т.б.

Осылайша, білім берудің жаңартылған мазмұны жағдайында әдістемелік кабинеттің/орталықтың қызметі заманауи педагогикалық парадигмаға, жаңа педагогикалық ойлауға, педагогтың кәсіби қызметінің жеке стиліне, сондай-ақ заманауи педагогикалық технологияларға негізделген білім беру процесінің жоғары сапасына қол жеткізуге және қолдауға бағытталған.

1 МЕКТЕПАЛДЫ ДАЯРЛЫҚ ТОПТАРЫНДА ЖӘНЕ СЫНЫПТАРЫНДА ТӘРБИЕЛЕУ-ОҚЫТУ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мектепалды даярлық білім беру жүйесінің алғашқы сатысы ретінде, 5-6 жастағы балалардың зияткерлік және физикалық дамуына жағдай жасайды, мектепке дейінгі және бастауыш білім берудің сабақтастығы мен үздіксіздігін қамтамасыз етеді.

Мектепалды даярлық міндетті және отбасында, мектепке дейінгі ұйымдарда жалпы білім беретін мектептердің, лицейлердің және гимназиялардың мектепалды сыныптарында жүзеге асырылады (ҚР «Білім туралы» заңының 30 бабы 2 тармағы). Мемлекеттік білім беру ұйымдарындағы мектепалды даярлық тегін болып табылады.

2019-2020 оқу жылында мектепалды даярлықтың сыныптарында (топтарында) тәрбиелеу-оқыту процесінің мазмұны меншік нысанына қарамастан Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес қамтамасыз етіледі.

Мақсаты: балалардың мектепке әлеуметтік-психологиялық, тұлғалық, физикалық және зияткерлік дайындығын қалыптастыру.

Міндеттері:

- балалардың физикалық және психикалық саулығын нығайту;
- қауіпсіз білім беру ортасын құру;
- қоршаған ортамен өзара әрекет ету үшін танымдық және зерттеу әрекетінің, сыни ойлаудың біліктері мен дағдыларын игеру;
- шығармашыл тұлғаны қалыптастыру, креативтілікті дамыту;
- коммуникативті дағдыларды, құрдастарымен бірге әрекет етуді дамыту;
- рухани-адамгершілік құндылықтарды тәрбиелеу.

Қазақстан Республикасында білім беру мен ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының мақсатты индикаторы 4К моделіне бағытталған (креативтілікті, сыни ойлау, коммуникабельдікті, командада жұмыс жасай білуді), функционалды сауатты, жоғары патриотты сезімді азаматты тәрбиелеу мен оқыту болып анықталған.

Білім беру процесі:

- өтпелі тақырыптарға сәйкес перспективалық жоспар;
- апталық циклограмма;
- диагностика негізінде мониторингке (бастапқы, аралық және қорытынды) сәйкес іске асырылады.

Мектепалды даярлық сыныптарында педагогикалық процесті іске асырудың негізгі бағыттары

Қазақстан Республикасында білім беруді мен ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында және Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында айқындалған міндеттерді іске асыру:

- білім беру процесін жетілдіруге;
- кәсіби құзыреттілікті және педагог мамандығы мәртебесін арттыруға;
- баланы тәрбиелеу және дамытуда, оның ішінде инклюзивті білім беру мәселелері бойынша педагогтар мен ата-аналарға консультациялық қолдау көрсетуге бағытталған.

Білім беру процесін жетілдіру

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың жаңартылған мазмұнын іске асыру Перспективалық жоспар арқылы жүзеге асырылады.

Перспективалық жоспар өтпелі тақырыптар негізінде оқу жылына құрылады. Өтпелі тақырыптар тізбесінің үлгісі (2017-2018 оқу жылындағы Әдістемелік нұсқау хатта, 1 Қосымша) жарияланды. Перспективалық жоспарды құрастыруға Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы негіз болып табылады.

Педагог өтпелі тақырыптарды таңдауда өңірлік ерекшеліктерге, балалардың жастарына немесе білім беру ұйымының тақырыптық бағытына бағдар жасай отырып, шығармашылық құзыреттілігін танытуы тиіс. Жоспарланатын өтпелі тақырыптар, олардың бірізділігі мен саны №1 педагогикалық кеңесте қарастырылады және бекітіледі. Педагог-мамандар (қазақ, орыс, ағылшын тілі мұғалімдері, дене шынықтыру нұсқаушысы және т.б.) бекітілген өтпелі тақырыптарға сәйкес перспективалық жоспар құрастырады.

Перспективалық жоспарға сәйкес әрбір аптаға білім беру салаларын («Денсаулық», «Қатынас», «Таным», «Шығармашылық», «Әлеумет») кіріктіретін, өтпелі тақырыптар негізінде іске асырылатын **циклограмма** құрылады.

Мектепалды даярлық сыныпта (топта) жүргізілген **мониторинг** баланың түрлі кезеңдердегі даму динамикасын анықтауға, педагогтың одан әрі әрекетін белгілеуге, баланың жеке дамуына қажетті жұмысты жүргізуге мүмкіндік береді. Мониторингті жүргізудің негізгі әдісі балаға күні бойы жүргізілетін бақылау әдісі болып табылады. Мониторинг жүргізу үшін индикаторлар Үлгілік оқу бағдарламасында жартыжылдықтар бойынша ұсынылған білім беру салалары бойынша күтілетін нәтижелер болып табылады.

Диагностика оқу жылының басында, ортасында және соңында жүргізіледі:

- бастапқы –қыркүйек;
- аралық – қаңтар;
- қорытынды – мамыр.

Бастапқы бақылау ересек топтың II жартыжылдықтағы күтілетін нәтижелері негізінде жүргізіледі. Педагог психологпен және педагог-мамандармен бірге Үлгілік оқу бағдарламасы мазмұнының игерілу деңгейін анықтайды.

I жартыжылдықтың қорытындысы бойынша аралық диагностика (қаңтарда) жүргізіледі. Аралық диагностиканы жүргізудің мақсаты баланың даму динамикасын анықтау болып табылады.

Қорытынды диагностика ІІ жартыжылдықтың нәтижелері негізінде жүргізіледі. Мониторинг нәтижелері бойынша Үлгілік оқу бағдарламасы мазмұнының игерілу деңгейі анықталады және баланың одан әрі дамуы белгіленеді.

Стандарт талаптары бала дамуының 3- деңгейін ұсынады: Требования Стандарта предполагает наличие 3-х уровней развития ребенка:

1-деңгей – бала қандай да бір іс-әрекетті қайталайды;

2-деңгей – бала өзінің не істеп жатқанын түсінеді;

3-деңгей – бала өзінің жасай алатынын қолданады.

Мониторинг нәтижелері Бақылау парағында толтырылады. Алынған мәліметтер негізінде Баланың жеке даму картасы толтырылады, оны балалармен жұмыс істейтін педагогтер мен мамандар толтырады және баланың білім беру ұйымында болған барлық кезеңінде жүргізіледі.

«Қорытынды» бөлімде баланың оқу жылы соңындағы жетістіктері белгіленеді және келесі жылға түзету жұмысы бойынша шаралар анықталады.

Оқу жылының соңында педагог бастапқы, аралық, қорытынды мониторинг нәтижелерімен Жинақ есепті құрастырады, балалардың іскерліктері мен дағдыларының даму динамикасын бағалау үшін (әдіскерге) оқу ісінің меңгерушісіне тапсырады. (7 Қосымша).

Ұйымдастырылған оқу қызметін өткізуге қойылатын талаптар

1) ұйымдастырылған оқу қызметінің ең жоғары шекті көлемі мен ұзақтығын қамтамасыз ету ;

2) мектепалды даярлық сыныбының ұйымдастырылған оқу қызметі санитарлық-гигиеналық нормалар мен ережелерге сәйкестілігі.

Мектепалды даярлық Үлгілік оқу жоспарына (ҚР БҒМ 2012 жылғы 20 желтоқсандағы № 557бұйрығы) сәйкес жүргізіледі және бес күндік оқу аптасына есептелген. Нормативтік апталық оқу жүктемесі балалардың жас және жеке ерекшеліктері ескеріліп, жан-жақты дамытуға бағытталған «Денсаулық», «Қатынас», «Таным», «Шығармашылық», «Әлеумет» білім беру саларын кіріктіру негізінде ұйымдастырылған оқу қызметі барысында жүзеге асырылады.

Балаларды тәрбиелеу мен оқыту бірыңғай Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы (Қ Р БҒМ 2016 жылғы 12 тамыздағы №499 бұйрығы) негізінде жүзеге асырылады.

Апталық оқу жүктемесінің ең жоғары шекті жалпы көлемі-20 сағат. Ұйымдастырылған оқу қызметінің ұзақтығы – 25-30 минутты құрайды.

Білім беру ұйымының мүмкіндіктерін ескере отырып (кабинеттердің болуы, штат кестесінің сәйкестігі) қазақ, орыс, ағылшын тілдері бойынша ұйымдастырылған оқу қызметін жүргізу кезінде шағын топтарға бөлу ұсынылады.

Сабактар арасындағы үзілістерде орташа қарқынды қимылды ойындар, дербес қызмет ұйымдастырылады.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың Үлгілік оқу жоспарына сәйкес мектепалды даярлық сыныбы үшін аптасына вариативті компонент – 2 сағатты құрайды.

Вариативті компонентті анықтау кезінде балалардың жас және жеке ерекшеліктері мен мүмкіндіктері, қажеттіліктері, мүдделері және білім беру ұйымы қызметінің бағыттары ескерілуі тиіс. Вариативті компонент мектепалды даярлық сыныбы балаларының рұқсат етілген жүктемесінің деңгейінен аспауы тиіс.

Педагог мамандығының кәсіби құзыреттілігі мен беделін арттыру:

Педагогтың қызметі Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген нормалар мен нормативтер негізінде жүзеге асырылады.

Қазіргі уақытта Министрлік әзірлеп жатқан ҚР «Педагог мәртебесі туралы» Заң жобасында педагогтың әлеуметтік кепілдіктері бойынша нормалар қарастырылған (тұрғын үй сатып алудың басым құқығы, еңбек демалысы ұзақтығы 56 күн, педагог балаларына кезектен тыс балабақшадан орын беру, ауылдық жерде - жоғары жалақы 25%, коммуналдық қызметтерді төлеу және отын сатып алу бойынша қолдау, көтерме жәрдемақы және тұрғын үй сатып алу немесе салу үшін әлеуметтік қолдау және басқалары).

Баланы тәрбиелеу және дамыту, оның ішінде инклюзивті білім беру мәселелерінде педагогтар мен ата-аналарды қолдау.

Стандартта ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды жас тобына қосу шарттарын көздейтін норма енгізілген. Бір топқа осы санаттағы үш баладан артық емес балалар енгізілуі мүмкін, бұл ретте балалардың жалпы саны ерекше білім беру қажеттілігі бар бір балаға үш тәрбиеленушіден азаяды.

Балалардың физикалық және психикалық денсаулығын нығайту

Ағымдағы оқу жылында қауіпсіз білім беру ортасын құруға, балалардың өмірі мен денсаулығын қорғау міндеттерін шешуге бағытталған денсаулық сақтау технологияларын қолдануға ерекше назар аударылатын болады. Балалармен, ата-аналармен жұмыс тәжірибесін алмасу, тарату үшін педагогтар қауымдастығының онлайн порталын енгізу.

Балаларды жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарға баулу («Рухани жаңғыру» бағдарламасы)

Замануи жалпыадамзаттық, ұлттық және этномәдени құндылықтар негізінде Қазақстан халқының рухани-адамгершілік мұрасына баулу жөніндегі жұмысты, тәрбие процесіне ата-аналардың жауапкершілігін арттыру және белсенді түрде қосылуын жалғастыру.

Балаларды құрдастарына жақсы қарым-қатынас жасауға үйрету; адамгершілікке баулу; адамдарға деген құрмет сезімін, мейірімді, қайырымды іс жасауға деген ниетін тәрбиелеу.

Мектепке дейінгі ұйымның және орта білім беру ұйымының мектепалды сыныбы (тобы) түлегі келесідей сапаларды меңгеруі тиіс:

- 1) дене бітімі дамыған;
- 2) білуге құмар;
- 3) креативті;
- 4) өзіне сенімді және белсенді;
- 5) эмоционалды елгезек;

6) әлеуметтік дағдыларды және ересектермен, құрдастарымен өзара қарым-қатынас жасаудың, өз бетінше үйренудің дағдылары мен әдістерін меңгерген;

7) өзі, отбасы, қоғам (жақын әлеумет), мемлекет (ел), әлем және табиғат жөнінде алғашқы түсініктері бар;

8) орта білім беру ұйымында оқуға қажетті біліктер мен дағдыларды игерген.

Мектепалды даярлық сыныптары педагогтарының құжаттарын ресімдеуге қойылатын талаптар

Іс жүргізудің жай-күйі мен дұрыс ұйымдастырылуы, құжаттардың уақтылы орындалуы және олардың сақталуы үшін жауапкершілік білім беру ұйымының басшысы мен орынбасарына (әдіскеріне) жүктеледі.

Тәрбиелеу – оқыту процесін сапалы жүзеге асыру үшін педагогтарға ҚР БҒМ 2019 жылғы 17 мамырдағы № 217 «Оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендерінің, құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық жеткізгіштегілерінің тізбесін бекіту туралы» бұйрығын басшылыққа алуы қажет. Осы тізбеде көрсетілмеген оқулықтар, оқу-әдістемелік кешендер, құралдар және басқа да қосымша әдебиеттер білім беру ұйымының педагогикалық процесінде пайдаланыла алмайды.

«Мектепке дейінгі балалық шақ» республикалық орталығының сайтында «НҚА» айдарында нормативтік-құқықтық актілер (Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты, Үлгілік бағдарлама, Үлгілік оқу жоспары, балалардың біліктіліктері мен дағдыларының дамуына мониторинг жүргізу бойынша әдістемелік ұсыныстар және басқалары) орналыстырылған.

Мектепке дейінгі білім беру жүйесін реттейтін барлық нормативтік құқықтық актілер «Әділет» ҚР НҚА АҚЖ-да орналастырылған және барлығына қолжетімді болып табылады.

Мектепке дейінгі білім беру жүйесі қызметін реттейтін, нормативтік құқықтық құжаттар тізімі

1. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы. (04.07.2018 ж. жайы бойынша өзгерістермен және толықтырулармен).

2. «ҚР тіл туралы» Қазақстан Республикасының 1997 жылғы 11 шілдегі № 151 Заңы.

3. «ҚР мемлекеттік рәміздері туралы» Қазақстан Республикасының 2012 жылғы 28 маусымдағы № 23- V Конституциялық заңы.

4. «Ойыншықтардың қауіпсіздігі туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 21 шілдедегі №306 Заңы.

5. «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық –педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» Қазақстан Республикасының 2002 жылғы № 343 Заңы.

6. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.

7. Мемлекет басшысының 2018 жылғы 5 қазандағы Қазақстан халқына Жолдауы «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру».

8. «Мектепке дейінгі ұйымдарға және сәбилер үйлеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар» санитариялық қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2017 жылғы 17 тамыздағы № 615 бұйрығы.

9. «Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.

10. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу жоспарлары ҚР БҒМ 2018 жылғы 10 қазандағы № 556 бұйрығы.

11. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы ҚР БҒМ 2016 жылғы 12 тамыздағы № 499 бұйрығы.

12. Ойыншықтарды психологиялық-педагогикалық сараптамадан өткізу ережесін бекіту туралы ҚР БҒМ 2008 жылғы 10 маусымдағы № 337 бұйрығы.

13. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын және арнайы оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында жұмыс істейтін педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген тұлғаларды және білім және ғылым саласындағы басқа да азаматтық қызметшілерді аттестаттаудан өткізу қағидалары мен шарттарын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2018 жылғы 29 маусымдағы № 316 бұйрығы.

14. Педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген тұлғалардың лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы ҚР БҒМ 2009 жылғы 13 шілдедегі № 338 бұйрығы.

15. Мектепке дейінгі, орта білім беру ұйымдарын, сондай-ақ арнайы білім беру ұйымдарын жабдықтармен және жиһазбен жарақтандыру нормаларын бекіту туралы ҚР БҒМ 2016 жылғы 22 қаңтардағы № 70 бұйрығы.

2 ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңына сәйкес білім берудің зайырлы, гуманистік және даму сипаты, азаматтық және ұлттық құндылықтардың басымдығы, адамның өмірі мен денсаулығы, жеке адамның еркін дамуы, адамның құқықтары мен бостандықтарын құрметтеу, тұлғаны білімділікке ынталандыру және дарындылықты жетілдіру, білім берудің бірлігі, тәрбиелеу және дамыту білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі қағидалары болып табылады.

Қазақстан Республикасының жалпы білім беру жүйесі алдында ұлттық сана-сезім мен отаншылдықтың дамуының жоғары деңгейіндегі, инновациялық экономика жағдайында табысты еңбек ететін, жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген, елінің тағдыры үшін жауапкершілік сезімі бар қоғамның әлеуметтік белсенді мүшелерін тәрбиелеу міндеті тұр.

Орта білім беру ұйымдарында тәрбие жұмысының жүйесі келесі нормативтік-құқықтық құжаттармен реттеледі:

1. ҚР Президентінің 2016 жылғы 1 наурыздағы № 205 бұйрығымен бекітілген, Қазақстан Республикасы білім беруді және ғылымды дамытудың 2016- 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы;

2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы

15 сәуірдегі № 145 бұйрығымен бекітілген «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру жағдайындағы Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері;

3. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы 15 сәуірдегі № 145 бұйрығымен бекітілген, 2019-2024 жылдарға арналған «Рухани жаңғыру» бағдарламасын жүзеге асыру аясында тәрбиенің Тұжырымдамалық негіздерін іске асырудың іс-шаралар жоспары;

4. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 1 қазандағы № 525 бұйрығымен бекітілген, Қазақстан Республикасында өлкетануды дамытудың Тұжырымдамалық негіздері.

Жалпы білім беретін ұйымдардағы тәрбие жүйесінің қазіргі кездегі модельдерінде «Назарбаев Зияткерлік мектептері» дербес білім беру ұйымының тәрбие мен білім беруді, академиялық пәндер мен қосымша білім беруді кіріктіру, Қазақстанның түрлі өңірлерінде өлкетану-зерттеушілік экспедициялар, әлеуметтік, зияткерлік бастамаларға және мұғалімдердің ата-аналармен ынтымақтастық тәжірибесіне ресурстық қолдау көрсетуді, әртүрлі жастағы білім алушыларды өзін-өзі басқаруға тартуды ұйымдастыру арқылы әлеуметтік-педагогикалық орта құру бойынша тәжірибесін тарату көрініс тапты. Сонымен бірге білім беру-тәрбие процесіне тартылған мұғалімдердің педагогикалық құзыреттілігін, кәсіби шеберлігін арттырудың инновациялық каскадты әдісі белсенді пайдаланылады.

Тәрбие әрбір педагогтің идеологиясын, стратегиясы мен тактикасын анықтай отырып кәсіби қызметінің негізін құрайды. Мұғалімнің кәсібилігі тәрбиеші сияқты білім алушының жасына, жынысына, субмәдениетіне, коммуникациясының жеке ерекшеліктеріне және білімділігіне негізделген. Тәрбиелеу процесі оқу пәнінің мазмұны арқылы жүретіні сияқты сабақтан тыс қызметті ұйымдастырудың әрқилы түрлері арқылы да жүреді.

Қазіргі қазақ мектебінде тәрбиелеудің идеологиялық мазмұны жоғары әлеуметтік және азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру мақсатында барлық санаттағы білім алушыларды толық қамтудың маңыздылығын ескереді. Мұндай жұмыстың тиімділігі үшін қажетті жағдай оның жүйелілігі, сабақтастығы мен дәйектілігі болып табылады. Оны оқу процесіне қатысушылардың барлығы (білім алушылар, мектеп әкімшілігі, мұғалімдер, ата-аналар) мемлекеттік және қоғамдық ұйымдармен тығыз байланыста жүзеге асыруы керек.

Мұғалімнің тәрбиелеудегі рөлі білім саласындағы ағымдық үрдістерді ескере отырып, білім алушыға қажетті білім деңгейін хабардар ету ғана емес, оларды меңгеруге, өз күшімен қол жеткізуге және практикада қолдануға ынталандыру қажеттілігімен күшейеді. Мұғалім белсенді, тәуелсіз және шығармашылық ойлауды дамытуға бағытталған білім беру және тәрбие процестерін үйлестіре білуі керек.

Сабақ барысында мұғалімнің тәрбиелік белсенділігі білім берудің жаңартылған мазмұндағы жалпы білім беретін оқу бағдарламаларына құндылықтарды енгізуде айтарлықтай маңызға ие болады. Мұғалімдердің жеке қасиеттері, кәсібилігі, білім алушылармен қарым-қатынас жасау қабілеті оқу-тәрбие процесінің жоғары тиімділігін қамтамасыз етудің міндетті шарты болып табылады.

Осыған байланысты пән мұғалімінің тәрбие беру функциясын оның жан-жақты дамуы мен шығармашылығын танытуы үшін жағдай жасау арқылы нығайту қажет. Заманауи мұғалім қоғамның идеологиялық, адамгершілік құндылықтарын тасымалдаушы болып табылады.

Адами капиталдың сапасын жақсарту мақсатында, ең алдымен, білім беру жүйесінің рөлі өзгеруі керек, онда президент кәсіби білім беруге, жастар патриотизмін тәрбиелеуге және мұғалімдердің сана-сезімін жаңғыртуға аса ерекше мән береді. Аталған бағыттарды жүзеге асыруда Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА әзірлеген *«Ұстаз – өзгертуші тұлға. Педагогтердің санасын жаңғырту»* және *«Саналы азамат»: білім алушының білім алуы мен кәсіби дамуының жеке бағыты»* атты әдістемелік ұсынымдамалары көмек болады.

Тәрбие процесіндегі басты тұлға - педагогикалық кеңістікте баламен тығыз байланыста болатын сынып жетекшісі болып табылады. Сынып жетекшісінің міндеті кең, оның басты міндеті әрбір баланың барынша дамуы үшін жағдай жасау болып табылады. Бұл ұжымның және оның мүшелерінің күнделікті өмірін, ата-аналар мен басқа педагогтермен өзара әрекеттесуін, іс-шараларды ұйымдастыру және оларға жеке қатысуын бақылау мен талдау. Сынып жетекшісі жұмысының тиімділігі өз мүшелерінің әрқайсысын өз бетінше тәрбиелеу қабілеті бар осындай ұжымды құруда жеке қызметі мен шеберлігінің жүйелілігімен танылады.

Сынып сағатын және басқа да тәрбиелік іс-шаралар өткізген кезде, жаңа технологияларды және тәрбиелеудің белсенді формаларын қолдануға болады. Ресурстар ретінде ұлттық әдебиет, кинематография, публицистика, поэзия, өмірлік ұстанымдары туралы өздерінің эсселерін пайдалану ұсынылады.

Қатысушылардың педагогикалық процесіндегі өзара іс-қимылын мектептегідей сынып, клуб, үйірме сияқты әрбір бастапқы бірлестіктерде жоспарлап ұйымдастыру керек.

Нәтижесінде білім алушы негізгі моральдық-құқықтық нормаларды меңгеруі тиіс: өзгелердің пікірін құрметтеу, күнделікті өмірде мінез-құлық ережелерін сақтау, мемлекеттік, қоғамдық және жеке мүлікті, табиғатты қорғау, өзіңіздің және айналаңыздағы адамдардың денсаулығына құрметпен қарау.

2019-2020 оқу жылында республикадағы жалпы білім беру мектептерінде балаларды тәрбиелеу жұмысының ерекшелігі – Тұңғыш Президентіміз Н. Ә. Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласындағы қоғамды рухани жаңғыртудың ауқымды идеялары мен тұжырымдамалық тәсілдерін жүзеге асыру талап етіледі.

Жалпыұлттық қоғамдық сананы жаңғырту идеялары оқулықтардың мазмұнын жаңарту, сонымен қатар зерттеушілік және сабақтан тыс жұмыстар, қосымша білім, элективті курстар арқылы жүзеге асырылады.

Үшінші тарауда «Оқыту мақсаттарының жүйесі» үлгілік оқу бағдарламасы барлық пәндер бойынша білім мазмұнын жаңғырту аясында «Рухани жаңғыру» жалпыұлттық идеяларының құндылықтары қамтылған.

Бұл құндылықтарға: қазақстандық патриотизм, қоғамдық сананы жаңғырту және ұлттық бірегейлікті сақтау, бәсекеге қабілеттілік және прагматизм, сананың ашықтығы және білімнің салтанат құруы жатады.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру жағдайындағы Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері (бұдан әрі – Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері) жіктеліп берілді және соған сәйкес, тәрбиенің базалық мазмұнын жаңартудың басым бағыттары анықталады.

Осы бағыттардың мәні мен мақсаты педагогикалық жүйелер мен педагогикалық процесті ұйымдастырудың алуан түрін, барлық заманауи тәрбие кеңістігін жаңғыртудан, адамгершілік-рухани және жалпымәдени құндылықтар шеңберін кеңейтуден, жас қазақстандықтарды тәрбиелеу практикасындағы мектептің, отбасының, мемлекет пен қоғамның тұтас тәсілдемесінен тұрады.

2019-2020 оқу жылында Тәрбиенің тұжырымдамалық негізіндегі *«Жаңа қазақстандық патриотизм мен азаматтыққа тәрбиелеу, құқықтық тәрбиелеу»* атты тәрбие жұмысының бірінші бағыты жүзеге асыру аясында НЗМ АҚ тәжірибесі бойынша **«Туған елге тағзым»** өлкетанулық - зерттеу экспедициясы өткізіледі. Бұл білім алушыларды еліміздің әртүрлі өңірлерімен таныстырып, олардың зерттеушілік дағдыларын арттырады, туған жерге деген сүйіспеншілігін қалыптастырады.

Патриотизм кіндік қаның тамған жеріңе, өскен ауылыңа, қала мен өңіріңе, яғни туған жеріңе деген сүйіспеншіліктен басталады. Туған жерге, оның мәдениеті мен салт-дәстүрлеріне айрықша іңкәрлікпен атсалысу – шынайы патриотизмнің маңызды көріністерінің бірі.

Білім алушылардың бойында патриотизм мен азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру мен дамытуда әскери-патриоттық клубтар жүйелері, балалар мен жасөспірімдер қозғалысы, оның ішінде «Жасұлан», «Жас қыран» сонымен қатар экскурсия ұйымдастыру мен мектепкі демалыс кезеңдерінде білім алушылармен Қазақстанның киелі нысандарына бару үлкен рөл ойнайды.

Патриотизмнің ең жақсы көрінісі – туған жердің тарихын оқыту. Білім алушылар арасында өлкетанулық білімді насихаттау мен тарату мәселелері

Қазақстан Республикасында өлкетануды дамытудың Тұжырымдамалық негіздерінде көрініс тапқан.

Әрбір халықтың, әрбір өркениеттің баршаға ортақ қасиетті жерлері болады, оны сол халықтың әрбір азаматы біледі.

«Қазақстанның киелі орындары – Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы» жобасы арқылы жалпыұлттық киелі жерлерді бекіту керек.

Ұлттық санада Ұлытау айналасындағы ескерткіштердің біріккен кешені мен Қожа Ахмет Яссауи кесенесін, Тараздың ежелгі ескерткіштері мен Бекет-Ата мазарын, Шығыс Қазақстанның ежелгі кешендері мен Жетісудың киелі мекендерін және басқа да жерлерді өзара сабақтастыра отырып, ұлт жадында біртұтас кешен ретінде орнықтыру маңызды. Мұның бәрі тұтаса келгенде халқымыздың ұлттық бірегейлігінің, белгілі бір

құндылықтарының, мәдени символдарының, өзіндік дара ұлттық символикасының мызғымас негізін құрайды.

Қазақстанның қасиетті жерлерінің мәдени-географиялық белдеуі - неше ғасыр өтсе де бізді кез келген рухани жұтандықтан сақтап, аман алып шығатын символдық қалқанымыз әрі ұлттық мақтанышымыздың қайнар бұлағы.

2017 жылы Қазақстанның жалпыұлттық киелі орындары мен кешендерінің 100 нысанының тізімі дайын болды. Жергілікті өңірлердің киелі орындардың тізімі қалыптасуда. Қазақстанның жалпыұлттық киелі орындары мен кешендеріне Қазақстанның табиғи ландшафт объектілері, археологиялық және архитектуралық ескерткіштер, ерекше ардақ тұтатын діни нысандар және тарихи тұлғалардың және саяси оқиғалармен байланысты киелі орындары жатады. Қазақстанның тарихи-мәдени мұрасы мен әлеуметтік-саяси өміріндегі маңызды орын алатын ұлттық бірлік пен жаңғыру нышаны ретіндегі нысандар, сондай-ақ ұлттық бірлік пен жаңғыру символы ретінде көрінетін мемлекеттің әлеуметтік-саяси өмірінде маңызды орын алатын нысандар мен кешендер кірді.

Көрсетілген аспектіде білім берудің жаңа парадигмасы негізінде музейлерде «жанды» сабақтар ұйымдастыруға бағытталған «Ұлттық қазына»: мұражайлардағы «жанды» сабақтар» атты әдістемелік ұсынымдамалар, сонымен қатар «Қазақстанның киелі орындары - Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы» жобасы бойынша тәрбие жұмысының құрылымдық жүйесін ұйымдастырудың модельдері» атты, Академия әзірлеген, әдістемелік ұсынымдамаларын қолдану ұсынылады.

Құқықтық білім берудің маңызды міндеті - кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылық пен қылмысты болдырмау. Оқыту мен тәуекел факторларының, түзеу-ағарту жұмыстарының, жасөспірімдердің мектептен бос уақытында жұмысқа орналасуын қамтамасыз етудегі проблемаларды анықтау диагностикасын қамтуы тиіс.

Ата-аналар балаларының азаматтық-құқықтық нормаларды сақтауға, олардың құқықтық мәдениетін жетілдіруге жауапты.

Әдетте тәрбиелік іс-шараларға қатысудан тартынатын «қиын» балалардың ата-аналары ерекше санатта тұрады. Жасөспірімдердің девиантты мінез-құлықтары - бұл мектептегі маңызды мәселе, ол жеке адамға да, басқаларға да қауіп төндіреді. «Қиын» балалардың пайда болуының басты себебі отбасыдан шығады: балаларға назар аудармау, қатығыстар, ата-аналардың тәрбие туралы білімінің жетіспеушілігі, авторитарлық тәрбие т.б. Қазіргі кезеңде отбасымен жұмыс істеу қиынға айналып, жаңа тәсілдерді қажет етеді.

Жасөспірімдер арасындағы деструктивті құбылыстардың алдын алу және дер кезінде түзету ең алдымен, мектеп пен отбасы арасындағы тығыз қарым-қатынасты, сондай-ақ социологтардың, педагогтердің, психологтардың, дәрігерлердің, құқық қорғау органдарының қызметкерлерінің өзара іс-қимылына барып тіреледі. Баланың әлеуметтік бейімділігін дамытуға әсер ететін факторларды үнемі қадағалау және талдау,

тәуекел топтарына назар аудару, қажетті әлеуметтік тәжірибені алу, білім беру процесін жүйелі ұйымдастыру, оның сабақтастығы мен үздіксіздігі үшін балалардың осындай іс-шараларға қатысуы маңызды.

Девиантты мінез-құлықтың алдын алу бойынша бағдарламаларды әзірлеу және іске асыру «қиын балаларды» әлеуметтік ортамен өзара әрекеттесу дағдыларын үйренуге арналған: коммуникативті дағдылар, өзін-өзі ұйымдастыру дағдылары, қақтығыстарды басқару, жалпыға бірдей заңды әдістер және тәсілдер арқылы проблемаларды шешу, «салауатты өмір салты» модельдері т.б. Мұндай бағдарламалар әрбір жасөспірімнің жеке траекториясына дейін дифференциалды көзқараста болуы керек. Мұндай бағдарламалармен ата-аналарды және оларды үйретуге қамту маңызды. Алдын алу әдістері психологиялық тренингтерді, тәрбиелік әңгімелесулерді, лекцияларды қамтиды.

Балалардың суицидке жақын екенін уақытында анықтау керек және олардың эмоционалды күйзелістерін жеңілдету және қайғылы нәтижені болдырмау үшін ата-аналар, бүкіл мектеп ұжымы, білікті психологтер жан-жақты қолдауды қамтамасыз ету қажет. Отбасы мен мектеп арасындағы тығыз қарым-қатынас балалардың интернеттегі зорлық-зомбылық пен суицидті насихаттайтын белгілі бір сайттарға қол жеткізбеуін қадағалауға бағытталуы керек.

Суицидті алдын алу жұмыстары жүйелілік пен үзіліссіз жүргізуді қажет етеді. Ол тренингтер, пікірталастар, әңгімелер, түзету жұмыстары, ата-аналар жиналысы, суреттер көрмесі, шығарма жазу байқауы сияқты формаларды қамтуы тиіс. Ұжымның бірлігіне, оның моральдық ахуалын жақсартуға, құрдастар арасындағы достықты нығайтуға, өзара көмекті дамытуға, салауатты өмір салтын насихаттауға бағытталған.

Девиантты мінез-құлық пен суицидке бейім, сонымен қатар зорлыққа ұшыраған балалармен жұмыс жасауға арналған («Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларды оқыту, тәрбиелеу, дамыту және әлеуметтік бейімдеуді педагогикалық қолдау моделі (оралмандар - балалары; мигранттар-балалары; өмірдің қиын жағдайын көрген балалар) әдістемелік ұсынымдамасы БІ. Алтынсарин атындағы ҰБА сайтында орналастырылған.

Тәрбие жұмысының біріншісі білім алушылардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы дүниетанымын қалыптастыру. Мектептегі сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес жемқорлыққа қарсы білім беру элементтерін оқу бағдарламаларына, оның ішінде сыныптан тыс, жалпымектептік іс-шараларды: акциялар, оқушы конференциялары, дөңгелек үстелдер, пікірталастар және т.б. қосу арқылы жүзеге асырылады.

Бұл жұмыс түрлері оқушылар арасында сыбайлас жемқорлыққа теріс көзқарас қалыптастырады және сыбайлас жемқорлыққа белсенді түрде қарсы тұруға тәрбиелейді.

Білім алушыларды тоқсан сайын бір рет сынып сағаттары мен факультативтік сабақтарда мынадай тақырыптарды таныстыру үшін ұсынамыз: «Жемқорлық – қоғам індеті», «Жемқорлықтың тарихи тамыры», «Жемқорлықтың дамуына әсер ететін факторлар мен себептер», «Адам құқы

мен құқық».

Орта білім беру ұйымдарының мұғалімдері үшін «Мектеп оқушыларына арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы білім беру» әдістемелік құралды ұсынамыз, Астана, 2013, 129 б.

Тәрбие жұмысының екінші бағыты «Рухани-адамгершілік тәрбиені» жүзеге асырудың негізгі механизмі ретінде ар-намыс пен мінсіз қызмет көрсету туралы бірыңғай сабақ жүргізуді қарастырады.

«Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру бағдарламасы шеңберінде Отан мен ерлік; әлеуметтік, қайырымдылық жобаларына қатысу, **«Қоғамға қызмет» волонтерлық балалар қозғалысы әлеуметтік жобасын дамыту** - «Мектепке жол», «Қамқорлық», «Мектепке жиналуға көмектес», «Адамдарға қуаныш сыйла» акциялары.

Кездесу-кештері, «Қазақстанның ұлы ақындары мен жазушылары», «Адамзаттың ұлы ұстаздары», «Қазақстанның ұлы ойшылдары мен философтары» әдеби кештері, «Сұлулық әлемді құтқарады» поэзиялық кештері, «Мейірбандық - адамның барлық адамгершілігіне түрткі болатын негіз» әдеби-музыкалық композициясы, сынақтар және «Махаббат - адам өмірінің негізі», «Қайырымдылық жасампаз күш» адамгершілік-рухани мазмұндағы әңгіме.

Ұлы қазақ ақыны, ағартушы Абай Құнанбайұлының туғанына 175 жыл толуына орай, «Абай – өз халқының және барша адамзаттың баласы» тақырыптық сынып сағатын ұйымдастыру және өткізу, сыныптан тыс іс-шаралар: тақырыптық салтанатты сапқа тұру, әдеби оқулар, викториналар мен ұлы ойшылдың шығармалары бойынша білімпаздар байқауын өткізуді ұсынамыз.

Өскелең ұрпақтың рухани-адамгершілік және мәдени құндылықтарын сақтау мен арттыру мына жобалар арқылы жүзеге асырылады: «Туған жер», «Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы», «Жаһандық әлемдегі заманауи қазақстандық мәдениет», «Қазақстанның 100 жаңа есімі», «Жаңа гуманитарлық білім. Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық», «Мемлекеттік тілді латын әліпбиіне көшіру»

Тәрбие жұмысының үшінші бағыты «Ұлттық тәрбие» оқушыларға қазақ тілін білу, Қазақстан Республикасының мемлекеттік атрибуттары мен мемлекеттік рәміздері туралы жарыстар мен олимпиадалар өткізу, әрбір мектепте музейлер ашу, атақты спортшылар, ғалымдар, көрнекті тұлғалар, «Қазақстанның 100 жаңа есімі» жоба жеңімпаздарымен кездесулер, сонымен қатар, өлкенің тарихи-мәдени мұраларына жататын объектілерінде мектеп оқушыларына өлкетану бойынша тақырыптық сабақтар өткізу арқылы жүзеге асырылады.

Аталған бағыт шеңберінде мынадай жобаларды жүзеге асыру ұсынылады: «Менің Отаным – Қазақстан» балалар мен жасөспірімдер туризмі және өлкетануды дамыту, экспедиция, жорықтар, экскурсиялар ұйымдастыру, «Тарих мұрасы», «Өз жеріңді таны» (өлкетанулық білімін және мектеп туризмін, тарихи-археологиялық қозғалысты арттыру, туған өлкенің тарихын, мәдениетін және дәстүрлерін терең зерттеу) «Табиғат

бесігі» (туған жерге жауапкершілікпен және аялап қарау)

Мұғалімдер әдістемелік көмек ретінде Академияда әзірлеген ұсынымдамаларды пайдалана алады: «100 жаңа есім» жобасының қаһармандары – «ұлттың «алтын» қоры», «Қазақстанның киелі орындары - Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы» жобасы бойынша тәрбие жұмысының құрылымдық жүйесін ұйымдастырудың модельдері».

Тәрбие жұмысының төртінші бағыты «Отбасы тәрбиесі» ата-аналарды ағарту мақсатында, олардың психологиялық-педагогикалық құзыреттілігін және мектепте балаларды тәрбиелеу үшін жауапкершілігін арттыруға арналған.

Отбасы - адамның бастапқы әлеуметтенуінің негізі. Мектептің ата-аналармен өзара әрекеттесуі баланы тәрбиелеуге, сенімге, сыйластыққа, шыдамдылыққа және бір-біріне қолдау көрсетуге өзара мүдделілік қағидаттарына негізделуі керек.

Қазіргі уақытта мектеп пен ата-аналардың құқықтары мен міндеттерін реттеу үшін олардың арасындағы үлгі шарт міндетті түрде жасалады. Осы құжат негізінде ата-аналар оқушыға білім беру мен тәрбиелеу мәселелері бойынша білім беру ұйымымен бірлесіп әрекет жасауға, ҚР-ның қолданыстағы заңнамасында көзделген ата-аналар комитетінің, қамқоршылық кеңестің, ата-аналар жиналыстары шешімдерін ескеру, ата-аналар комитеттері арқылы білім беру ұйымдарының басшы органдарының жұмысына қатысу тәрбие-білім беру процесін жүзеге асыруға қатысуға құқылы.

Білім беру ұйымдарын басқару органдарының жұмысына кәмелетке толмаған балалардың ата-аналары және басқа да заңды өкілдері ата-аналар комитеті арқылы қатысуға құқылы.

Мұғалімдердің ата-аналармен ынтымақтастығы тәрбиелеу міндеттерін және баланың даму бағдарламасын айқындау, сондай-ақ осы міндеттерді бірлесіп жүзеге асыру болып табылады. Ата-аналардың интеллектуалдық және материалдық деңгейдегі айырмашылықтары, олардың отбасында және мектепте балаларды тәрбиелеудегі ұстанымы, отбасымен қарым-қатынас жасауда жекелеген әдіс-тәсілдері мұғалімдер мен сынып жетекшісінің қызметі үшін негіз болуға тиіс.

Бұл үшін отбасылар және ата-аналармен жұмыс істеудің топтық және жеке түрлері пайдаланылады: тәжірибе алмасу конференциясы, тренингтер, ең табысты ата-аналардың шеберлік сабақтары, пікірталастар, сұрақ-жауап кештері, мұғалімдер, психологтер, мектеп әкімшілігімен кездесу, ата-аналар жиналысы, сондай-ақ, ата-аналар мен балалардың қатысуымен іс-шаралар ұйымдастыру.

Әрбір оқу тоқсанының соңында қорытындысы бойынша қоғамдық тыңдаулар (ашық баяндамалар) өткізу және ата-аналар қоғамдастығының алдындағы қамқоршылық кеңестің ашық есеп беруі, Білім күніне арналған жалпыұлттық сынып сағаттары, «Менің отбасым» «Жылдың үздік жанұясы», «Жазда жанұямызбен» жас ата-аналар фестиваль-байқаулары, «Жылдың ең үздік ата-аналар кеңесі», «Жылдың үздік қамқоршылық кеңесі» слеттер, ата-

аналар комитетінің форумдары, конкурстар, спорттық іс-шаралар: «Әкем, анам, мен - спорттық жанұя», «Көңілді старттар», ірі жарыстар (оқушы ата-аналарының командалары, мұғалімдер) дәстүр бойынша қалады.

Осының барлығы отбасылық тәрбие мәселелері бойынша ата-аналық жауапкершілік пен құзыреттілік деңгейін көтеруге ықпал етеді. Сынып жетекшілері мен пән мұғалімдеріне әдістемелік көмек ретінде ата-аналармен сабақтарды ұйымдастыруда әлеуметтік педагогикалық және психологиялық қызметтер мамандарына ұсынылған әдістемелік ұсынымдамалар Академия сайтында орналастырылған.

Тәрбие жұмысының бесінші бағыты *«Еңбек, экономикалық және экологиялық тәрбие»*. Білім алушыларда кәсіби өзін-өзі анықтауға деген саналы көзқарастарын қалыптастырады, адамның экономикалық ойлау мен экологиялық мәдениетін дамытады.

2019-2020 оқу жылында орта білім беру ұйымдарында (7-10 сыныптарға), оның ішінде ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларға «JuniorSkills» ерте кәсіптік бағдар беру және мектеп оқушыларына арналған базалық оқыту жобасы жұмысын бастайды.

Бүгінде білім беру ұйымдарында мектеп түлектерінің кәсіптік таңдауы мамандықтарға бөлінетін мемлекеттік грант көлемімен, мектепте оқытылатын таңдау пәнінің жеңілдігі, ата-анасының және достарының ұсыныстарымен анықталады.

Бұл мәселені шешудің тиімді тәсілінің бірі білім беру ұйымдарында білім алушыларды мамандыққа бағдарлау жұмыстарын жүргізу болып табылады. Бұл жұмыстар мектептерде білім алушылармен оқу-тәрбиелеу процесінде, сабақтан тыс және мектептен тыс жұмыстар арқылы жүргізіледі.

Бұл жұмыс үлкен өмірге қадам басқан адамға көмек беретін жүйелі іс-шараларды қамтиды, ғылыми негізге сүйеніп кәсіптік таңдау жасау немесе мамандыққа бағыттауға арналған тәрбие жұмыстарының жүйесін дамыту мақсатында, білім алушының өз бетінше мамандық таңдау кезеңінде көмек көрсетуге бағытталуы тиіс.

Қосымша білім беру аясында әр түрлі бағыттағы мамандықты таныстыру кең ауқымда жүргізіледі, олармен таныса отырып жасөспірімдер өз мамандығын саналы түрде таңдауға дайындалады.

Кәсіптік бағдар беру жұмыстарын дұрыс ұйымдастыру үшін ҚР Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы 15 сәуірдегі № 150 бұйрығымен бекітілген, Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарындағы білім алушыларды кәсіптік бағдарлауды диагностикалау және анықтауды жүргізу бойынша әдістемелік ұсынымды пайдалануға болады.

Экологиялық тәрбие аясында білім алушылармен білім беру ұйымдары, аудан, қала территориясындағы жасыл алаңдарды көгалдандыру және абаттандыру бойынша сенбіліктер ұйымдастырудың; «Жасыл ел» қозғалысы аясында жас көшеттер отырғызу; табиғат аясын қоқыстан тазарту сияқты волонтерлік қозғалысқа қатысудың маңызы зор.

Жалпы білім беру ұйымдарына «Экочелендж», «Экоқалқан», «Эко-десант», «Гүлді калейдоскоп», «Ең жасыл кабинет», ««Жасыл» алтын»,

Плоггинг «Экожүгіру» және т.б. тәрізді жобаларды ауқымды түрде енгізу ұсынылады.

Білім алушының интеллектуалды мүмкіндіктерін, көшбасшылық қабілеті мен дарындылығын, сондай-ақ ақпараттық мәдениетінің дамуын қамтамасыз ететін мотивациялық кеңістікті қалыптастыру.

Іс-шаралар жоспарын жүзеге асыру шеңберінде мынадай элективті курстарды өткізу ұсынылады. «Жүрек тілімен өткізілетін физика», «Математика рухани-адамгершілік заңдар туралы ғылым ретінде», «Тарих пәнінің адамгершілік туралы сабақтары», «Ақпараттық мәдениет негіздері» элективті курстарын өткізу. Сонымен қатар, зияткерлік іс-шаралар: ойындар, конкурстар, тренингтер, викториналар, олимпиадалар, ғылыми-практикалық конференциялар, дарынды мамандармен және құрдастарымен кездесулер, рефераттар, ғылыми-зерттеу, ғылыми-тақырыптық ақпараттық жобалар, шығармашылық жұмыстар, баяндамалар, мектеп және студенттік медиа орталықтар, балалар БАҚ-ы, сайттар ашу, оқушылар арасында робототехника бойынша кешенді іс-шара, спидкубинг және басқа зияткерлік спорт түрлері бойынша фестивальдер.

Тәрбие жұмысының негізгі бағыттарының бірі болып *көпмәдениетті және көркем-эстетикалық тәрбие* табылады.

Қазақстан халқы Ассамблеясы мен этномәдени орталықтарымен ынтымақтастық орнату; оқу орындарында Қазақстан халқы шағын Ассамблеясын құру; үйірмелер, әдеби клубтар; экскурсиялар: театрлар, мұражайлар, көркемөнер көрмелері, галереялар, тарихи орындар; іс-шаралар: шығармашылық кештер, балалар мен жасөспірімдер шығармаларының көрмесі, халықтар достығының фестивалі, тілдік және шығармашылық клубтар, конкурстар; атақты адамдармен, өнер қайраткерлерімен кездесулер аталған бағытты жүргізудің негізгі механизмі болып табылады.

Көркем-эстетикалық тәрбие аясында оқу орнында біздің мәдени жетістіктерді - кітаптарды, пьесалар, мүсіндерді, суреттерді, музыкалық әуендерді, ғылыми жетістіктерді және т.б. меңгеру және жетілдіру. Өткен мыңжылдықтағы халық ауыз әдебиетіндегі Ұлы Дала мұрагерлерінің үздік мысалдарын – ертегілер, аңыздар, болған оқиғалар, өсиеттер, эпостарды зерттеу. Тұрақты тақырыптық кітап көрмелерін ұйымдастыру ұсынылады.

Тәрбие жұмысының бесінші бағыты ретінде *«Дене тәрбиесі, салауатты өмір салты»* салауатты өмір салты дағдыларын табысты қалыптастыру, дене және психологиялық денсаулықты сақтау, денсаулыққа зиян келтіретін факторларды анықтай білу үшін кеңістік құрады.

Жалпы білім беру ұйымдарында бұқаралық спорт түрлерінде (*футбол, волейбол, баскетбол, гандбол, футзал, ұлттық спорт түрлері: асық ату, тоғыз құмалақ, қазақ күресі*) мектеп спорт лигаларының желісін кеңейту және спорт түрлері бойынша арнайы мамандандырылған сыныптар және спорттық секциялар ашу маңызды.

Ұлттық ғылыми-практикалық дене шынықтыру орталығы өткізетін бұқаралық - спорттық іс-шаралар тізіміне сәйкес, білім алушылар 9-дан астам спорт түрлері бойынша ҚР колледждерінің студенттері мен

оқушыларының Қысқы ойындарына қатысуы тиіс. Ойын түрлері шаңғы тебу, қысқы президенттік көпсайыс, коньки тебу, шорт-трек, қысқы спорттық бағдарлау, хоккей, бенди (допты хоккей), мәнерлеп сырғанау, футбол.

Республикалық көпсалалы балалар мен жасөспірімдер турнирлеріне және халықаралық жарыстарға **(қысқы және жазғы дүниежүзілік Гимназия)** қатысуға білім алушыларды кеңірек тарту қажет.

Тәрбие жұмысының ажырамас бөлігі жасөспірімдердің ұрпақ жаңғырту қабілетін сақтау, нашақорлық, алкогольизм, темекі шегу, АҚТҚ-ның алдын алу, сонымен қатар салауатты өмір салтының негіздері бойынша оқу семинарларын өткізу болып табылады.

Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА сайтында әдіскерлер мен мұғалімдерге арналған, қауіпсіз білім беру ортасын қалыптастыру мәселелері жөніндегі әдістемелік құралдар орналастырылған: «Қауіпсіз білім беру ортасының компоненттерін оқыту және тәрбиелеу процессіне кіріктіру бойынша әдістемелік ұсынымдамалар», «Мектептегі зорлық-зомбылықтың алдын алу және әрекет ету бойынша әдіскерлерге арналған нұсқаулық», қауіпсіз білім беру ортасының келесі компоненттері кіріктірілген бастауыш, негізгі орта буын оқу пәндерінен қысқа мерзімді сабақ жоспарларының үлгілері: «Мектептегі зорлық-зомбылықтың алдын алу», «Табиғи апаттардың қаупін азайту», «Киберқауіпсіздік», «Балалардың жарақат алуының алдын алу», «Экологиялық қауіпсіздік».

Академия әдістемелік жинақта директорларының тәрбие ісі жөніндегі орынбасарларына, сынып жетекшілеріне, пән мұғалімдері мен әдіскерлерге мынадай материалдарды ұсынады:

1. *«Қазақстандағы балалар мен жасөспірімдер қозғалысы: тәжірибе, бастамалар, әлеуметтендіру» («Жас Ұлан», «Ұлы Дала скауттары», жас патриоттар Академиясы және т.б.) әдістемелік ұсынымдама.*

2. *«Мектеп оқушысының кітап оқу іс - әрекеті» әдістемелік ұсынымда.*

3. *«Өлкетану»: мәдени-генетикалық кодтың негізі (мәдени мекемелердегі өлкетану сабақтары) (5-7 сыныптар) пәнін жүргізу бойынша әдістемелік ұсынымдама*

4. *«Ұлттық қазына»: мұражайлардағы «жанды» сабақтар әдістемелік ұсынымдамасы*

5. *«Айналаға қара» («Ауыл өмірі», «Қала өмірі»): «Әлеуметтік – тарихи тәжірибе» бағытын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдама*

6. *«Жас Ұлан» бірыңғай балалар мен жасөспірімдер ұйымы» Республикалық қоғамдық бірлестігі қызметін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдама*

Осылайша, 2019-2020 оқу жылында орта білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысының тұтас кешені белсенді өмірлік стратегиясы бар және патриоттық сезімін жоғары жеке тұлғаны қалыптастыру арқылы ұлттық бірегейлікті сақтауға бағытталуы тиіс.

3 2012 ЖЫЛҒЫ МЖМБС ЖӘНЕ 2013 ЖЫЛЫ ЕНГІЗІЛГЕН ОҚУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫ БОЙЫНША ОҚИТЫН МЕКТЕПТЕРДЕ БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (11- СЫНЫП).

«ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТ» БІЛІМ САЛАСЫ

Қазақ тілі (оқыту қазақ тіліндегі сыныптар үшін)

«Қазақ тілі» және «Қазақ әдебиеті» оқу пәндерін оқытуда оқу процесін ұйымдастырудағы ерекшеліктер

Қазақ тілі – қазақ халқының ана тілі және Қазақстандағы мемлекеттік тіл мәртебесіндегі өзара қарым-қатынас құралы.

Қазақ тілі қазақстандық қоғам мен қазақ тілін ана тілі ретінде қолданатын әрбір жеке тұлға өмірінде бірегей қызмет атқарады. Қазақ тілін функционалдық-коммуникативтік және қатысымдық-танымдық тұрғыдан оқыту тілдің қоғамдағы маңызды қызметі мен рөлін саналы түрде түсінуге, тілдің табиғатын ғылыми танымдық тұрғыдан түсініп меңгеруге, тілдік бірліктердің функционалдық қасиеттерін саналы түрде қолдануға дағдыландырады.

11-сыныпта оқу процесінде Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 03 сәуірдегі № 115 бұйрығымен бекітілген *(ҚР Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 18 маусымдағы №393 бұйрығымен өзгерістермен толықтырулар енгізілген)*:

- жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптары үшін «Қазақ тілі» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы;

- жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптары үшін «Қазақ тілі» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы қолданылады.

Жалпы орта білім беру деңгейінің оқу бағдарламалары Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтына орналастырылған ([https://www.nao.kz/Білім беруді оқу-әдістемелік қамтамасыз ету/ Оқу бағдарламалары/11-жылдық мектептің негізгі орта білім беру оқу бағдарламалары \(Қазақ тілі. Қазақ әдебиеті\)](https://www.nao.kz/Білім_беруді_оқу_әдістемелік_қамтамасыз_ету/Оқу_бағдарламалары/11-жылдық_мектептің_негізгі_орта_білім_беру_оқу_бағдарламалары_(Қазақ_тілі._Қазақ_әдебиеті).)).

Пән бойынша оқу жүктемесі:

- *қоғамдық-гуманитарлық бағыт:*

11-сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат.

- *жаратылыстану-математикалық бағыт:*

11-сынып – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат.

Әрбір тоқсанда алынатын жазба жұмысының (диктант) саны сол сыныптағы апталық сағат санымен сәйкес келуі керек.

Қазақ тіліндегі жазба жұмыстарының негізгі мақсаты – дұрыс, сауатты жазуға, оқушының ауызша және жазбаша ойын, грамматикасын және стилистикасы жағынан дұрыс сөйлем құрап, жүйелі сөйлеуге үйрету.

Мұғалім білім алушының ауызша және жазбаша тілін дұрыс дамытуда грамматикалық ережелерді жақсы білуге, тыныс белгілерін дұрыс қоюға үйретіп, көркем әдебиетті көп оқуға бағыт беріп, оның үлгісін көрсетіп отыруы тиіс. Әр мұғалім жазба жұмыстарын шығармашылықпен жүргізіп, дұрыс ұйымдастыра білсе, ол білім алушының күнделікті өмірдегі құбылысты жан-жақты түсіне білуіне, білгенін ауызекі сөздерінде қолдана білуіне жағдай жасау болып табылады.

Жазба жұмысына (*диктант*) қойылатын талаптар еш өзгеріссіз қалдырылды, қажет болған жағдайда, өткен оқу жылына арналған Әдістемелік нұсқау хаттан қарауға болады.

4-кесте – 11- сыныпта ұсынылатын жазба жұмысының (диктант) саны

Сынып	Жазба жұмыстарының түрі	Оқу тоқсандары				Барлығы
		I	II	III	IV	
Қоғамдық-гуманитарлық бағыты						
11	диктант	2	2	2	2	8
Жаратылыстану-математикалық бағыты						
11	диктант	1	1	1	1	4

Диктантты бағалау төмендегі өлшемдерге негізделеді:

- «5» деген баға еш қатесі жоқ немесе орфографиялық жеңіл 1 қателік (1/0) немесе тыныс белгісінен 1 қателік (0/1);
- «4» деген баға емледен 3, тыныс белгісінен 3 қателік (3/3) бар немесе емледен 2, тыныс белгісінен 4 (2/4), емледен 1, тыныс белгісінен 5 қателік (1/5) бар, емледен бір типті 4 қателік (4/0);
- «3» деген баға емледен 6, тыныс белгісінен 5 қателік (6/5) бар немесе емледен 5, тыныс белгісінен 6 қателік (5/6) бар немесе емледен 3, тыныс белгісінен 8 қателік (3/8);
- «2» деген баға емледен 9, тыныс белгісінен 5 қателік (9/5) бар немесе емледен 8, тыныс белгісінен 9 қателік (8/9).

«Қазақ тілі» пәні бойынша дәптермен жұмыс жасау тәртібі, талаптары мен ережелері еш өзгеріссіз қалды, қажет болған жағдайда, өткен оқу жылына арналған Әдістемелік нұсқау хаттан қарауға болады.

Қазақ әдебиеті (оқыту қазақ тіліндегі сыныптар үшін)

11-сыныптағы оқу процесінде Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 03 сәуірдегі № 115 бұйрығымен бекітілген (*ҚР Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 18 маусымдағы № 393 бұйрығымен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген*):

- жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптары үшін «Қазақ әдебиеті» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы;
- жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптары үшін «Қазақ әдебиеті» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы қолданылады.

Пән бойынша оқу жүктемесі:

- қоғамдық-гуманитарлық бағыт бойынша:

11-сыныпта аптасына 3 сағаттан, барлығы – 102 сағатты құрайды.

- жаратылыстану-математика бағыты бойынша:

11-сыныпта аптасына 2 сағаттан, барлығы – 68 сағатты құрайды.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 16 қарашадағы № 660 бұйрығына сәйкес 2016-2017 оқу жылынан бастап мектеп бітірушілер үшін жоғары оқу орындарына түсу емтиханы болып табылатын Ұлттық бірыңғай тестілеудің (бұдан әрі – ҰБТ) жаңа форматы енгізілді. Қорытынды аттестаттау – жалпы орта білім беру ұйымдарында өткізілетін

11 (12) - сынып білім алушыларына арналған мемлекеттік бітіру емтиханы. 11 (12) сынып білім алушылары қорытынды аттестаттауда ана тілі және әдебиетінен (оқыту тілі) эссе нысанында жазбаша емтихан тапсырады.

Ұлттық тестілеу орталығы (testcenter.kz) қазақ тілі мен әдебиеті пәнінен эссе жазу туралы мұғалімдер мен оқушыларға көмекші құрал ретінде әдістемелік ұсынымдама әзірледі. Әдістемелік ұсынымдамада эссе термині, түрлері, құрылымы, ерекшелігі, талаптары және оның шығармадан айырмашылығы жөнінде түсінік берілген. Сонымен қатар, эссе тақырыптары, оны бағалау критерийлері және эссе жазу үлгісі ұсынылды.

5-кесте – 11-сыныпқа ұсынылатын жазба жұмыстары (эссе) мен сыныптан тыс оқудың саны

Сынып	Жазба, сыныптан тыс оқу жұмыстарының түрлері	Оқу тоқсандары				Барлығы
		I	II	III	IV	
Қоғамдық-гуманитарлық бағыт						
11	Эссе	3	3	3	3	12
	Сыныптан тыс оқу	1	1	1	1	4
	Барлығы:	4	4	4	4	16
Жаратылыстану-математикалық бағыт						
11	Эссе	2	2	2	2	8
	Сыныптан тыс оқу	1	1			2
	Барлығы:	3	3	2	2	10

6-кесте – Эссе көлемі

Сынып	Көлемі
11	250-300 сөз

7-кесте – Эссе мен шығарманың айырмашылығы

Эссе	Шығарма
Эссе дегеніміз (фр. тіл. essai - тәжірбие, лат.т. exagium – құрау) – философиялық, әдеби, тарихи, публицистикалық, әлеуметтану, саяси және тағы басқа саладағы ғылыми емес, автордың жеке көзқарасын білдіретін прозалық мәтін.	Шығарма – оқушының туған халқының әдебиетінен алған білімін өз ойымен, дүниетанымдық көзқарасымен еркін ұштастыра отырып баяндайтын шығармашылық төл еңбегі. Оқушыдан көркем шығарманы өзіндік ой-пікірі, көзқарасы тұрғысында терең талдап пайымдауы, әсерлі, көркем тілмен жүйелі баяндауы талапетіледі.
Эссе– еркін композициялық құрылымға негізделген немесе көркем-публицистикалық жанрдың бір түрі	Шығарма – белгілі бір берілген тақырыпқа арналған, міндетті құрылымнан тұратын, тек пәндік білімге бағытталған шығармашылық жұмыс.
Эссе қатаң түрде жоспарға негізделуі міндетті емес.	Шығармада жоспарды жазу міндетті.
Эссе жеке көзқарас, сараптама, дәлелдемелерге негізделеді.	Шығарма формасы оның түріне байланысты, көбінесе көркем мәтінді талдауға негізделеді.
Эссенің мақсаты – эссе жазушының өзіндік көзқарасын, сыни ойын жетілдіру, ұстанымын дәлелді бекіту үшін жан-жақты білім алып, ақпараттық қарулану, тақырыпты ашуда метатанымдық білігін тиімді қолдану, шығармашылық қабілетін шыңдау, ой жүйелілігін реттеу, жазу түрлеріне қарай жазу тәсілдерін таңдай біліп, эссе түріне қарай жазу стилін сақтау, ой жүйесінің бірізділігін сақтауда сөз оралымдарын тиімді қолдану, шығармашыл жазбаларда сөздік қорының байлығын дамыту, талдау жұмыстарында қажетті термин сөздерді тиімді қолдану. сөздік қорының байлығын дамыту, талдау жұмыстарында қажетті термин сөздерді тиімді қолдану.	Шығарманың мақсаты – жазылым тілін дамыту, логикалық ойлауды дамыту, шығармашылық, қиялды, нақты нәрсені еркін, қызықты түрде беруге ұластыру, әдебиетті іштей түсіне отырып, оның мәні мен құдіретті орнын өз дүниесінде көркемдеп бере алу.

8-кесте – Эссе мазмұнын бағалау өлшемшарттары

Өлшемшарттар	Дескрипторлар	Балдар
Тақырыпты ашу тереңдігі және пікірлердің сенімділігі 2 балл	ұсынылған тақырыпты ұғынуы	1
	эссе тақырыпқа сай келмейді	0
	Проблеманы көрсетуі	1
	эссе проблемасы ашылмаған	0
Дәйектемелер 3 балл	эссе тақырыбына сәйкес келетін көркем шығармадан алынған дәйектердің болуы,	1
	көркем шығармадан алынған дәйектердің болмауы	0
	Автордың ұстанымын нақтылайтын басқа дереккөздерден алынған дәйектердің болуы	1
	автордың ұстанымын нақтылайтын басқа дереккөздерден алынған дәйектердің болмауы	0
	автордың жеке көзқарасының болуы	1
	автордың жеке көзқарасының болмауы	0
Композициялық тұтастығы және логикалық жүйелілігі 3 балл	композициялық тұтастықтың болуы, пікірлердің бөліктері логикалық байланысты, ой біртіндеп дамиды	1
	тезистік бөлімнің болмауы	0
	ішкі логиканың болуы, жекеден жалпыға, жалпыдан жекеге өту дағдысының болуы	1
	логикалық байланыстың болмауы мағынасын түсінуге кедергі келтіреді	0
	сонылық, ерекшелік (қызықты байланыстар, ойламаған бұрылыстар)	1
	шығармашылық көрініс жоқ	0
Сөйлеу мәдениеті 2 балл	көркем – бейнелеу құралдарды және стилистік сөздерді, бай лексикасын қолдану	1
	сөйлеудегі бірыңғай грамматикалық құрылым	0
	эмоционалдылық, тіл шешендігі	1
	сөйлеу тілінің жұтандығы	0
	Барлық балдардың жиынтығы	1

Әдеби тақырып және еркін тақырып бойынша эссенің сауаттылығы келесі кестеде көрсетілген өлшемшарттармен бағаланады.

9-кесте – Сауаттылықты бағалау өлшемшарттары

Өлшемшарттар	Дескрипторлар	Балдары
--------------	---------------	---------

Орфография 3 балл	Орфографиялық қате жоқ, немесе 1 жеңіл қате	3
	1-2 қате жіберілді	2
	3-5 қате жіберілді	1
	5-тен көп қате жіберілді	0
Пунктуация 3 балл	пунктуациялық қате жоқ, немесе 1 қате жіберілді	3
	2-3 қате жіберілді	2
	4-5 қате жіберілді	1
	5-тен көп қате жіберілді	0
Грамматикалық норманы сақтау 2 балл	грамматикалық қате жоқ немесе, 1 қате жіберілді	2
	2-3 қате жіберілді	1
	4-тен көп қате жіберілді	0
Стилистикалық норманы сақтау 2 балл	стилистикалық қателері жоқ, немесе 1 қате жіберілді	2
	2-3 қате жіберілді	1
	3-тен көп қате жіберілді	0
Барлық балдардың жиынтығы		10

10-кесте – Бес балдық жүйе бойынша эссені бағалау

Бағалудың бес балдық жүйесі бойынша баға	«2»	«3»	«4»	«5»
Мазмұны	0–3	4–6	7–8	9–10
Сауаттылығы	0-3	4-6	7-8	9–10

Назар аударыңыз!

Осылайша, эссеге екі баға қойылады: мазмұнына және сауаттылығына. Бірінші баға «Қазақ әдебиеті» пәніне, екіншісі – «Қазақ тілі» пәні бойынша журналға қойылады. Қорытынды баға жылдық және емтихан бағасы негізінде қойылады.

Егер мектеп бітіруші таңдау пәні ретінде «Қазақ әдебиеті» пәнін таңдаса, әдебиет пәні бойынша алған бағасына емтихан тапсыру барысындағы тестілеу бағасы қосылады. Қорытынды баға жоғарыдағы принцип бойынша қойылады.

«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстарды жоспарлау және ұйымдастыру кезінде 2019-2020 оқу жылында аталып өтілетін мерейтойлық күнтізбелік күндерге назар аударуды ұсынамыз:

2019 жылғы 9 шілде – қазақ әдебиетін қалыптастырушылардың бірі, жазушы, публицист, драматург Жүсіпбек Аймауытовтың туғанына 130 жыл

(1889 - 1931);

15 қазан – қазақ балалар жазушысы Бердібек Соқпақбаевтың туғанына 95 жыл (1924-1991);

15 қазан – қазіргі қазақ әдебиетінің негізін қалаушылардың бірі, ақын, жазушы, мемлекет қайраткері Сәкен Сейфуллиннің туғанына 125 жыл (1894-1939);

22 қазан – Қазақстанның халық жазушысы, қоғам қайраткері, қазақ әдебиетіне зор үлес қосқан тұлға Әбдіжәміл Нұрпейісовтің туғанына 95 жыл (1924);

15 қараша – қазақтың көрнекті жазушысы, драматург Бейімбет Майлиннің туғанына – 125 жыл (1894-1938)

25 желтоқсан – халық жазушысы, қазақ ақыны, журналист, Қазақстан Республикасы Парламенті мәжілісінің депутаты Фариза Оңғарсынованың дүниеге келгеніне 80 жыл (1939 - 2014);

2020 жылғы 10 тамыз – қазақтың ұлы ақыны, ағартушы, ойшыл, жазба қазақ әдебиетінің, қазақ әдебиетінің негізін қалаушы, философ, композитор, аудармашы, саяси қайраткер Абай Құнанбайұлының туғанына 175 жыл (1845 -1904).

2020 жылы қазақ халқының ұлы ақыны, ағартушысы Абай Құнанбайұлының 175 жылдық мерейтойын жоғары ұйымдастырушылық және мазмұндық деңгейде мерекелеуді қамтамасыз ету мақсатында 2019 жылғы 30 мамырда «Абай Құнанбайұлының 175 жылдық мерейтойын мерекелеу туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Қаулысы жарық көрді. Қаулыда 2020 жылы Нұр-Сұлтан қаласында Абай Құнанбайұлының 175 жылдық мерейтойына арналған халықаралық ғылыми-практикалық конференция өткізу, Абай Құнанбайұлының 175 жылдық мерейтойын Біріккен Ұлттардың Білім, ғылым және мәдениет мәселелері жөніндегі ұйымы (ЮНЕСКО) мен Халықаралық түркі мәдениеті ұйымы (ТҮРКСОЙ) аясында мерекелеуді ұйымдастыру жөнінде тапсырмалар берілген.

5 қазан – ақын, жауынгер, Қазақстан Республикасының халық жазушысы, Қазақстан Жазушылар одағының төрағасы, КСРО және ҚазКСР Мемлекеттік сыйлықтарының лауреаты, екі мәрте «Еңбек Қызыл Ту», II дәрежелі «Отан соғысы», «Құрмет Белгісі» ордендері мен бірқатар медальдардың иегері Жұбан Молдағалиевтың туғанына 100 жыл (1920 - 1988).

«Абайтану» курсы

«Абайтану» курсы курсы оқу бағдарламасы ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламасы арқылы жүзеге асырылады.

Курстың білім мазмұны ұлы ақын шығармаларын терең де, жан-жақты таныту арқылы елжанды, халқымыздың әдебиетін, өнерін, салт-дәстүрін, мәдениетін, тілін ұлттық құндылық ретінде бағалайтын, эстетикалық талғамы жоғары, білім, білік, дағдылармен қаруланған, түйген ойларын іс жүзінде өз кәдесіне жарата білетін, ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, өркениетті қоғамда

өмір сүруге лайықты, терең ойлайтын дара тұлға қалыптастыруға бағытталған.

Курсты қазақ тілі мен әдебиеті немесе біліктілікті арттыру және қайта даярлау бойынша арнайы курстардан өткен пән мұғалімдері жүргізеді. Мұғалімдерге көмек ретінде «Абайтану» курсы бағдарламасының мазмұнын жобалау мен өткізу бойынша әдістемелік құралдар әзірленіп, Академия сайтына (www.nao.kz) орналастырылды.

Жалпы білім беретін мектептердің 10-11-сыныбына арналған «Абайтану» курсын ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы №500 бұйрығымен бекітілген жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларының вариативтік компоненті есебінен жүргізу ұсынылады.

Курс жүктемесінің көлемі:

10 - сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34сағат;

11 - сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағатты құрайды.

Курс бойынша білім алушылардың оқу жетістігін ағымдық бағалау, сондай-ақ емтихан және ұлттық бірыңғай тестілеу жүргізілмейді.

Орыс тілі (оқыту орыс тілінде емес сыныптар үшін) 11 класс

Русский язык необходим гражданину Республики Казахстан как основное средство общения с другими людьми. Литература, созданная на русском языке, является носителем важных для самосознания народа и отдельной личности смыслов. Язык и литература фиксируют исторический опыт поколений и передают его потомкам.

Цель учебного предмета «Русский язык» – формирование умений и навыков свободного владения русским языком во всех видах речевой деятельности (слушание, говорение, чтение, письмо), в избранных сферах применения языка; формирование средствами русского языка интеллектуальной, духовно-нравственной, коммуникативной, гражданской культуры учащихся.

Важнейшими задачами учебного предмета «Русский язык» в 11 классе являются: воспитание и развитие средствами русского языка и литературы интеллектуальной, духовно-нравственной личности, способной жить и трудиться в условиях информационного и поликультурного общества; совершенствование речемыслительной деятельности, коммуникативных умений и навыков, обеспечивающих свободное владение русским литературным языком в разных сферах и ситуациях его использования; приобщение учащихся к духовно-нравственным ценностям русской литературы, развитие у них художественного мышления; воспитание у учащихся средствами русской литературы интереса к чтению, формирование эстетического вкуса, этических представлений и высокой читательской культуры.

Соответственно предложенному в Государственном общеобязательном стандарте образования Республики Казахстан в школах с нерусским языком обучения предмет «Русский язык» изучается в 11 классе общественно-гуманитарного направления – по 2 часа в неделю (объем учебной нагрузки за

учебный год по предмету «Русский язык»: 11 класс (ОГН) – 68 часов); естественно-математического направления – по 1 часу в неделю (объем учебной нагрузки за учебный год по предмету «Русский язык» составляет: в 11 классе ЕМН – в неделю 1 час, всего – 34 часа).

При наличии в классах 24 и более учащихся, класс делится на две группы, в течение года при выбытии учащихся – группы не объединяются.

Формами письменной работы в 11 классе являются диктант, изложение, сочинение, в том числе эссе. В каждой четверти проводится в среднем 1 диктант (в первой четверти допускается 2 диктанта), 1 изложение, 1 сочинение, 1 эссе. Сочинения и эссе могут быть классными и домашними.

Объем контрольного диктанта по русскому языку для 11 класса школ с казахским языком обучения: 11 класс – 110-120 слов.

Объем словарного диктанта: 11 класс – 35-40 слов.

Примерный объем текста для подробного изложения: 11 класс – 170-180 слов.

Диктанты оцениваются одной оценкой, которая считается оценкой по русскому языку. Диктанты с грамматическим заданием оцениваются двумя оценками и заносятся через дробь в журнал по предмету «Русский язык».

Для сжатого изложения, а также итоговых и контрольных изложений объем текста может быть увеличен на 30 - 60 слов. Изложения оцениваются двумя оценками и заносятся через дробь в журнал по предмету «Русский язык».

Диктант оценивается одной оценкой

Оценка «5» выставляется за безошибочную работу, а также при наличии в ней 1 негрубой орфографической или 1 негрубой пунктуационной ошибки.

Оценка «4» выставляется при наличии в диктанте 2 орфографических и пунктуационных ошибок, или 1 орфографической и 3 пунктуационных ошибок, 4 пунктуационных ошибок при отсутствии орфографических ошибок.

Оценка «4» может выставляться при 3 орфографических ошибках, если среди них есть однотипные.

Оценка «3» выставляется за диктант, в котором допущены 4 орфографических и 5 пунктуационных ошибок, 7 пунктуационных ошибок при отсутствии орфографических ошибок. В 5 классе допускается выставление «3» за диктант при 5 орфографических и 4 пунктуационных ошибках. Оценка «3» может быть выставлена также при 6 орфографических и 6 пунктуационных ошибках, если среди тех и других однотипные и негрубые ошибки.

Оценка «2» выставляется за диктант, в котором допущено до 7 орфографических и 7 пунктуационных ошибок, или 6 орфографических и 8 пунктуационных ошибок, 5 орфографических и 9 пунктуационных ошибок, 8 орфографических и 6 пунктуационных ошибок.

При оценке контрольного словарного диктанта рекомендуется руководствоваться следующим:

Оценка «5» ставится за диктант, в котором нет ошибок.

Оценка «4» ставится за диктант, в котором ученик допустил 1-2 ошибки.

Оценка «3» ставится за диктант, в котором допущено 3-4 ошибки.

Оценка «2» ставится за диктант, в котором допущено до 7 ошибок.

При оценке диктанта исправляются, но не учитываются орфографические и пунктуационные ошибки:

- 1) на правила, которые не включены в школьную программу;
- 2) на еще не изученные правила;
- 3) в словах с непроверяемыми написаниями, над которыми не проводилась специальная работа;
- 4) в передаче авторской пунктуации.

Исправляются, но не учитываются описки, неправильные написания, искажающие звуковой облик слова, например: «рапотает» (вместо *работает*), «дулпо» (вместо *дупло*), «мемля» (вместо *земля*).

При оценке диктантов важно также учитывать характер ошибок.

Среди ошибок следует выделять негрубые, т.е. не имеющие существенного значения для характеристики грамотности. При подсчете ошибок две негрубые считаются за одну.

К негрубым относятся ошибки:

- 1) в исключениях из правил;
- 2) в написании большой буквы в составных собственных наименованиях;
- 3) в случаях слитного и раздельного написания приставок в наречиях, образованных от существительных с предлогами, правописание которых не регулируется правилами;
- 4) в случаях раздельного и слитного написания *не* с прилагательными и причастиями, выступающими в роли сказуемого;
- 5) в написании *ы* и *и* после приставок;
- 6) в случаях трудного различия *не* и *ни* (*Куда он только не обращался! Куда он ни обращался, никто не мог дать ему ответ. Никто иной не...; не кто иной, как; ничто иное не...; не что иное, как и др.*);
- 7) в собственных именах нерусского происхождения;
- 8) в случаях, когда вместо одного знака препинания поставлен другой;
- 9) в пропуске одного из сочетающихся знаков препинания или в нарушении их последовательности.

Необходимо учитывать также повторяемость и однотипность ошибок. Если ошибка повторяется в одном и том же слове или в корне однокоренных слов, то она считается за одну ошибку.

Однотипными считаются ошибки на одно правило, если условия выбора правильного написания заключены в грамматических (*в армии, в здании; колют, борются*) и фонетических (*пирожок, сверчок*) особенностях данного слова.

Не считаются однотипными ошибки на такое правило, в котором для выяснения правильного написания одного слова требуется подобрать другое

(опорное) слово или его форму (*вода* — *воды*, *рот* — *ротик*, *грустный* — *грустит*, *резкий* — *резок*).

Первые три однотипные ошибки считаются за одну, каждая следующая подобная ошибка учитывается как самостоятельная.

Требования к оформлению и ведению тетрадей остаются без изменений.

По русскому языку и литературе проводятся текущие и итоговые письменные контрольные работы, самостоятельные работы, контроль знаний в форме теста.

Текущие контрольные работы имеют целью проверку усвоения изучаемого и проверяемого программного материала; их содержание и частотность определяются учителем с учетом степени сложности изучаемого материала, а также особенностей обучающихся каждого класса. Для проведения текущих контрольных работ учитель может отводить весь урок или только часть его.

Итоговые контрольные работы проводятся:

- после изучения наиболее значимых тем программы;
- в конце учебной четверти;
- в конце полугодия.

В один рабочий день рекомендуется давать в классе только одну письменную текущую или итоговую контрольную работу.

При планировании контрольных работ в каждом классе необходимо предусмотреть равномерное их распределение в течение всей четверти, не допуская скопления письменных контрольных работ к концу четверти, полугодия.

Не рекомендуется проводить контрольные работы в первый день четверти, в первый день после праздника, в понедельник.

Самостоятельные работы или тестирование могут быть рассчитаны как на целый урок, так и на часть урока, в зависимости от цели проведения контроля.

Приоритетными направлениями в преподавании учебного предмета **«Русская литература»** являются:

- воспитание учащихся, формирование их духовно-нравственного мира, мировоззрения; воспитание патриотического чувства, толерантности;
- развитие и совершенствование всех видов речевой деятельности учащихся на русском языке на основе изучения произведений русской литературы;
- тесная связь изучения русской литературы с русским языком и казахским языком, казахской литературой.

Включение в традиционную форму урока блоков, интегрирующих материал русской и родной казахской литературы на основе общности тематики, проблематики, нравственных идеалов, ассоциативных связей;

- использование, наряду с формой традиционного урока, современных активных форм урока, опирающихся на принцип диалогизации, которые способствуют совершенствованию культуры межличностного общения,

развивают неподготовленную связную речь учащихся на русском языке;

- воспитание на основе изучения казахской и русской литературы толерантности, уважительного отношения к литературе, традициям, обычаям, культуре, истории народов, проживающих в Республике Казахстан;

- изучение теоретико-литературных понятий в соотношении со знаниями, которые учащиеся приобретают в курсе казахской литературы. Особый упор необходимо сделать на изучение тех понятий, которые не имеют соответствия в казахской литературе учащихся. При использовании теоретико-литературных понятий в практике школьного анализа художественных текстов следует избегать излишнего наукообразия, учитывая национальный фактор, рассматривая понятие как необходимый инструмент постижения художественной сути произведения;

- перспективным направлением изучения русской литературы в школах с нерусским языком обучения является культуроведческий аспект, что является одной из новых стратегий образования вообще и литературного образования, в частности;

- реализация на уроках литературы внутрипредметных и межпредметных связей. Межпредметные связи осуществляются в первую очередь с предметами «Русский язык» и «Казахская литература», «Казахский язык». Изучение литературы тесно связано с изучением истории Казахстана;

- реализация деятельностного, практикоориентированного и личностно-ориентированного подходов путём использования разнообразных видов деятельности, в том числе направленных на возможность самореализации личности учащегося (сочинения на литературные темы и по жизненным впечатлениям, собственные интерпретации литературных произведений, творческие работы различных жанров на русском языке, перевод фрагментов текста с русского языка на родной казахский и с родного казахского на русский и др.);

- формирование общих учебных умений и навыков и обобщенных способов деятельности, таких, как: сопоставление, классификация, умение анализировать, высказывать свое мнение, доказывать, аргументировать;

- формирование информационной культуры учащихся (умение грамотно использовать для решения познавательных и коммуникативных задач различные источники информации, в том числе мультимедийные ресурсы, ресурсы интернета и другие базы данных).

В связи с этим при обучении русской литературе необходимо усилить работу по формированию данного компонента функциональной грамотности как необходимого навыка использования знаний и умений для решения широкого диапазона жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, также в межличностном общении и социальных отношениях.

Изучение литературы, освоение воплощенных в литературе образцовых форм русской речи играет ведущую роль в процессах воспитания личности, развития ее нравственных качеств и творческих способностей, в приобщении к отечественной и мировой культуре, в продолжение национальных традиций и исторической преемственности поколений.

Количество часов в неделю по литературе составляет:

общественно-гуманитарное направление:

- в 11 классе 1 час в неделю, общее количество – 34 часа; из них на: чтение и изучение – 28 часов, внеклассное чтение – 4 часа, развитие речи – 2 часа;

естественно-математическое направление:

- в 11 классе 1 час в неделю, общее количество – 34 часа; из них на: чтение и изучение – 30 часов, внеклассное чтение – 2 часа, развитие речи – 2 часа.

Ведение тетрадей в 11 классе остается без изменений.

Все литературные произведения, на которые отводятся часы, предназначены для обязательного изучения.

По русской литературе проводятся текущие и итоговые письменные контрольные работы, самостоятельные работы, контроль знаний в форме теста.

Текущие контрольные работы имеют целью проверку усвоения изучаемого и проверяемого программного материала; их содержание и частотность определяются учителем с учетом степени сложности изучаемого материала, а также особенностей обучающихся каждого класса. Для проведения текущих контрольных работ учитель может отводить весь урок или только часть его.

Отметки за сочинение (выполняется в тетрадях по развитию речи) по русской литературе выставляются по литературе через дробь в одну графу: первая – за содержание, вторая – за грамотность. Ошибки выносятся графически на поля и подсчитываются. При написании домашнего сочинения или других творческих работ отметка за работу выставляется в графу, соответствующую дате, когда давалось задание, или дате, когда проходила защита творческой работы.

Изложение и сочинение оценивается двумя оценками: первая – за содержание работы и речь, вторая – за грамотность (в журнале ее рекомендуется ставить на странице «Русский язык» и учитывать при выставлении итоговой оценки по русскому языку)

При выставлении оценки за содержание и речевое оформление согласно установленным нормам необходимо учитывать все требования, предъявляемые к раскрытию темы, а также к соблюдению речевых норм (богатство, выразительность, точность).

При выставлении второй оценки учитывается количество орфографических, пунктуационных и грамматических ошибок. Грамматические ошибки, таким образом, не учитываются при оценке языкового оформления сочинений и изложений.

Таблица – 11 Основные критерии оценки за изложение и сочинение

Оценка	Содержание и речь	Грамотность
«5»	1.Содержание работы полностью соответствует теме.	Допускаются: 1 орфографическая,

	<p>2.Фактические ошибки отсутствуют.</p> <p>3.Содержание излагается последовательно.</p> <p>4.Работа отличается богатством словаря, разнообразием используемых синтаксических конструкций, точностью словоупотребления.</p> <p>5.Достигнуты стилевое единство и выразительность текста.</p> <p>В целом в работе допускается 1 недочет в содержании 1-2 речевых недочета.</p>	или 1 пунктуационная, или 1 грамматическая ошибки
«4»	<p>1.Содержание работы в основном соответствует теме (имеются незначительные отклонения от темы).</p> <p>2.Содержание в основном достоверно, но имеются единичные фактические неточности.</p> <p>3.Имеются незначительные нарушения последовательности в изложении мыслей.</p> <p>4.Лексический и грамматический строй речи достаточно разнообразен.</p> <p>5.Стиль работы отличается единством и достаточной выразительностью.</p> <p>В целом в работе допускается не более 2 недочетов в содержании и не более 3-4 речевых недочетов.</p>	<p>Допускаются: 2 орфографические и 2 пунктуационные ошибки, или 1 орфографическая и 3 пунктуационные ошибки, или 4 пунктуационные ошибки при отсутствии орфографических ошибок, а также 2 грамматические ошибки</p>
«3»	<p>1.В работе допущены существенные отклонения.</p> <p>2.Работа достоверна в главном, но в ней имеются отдельные фактические неточности.</p> <p>3.Допущены отдельные нарушения последовательности изложения.</p> <p>4.Беден словарь и однообразны употребляемые синтаксические конструкции, встречается неправильное словоупотребление.</p> <p>5.Стиль работы не отличается единством, речь недостаточно выразительна.</p> <p>В целом в работе допускается не более 4 недочетов в содержании и 5 речевых недочетов.</p>	<p>Допускаются: 4 орфографические и 4 пунктуационные ошибки, или 3 орф. и 5 пунк., или 7 пунк. при отсутствии орфографических (в 5 кл.-5 орф. и 4 пунк., а также 4 грамматических ошибки</p>
«2»	<p>Работа не соответствует теме. Допущено много фактических неточностей. Нарушена последовательность мыслей во всех частях работы, отсутствует связь между ними, работа не соответствует плану. Крайне беден словарь, работа написана короткими однотипными предложениями со слабо выраженной связью между ними, часты случаи неправильного словоупотребления. Нарушено стилевое единство текста. В целом в работе допущено 6 недочетов и до 7 речевых недочетов</p>	<p>Допускаются: 7 орф. и 7 пунк. ошибок, или 6 орф. и 8 пунк., или 5 орф. и 9 пунк., или 9 пунк., или 8 орф. и 5 пунк., а также 7 грамматических ошибок</p>

Оценка обучающих работ

Обучающие работы (различные упражнения и диктанты неконтрольного характера) оцениваются более строго, чем контрольные

работы.

При оценке обучающих работ учитываются:

- 1) степень самостоятельности учащегося;
- 2) этап обучения;
- 3) объем работы;
- 4) четкость, аккуратность, каллиграфическая правильность письма.

Если возможные ошибки были предупреждены в ходе работы, оценки «5» и «4» ставятся только в том случае, когда ученик не допустил ошибок или допустил, но исправил ошибку. При этом выбор одной из оценок при одинаковом уровне грамотности и содержания определяется степенью аккуратности записи, подчеркиваний и других особенностей оформления, а также наличием или отсутствием описок. В работе, превышающей по количеству слов объем диктантов для данного класса, для оценки «4» допустимо и 2 исправления ошибок.

Первая и вторая работа, как классная, так и домашняя, при закреплении определенного умения или навыка проверяется, но по усмотрению учителя может не оцениваться.

Порядок проверки письменных работ учащихся

Тетради учащихся, в которых выполняются обучающие классные и домашние работы, проверяются по литературе:

- в 11 классе – не реже одного раза в месяц.

Сочинения в 11 классе проверяются не более 10 дней.

При планировании и организации внеклассной работы по учебным предметам рекомендуется обратить внимание на календарь юбилейных дат, которые будут отмечаться в 2019/2020 учебном году:

3 августа - 95 лет со дня рождения писателя Анатолия Георгиевича Алексина (1924-2017);

10 августа - 125 лет со дня рождения писателя и драматурга Михаила Михайловича Зощенко (1894-1958);

13 августа - 215 лет со дня рождения писателя и критика Владимира Фёдоровича Одоевского (1804-1869);

20 августа - 120 лет со дня рождения русского писателя Андрея Платоновича Платонова (1899-1951);

28 августа - 270 лет со дня рождения немецкого писателя И.В. Гёте (1749-1832);

31 августа - 270 лет со дня рождения писателя А.Н. Радищева (1749-1802);

24 сентября - 100 лет со дня рождения поэта, писателя **Балтабая Абдрахмановича Адамбаева** (1919-1990);

29 сентября - 115 лет со дня рождения русского писателя Н.А. Островского (1904-1936);

2 октября - 80 лет со дня рождения детского писателя, драматурга **Алдихана Калдыбаева** (1939-2015);

3 октября - 195 лет со дня рождения русского поэта И.С. Никитина (1824-1861);

13 октября - 120 лет со дня рождения русского поэта А.А. Суркова (1899-1983);

15 октября - 125 лет со дня рождения известного казахского поэта, государственного и общественного деятеля **Сакена Сейфуллина** (1894-1938);

15 октября - 210 лет со дня рождения русского поэта А.В. Кольцова (1809-1842);

15 октября - 205 лет со дня рождения русского поэта и драматурга М.Ю. Лермонтова (1814-1841);

16 октября - 165 лет со дня рождения английского писателя О. Уайльда (1854-1900);

18 октября - 85 лет со дня рождения писателя и историка Кира Булычева (1934-2003);

12 ноября - 130 лет со дня рождения замечательной русской поэтессы **Анны Ахматовой** (Горенко) (1889-1966);

15 ноября - 125 лет со дня рождения известного казахского писателя **Беймбета Майлина** (1894-1938);

20 ноября - 150 лет со дня рождения писательницы и поэтессы Зинаиды Николаевны Гиппиус (1869-1945);

6 декабря - 80 лет со дня рождения народного писателя Казахстана, государственного и общественного деятеля **Абиша Кекильбаева** (1939-2015);

16 декабря - 90 лет со дня рождения замечательной казахской певицы **Бибигуль Ахметкызы Тулегеновой** (1929);

25 декабря - 80 лет со дня рождения казахской поэтессы **Фаризы Онгасыровой** (1939-2014);

30 декабря - 130 лет со дня рождения казахского писателя, драматурга, переводчика, исследователя литературы **Жусупбека Аймауытова** (1889-1931).

Шетел тілі

11-сыныптарда шетел тілін оқытудың басты мақсаты - білім алушыларды жастар туризмі, мектептің білім беру саласындағы мәдениетаралық қарым-қатынасқа дайындауда, білім саласында өзіндік білімін көтеруде, Қазақстан Республикасында тұратын басқа ұлт өкілдерінің мәдениетімен, тұрмыс-тіршіліктерінің ерекшелігімен, Қазақстанның әлемдік мәдениетке қосқан үлесімен танысуда, мәдени сұхбат жасауда шетел тілін қарым-қатынас құралы ретінде қолдану қабілетін және дайындығын дамытудан тұрады.

Шетел тілін меңгеру заманауи коммуникативтік әдістер көмегімен білім алушылардың интерактивті дағдыларын дамытуға мүмкіндік жасау және басқа адамдармен қарым-қатынас жасау негізінде жақсы коммуникатор болуына мүмкіндік береді. Шетел тілін білетін жақсы коммуникативті дағдылары бар білім алушылар Қазақстан елінің дамуына өз үлестерін

қосады.

Қазіргі әлемдегі жаппай жаһандық коммуникация кезеңінде шетел тілінде қарым-қатынас жасай білу біліктілігі үлкен мәнге ие. Білім алушылар шетел тілінде оқи білулері, жаза алулары және шетел тілінде өзінің қатарластарымен және мұғалімдерімен түсінісіп, жоғары деңгейде қарым-қатынас жасай алулары керек. Шетел тілі коммуникация, ғылым, бизнес, саяхат, спорт салаларында және бос уақытта жиі қолданылады. Білім алушының шетел тілін жақсы меңгергені оның білім, экономика, әлеуметтік және мәдени тұрғыда дамуына зор мүмкіндік береді.

Жалпы орта білім беру деңгейіндегі «Шетел тілі» оқу пәніндегі дағдылар деңгейі тілді меңгерудің жалпыеуропалық жүйесіне (CEFR) сәйкес келеді.

Шетел тілін оқыту тәрбие, таным және басқа ұлттар мәдениетімен және оны тасымалдаушылармен өзара әрекет ету құралы ретінде болашақта бәсекеге қабілетті маман даярлау үшін білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға, шетел тілін меңгеру дағдыларын одан әрі дамытуға бағытталған. Шет тілінде ауызша, жазбаша нәтижелі коммуникацияға қабілеттілік функционалдық сауаттылықты дамыту нәтижесі ретінде негізгі құзыреттіліктердің біріне жатады. Бұл орта мектептің жоғары сыныптарында шет тілін оқытудың мақсаттары мен міндеттері болып табылады.

Орта мектепті аяқтау кезеңінде шетел тілінде білім берудің негізгі айырмашылығы – шетел тілі бейіндік оқытуды жүзеге асырудың құралы болып табылуында. Белгілі бір бейіндік бағыт оқыту мазмұнын қайта құрылымдау, яғни жалпы білім беру тақырыбын қысқарту және білім алушылардың болашақ мамандығына бағдарланған аутентті оқу материалын енгізу, бейіндік бағыттағы мәтіндік материал негізінде сөздік қорын байыту арқылы коммуникативтік құзыреттілікті жетілдіру есебінен қол жеткізіледі.

Жоғары сыныптарда "Рухани жаңғыру" бағдарламасын жүзеге асыру бойынша жұмысты жалғастыру ұсынылады. Бұл деңгейде қазіргі әлемде және Қазақстанда шетел тілін білудің маңыздылығы мен қажеттілігін, болашақ мансабында кәсіби даму үшін үлкен мүмкіндіктер ашатынын түсінуді қалыптастыру қажет.

Шетел тілі сабақтарындағы аутентті материалдарды пайдалану - жас ерекшеліктері мен жоғары сынып білім алушыларының тұлғалық мүддесіне жауап беруі, кәсіптік бағдар элементтерімен, таңдалған мамандық ерекшеліктерімен және болашақ мамандықты меңгерудегі шетел тілінің рөлімен танысуды, ғылыми-техникалық және мәдени прогреске тартуды, таңдаған бейіндік бағыт саласындағы жалпы ой-өрісін кеңейтуді қамтамасыз етуі тиіс.

Бейіндік бағыттағы оқу материалдарымен жұмыс істеу кейбір продуктивті, рецептивті тілдік минимумдарды ұлғайтуға, сонымен қатар әрі қарай колледждер мен жоғары оқу орындарында кәсіби бағдарлы базаны жалғастырып оқуға мүмкіндік беретін сөйлеу қызметінің барлық түрінде білімін, шеберлігі мен дағдысын арттыруға бағытталған болуы керек.

Оқытудың мазмұнын және оқытудың шығармашылық-креативті

деңгейін арттыруға қабілетті білім беру технологиялары жалпыеуропалық стандартқа сәйкес шет тілін B1+ (B2) деңгейінде меңгеруді қамтамасыз етуі тиіс. Білім алушылар тілдік және сөйлеу тақырыптарын меңгеруі, әңгімелесу барысында тілдік материалды пайдалануы, белгілі бір тақырыптар шеңберінде коммуникативтік міндеттерге сәйкес ауызша және жазбаша түрдегі монологиялық және диалогтік сөздерді оқуы, түсінуі және ой қорытуы тиіс.

Шетел тілі бойынша сағат саны:

қоғамдық-гуманитарлық бағытта:

11-сыныпта – аптасына 4 сағаттан, оқу жылында 136 сағатты;

жаратылыстану-математикалық бағытта:

11-сыныпта аптасына 2 сағаттан, оқу жылында 68 сағатты құрайды.

Білім алушы дәптерлерінің саны мен түрлеріне, білім алушы дәптерін жүргізуге қойылатын негізгі талаптарға және дәптерлерді тексеруге қойылатын негізгі талаптарға берілетін ұсыныстар өзгеріссіз қалады.

Ұсынылатын бақылау жұмыстарының нормалары.

Алған білімдерінің динамикасы мен мониторингін анықтау үшін оқу жылында 7 бақылау жұмысын жүргізу ұсынылады. Жаңа форматтағы ҰБТ стандартына сәйкес тестілеу тапсырмаларын 40 сұраққа дейін көбейту ұсынылады. Жұмыс түрін ҰБТ жүйесі бойынша бағалау ұсынылады: «5» деген баға – 33-40 балл, «4» деген баға -25-32 балл, «3» деген баға – 9-24 балл.

№1 кіріспе тест. Бұл жұмыс түрі өткен оқу жылында алған білімдердің диагностикасы мен бақылауын қарастырады, тек лексика-грамматикалық аспектілерді қамтиды. Тест тапсырмаларының саны – 40, жауаптар нұсқаларының саны – 5. «2» деген бағаны қою ұсынылмайды, өйткені оқу жылының бірінші күндерінен бастап білім алушының пәнге деген қызығушылығы мен ынтасы төмендеуі мүмкін.

Шетел тілі бойынша № 2 бақылау жұмысы – 1-тоқсан қорытындысы бойынша алынады. Бұл бақылау жұмысы тіл дамытудың барлық бағыттарын есепке ала отырып, 1-тоқсанда меңгерген материалды қамтиды. Лексика, грамматика бойынша 20 тапсырма, тыңдалым бойынша – 10 тапсырма, оқылым бойынша – 10 тапсырма.

Шетел тілі бойынша № 3 бақылау жұмысы – 2-тоқсан қорытындысы бойынша алынады. Бұл бақылау жұмысы тіл дамытудың барлық бағыттарын есепке ала отырып, 2-тоқсанда меңгерген материалды қамтиды. Лексика, грамматика бойынша 20 тапсырма, тыңдалым бойынша – 10 тапсырма, оқылым бойынша – 10 тапсырма.

№ 4 диагностикалық тест. Бұл алдыңғы екі оқу тоқсанда алған білімдердің бақылау мен динамикасын қарастырады және лексика-грамматикалық аспектіні ғана қамтиды. Тест тапсырмаларының саны – 40, жауаптар нұсқаларының саны – 5. «2» деген бағаны қою ұсынылмайды, өйткені білім алушының пәнге деген қызығушылығы мен ынтасын төмендетуі мүмкін.

Шетел тілі бойынша № 5 бақылау жұмысы – 3-тоқсан қорытындысы

бойынша алынады. Бұл бақылау жұмысы тіл дамытудың барлық бағыттарын есепке ала отырып, 3-тоқсанда меңгерген материалды қамтиды. Лексика, грамматика бойынша 20 тапсырма, тыңдалым бойынша – 10 тапсырма, оқылым бойынша – 10 тапсырма.

Шетел тілі бойынша № 6 бақылау жұмысы – 4-тоқсан қорытындысы бойынша алынады. Бұл бақылау жұмысы тіл дамытудың барлық бағыттарын есепке ала отырып, 4-тоқсанда меңгерген материалды қамтиды. Лексика, грамматика бойынша 20 тапсырма, тыңдалым бойынша – 10 тапсырма, оқылым бойынша – 10 тапсырма.

Шетел тілі бойынша №7 бақылау жұмысы – оқу жылы бойынша барлық оқылған тақырыптарды қамтиды. Лексика, грамматика бойынша 20 тапсырма, тыңдалым бойынша – 10 тапсырма, оқылым бойынша – 10 тапсырма.

Ұсынылатын жазба жұмыстарының нормалары.

Білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту үшін жазба жұмыстарын, соның ішінде эссе жазу ұсынылады. Жұмыстың бұл түрі білім алушылардың сын тұрғысынан ойлауын және жазылым дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Эссе жазуда (барлық артикль сөздерді, есімдіктер мен қосымшаларды ескере отырып) сөздердің келесі нормалары ұсынылады:

11-сыныптарда 140-150 сөз.

Оқытылатын пәнге деген ынта мен қызығушылықты арттыру үшін пән бойынша үйірме жұмысының түрін ұйымдастыруға болады, мысалы мәнерлеп оқу клубы. Бұл клубтың мақсаты - шетел әдебиетіне деген қызығушылықты арттыру. Көптілділікті дамытатын «Полиглот» клубын құру ұсынылады. Клуб мүшелерінің жиыны ең аз дегенде жылына 4 рет болады, соңғы жиын – есеп беру.

«МАТЕМАТИКА ЖӘНЕ ИНФОРМАТИКА» БІЛІМ САЛАСЫ

Жалпы орта білім деңгейінде «Математика және информатика» білім саласы бойынша «Алгебра және анализ бастамалары», «Геометрия», «Информатика» пәндері екі бағыт бойынша (жаратылыстану-математикалық бағыт және қоғамдық-гуманитарлық бағыт) оқытылады.

Жаратылыстану-математикалық бағыт бойынша математикадан білім мазмұны білім алушылардың бойында қоршаған әлем туралы біртұтас түсініктің қалыптасуына, білім алушылардың интеллектуалдық қабілеттерін дамытуға ықпал ететін жалпы ғылыми біліктерді меңгеруіне бағытталған. Кейбір нақты математикалық жағдаяттардың математикалық моделін интерпретациялауда және құрастыруда қалыптасатын біліктілік жаратылыстану-математикалық бағытта шынайы процестер мен құбылыстарды, теориялық мәселелерді зерттеуде және қолданбалы есептер шығаруда қолданылады.

Математиканы оқытуда қалыптасқан теориялық сұрақтар мен есептерді шешудің зерттеу аппараты жаратылыстану-математика пәндерін оқыту үшін үлкен рөл атқарады. Жаратылыстану-математикалық бағыттағы сыныптарда математика пәнін оқыту математикадан білімі мен біліктілігінің белгілі деңгейін талап ететін мамандық бойынша оқу орнында білім алушының оқуын жалғастыру мүмкіндігін қамтамасыз етуі тиіс.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы сыныптарда математика курсын оқытудың ерекшелігі – адамды жалпы мәдени дамуға бағыттау, математика заңдарымен таныстыру және қазіргі заманауи өмірде еркін бағдар алуына қажетті адамның іс-әрекеттеріне байланысты математикалық білім мен біліктілікті қалыптастыру болып табылады. *Бұл курс үшін көптеген дәлелдеулері бар теориялық деректер берілмейді, теоремалардың қатаң түрде дәлелдеулері өте аз мөлшерде, негізінен, нақтылы пайымдаулардың үлгілері ретінде беріледі, түсіндірулер көрнекіліктермен негізделеді, жаттығулардың күрделілігі қарапайым деңгейімен шектеледі. Курстың кейбір дәстүрлі бөлімдері жалпыланған түрде (дәлелдеулерсіз, түсініктер деңгейінде) оқытылады.*

Жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағыттағы 11-сыныптары үшін **«Информатика»** пәнін оқытудың мақсаты қазіргі кездегі визуалды программалау технологиялары мен ақпараттық технологиялардың теориялық негіздері бойынша базалық білім жүйесін меңгеру, сонымен қатар осы құралдармен жұмыс істеу дағдысын қалыптастыру болып табылады. Мұнда есептерді шығару базасында оқыту жүйелік және алгоритмдік ойлауды дамытуға бағытталған, бұл іс-әрекеттің үздіксіз жалғасы практикumдық жұмыс жасау болып саналады.

Жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 11-сыныптары үшін «Информатика» пәнінен оқыту мақсаты қазіргі кездегі ақпараттық технологиялардың теориялық негіздері бойынша базалық білім жүйесін меңгеру, білім алушыларды ақпараттық мәдениетін қалыптастыру, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар құралдарымен жұмыс істеу

дағдысын қалыптастыру, білім алушыларды жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларды үнемі пайдалануға дағдыландыру, танымдық және зияткерлік қабілеттерін дамыту болып табылады. Мұнда информатиканы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды тереңдетіп оқытуға бағытталған.

«Математика және информатика» білім саласының пәндері бойынша білім сапасын жетілдіру мақсатында келесі педагогикалық тәсілдерді қолдану ұсынылады: саралап оқыту, іс-әрекеттік оқыту, жеке тұлғаға бағытталған оқыту, жүйелі оқыту.

Білім алушылардың «Математика және информатика» білім саласының пәндеріне деген қызығушылықтарын арттыру мақсатында жобалық әдістерге баса назар аудару ұсынылады. Әр сыныптар бойынша жобалық іс-әрекетті оқытуға жеке сағаттар бөлінген. Жобалау технологияларын қолдану информатика пәні бойынша ғана оқу сапасын көтеріп қоймайды, пәнаралық байланыс жасайды. Жобалық іс-әрекеттерге тақырыптарды мұғалім өз қалауы бойынша өткен тараулардан алуына болады. Жобамен жұмыс істеу барысында білім алушылар топтасып немесе жеке жұмыстарын жоспарлау, мақсат қою, қажетті ақпаратты іздеу, гипотезаны ұсыну және дәлелдеу, эксперименттер жүргізу, жасаған жұмыстарын талдау және бағалау, сондай-ақ, өз жобаларын қорғай алу біліктерін дамытады.

2019-2020 оқу жылындағы 11-сыныптарда «Математика және информатика» білім саласының пәндерінен өткізілетін бақылау жұмыстарының нормасы келесі кестеде берілген.

12-кесте –Өткізілетін бақылау жұмыстарының нормасы

Сынып	Пән	Аптадағы сағат саны	Оқу жылындағы сағат саны	Бақылау жұмыстарының нормасы
11 ЖМБ	Алгебра және анализ бастамалары	3	102	6-7
	Геометрия	2	68	4-5
	Информатика	1	34	4-5
11 ҚГБ	Алгебра және анализ бастамалары	3	102	5-6
	Геометрия	1	34	3-4
	Информатика	1	34	2-3

Бақылау жұмыстарына пәндерге сәйкес жартыжылдық және жылдық бақылау жұмыстары, практикалық жұмыстар кіреді.

Сыныпты екі топқа бөлу қалалық білім беру ұйымдарында сыныптарда білім алушылар 24-ке немесе одан артық, ауылдық жерлерде білім алушылар 20-ға немесе одан артық, шағын жинақты мектептерде кемінде 10-ға толған жағдайда жүзеге асырылады.

Математика бойынша қорытынды аттестаттау

Қорытынды аттестаттау аясында алгебра және анализ бастамалары бойынша жазбаша емтихан, қоғамдық-гуманитарлық бағыт үшін 5 тапсырмадан, жаратылыстану-математикалық бағыт және математиканы тереңдетіп оқытатын мектептер (сыныптар) үшін 6 тапсырмадан тұрады.

Тапсырмалар теориялық материалды, ұғымдар мен тәсілдерді меңгеру дәрежесін, есептерді шешу біліктерін, функционалдық сауаттылық деңгейін айқындауға бағытталған.

Кез келген жазбаша емтиханды өткізу барысында басты назар оқыту бағытына, емтихан тапсырмаларының мазмұнына, жазбаша жұмысты рәсімдеуге және бағалауға аударылуы керек.

Алгебра және анализ бастамалары бойынша емтихан тапсырмаларының мазмұны туралы

I. Жалпы білім беретін мектептердің 11-сыныптарында оқыту бағыттар бойынша жүргізіледі, сонымен қатар жекелеген мектептерде (сыныптарда) математика пәні тереңдетіліп оқытылады. Сондықтан емтихан тапсырмалары оқыту бағыттарына (қоғамдық-гуманитарлық бағыт, жаратылыстану-математикалық бағыт, математиканы тереңдетіп оқыту) сәйкес құрастырылуы тиіс.

II. Емтихан тапсырмаларының мазмұны оқыту бағытына сәйкес «Алгебра және анализ бастамалары» пәні оқу бағдарламасының барлық тарауларын қамтуы тиіс.

13-кесте – «Алгебра және анализ бастамалары» пәні бойынша оқу бағдарламасының тараулары

Қоғамдық-гуманитарлық бағыт	Жаратылыстану-математикалық бағыт	Математиканы тереңдетіп оқыту
11-сынып		
Алғашқы функция және интеграл	Алғашқы функция және интеграл	Алғашқы функция және интеграл
Дәреже және түбір. Дәрежелік функция	Дәреже және түбір. Дәрежелік функция	Дәреже және түбір. Дәрежелік функция
Көрсеткіштік және логарифмдік функциялар	Көрсеткіштік және логарифмдік функциялар	Көрсеткіштік және логарифмдік функциялар
Көрсеткіштік және логарифмдік теңдеулер мен теңсіздіктер	Көрсеткіштік және логарифмдік теңдеулер мен теңсіздіктер	Көрсеткіштік және логарифмдік теңдеулер мен теңсіздіктер
	Теңдеулер және теңсіздіктер, теңдеулер мен теңсіздіктер жүйелері	Теңдеулер және теңсіздіктер, теңдеулер мен теңсіздіктер жүйелері

III. Көрсетілген тарауларды ескере отырып, емтихан жұмыстарының тапсырмаларын «Есептеулер», «Өрнектерді тепе-тең түрлендіру», «Теңдеулер мен олардың жүйелері», «Теңсіздіктер мен олардың жүйелері», «Функция және оның графигі», «Мәтіндік есептер» бөлімдері бойынша

құрастыру ұсынылады. Мәтіндік есептер жазық фигураның ауданы және дене көлемін табу, ең үлкен немесе ең кіші мәнді табу есептерін және т.б. құрайды. Барлық тапсырмалар А, В, С, деңгейлеріне бөлінеді:

- А деңгейінің тапсырмаларын орындау үшін білім алушыларда күрделі емес есептеулер мен түрлендірулерді, теңдеулер мен теңсіздіктерді шешудің стандарт тәсілдерін меңгеру бойынша базалық білімдері мен дағдылары болуы тиіс;

- В деңгейі – күрделілігі орташа деңгейдегі тапсырмалар;

- С деңгейі тапсырмаларын орындау үшін білім алушыларда оқу бағдарламасымен бекітілген көлемде терең теориялық білімі болуы тиіс.

Оқыту бағытын ескере отырып, бақылау жұмысындағы емтихан тапсырмаларын төмендегідей бөлу ұсынылады:

1) қоғамдық-гуманитарлық бағыты сыныптары үшін үш тапсырма - А деңгейі, бір тапсырма – В деңгейі, бір тапсырма – С деңгейі, барлығы 5 тапсырма ($3A + 1B + 1C$);

2) жаратылыстану-математикалық бағыты сыныптары үшін үш тапсырма - А деңгейі, екі тапсырма - В деңгейі, бір тапсырма - С деңгейі, барлығы 6 тапсырма ($3A + 2B + 1C$);

3) физика-математикалық мектеп сыныптары (математиканы тереңдетіп оқытатын) үшін 1 тапсырма – А деңгейі, 3 тапсырма – В деңгейі, екі тапсырма – С деңгейінен, барлығы 6 тапсырма ($1A + 3B + 2C$).

Алгебра және анализ бастамалары бойынша емтихан жұмысын бағалау

Математика пәнінен бағаны қою кезінде маңызды және маңызды емес қателерді атауға болады (47-кесте)

14- кесте – Қате түрлері

Маңызды	Маңызды емес
Білім алушылардың формулаларды, ережелерді, негізгі қасиеттерді, теоремаларды білмейтінін және қолдана алмайтынын көрсететін қателер	Тұжырымдамаларды анықтамаларды, теоремаларды, теориялық материалды беруде дәлдіктің болмауы
Оқулықта қарастырылған есептерді шығару тәсілдерін білмеуі	Графиктерді салуда дәлдіктің болмауы
Функция графиктерін салу мен оқуды білмеуі	Тиімсіз шешімді қолдануы
Есептеу қателері, егер ол жаңылыс жазу болмаса	Шешуде негіздеменің, түсініктеменің жеткіліксіз болуы немесе болмауы
Логикалық қателер	Жазулардың, сызбалар мен графиктердің ұқыпсыз орындалуы
Түбірдің жоғалуы немесе жауабында бөгде түбірдің болуы	Жауапты қысқартылатын бөлшек түрінде жазу, бөлімінде иррационалдың болуы

Емтихан жұмысын бағалау кезінде елеулі және елеусіз қателердің сипаттамасына көңіл бөлінуі керек. Елеулі және елеусіз қателерді ажырата

білу өте маңызды. Көрнекті емес жағдайларды міндетті түрде негіздеу қажет. Мысалы, теңдеудің екі жағын квадраттауды түсіндіру, квадрат теңдеудің жалпы формулаларын, тригонометрия формулаларын және т.б. жазу қажет емес. Бірақ бөгде түбірдің болуын, түбірлердің болмауын, жазық фигураның ауданын және дененің көлемін табуды суретте қосымша сызықтарды жүргізуді және т.б. міндетті түрде негіздеп көрсету қажет.

Алгебра және анализ бастамалары бойынша емтихан жұмысын бағалауға төмендегідей ұсыныстар жасалады.

15-кесте – Жазба емтихан жұмысын бағалау

«5»	«4»	«3»	«2»
Жұмыс толығымен орындалған: 5 (ҚГБ), 6 (ЖМБ, тереңдетіп оқыту) тапсырма	Жұмыста 4 (ҚГБ), 4 немесе 6 (ЖМБ, тереңдетіп оқыту) тапсырма дұрыс орындалған (деңгейіне байланысты емес)	Жұмыста 3 тапсырма дұрыс орындалған (деңгейіне байланысты емес)	Тапсырмалардың жартысынан көбі орындалмаған
Жұмыста математикалық қателер жоқ	Бір қате немесе түрлендірулер мен есептеулерде, суреттер мен графиктерде екі-үш кемшіліктер жіберілген	Екі-үш қате немесе түрлендірулер мен есептеулерде, суреттер мен графиктерде үш-төрт кемшіліктер жіберілген, бірақ білім алушы міндетті білім мен білікті меңгерген.	Білім алушының тақырып бойынша міндетті білім мен біліктігін меңгермегенін көрсететін үштен артық қате жіберілген
Материал мазмұнының логикалығы және толықтығы	Материалды баяндауда жекелеген дәлсіздіктер жіберілген	Материалды баяндау логикасы бұзылған, материал толығымен ашылмаған	Материалды баяндау логикасы бұзылған

Алгебра және анализ бастамалары бойынша емтихан жұмысын рәсімдеу

Емтихан жұмысын рәсімдеуде емтихан тапсырмаларын орындау барысында келесі талаптар сақталуы тиіс:

- есептің шығарылуының дұрыстығы;
- есептің шығарылуының негізделуі;
- есептің шығарылуының толықтығы;
- есептің шығарылуының тиімділігі;
- емле ережесінің сақталуы.

Суреттер, кестелер, графиктер және т.б. қаламмен салынады.

Информатика

2019-2020 оқу жылындағы 11 сыныптағы информатиканы оқыту жалпы және орта білімнің 10-11 сыныптарына арналған жаратылыстану-математика бағытындағы оқу жоспарына және 2013 жылы жалпы орта білім берудің әлеуметтік-гуманитарлық бағытының 10-11 сыныптарына арналған оқу жоспарына сәйкес жүзеге асырылады.

Информатика пәнін оқудың мақсаты жаратылыстану математикалық бағыттың 11 сыныптарында визуальды программалаудың теориялық негіздері мен қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды меңгеру, сондай-ақ олармен жұмыс істеудің практикалық дағдыларын меңгеру болып табылады. Проблемаларды шешуде жүйелік және алгоритмдік ойлауды дамытуға бағытталған, осы жұмыстың тікелей жалғасы практикада жұмыс жасау болып табылады.

Әлеуметтік-гуманитарлық деңгейдегі 11-сыныпта информатика пәнін оқып үйрену мақсаты заманауи ақпараттық технологиялардың теориялық негіздері бойынша жүйені меңгеру, оқушылардың ақпараттық мәдениетін дамыту, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданудың нақты дағдыларын игеру, соңғы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды үнемі жетілдіруге ұмтылуды ынталандыру болып табылады. когнитивтік және интеллектуалды қабілеттерін дамыту. Мұнда компьютерлік ғылымды зерттеу ақпараттық-коммуникациялық технологияларды тереңірек зерттеуге бағытталған..

Компьютерлік ғылымды 11 сыныпта оқыған кезде дифференциалды, белсенділікке негізделген, оқушыға бағытталған және жүйелік тәсілдерді қолдану ұсынылады..

Оқушыларды 11 сыныпта оқыту деңгейі пәндік, жеке және жүйелік жұмыс нәтижелерін қамту арқылы бағаланады. Пәннің нәтижелері екі бағытта көрінеді: олар білуі керек және болуы керек. Жеке тұлғаның қасиеттерін одан әрі дамыту және жүйенің жұмыс нәтижелерін алу мақсатында проблемалық оқытуды, оқушылардың жобалық әрекетін, дифференциалды тәсілдерді, белсенді оқыту әдістерін, соның ішінде мұқият іріктелген міндеттер мен іс-әрекеттер арқылы оқушыларды дамытуды жалғастыру ұсынылады.

Сыныпты 2 топқа бөлу қалалық жалпы білім беру ұйымдарында 24 және одан да көп оқушыларды, ал ауылдық жерлерде - 20 және одан да көп оқушыларды, ал шағын мектептерде кемінде 10 оқушы қамтитын сыныпта өткізіледі.

«ЖАРАТЫЛЫСТАНУ» БІЛІМ САЛАСЫ

Жаратылыстану – табиғат заңдылықтары мен құбылыстары туралы ғылым. Жаратылыстану біртұтас жүйе ретінде қарастыруға болатын табиғи құбылыстар мен объектілердің әртүрлі қасиеттері туралы сұрақтарды кең ауқымда қамтиды. Табиғатты зерттеу қоршаған әлемді тануға деген адамның өзіндік талпынысы болды және практикалық іс-әрекетінің негізіне айналды. Негізгі түсініктер, құбылыстардың өзгеру заңдылықтары туралы өзіндік

ұғым, табиғат заңдарын қолдану тәсілдері оны зерттеу кезінде туындады. Қазіргі уақытта жаратылыстану ғылымы белсенді әрекеттердің өрісі болып табылады және оларға негізделген заманауи технологиялар адам өмірінің жаңа бейнесін қалыптастырады. «Жаратылыстану» білім саласы заманауи жаратылыстанудың негізгі дүниетанымдық және әдіснамалық принциптерін, олардың басты бағыттары және әлемнің жалпы бейнесіндегі жалпы мәдени жағдайын зерделейді.

Жалпы орта білім деңгейіндегі «Жаратылыстану» білім саласы оқу пәндерінің мазмұны дүниетанымдық сипатымен ерекшеленеді, сонымен қатар білім алушылардың бойында табиғат, табиғи құбылыстар, процестер, заңдылықтар туралы түсініктерін, Жер адам өмір сүретін планета ретінде, әлемнің ғылыми бейнесінің астрономиялық құрамы туралы кешенді, жүйелі және әлеуметтік-бағытталған көзқарастарын дамытады.

Оқытудың мақсаты - органикалық дүниенің құрылысы мен тіршілік әрекеттерінің ерекшеліктері туралы және білім алушыларда тірі организмдердің жасушаға дейінгі құрылысы, тіршіліктің құрылым деңгейлері және биологиялық әртүрлілігі Жер табиғатындағы тұрақты дамудың бейнесі екендігі туралы негізгі түсінік қалыптастыру.

Оқытудың міндеттері –білім алушыларда органикалық дүниені оқып білуге танымдық қызығушылықты дамыту және білім алушыларда география, химия, физика, математика және басқа да «Жаратылыстану» білім саласындағы пәндерді оқып меңгеруге негіз болатын түсініктер мен тіректік білімдерді қалыптастыруға қажетті жағдай туғызу.

«Жаратылыстану» білім саласы құрамына география, биология, физика, химия пәндері кіреді, оларға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі төмендегідей:

«География»

қоғамдық-гуманитарлық бағытында: 11-сыныптарда – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат;

жаратылыстану-математикалық бағытында: 11-сыныптарда – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат.

«Биология»

қоғамдық-гуманитарлық бағытында: 11-сыныптарда – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат;

жаратылыстану-математикалық бағытында: 11-сыныптарда – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат.

«Физика»

қоғамдық-гуманитарлық бағытында: 11-сыныптарда – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат;

жаратылыстану-математикалық бағытында: 11-сыныптарда – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат.

«Химия»

қоғамдық-гуманитарлық бағытында: 11-сыныптарда – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат;

жаратылыстану-математикалық бағытында: 11-сыныптарда – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат.

«Жаратылыстану» білім саласы пәндерінің оқу бағдарламаларында білім алушылардың тәжірибелер және эксперименттер жасау дағдыларын дамыту мақсатында практикалық және зертханалық жұмыстар қарастырылған (44,45- кестелер).

16-кесте – 11-сыныптарда «Жаратылыстану» білім саласы пәндері бойынша жүргізілетін тәжірибеге бағытталған жұмыс түрлері және көлемі

Пәндер	11 – сынып	
	Зертханалық жұмыстар	Практикалық жұмыстар
ЖМБ		
Биология	2	-
Химия	6	4
География		
ҚГБ		
Биология	2	-
Химия	8	2
География		

17-кесте – 11-сыныптарда физиканы оқыту барысында жүргізілетін тәжірибеге бағытталған жұмыс түрлері және көлемі.

Бағыты	ҚГБ	ЖМБ
сыныптар	11	11
зертханалық жұмыстар	6	6
практикалық жұмыстар		20
бақылау жұмыстары	2	4
физикалық практикумдар		10

Оқыту процесінің басты мақсаты білім алушылардың оқу пәндері бойынша алған білімдерін күнделікті өмірде қолдану және тәжірибеге бағытталған біліктілігі мен дағдыларын дамыту болып табылады.

Сабақта жүргізілетін практикалық және зертханалық жұмыстар талдауға, жинақтауға, бағалауға, болжауға, есептеуге, түсіндіруге, құбылыстар мен процестердің сапалық және сандық сипаттарын анықтауға, жобалық тапсырмалар орындауға, тәжірибелер және эксперименттер жасау дағдыларын қалыптастыруға бағытталған.

Мұғалімдерге білім алушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамыту үшін:

— жаратылыстану ғылымдарының қоршаған ортаға, адам қызметінің экономикаға, технологияға, әлеуметтік және этикалық ортаға әсерін түсіну; оқу, жобалау-зерттеушілік, эксперименттік, сабақтан және

сыныптан тыс іс-әрекеттер барысындағы қауіпсіздікті сақтап жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру;

- оқу, жобалау-зерттеушілік, шығармашылық іс-әрекетке, өздігінен білім алуға талпынулары үшін қажетті жағдайлар жасау;
- тірі жүйелерге, маңызды классикалық және заманауи жетістіктерге қатысты ғылыми танымдық әдісін меңгерту;
- адамның қызметі және табиғи себептердің ықпалының нәтижесінде олардың өзгерістері мен жүйелердің құрылымы, жұмыс істеуі, дамуы туралы білімді меңгерту;
- пәнді бейінді оқыту негізінде білім алушылардың болашақ мамандығын өз бетімен таңдауға дайындау;
- өздігінен жұмыс істеу дағдыларын дамыту ұсынылады..

Практикалық және зерттеушілік жұмыстар, зертханалық тәжірибелер орындау, эксперименттер және эксперименттік есептер шығару, жобалар орындау, модельдер құрастыру барысында табиғи және әлеуметтік-экономикалық процестердің, құбылыстар мен заңдылықтардың мәнін түсіну тереңдетіледі. Білім алушылар себеп-салдарлық байланыстарды көре білулері, қоршаған ортадағы өзгерістерді анықтай алулары, нақты жағдаяттардың салдарынан болатын қауіпті өзгерістердің алдын-алу тәсілдерін ұсына алулары тиіс.

Физика, химия, география және биология пәндерінің мұғалімдері кабинеттердің жабдықталуын және оқытудың электрондық құралдарын ескере отырып практикалық және зертханалық жұмыстардың, практикумдардың тақырыптарын өз беттерінше таңдай алады. Зертханалық және практикалық жұмыстарды орындау барысында (зертханалық жұмыстарға арналған дәптерде) сыныптың барлық білім алушыларының жұмыстары міндетті түрде бағаланады.

Географиядан сабақтарда міндетті түрде өлкетану аспектісі, зілзалалардың қауіп-қатерін азайту және қауіпсіздікті сақтау сұрақтары қарастырылуы тиіс.

Осы білім саласы пәндерін зерделеу кезінде білім алушылар қоғамның, экономиканың және табиғаттың өзара байланысы туралы, Жерде тіршіліктің болуы үшін біздің планетамыздың атмосферасы және басқа да қабықтарының мәні, оны ластайтын негізгі ошақтар, ластанудың қоршаған ортаға және тіршілік процестеріне әсері, зиянды факторлардың әсерінен тірі табиғатты қорғау шаралары, табиғи ортаны өзгертудің (сонымен қатар, білім алушылардың өздері қатысатын жағдайларды қоса алғанда) апаттың салдары туралы нақты түсінік алулары тиіс. Білім алушылар Жердің, материктің, елдің, өзінің туған өлкесінің табиғат кешеніндегі өзара байланысты жақсы түсінулері тиіс.

Білім алушылардың жеке жобалық-зерттеу жұмыстарының үлгілік тақырыптары:

- Судың сапасын жақсарту жолдары;
- Жыралардың дамуын зерттеу;

- Өлкенің өнеркәсіптерінде таза технологияларды дамыту жобалары;
- Биогаз энергетикасы;
- Жергілікті жердің гидрографиясын зерттеу;
- Судың кермектігін анықтау;
- Сағызды зерттеу;
- Чипсыны зерттеу;
- Шайдың сапасын зерттеу;
- Сүттің сапасын зерттеу;
- Темекіні зерттеу;
- Сабынның сапасын зерттеу;
- Адамның еңбекке қабілеттілігіне музыканың әсерін зерттеу;
- Бөлме ауасының шаңмен ластануын зерттеу;
- Ағаштар мен бұталардың қабығын зерттеу;
- Адам денсаулығының атмосфераның жағдайына тәуелділігін зерделеу;
- Мектептегі жұмыс үстелдерінің жарықтануын зерттеу;
- Өз пәтеріндегі энергияны үнемдеу мүмкіндіктерін зерттеу.

Бұл жоғары сынып білім алушыларының география, физика, химия, биологияны зерттеудің озық тәжірибесін қалыптастыруға мүмкіндік береді, математикалық және ақпараттық сүйемелдеулер маңызды құралдар болып табылады.

Бұл мектептегі жаратылыстану ғылымын тереңдетуге және түрлендіруге, жоғары сынып білім алушыларын одан әрі кәсіби оқытуға дайындауға және инновациялық өзгерістер кезеңін дамытуға мүмкіндік береді.

Сабақтарда газеттердің, журналдардың, фильмдердің, бейне-таспа материалдары, веб-сайттар мен әдебиеттердің материалдарын қолдану ұсынылады.

Пән бойынша академиялық лексика қалыптастыру үшін сабақта терминологияны қолдану жұмыстарын жүйелі жүргізіп отыру қажет. Білім алушылардың терминдерді дұрыс пайдалануын қамтамасыз ететін ауызша және жазбаша тапсырмалар қолдану ұсынылады. Білім алушылардың білім жетістігін бағалау барысында академиялық лексиканың дұрыс қолданылуына көңіл аудару қажет.

Сапалық және сандық есептерді шешуге тең дәрежеде көңіл бөлу керек, өйткені құбылыстардың, процестердің терең мәнін түсіну және оларды шешу дағдыларын қалыптастыруға қол жеткізу қажет.

Техника қауіпсіздігі ережелерін сақтай отырып барлық оқу құралдары және техникалық жабдықтарды білім алушылардың дұрыс пайдалануы маңызды болып табылады. Біздің мемлекетімізде «жасыл» экономикаға ауысу саласындағы саясат жүзеге асуда, осы үдерістің бөлігі ретінде қазірден бастап білім алушылардың «таза» болашақты құруға қадамдар жасауын қамтамасыз етуіміз керек. Сондықтан мектеп мұғалімі, білім алушыларға қоршаған ортаны қорғау ісіне өз үлесін қосуға шақыруы қажет. Ол үшін төменгі ұсыныстарды ұсынамыз:

1. Жабдықты ажыратыңыз! Мысалы, егер сіз бөлмеде болмасаңыз бөлмедегі жарықты сөндіріңіз, сондай-ақ егер оларды сол сәтте пайдаланбасаңыз құралдарды розеткада қосылған күйінде қалдырмаңыз.

2. Синтетикалық аспаптардан/құралдардан бас тартыңыз! Біздің барлығымыз әр түрлі химикаттарды пайдаланумен жаңа тазалау құралдарын пайдалана отырып, ыдыс-аяқты жууға дағдыланғанбыз. Дәл осындай құралдар бірінші кезекте қоршаған ортаға, сондай-ақ адамның өзіне де зиян келтіреді.

3. Энергияны үнемдеңіз. Тіпті қазірден бастап үйге күн жылытқыштарын сатып алуға және орнатуға, сондай-ақ энергия үнемдегіш шамдарды пайдалануға болады.

4. Қоқысты сұрыптауды бастаңыз! «Жасыл» экономикаға ауысудың маңызды бағыттарының бірі қалдықтарды кәдеге жарату, сондай-ақ оларды қайталама өнім ретінде пайдалану болып табылады.

5. Электрондық тасымалдағыштарды пайдаланыңыз! Қағазды пайдалану кесілген ағаштардың үлкен санын талап етеді.

6. Экологиялық таза өнімдерді сатып алыңыз! Бұл біздің әрқайсымыздың денсаулық жағдайымызды айтарлықтай арттырады, сондай-ақ экологиялық таза ауыл шаруашылығын құруға көмектеседі.

7. Жаяу көбірек жүріңіз. Пайдаланылған газдар табиғатты ластаудың маңызды көздерінің бірі болып табылады. Пайдаланылған газдың шығуының сәл де болса азаюын біздің әрқайсымыз жасай аламыз.

8. Браконьерлікке жол жоқ! Адамдардың заңсыз әрекеттерінен өсімдіктер мен адамдардың сирек түрлері қазіргі кезде мүлде жоғалып кетті. Табиғаттың бірегейлігін сақтау – әрқайсымыздың міндетіміз.

9. Табиғатты қорғайық! Өзіңнен кейін қоқысты қалдырмау, ағаштардың бұтақтарын сындырмау немесе гүлдердің байламдарын үзбеу сияқты ережелерді қарапайым сақтау табиғат жағдайында маңызды көрініс табады.

«Жаратылыстану» білім саласы пәндері сабақтарындағы сын тұрғысынан ойлау келесі дағдыларды дамытуды қарастырады: мәнмәтінді есепке ала отырып тыңдау, бақылау, талдау және жинақтау арқылы дәлелдеуге үйрену. Сондықтан білім алушылардың бақылау, талдау, пайымдау және түсіндіру дағдыларын қалыптастыруларына жағдай жасау қажет. Ол үшін білім алушыларды:

- пайымдау мен дәлелдеуді жіктеуге және жинақтауға;
- олар туралы негізгі дереккөздерді бағалауға және сәйкес сұрақтар қоюға;
- тұжырымдамалар және қорытындылармен қоса алғанда негізгі дереккөздерді салыстыруға және талқылауға;
- жеке тәжірибесінің молаюына қарай өзінің көзқарастары мен болжамдарын қайта қарауға қатыстыруға болады.

География, физика, химия, биология сабақтарындағы пәнаралық байланыстар қоршаған әлемдегі процестер мен құбылыстардың өзара байланысын көрсете отырып, бір пәнді оқу барысында басқа пән бойынша

білімді меңгеру процесінде қолдану білігін, жүйелі ойлауды дамытуда ерекше рөл атқарады.

Дидактика тұрғысынан пәнаралық байланысты жүзеге асыру оқытудың ғылыми деңгейін артырады, оқу материалының мазмұнына, мұғалім қолданатын оқытудың әдістеріне, сонымен қатар білім алушылардың өз беттерінше жүзеге асыратын оқу тәсілдеріне әсер етеді.

Сонымен қатар, пәнаралық байланысты белсенді пайдалану, жаратылыстану бағыты пәндерін оқыту процесінде оңтайландыруға және білім алушыларға түсетін оқу жүктемесін жеңілдетуге мүмкіндік береді.

«Жаратылыстану» білім саласы пәндерінің сабақтарында пәнаралық байланысты қолдану ғылыми-жаратылыстанудың негізін құрайтын – «Өмір», «Адам», «Табиғат кешені», «Экономика және экология», «Зат», «Дене», «Энергия», «Күш», «Қозғалыс» және «Даму» ұғымдарының қалыптасуында маңызды рөл атқарады.

Жоғары сыныптардағы география, биология, химия, физика сабақтарында пәнаралық проблемалық жағдаяттар жасап отыру қажет, мысалы: кездейсоқтық, дәлелдеу, жоққа шығару, болжау жағдаяттары.

Мысалы, «География» оқу пәнінің «Табиғатты пайдалану және геоэкология», «Геоэкономика», «Геосаясат», «Елтану» және «Адамзаттың ғаламдық проблемалары» бөлімдерін өткенде зілзалалар жағдайында және қауіп-қатер ахуалында қауіпсіздікті сақтау, күтпеген жағдайды болжау және осы жағдайларда өзін ұстау ережелерін талқылауға болады, білім алушылардың қауіпсіздікті сақтау мәдениетін қалыптастыруға баса назар аударылады.

Пәнаралық байланыстар зерттеудің (эксперименттік әдіс, жобалық және модельдеу әдісі және т.б.) жалпы әдістерінде қолданылуы мүмкін. Мұғалімге пәнаралық байланыстың: бұрынғы, жалғаспалы және келешекті түрлерін қолдану ұсынылады.

Бұрынғы пәнаралық байланыстар – бұл байланыстар курстың материалын оқу барысында, басқа пәндерден бұрын алынған білімдерге сүйенуді қарастырады (мысалы, жаратылыстану, география, биология курстарынан алынған білім).

Жалғаспалы пәнаралық байланыстар – бұл байланыстар, көптеген сұрақтар мен ұғымдар бір мезгілде бірнеше пәнде зерделенуі мүмкін екенін қарастырады (мысалы, дыбыс туралы түсінік физикада, ал есту органдары – биологияда оқылады және т.с.с.).

Перспективалық пәнаралық байланыстар материалды бір пәннен оқу, сол материалды басқа пәндерден оқудан бұрын жүзеге асырылады (мысалы, атомның құрылысы туралы ұғым физика пәнінде химияға қарағанда бұрын оқытылады). Бұл жағдайда химия мұғалімі физикадан алынған білімге сүйенеді.

«Жаратылыстану» білім саласы пәндерінде «Геосаяси жағдай», «Геоэкономикалық жағдай», «Тұрақты даму», «Даму стратегиялары», «Индустриалды-инновациялық реформа», «Жасыл экономика», «Жасыл энергетика», «Ел шаруашылығы», «Ғылымды қажет ететін технологиялар»,

«Таза технологиялар» терминдерінің ғылыми-теориялық және практикалық мәнін зерделеу, аймақтық және жергілікті аспектіде олардың қолданбалы ерекшелігін түсіну, «Рухани жаңғыру» бағдарламасын жүзеге асыру контексінде жаһандық геоэкономикалық кеңістікте тұрақты дамып келе жатқан ел ретінде Қазақстан Республикасы туралы ғылыми негізделген көзқарас қалыптастыру және дамыту маңызды болып табылады. Сабақтардың тәрбиелік мақсаты «Рухани жаңғыру» бағдарламасын қамтып отыру тиіс.

Білім алушылар оқу бағдарламасын меңгеру барысында АКТ қолдану дағдыларын дамытады. «География» пәнінің оқу бағдарламасына сәйкес келесі веб-ресурстар ұсынылады:

18-кесте веб-ресурстар тізімі

www.earthquakes.usgs.gov	www.rgo.ru	www.geo2000.nm.ru
www.geo.historic.ru	www.www.geografia.ru/	www.geographic.org
www.mygeog.ru	www.e-cis.info	www.geography.about.com
www.hobitus.com	www.imf.org	www.kisi.kz
www.meteosputnik.ru	www.mfa.gov.kz	www.oecd.org
www.stat.gov.kz	www.theodora.com	www.un.kz
www.un.org	www.undp.kz	www.unesco.kz
www.unesco.org	www.unmultimedia.org	www.volcanodiscovery.com
www.worldbank.org		

Білім алушылардың ғылыми-жаратылыстану сауаттылығын бағалау үшін түрлі проблемалары бар жағдаяттар қолданылады. Олар адамдардың күнделікті өмірімен, денсаулықты сақтаумен, техника мен технологияны дамыту үшін қажетті ғылыми-жаратылыстану білімін қолданумен, қоршаған орта проблемаларымен байланысты болуы тиіс. Сабақтың сапасын арттыру үшін мұғалім:

- оқу материалын зерделеу барысында мультимедиа-технологияларды пайдалану;
- білім алушылар мен мұғалімдердің күнделікті оқу жұмысында компьютерлерді құрал ретінде өнімді қолдану;
- пәнаралық байланыс технологиясын жүзеге асыру;
- есептерді шығару үшін электрондық кестелерді пайдалану;
- виртуалды практикумдар және зертханалық жұмыстар жүргізу қажет.

19-кестеде ғылыми-жаратылыстану циклі пәндерінің сабақтарында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру бойынша ұсынылатын қызметтердің түрлерінің мазмұны келтірілген.

19-кесте – Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру бойынша ұсынылатын қызметтердің түрлері

	Ұсынылатын қызметтердің түрлері (жобалаудың)	Білім беру бейіндері бойынша	
		ЖМБ	ҚГБ

	параметрлері)		
1	Оқылатын тақырыптар бойынша шағын зерттеулер.	Сабақ барысында негізгі бөлімдер және тақырыптар бойынша жүйелі презентация жасау.	Жекелеген сабақтарда жекелеген тақырыптар бойынша презентация.
2	Карталар, кестелер, сызба-нұсқалар, көрнекі құралдармен жұмыс.	Талдау, өз бетінше шешімдер әзірлеу, жаңа сызбалар, жаңа білім.	Талдау, қорытындылау.
3	Түрлі күрделілік деңгейіндегі практикалық, зертханалық жұмыстар.	Жоспарлы, жаттықтырушы, дамытушылық, іс-әрекеттік.	Жоспарланған, іс-әрекеттік.
4	Статистикалық материалдармен жұмыс .	Әрдайым, негізгі бөлімдер және тақырыптар бойынша, міндетті түрде көрнекі-графикалық бейнелеу.	Әрдайым, негізгі тақырыптар бойынша.
5	Мерзімді баспасөз материалдарын, қосымша материалдарды зерделеу.	Әрдайым, жаңа білім сабақтарындағы презентация, олардың функционалдық маңызы.	Білім алушы үшін жаңа білім сабақтарындағы презентация, олардың функционалдық маңызы.
6	Үй тапсырмасының тәжірибелік бағыттылығы.	Жүйелі, үнемі, іс-әрекеттік.	Жүйелі, жүйелі іс-әрекет, өзін-өзі тәрбиелеу міндеттері.

Сонымен қатар білім алушылар арасында жаратылыстану ғылымдары мен жаратылыстану сауаттылығына деген қызығушылықты қалыптастыру үшін STEM-ді оқыту элементтерін ұсынамыз.

Сабақтарда және сабақтан тыс уақытта, оқу-зерттеушілік және өмірлік жағдаяттарда география, физика, химия және биология пәндерінен алған білімдерін қолдану біліктілігін дамытатын есептерді, тапсырмаларды және жаттығуларды кеңінен қолдануға назар аударылады. Оқу тапсырмаларын әзірлеу барысында Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА басылымдарында ұсынылған, халықаралық салыстырмалы PISA және TIMSS зерттеулерінде қолданылатын тапсырмалар жүйесіне көңіл аудару қажет.

Олар білім алушыларда ойлау әрекетінің, зерттеу белсенділігінің және дербестіктің ерекше стилін қалыптастырады. Мысалы, қоршаған ортаға зиян тигізбейтін үй үлгісінде табиғи жарықты басқару жүйесі істен шығуы мүмкін, бұл мәселені шешу үшін мәселенің себебін табуға, оны шешудің қадамдар дәйектілігін жасауға, математика, физикадан білімдерін қолдануы және оны шешу үшін табиғи материалдардың сипаттамаларын білуі керек.

STEM бағдарламаларын іске асыруда ақпараттық технологияларды пайдалану перспективасын асыра бағалауға болмайды. Бүгінгі таңда медицинада, құрылыста, химияда, физикада, биотехнологияда және басқа да ғылыми аймақтарда ақпараттық технологияларды белсенді қолданатын оқу орындарының түлектеріне сұраныс артып келеді. STEM сабақтарында есептеулерді жобалау үшін компьютерлік бағдарламаларды қолдану білім

алушылардың жұмысының ажырамас бөлігі болып табылады ал, көптеген жобаларда материалдық модельді құрастырмас бұрын электрондық прототип жасалады. Әрбір білім алушыға қол жетімді тиісті бағдарламалық жасақтаманы қолданып, түпкілікті өнімнің техникалық сипаттамаларын және тиімділігін электрондық прототипі арқылы тексеруге болады. Мысалы, тығыздық, температура, қысым және кинетика заңдылықтары сияқты су эквиваленті туралы деректерді пайдалана отырып, шынайы жағдайлар үшін терең теңіздегі зерттеу станциясының сипаттамаларын тексеруге болады.

Мектептерде STEM оқытуды қолданудың қаншалықты мүмкіндіктері бар? Интернетте практикалық тәжірибеге негізделген әдістемелік ұсыныстар табуға болады.

Интеграцияланған бағдарламаларды жүзеге асыру үшін, мысалы, элективті инжиниринг және робототехника, биотехнология немесе нанотехнология, сондай-ақ әртүрлі бағыттағы топтар мен секциялар қосымша білім беруді қолдана алады. Орта білім беру стандарттары аясында STEM оқытуды жүзеге асыру үшін ғылыми-жаратылыстану пәндерін кіріктірудің жолдары ұсынылады.

Біріншіден, бірнеше пәнді (химия, биология және физика) кіріктіруге мүмкіндік туады. Мысалы, тіршілік үшін судың рөлі және физикалық қасиеті, молекуладағы химиялық байланыстары, құрамы туралы білімдерін талап ететін тапсырмалар енгізілген, биология, химия және физика пәндерінің мұғалімдері жоспарлаған, биологиялық, химиялық, физикалық көзқарастағы су қасиеттерін зерттеу тақырыбындағы сабақтар. Тағы бір мысал, адам қаңқасын зерттеуде графикалық редакторларды пайдалану биология мен информатиканың кірігуі болып табылады немесе фотосинтез процесі және жарықтың қасиетін оқуда физика мен биологияның кіріктірілуі.

Екіншіден, білім алушылардың бірнеше пән бойынша білімі мен бірнеше пән мұғалімдерінің кеңестерін пайдалана отырып, оқу жобаларын құру арқылы STEM бағдарламаларын іске асыру мүмкін болады, мысалы, математика, физика және информатика бойынша білімдерін қажет ететін бейнероликтерді жазу үшін тіркелген ауданы бар ұшқышсыз әуе көлігінің үлгісін жасау.

Үшіншіден, әдетте екі-үш аптаға созылатын жазғы мектеп сабақтарының әлеуетін ескеру керек. Мұғалімдер топтағы білім алушыларға белгілі бір уақыт пен бірнеше пәндер бойынша дағдыларды қажет ететін ғылыми тәжірибені практикада қолдануға тапсырма бере алады. Мысалы, бұршақ өсімдігін немесе белгілі бір биіктіктегі басқа да қарапайым өсімдіктерді өсіруге арналған тапсырма. Сонымен қатар, ересектер кәсіби қызметпен айналысатын, ғылыми-зерттеу әлеуетін дамыту және сыни ойлау дағдыларын дамытатын, топырақтың құрамын есептеп анықтайтын және суару режимін жоспарлайтын, өсімдік бағанында қашықтықты есептеген кезде, командалық жұмыс тәжірибесін алуда интеграцияланған оқытуды ұйымдастыру маңызды. Креативті ойлау және белсенділік қарқыны бағытын таңдау мүмкіндігі болғанда әр білім алушының жеке қабілеттері ескеріледі.

Мұғалімдерге әдістемелік көмек ретінде Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА

келесі әдістемелік нұсқаулар әзірлеген:

1. STEM білімді енгізу – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2017. – 160 б.

2. PISA, TIMSS зерттеулерінің тапсырмалары негізінде білім алушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылықтарын дамыту. Оқу-әдістемелік құрал. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2014. – 40 б.

3. PISA-2015 халықаралық зерттеуге дайындықты әдістемелік және ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету. Әдістемелік жинақ. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2015. – 118 б.

4. TIMSS және PISA халықаралық зерттеулерге білім алушыларды дайындауға арналған есептер жинағы. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2016. - 59 б.

5. 12-жылдық мектеп жағдайында білім алушылардың функционалдық сауаттылығын бағалау әдістемесі. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 43 б.

6. Білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудағы мектеп және отбасының өзара іс-әрекетінің мазмұны мен түрлері. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 38 б.

7. Білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда 12 жылдық білім беру мазмұнының кіріктірілуі мен сабақтастығы. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 41 б.

8. Ғылыми жаратылыстану циклы пәндері бойынша жобалық тапсырмалар. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2015. – 80 б.

9. Жобалау және зерттеу қызметі негізінде 12 жылдық білім беру жағдайында білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 45 б.

Осы нұсқаулықтар Академия сайтында (www.nao.kz) орналасқан.

«АДАМ ЖӘНЕ ҚОҒАМ» БІЛІМ САЛАСЫ

«Адам және қоғам» білім саласы «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы», «Адам. Қоғам. Құқық», «Өзін-өзі тану» пәндерін қамтиды.

«Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша оқу процесін ұйымдастырудағы ерекшеліктер.

Жалпы орта білім беру деңгейінде тарихты оқыту – өткен тарихи оқиғаларды түсіну және оларды талдау негізінде қазіргі замандағы орнын анықтау, азаматтық ұстанымын қалыптастыру және оқиғалар мен құбылыстарға жеке көзқарасын білдіре отырып, олардың маңызы мен мәнін түсінуді қамтамасыз ететін жеке тұлғаның тарихи санасын қалыптастыруға бағытталған.

«Адам. Қоғам. Құқық» пәнін оқыту – адам, қоғам және құқық туралы, қоғам дамуының негізгі үдерістері, әлеуметтік факторлардың адам өміріне әсері туралы ғылыми білімді меңгеруге негізделген.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша оқу жүктемесі қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттарда:

11-сыныпта аптасына 2 сағаттан, оқу жылында 68 сағатты қамтиды.

«Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша оқу жүктемесі:

қоғамдық-гуманитарлық бағытта:

11 сыныпта – аптасына 2 сағаттан, оқу жылына 68 сағатты.

жаратылыстану -математикалық бағытта:

11 сыныпта – аптасына 1 сағаттан, оқу жылында 34 сағатты құрайды.

«Адам. Қоғам. Құқық.» пәні бойынша оқу жүктемесі қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттарда:

11-сыныпта аптасына 1 сағаттан, оқу жылында 34 сағатты құрайды.

2019/2020 оқу жылында «Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы», «Адам. Қоғам.Құқық» пәндері бойынша оқу процесін ұйымдастыруда келесі оқу бағдарламалары қолданылады:

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген, 2015 жылғы 18 маусымдағы №393 бұйрығымен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген Жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған Қазақстан тарихы пәнінің оқу бағдарламасы.

2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген Жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11- сыныптарына арналған Дүниежүзі тарихы пәнінің оқу бағдарламасы.

3.Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген, 2015 жылғы 18 маусымдағы №393 бұйрығымен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген Жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Адам. Қоғам. Құқық» пәнінің оқу бағдарламасы

«Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндері бойынша оқу процесін ұйымдастырудағы әдістемелік ерекшеліктер

Жалпы орта білім беру деңгейінде тарихты оқыту келесі біліктерді қалыптастыруға бағытталуы тиіс:

– әртүрлі деректердің ақпараттарымен (соның ішінде интернетте ұсынылған) жұмыс істей білу;

– анық тарихи фактілерден түсіндірулер мен көзқарастарды айыра білу;

– өзінің зерттеу және оқу әрекеттері нәтижесін бағалау және таныстыра білу, кемшіліктердің себептерін анықтау;

– тарихи оқиғалар мен қатысушыларға өз қарым-қатынасын түсіндіре

білу;

– қазіргі әлеуметтік-тарихи процестер мен дамудың ықтимал нұсқаларын болжауды талдай білу үшін игерген тәжірибесін, әрекетін және меңгерген білімдерін қолдана білу;

– қауіпсіз мәдениет қалыптастыру арқылы түрлі жағдайларда қауіп-қатерлерді талдай білуі және қауіпсіздікті қамтамасыз ете білуі керек.

Жалпы білім беру деңгейінде «Адам. Қоғам. Құқық» пәнін оқыту білім алушыларды адам өмірінің мәні, құқықтық мемлекет дамуының ерекшеліктерін анықтауға, қазіргі өркениеттік әлемде құқықтық сананы қалыптастыру, түрлі жағдайларда қауіп-қатерді азайту және қауіпсіздікті қамтамасыз ету мен құқықтық сауаттылыққа тәрбиелеуге бағытталған.

Пәндерді оқытудағы педагогикалық әдіс-тәсілдер:

Жалпы білім беру деңгейінде тарих пәндерін оқытуда білім алушылардың жас және танымдық ерекшеліктеріне сай талдау, бағалау, зерттеу және жоспарлау дағдыларын қалыптастыратын әдіс-тәсілдер мен тапсырмалар көбірек қолданылуы керек. Мысалы, талдамалық эссе мен есеп жазу, салыстырмалы талдау жасау және тағы басқалар.

Пәнді оқытуды жетілдіруде оқытудың белсенді түрлері мен әдістерін, жаңа педагогикалық технологияларды қолдану, білім алушылардың дербес танымдық қызметін ұйымдастыру, практикалық және шығармашылық тапсырмалар, конференция, дебат, дискуссия, рөлдік ойындар, кейс әдісі, іскерлік ойындар, пікірталастар мен семинарларды және т.б. қолдану ұсынылады.

Отандық және дүниежүзі тарихының кейбір тақырыптарын кіріктіріп оқыту ұсынылады. Халықаралық қатынастар тарихы және Қазақстанның сыртқы саясаты, әлемдік соғыстар тарихы, тарихтың жеке мәселелері, мәдениет т.б. тақырыптарын кіріктіруге болады. Тарих пәндерін кіріктіре оқыту жүйесін қалыптастыру оқу процесінің коммуникативтік әлеуетін біршама арттырады.

Жалпы білім беру деңгейінде тарихи және қоғамдық білім берудің негізгі мәселелерінің бірі білім алушылардың білімді өз бетінше игеруі болып табылады. Соған сәйкес мұғалімнің басты міндеті білім мазмұнына сәйкес сабақтың маңызды ерекшеліктерін анықтап, сабақтың үлгісін құру және сабақты жетілдірудің жолдарын тауып, оның сапасын арттыру. Ол үшін білім алушылардың әрқайсысы тарихи оқиғаларға ғылыми тұрғыдан баға беріп, олардың сабақтастық байланысын түсінуіне мүмкіндік беретін тәсілдерді қолдану ұсынылады.

«Адам.Қоғам.Құқық» пәні бойынша алған білімді тәжірибеде қолдану тез өзгермелі әлемде табысқа қол жеткізетін, өз елінің игілігі үшін жауапты Қазақстан Республикасының зияткер, әлеуметтік-рухани азаматын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Пәнді оқытуда оқылған материалдарды ашу мен нақтылауға, оны білім алушылардың жеке әлеуметтік тәжірибесі, жеке бақылауы, олардың адамдардың қоғамдағы тәлімі мен әлеуметтік өмірі туралы қалыптасқан түсініктерімен байланыстыруға көмектесетін әдістерді

қолдану ұсынылады.

Оқу процесінде ақпараттық коммуникациялық технологияларды дәстүрлі әдістермен сәйкестендіре отырып белсенді қолдану ұсынылады. Жобалық тақырыптар және шығармашылық тапсырмаларды (хабарлама, презентация, жобалар, коллаждар және т.б.) білім алушыларға алдын ала беру қажет.

Тарих сабақтарын жоспарлау және ұйымдастыру барысында оқытудың тәрбиелік компонентіне ерекше назар аудару қажет. Материал мазмұны «Рухани жаңғыру» идеясына және «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламасына сай болуы қажет. Тарих және қоғамдық пәндер бойынша рухани жаңғыру идеясы негіздерінің құндылықтарын оқыту мен тәрбиелеуде жүзеге асыру ұсынылады.

Рухани жаңғыру бағдарламасы материалдарын оқу тәрбие процесіне қолдануға арналған әдістемелік ұсынымдар академия сайтында орналастырылған: (<https://www.nao.kz> /[Білім беруді ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету/ Қазақстан Республикасы Президентінің Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласына арналған интерактивті сабақты өткізу бойынша әдістемелік ұсыным.](#)/

Мектеп бітірушілерді қорытынды аттестаттау бойынша ұсынымдамалар.

Бітіру емтиханын өткізу формалары:

Қазақстан тарихы бойынша ауызша емтихан билеттер бойынша жүргізіледі. Құрастырылатын билеттердің саны – 30; әр билетте 3 сұрақ болады, оның екі сұрағы – ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейінгі Қазақстан тарихы курсының негізгі бөлімдері мен тақырыптарының теориялық материалдары бойынша, үшінші сұрақ – практикалық түрде беріледі (тарихи карталар, кескіндер, портреттер, хронологиялық кескіндерді пайдалану т.б.).

Ауызша емтиханда білім алушы дайындалу үшін кем дегенде 20 минут уақыт беріледі. Егер білім алушы билет бойынша жауап бермесе, комиссия оған екінші билет алуға мүмкіндік береді (бұл жағдайда жауап бір баллға кемиді).

Мектеп бітірушілерді қорытынды аттестаттау мазмұнына қойылатын талаптар, бағалау өлшемдері:

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша мемлекеттік бітіру емтихандарына емтихан материалдары Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрілігі Ұлттық тестілеу орталығымен әзірленеді.

Қазақстан тарихы пәнінен ауызша емтихан билеттерінің құрылымы мен мазмұны:

1-2- сұрақтар ежелгі және орта ғасырдағы, жаңа және қазіргі замандағы Қазақстан тарихы курсы материалдарын;

3-сұрақ практикалық сипаттағы тапсырмаларды (тарихи карталар, термин сөздермен жұмыстар, тұлғаларға тарихи сипаттама және т.б.) қамтиды.

Әрқайсысы ең жоғары 10 балмен бағаланатын 1 және 2 сұрақтарды бағалауға қойылатын талаптар:

- базалық деңгейдегі жауапқа 1-6 балл;
- жоғары деңгейдегі жауапқа 7-10 балл.

Базалық деңгей:

- Қазақстан тарихындағы негізгі фактілерді, құбылыстар мен процестерді білуі, тарихи оқиғаларды уақыт шеңберімен баяндай алуы.

Жоғары деңгей:

- қосымша тарихи, хронологиялық, картографиялық деректер негізінде қоғамдық-саяси жағдайды сипаттау, тарихи оқиғаларды талдау, жүйелеу, себеп-салдарлық байланыстарды анықтау;

- жинақтау, бағалау негізінде ой қорытынды жасау.

Тарихи карталармен, терминологиямен жұмыс және тарихи тұлғаларды сипаттау барысында билеттің 3-сұрағын максималды 10 балмен бағалауға келесі талаптар қойылады:

- тарихи картадан оқиғалар мен нысандарды көрсету;
- тарихи фактілерді, құбылыстар мен процестерді тірек-сызбаларға түсіру, хронологиялық тізбек құру;
- тұлғаға тарихи сипаттама беру және оның тарихта алатын орнын бағалау;
- иллюстративті материалдар арқылы оқиға желісін баяндау.

20-кесте – Бағалау критерийлері

№	Критерийлер	Балдары
1	Жалпы білім деңгейі	1 балл
2	Нақты проблеманы білу және тарихи дереккөздерді пайдалану	5 балл
3	Логикалық және талдамалық ойлауы және баяндау стилі	2 балл
4	Тарихиматериалдыашудағдылары	1 балл
5	Сындарлы тұжырымдар мен қорытындылар жасау мүмкіндігі	1 балл

Ескерту: Билеттің әрбір 3 сұрағына жауап 10 (он) балмен бағаланады. Жалпы алғанда, 3 сұрақтың ең жоғары жиынтық балы 30 балды құрайды.

Сұрақтарға жауап беру барысында жинақтаған балды бес балдық бағалау жүйесіне ауыстыру шкаласы төменде көрсетілген.

21- кесте – Есептеу шкаласы

Бағалаудың бес балдық жүйесі бойынша баға	«2»	«3»	«4»	«5»
Жалпы балл	0-4	5-16	17-24	25-30

Емтихан жұмысының ұзақтығы сыныптағы білім алушы санына (параллелдердегі) байланысты.

Емтиханда заманауи техникалық құралдар мен құрылғыларды қолдануға тыйым салынады. Барлық қосымша қажетті материалдарды (карталар, сызбалар, кестелер және т.б.) мұғалім дайындайды.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша ұсынылатын сайттар: <http://www.tarih-begalinka.kz>; <http://www.e-history.kz>; <http://bilimsite.kz/tarih/>; <http://testcenter.kz/entrants/for-ent/>.

«Дүниежүзі тарихы» пәнінен ұсынылатын сайттар: <http://www.world-history.ru>; <http://historic.ru>; <http://historyatlas.narod.ru>; <http://testcenter.kz/entrants/for-ent/>.

Сыныптан тыс оқу-тәрбие жұмыстары білім алушыларды қоғамдық өмірге бейімдейтін, жұмыс тәжірибесін жинақтайтын, жаңа жағдайдағы қарым-қатынасқа үйрететін, қызығушылықтар мен талаптарды іске асыратын әлеуметтік ортаның бір бөлігі болып табылады:

«Тарих» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру және жоспарлау барысында 2019-2020 оқу жылында мерекеленетін мерейтойлық шараларға көңіл бөлу ұсынылады:

1. Ұшқыш-шабуылдаушы, Кеңес Одағының Батыры Нұркен Әбдірұлы Әбдіровтің **туғанына 100 жыл.** (1919 жыл.9 тамыз);

2. Мемлекет және қоғам қайраткері Тұрар Рысқұловтың **туғанына 125 жыл.** (1894 жыл.26 желтоқсан);

3. Республикалық «Казахстанская правда» **газетінің шыққанына 100 жыл.** (1920 жыл.1 қаңтар);

4. Кеңес Одағының Батыры, «Ленин» ордені мен бірқатар медальдардың иегері Сұлтан Біржанұлы Баймағамбетовтың **туғанына 100 жыл.** (1920 жыл.1 сәуір);

5. Қазақтың ұлы ақыны, ағартушы, ойшыл, жазба қазақ әдебиетінің, қазақ әдебиетінің негізін қалаушы, философ, композитор, аудармашы, саяси қайраткер Абай Құнанбайұлының **туғанына 175жыл.** (1845 жыл.10 тамыз);

6. Ұшқыш-шабуылдаушы, КСРО еңбек сіңірген әскери ұшқыш, екі мәрте Кеңес Одағының Батыры, «Ленин», төрт мәрте «Қызыл Ту», «Александр Невский», I дәрежелі «Отан соғысы», «Қызыл Жұлдыз» ордендері мен бірқатар медальдардың иегері Леонид Игнатьевич Беданың **туғанына 100 жыл.** (1920 жыл.16 тамыз);

7. Кеңес Одағының Батыры, «Ленин» ордені мен бірқатар медальдардың иегері Төлеген Тоқтаровтың **туғанына 100 жыл.** (1920 жыл.19 желтоқсан);

8. Иса Тілембайұлы және Досан Тәжиев бастаған Патшалық Ресейге қарсы ұйымдастырылған **Ұлт-азаттық көтеріліске 150 жыл.** (1870 жыл).

Мектепте сыныптан тыс жұмыстар төмендегі шаралар арқылы жүзеге асады:

- базалық кәсіпорындарда, табиғат аясында, мәдени мекемелерде, мұражайларда мектептен тыс сабақтар ұйымдастыру;

- таңдауы бойынша еркін сабақтар, оқу пәндері бойынша сайыстар мен олимпиадалар жүргізу;

- оқу бағдарламаларына сай қосымша арнаулы сабақтар өткізу;
- кіріктірілген және пәнаралық оқу сабақтарын жүргізу және т.б.

Сыныптан тыс жұмыстар білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, алған білімдерін тереңдетіп, өздігінен іздене

білуге үйретеді. Сонымен қатар, теориялық білімін кеңейтіп, толықтыра түседі және білім алушылардың жеке қабілетін дамыта түседі.

Өзін-өзі тану

«Өзін-өзі тану» пәнін оқытуда оқушылардың жас ерекшеліктеріне орай мектептің жоғары сатысындағы 11 сыныптың базалық мазмұнында негізгі төрт тарауды қамтиды: «Таным тағылымдары»; «Адам болам десеңіз...»; «Жарасымды өмір салтанаты»; «Кең дүние келбеті».

Оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі: аптасына 1 сағат, бір жылға 34 сағат.

Оқушылардың білімін бағалау. Оқушылардың білім сапасын бағалау Жалпы білім беретін мектептің «Өзін-өзі тану» пәні бойынша 1-11 сыныптарына арналған оқу бағдарламаларындағы 11-сынып бағдарламасында белгіленген «Оқушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптар» негізінде жүргізіледі. Бұл талаптар оқушылардың өмірде жалпыадамзаттық құндылықтарға сүйенуге талпыну және қоғамға қызмет ету дағдыларын жетілдірудегі танымдық әрекеттерін дамытуды саралауға (мониторингіне) қызмет етеді. Адамгершілік-рухани білім беру ерекшеліктеріне сай сандық емес, сапалық бағалау маңызды, сондықтан әр жартыжылдық қорытындыда «сынақ» деген баға қойылады.

Оқушы 11-сынып бағдарламасындағы «Оқушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптардың» жалпы көлемінің кем дегенде 2/3 бөлігіне сай өз жетістігін көрсете алса, онда «сынақ» деген баға қойылады.

«ТЕХНОЛОГИЯ» БІЛІМ САЛАСЫ

«Технология» пәні білім алушылардың өзіндік еңбек өміріне дайындалуларына, олардың жасампаз және қайта құрылу саласына байланысты, кәсіби тұрғыдан өзін-өзі анықтауға мүмкіндік береді.

11-сыныптарда пәнді оқытудың *мақсаты* – техника мен технология саласында білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қамтамасыз ету, әр түрлі қызмет түрлеріне (білім беру, зияткерлік, кәсіби) бейімделу үшін технологиялық білім, білік және дағдыларды меңгерту арқылы жоғары сынып білім алушысының тұлғасын қалыптастыру, технологиялық ойлауды, орындалған жұмысқа шығармашылық көзқарасын дамыту.

Мақсатқа сәйкес келесі *оқыту міндеттері* анықталған:

- техника, технология және заманауи өндіріс негіздерінен жүйеленген білімді қалыптастыру;
- құрылымдық материалдарды өңдеу технологиясы, жобалау іс-әрекеттерін іске асыру бойынша жалпы еңбектік, жалпы өндірістік және арнайы біліктер мен дағдыларын қалыптастыру;
- технологиялық ойлау қабілетін және еңбекке деген шығармашылық көзқарасын дамыту;

– оқып жүрген технологиялармен байланысты мамандықтар әлемі, еңбек нарығындағы олардың талап етілуі туралы түсініктерін қалыптастыру, өзінің өмірлік және кәсіби жоспарларын саналы түрде анықтауына ықпал ету;

– еңбек ету және кәсіби іс-әрекеті үрдісінде эстетикалық, адамгершілік, экономикалық, экологиялық, дене және құқықтық тәрбие беру;

– білім алушылардың Қазақстан халықтарының ұлттық мәдениетіне, салт-дәстүрлеріне деген құрмет көзқарасын қалыптастыру.

«Технология» пәнін оқыту барысына азаматтардың әлеуметтік тәжірибесінің барлық төрт компоненті кіреді: танымдық қызмет тәжірибесі (түрлі облыстағы ақиқат туралы білімі), танымал қызмет тәсілдерін орындау тәжірибесі, шығармашылық қызмет тәжірибесі мен нысандарға эмоционалды-құндылықтар қатынасы және адам қызметіне арналған тәжірибе құралдары. Бұл барлық компоненттер оқу курсының мазмұнында бар.

Технологиялық дайындықты ұйымдастырудың әдістері мен түрлерін білім алушылардың оқу-еңбек, қызмет көрсету іс-әрекеттеріне араласуға дайындығының деңгейіне байланысты анықтайды.

Сабақтарды өткізу барысында «Технология» пәнін оқытудың дидактикалық талаптарын сапалы іске асыруға ықпал ететін заманауи оқыту технологиялары, ұйымдастыру әдістері, оқу процестерін қадағалау және білім алушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстары қолданылады.

Басым әдістерге – жаттығу, практикалық-оқу жұмыстары, жобалау әдістері жатады. Оқу жылының соңында орындаған жобаларына қорғау ұйымдастыру ұсынылады. Жобаларды білім алушылар жеке немесе топ болып орындай алады.

11-сынып білім алушыларымен кәсіби бағдарлау апталықтарын өткізу барысында кәсіби шешім қабылдауға дайындығын қалыптастыратын, сонымен қатар жұмысқа орналасу немесе білім алу траекториясының негізгі және қосымша (ықтималды) нұсқаларын таңдаудың қажеттілігі туралы, кәсіптік ұтқырлық және бәсекелестікке дайын болуы қажет екендігі туралы ой салатын тренинг сабақтар өткізу тиімді болып табылады.

Сабақтарда тұлғаның жеке қасиеттерін және зерттеушілік дағдыларын дамытуға бағытталған мақсаттар жүзеге асырылады, бұл мақсаттар оқылатын тақырыптар бойынша зерттеу жұмыстарын жүргізу барысында орындалады.

«Технология» пәнінің мазмұнында мәдениет сабақтастығы принципіне сәйкес адамгершілік пен ұлттық мәдени құндылықты қалыптастыратын, соның ішінде адам өмірі мен қоғамн негізі әрекетінің құндылығы болып саналатын еңбек құндылығы басты орын алады.

11-сынып қыз балаларға келесі бөлімдер бойынша тақырыптар ұсынылады (22-кесте).

22-кесте – 11-сыныптағы қыз балаларға арналған бөлімдердің тақырыптары

Ауыл мектептерінде	Қала мектептерінде
1. Тағам әзірлеу технологиясы. 2. Құрастыру, моделдеу және иық киім өнімдерін жасау. Қазақтың ұлттық киімін тігіп дайындау.	1. Тағам әзірлеу технологиясы. 2. Құрастыру, моделдеу және иық киім өнімдерін жасау. Қазақтың ұлттық киімін тігіп дайындау.

Қолөнер кәсібі әрбір халықтың мәдениетінің материалдық тасымалдаушысы болып табылады. Сондықтан білім алушылардың еңбек пен технологиялық мәдениетін қалыптастыру, оны тұлға ретінде еңбекқорлық, азаматтық және патриоттық қасиеттерге тәрбиелеу және мектеп бітірушілердің еңбек нарығы жағдайында кәсіби өзін-өзі анықтауы мақсатында технология сабағында көпғасырлық халықтық және ұлттық қолөнерлерді міндетті түрде оқыту мен қолдануға назар аудару ұсынылады.

Сабақтың, сабақтан тыс және сыныптан тыс іс-шаралардың тәрбиелік мақсатын «Рухани жаңғыру» бағдарламасымен ұштастырып жүзеге асыру ұсынылады.

«Технология» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру және жоспарлау барысында 2019-2020 оқу жылында мерекеленетін мерейтойлық шараларға көңіл бөлу ұсынылады.

11-сыныптарда «Технология» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі әрбір сыныпта аптасына 1 сағатты, оқу жылында 34 сағатты құрайды.

«ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ» БІЛІМ САЛАСЫ

Дене шынықтыру 11-сыныптар

Дене шынықтыру оқу пәні ретінде жалпы білім беретін мектепте маңызды рөл атқарады, жалпыадамзаттық мәдениет саласында белсенді шығармашылық түрде өзін-өзі жүзеге асыруға дайын тұлға қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Оқыту мақсаты:

- өз денсаулығына ықтиярлықпен қарау, оны нығайту мен ұзақ мерзім сақтай білу қажеттілігін тәрбиелеу;
- физикалық және психикалық қасиеттерінің толық дамуын;
- салауатты өмір салтын ұйымдастыруда дене тәрбиесі құралдарын шығармашылықпен қолдану.

Оқыту міндеттері:

- денсаулықты нығайту, ағзаның қызметтік мүмкіндіктерін арттыру және негізгі физикалық (дене) қасиеттерін дамыту;
- базалық спорт түрлерінің техникалық-тактикалық іс-қимыл әдістерін жетілдіру;
- денсаулығын ұзақ мерзім сақтау және нығайту қажеттілігіне, өз денсаулығына ықтиярлықпен қарауға тәрбиелеу;
- дене шынықтыру және спорт туралы, олардың тарихы, қазіргі дамуы мен салауатты өмір салтын қалыптастырудағы рөлі туралы білімдерін шыңдау;

– тұлғаны оң қасиеттерге тәрбиелеу, оқу және жарыс әрекеттерінде ұжымдық іс-қимыл мен ынтымақтастық межелерін сақтау.

Оқу бағдарламасы екі бөлімнен тұрады: «Дене шынықтыру туралы білім» (ақпараттық компонент), «Дене бітімін жетілдіру және шеберлік» (әрекеттік компонент).

Вариативті компонент дене шынықтыру мұғалімі оқу процесінің сан алуан түрлерін қолдануға және оқытудың заманауи әдістері мен педагогикалық технологияларын енгізуге бағдарлайды. Вариативті компонент мектептің тұрған орны, материалдық базасы мен аймақтың орналасу ерекшеліктерін, мұғалімнің мүмкіндіктері мен оқушының қызығушылықтарын ескеру қажеттілігіне негізделгендіктен, оқу материалдарын жергілікті білім беру мекемелері ұсынады және оны дене шынықтыру мұғалімі әзірлейді.

Бағдарламалық талаптарды ескеріп, әрбір оқушының жеке мүмкіндіктері мен жыныстық даму ерекшеліктерін бағамдай отырып, мұғалім өздігінен жеке талаптар қойып (қорытынды тапсырмалар), талаптардың өзіндік шкаласын құруына және сол бойынша оқушылардың жылдық үлгерімін бағалауына болады. Дене шынықтыру мұғаліміне оқыту-үйретудің барлық кезеңдерінде оқушылардың даму деңгейлерінің жеке жас ерекшеліктерін ескере отырып, сабақ үлгерімдерін шынайы бағалауға мүмкіндік береді.

Сабақтарда тұлғаның жеке қасиеттерін және зерттеушілік дағдыларын дамытуға бағытталған мақсаттар жүзеге асырылады, бұл мақсаттар оқылатын тақырыптар бойынша зерттеу жұмыстарын жүргізу барысында орындалады.

Бағдарламаның ұйымдастыру-әдістемелік талаптары:

– мұғалім өз тәжірибесіне сүйеніп, балалармен нақты жағдайдағы жұмыс дағдысына байланысты ұсынылып отырылған бағдарламаның кез келген бөлімін өзінің материалдарымен толықтыруға (немесе түзетулер енгізуге) құқылы. Оқушыларға қойылатын негізгі талаптар жүзеге асыру барысында;

– мұғалім апта кестесіндегі сабақ санына сәйкес оқушылардың даярлығы мен сабақтың нақты жағдайына қарай өз жұмысын ұйымдастырады;

– оқушылардың қозғалыс ойындарын игеруін тексеру мақсатында бақылау-сынақ алу сабақтары өткізілуі тиіс;

– дене тәрбиесі сабақтарының тиімділігі екі параметр бойынша бағаланады: жекелеген бақылау нормативтерінің нәтижелері; Президент сынақтары нормативтерін орындау нәтижелері (мұғалімнің таңдауы бойынша).

«Шаңғы дайындығы» және «Жүзу» тараулары бойынша сабақтарды толық мәнінде жүргізуге мүмкіндігі жоқ республиканың аймақтарында оларды алмастыру ұсынылады. Мектеп ұжымының педагогикалық кеңесінің шешімі бойынша бұл сабақтар тиісінше дала жарысымен (кросс дайындығымен) және гимнастикамен (ырғақты, атлетикалық, кәсіби-қолданбалы) алмастырылуы мүмкін.

Бұл бағдарламада мектепте дененің шынығуы мен адамгершілікке тәрбиелеудің кешенді жүйесін құрайтын дене шынықтырудың барлық негізгі нысандарының мазмұны қамтылған және бұл міндеттерді барлық оқу жылында біртіндеп шешуге мүмкіндік береді. Бағдарламаның үшінші сағаты оқушылардың белсенділігін арттыруға (спорт және қозғалмалы ойындар санын кеңейту арқылы) және сауықтыру процесіне бағытталған.

Дене шынықтыру пәні сабақтары гендерлік қағидат бойынша (қалалық жерлерде – әр топта 8 ұл (қыз) баладан кем емес, ауылдық жерлерде – 5 ұл (қыз) баладан кем емес болған жағдайда) өткізуде сыныпты екі топқа бөліп оқыту жүзеге асырылады.

«Дене шынықтыру» пәнін оқыту барысында оқушыларды топқа бөлу барлық қажетті медициналық құжаттардың ұсынуымен, медициналық тексерістің нәтижесі көрсетілген анықтаманың негізінде іске асырылады.

Сабақтың, сабақтан тыс және сыныптан тыс іс-шаралардың тәрбиелік мақсатын «Мәңгілік Ел» идеясымен ұштастырып жүзеге асыру ұсынылады.

«Дене шынықтыру» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру және жоспарлау барысында 2019-2020 оқу жылында мерекеленетін мерейтойлық шараларға көңіл бөлу ұсынылады.

«Дене шынықтыру» пәні сабақтарын ұйымдастыру және өткізу мәселелері бойынша мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсету мақсатында Ұлттық ғылыми-практикалық дене тәрбиесі орталығы және Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы әдістемелік құралдар әзірлеп, орталықтың сайтына (www.nnpcfk.kz) және академия сайтына орналастырылған (nao.kz).

Дене шынықтыру пәнінің оқу жүктемесі:

11-сынып – аптасына 3 сағат, жылына барлығы – 102 сағатты құрайды.

Алғашқы әскери дайындық

Алғашқы әскери дайындық (бұдан әрі – АӘД) меншік түрі мен ведомствалық бағыныстылығына қарамастан, барлық типтегі жалпы білім беретін мектептерде, орта арнаулы оқу орындарында (колледждерде), кәсіптік-техникалық мектептерде әскерге шақырылуға дейінгі және әскерге шақырылу жасындағы білім алушы жастардың міндетті оқытылатын пәні болып табылады.

Жалпы білім беретін мектептің 11-сыныпта «Алғашқы әскери дайындық» пәні бойынша оқыту ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламалары арқылы жүзеге асырылады.

Қазақстан Республикасының білім беру мекемелерінде жастарды алғашқы әскери қызметке даярлау, өткізу және ұйымдастыру үшін негіз болып табылған құжаттар мыналар:

1) «Әскери қызмет және әскери қызметшілердің мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының 2012 жылғы 16 ақпандағы Заңы.

2) «Азаматтарды әскери қызметке даярлау, ұйымдастыру және өткізу,

сондай-ақ, алғашқы әскери дайындық бойынша оқу-материал базасын құру ережесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 11 ақпандағы №118 қаулысының және «Бастапқы әскери даярлықты ұйымдастыру және жүргізу, сондай-ақ оның оқу-материалдық базасын қалыптастыру қағидасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2014 жылғы 19 желтоқсандағы № 606 бұйрығының **күші жойылды, оны** Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2017 жылғы 12 шілдедегі № 347 **бұйрығымен ауыстыру қажет** (Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2017 жылғы 20 қыркүйекте № 15725 болып тіркелген).

Алғашқы әскери дайындық теориялық және практикалық сабақтарда іске асырылады. Теориялық сабақтар оқытудың дидактикалық материалдарын, техникалық құралдар мен инновациялық әдістерді қолдана отырып әңгімелеу және сұхбаттасу түрінде өткізіледі. Практикалық сабақтар қарулану және әскери-техникалық мүлкті, құралдарды және өзге де жабдықтарды қолдана отырып оқу материалын игеруге бағытталған.

Оқу пәнінің *мақсаттары* – Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінде қызмет ету туралы түсінігін және әскери іс негіздері бойынша оқушылардың білімдерін қалыптастыру, оқушылардың өмірлік қабілеттері мен дағдыларының дамуын қалыптастыруға ықпал ету.

Оқу пәнінің *міндеттері*:

- оқушыларды Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінде қызмет ету үшін алғашқы әскери дайындықтың теориялық тиянақты білімдері негізінде, практикалық дағдыларды меңгере алатындай жағдайда даярлау;

- оқушыларды Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің қызметі туралы біртұтас түсінігінің өзара үйлесімді жүйесін қалыптастыру.

Сабақтарда тұлғаның жеке қасиеттерін және зерттеушілік дағдыларын дамытуға бағытталған мақсаттар жүзеге асырылады, бұл мақсаттар оқылатын тақырыптар бойынша зерттеу жұмыстарын жүргізу барысында орындалады.

Оқу пәнінің мазмұны мен құрылымы кіріспе сабақ, әскери істің негіздері бойынша тараулар, азаматтық қорғаныс және медициналық білім негіздерінен тұрады. Оқу орындарын қару және өзге де әскери-техникалық құралдармен, оқу құралдарымен қамтамасыз ету оқу орнының есебінен іске асырылады.

11-сынып оқушыларының АӘД пәні бойынша нормативтер мен практикалық жаттығуларды орындауларын бағалау мақсатында, оқу жылының соңында 4 сағат көлеміндегі қорытынды тексеру сабақтары (сынақ) қарастырылған.

11-сыныпта оқушылар азаматтық қорғаныс және медициналық білім негіздері сабақтарында бейбіт уақытта және соғыс кездерінде, табиғи апаттар, ірі көлемдегі зілзалалар және жаудың қазіргі заманғы қырып-жою қаруларын қолданған кезде Қазақстан Республикасының халқын қорғау бойынша іске асырылатын іс-шаралар үйретіледі. Сонымен қатар төтенше жағдайлар пайда болған аудандарда және зақымдану ошақтарында қалпына келтіру жұмыстарын жүргізу, сондай-ақ жарақаттанған адамдарға алғашқы

дәрігерлік көмек көрсету ережелерімен танысады.

Әрбір оқу орнында меншік түрі мен формасына қарамастан АӘД бойынша келесі оқу-материал базасы құрылады және жетілдіріліп отырады:

1) қамтамасыз ету табеліне сәйкес көрнекі құралдар, АӘД оқытудың көрнекілік, техникалық құралдарымен, стендтермен жабдықталған оқу бөлмесі;

2) алғашқы әскери дайындық, өмір қауіпсіздігінің негіздері және азаматтық қорғаныс, медициналық білім бойынша арнайы жабдықтарды сақтауға арналған бөлме;

3) саптық дайындық бойынша сабақ өткізу алаңы;

4) рота бойынша күндізгі кезекшінің міндеттерін іс жүзінде үйрететін орын;

5) сақшының міндеттерін үйретуге арналған орын;

6) тактикалық алаң;

7) кедергілерден өту жолының кешені;

8) жабдықталған ату тирі;

9) әскери және еңбек даңқының бұрышы.

Оқу орындарын қару және өзге де әскери-техникалық құралдар макеттерімен, оқу құралдарымен қамтамасыз ету оқу орнының есебінен іске асырылады.

Алғашқы әскери дайындықты оқытушы-ұйымдастырушы әскери іс негіздерін оқыту үдерісінде жастардың бойында азаматтық таным, Қазақстан Республикасының тәуелсіздігін қорғау қажеттілігіне деген сенімділік, әскери қызметке деген саналы жауапкершілікті қалыптастыру секілді тәрбиелеу мен оқытудың басты міндеттерін шешеді. Әр сабақ сайын жастардың әскери анттың рөлі мен маңызын түсінулеріне, Қазақстан Республикасы Қарулы Күштеріне, оның дәстүрлері мен әскер түрлерінде қызмет ету ерекшеліктеріне, әскери мамандыққа деген қызығушылықтарын дамытып, жастардың әскери білім алуларына деген ұмтылыстарын ынталандыру керек. Сонымен қатар Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің жарғылары – бұл Әскери Күштердің тұрмыс-тіршіліктерін реттестіретін құжаттар жиынтығы, ал жарғы талаптарын орындау – әрбір әскери қызметкердің міндеті екендігін түсіндіру қажет.

Саптық дайындық бойынша сабақтар арнайы алаңда (плацта) өткізіледі. Практикалық сабақтарды өткізу кезінде оқушыларды үйрету әдістемесіне (оқытушының саптық тәсілді тұтас және бөлшектеп көрсетуі мен оқушылардың жаттығуы) баса назар аударылады.

Оқушылардың бойында саптық дайындық элементтерін орындау дағдыларын шыңдау басқа пәндерді оқу кезінде, сондай-ақ алғашқы әскери дайындық бойынша сыныптан тыс іс-шаралар кезінде де жалғасады.

«Өмір қауіпсіздігінің негіздері» оқу курсының мазмұны 10-11-сыныптарда «Алғашқы әскери дайындық» оқу курсының аясында 25 сағаттық жылдық оқу жүктемесімен алғашқы әскери дайындық пәнінің оқытушы-ұйымдастырушысы жүзеге асырады. 11-сыныпта оқушылар азаматтық қорғаныс және медициналық білім негіздері сабақтарында бейбіт

уақытта және соғыс кездерінде, табиғи апаттар, ірі көлемдегі зілзалалар және жаудың қазіргі заманғы қырып-жою қаруларын қолданған кезде Қазақстан Республикасының халқын қорғау бойынша іске асырылатын іс-шаралар үйретіледі. Сонымен қатар төтенше жағдайлар пайда болған аудандарда және зақымдану ошақтарында қалпына келтіру жұмыстарын жүргізу, сондай-ақ жаракаттанған адамдарға алғашқы дәрігерлік көмек көрсету ережелерімен танысады.

Өмір қауіпсіздігінің негіздері бойынша сабақтар міндетті болып табылады және оқу процесі кезінде жүргізіледі.

Сабақтың, сабақтан тыс және сыныптан тыс іс-шаралардың тәрбиелік мақсатын «Мәңгілік Ел» идеясымен ұштастырып жүзеге асыру ұсынылады.

«Алғашқы әскери дайындық» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру және жоспарлау барысында 2019-2020 оқу жылында мерекеленетін мерейтойлық шараларға көңіл бөлу ұсынылады.

Оқушылардың алғашқы әскери дайындық бойынша қорытынды тексеру сынақтарын орындаулары оқу процесінің қажетті элементтерінің бірі болып саналады, сабақта алынған білімді бекітуге және тереңдетуге, спортқа, әскери істерге қызығушылықтарын қалыптастырады, дене шынықтыруды жетілдіреді.

«Алғашқы әскери дайындық» пәні бойынша оқу жүктемесі:

11-сыныпта – аптасына 1 сағат, жылына барлығы 34 сағатты құрайды.

4 ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫ БОЙЫНША БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (1-4, 5-9, 10 - СЫНЫПТАР)

4.1 1-4 СЫНЫПТАРДА БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

2019-2020 оқу жылында 1-3-сыныптар жаңартылған білім мазмұнының оқу бағдарламаларымен және жоспарларымен оқитын болады.

Еліміздің жалпы білім беру ұйымдарының бастауыш мектептерінде оқу процесі ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығымен бекітілген Мемлекеттік жалпыға міндетті бастауыш білім беру стандартына сәйкес жүзеге асырылады.

ББ МЖМС талаптарын негізге ала отырып, бастауыш білім беру білім алушыларды жан-жақты дамытуды, қоғамда өзіне лайықты орнын табуға қабілеттіжеке тұлғаның қалыптасуы үшін негіз қалауды, оқыту мен тәрбиелеу сапасын арттыруды, қолданбалы сипаттағы тапсырмаларды шешу үшін алған білімдерін қолдана білуін дамытуды қамтамасыз етуі тиіс.

Бастауыш мектептегі білім беру процесі ҚР білім беру саласындағы қолданыстағы нормативтік-құқықтық базаға сәйкес жүзеге асырылады.

Оқу пәндері бойынша жаңартылған оқу бағдарламаларының мазмұны несімен ерекшеленеді:

- оқу бағдарламасы «спиральділік» қағидаты негізінде әзірленген, яғни тақырыптар мен сыныптар бойынша білім мен білік бірте-бірте өсіп, дағдылар күрделеніп отырады;

- оқыту мен тәрбие бірлігі қағидатын іске асыруды қамтамасыз етеді;

- үштілді білім беруді іске асыру көзделген;

- пәндер бойынша күтілетін нәтижелер түрінде оқыту мақсаттарының жүйесі берілген;

- пәндік білім, білік және дағдылардың кең спектрін қалыптастыруға бағытталған: білімдерін функционалдық және шығармашылық қолдану, сын тұрғысынан ойлау, жобалау және зерттеу жұмыстарын жүргізу, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану, қарым-қатынастың әртүрлі тәсілдерін қолдану, жеке және топта жұмыс жасай білу, проблемаларын шешу және шешім қабылдау;

- ортақ тақырыптардың болуы;

- негізгі құндылықтар негізінде кең спектрлі дағдылармен бірлікте жеке тұлғалық қасиетті дамыту: «қазақстандық патриотизм және азаматтық жауапкершілік», «құрмет», «ынтымақтастық», «еңбек пен шығармашылық», «ашықтық», «өмір бойы білім алу».

Жаңартылған оқу бағдарламаларының маңызды сипаттамасы олардың икемділігі мен әмбебаптылығы болып табылады. Мұғалімдерге сағат саны мен бөлімшелерді оқытудың бірізділігін, бөлім мен тиісті тоқсан аясында тақырыптарды немесе оқыту мақсаттарын өз бетінше анықтауға мүмкіндік

беріледі. Мұғалімдер бірнеше оқыту мақсаттарына қол жеткізуге бағытталған тапсырмалар әзірлей алады. Оқу бағдарламасы мұғалімдерге оқыту мақсаттарына жетуге жетелейтін жиынтықта бірнеше сабақтың/сабақтардың мақсаттарын орындауда оқыту мақсаттарын өзгертуге мүмкіндік береді. Мұғалім жоспарлау кезінде оқу материалын қайталау және бекіту сабақтарын алдын ала қарастыруы қажет. Шешім мұғалімдердің оқу-әдістемелік бірлестіктерінде алқалы түрде қабылдануы мүмкін.

Тілді оқытудың негізі білім алушылардың әр оқу пәнінің құралдары – әртүрлі оқу жағдаяттарында біліммен және дағдылармен алмасу, тілдік және сөйлеу нормаларының жүйесін дұрыс қолдану арқылы сөйлеу қызметін дамытудың жетекші қағидаты ретінде қарастырылатын коммуникативтік тәсіл болып табылады.

Тілдерді оқыту сөйлеу қызметінің төрт түрін дамыту арқылы жүзеге асырылады: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым. Мұғалімге білім алушылардың сөйлеуін дамытуға ықпал ететін, оларға жақын табиғи жағдаяттар негізінде оқыту ортасын үлгілеу маңызды.

1-4-сыныптың оқу бағдарламалары жаңа білім стандарты бойынша оқыту процесін, критериалды бағалау жүйесін, оқытудың жаңа формалары мен әдіс-тәсілдерін тексеруге және жетілдіруге, білім алушылардың нақты оқыту мақсаттарына қол жеткізуіне, сондай-ақ білімнің белгілі бір көлемін меңгеруіне, оларды оқудағы және өмірдегі проблемаларды шешуде қолдану дағдыларын дамытуға бағытталған.

Оқу бағдарламасы пәндер бойынша ұзақ мерзімді жоспарға сәйкес жүзеге асырылады. Ұзақ мерзімді жоспарға сыныптар мен тоқсандар бойынша оқыту мақсаттары енгізілген.

Орта мерзімді жоспарлау ұзақ мерзімді жоспарда анықталған бағдарларды нақтылайды. Орта мерзімді жоспарларда белгіленген мерзімнің негізгі міндеттері тұжырымдалады. Мұнда әр тоқсанның немесе бөлімнің тақырыптары көрсетіледі. Бөлімдер ішінде сағаттарды бөлуді мұғалімнің қалауына қарай өзгертуге болады.

Орта мерзімді жоспарларда дағдылар, оқыту мақсаттары, сабақта ұсынылатын іс-әрекет түрлері, мұғалімдерге арналған белгілер (оқыту әдістемесі бойынша) оқу ресурстары берілген.

«Ресурстар» бағанында сабаққа қажетті үлгілік материалдар тізбесі жазылған, мұғалімдердің жұмыста қолдануына көмек ретінде интернет-ресурстарға сілтемелер берілді. Оқыту мақсаттары бойынша жұмысты жоспарлау және оларды мұғалім өз сыныбы білім алушылармен даму деңгейлеріне қарай дамытуды жүзеге асыруы тиіс. Пән бойынша орта мерзімді жоспарлар ұсыныс ретінде берілді.

Қыскамерзімді жоспарды немесе сабақ жоспарын, ортамерзімді жоспардың соңында ұсынылған үлгі бойынша мұғалімнің өзі әзірлейді. Қысқа мерзімді жоспарды әзірлегенде мұғалімге саралап оқыту тәсіліне және білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруге назар аудару ұсынылады. Сабақты қысқа мерзімді жоспарлау мұғалімнің оқу мақсаттарына тиімді қол жеткізуіне мүмкіндік береді. Мұғалім әр сабақтан

кейін білім алушылардың оқу материалын меңгеруде туындаған қиындықтары мен оқу жетістіктерін анықтау үшін сабаққа талдау (рефлексия) жасап отыруы керек.

Бастауыш сыныптарда сабақтың форматы оқыту процесінде білім алушыларды белсенді тартуды, олардың талқылауларға қатысуын, өткен материалды талдауын және қорытуын, зерттеу жүргізуін, бағалауда пікірлерін айтуын, өзін бағалауды, өзара бағалауды және т.б. тұжырымдайды.

Сабақтың міндетті элементі кері байланыс болуы тиіс, ол мұғалімнің білім алушыны қолдауға бағытталған іс-әрекетін түзетуге мүмкіндік береді және білім беру процесін жетілдіруге себін тигізеді. Қалыптастырушы бағалау кезінде мұғалім білім алушылардың санын және кері байланыс беру жиілігін өз бетінше анықтайды.

Оқу процесін ұйымдастыру кезінде мұғалімге пәнаралық байланыстарды іске асыратын ортақ тақырыптарға көңіл аудару қажет (51-кесте). Оқу пәндерінің компонентін кіріктіруші ретінде ортақ тақырыптарда тоқсандар бойынша бөлінген. Әр тоқсан бойынша екі ортақ тақырып, оның әрқайсысына сағат саны шамамен бірдей бөлінеді. Әр ортақ тақырыпқа сағат санын мұғалім білім алушылардың дайындық ерекшеліктеріне қарай өзі өзгертіп отырады.

23-кесте – Сыныптар бойынша ортақ тақырыптар

№	1-сынып	2-сынып	3-сынып	4-сынып
1	Өзім туралы	Өзім туралы	Жанды табиғат	Менің Отаным – Қазақстан
2	Менің мектебім	Менің отбасым және достарым	Жақсыдан үйрен, жаманнан жирен	Құндылықтар
3	Менің отбасым және достарым	Менің мектебім	Уақыт	Мәдени мұра
4	Бізді қоршаған әлем	Менің туған елім	Сәулет өнері	Мамандықтар әлемі
5	Саяхат	Дені саудың жаны сау	Өнер	Табиғат құбылыстары
6	Салт-дәстүр және ауыз әдебиеті	Салт-дәстүр және ауыз әдебиеті	Атақты тұлғалар	Қоршаған ортаны қорғау
7	Тағам мен сусын	Қоршаған орта	Су – тіршілік көзі	Ғарышқа саяхат
8	Дені саудың жаны сау	Саяхат	Демалыс мәдениеті. Мерекелер	Болашаққа саяхат

Ортақ тақырыптар бойынша оқу мақсаттарын меңгеру үшін базалық оқулықта, сондай-ақ қосымша ресурстарда (оқу-әдістемелік кешендер, хрестоматиялар және т.б.) ұсынылған әртүрлі жанрдағы мәтіндер пайдаланылады. Мәтінді дайындау мен таңдауда ортақ тақырыптармен байланысына ерекше мән берілуі тиіс.

Ортақ тақырыптар бойынша жұмыс жеке оқу қызметін ұйымдастыруды

қажет етпейді, керісінше, пән бойынша және тәрбиелік міндеттерге қол жеткізу үшін оқыту мүмкіндігін кеңейтуге мүмкіндік береді. Осылайша, жаңа бөліммен жұмыс істей бастағанда, мұғалім оқушылардың шынайы өмірмен байланыс жасауға мүмкіндік беретін бірқатар негізгі сұрақтарды негізге алады. Бұл сұрақтар мұғалімге оқу міндеттеріне жету үшін ресурстардың кең ауқымын анықтауға көмектеседі. Сұрақтардың саны маңызды емес, нақты сынып пен құрылған оқыту ортасы үшін қандай мәселелер қолайлы екенін түсіну маңызды.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 4 қыркүйектегі № 441 бұйрығымен бекітілген бастауыш білім берудің Үлгілік оқу жоспарына және Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2017 жылғы 16 тамыздағы № 611 бұйрығымен бекітілген «Білім беру объектілеріне қойылатын санитарлық-эпидемиологиялық талаптар» санитарлық ережелеріне сәйкес, оқу жүктемесінің ең жоғарғы көлемі 1-сыныптарда

24 сағатты, 2-сыныптарда – 25 сағатты, 3-сыныптарда – 29 сағатты, 4-сыныптарда – 29 сағатты құрайды.

1-сыныпта (СанЕмН) оқу жүктемесін біртіндеп «сатылы» ұлғайту әдісін жүзеге асыру мақсатында бейімдеу кезеңін ұйымдастыру ұсынылады. Бейімдеу кезеңінен сәтті өту үшін қыркүйек-қазан айларында соңғы сабақтар стандартты емес түрде (ойын сабақ, қиял-сабақ, мереке-сабақ, театрланған сабақ, саяхат сабақ, экскурсия сабақ, импровизация сабақ) жүргізу керек. Мектепте білім алушыны оқуға бейімдеу үшін қолайлы орта жасауға ерекше назар аудару қажет, ол білім алушының оңтайлы дамуына, ойдағыдай білім алуына және тәрбиеленуіне ықпал етеді. 1-сыныпта барлық жұмыс кезеңінің міндеті – кішкентай мектеп білім алушысының оқу қызметіне ішкі уәждемені қалыптастыру.

1-сыныптың бірінші жартыжылдығында жиынтық бағалау жүргізілмейді және үй тапсырмасы берілмейді. Мұғалім өз жұмысын әр білім алушының сабақта қажетті білімді толыққанды меңгеруін қамтамасыз ететіндей жоспарлайды. Алайда, мұғалім біртіндеп жеке және топтық жұмыс бойынша рефлексия дағдыларын қалыптастыру бойынша жұмысты ұйымдастыру арқылы бағалау рәсіміне дайындағаны жөн. Мысалы, «мен жасай аламын ....», «біз дайынбыз....», «менің айтып .... бере аламын», «біз айта аламыз...». Рефлексия кесте түрінде ұсынылуы мүмкін, бұл да бағалау алдында түсіндіру жұмысы болып табылады.

1-сынып білім алушысының көру қабілетін, қолының ұсақ моторикасын дамыту үшін сергіту сәтін уақытылы өткізу, 1-сынып білім алушыларын ұзақ уақыт жазу мен сурет салудан жалықтырып алмау керек. 1-сыныпта оқыту кезінде іс-әрекеттің ойын түрлері басым болуы тиіс.

2-сыныптан бастап білім алушылар үй тапсырмасын орындайды, сондықтан сабақ кестесін құруға ерекше назар аудару қажет, себебі пәндерді бір күнге топтастырмау мүмкіндігін қарастыру қажет, үй тапсырмасын орындауға едәуір уақыт шығындауды талап етеді. Білім алушыларға үй тапсырмалары, оларды орындау мүмкіндігін ескере отырып мынадай шекте

беріледі: 2-сыныпта – 50 минут, 3-сыныпта – 70 минут, 4-сыныпта – 70 минут (ҚР БҒМ 2017 жылғы 24 сәуірдегі № 182бұйрығы). Демалыс және мереке күндері үй тапсырмасы берілмейді.

Бастауыш мектепте сабақты ұйымдастыру жүйелі іс-әрекеттік және практикалық бағдарланған тәсілдер аясында жүзеге асырылады. Сабақ жоспарлау кезінде уәж, мақсат, оқу міндеті, мақсатқа қол жеткізу үшін іс-әрекет тәсілдері, нәтижесі, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі бағалау, рефлексия ескеріледі. Сабақтың мақсатты бағыты білім алушылардың оқу-танымдық және оқу-практикалық іс-әрекеттерін өз бетінше қалыптастыру және дамыту; белсенді оқыту әдістерін қолдану: проблемалық-диалогтық, ішінара іздеу, іздестіру, жобалау, зерттеу. Білім алушылардың сабақтағы жұмыстары жеке, жұптық, топтық, дара және саралап оқыту түрлері арқылы ұйымдастырылады. Жаңа білім беру стандартына бағдарланған сабақтың маңызды белгілері оның мазмұнында бастауыш сынып білім алушыларын кең спектрлі дағдыларға үйрету элементтерінің болуы. ББ МЖМС негізгі міндеттерін іске асыру үшін тиімді педагогикалық технологияларды, озық әдіс-тәсілдерді, тұлғалық бағдарланған оқыту тәсілін қолдану және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды іріктіру қажет.

Бастауыш мектептің жаңартылған білім мазмұнына көшуіне байланысты бастауыш сынып мұғалімдері әдістемелік жұмыстарының жүйесін құру маңызды орын алады. Бұлар семинарлар, тренингтер, педагогикалық қауымдастықтардың отырыстары, коучингтер, конференциялар, шебер-сыныптар, дөңгелек үстелдер, ашық сабақтар, сабақтан тыс үйірмелер мен ББ МЖМС енгізу мен іске асырудың басқа да жекелеген бағыттары бойынша іс-шаралар болуы мүмкін. Балалардың денсаулығын сақтауға және нығайтуға, психология-педагогикалық қолдауғана назар аудару қажет. Шаршаудың, сколиоздың, жүрек-қан тамырлар жүйесі, көз ауруларының алдын алу мақсатында жаттығулар жүргізуге (динамикалық, тыныс алу жаттығулары, қол саусақтарына байланысты жаттығулар, қол және көзге арналған гимнастикалық жаттығулар және т. б.) көп көңіл бөлу керек.

Білім салалары бойынша пәндерді оқыту ерекшеліктері

«ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТ» БІЛІМ САЛАСЫ

«Тіл және әдебиет» білім саласының мазмұны «Сауат ашу», «Қазақ тілі», «Әдебиеттік оқу», оқыту орыс тілді емес сыныптарда «Орыс тілі», «Ағылшын тілі» оқу пәндері арқылы жүзеге асырылады.

Тілдік пәндерді оқытудың ерекшелігі коммуникативтік тәсілді жүзеге асыру болып табылады. Коммуникативтік дағдыларды ортақ тақырыптарды оқыту барысында қалыптастыру қажет. Коммуникативтік тәсіл білім алушылардың оқу сауаттылығын дамыту мақсатын көздейді, яғни мәтіндерді түсіну және оларға рефлексия жасау қабілетін дамытуға, олардың мазмұнын өз мақсаттарына қол жеткізу үшін пайдалануға, білімдерін және

мүмкіндіктерін арттыруға, қоғам өміріне белсенді қатысуға бағытталған.

Сауат ашу (1-сынып)

«Сауат ашу» пәнінің оқу бағдарламасы – бастауыш білімнің негізін құрайтын аса маңызды пәндердің бірі. «Сауат ашу» пәні – «Қазақ тілі», «Әдебиеттік оқу» пәндерінің құрамдас бөлігі, бұдан әрі тілдік және әдебиеттік білімге дайындық кезеңі, сондай-ақ одан кейінгі оқытудың негізі болып табылады.

Пәнді оқытудың ерекшелігі білім алушылардың тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым дағдыларын меңгеру процесінде функционалдық сауаттылығын қалыптастыру болып табылады, ол оқу мен жазу бойынша алған білім, білік, дағдыларын түрлі өмірлік жағдаяттарда пайдалануға мүмкіндік береді.

«Сауат ашу» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі аптасына 6 сағаттан, оқу жылына 198 сағатты құрайды.

Оқыту процесінде сауат ашу үш кезеңге бөлінеді: әліппеге дейінгі кезең, әліппе кезеңі, әліппеден кейінгі кезең. Дыбыс және әріппен таныстыруға бөлінетін сағат санын білім алушылардың оқу материалын, оқу мақсаттарын меңгеру деңгейіне және әр кезеңнің тапсырмаларын орындау деңгейіне байланысты мұғалімнің өзі реттей алады.

Бірінші жартыжылдықта оқу жылдамдығы тексерілмейді. Екінші жартыжылдықтың соңында оқу дағдысының қалыптасу нормасы минутына 25-30 және одан артық сөзді құрайды. Ескерту: шылау, одағай, еліктеу сөздер, қос сөздер жеке сөз ретінде саналады.

Бірінші сыныпта буынға бөліп оқудың қалыптасуы тексеріледі: бағдарлама талаптарына сәйкес келетін оқу қарқыны кезінде оқылатын мәтіннің жалпы мәнін түсінуі, жекелеген сөздер мен сөйлемдердің мағынасын түсінуі.

1-сынып білім алушылары:

- 1) 2-6 сөзден тұратын сөйлемдерді буындық тәсілмен тұтас оқу;
- 2) 4-8 сөйлемнен тұратын қысқаша мәтіндерді буындық тәсілмен тұтас оқу;
- 3) сөйлем, шағын мәтіндер (3-4 сөйлем) құрастырып жазу;
- 4) есту, есте сақтау арқылы сөздерді (3-7 сөз) жатқа жазу;
- 5) жай сөйлемдерді (1-2 сөйлем) жатқа жазу;
- 6) баспа әріптерімен берілген мәтінді (10-15 сөз) көшіріп жазу;
- 7) күрделі, айтылуы мен жазылуы әртүрлі сөздерді тыңдау арқылы жазу (8-10 сөз);
- 8) сөйлемдерді (3-4 сөзден тұратын), шағын мәтіндерді (10-15 сөз) тыңдау арқылы жазу;
- 9) белгілі бір тақырыпқа сөйлемдер құрастыру және жазу (2-4 сөйлем) жұмыстарын орындай алуы керек.

Білім алушылардың үлгерімін ағымдағы бақылау тоқсан аяқталғаннан кейін және бөлімдерді зерттеу (ортақ тақырыптар) бойынша оқу материалының мазмұнын меңгеру деңгейін анықтау үшін жиынтық бағалау түрінде жүргізіледі. Пән бойынша жиынтық бағалау үшінші тоқсаннан бастап

өткізіледі. Төменде бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны берілген (2-кесте).

24-кесте – «Сауат ашу» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлімдер/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
1 -сынып	-	-	2*	2*

*Бөлімдер/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалауда сөйлеу қызметінің екі түрі біріктіріледі (мысалы, тыңдалым және айтылым; оқылым және жазылым).

Жиынтық бағалау түрлері әр түрлі болуы мүмкін (диктант, тест, өзіндік жұмыс, мазмұндама, сөздік диктант және т.б.), ең бастысы, олар әрбір бөлімнің мақсаттары мен міндеттерін көрсетуі қажет. Жиынтық жұмыс үшін мұғалім жеке дәптер немесе папка арнауды ұсына алады.

Қазақ тілі (Т1) (оқыту қазақ тіліндегі сыныптар үшін)

«Қазақ тіл» пәні бастауыш мектепте гуманитарлық білім берудің бастапқы өзегі болып табылады. Бастауыш мектепте «Қазақ тілі» пәнін оқытудың мақсаты – сөйлеу әрекетінің түрлерін: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылымды дамыту арқылы тіл туралы бастапқы білімді меңгерту және оны тілдік нормаларды сақтай отырып, оқу әрекеті мен күнделікті өмірде қолдану.

Пәнді оқытудың басты ерекшелігінің бірі білім алушылардың сауаттылығын арттыру және тілін дамыту мақсатында жазба жұмыстарын жүргізіп отыру болып табылады.

Оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 2-сыныпта – аптасына 4 сағаттан, оқу жылында – 136 сағатты;
- 2) 3-сыныпта – аптасына 4 сағаттан, оқу жылында – 136 сағатты;
- 3) 4-сыныпта – аптасына 4 сағаттан, оқу жылында – 136 сағатты

күрайды.

«Қазақ тілі» пәнін оқытуда педагогикалық тәсілдемелер мен технологияларды қолдануға болады:

- 1) оқытудың коммуникативтік (қарым-қатынастық) тәсілдемесі – әрекеттік тәсілдеме (сөйлеу әрекетінің түрлері бойынша дамыту);
- 2) дамыта оқыту технологиясы (білім алушылар оқу әрекетінің жүйесін игереді, өзінің іс-әрекетін жоспарлауды және оны басқаруды үйренеді);
- 3) зерттеушілік тәсілдеме (білім алушылар «нені білемін?, нені білгім келеді?, нені үйрендім?» тұрғысынан өз әрекетін талдауға үйренеді);
- 4) саралап оқыту технологиясы (білім алушыларды қабілетіне, мүмкіндігіне, ерекшелігіне қарай оқыту міндетін қою);

5) жүйелі-әрекеттік тәсілдеме (білім алушы білімді дайын күйінде алмай, оны өзі өндіруден, өз оқу әрекетінің мазмұны мен түрлерін ұғынудан, оның ережелер жүйесін түсіну мен қабылдаудан, жетілдіруге белсенді қатысудан тұрады).

Пәннің мазмұны мәтін түрлері, көркем шығармалар мен аутентті материалдар арқылы білім алушылардың сөздік қорын жаңа сөздермен толықтыруды, оқығаны бойынша пікір білдіруді және оны дәлелдеуді, белгілі бір тақырыпқа байланысты өз ойын толық, жүйелі, түсінікті етіп ауызша және жазбаша жеткізе білуге дағдыландыруды, мәтін бойынша сұрақтар құрастырып, мүмкін болатын жауаптарды болжап, өзін-өзі бағалауды, мәтін бөлімдері арасында мағыналық байланыс орнатуды, жоспар құруды, сөйлеу мәдениетін қалыптастыруды қамтиды.

Тілдің фонетикалық, лексикалық, грамматикалық және орфографиялық құбылыстары мен фактілері өзара байланыста оқытылады және олардың білім алушыларының сөйлеу практикасында қолдануына бағытталған.

Оқу мақсаты бір тоқсан ішінде сөйлеу әрекетінің түрлері бойынша үйлестіріледі. Сөйлеу әрекетінің түрлері бойынша (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) оқу мақсаттарын біріктіре алады. Бір сабақта әртүрлі негізгі дағдылардың 2-3 оқу мақсатын біріктіруге болады. Білім алушылардың оқу мақсатын меңгеру деңгейіне қарай мұғалім сағат санын өзі бөле алады.

Пән бойынша 2-4-сыныптардағы жазба жұмыстарының көлемі келесі кестеде көрсетілген (3-кесте).

25-кесте – «Қазақ тілі» пәні бойынша жазба жұмыстарының түрлері және көлемі

Жазба жұмыстарының түрлері	2-сынып	3-сынып	4-сынып
Сөздік диктант	5-7 сөз	9-12 сөз	12-15 сөз
Диктант	25-30 сөз	35-50 сөз	55-70 сөз
Көшіру	25-30 сөз	35-50 сөз	55-70 сөз
Мазмұндама	40-60 сөз	60-80 сөз	80-100 сөз
Шығарма	25-35 сөз	35-55 сөз	65-70 сөз

Ұсынылған жазба жұмыстарының түрлерін қалыптастырушы және жиынтық бағалау жұмыстары ретінде жүргізуге болады. Мұғалім қажеттілігіне қарай қосымша жазба жұмыстарының түрлерін өткізе алады, сынып журналына олардың нәтижелері қойылмайды, ал аралық мониторинг түрі бойынша білім алушылардың жетістіктерін және жүргізілген жұмыстардың нәтижесі кері байланысты жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Оқыту сипатындағы шығармашылық жұмыстардың түрлерін және оның кезеңдерін мұғалім қалауы бойынша жүргізеді.

Мұғалім жазбаша жұмыстарды өткізуде дескрипторлары бар

критерийлер құрастырады. Жазбаша жұмыстардың дескрипторлары анық және нақты болуы тиіс. Олар тапсырманы орындаудың қай кезеңінде білім алушы қиындыққа және оларды түзетуге тап болды дегенді анықтауға мүмкіндік береді. Бұл білім алушылар мен ата-аналарға конструктивті кері байланыс беруге мүмкіндік береді. Төменде ұсыным сипатында критерийлермен жұмыс жасаудың шамамен түрлері берілген (4-кесте).

26-кесте – Пән бойынша жазба жұмыстарының түрлері

№	Жұмыс түрлері	Критерийлер/дескрипторлар
1.	<i>Диктант (грамматикалық тапсырмаларымен)</i>	<ul style="list-style-type: none"> - мәтінді бұрмалаусыз жазады: әріптерді қосу және ауыстыру, тастап кету; - әріптер мен дыбыстар арақатынасын белгілей білу; - грамматикалық тапсырмаларды орындау; - оқылған материал бойынша тыныс белгілерін қою; - жазу кезінде сөздерді дұрыс жазу; - сөздерді жазу барысында орфографиялық нормаларды сақтай білу
2.	<i>Мазмұндама</i>	<ul style="list-style-type: none"> - мазмұндау кезінде ойды өзгертпей сақтай білу; - орфографиялық нормаларды сақтай білу.
3.	<i>Шығарма</i>	<ul style="list-style-type: none"> - жоспар құра білу; - ой бірізділігін сақтай білу; - орфографиялық нормаларды сақтай білу.
4.	<i>Көру диктанты</i> Бұл диктант түрі білім алушылардың көру, есту, есте сақтау, затты тану сияқты қабілеттерін дамыту мақсатында жүргізіледі. Көру диктанты үшін әріп, буын, жеке сөздер, сондай-ақ жазылуы қиын сөздер мен сөз тіркестері және шағын мәтіндер, жұмбақтар, мақалдар, жаттауға берілген өлеңдерді алуға болады.	<ul style="list-style-type: none"> - есте сақтау арқылы мәтін жаза білу; - емлені жазу кезінде ережелерді қолдана білу; - оқылған материал бойынша тыныс белгілерін қою; - жазылған мәтін үлгісі бойынша тексеру.
5.	<i>Шығармашылық диктант</i> — үйрету диктанттарының ішінде мазмұн, құрылым, әдіс-тәсіл жағынан ең күрделісі, білім алушылардың ойлау қабілетін, сөздік қорын, білім деңгейі мен өздігінен жұмыс істеудегі шеберліктерін арттыру көрсеткіші. Бұл диктанттың көп нүктенің орнына тиісті әріптерді қою, сөздерді дұрыс орналастыру арқылы сөйлем құрау, басы жазылған мәтінді аяқтау сияқты басқа диктанттарға ұқсамайтын	<ul style="list-style-type: none"> - белгілі бір сөзді немесе грамматикалық нысанды таңдай біледі; - сөздерді жазу кезінде орфографиялық ережені қолдана алады.

	өзгешеліктері болады.	
6.	Графикалық (сызба) диктантты сөйлемдегі сөздердің байланысын сызба арқылы көрсету, керісінше, берілген сызба бойынша сөйлем құрау сияқты түрлі нұсқада жүргізуге болады	- емлені жазу кезінде ережелерді қолдана білу;
7.	Суретті диктант (дыбыссыз диктант) – мұғалімі үнсіз пәндік суретті көрсетеді, білім алушылар заттың атауын жазады.	- суреттегі бейнені сөздермен сәйкестендіре білу; - бейнеленген суретті сөздермен жаза білу; - емлені жазу барысында ережелерді қолдана білу
8.	Еркін диктант мәтінді жазу барысында білім алушылар жекелеген сөздерді ауыстыра алады, сөйлемнің құрылымын өзгерте алады. Мәтін әуелі тұтас оқылады, сонан соң бөліктері бойынша (3-4 сөйлем); әрбір бөлігі қайталап оқығаннан кейін жазылады. Білім алушылар мәтіннің әр бөлігін есте сақтау арқылы жазады. Бұл жұмыс түрі білім алушыларды мазмұндама жазуға дағдыландырады.	- сөздерді мағынасы жағынан таңдай біледі/алмастыра алады; - мәтіннің бөлігі бойынша есте сақтай отырып, жаза біледі; - сөздерді жазу кезінде орфографиялық ережелерді қолданады; - оқылған материал бойынша тыныс белгілерін қоя біледі.
9.	Өздік диктант Білім алушылар өтілген материалдарға байланысты әріптер мен буындарды, сөз бен сөз тіркестерін және жекелеген сөйлемдер мен жаттап алған өлең, жұмбақ, жаңылтпаш, мақал-мәтелдерді естеріне түсіріп, ойлана отырып өз бетінше жазады. Диктанттың бұл түрінің өткенді қайталап, тіл ұстартуда маңызы зор. Мұғалім өздік диктантты қай күні болатынын, нені қайталап келу керектігін білім алушыларға алдын ала ескертіп қояды.	- емлені жазу кезінде ережелерді қолдана біледі
10.	Іріктеу диктанты – есту немесе көру диктантының түрі. Бүкіл мәтінді жазу емес, тек қана оқылған ережелер орфограммасы бар сөздерді, сөз тіркестерін, сөйлемдерді жазғызу. Қосымша тапсырма қоса жүруі мүмкін.	- оқылған орфограммалары бар сөздерді таңдай біледі; - сөзді жазу кезінде орфографиялық ережені қолдана біледі.

Пән бойынша жиынтық бағалау бөлім бойынша (БЖБ) және тоқсан бойынша (ТЖБ) жиынтық бағалау рәсімдерінің нақты санымен әр тоқсанда 1 рет өткізіледі. Төменде бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны (5-кесте).

27-кесте – «Қазақ тілі» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сыныптар	Бөлімдер/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
2-сынып	2*	2*	2*	2*
3-сынып	2*	2*	2*	2*
4-сынып	2*	2*	2*	2*

*Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалауда сөйлеу қызметінің екі түрі біріктіріледі (мысалы, тыңдалым және айтылым; оқылым және жазылым)

Әдебиеттік оқу

«Әдебиеттік оқу» пәнінің мақсаты – бастауыш сынып білім алушыларының көркем шығарманы сезіммен қабылдауы, түсінуі, санасында қайта жаңғырта алуы және шығармадан қабылдағанын өзінің шығармашылық әрекетінде жүзеге асыруға ұмтылуы арқылы функционалдық сауаттылығын қалыптастыру.

Оқу бағдарламасында әдеби-шығармашылық қабілеттерін дамыту қарастырылған. Нақты шығармаларды оқып білу және қажетті шығармашылық тапсырмаларды орындау үшін мұғалім білім алушылардың даярлық деңгейіне байланысты сабақтар санын анықтайды.

Оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 2-сыныпта – аптасына 3 сағаттан, оқу жылында – 102 сағатты;
- 2) 3-сыныпта – аптасына 3 сағаттан, оқу жылында – 102 сағатты;
- 3) 4-сыныпта – аптасына 3 сағаттан, оқу жылында – 102 сағатты

күрайды.

Оқу дағдысы негізгі оқу дағдысы болып табылады, сондықтан оны қалыптастырғанда, кезең-кезеңмен жұмыс істеу маңызды: дұрыс оқу (дыбыстар мен әріптерді сәйкестендіру, буындар құрауы); түсініп оқу (оқылған сөздің мағынасын түсіну және олардың мағынасын түсіндіру); шапшаң (тұтас сөздерді дұрыс және түсініп оқу); мәнерлеп (дұрыс, түсініп және шапшаң оқуға және ақпараттың мазмұнына өзінің көзқарасын білдіру).

Білім алушылардың оқу дағдыларының қалыптасуын ескере отырып, мұғалім төмендегі міндеттерді қояды:

- *екінші сыныпта* сөз бен сөз тіркестерін тұтас оқуға біліктерінің қалыптасуын; оқу қарқыны бойынша оқылған мәтіннің мазмұны түсінуін, оқу кезінде кідіріс жасай білуін, тиісті тыныс белгілерін қоюын, интонациясын, кейіпкерлерінің ерекшеліктері тән қасиеттерді білуін тексереді;

- *үшінші сыныпта* негізгі құралдардың мәнерлілігін пайдалануда өлеңдер және шығармалар мәтінін оқу мәнерлілігін тексеру, дауыстап және іштей оқуда оқылған мәтіннің мәнін түсінуін, сонымен қатар, оқу техникасын тексерудің негізгі міндеттерін тұтассөздермен оқи білуінің қалыптасуын тексереді;

- *төртінші сыныпта* оқу дағдысы: шығарманы іштей көз жүгіртіп, шолып, түртіп алып, сұрақтар қоя отырып, қажетті ақпаратты тауып, белгі қойып оқу, талдау жасап оқу, сын тұрғысынан бағалап оқу.

28-кесте – Оқу дағдыларының нормалары

Сыныптар	I	II
	жартыжылдық	жартыжылдық
2-сынып	40-45 сөз	50-55 сөз
3-сынып	60-65 сөз	65-70 сөз
4-сынып	75-80 сөз	80-90 сөз

Ескерту: шылау, одағай, еліктеу сөздер, қос сөздер жеке сөз ретінде саналады. Білім алушылардың оқу техникасы оқу дағдысын қалыптастыру бойынша одан әрі оқыту алгоритмін құру үшін критерий болып табылатынын ескеру маңызды.

Оқу қарқыны (жылдамдығы) оқу тәсіліне, түсінуіне және мәнерлілігіне тікелей байланысты екенін және сол арқылы оқу дағдысының толыққанды қалыптасатынын есте ұстау қажет.

Білім алушылардың дайындық деңгейіне байланысты қажет болған жағдайда, мұғалім таңдауы бойынша басқа да әдеби шығармаларды оқуды тізбеге қосуға болады. Ол шығармалар білім алушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес болуы керек.

«Әдебиеттік оқу» пәні бойынша мұғалім әр түрлі қосымша жұмыстарды жүргізуі мүмкін және тапсырмалардың критерийлері мен дескрипторлары даалдын ала дайындалады. Мұғалім шығармашылық жұмыстарды өткізу кезеңі мен түрлерін өзі анықтайды. Төменде ұсыным сипатында критерийлермен жұмыс жасаудың шамамен түрлері берілген (7-кесте).

29-кесте – Пән бойынша жұмыс түрлерінің үлгісі

№	Оқудың түрлері	Критерийлер/дескрипторлар
1.	Алгоритм бойынша әңгіме құрау	<ul style="list-style-type: none"> - алгоритм бойынша әңгіме құрай алады; - әңгімедегі оқиғалардың дәйектілігін анықтайды; - әңгімені аяқтай алады; - құралған әңгімені жазады
2.	Кейіпкердің атынан хат	<ul style="list-style-type: none"> - сөйлемдерді нақты әрі анық құрайды; - дәйектілікті сақтайды; - кейіпкердің іс-әрекетін бағалай алады, қорытынды жасай алады
3.	Кейіпкерге хат Мұғалім шығарманы өз қалауы бойынша таңдайды. Ал білім алушылар хат жазатын кейіпкерін өз бетінше таңдайды.	<ul style="list-style-type: none"> - өз хатына ат қоя алады; - тірек сөздерді пайдалана отырып, ұсынылған тақырып бойынша хат жазады; - өз ойын қисынды және жүйелі түрде жеткізеді; - сөйлемнің ойын дәл жеткізеді; - кейіпкердің іс-әрекетін сипаттайды; - кейіпкердің іс-әрекетін бағалай алады, қорытынды жасай алады
4.	Санамақ құрастыру Санамақ –баланың есептеу, ойлау қабілетін дамытуға арналған тілдік құралы.	<ul style="list-style-type: none"> - санамақтарды мақал-мәтелдерден, жұмбақтардан, т.б. ажырата алады; - санамақ құрастырудың принципін түсінеді; - өзінің құрастырған санамағына таныстырылым жасайды
5.	Диалог	<ul style="list-style-type: none"> - диалог түрінде сөйлесе алады; - диалогтің басында, ортасында және соңында айтылатын сөйлемдерді дұрыс қолданады;

		<ul style="list-style-type: none"> - ойын түсінікті және дұрыс жеткізе алады; - сөздік қорын көрсете алады
6.	<p>Кітап жасау</p> <p>Шығармашылық жобаның бұл түрін (жеке немесе топтық) әртүрлі техникада орындауға болады. Бұл өзі суреттерін салып, қолымен жазылған кітап болуы мүмкін. Кітапты аппликациямен әрлеуге болады. Кітап әртүрлі мазмұнда бола алады: «Бұл қандай аң?»; «Ақ» сөзімен тұрақты сөз тіркестері, иллюстрацияланған (суретті) сөздік.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - шығармашылық жобаның тақырыбын анықтайды; - кітаптың мазмұнын ойластырады (ресурстарды таңдайды); - суреттермен әрлейді; - суреттер мазмұнына сәйкес келеді
7.	<p>Берілген рифма бойынша өлең (буриме) шығару және басқа да өлең түріндегі шығармаларды ойлап табу; сондай-ақ бірінші жолдың екінші жолын ойлап табу және т.б.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - екі немесе бірнеше сөздердің қосымшаларынан, соңғы буындарынан ұйқасым таба алады; - берілген рифмаға сәйкес сөздерді таңдай алады; - берілген тақырыпқа сәйкес өленді жалғастыра алады
8.	<p>Ертегілер елінде</p> <p>Әртүрлі ертегілерден сюжеттерді және кейіпкерлерді таңдайды, оларды біріктіріп, ертегі ойластырады. Білім алушылар кейіпкерлерін алмастыра отырып, өздерінің сүйікті ертегілерін ала алады.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - әртүрлі ертегілердің кейіпкерлерін бір сюжетке біріктіре алады; - ойластырған ертегісі түсінікті; - оқиғалардың дәйектілігін сақтайды
9.	<p>Аяқталмаған әңгіме</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ұсынылған бастамасы бойынша әңгімені жалғастырады; - әңгімедегі оқиғалардың дәйектілігін анықтайды; - әңгімені аяқтай алады
10.	<p>Оқылған шығармаға диафильм салу</p>	<ul style="list-style-type: none"> - мәтінді мұқият тыңдап, сұрақтарға жауап береді; - мәтінді аяқталған мазмұндық бөліктерге бөле алады; - әр бөліктің негізгі ойын анықтай алады; - әр бөлікке ат қояды; - дәйекті жоспар құрады; - диафильм салады

Пән бойынша жиынтық бағалау бөлім бойынша (БЖБ) және тоқсан бойынша (ТЖБ) жиынтық бағалау рәсімдерінің нақты санымен әр тоқсанда 1 рет өткізіледі. Төменде бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны (8-кесте).

30-кесте – «Әдебиеттік оқу» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сыныптар	Бөлімдер/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
2-сынып	2*	2*	2*	2*
3-сынып	2*	2*	2*	2*
4-сынып	2*	2*	2*	2*

* Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалауда сөйлеу қызметінің екі түрі біріктіріледі (мысалы, тыңдалым және айтылым; оқылым және жазылым)

«МАТЕМАТИКА ЖӘНЕ ИНФОРМАТИКА» БІЛІМ САЛАСЫ

«Математика және информатика» білім беру саласының мазмұны «Математика» және «Ақпаратты-коммуникациялық технологиялар» пәндері арқылы жүзеге асырылады.

Математика

«Математика» оқу пәні ретінде бастауыш білім берудің маңызды мақсаттары мен міндеттерін жүзеге асыруда елеулі үлес қосады. Математика бойынша бастапқы білім сыни тұрғыдан ойлау қабілетін дамытады, зерттеу және қарым-қатынастың, математикалық білімді өмірде қолданудың алғашқы дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

Бастауыш сынып білім алушылары математика курсын игере отырып, талдау, синтездеу, жіктеу, салыстыру, себеп-салдарлық қатынастар мен заңдылықтарды анықтауды үйренеді, түрлі заттар мен қоршаған орта құбылыстарын сипаттау үшін математикалық тілдің негіздерін игереді, білім мен іс-әрекет тәсілдерін меңгереді, мұның барлығы жинақтала келе оқи білуге негіз болады.

«Математика» пәнін оқыту бейнелік және логикалық ойлауды дамытуға, математикалық тілді дамытуға, оқу-танымдық және практикалық міндеттерді шешуге, айтылған пікірді дәйектеу, дәлелдеу, негіздеу біліктерін дамытуға, басқалардың пікірлерін бағалау және қабылдауға бағытталған.

«Математика» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 1-сынып – аптасына 4 сағат, оқу жылында – 132 сағат;
- 2) 2-сынып – аптасына 4 сағат, оқу жылында – 136 сағат;
- 3) 3-сынып – аптасына 5 сағат, оқу жылында – 170 сағатты;
- 4) 4-сынып – аптасына 5 сағат, оқу жылында – 170 сағатты құрайды.

4-сыныпта сабақтастық және тереңдету принципін сақтай отырып, математиканы оқытудың бүкіл курсы бойында білімдер және дағдыларды жүйелі дамыту және тереңдете түсу қамтамасыз етіледі.

«Математика» оқу пәнінің мазмұны білім берудің кейінгі деңгейлерінде жалғасын табатын бес бөлімнен тұрады:

1. Сандар және шамалар.
2. Алгебра элементтері.
3. Геометрия элементтері.
4. Жиындар. Логика элементтері.

5. Математикалық модельдеу.

Білім алушылардың математика курсы бойынша білімдерінің сабақтастығын қамтамасыз ету үшін пәннің оқу бағдарламасына 2013 жылғы бастауыш білім беру деңгейінің оқу бағдарламасында қарастырылмайтын «Комбинаторика», «Тізбектер», «Жиындар және олармен орындалатын амалдар» деп аталатын жаңа бөлімшелер енгізілді. Жаңа оқу бағдарламасында негізгі және жоғары мектептерде геометрияны табысты меңгерудің алғышарты болып табылатын «Геометриялық фигуралар» бөлімшесі кеңінен қарастырылған.

Бұл бөлімшелерді оқып-үйрену 4-сыныптың білім алушыларында логикалық ойлаудың, процестер мен құбылыстарды талдау, себеп-салдарлық байланыстарды табу, бұл құбылыстардың заңдылықтары мен тенденцияларына шудағыларының дамуына ықпал етеді. Бұл сипаттағы тапсырмалар TIMSS халықаралық зерттеулерінде кездеседі.

«Математика» пәні бойынша мұғалім алдын ала дайындалған критерийлер мен дескрипторлар бойынша әр түрлі қосымша тапсырмалар мен жұмыстарды жүргізе алады.

31-кесте – Жұмыс түрлері мен критерийлері

№	Жұмыс түрлері	Критерийлер/дескрипторлар
1	<i>Берілген мәліметтері жетіспейтін есептерді шешу</i> Білім алушылар сандары, шарты мен сұрағы бар есептердің шығару жолдарын жақсы түсіну үшін оларға жетіспейтін мәліметтері бар есептерді ұсынуға болады.	- мәліметтері толық емес есептерді ажырата біледі; - есепті жетіспейтін мәліметпен толықтыра алады; - жазбаны нақты мәліметтермен толықтыра алады
2	<i>Артық мәліметтер берілген есептерді шешу</i> Білім алушылар сандары, шарты мен сұрағы бар есептердің шығару жолдарын жақсы түсіну үшін оларға артық мәліметтері бар есептерді ұсынуға болады.	- артық мәліметтері бар есептерді ажырата алады; - есептің шартын өзгерте және дәлелдей алады; - бақылай, салыстыра және қорытынды шығара алады
3	<i>Графикалық модельдеу</i> Графикалық модель – сюжеттік есептің сызбасы, ол білім алушыларға есеп шартында берілген абстрактілі қатынастарды нақты кеңістіктік формада түсінуіне көмектеседі.	- есеп мәтінін сызбамен келтіре алады; - есеп мәтінін және оған сай келетін сызбаны сәйкестендіре алады; - есептің берілгендерімен модельді толтыра алады; - сызба бойынша есеп құрастыра алады
4	<i>Заңдылықтарды табу және өзінің заңдылықтарын жасауға арналған шығармашылық тапсырмалар.</i> Математикалық заңдылық – бұл белгілі бір ереже. Осы ереже бойынша элементтердің сандық, пішіндік немесе басқа да қатарында белгілі бір сәйкес	- заңдылық – бұл белгілі бір ереже, іздеу екенін біледі; - элементтері/заттар белгілі бір ереже бойынша орналасқанын түсінеді; - топтастыра және қорытынды жасай алады.

	тәртіппен элементтердің немесе олардың қасиеттерінің қайталануы немесе өзгеруі болып табылады.	
--	--	--

Пән бойынша жиынтық бағалау бөлім бойынша (БЖБ) және тоқсан бойынша (ТЖБ) жиынтық бағалау рәсімдерінің нақты саны әр тоқсанда 1 рет өткізіледі. 1-сыныпта пән бойынша жиынтық бағалау үшінші тоқсанда өткізіледі. Төменде бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны (5-кесте).

32-кесте – «Математика» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сыныптар	Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
1-сынып	-	-	3	3
2-сынып	3	3	3	3
3-сынып	3	3	3	3
4-сынып	3	2	2	3

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ)

Бастауыш мектепте АКТ пәнін оқытудың мақсаты оқушылардың заманауи ақпараттық технологияларды практикада тиімді пайдалану үшін компьютерлік дизайн, ақпаратты ұсыну және өңдеу, Интернетте жұмыс істеу, есептік ойлау және робототехника бойынша базалық білімдер мен дағдыларды қамтамасыз ету болып табылады.

2019-2020 оқу жылында республиканың жалпы білім беретін мектептерінің 3 сыныптарындағы АКТ пәнін оқыту МЖӘ-нің 17-тармағына сәйкес «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» пәні бойынша бастауыш білім берудің жаңартылған деңгейінің 1-4 сыныптарына арналған. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына, ҚР Білім және ғылым министрінің № __, __ бұйрығымен бекітілген)

3-сынып үшін «Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар» мектебінің негізгі мазмұны:

1) Компьютер және компьютерлік құрылғылар: кіріс және шығыс құрылғылары; бағдарламалық қамтамасыз ету: компьютерлік бағдарламаларды тағайындау, бағдарлама мәзірі, мәзір пәрмендерін, файлдар мен қалталарды пайдалану, файлдарды компьютерде ашу және сақтау; қауіпсіздік техникасы: қауіпсіздік ережелері;

2) «Ақпаратты ұсыну және өңдеу»: мәтіндер: мәтінді редакторды тағайындау, бағдарлама мәзірі, мәтінді теру және редакциялау, әріптер мен параграфтарды пішімдеу, мәтін үзіндісі бар операциялар, таңбаларды кірістіру; Графика: графикалық редакторды тағайындау, сызбаларды ашу

және сақтау, редактор құралдарын пайдаланып бейнелер жасау, сурет салуды өңдеу, суреттерді өңдеу, кесу, сызуды айналдыру және өлшемін өзгерту, суреттің фрагментін көшіру; презентациялар: презентациялар жасау, бағдарлама мәзірі, презентацияларды ашу және сақтау, слайдқа мәтін және суреттер орналастыру, слайдтар арасында ауысу, жобалық презентациялар, дыбыстарды енгізу; мультимедиа: аудио ақпараттың кіріс және шығыс құрылғылары, дыбыстық редакторды тағайындау, дыбыстарды жазу, өңдеу және ойнату, дыбыстық әсерлерді қолдану;

3) «Интернетте жұмыс істеу»: ақпаратты іздестіру: веб-браузерді тағайындау, іздеу жүйелері, кілт сөздерді іздеу; ақпарат алмасу: ақпарат алмасу жолдары, таңдалған мәтінді және суреттерді құжатқа көшіру; Интернеттегі қауіпсіздік: интернетте жұмыс істеудің қауіпсіздік ережелері.

Бастауыш мектепте «АКТ» пәнін оқыту негізгі мектептегі информатиканың негізгі курсының оқытудың пропедевтикасын қамтамасыз етеді.

Ақпараттық технологиялар әртүрлі білім беру салаларымен интеграциялау үшін ресурстарды және техникалық құралдарды қамтамасыз ететін басқа да тақырыптарды зерттеудің жаңа құралы болып табылады.

2019-2020 оқу жылындағы республикалық жалпы білім беретін мектептердің 4-ші сыныптарында АКТ пәнін зерттеу МЖМ-нің 19-шы абзацына сәйкес жаңартылған мазмұнға сәйкес бастауыш білім берудің 1-4 сыныптарына арналған ақпараттық-коммуникациялық технологиялар пәні бойынша жүзеге асырылады. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына, ҚР Білім және ғылым министрінің № __, __ бұйрығымен бекітілген)

4 сыныптарға арналған «Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар» пәнінің негізгі мазмұны

1. «Компьютер»: компьютерлік құрылғылар, компьютерлік және жылжымалы жабдықтардың ескіруіне ғылыми-техникалық прогрестің әсері.

Қауіпсіздік: құпия сөз критерийлері;

2. «Ақпаратты ұсыну және өңдеу»:

Мәтін: Мәтіндегі кестелер.

Презентациялар: слайдтың орналасуы, объектілердің анимациясы; бейне және дыбыс кірістіріңіз.

Мультимедиа: бейне жасау;

3. «Интернетте жұмыс істеу».

Ақпаратты іздеу: компьютердегі файлдар мен қалталарды іздеу.

Ақпаратты ортақ пайдалану: браузер параметрлері (бетбелгілер, тарих және жүктеулер).

Электронды пошта: хабарламаларды қабылдау және жіберу, тіркелген файлдармен хабарламалар;

4. «Есептік ойлау».

Алгоритмдер: кірістірілген циклдар, логикалық операторлар, салыстыру операторлары.

Бағдарламалау: ойын бағдарламалау ортасындағы айнымалы мәндер,

өзіңіздің сценарийлеріңіз бойынша ойын дамыту;

5. «Робототехника»: түс сенсоры; ультрадыбыспен түрлендіргіш.

«Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

1) 3-сыныпта аптасына 1 сағат, оқу жылы бойынша 34 сағат;

2) 4-сыныпта аптасына 1 сағат, оқу жылы бойынша 34 сағат.

Қазақстан Республикасындағы орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында жаңартылған білім беру бағдарламаларын әзірлеушілер «Информатика» пәні мұғалімдеріне төмендегідей кеңестер береді: топтарда жұмыс ұйымдастыру кезінде дифференциалды, жеке тұлғалық, құзыреттілік, интеграциялық, жүйелік және басқа тәсілдерді қолдану; зерттеу жұмыстары, проблемалық оқыту, жинақталған сыни ойлауды қолдану, ақпаратты сақтау және жіберу, жобалық жұмыстар, әр түрлі жағдайларда үйренген дағдыларын пайдалануға оқушыларды ынталандыру, басқа пәндік салалар бар интеграцияланған әдістерді пайдалану. Сондай-ақ, белсенді оқыту стратегияларын қолдануға (тапсырмаларды орындау арқылы практикалық дағдыларды енгізу); кері байланыс (оқушылар арасында немесе мұғалім мен оқушы арасында); оқуды ынталандыру (оқушыға сенімділік беру); оқыту сапасын жақсарту (сараланған тапсырмалар). Бастауыш мектепте «Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар» пәнін оқып-үйренуді бастауыш мектепте информатиканың негізгі курстарын зерттеудің пропедевтикасы қарастырылғандықтан, бұл ұсынымдар да маңызды. Осылайша, бастауыш сыныптарда «Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар» пәнін оқытудың әдістемелік ерекшелігі бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктерін және «Информатика» пәнінің ерекшеліктерін ескере отырып, оқытудың белсенді формалары мен әдістерін оқу үдерісіне біріктіру болып табылады.

Ақпараттық технологиялар әртүрлі білім беру салаларымен интеграциялау үшін ресурстарды және техникалық құралдарды қамтамасыз ететін басқа да тақырыптарды зерттеудің жаңа құралы болып табылады.

«Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» пәні бойынша мектептердің сыныпты екі топқа бөлуге құқығы бар.

«ЖАРАТЫЛЫСТАНУ» БІЛІМ САЛАСЫ

«Жаратылыстану» білім саласының мазмұнында «Жаратылыстану» пәні ұсынылады.

«Жаратылыстану»

«Жаратылыстану» пәнінің мазмұны «Адам – Табиғат» ғылыми білім жүйесі аясында қарапайым деңгейді қамтамасыз етеді.

Бастауыш мектепте «Жаратылыстану» пәнін оқу және меңгеру қоршаған әлемнің күрделілігі мен көпқырлылығын, сондай-ақ табиғи құбылыстар мен процестердің өзара байланысын; жанды және жансыз табиғатта болып жатқан кейбір табиғи құбылыстар мен процестердің себептерін; жаратылыстану-ғылыми білімнің адамның көптеген іс-әрекет

түрлері үшін маңыздылығын; алуан түрлі практикалық және зерттеу әрекеттері арқылы алынған білімнің күнделікті өмірмен байланысын түсінуге бағытталған.

«Жаратылыстану» оқу пәні пропедевтикалық курсымен оқу пәндерінің «Биология», «Физика», «География» және «Химия» пәндерінен білім беруден кейінгі деңгейлерде, сондай-ақ негізгі зерттеу дағдыларын қалайды, кез келген сала үшін маңызды болып табылады.

Пәннің мазмұны адамның өмір сүру сапасын жақсарту құралы ретінде қоршаған ортаны ғылыми түсіну мен пайымын қалыптастыруға, күнделікті өмірде тіршілік қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін білімді қолдануға, білім алушылардың табиғи қызығушылығын дамытуға бағытталған.

Бастауыш мектепте білім алушылар негізгі мектептің барлық ғылыми жаратылыстану пәндері курстарынан алғашқы білімдерін алады. Бастауыш жаратылыстану-ғылыми білімді іске асыру мұғалімнің жоғары біліктілігін талап етеді.

«Жаратылыстану» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі: 1-сыныпта – аптасына 1 сағаттан, оқу жылында – 33 сағатты, 2-сыныпта – аптасына 1 сағаттан, оқу жылында – 34 сағатты, 3-сыныпта – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында – 68 сағатты, 4-сыныпта – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында – 68 сағатты құрайды.

Ұзақ мерзімді жоспардың «Жанды табиғат», «Заттар және олардың қасиеттері», «Жер және ғарыш», «Табиғат физикасы» бөлімдерінің әрқайсысы «Мен – зерттеушімін» бөлімше мақсаттарымен кіріктірілген, ол білім алушылардың білік және дағдыларын қалыптастыруға және дамытуға бағытталған.

«Жаратылыстану» оқу пәнін оқыту және мақсаттарын іске асыру кезінде экологиялық қауіпсіздік мәселелеріне, денсаулық сақтау технологияларына, зілзалалардың қауіп-қатерін азайту мен қауіпсіз ортаны құру мәселелеріне ерекше назар аударылуы тиіс.

«Жаратылыстану» оқу пәнін оқыту барысында әр тоқсанда жиынтық бағалау рәсімдерінің нақты саны қарастырылған.

33-кесте – Жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сыныптар	Жиынтық бағалаудың рәсімдері			
	I тоқсандағы ЖБ саны	II тоқсандағы ЖБ саны	III тоқсандағы ЖБ саны	IV тоқсандағы ЖБ саны
1-сынып	1	1	2	1
2-сынып	1	2	2	1
3-сынып	2	2	3	1
4-сынып	2	2	2	2

4-сынып мұғалімдеріне практикалық және зертханалық сабақтарда сандық зертханалық жұмыстарды және PASCO бағдарламалық қамтамасыз

етуді енгізуге ұсыныс беріледі. Бастауыш мектеп мұғалімі үшін PASCO сандық датчиктер жинағы оқу-зертханалық жұмысты ұйымдастыруға және «Қоршаған әлем» бағдарламасы бойынша демонстрациялық эксперименттер жүргізуге мүмкіндік береді, өйткені PASCO сандық датчиктері эргономикалық, қарапайым және сенімді пайдалануға болады. Оның көмегімен мұғалім білім алушыларға күрделі ғылыми ұғымдарды түсінуге, олардың арасындағы өзара байланысты көрсетуге көмектеседі. Температура, электр, магнетизм, жылу және суық, климат және ауа райы, адамның жүрек-қантамыр жүйесі және тағы басқалар сияқты күрделі ұғымдар мен құбылыстар бастауыш мектептің білім алушыларына түсінікті болады. Жинақтың көмегімен 64 зертханалық, жобалау-зерттеу жұмыстарын және демонстрацияларды өткізуге болады. PASCO бағдарламалық жасақтамасына сілтеме: <http://edcommunity.ru/equipment/brands/pasco/>

«АДАМ ЖӘНЕ ҚОҒАМ» БІЛІМ САЛАСЫ

«Адам және қоғам» білім беру саласының мазмұны «Дүниетану» және «Өзін-өзі тану» пәндері арқылы беріледі.

«Дүниетану»

«Дүниетану» оқу пәнінің мазмұны адам, табиғат және қоғам, оның ішінде отбасы, мәдениет, денсаулық, қарым-қатынас, ұлт, қауымдастық, мемлекет, қоршаған табиғи орта сияқты оқыту нысандарына тоғыстырылған.

Бұл оқу пәні негізгі және жоғары мектепте қоғамдық-гуманитарлық ғылымдар циклі пәндерінің негізін қалай отырып, олардың өзара байланысы мен тәуелділігі жөніндегі білім жүйесін құрайтын кіріктірілген пропедевтикалық пән.

Ол Қазақстан тұрғындарының әлеуметтік, моральдық, шығармашылық және коммуникативтік өмірінің жалпы бейнесін көрсетеді, өзі, үйі, отбасы мәселелері негізінде білім алушылардың қоршаған орта туралы түсініктерін дамытуға ықпал етеді.

«Дүниетану» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі: 1-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат; 2-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат; 3-сыныпта – аптасына – 1 сағат, оқу жылында – 34 сағатты; 4-сыныпта – аптасына – 1 сағат, оқу жылында – 34 сағатты құрайды.

«Дүниетану» пәні бойынша білім алушылардың білімі мен біліктілігі қалыптастырушы бағалау шеңберінде сұрақ-жауап нәтижелері, бақылау жұмыстарының, тест тапсырмалары, практикалық жұмыстар мен диктанттар нәтижелері бойынша кері байланыс беру және білім алушылардың жеке қажеттіліктерін ескере отырып, қажетті форматтағы сабақты құру мақсатында, сонымен қатар, рәсімдер саны нақты анықталынған жиынтық бағалау шеңберінде бағаланады және сынып журналына балл қою қарастырылады.

Мұғалім дүниетану сабақтарында пән бойынша қосымша жұмыс түрлерін өткізе алады. Өткізу мерзімі мен жұмыс түрлерін мұғалімнің өзі анықтайды. Төменде ұсыным ретінде критерийлері бар жұмыстардың

түрлері көрсетілген
(34-кесте).

34-кесте – Пән бойынша қосымша жұмыс түрлері

№	Жұмыс түрлері			Критерийлер/Дескрипторлар	
1	«Сөздерді кестеге бөлу»			<ul style="list-style-type: none"> - жануарларға не тән екенін біле алады; - адамға және жануарға не тән екенін біле алады; - адамға не тән екенін біле алады	
	№	Бұл жануарға тән (мұны жануарлар ғана жасай алады)	Бұл адамға және жануарға тән (мұны адам да және жануар да жасай алады)		Бұл адамға тән (мұны адам ғана жасай алады)
	1				
	2				
	Іріктелген сөздер жиынтығын көмек ретінде беруге болады: тыныс алу, қозғалу, ойлау, жасау, тамақтану, ұрпағына қамқорлық жасау, түрлі машиналарды ойлап табу, сурет салу, әуен шығару, олжасыныңізін аңду, ұзақ ұйқыға кету, азық табу, өсімдіктер өсіру, жануарларды асырау.				
2	«Өсімдікті таны» Білім алушылар өсімдіктер туралы сипаттау мәтінін оқиды немесе тыңдайды. - Мына өсімдікті атаңыз. - Адамдар оны қалай пайдаланады?			<ul style="list-style-type: none"> - өсімдіктің атауын сипаты бойынша анықтайды; - бұл өсімдіктің үшін қолданылатынын біледі	
3	«Жедел жәрдем» ойыны. Мысалы, - Жараларды емдеу үшін қандай өсімдіктер пайдаланылады? (алоэ, түймедақ, жолжелкен, орамжапырақ...) - Қызуды басу үшін қандай өсімдіктер пайдаланылады? (таңқурай, лимон) - Жүрек ұстамасы кезінде қандай өсімдік пайдаланылады? (валериан.) - Қандай шөптің көмегімен қалай күн соққысынан құтылуға болады? (басқа түйежапырақты қою керек) - Көруді жақсарту үшін қандай жемістерді адамдар тұтыну керек? (сәбіз, қаражидек.) - Қай гүлдің тұнбасына шаш жуғанда сары түс береді? Оларды атаңыз. (гүл, түймедақ.)			<ul style="list-style-type: none"> - жараларды емдеу үшін қандай өсімдіктердің қолданылатынын біледі; - қызуды басатын дәрі ретінде қандай өсімдіктер пайдаланылатынын біледі; - жүрек ұстамасы кезінде қандай өсімдікті қолданатынын біледі; - қандай шөптің көмегімен күн соққысынан сақтануға болатынын біледі; - адамдар көруді жақсарту үшін қандай жемістерді тұтынатынын біледі; - қандай шөптің тұнбасына жуылған шаштың түсі сары түсті болатынын біледі	
4	«Орман тыңшылары» ойыны Балалар орманда болған төтенше оқиғаларды, табиғаттағы кез келген өзгерісті (ағаштардың кесілуі, сүйікті алаңындағы көп гүлдердің жұлынуы, бұлақтың ластануы) зерттеп, тексеру жүргізеді.			<ul style="list-style-type: none"> - оқиғалар тізбегін құра алады; - өз тұжырымдарын жасай алады; - табиғатты қорғау туралы біледі	

5	«Құстар асханасы» Жобаның мақсаты – мектеп немесе үйдің ауласында құстардың тұрақты «асханасын» жасау және ұйымдастыру. Жобаның бірінші кезеңі – құстарға арналған үйшіктерді дайындау бойынша әдебиеттерді зерделеу, тәжірибе алмасу, жем жинау. Жобаның екінші кезеңі – дайындалған үйшіктердің көрмесі. Жобаның үшінші кезеңі – «асхананың» салтанатты ашылуы (презентация)	- құстардың үйшігі туралы ақпаратпен жұмыс жасай алады; - үйшікті жасай алады; - үйшікті таныстыра біледі
6	«Мен өзенді қорғаймын» экологиялық міндеті Төменгі жағын үнемі су шайып жататын жарды немесе жағалауды қалай бекітуге болатыны туралы ұсыныстарыңызды айтып көріңіз.	- өзенді құтқару үшін өсімдіктер тамырының пайдаланылатынын біледі; - өсімдіктің белгілі бір түрін (тамырымықты өсімдіктер) пайдалану керектігін дәлелдей алады; - қандай өсімдіктің сол жерде жақсы жерсінетінін біледі; - өз жауабын түсіндіре біледі
7	«Жасыл досқа» хат Мұғалім білім алушыларды белгілі бір жағдаятпен таныстырады. Балаларға хат жазуды, мысалы, ағашқа хат жазуды ұсынады. Жұмыс шағын шығарма түрінде (ойын элементтерінің болғаны жақсы) жүргізілуі мүмкін: конвертке хат салынып, суреттермен толтырылады, мекенжайы толтырылады.	- қандай да бір жағдаятқа ене алады; - хат жаза біледі
8	«Экологиялық мамандық» коллажы Жобаның бірінші кезеңі – экологиялық мамандықтар деп санауға болатын мамандық түрлері (орман шаруашылығының, қорықтардың қызметкерлері, экологиялық қызмет, көгалдандыру қызметкерлері, хайуанаттар бағының қызметкерлері, дәрігер, жүргізуші, ғарышкер, аула тазалаушы, бағбан, зертханашы және т. б.) туралы білу. Балалар осы мамандықтар туралы материал жинайды. Жобаның екінші кезеңі мамандықты қорғау болып табылады. Бұл кезде білім алушылар осы мамандықтар туралы әңгімелейді, фактілер келтіреді, суреттер, плакаттар, фотосуреттер көрсетеді, сюжеттерді ойнап көрсетеді.	- экологиялық мамандықтар туралы ақпарат жинай алады; - осы мамандықтың таныстырылымын жасай біледі
9	Табиғаттың «Шағым кітабы». Білім алушылар «Шағым кітабына» туған өлкесінің аумағында өсетін өсімдіктер мен тіршілік ететін жануарлардан келіп түсетін шағымдарды жазады. Жобаның бірінші кезеңі – қоршаған ортаның (жануарлар, өсімдіктер) жағдайын бақылау мақсатында экскурсия жасау, қосымша ғылыми әдебиеттерді зерделеу. Жобаның екінші кезеңі – өсімдіктер мен жануарлар атынан шағымдарды сипаттау әңгімесін жазу. Түскен шағымдарды талқылау және оларға жауап беру. Үшінші кезең – материалдарды безендіру.	- экскурсияда көргендерін салыстыра біледі; - қосымша әдебиеттермен жұмыс жасай алады; - өсімдіктер мен жануарлар атынан әңгіме жаза алады; - өзінің шағын кітапшасын жасай алады

	балалардың шығармашылық жұмыстары мен суреттері орналастырылған кітап жасау.	
10	Экологиялық жағдаят Жерге тасталынған банан қабығыбіздің климатта шамамен2 жылда ыдырайды. Пластикалық пакет шамамен 96 жылға ұзағырақ уақыттаыдырайды. Пакеттің ыдырауына, шіруіне неше жыл қажет?	- пакеттіңшіруіне неше жыл қажет екенін біледі; - табиғатты қорғау жөніндебіледі

Пән бойынша жиынтық бағалау бөлім бойынша (БЖБ) және тоқсан бойынша (ТЖБ) жиынтық бағалау рәсімдерінің нақты саны әр тоқсанда 1 рет өткізіледі. 1-сыныпта пән бойынша жиынтық бағалау үшінші тоқсанда өткізіледі. Төменде бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны (35-кесте).

35-кесте – «Дүниетану» оқу пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Жиынтық бағалау рәсімдері			
	I тоқсандағы ЖБ	II тоқсандағы ЖБ	III тоқсандағы ЖБ	IV тоқсандағы ЖБ
	саны	саны	саны	саны
1-сынып	2	2	2	2
2-сынып	2	2	2	2
3-сынып	2	2	2	2
4-сынып	2	2	2	2

«Дүниетану» оқу пәнін оқу барысында 4-сыныпта кіші мектеп жасындағы білім алушыларға жақын және түсінікті («Адам және оның отбасы», «Біздің мектеп», «Мемлекет және қоғам», «Салауатты өмір салты» және т.б.) «адам және қоғам» саласы бойынша бірқатар сұрақтарды енгізу ұсынылады. Оқу материалының мазмұны мұғалім мен білім алушының сабақтағы қызметін шектемейді, ал қарым-қатынастың түрлі формаларын қарастырады: пікірмен оқу, қайта жазу, сұрақтарға жауап беру, рөлдік ойындар. Осының барлығы дәстүрлі және дәстүрлі емес әдістерді пайдалануға мүмкіндік береді және білім алушылар мен шығармашыл ұстаздардан үлкен өзіндік жұмысты талап етеді. Оқу пәнін оқу кезінде тарихтан алынған материалдарды пайдалана отырып, рөлдік және іскерлік ойындар өткізу ұсынылады.

Сондай-ақ сандық білім беру ресурстарын пайдалану ұсынылады. Сандық білім беру ресурстары жиынтығында шартты түрде келесі блоктарды бөлуге болады:

1. интерактивті компоненттер – сұрақтар мен тапсырмалар, бақылау және өзіндік жұмыстар, интерактивті модельдер мен анимациялар;
2. демографика - иллюстрациялар, анимациялар, бейнеклиптер;
3. мәтіндер - мәтіннің параграфтары, дыбыс мәтіндері, ғалымдардың өмірбаяндары, кестелер;
4. мұғалім үшін материалдар-презентациялар және сабақтар.

5. Интерактивті компоненттер

БОР өзара байланысты оқу объектілерінің жиынтығы болып табылады:

- символдық нысандар (белгілер, таңбалар, мәтіндер, графиктер);
- бейнелі Нысандар (фото, суреттер);
- аудио ақпарат (ауызша мәтіндер, диалогтар, музыка);
- бейне Нысандар (анимациялар, модельдер, бейнесюжеттер);
- «виртуалды шындық» нысандары (тренажерлер, интерактивті модельдер, конструкторлар).

Көркем еңбек

«Көркем еңбек» – «Бейнелеу өнері» және «Еңбекке баулу» сияқты оқу пәндерін біріктіретін кіріктірілген пән.

«Көркем еңбек» пәні әртүрлі шығармашылық әрекеттің түрлері барысында көркем-технологиялық білім, білік және дағдыларды қалыптастыруға бағытталған.

Оқу пәні түрлі шығармашылық іс-әрекеттегі кеңістіктік-бейнеліқойлауын, шығармашылық ойлауын, рухани-адамгершілік мәдениетін, елесін, қиялын және аңғарымпаздығын, жеке тұлғаның қалыптасуын және өз ойын білдіруін дамытуды қамтамасыз ететін көркем-технологиялық білім, білік және дағдыларды қалыптастыруға бағытталған.

«Көркем еңбек» пәні бойынша *оқу жүктемесінің көлемі*:

- 1) 1-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 33 сағат;
- 2) 2-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат;
- 3) 3-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағатты;
- 4) 4-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағатты құрайды.

Түрлі материалдармен жұмыс істеу білім алушылардың технологиялық ойлауын, көркем-эстетикалық талғамын, шығармашылық, есте сақтау қабілеттерін, кеңістіктік қиялын, қиялы мен қол моторикасын дамытуға, көзбен нақты мөлшерлеу қабілетін жетілдіреді.

Оқу мақсаттары білім алушыларда белгілі бір дағды қалыптастыру үшін әрекет түрін, орындау техникасын, шығармашылық жұмысты жасаудың материалын мұғалімнің өзі таңдайтындай етіп тұжырымдалған.

«Көркем еңбек» пәні бойынша оқыту процесінде білім алушылардың АКТ құралдарын қолдану дағдыларын дамыту қажет. Ең алдымен, бұл көркем жұмыстарды жасау кезінде цифрлық компьютерлік технологияларды пайдалану, слайдтық презентацияларды жасау дағдыларын дамыту, шығармашылық жұмысты жасау үшін басқа білім алушылармен ынтымақтастық, қарым-қатынас жасау мен ақпарат алмасу жәнет.б.

«Көркем еңбек» сабақтарындамұғалімнің өзі анықтайтын әртүрлі көркемдік-шығармашылық әрекеттер қарастырылады. Бұл ретте көркемдік-шығармашылық әрекеттің негізгі үш түрі:

- құрылымдау;

- бейнелеу;

- сәндеу әрекеттері міндетті түрде іске асырылуы қажет.

«Көркем еңбек» пәні бойынша қалыптастырушы бағалау өткізіледі. Пән бойынша білім алушылардың қалыптастырушы бағалау нәтижелері білім алушылар мен ата-аналарға берілетін кері байланыс үшін материал болып саналады.

«Көркем еңбек» пәні бойынша жартыжылдық соңында және оқу жылының соңында «есептелінді»/«есептелінген жоқ» бағасы сынып журналына қойылады.

Мұғалім және білім алушылар әртүрлі жұмыс түрлерін орындау барысында еңбек гигиенасының және қауіпсіздік техникасының ережелерін сақтаулары қажет.

«ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ» БІЛІМ САЛАСЫ

«Дене шынықтыру» білім саласының мазмұнына «Дене шынықтыру» пәні енгізілген.

Дене шынықтыру

Дене шынықтыруды оқытудың мақсаты денені салауатты шынықтыруға, спорттық-спецификалық қозғалу дағдылары мен дене бітімі қабілеттерін меңгеруге бағытталған дене шынықтырудың негіздерін қалыптастыру болып табылады.

«Дене шынықтыру» пәнін оқытудың міндеттері: дене шынықтыру және спорт саласындағы теориялық білімдері мен тәжірибелік дағдыларын дамыту; өзінің дене және психикалық денсаулығын нығайту үшін ұмтылуға ынталандыру; білім алушылардың төзімділікке, ширақтыққа, күштілікке, ептілікке және икемділікке ықпал ететін қозғалыс дағдыларын дамыту; Отанға деген патриоттық сезімін, құрметтеуге, жауапкершілік пен өзара түсіністікке тәрбиелеу; білім алушылардың өз өмірлерінде салауатты өмір салтын ұстануға және үйренген дене-қимыл дағдыларын алдағы уақытта қолдануға ынталандыру; жалпы адамзат мәдениетінің бөлігі ретінде дене шынықтыру туралы түсініктерін қалыптастыру.

Пән бойынша оқу жүктемесінің көлемі аптасына:

1) 1-сыныпта 3 сағаттан, оқу жылында 99 сағатты;

2) 2-сыныпта – аптасына 3 сағаттан, оқу жылында 102 сағатты;

3) 3-сыныпта – аптасына 3 сағаттан, оқу жылында 102 сағатты;

4) 4-сыныпта – аптасына 3 сағаттан, оқу жылында 102 сағатты құрайды.

Дене шынықтыру мұғалімдері білім алушы организмнің анатомиялық-физиологиялық ерекшеліктеріне (жетілуіне) сәйкес өздерінің педагогикалық тәсілдерін бақылауы және өзгертуі тиіс.

«Дене шынықтыру» пәнінің сыныптар бойынша мазмұны:

- 1-2-сыныптар үшін: денсаулық туралы білу; қауіпсіздік ережесі; дене тәрбиесі дегеніміз не; күн тәртібі; жүру және жүгіру; секіру және лақтыру; ойын арқылы қарым-қатынас дағдыларын дамыту; сюжеттік-рөлдік қозғалмалы ойындар; бірқатар гимнастикалық фигураларды үйрену; қазақ

ұлттық қозғалыс ойындары; доппен және секіртпемен орындалатын ойындар мен тапсырмалар; ойын арқылы қарым-қатынас пен әлеуметтік дағдылар; қауіпсіздік ережесі; ойын арқылы шығармашылық қабілеттерін дамыту; ойын арқылы коммуникативті дағдыларын дамыту ойындары; ойынға шығармашылық идеялар; жеке қозғалыс белсенділігі; салауатты өмір салтын қалыптастыру; ашық ауада физикалық қозғалыс; жылдамдық, күш пен ептілік; секіруді дамыту үшін тапсырмалар; эстафета және қозғалмалы ойындар;

Пән бойынша бағдарламаның әрбір үшінші сағаты білім алушылардың қозғалыс белсенділігін (спорттық және қозғалыс ойындарының санын арттыру есебінен) және сауықтыру процесін арттыруға бағытталған.

Оқу бағдарламасында қарастырылған шаңғы/коньки/кросс дайындығы сабақтары өңірлердің климаттық жағдайларына сәйкес өзара алмастырылады.

Мұғалімнің әр сабақ сайын жүргізетін бақылау жұмыстары жүйелі түрде іске асырылады және білім алушының тапсырмаларды қаншалықты дұрыс орындап жатқандарын түсінуге, олардың білім алу траекторияларына түзетулер енгізуге мүмкіндік береді.

«Есептелінді» және «есептелінген жоқ» деген сынақ қойған кезде критериялды бағалау қағидасына сүйену керек. Яғни, білім алушы «есептелінді» деген сынақ алу үшін сабаққа қатысып қана қоймай, дене дамуы бойынша білім мен біліктілік негіздерін игеруі керек.

«Дене шынықтыру» пәні бойынша тоқсан соңында және оқу жылының соңында «есептелінді»/«есептелінген жоқ» бағасы сынып журналына қойылады.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы №604 бұйрығымен бекітілген МЖМБС редакциясында және бастауыш, негізгі және жалпы орта білім берудің Үлгілік оқу жоспарларында «Ағылшын тілі» оқу пәні **«Шетел тілі»** деп өзгертілген. Білім беру ұйымдарының: «Ағылшын тілін», «Неміс тілін», «Француз тілін» таңдау құқығы бар. Тілді таңдауды, оқушылардың қажеттіліктерін және ата-аналардың сұраныстарын ескере отырып, жалпы білім беретін мектеп жүзеге асырады.

2019-2020 оқу жылында 1-4 сыныптар жаңартылған білім беру мазмұнының келесі Үлгілік оқу бағдарламалары бойынша оқиды:

- Бастауыш білім беру деңгейінің 1-4-сыныптарына арналған «Ағылшын тілі» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы.

Бастауыш білім беру деңгейінің 1-4-сыныптарына арналған «Француз тілі» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы және бастауыш білім беру деңгейінің 1-4-сыныптарына арналған «Неміс тілі» пәнінен Үлгілік оқу бағдарламасы жаңа болып табылады.

Оқу бағдарламалары сөйлеу қызметінің барлық түрлері (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) бойынша дағдылар мен қабілеттерді дамытуды көздейді. Бағдарламаның лексика-грамматикалық мазмұндалуы

қарапайымнан күрделіге қарай жүргізіледі. «Француз тілі» және «Неміс тілі» оқу пәндері бойынша бастауыш білім беру деңгейінің бағдарламалары білім алушылардың тілдік дағдыларын дамытуға, олардың өзіне деген қызығушылығы мен сенімділігін арттыруға, сондай-ақ француз және неміс тілін үйренуге оң көзқарасты қалыптастыруға бағытталған. Оқу бағдарламаларының мазмұны жалпы тақырыптар аясында қарым-қатынас жасаудың қарапайым білігін қалыптастыру үшін базалық қабілеттер мен дағдыларды жасауды және дамытуды қамтамасыз етеді.

Оқу бағдарламалары ҚР БҒМ бұйрығымен бекітілген және ҚР Білім және ғылым министрлігінің және Ы. Алтынсарин атындағы ұлттық білім академиясының сайттарында орналастырылған.

Шетел тілі оқу бағдарламаларының құрылымында «Ағылшын тілі», «Неміс тілі» және «Француз тілі» пәндерінің базалық мазмұны маңызды аспект болып табылады. Оқу пәндері білім алушыларда өз халқының рухани құндылықтары мен мәдениет диалогі, ұлттық бірегейлігі, азаматтылық, моральдық және сөйлеу әдебінің нормалары туралы түсінік қалыптастыруға ықпал етеді.

Шетел тілі бағдарламалары білім алушыларға төмендегі тәсілдер арқылы тілді меңгертуге бағытталған:

- талдау, бағалау және шығармашылық ойлау дағдыларының дамуына ықпал ететін әртүрлі тапсырмалар;

- ауқымды жазбаша және ауызша дереккөздермен жұмыс жасау.

Пән бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 1-сыныпта – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында 66 сағатты;
- 2) 2-сыныпта – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында – 68 сағатты;
- 3) 3-сыныпта – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында – 68 сағатты;
- 4) 4-сыныпта – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында – 68 сағатты

күрайды.

Бастауыш білім беруді аяқтағаннан кейін білім алушылар шетел тілін тілді меңгерудің жалпыеуропалық жүйесіне (Common European Framework of Reference, CEFR) сәйкес A1 тілдік деңгейінде меңгеруі тиіс.

Білім алушылар сандар, түстер, уақыт, ауа райы, тағам, киім, жануарлар, өсімдіктер, дене мүшелері, жеке ақпараттар, отбасы, достар, мектеп, ойындар, саяхат, транспорт, спорт, мерекелер, салт-дәстүрлер, ғимараттар, өнер, музыка, аңыздар, зерттеушілер мен өнертапқыштар тақырыптарына байланысты лексиканы меңгереді.

Бастауыш мектеп бағдарламасында тілдік дағдыларды дамыту үш тілде ортақ тақырыптарды оқу арқылы жүзеге асырылады: қазақ тілі (Т1, Т2), орыс тілі (Я1, Я2) және шет тілі (L3). Бастауыш мектептің оқу жоспарларында (1-4 сыныптар) пәнаралық байланыс (Cross Curricular Links) әр тақырыпта көрсетілген.

36 - кесте – 1-4-сыныптардың оқу бағдарламасындағы пәнаралық байланыс

«Ағылшын тілі» оқу пәні бойынша тақырыптар	«Француз тілі» оқу пәні бойынша тақырыптар	«Неміс тілі» оқу пәні бойынша тақырыптар
1 класс		
All about me	Tout sur moi	Alles über mich
My school	Mon école	Meine Schule
My family and friends	Ma famille et mes amis	Meine Familie und meine Freunde
The world around us	L'environnement	Umgebung
Travel	Voyage	Reise
Tradition and folklore	Les fêtes et les traditions	Traditionen und Folklore
Food and drink	Repas	Essen und Getränke
Health and body	Un esprit sain dans un corps sain	Ein gesunder Geist in einem gesunden Körper!
2 класс		
All about me	Se présenter, parler de soi	Alles über mich
My family and friends	Ma famille et mes amis	Meine Familie und meine Freunde
My school	Mon école	Meine Schule
The world around us	L'environnement	Umweltbedingungen
Health and body	Un esprit sain dans un corps sain	Ein gesunder Geist in einem gesunden Körper!
Tradition and customs	Les traditions et les coutumes	Sitten und Bräuche
The natural environment	L'environnement. Les saisons	Umwelt
Travel	Vacances et voyage	Reisen
3 класс		
Animals	Vive la nature!	Belebte Natur
Light & Dark	La ville	Licht und Schatten
Time	Ma journée de travail	Zeit
Buildings	Nous faisons des courses	Architektur
Art & Music	L'art	Kunst
Explorers & Inventors	Les Grands Hommes	Berühmte Persönlichkeiten
Water, water everywhere	Culture et repos	Wasser – Quelle vom Leben
Having fun	Bientôt les vacances!	Erholungskultur, Feier
4 класс		
Kazakhstan in the World of Sport	Sport	Sport in Kasachstan
Values in Myths and Legends	La Francophonie	Werte in den Mythen und Legenden
Treasure and Heritage	Un ami étranger	Kulturerbe
Professions and ways of Communication	Le monde des métiers	Berufswelt und Kommunikationen
Hot and Cold	Phénomènes naturels	Naturerscheinungen
Healthy World	Un esprit sain dans un corps sain	Ein gesunder Geist in einem gesunden Körper!

Journey into Space	Mes loisirs	Weltraumreise
Machines	Les transports	Autos

Шетел тілі бойынша сабақтарды жоспарлауға төмендегі ұсынымдар беріледі:

1) 1-сыныпта оқу және жазу дағдыларын дамыту қарастырылмайды, «Оқу» бөлімі бойынша оқыту мақсаттары таныс сөздер мен сөз тіркестерін танып білуге ғана бағытталған;

2) сабақта ұсақ моториканы дамытуға байланысты іс-әрекеттер, ойындар, әндер, санамақтар, ұйқастырмаларды қолдану;

3) оқу тапсырмаларын орындауда білім алушылардың жұмыстарын ынталандыру, білім алушыларды ынталандыру мен қолдаудың әртүрлі нысандарын қолдану арқылы білім алуға қолайлы және жайлы атмосфера жасау, жарыс сипатындағы тапсырмаларды қосу;

4) бастауыш сынып білім алушыларының психологиялық және жас ерекшеліктерін (жоғары эмоционалдылық, қозғалғыштық, сезімталдық, шаршағыштық) ескере отырып, оқытудың әдіс-тәсілдерін, формаларын ойластыру;

5) бастапқы кезеңде қателесу білім беру процесінің бір бөлігі болып табылатындықтан, білім алушылардың қателерін түзетпеу. Коммуникативті құзыреттілікті меңгерудің негізгі шартының бірі білім алушының білім беру процесіне белсенді қатысуы болып табылады;

6) сабақта білім алушыларға таныс ағылшын тіліндегі сөздерді, фразаларды және нұсқауларды жиі қолдану қажет, бұл білім алушылардың тапсырмаларды орындаған кезінде сөздер мен фразаларды тиімді есте сақтауға және тануына мүмкіндік береді;

7) мұғалімнің өз сөзін модельдеуі, тиісті интонацияны, дауысты, айтылуын және ым-ишараларды пайдалана отырып, сөздер мен фразаларды баяу және анық айту;

8) мимиканы, эмоцияны, ым-ишараны, түрлі-түсті көрнекі құралдарды (суреттер, ойыншықтар, постерлер) белсенді пайдалану, бұл білім алушылардың назарын неғұрлым тиімді шоғырландыруға және оларды жаңа сөздерді меңгеру процесіне тартуға ықпал етеді;

9) білім алушылардың қызығушылығын ынталандыру, жұмыс нәтижелерін көрсету, өткен материалды бекіту мақсатында сыныптағы арнайы бөлінген орындарда («сөйлейтін қабырғалар», көрмелер және т. б.) оқушылардың жұмыстарын орналастыру және жаңартып отыру;

10) іздестіру, өңдеу, тазарту, ақпарат жасау және ұсыну, ақпарат және идея алмасу сияқты АКТ-ға негізделген дағдыларды қолдануға ықпал ету;

11) әр сабақта қысқа аудио және бейне материалдарды, логикалық ойлауды дамытуға арналған тапсырмаларды және флэш карталар мен басқа да көрнекі құралдарды қолдана отырып, өткен тақырыптар бойынша қысқаша театрландырылған көрсетілімдерді үнемі қолдану.

Пән бойынша жиынтық бағалау әр тоқсанда 1 рет тоқсандық жиынтық

бағалауды (ТЖБ) және бөлім бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты санын жүргізуді көздейді. 1 сыныпта пән бойынша жиынтық бағалау үшінші тоқсаннан басталады. Төменде бөлім / ортақ тақырып үшін жиынтық бағалау рәсімдерінің саны көрсетілген.

37-кесте. «Шетел тілі/Ағылшын тілі» пәні бойынша жиынтық бағалау процедураларының саны

Сыныптар	Бөлімдер/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
1-сынып	1	1	2*	2*
2-сынып	2*	2*	2*	2*
3-сынып	2*	2*	2*	2*
4-сынып	2*	2*	2*	2*

* Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалауда сөйлеу қызметінің екі түрі біріктіріледі (мысалы, тыңдалым және айтылым; оқылым және жазылым)

«Шетел тілі» пәні бойынша сыныпты екі топқа бөлу мектептің шешімімен жүзеге асырылады. Инклюзивті білім беруді іске асыру кезінде сыныптарды топтарға бөлу ерекше білім беру қажеттілігі бар әрбір балаға оқушылардың жалпы санын үшке азайту есебінен жүзеге асырылады.

«ЖАРАТЫЛЫСТАНУ» БІЛІМ САЛАСЫ

«Жаратылыстану» білім саласының мазмұнында «Жаратылыстану» пәні ұсынылады.

«Жаратылыстану»

«Жаратылыстану» пәнінің мазмұны «Адам – Табиғат» ғылыми білім жүйесі аясында қарапайым деңгейді қамтамасыз етеді.

Бастауыш мектепте «Жаратылыстану» пәнін оқу және меңгеру қоршаған әлемнің күрделілігі мен көпқырлылығын, сондай-ақ табиғи құбылыстар мен процестердің өзара байланысын; жанды және жансыз табиғатта болып жатқан кейбір табиғи құбылыстар мен процестердің себептерін; жаратылыстану- ғылыми білімнің адамның көптеген іс-әрекет түрлері үшін маңыздылығын; алуан түрлі практикалық және зерттеу әрекеттері арқылы алынған білімнің күнделікті өмірмен байланысын түсінуге бағытталған.

«Жаратылыстану» оқу пәні пропедевтикалық курсымен оқу пәндерінің «Биология», «Физика», «География» және «Химия» пәндерінен білім беруден кейінгі деңгейлерде, сондай-ақ негізгі зерттеу дағдыларын қалайды, кез келген сала үшін маңызды болып табылады.

«Жаратылыстану» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі: 1-сыныпта

– аптасына 1 сағаттан, оқу жылында – 33сағатты, 2-сыныпта – аптасына 1 сағаттан, оқу жылында – 34 сағатты, 3-сыныпта – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында – 68 сағатты құрайды.

Ұзақ мерзімді жоспардың «Жанды табиғат», «Заттар және олардың қасиеттері», «Жер және ғарыш», «Табиғат физикасы» бөлімдерінің әрқайсысы «Мен – зерттеушімін» бөлімше мақсаттарымен кіріктірілген, ол білім алушылардың білік және дағдыларын қалыптастыруға және дамытуға бағытталған.

«Жаратылыстану» оқу пәнін оқыту және мақсаттарын іске асыру кезінде экологиялық қауіпсіздік мәселелеріне, денсаулық сақтау технологияларына, зілзалалардың қауіп-қатерін азайту мен қауіпсіз ортаны құру мәселелеріне ерекше назар аударылуы тиіс.

«Жаратылыстану» оқу пәнін оқыту барысында әр тоқсанда жиынтық бағалау рәсімдерінің нақты саны қарастырылған.

38 -кесте – «Жаратылыстану» оқу пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сыныптар	Жиынтық бағалаудың рәсімдері			
	I	II	III	IV
	тоқсандағы ЖБ саны	тоқсандағы ЖБ саны	тоқсандағы ЖБ саны	тоқсандағы ЖБ саны
1-сынып	1	1	2	2
2-сынып	2	2	2	2
2-сынып	2	2	2	2

«АДАМ ЖӘНЕ ҚОҒАМ» БІЛІМ САЛАСЫ

Өзін-өзі тану

«Өзін-өзі тану» пәні бойынша оқу үдерісінің басты міндеті: әрбір адамның табиғатына салынған жалпыадамзаттық құндылықтарды жарыққа шығару; қоғамға қызмет етуге бағытталған мәселелерді шығармашылықпен шешудің іс жүзіндегі дағдыларын, тұлғаның құндылықтар жүйесін қалыптастыру; білім алушылардың әлеуметтік мәнді бағдарларын, яғни адамның өзіне, қоршаған әлемге, жалпы адамзатқа қатысына себепші болатын адамгершілік тәртіп негіздерін қалыптастыру.

Бастауыш мектеп білім алушыларының жас ерекшеліктерін ескере отырып пәннің негізгі базалық мазмұны төмендегі тарауларға сәйкес келеді: «Ғасырлар даналығы», «Ынтымақты отбасы», «Адам болам десеңіз...», «Әсемдік әлемінде!» **4-сыныпта** 25-26 сабақтардың тақырыбы **«Табиғаттың жандандыратын күші»**, 27-28 сабақтардың тақырыбы **«Жанды су»**.

Оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі: аптасына 1 сағат, бір жылға 1-сыныпта 33 сағат, 2-4 сыныптарда – 34 сағат.

Оқушылардың білімін бағалау. Пән бойынша оқушылардың білім

сапасын бағалау 1-4 сыныптар бойынша «Өзін-өзі тану» пәніне арналған оқу бағдарламасында берілген «Оқушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптар» негізінде жүргізіледі.

Рухани-адамгершілік білім берудің ерекшеліктеріне сәйкес сандық емес, сапалық баға маңызды, сондықтан әрбір жартыжылдықтың қорытындысы бойынша «сынақ» бағасы қойылады. «Оқушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптар» пән бойынша сынақ қоюдың критеріі қызметін атқарады. Егер оқушылардың дайындық деңгейіне қойылатын барлық талаптар орындалса, оқушыға «сынақ» қойылады.

4.2 5-9-СЫНЫПТАРДА ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫ БОЙЫНША ОҚУ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Назар аударыңыз!

Мұғалімдер бір бөлім көлеміндегі тақырыптардың оқытылу ретін және әр тақырыпты оқытуға берілетін сағат санын өздерінің мүмкіндіктеріне қарай анықтай алады.

ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТ БІЛІМ САЛАСЫ

«Тіл және әдебиет» білім саласына «Қазақ тілі», «Қазақ әдебиеті», «Орыс тілі», «Орыс әдебиеті», «Ана тілі», «Ұйғыр/Өзбек/Тәжік әдебиеті», «Шет тілі» оқу пәндері және «Абайтану» курсы кіреді.

Қазақ тілі (оқыту қазақ тілінде)

«Қазақ тілі» және «Қазақ әдебиеті» оқу пәндерін оқытуда оқу процесін ұйымдастырудағы ерекшеліктер

2019-2020 оқу жылында «Қазақ тілі» пәні бойынша 5-9-сыныптар жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламаларымен оқитын болады.

Жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы ұлттық және халықаралық тәжірибелердің ең үздік үлгілерін басшылыққа алып жасалған.

Дәл бүгінгі таңда жаһандану дәуірінің ұлттық құндылықтарға төндіріп тұрған қаупі үнемі қаперде болуы ескеріліп, бүкіл ұлттық құндылықтардың ұйытқысы қазақ тілін оқытуда басшылыққа алынған тенденциялар, оларды жүзеге асыру жолдары мен тірек қағидалары мыналар:

1) қазақ тілін оқытуды мемлекеттің даму стратегиясымен бірлікте қарау;

2) тілді оқытуды белгілі бір пәндік дағдыларға емес, білім алушының тұлғалық қабілеттерін дамытуға бағыттау;

3) тілдік білім мен біліктерді ХХІ ғасыр адамының бойында сөйлеу мәдениетін, ойлау мәдениетін және адамгершілік мәдениетті қатар дамытуға, қарым-қатынас мәдениетін бейімдеп, күзиреттіліктер қалыптастыруға бұру;

4) тілді ұлт болашағының мәдени иммунитетін қалыптастырудың тетігі ретінде оқыту. Тілге деген жауапкершілік пен патриотизмді тәрбиелеуге жаңа прагматикалық көзқарас тұрғысынан келу, тілді оқытудың құндылықтық бағдарын сабақ барысында күшейту.

«Қазақ тілі» пәнінің оқу бағдарламасы функционалдық-коммуникативтік бағытқа негізделіп құрастырылды. Ол оқушылардың тіл туралы түсініктерін тереңдетіп, ұлттық мәдениет пен әлемдік мәдениеттің маңыздылығы туралы түсініктерін кеңейтеді.

Негізгі орта білім беру деңгейінің жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламалары Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналастырылған (https://www.nao.kz/Білім_беруді_оқу-әдістемелік_камтамасыз_ету/_Оқу_бағдарламалары/ Негізгі орта білім беру деңгейінің

жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламалары. Қазақ тілі).

Білім мазмұнын ұйымдастырудағы ерекшеліктер:

5-9-сыныптарда оқу процесі «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚР Білім және ғылым министрі міндетін атқарушысының 2017 жылғы 25 қазандағы № 545 бұйрығымен (ҚР Әділет министрлігінде 2017 жылы 13 қарашада № 15982 тіркелген) бекітілген «Негізгі орта білім беру деңгейінің «Қазақ тілі» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасымен жүзеге асырылады.

Ұзақ мерзімді жоспар оқу бағдарламасының құрамына енгізілді және ұзақ мерзімді жоспарда әр сынып бойынша оқылатын шығармалар, тілдік дағдылар бойынша күтілетін нәтижелер оқу мақсаттары түрінде нақты көрсетілді.

«Қазақ тілі» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 5-сынып – аптасына 3 сағат, оқу жылында – 102 сағат;
- 2) 6-сынып – аптасына 3 сағат, оқу жылында – 102 сағат;
- 3) 7-сынып – аптасына 3 сағат, оқу жылында – 102 сағат;
- 4) 8-сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат;
- 5) 9-сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат.

«Қазақ тілі» пәнін оқыту мақсаты – жалпы білім беретін негізгі мектептерде ана тілін қадірлейтін, қоғамдық мәнін түсінетін тұлға қалыптастыру және қазақ әдеби тілі нормаларын сақтап, дұрыс қолдана білуге, еркін сөйлесуге және сауатты жазуға үйрету.

«Қазақ тілі» пәні бойынша жаңартылған мазмұндағы бағдарламаның қолданыстағы бағдарламадан ерекшелігі қазақ тілін функционалдық-коммуникативтік тұрғыдан оқытуға назар аударылып, төрт дағдыға негізделген:

- 1) тыңдалым және айтылым;
- 2) оқылым;
- 3) жазылым;
- 4) әдеби тіл нормаларын сақтау.

«Тыңдалым және айтылым» бөлімі оқушылардың төмендегі дағдыларды үйренуіне мүмкіндік береді:

- берілген ақпаратты түсіну;
- негізгі идеяны және түрлі жағдайлар тұрғысынан мәтіндегі көптеген көзқарастарды анықтау;
- тыңдалған материалға жауап беру;
- жасырын мәтінді анықтау, болжау;
- қоғамдық және іскерлік жағдайлардағы тіл мәдениетін түсіну және іске асыру;
- тыңдаушылардың назарын аудару үшін әдеби тәсілдерді пайдалану;
- тыңдалған материалды бағамдау;
- мультимедиа ресурстарын пайдалана отырып, сөйлеу және тыңдау.

«Оқылым» бойынша:

- жазбаша ақпаратты түсіну;
- мәтіннің негізгі идеясы мен құрылымын анықтау;
- мәтіндегі лексиканың ерекшеліктерін түсіну;
- сұрақтарды тұжырымдау және бағамдау;
- мәтіннің түрлері мен стилін анықтау;
- әртүрлі оқылым стратегияларын пайдалану;
- түрлі ақпарат көздерінен қажетті ақпаратты алу;
- мәтіндерге салыстырмалы талдау жасау.

«Жазылым» бойынша:

- өз көзқарасын білдіре отырып мәтін жазу;
- тиісті стильді пайдалана отырып, алуан түрлі тақырып бойынша мәтін жазу;

- жоспар құру;
- өзіндік стильде мәтін құру;
- тыңдалым, оқылым және аудиовизуалды материалдар негізінде шығармашылық жұмыс жазу;
- түрлі жанрда мәтін құру;
- мәтіндерді салыстыру;
- мәтіндерді түзету және түрлендіру;
- оқырманның қызығушылығын оятып, сендіріп жазу;
- эссе жазу.

«Әдеби тіл нормаларын сақтау» бөлімі аясындағы бөлімшелер оқушылардың төмендегі дағдыларды үйренуіне мүмкіндік береді:

- орфографиялық норма;
- орфоэпиялық норма;
- лексикалық норма;
- грамматикалық норма;
- пунктуациялық норма.

Оқыту мақсаттары мұғалім мен білім алушыларға болашақ қадамдары туралы өзара ой бөлісуге, оларды жоспарлау мен бағалауға мүмкіндік беретін бірізділік пен сабақтастықты көрсететін 4 бөлімнен тұрады және олардың жүйесі бірізді, оңайдан қиынға қарай, шиыршық принципі сақталып жасалған.

Оқу мақсаттарымен жұмыс жүргізу жолдары:

оқу жоспарында көрсетілген оқыту мақсаттары оқушыларды, тыңдалым және айтылым, оқылым, жазылым әрекеттерін қамти отырып, коммуникативтік дағдыларын сенімді қалыптастыруға, сол негізде сыныпты аяқтағанда күтілетін нәтижеге қол жеткізуге бағытталған;

мұғалім сабақ жоспарын құруда лексикалық тақырыпты басшылыққа ала отырып, сынып деңгейіне, тақырып қажеттілігіне қарай бір академиялық сағатта бір немесе екі коммуникативтік әрекетті негіз етіп алады, ал басқа коммуникативтік әрекеттер жанама түрде қолданыла береді. (Мысалы, тыңдалым/ айтылым, оқылым/ жазылым);

әрбір әрекет бірнеше оқу мақсаттары арқылы жүзеге асырылуы мүмкін.

Сабақ жоспарын құру барысында коммуникативтік әрекеттің барлық түрін бір деңгейде қатар алмаған дұрыс. Олардың бірі не екеуі негізгі болса, қалған екеуі жанама түрде дамытыла береді. Мұғалім орта мерзімді жоспарда ұсынылған лексикалық тақырыпқа бөлінген оқу мақсаттарының орын тәртібін сабақ түрі мен әдістерінің қажеттілігіне қарай өзгерте алады.

Бағдарлама оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға, сыни тұрғыдан ойлау дағдысын дамытуға ықпал етеді.

«Қазақ тілі» пәнінің оқу бағдарламасында оқушылардың жас ерекшеліктеріне сай қызықты болатын, өмірмен байланысты лексикалық тақырыптар ұсынылды. Мысалы, «*Ғарышты игеру*», «*Қызыл кітапқа енген жануарлар*», «*Энергия ресурстары*», «*Туризм. Экотуризм*», «*Театр*», «*Заң*» бөлімдеріне қатысты лексикалық тақырыптар оқушының белсенді сөздік қорын байытуға, алған білімін күнделікті өмірде қолдана алуға, өз ойын ашық, еркін жеткізе білуге мүмкіндік береді.

Бағдарламада әртүрлі оқыту сатыларында өмірлік маңызды міндеттерді шешу үшін қажетті дағды мен қабілеттерді бірізді және кезеңдік дамыту жүреді.

Ақпаратты талдау, жалпылау, жіктеу, сондай-ақ әртүрлі жанрда және стильдерде мәтіндер жазу, жеке, іскерлік хат жазысуды жүргізу, түйіндеме, мақала, аннотация, тезис құрастыру, берілген тақырып бойынша эссе жазу дағдылары мен қабілеттерін жетілдіру тілді оқуды ынталандыруға септігін тигізеді.

Бағдарлама мазмұнына түрлі санаттағы мәтіндермен жұмыс істеу түрлері енгізілді. Мысалы, оқылымның «*Мәтіннің стильдік ерекшелігін тану*» оқу мақсатын жүзеге асыру үшін 5-сынып оқушылары ауызекі сөйлеу және жазба стильдегі мәтіндердің айырмашылықтарын таныса, одан жоғары сыныптарда әртүрлі стильдегі мәтіндердің тілдік құралдарын анықтайды. Оқу мақсаттарын жүйелі түрде жүзеге асырудың нәтижесінде оқушылардың мәтінді талдау дағдысы қалыптасады. Білім алушы табиғат пен қоршаған ортаны тануда, күнделікті тұрмыс-тіршілікте кездесіп қалатын табиғи құбылыстардың сырын ашуда, ой бөлісуде, пікір алмасуда тілді құрал ретінде пайдаланып, грамматикалық заңдылықтар мен формаларды дұрыс қолдана білуге үйренеді. Білім алушылар грамматиканы дәстүрлі «жаттанды» әдіспен емес, өмірмен байланысты мәнмәтінде меңгереді. Ол оқу бағдарламасында сөйлеу әрекеті түрлері бөлімінен бөлек «Әдеби тіл нормалары» бөлімінде көрініс табады.

Грамматика бөлек қарастырылмай, лексикалық тақырыптар аясында әдеби тілдік норма арқылы функционалдық-коммуникативтік мәнмәтінде оқытуға бағытталған. Грамматикалық бірліктердің мәтінді құруға қатысуда қандай функционалдық мағыналық қызмет атқарғанын таныту міндеті жүктеледі.

Мәтінді оқыту кезеңдері:

Мәтіналды (тыңдалым, оқылымалды) тапсырма:

мәтін тақырыбын ашуға бағытталған тапсырмалар, ой шақыру, сөздерді алдын-ала үйрету, мәтін мазмұнын болжауға байланысты сұрақтар қою, т.б.

Мәтінмен жұмыс тапсырмалары:

әртүрлі оқылым/тыңдалым дағдыларын дамытуға арналған тапсырмалар (сұрақтар). Алғашқы тапсырмалар жалпы мазмұнын түсінуге бағытталса, кейінгі жаттығулар нақты ақпаратты табуға арналуы тиіс.

Мәтіннен кейінгі тапсырма:

мәтінде көтерілген мәселеге, ақпараттарға байланысты талқылау сұрақтары. Мұндағы сұрақтар олар үйренген жаңа сөздерді, мәтінде кездестірген сөздерді қолдана отырып, жауап бере алатындай ұйымдастырылуы қажет. Сонымен қатар сұрақтар оқушылардың өмірлік тәжірибесімен де байланысып, өз көзқарастарын білдіруге мүмкіндік бере алатындай жасалуы керек.

«Қазақ тілі» пәнінің жаңартылған оқу бағдарламасы оқушысына қазақ тілін ана тілі ретінде тілдік қатынас және таным құралы ретінде оқытуды, сөз, сөз тіркесі, сөйлемнің мәтін түзімдік қызметін танытуды, тілдік бірліктердің табиғатына сай мәтін құратуды, мәтін құратудағы заңдылықтарды үйретуді, тілдік жағдаяттарда ауызша және жазбаша сөйлеудің нормаларын меңгертуді, әсерлі сөйлеудің лексика-грамматикалық тәсілдерін меңгертуді көздейді.

Күнделікті сабақ жоспарын құруда назар аударатын мәселелер:

1) ұзақ мерзімді жоспарда көрсетілген оқу мақсаттары арқылы оқушылардың тілдік дағдылары дамытылып, жетілдіріліп отырады және тарау аяқталған соң сол дағдылар бойынша бағаланады;

2) мұғалім сынып ерекшелігін ескере отырып, бір тарау барысында оқу мақсаттарының ретін, оларға ұсынылатын сағат санын өзі таңдап жоспарлай алады және мектеп журналына белгілі бір тарау бойынша ұсынылған тақырыпшаларды жазған дұрыс;

3) бір сабаққа таңдалатын оқу мақсатының саны 1-3 аралығында болуы қажет, үштен артық мақсат таңдалса оқушыға қиын тиеді және оны жүзеге асыру мүмкін болмайды;

4) қалыптастырушы және жиынтық бағалау оқу мақсаттарында көрсетілген дағдылар бойынша жүзеге асады;

5) күрделі деп танылған оқу мақсаттарын мұғалім сабақ мақсатына қарай бейімдейді және бірнеше бөлікке бөліп, бірнеше сабаққа жоспарлай алады;

6) бір сабақта сөйлеу әрекетінің бір немесе екі түрі ғана таңдалады. Егер сөйлеу әрекетінің екі түрін таңдаған кезде рецептивті (тыңдалым, оқылым) продуктивті дағдыға шығып отыруы қажет. Яғни оқушы тыңдаған не оқыған материал негізінде ауызша/жазбаша тапсырмалар орындауы қажет;

7) тыңдалым және оқылым дағдыларын қалыптастыру барысында мәтін кезеңдерін (мәтіналды кезең, мәтінмен жұмыс кезеңі, мәтінсоңы кезеңі) қатаң сақтау қажет;

8) жазылым және айтылым дағдыларын қалыптастыру барысында оқушыларға тақырып бойынша үлгі мәтіндер берілуі керек;

9) айтылым (диалог, монолог, полемика), жазылым (хат, хабарлама, мақала, т.б.);

10) грамматика коммуникативтік контексте оқытылады, яғни грамматика теориясынан гөрі оның функционалдығына, оқушылардың тілдік бірліктерді ауызша және жазбаша түрде орынды қолдана білуіне аса мән беріледі;

11) лексикалық тақырыптар бойынша материал таңдау барысында қазақ тілі пәні мұғалімінің басты міндеті оқушының сол тақырып бойынша тілдік қорын байыту, тақырып бойынша ақпараттар бере отырып, шынайы өмірмен байланыс орнату, пәнаралық байланысты жүзеге асыру барысында оқушылардың академиялық сөздерді орынды қолдана білуіне ықпал ету.

Сабақ жоспарын құрастыру барысында оқушылардың деңгейі мен қажеттілігіне сай әдеби тіл нормаларын қалыптастыруға назар аударған дұрыс. Тілдік бірліктер мен құрылымдарды, яғни грамматиканы оқыту коммуникативтік контекст негізінде жүзеге асырылуы керек. Яғни мұғалім тіл туралы білім қалыптастырудан гөрі тілдік қолданыс, грамматиканың функционалдығына назар аударуы тиіс.

«Қазақ тілі» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

39-кесте. Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	2	2	2	2
6-сынып	2	2	2	2
7-сынып	2	2	2	2
8-сынып	2	2	2	2
9-сынып	2	2	2	2

Ескертпе: Тілдік пәндерде бөлім бойынша жиынтық бағалауда сөйлеу қызметінің екі түрі біріктіріледі (мысалы, тыңдалым және айтылым; оқылым және жазылым)

«Қазақ әдебиеті» (оқыту қазақ тілінде)

2019-2020 оқу жылында «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша 5-9-сыныптар жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламаларымен оқитын болады.

Негізгі орта білім беру деңгейінің жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламалары Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналастырылған ([https://www.nao.kz/Білім беруді оқу-әдістемелік](https://www.nao.kz/Білім_беруді_оқу-әдістемелік)

камтамасыз ету/Оқу бағдарламалары/Негізгі орта білім беру деңгейінің жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламалары. Қазақ әдебиеті).

Білім мазмұнын ұйымдастырудағы ерекшеліктер:

«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша оқу бағдарламасының мақсаты – оқушыларды шығармашылық ойлауға бағыттау, олардың өз ойларын ауызша еркін жеткізуіне және жаза білуіне қолдау көрсету, дәлелдер келтіру, салыстыру және талдау, бағалау дағдыларын қалыптастыру.

5-9-сыныптарда оқу процесі «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚР Білім және ғылым министрі м.а. 2017 жылғы 25 қазандағы № 545 бұйрығымен (ҚР Әділет министрлігінде 2017 жылы 13 қарашада № 15982 тіркелген) бекітілген «Негізгі орта білім беру деңгейінің «Қазақ әдебиеті» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасымен» жүзеге асырылады.

Назар аударыңыз!

Аталған бұйрық бойынша 9-сыныпқа арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінің үлгілік оқу бағдарламасында К. Гамсунның «Аштық» романының орнына Қажығали Мұхамбетқалиевтің «Тар кезең» романы енгізілді.

Жалпы білім беретін мектептерде әдебиетті оқытуда қазақ әдебиетінің мазмұнын, стилін, идеяларын және жанрын бағалай білуге, талдау жасауға, шығармашылық ойлау дағдыларын дамытуға баса назар аударылады.

Пәннің оқу бағдарламасы «шиыршық» қағидаты негізінде әзірленген, яғни оқу мақсаттары мен тақырыптардың басым көпшілігі белгілі бір оқу кезеңінен кейін (оқу жылы барысында немесе келесі сыныптарда) білім мен дағдының көлемі көбірек, тереңірек, күрделірек деңгейде қайта қарастырылады.

Әр сынып бойынша дағдыларды қалыптастырып, дамыту үшін оқу мақсаттарының жүйесі берілген.

Ұзақ мерзімді жоспар оқу бағдарламасының құрамына енгізілді және ұзақ мерзімді жоспарда әр сынып бойынша қамтылатын шығармалар, сағат саны, оқу мақсаттары нақты көрсетілді.

«Қазақ әдебиеті» пәнін оқытудың мақсаты – оқушылардың бойында гуманистік, адамгершілік-эстетикалық, ұлттық құндылықтарды тәрбиелеу; ұлттық әдеби туындылармен қатар әлем әдебиеті туындыларымен таныстыру; көркем шығарманы тануда қажетті біліммен қаруландыра отырып, шығарманы мазмұн мен түр бірлігінде көркемдік тұтастық пен көркемдік бейнені талдау, жинақтай білу, шығарма идеясын, жазушы ұстанымын бағалай білу дағдыларын қалыптастыру.

«Қазақ әдебиеті» пәні әдебиетті өнердің басқа салаларымен (кескін, театр, кино, музыка) салыстыра қарастырып, өз ойын еркін, дәлелді, сараптай, салыстыра отырып жеткізе білетін тұлғаның қалыптасуына үлес

қосады. Сонымен қатар әдебиетті «Қазақ тілі», «Тарих», «Орыс әдебиеті», «География» пәндері, мәдени, қоғамдық және тәрбиелік шаралармен байланыстыра отырып, жүзеге асыру көзделеді.

Негізгі орта білім берудің (жаңартылған мазмұнның) үлгілік оқу жоспарына сәйкес оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 5-сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат;
- 2) 6-сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат;
- 3) 7-сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68сағат;
- 4) 8-сынып – аптасына 3 сағат, оқу жылында – 102 сағат;
- 5) 9-сынып – аптасына 3 сағат, оқу жылында – 102 сағат.

«Қазақ әдебиеті» пәнінің оқу бағдарламасы үш негізгі дағдыны басшылыққа алады:

- 1) түсіну және жауап беру;
- 2) анализ және интерпретация;
- 3) бағалау және салыстыру.

«Түсіну және жауап беру» бөлімі аясындағы бөлімшелер білім алушылардың төмендегі дағдыларды үйренуіне мүмкіндік береді:

- көркем шығарманың мазмұны мен пішінін анықтау және талдау;
- әдеби шығарманың тұжырымдамасын айқындай білу;
- көркем шығармадағы образды ашу және сипаттау;
- шығарма үзінділерімен жұмыс істеу дағдыларын дамыту.

«Анализ және интерпретация» бойынша:

- әдеби шығарманың композициясын, композициялық амал-тәсілдерді талдау;
- шығармадағы автор бейнесін анықтау, оның рөлін талдау;
- көркем шығарманың тілін, көркемдегіш құралдардың қолданысын талдау;
- көркемдегіш құралдарды пайдалана отырып, шығармашылық жұмыс жазу.

«Бағалау және салыстыру» бойынша:

- шығарманың тарихи және көркемдік құндылығына баға беру;
- әдеби шығармаларды заманауи тұрғыда салыстырып, жаңашылдығына баға беру;
- шығарманың құндылығын талдап, әдеби эссе жазу;
- әдеби шығармаларды талдап, салыстыра отырып, сыни шолу және сыни мақала жазу дағдыларын дамыту.

Қазақ әдебиеті туындылары жасөспірімдердің рухани қажеттіліктері мен даму мүмкіндіктеріне сәйкестендіріле, қазақша ойлау және сөйлеу, жазу, тыңдағанын түсіну, монолог, диалог, пікірталас жасау дағдыларын қалыптастырып, талдап, тану негізіне сәйкес құрылған.

Үлгілік бағдарламада көркем шығарма санының аз болуы ұлттық құндылықтарымыздың оқушы бойына сіңірілуіне еш кедергі келтірмейтінін, ғылыми таным мен түсінік, салт-дәстүр мен ұлттық сана әдеби туындыларды талдап, зерделеп және бағалап, зерттей оқу арқылы ғана көңілге тоқылатынын ескеру керек.

Қазақ әдебиетінің әр кезеңінде жазылып, өзінің көркем құндылығын жоғалтпай келе жатқан туындылармен танысу арқылы оқушы әдеби талдау, сыни ойлау қабілеттеріне ие болып, шығармашылдық ізденіске қадам басады. Оқу мақсаттары белгілі бір тарау бойынша ұзақ мерзімді жоспарда көрсетілген тізімге сай жүзеге асады.

«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

40-кесте. Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	2	2	2	2
6-сынып	2	2	2	2
7-сынып	2	2	2	2
8-сынып	2	2	2	2
9-сынып	2	2	2	2

Негізгі орта білім беру деңгейінің 6 және 7-сыныптарында «Қазақ әдебиеті» пәнінің базалық мазмұнына «**Өлкетану**» материалдары кіріктірілген.

Өлкетану – бұл туған өлкенің тарихы, табиғаты мен экологиясы, экономикалық, әлеуметтік-құқықтық дамуы, рухани шыққан тегі, әдебиеті және көркемөнері. Өлкетану өзінің туған жерінді аялауды, сүюді ғана үйретіп қоймайды, сондай-ақ ол туралы білуінді, тарихқа, өнерге, әдебиетке қызығушылық танытуға, мәдениет деңгейін көтеруге үйретеді.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы аясында әзірленген «Өлкетану» материалдарын оқыту:

- білім алушылардың ежелгі дәуірден бастап қазіргі уақытқа дейінгі туған жер аумағында болып жатқан тарихи процестердің негізгі кезеңдері мен ерекшеліктері туралы білім қалыптастыру;

- туған өлкенің табиғи байлықтары, тарихи ескерткіштері және мәдени нысандары туралы білімдерін кеңейту;

- туған өлкенің дәстүрлі қолөнері, мәдени және әдеби мұралары мен өңір мақтанышына айналған адамдар туралы білімдерін кеңейту;

- туған өлкенің бірегей табиғаты, тарихы мен мәдениетіне деген құрмет сезімдеріне тәрбиелеу; оларды қорғауға жауапкершіліктерін арттыруға бағытталған.

Өлкетану материалдары 6, 7-сыныптарда 2 сағаттан 4 сағат көлемінде оқытылады. Өлкетану материалдары оқу бағдарламасының базалық білім мазмұны мен ұзақ мерзімді жоспардың 3 және 4-тоқсандарына енгізілді. Оқу бағдарламасы бойынша тоқсандағы бөлімдер мен бөлім ішіндегі тақырыптар бойынша сағат сандарын бөлу мұғалімнің еркінде болғандықтан «Өлкетану» материалдарын кіріктіріп оқыту ұсынылады.

Өлкетану материалдарын оқытудың ерекшеліктері:

Өлкетану мәдени және ұлттық сәйкестікті дамыту мен сақтаудың маңызды міндетін орындайды. Өлкетанулық білім жаңа буынды аймақтың мәдени құндылықтарымен қамтамасыз етіп отыратын әлеуметтік-мәдени ақпарат көзінің бірі. Бұл жеке тұлғаның мәдениетін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

6-сыныпта «Менің туған өлкем өлеңдер мен прозада», «Өлкені сипаттау өнері» тақырыптарын оқытуда білім алушыларды туған өлкенің табиғаты және тарихы сипатталатын поэтикалық және прозалық шығармаларды, туған өлкенің ақындары мен жазушыларының шығармашылығын білуге, олардың шығармашылығы туралы деректер жинауға және мәтіннің ақпараттылық, оның көркемдік, тілдік ерекшеліктері негізінен өлкетану сипаттамаларын талдауға үйрету ұсынылады.

7-сыныпта «Туған өлке публицистика беттерінде», «Менің туған өлкем» электрондық энциклопедиясы» тақырыптарын оқытуда өңірде шығатын газет-журналдарды білуге, туған өлке туралы, шындық көзқарас тұрғысынан адамдар туралы мақалалар мен очерктерді ақпараттылығы, мазмұнының тереңдігі, эмоционалдық әсері тұрғысынан талдауға, энциклопедия ұғымын түсінуге, энциклопедияға қажетті материалдарды іріктей білуге, электрондық энциклопедия құрастырудың ұжымдық жұмысына қатысуға баулу ұсынылады.

Әдістемелік бірлестік отырыстарында қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін жетілдіру үшін (әдістемелік бірлестік, жас мамандар мектебі, педагогикалық шеберлігін жетілдіру мектебі, шығармашылық топ және т.б.) пәнді оқыту әдістемесі мен теориясының келесі мәселелерін қарау ұсынылады:

1. Жаңартылған білім беру бағдарламасы негізінде сабақты жоспарлау мен критериялды бағалау;
2. Тиімді сабақ. Жоспарлау. Бақылау.
3. Рефлексия – мұғалімнің кәсіби дамуының негізі;
4. Оқу мақсаттарынан сабақ мақсаттарына шығу жолдары;
5. Қалыптастырушы бағалау – бағалаудың тиімді тәсілі;
6. Тыңдалым дағдысын қалыптастыруда кездесетін қиындықтар және оны шешу жолдары;
7. Тыңдалым дағдысын қалыптастыратын белсенді әдістер;
8. ҚМЖ құрудың тиімділігі мен артықшылығы;
9. Lesson Study жүргізу жолдары және күтілетін нәтижелер;
10. Тыңдалым материалдарын пайдаланудың тиімді жолдары;
11. Грамматикалық тақырыптарды лексикалық тақырыптармен сабақтастырудағы шеберлік;
12. Сабақта саралап оқытуды жүзеге асыру;
13. «Эссе жазу стратегиясы туралы»;
14. Білім беруде қолданылатын сандық технологиялардың тиімділігі.

Негізгі білім беру деңгейіне арналған «Қазақ тілі», «Қазақ әдебиеті» пәндерінің үлгілік оқу бағдарламалары бойынша құрылған жаңа білім

мазмұны мұғалімді де, оқушыны да оқу әрекетіне белсенді қатысуға, өз пікірін айтуға, өзінің сөйлеген сөзіне дәлел келтіруге, кейіпкерлер арқылы өмірлік ситуацияларды шешу жолдарын ізденуге, ең бастысы жаңаша ойлайтын тұлғаны қалыптастыруға мүмкіндік береді.

«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстар мен тәрбиелік іс-шараларды жоспарлау және ұйымдастыру кезінде 2019-2020 оқу жылында аталып өтілетін мерейтойлық күнтізбелік күндерге назар аударуды ұсынамыз:

2019 жылғы 9 шілде – қазақ әдебиетін қалыптастырушылардың бірі, жазушы, публицист, драматург Жүсіпбек Аймауытовтың туғанына 130 жыл (1889 - 1931);

15 қазан – қазақ балалар жазушысы Бердібек Соқпақбаевтың туғанына 95 жыл (1924-1991);

15 қазан – қазіргі қазақ әдебиетінің негізін қалаушылардың бірі, ақын, жазушы, мемлекет қайраткері Сәкен Сейфуллиннің туғанына 125 жыл (1894-1939);

22 қазан – Қазақстанның халық жазушысы, қоғам қайраткері, қазақ әдебиетіне зор үлес қосқан тұлға Әбдіжәміл Нұрпейісовтің туғанына 95 жыл (1924);

15 қараша – қазақтың көрнекті жазушысы, драматург Бейімбет Майлиннің туғанына – 125 жыл (1894-1938)

25 желтоқсан – халық жазушысы, қазақ ақыны, журналист, Қазақстан Республикасы Парламенті мәжілісінің депутаты Фариза Оңғарсынованың дүниеге келгеніне 80 жыл (1939 - 2014);

2020 жылғы 10 тамыз – қазақтың ұлы ақыны, ағартушы, ойшыл, жазба қазақ әдебиетінің, қазақ әдебиетінің негізін қалаушы, философ, композитор, аудармашы, саяси қайраткер Абай Құнанбайұлының туғанына 175 жыл (1845 -1904).

2020 жылы қазақ халқының ұлы ақыны, ағартушысы Абай Құнанбайұлының 175 жылдық мерейтойын жоғары ұйымдастырушылық және мазмұндық деңгейде мерекелеуді қамтамасыз ету мақсатында 2019 жылғы 30 мамырда «Абай Құнанбайұлының 175 жылдық мерейтойын мерекелеу туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Қаулысы жарық көрді. Қаулыда 2020 жылы Нұр-Сұлтан қаласында Абай Құнанбайұлының 175 жылдық мерейтойына арналған халықаралық ғылыми-практикалық конференция өткізу, Абай Құнанбайұлының 175 жылдық мерейтойын Біріккен Ұлттардың Білім, ғылым және мәдениет мәселелері жөніндегі ұйымы (ЮНЕСКО) мен Халықаралық түркі мәдениеті ұйымы (ТҮРКСОЙ) аясында мерекелеуді ұйымдастыру жөнінде тапсырмалар берілген.

5 қазан – ақын, жауынгер, Қазақстан Республикасының халық жазушысы, Қазақстан Жазушылар одағының төрағасы, КСРО және ҚазКСР Мемлекеттік сыйлықтарының лауреаты, екі мәрте «Еңбек Қызыл Ту», II дәрежелі «Отан соғысы», «Құрмет Белгісі» ордендері мен бірқатар медальдардың иегері Жұбан Молдағалиевтың туғанына 100 жыл (1920 - 1988).

Мектепте сыныптан тыс жұмыстар төмендегі шаралар арқылы жүзеге асады:

- базалық кәсіпорындарда, табиғат аясында, мәдени мекемелерде, мұражайларда;
- таңдауы бойынша еркін сабақтар, оқу пәндері бойынша сайыстар мен олимпиадалар жүргізу;
- оқу бағдарламаларына сай қосымша арнаулы сабақтар өткізу;
- кіріктірілген және пәнаралық оқу сабақтарын жүргізу және т.б.

Сыныптан тыс жұмыстар білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, алған білімдерін тереңдетіп, өздігінен іздене білуге үйретеді. Сонымен қатар теориялық білімін кеңейтіп толықтырады және білім алушылардың жеке қабілетін дамыта түседі.

«Қазақ әдебиеті» пәнінен оқушыларды кітап оқуға баулу, сөйлеу тілін дамыту мақсатында жазғы демалыс кезінде оқитын оқу бағдарламасына қосымша көркем шығармалардың тізімі ұсынылды.

Көркем шығармалардың тізімі оқушылардың жас ерекшелігі мен келесі сыныпта оқылатын және оқулықта үзіндісі ғана берілетін шығармалар ескеріліп жасалды. Жаңа оқу жылының басында жазда оқыған шығармалары бойынша «Оқушы күнделігі», «Мен оқыған кітап» және т.б. тақырыптарда көрме өткізуге болады. Көрмеге әр оқушы өзі оқыған туынды бойынша шығармашылық жұмысын ұсынады. Жұмыс фотоколлаж, эссе, жарнама, сурет т.с.с. түрде жасалуы мүмкін. Оқушылардың жұмысын арнайы сарапшылар талдап, қорытындысын шығарады.

«Оқырман күнделігі» тақырыбындағы іс-шарада оқушы оқыған шығарманың мазмұнын:

- сұрақ қою;
- тірек сөздерді жазу;
- оқиғаның түйінін жазу;
- оқиғаны суретке түсіру түрінде дәптерге түсіреді.

Шығармалар тізімін мына сілтеме _____ арқылы тауып алуға болады.

Оқыту қазақ тіліндегі мектептердегі қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімдеріне қосымша материалдар алу үшін ұсынылатын сайттар:

1. <http://nao.kz> - Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының ресми сайты;
2. <http://ustazuni.kz> - мұғалімдерге арналған сайт;
3. <https://infourok.ru/> - ұстаздарға арналған білім көтеру, ашық сабақтар сайты;
4. <http://mugalimder.kz> - республикалық сайт;
5. <http://bilimland.kz> – ұстаздар мен білім алушыларға арналған сайт;
6. <http://abai.kz>- ақпараттық-танымдық сайт;
7. <http://bilimger.kz>- білім порталы;
8. <http://ustaz.kz> - ашық сабақтар сайты;
9. <http://sabak>- сайт творческих учителей Казахстана;

10. <http://sabaqtar.kz/kazaksh/> - Қазақстан ұстаздарына арналған әдістемелік сайт;
11. <http://bilimsite.kz/ustaz> - білімділер сайты;
12. <http://ped.kz> - ұстаздардың әлеуметтік порталы;
13. <http://oqu-zaman.kz> - ұстаздар мен білім алушыларға арналған қосалқы білімді сайт;
14. <http://tarbie.org> - ұстаздар сайты;
15. <http://kazbilim-edu.kz> - оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін қазақ тілі сабақтарында тиімді пайдалану;

«Абайтану» курсы

ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламасы арқылы оқыту жүзеге асырылады.

Курстың білім мазмұны ұлы ақын шығармаларын терең де, жан-жақты таныту арқылы елжанды, халқымыздың әдебиетін, өнерін, салт-дәстүрін, мәдениетін, тілін ұлттық құндылық ретінде бағалайтын, эстетикалық талғамы жоғары, білім, білік, дағдылармен қаруланған, түйген ойларын іс жүзінде өз кәдесіне жарата білетін, ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, өркениетті қоғамда өмір сүруге лайықты, терең ойлайтын дара тұлға қалыптастыруға бағытталған.

Курсты қазақ тілі мен әдебиеті немесе біліктілікті арттыру және қайта даярлау бойынша арнайы курстардан өткен пән мұғалімдері жүргізеді. Мұғалімдерге көмек ретінде «Абайтану» курсы бағдарламасының мазмұнын жобалау мен өткізу бойынша әдістемелік құралдар әзірленіп, Академия сайтына (www.nao.kz) орналастырылды.

Жалпы білім беретін мектептердің 9-сыныбына арналған «Абайтану» курсын ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген негізгі орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларының вариативтік компоненті есебінен жүргізу ұсынылады.

Курс жүктемесінің көлемі:

9-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағатты құрайды.

Курс бойынша білім алушылардың оқу жетістігін ағымдық бағалау, сондай-ақ емтихан жүргізілмейді.

«Орыс тілі мен әдебиеті» (оқыту қазақ тіліндегі мектептер үшін)

«Орыс тілі мен әдебиеті» оқыту қазақ тіліндегі мектептер үшін 5, 6, 7, 8, 9 классы

Важность учебного предмета **«Русский язык и литература» для школ с нерусским языком обучения** определена приоритетным статусом русского языка как средства межнационального общения в Республике Казахстан и его значимостью в создании полиязычного пространства.

Изучение учебного предмета **«Русский язык и литература»** способствует развитию коммуникативных навыков в устной и письменной

речи.

Учебный предмет «Русский язык и литература» способствует становлению мировоззрения учащегося, дает возможность пользоваться информацией различных сфер: социально-бытовой, социально-культурной, научно-технической, учебно-профессиональной; помогает ориентироваться в общемировом образовательном пространстве.

Овладение русским языком поможет учащимся адаптироваться к условиям современного мира, успешно регулировать речевое поведение в соответствии с коммуникативной ситуацией; научит пользоваться различными источниками информации и современными информационными технологиями для выражения и обоснования собственного мнения.

Целью учебной программы по учебному предмету «Русский язык и литература» является формирование коммуникативных навыков, основанных на владении системой разноуровневых языковых средств, соблюдении правил норм русского литературного языка, правил речевого этикета, употреблении языковых единиц в речевой деятельности, ориентированной на ситуацию общения, что способствует развитию функциональной грамотности учащихся. Учебная программа направлена на развитие всех видов речевой деятельности: слушания, говорения, чтения и письма.

Обновленное содержание обучения предполагает реализацию комплексного подхода в развитии языковой, речевой (в том числе этнокультурной), коммуникативной компетенции на основе функциональной грамотности и в общем направлении воспитания языковой личности; актуализацию самостоятельной работы учащихся по лингво-коммуникативному развитию и совершенствованию.

Вся методическая система обновленного содержания обучения русскому языку строится на основе учета теории обучения второму языку, при котором соблюдается главное условие – коммуникативная направленность презентации всего языкового материала. Так же, как и в 5,6,7 и 8 классах, в 9 классе изучаемый курс представлен как интегрированный курс русского языка и литературы. Программа предусматривает планирование такого урока, в котором сочетается материал по чтению и грамматике. Это определяет его структуру: каждое занятие должно содержать работу над текстовым материалом и работу над языковым материалом (орфографические, грамматические правила, определения, упражнения по развитию устной и письменной речи). Реализация основной цели обучения русскому языку как неродному – формирование навыков речевой деятельности – обеспечивается охватом таких сторон в изучении языка, как расширение словарного запаса, приобретение навыков самостоятельной передачи мыслей на русском языке.

Учебный материал должен подаваться с учетом ведущих принципов современной русской лингводидактики, среди которых имеется в виду рациональный отбор лексики; взаимосвязанное изучение лексики и грамматики, целесообразная дозировка теоретических сведений и практических заданий, направленных на активизацию всех видов речевой

деятельности; ярко выраженная коммуникативная направленность языкового материала.

Межпредметные связи устанавливаются через дидактические тексты, обладающие информационной насыщенностью. Тексты и послетекстовые задания и упражнения должны быть направлены не просто на конструирование высказываний, но и должны предполагать совершение речевого поступка, проявление речевого поведения.

Методика подачи фактического материала должна отвечать требованиям научности, одновременного развития видов речемыслительной деятельности, наглядности и коммуникативности в обучении неродному языку. В этой связи текстовый материал должен презентовать не только историю, культуру, мировидение русского народа, но и, что отвечает языковой политике РК, особенности современного функционирования русского языка в Казахстане как неотъемлемой части общего социокультурного пространства.

Содержание учебного материала рекомендуется представлять в трех основных видах: текстовый материал, содержащий достаточное количество изучаемых грамматических форм и лексических единиц, теоретический материал – определения и орфографические правила и практический – лексико-грамматические упражнения.

К примеру, упражнения в 6 классе к теме «Паронимы».

Задания:

1. Ознакомьтесь с нормой употребления глаголов **выходить** и **сходить**.

2. Составьте вопросительные предложения с данными паронимами.

Употребление глаголов **выходить** и **сходить** регламентируется грамматическими правилами. В предложении с предлогом **из** употребляется глагол **выходить** (выйти), а в предложении с предлогом **с** – глагол **сходить** (сойти). Поэтому **из** вагона, **из** автобуса, **из** троллейбуса, **из** трамвая выходят, а **с** поезда, **с** теплохода, **с** корабля сходят.

3. Ответьте на вопросы, используя паронимы. Какой пароним надо употребить, когда речь идет:

- 1) о необразованном человеке;
- 2) о грубом и невежливом человеке;
- 3) о человеке, занимающемся дипломатической деятельностью;
- 4) о лице, награжденном дипломом какого-либо конкурса.

Слова-помощники: невежа // невежда, дипломат // дипломант.

Рекомендуется использовать такие учебные тексты и практические упражнения, которые реализуют выполнение индивидуальной работы, работы в паре и группах.

Необходимо строить обучение русскому языку на основе практических методов и приёмов. Языковые упражнения должны быть представлены в минимальном объеме, должны преобладать речевые (коммуникативные) упражнения, построенные на основе текстов.

Рекомендуются следующие педагогические подходы в обучении русскому языку как второму:

1. Использование заданий с учетом индивидуальных возможностей ученика и изучение их ошибок не для классификации, а с целью организации работы по их устранению.

2. Создание атмосферы доверия между учителем и учащимися, а также среди самих учащихся.

3. Дифференциация заданий согласно индивидуальным способностям учащихся.

4. Создание условий для работы в группах (каждый учащийся может исполнять различную роль при работе в группе, например, роль лидера, «следовать за лидером» и др.).

5. Предоставление пространства для самостоятельного решения, выбора, обсуждения и выражения собственных мыслей.

6. Использование заданий, связанных с реальной жизнью, где учитель только направляет, а учащиеся добывают знания самостоятельно.

7. Использование различных целей обучения развивает критическое мышление, учит учащихся работать самостоятельно при постановке целей, исследовании проблем, поиске ответов, обсуждении проблем и выражении своего собственного мнения во время внимательного слушания мнений других учащихся.

8. Использование интерактивных методов обучения помогает учащимся развивать личную точку зрения и принимать во внимание мнения других.

9. Использование совместных методов обучения заключается в формировании у учащихся навыков, при выполнении командной работы, при обсуждении и сотрудничестве для достижения соглашения, принятии на себя ответственности за члена команды, в процессе самоуправления и управления.

В обучении русскому языку как второму рекомендуется исследовать методы активного чтения и письма, что в дальнейшем сформирует эффективные навыки говорения и аудирования.

Некоторые моменты, которые следует учитывать при использовании различных заданий:

- рекомендуется планировать множество различных заданий в рамках одного урока. На одном уроке необходимо включить четыре, пять или более различных заданий. Предусмотреть работу в коротких промежутках времени, например, 10 минут. Время, за которое учащиеся могут сосредоточить свое внимание, часто довольно короткое;

- обращать внимание, что каждое задание следует за предыдущим, и постоянно напоминать учащимся о главных учебных целях. Повторяйте задание по-разному. Например, сделать задание в устной форме, а затем попросить класс сделать ту же самую задачу в письменной форме. Это помогает учащимся понять задачу, приводит к плавному переходу, укрепляет предыдущее обучение и позволяет учащимся практиковать более одного навыка;

- включать индивидуальные, парные, групповые задания в деятельность всего класса.

Оценка устных ответов учащихся

Устный опрос на уроках русского языка и литературы является одним из основных способов учета знаний учащихся. Развернутый ответ учащегося должен представлять собой связное, логически последовательное сообщение на заданную тему, показывать его умения применять определение, правила в конкретных случаях.

При оценке ответов учащегося необходимо руководствоваться следующими критериями:

- полнота и правильность ответа;
- степень осознанности, понимания изученного;
- языковое оформление ответа.

В течение учебного года на заседаниях методических объединений учителей русского языка и литературы (методическое объединение, школа молодого учителя, школа совершенствования педагогического мастерства, творческие группы и др.) рекомендуется рассмотреть актуальные вопросы теории и методики обучения русскому языку и литературе с учетом имеющегося эффективного педагогического опыта педагогов:

1. Актуальные проблемы преподавания русского языка и литературы в условиях обновления содержания образования.
2. Коммуникативная культура учителя и развитие речемыслительной деятельности учащихся.
3. Организация образовательного процесса на уроках русского языка и литературы в условиях обновленного содержания образования.
4. Формирование универсальных учебных действий на уроках русского языка и литературы в условиях реализации ГОСО.
5. Содержание уроков русского языка и литературы, как условие и средство развития познавательных интересов учащихся и их способностей в рамках обновленного содержания образования.
6. Эффективные приемы формирования и развития читательской грамотности учащихся в процессе обучения русскому языку и литературе, использование потенциала библиотек для развития читательской грамотности учащихся.
7. Совершенствование педагогического мастерства через участие в творческих конкурсах и работе методических объединений.
8. Актуальные вопросы научно-исследовательской работы в области литературы в школе.

Объем учебной нагрузки по учебному предмету «Русский язык и литература» составляет:

- 1) в 5 классе – 3 часа в неделю, 102 часа в учебном году;
- 2) в 6 классе – 3 часа в неделю, 102 часа в учебном году;
- 3) в 7 классе – 3 часа в неделю, 102 часа в учебном году;
- 4) в 8 классе – 3 часа в неделю, 102 часа в учебном году;
- 5) в 9 классе – 3 часа в неделю, 102 часа в учебном году.

При оценке языковых компетенций необходимо учитывать следующее:

1. Языковые ошибки учащихся следует отмечать и обращать их внимание на совершенные ошибки доступным для них способом, однако ошибки не могут повлиять на оценку, если ученик может доступно продемонстрировать свои знания. Главная задача ученика передать свое сообщение, грамматика при этом может страдать. Постепенно самовыражение становится более точным и корректным.

2. Ученики, отвечая на вопросы, могут использовать и первый язык. Поскольку вначале ограниченный словарный запас и знание целевого языка могут стать препятствием при высказываниях и ответах, то на первой стадии обучения это (по крайней мере, частично) разрешается. При этом следует договориться, в какой момент все ученики перейдут на ответы на неродном (целевом) языке и, начиная с того момента, применение первого языка становится скорее исключением.

3. Как правило, в устной речи учитель исправляет возникшую ошибку с помощью перефразирования, повторения правильной формы от ученика не требуется, потому что это может прервать выражаемую мысль, а также ученик может потерять уверенность в выражении мыслей на неродном языке.

4. Если одна и та же ошибка повторяется вновь, в конце объяснения соответствующей темы учитель приводит примеры правильных форм и при необходимости делает ударение на грамматике. Помимо этого, либо педагог, либо класс в целом, в виде совместной деятельности, могут привести некоторые соответствующие теме примеры выражений, имеющие то же самое лингвистическое содержание.

5. При проверке письменных работ языковые ошибки также не учитываются (если выраженная мысль или текст понятны), но педагог указывает это в своих комментариях.

6. На встрече учителя-предметника с учителем языка передается проблемный языковой материал, чтобы учитель языка мог повторить тему на следующем уроке.

Итоговая аттестация обучающихся 9-х классов охватывает содержание Типовой учебной программы по учебному предмету «Русский язык и литература» для 5-9 классов уровня основного среднего образования (с нерусским языком обучения) по обновленному содержанию. Уровень знаний и умений, а также навыки учащихся определяются ожидаемыми результатами ГОСО.

Целью оценивания является определение степени усвоения обучающимися объема учебной программы по предмету «Русский язык и литература» (с нерусским языком обучения) в соответствии с государственным общеобязательным стандартом основного среднего образования (далее – ГОСО).

Итоговая аттестация обучающихся является частью системы критериального оценивания, которая также включает формативное и суммативное оценивание.

Экзамены проводятся согласно Типовым правилам проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации

обучающихся в организациях образования, реализующих общеобразовательные учебные программы начального, основного среднего, общего среднего образования, утвержденных приказом Министра образования и науки Республики Казахстан «Об утверждении Типовых правил проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся для организаций среднего, технического и профессионального, послесреднего образования» от 18 марта 2008 года № 125.

Количество процедур суммативного оценивания по предмету «Русский язык и литература»

Суммативное оценивание по предмету предполагает проведение конкретного количества процедур суммативного оценивания за раздел (СОР) и за четверть (СОЧ) 1 раз в каждой четверти. Ниже представлено количество процедур суммативного оценивания за раздел/сквозную тему.

Таблица 41- Количество процедур суммативного оценивания за раздел/сквозную тему

Класс	Количество процедур суммативного оценивания за раздел/сквозную тему			
	1 четверть	2 четверть	3 четверть	4 четверть
5 класс	2	2	2	2
6 класс	2	2	2	2
7 класс	2	2	2	2
8 класс	2	2	2	2
9 класс	2	2	2	2

Примечание: По языковым предметам в суммативном оценивании за раздел объединяются два вида речевой деятельности (например, аудирование и говорение, чтение и письмо).

Шетел тілі

Негізгі орта білім берудің «Ағылшын тілі», «Неміс тілі» және «Француз тілі» оқу пәндері тілді меңгерудің жалпыеуропалық жүйесіне (Common European Framework of Reference, CEFR) сәйкес шетел тілін негізгі орта білім беру деңгейінде дайындауға бағытталған.

2019-2020 оқу жылында 5-9 сыныптар жаңартылған білім беру мазмұнының келесі Үлгілік оқу бағдарламалары бойынша оқиды:

- Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Ағылшын тілі» оқу пәні бойынша жаңартылған мазмұндағы Үлгілік оқу бағдарламасы;

- Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Француз тілі» оқу пәні бойынша жаңартылған мазмұндағы Үлгілік оқу бағдарламасы;

- Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Неміс тілі» оқу пәні бойынша жаңартылған мазмұндағы Үлгілік оқу бағдарламасы.

Оқу бағдарламалары ҚР БҒМ бұйрығымен бекітілген және ҚР Білім және ғылым министрлігінің және Ы. Алтынсарин атындағы ұлттық білім академиясының сайттарында орналастырылған.

Негізгі орта білім беруді аяқтағаннан кейін білім алушылар «Ағылшын тілі» оқу пәні бойынша B1 деңгейіне, «Француз тілі» және «Неміс тілі» оқу пәндері бойынша A2+ деңгейіне жетуі тиіс.

Негізгі орта білім беру деңгейінде шет тілін оқытудың мақсаты:

1) талдау, бағалау және шығармашылық ойлау дағдыларын дамытуға

ықпал ететін әр түрлі тапсырмалар;

2) кең ауқымды ауызша және жазбаша дереккөздермен жұмыс жасау арқылы білім алушылардың тілдік дағдыларын дамытуға арналған.

Оқу бағдарламасы шиыршық принципіне негізделіп жасалған. Бұл тәсіл білім мен дағдыларды қоса алғанда, тереңдігі, көлемі мен күрделілігі бойынша біртіндеп кеңейтілетін, белгілі бір уақыт аралығында (оқу жылында немесе келесі сыныптарда) мақсаттар мен тақырыптарды қайта зерделеуді көздейді. Сөйлеу қызметінің дағдылары бойынша мақсаттарға жету прогрессияда ойлау қызметінің дамуы «біледі, түсінеді» «ажыратады, салыстырадыға» өтуін жобалайды. Білім, білік және дағдылары ең қарапайымнан жоғары ретті ойлау дағдыларына дейін қалыптасады және дамиды (Блум таксономиясы бойынша).

5-9-сыныптарға арналған «Шетел тілі» оқу пәні бойынша бағдарламалардың мазмұны бұрын көрсетілгендей, әрбір жеке сыныпта қарапайым дағдыларды қалыптастырудан бастап күрделі дағдыларға дейін прогрессия түрінде құрылған әр қайсысы оқыту мақсаттарына бөлінген бағыттардан тұрады. Дағдыларының дамуына қарай сыныптан сыныпқа, бір деңгейден екінші деңгейге өткен сайын мақсаттар күрделене түседі.

Оқу бағдарламасы, бөлімдері оқу жылында меңгерілетін және мұғалім тоқсанда өтетін тақырыптардың реті мен сағатын еркін бөліп қоя алатын, **ұзақ мерзімді жоспарға** сәйкес іске асырылады.

5-9-сыныптарға арналған оқу бағдарламалары оқу процесіндегі әрбір пәннің әдіснамалақ әлеуетін кеңейтуге бағытталған. Бұл пәндік білім мен дағдыларды саналы меңгеруді қамтамасыз етеді және әлеуметтік және мәдени білімді, оқытудың әртүрлі әдістерін, жобалық және зерттеу іс-әрекетінің дағдыларын меңгеру арқылы өзіндік мінез-құлықты көтермелейді.

5-9 сыныптарға арналған оқу бағдарламалары дәстүрлі нормативтік білім беру құжаттары мен бірқатар инновациялық әдіснамалық стратегиялар функцияларының үйлесімді байланысын қамтиды. Бағдарламалар әр түрлі аудиториялармен тиімді қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді. Білім алушылар бұл мақсатқа мектеп ортасындағы құрдастарымен, мұғалімдермен және мектепке келушілермен бейресми және ресми ауызша және жазбаша презентацияларды қамтитын интерактивті тапсырмалар арқылы қарым-қатынас жасау мүмкіндіктерінің арқасында қол жеткізеді. Сонымен қатар, онлайн режимінде білім алушылармен және басқа мәдениеттерден ағылшын тілін тасымалдаушылармен бетпе-бет қарым-қатынас жасауға көп көңіл бөлінеді.

Жаңартылған бағдарламалар білім алушылардың тілді шынайы өмір жағдаятында қолданудың функциональдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған. Оқытуға арналған жағдайлар өмірмен байланысты және оларға түсінікті де таныс шындықты көрсетеді. Жаңартылған бағдарламалар ағылшын, француз және неміс тілін оқытуды тек лексикалық жиынтық, құрылымдық талаптар және тілді пайдаланудың коммуникативтік конвенцияларының дәрежесі шеңберінде ғана үйренуге шек қоймайды. Прагматикалық аспект контекстке, қарым-қатынас жағдайына және

коммуникацияға қатысушылар арасындағы қалыптасқан қарым-қатынас ережелеріне баса назар аудара отырып, тілдің барлық мүмкіндіктері мен бояуларын ашады. Лексикалық және грамматикалық материалды оқу білім алушының қандай да бір жағдайға өз көзқарасын зерттеу контекстінде жатыр. Әдістер мен тәсілдер арқылы ойлау процестерін белсендіруді көздейтін белсенді оқыту тиімді және мақсатқа сай қолданылады. Бағдарламалардың әдебиеттер тізімімен шектелмейтінін, білім алушылардың жас ерекшелігі мен қызығушылығына сәйкес әртүрлі ресурстарды пайдалануға ұсынатынын атап өткен жөн.

Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Ағылшын тілі» оқу пәні бойынша жаңартылған мазмұндағы Үлгілік оқу бағдарламасының тақырыптық мазмұны 2013 жылы бекітілген оқу бағдарламасының тақырыптық мазмұнына сәйкес келеді сонымен қатар, келесі тақырыптар оқытылады:

5-сынып – Creativity (Art, Music, Stories and poems);

6-сынып – Helping and Heroes, Drama and Comedy, Our Neighbourhood;

7-сынып – Communication and Technology, Space and Earth, Natural disasters;

8-сынып – Entertainment and Media;

9-сынып – Charities and Conflict, Science and Technology.

Оқу үдерісін ұйымдастыру бойынша ұсынымдар.

5-сыныпта жаңа лексика мен грамматиканы оқытуға көңіл бөлу ұсынылады. Тыңдалым мен оқылым тапсырмаларында мәтіндердің лексикасы мен грамматикасының білім алушыларға таныстығын алдын ала тексеру ұсынылады, сонымен қатар оқыту процесінде қосымша ресурстар мен ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдануға болады.

6-сыныпта өтілген лексика мен грамматиканы қайталау және білім алушылардың коммуникативтік құзіреттілігін қалыптастыруға бағытталған коммуникативтік оқыту технологиясын қолдану ұсынылады. Оқыту процесінде қосымша ресурстар мен ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдануға болады.

«Ағылшын тілі» оқу пәні бойынша 7-сыныпта грамматикалық тақырыптарды: шақ формаларын және сын есімдердің салыстырмалы шырайын қайталау ұсынылады, себебі жаңартылған білім мазмұнының бағдарламасы бойынша жоғарыда аталған тақырыптар өтілген болып саналады (2013 жылғы оқу бағдарламасы бойынша 7-сыныптар A1 high деңгейі бойынша оқиды, ағылшын тілінің Үлгілік оқу бағдарламасы бойынша 7-сыныптар B1 low деңгейі бойынша оқиды). Оқыту процесінде қосымша ресурстар мен ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдануға болады.

Жаңа тақырып бойынша оқыту және жаңа сабаққа дайындық процесінде мәтіндер мен сөйлемдердің лексикалық және грамматикалық мазмұнын тексеру ұсынылады. Сонымен қатар, жоғарыда аталған себептер бойынша білім алушыларға таныс емес грамматикалық құрылымдарға көңіл бөлген дұрыс. Айтылым және жазылым тапсырмаларында перифраз қолдану

ұсынылады.

8-сыныпта жоғары ойлау дағдыларын дамытатын тапсырмаларды таңдау ұсынылады. Сонымен бірге даралап оқыту технологиясын қолданған дұрыс. Білім алушылардың лексикалық қорын жақсарту және айтылым мен жазылым дағдыларын қалыптастыру үшін перифраз қолдану ұсынылады.

9-сыныпта коммуникативтік-мәдениетаралық құзыреттердің барлық компоненттерін одан әрі дамыту жалғасады: грамматикалық және лексикалық минимумдарды кеңейту, тілдік және сөйлеу дағдыларын нығайту, дискурстық және әлеуметтік-мәдени білікті дамыту. Білім алушылардың жоғары ойлау дағдыларын талап ететін оқыту мақсаттарын таңдау ұсынылады.

Шетел тілі сабақтарында білім алушылардың тұлғалық қасиетін қалыптастырудың маңызды аспектісі «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру болып табылады:

- білім алушылар бойында шетел тілінің қазіргі адам өмірінде және көп мәдениетті әлемдегі рөлі мен маңыздылығы туралы түсінік қалыптастыру, Шетел тілін мәдениетаралық қарым-қатынас құралы ретінде, басқа халықтар мәдениеті мен дүниені тану құралы ретінде жаңа тәжірибе жинақтау;

- тілдерді және мәдениеттерді, жалпы қабылданған адамзаттық және негізгі ұлттық құндылықтарды меңгеру арқылы азаматтық бірегейлікті, өз халқы, туған өлкесі, өз елі үшін патриоттық және мақтаныш сезімін, өз этникалық және ұлтқа қатыстылығын түсіну;

- коммуникативтік құзыреттіліктері мен мәдениетін қалыптастыру, яғни өзінің сөйлесу мүмкіндігі мен қажеттілік деңгейінде ауызша (айтылым және тыңдалым) және жазбаша (оқылым және жазылым) әртүрлі үлгіде тілді тасымалдаушымен қарым-қатынасқа дайын болуы және коммуникативтік міндеттер мен әңгімелесу әдебіне сәйкес қарым-қатынастың тілдік және сөйлесуден басқа құралдарды барынша кең көлемде пайдалану;

- басқа елдердің мәдениетімен танысу арқылы өзге (бөгде) мәдениетке құрметпен қарауды қалыптастыру;

- ауызша және жазбаша қарым-қатынаста шетел тілінде өзінің төл мәдениетін таныстыру қабілетін одан әрі дамыту.

Ауызша және жазбаша сөйлеу мәдениетін қалыптастыру мақсатында шетел тілі пәні мұғалімдеріне:

- аутентті оқыту материалдарын пайдалану (аудио, бейнежазбалар, фильмдер, әндер, ғылыми және ойын-сауық журналдарынан мақалалар);

- шетел тілінде сипаттама беру, мінездеме беру, салыстыру, талдау, диалог жүргізу, пікірталас, қажетті дәлелдемелер келтіру, жинақтау және қорытынды жасау дағдыларын қалыптастыру үшін БАҚ материалдарымен жұмыс жасау;

- білім алушылардың сөздік қорын байыту мақсатында өз бетінше анықтамалармен және энциклопедиялық әдебиеттермен, электронды ресурстармен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру;

- білім алушылардың қауіпсіз мәдениетті тәртібін қалыптастыру үшін

қауіп-қатер жағдайындағы және түрлі жағдаяттардағы мінез-құлықтары туралы мәтіндерді жұмыс үшін қолдану ұсынылады.

Қосымша материалдар мен Интернет-ресурстарды қолдану кезінде мәтіналды, мәтіндік және мәтіннен кейінгі жұмыс кезеңдерін сақтаған дұрыс.

Шетел тілінің оқу процесін ұйымдастыру коммуникативтік технологияларды (жобалар, сұхбат, рөлдік ойындар, пікірталас, дебат, конференциялар, конкурстар, сахналандыру және т.б.) жан-жақты қолдануды талап етеді. Сонымен қатар, ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың және сабақтан тыс іс-әрекеттердің кең мүмкіншіліктерін белсенді қолдану шетел тілін оқуға ынтасын арттыруға, білім алушылардың танымдық әрекеттерін белсендендіруге, олардың өзара тілдік қарым-қатынастарының белсенділігін арттыруға, шығармашылық әлеуетін дамытуға жағдай жасауға ықпал етеді.

Сабақ уақытын ауызша сөйлетудің дағдылары мен біліктерін дамыту және жетілдіру үшін қолданған дұрыс. Коммуникативтік жағдаяттарда жаңа лексикалық және грамматикалық материалды енгізу және бекіту, сабақта жұппен, топпен жұмысты ұйымдастыру арқылы әрбір білім алушының сөйлеу белсенділігін арттыру; мәтіндермен жұмыс жасау кезеңдерін міндетті түрде сақтай отырып оқылым мен тыңдалымға үйрету ұсынылады.

Шетел тілі бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

5-9-сыныптарда – аптасына 3 сағат, оқу жылында 102 сағатты құрайды.

«Шетел тілі» пәнінен оқу жұмысын ұйымдастыруда келесі ұсынымдар беріледі:

1. Білім алушылардың зерттеу дағдыларын дамытуға бағытталған «Independent project» юнитына назар аудару қажет. Жоба жұмысы арқылы мұғалім мақсаттар мен сөйлеу дағдыларының түрлеріне бағытталған қалыптастырушы бағалауды жүргізе алады. Жоба жұмысының түрі мен мазмұны (тақырыптық мазмұны, іс-әрекет түрлері, күтілетін нәтижесі, бағалау түрлері және т.б.) мектеп ішіндегі әдістемелік бірлестіктерде талқыланады.

2. «Reading for pleasure» бөлімінде оқу дағдысын дамыту үшін әдістемелік нұсқауларды белсенді қолдану керек. Көркем және оқу әдебиет мәтіндерімен жұмыс жасау ағылшын тіліне оқытудың міндетті элементі болып табылады және білім алушылардың алған дағдыларын бекітуге мүмкіндік береді.

Шетел тілі бойынша сыныптан тыс жұмыстарды жүргізудің үлкен білімдік, тәрбиелік және дамытушылық маңызы бар. Бұл жұмыс шетел тілі туралы білімді арттырып қана қоймай білім алушының мәдениеттану ой-өрісін, шығармашылық белсенділігін, эстетикалық талғамын тереңдетуге мүмкіндік береді, өзге елдің тілі мен мәдениетін үйренуге деген қызығушылығын арттырады. Міндетті курспен қатар толық практикалық, тәрбиелік, дамыту мақсаттарын жүзеге асыруға толық жағдай жасайды.

Шетел тілін сыныптан тыс оқытуды моделдеу іс-әрекетінің негізгі тәсілдері:

- тақырыптық ойын кештері;

- елтануға арналған үйірмелер;
- шетел тілдері апталығы;
- бейнеклубтар, тілдік орталықтар;
- шетел тіліндегі театрландырылған қойылымдар және т.б.

Тілдік құзыреттілікті бағалауда ескерілетін жағдайлар:

1. Білім алушылардың тілдік қателерін атап өту керек және олардың назарын жіберген қателеріне қарапайым тәсілмен аудару қажет, алайда егер білім алушы өз білімін көрсете алған болса, қателердің бағалауға әсері болмауы керек. Білім алушының ең басты мақсаты – өз ойын қарапайым сөзбен бере білуі, бұл жағдайда грамматикалық талаптар дұрыс сақталмауы мүмкін. Уақыт өте келе оның өзіндік сөйлеу дағдысы қалыптасады, нақтыланады әрі дұрыстала түседі.

2. Сұраққа жауап беру барысында білім алушылар бірінші тілді қолдана алады. Олардың шектеулі сөздік қоры мен мақсатты тіл бойынша білімдерінің аздығы сөз сөйлеу мен жауап беру кезінде кедергі болуы мүмкін болғандықтан, оқудың бірінші сатысында (кем дегенде ішінара) бұл рұқсат етіледі. Сондықтан барлық білім алушылар мақсатты тілге қашан көшуге болатынын келісіп алғаны жөн және келісілген уақыттан бастап бірінші тілді қолдану тоқтатылуы керек.

3. Мұғалім ережеге сәйкес ауызекі сөйлеу тілінде кеткен қателерді перифраз көмегімен дұрыстайды, бірақ білім алушыға дұрыс түрін қайталану міндетті емес, себебі ол айтқалы жатқан ойын үзіп және өзге тілде өз ойын сенімді жеткізе алмай қалуы мүмкін.

4. Егер бір рет жіберілген қате тағы да қайталанса, сәйкес тақырыпты түсіндіру соңында мұғалім дұрыс үлгідегі сөздерге мысалдар келтіреді және қажет болған жағдайда оның грамматикасына баса назар аударады. Бұдан өзге, сынып білім алушылары немесе мұғалім барлығы ынтымақтасқан іс-әрекет негізінде кейбір тақырыптарға байланысты лингвистикалық мазмұндағы сөйлемдерге мысалдар келтіре алады.

5. Жазба жұмысты тексеру барысында тілдік қателер ескерілмейді (егер білдіретін ойы мен мәтіні түсінікті болса), бірақ педагог оны өзінің түсініктемесінде көрсетеді.

«Шетел тілі/Ағылшын тілі» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

42-кесте. Бөлім бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	2	2	2	2
6-сынып	2	2	2	2

7-сынып	2	2	2	2
8-сынып	2	2	2	2
9-сынып	2	2	2	2

«Шетел тілі/Ағылшын тілі» бойынша қорытынды аттестаттау

Қорытынды аттестаттау білім беру стандарты мен оқу бағдарламасында белгіленген талаптар шегінде білім алушыларда оқылатын шетел тілінің практикалық меңгеру деңгейін бағалауға арналған. Білім алушыларды қорытынды аттестаттау объектісі коммуникативтік құзыреттілікті меңгеру болып табылады. Қорытынды аттестаттаудың мақсаты білім алушылардың негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес пән бойынша оқу бағдарламасының көлемін меңгеру дәрежесін анықтау болып табылады.

Қорытынды аттестаттау «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы №125 Бұйрығымен бекітілген Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білімнің білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарындағы білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылаудың, оларды аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгі қағидалары, сонымен қатар Қорытынды аттестаттауды ұйымдастыру мен өткізу бойынша Нұсқаулыққа сәйкес өткізіледі.

2019-2020 оқу жылында Шетел тілі мұғалімдерімен әдістемелік жұмысты жоспарлау кезінде педагогикалық қызметкерлердің мүдделері мен сұраныстарын, олардың кәсіби шеберлігі мен дағдыларын ескеру қажет.

Шетел тілі мұғалімдерінің тамыздағы пәндік секцияларында төмендегі сұрақтарды талқылау ұсынылады:

1. Негізгі орта мектепте жаңартылған білім мазмұны аясында шетел тілін оқытудың ерекшеліктері.
2. Білім мазмұнын жаңарту жағдайында шетел тілі пәнінен әдістемелік бірлестіктердің жұмысын жоспарлаудың ерекшеліктері.
3. 2019-2020 оқу жылында шетел тілін оқытуда мұғалімдердің тәжірибе алмасуы мен семинарларын жоспарлау.

Жаңа оқу жылында шетел тілі мұғалімдерінің әдістемелік бірлестік отырыстарында төмендегі сұрақтарды қарастыру ұсынылады:

- шетел тілі бойынша білім беру процесін ұйымдастыруда заманауи тәсілдерді іске асыру;
- қалыптастырушы бағалауды өткізу;
- шетел тілін оқытуда шығармашылық бастамаларды енгізу және сабақтан тыс қызметті ұйымдастыру;
- шетел тілі пәні бойынша бітіруші сыныптарды қорытынды аттестаттауға дайындау.

«МАТЕМАТИКА ЖӘНЕ ИНФОРМАТИКА» БІЛІМ САЛАСЫ

Математика және информатика» білім саласы бойынша жаңартылған оқу бағдарламаларымен келесі пәндер оқытылады:

- 1) «Математика» – 5, 6-сыныптар;
- 2) «Алгебра» – 7-9-сыныптар;
- 3) «Геометрия» – 7-9-сыныптар;
- 4) «Информатика» – 5-9 сыныптар.

Оқу пәндері бойынша оқу жүктемесінің көлемі төмендегі кестеде көрсетілген.

43-кесте – Оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат	
		Апталық	Жылдық
5	Математика	5	170
5	Информатика	1	34
6	Математика	5	170
6	Информатика	1	34
7	Алгебра	3	102
7	Геометрия	2	68
7	Информатика	1	34
8	Алгебра	3	102
8	Геометрия	2	68
8	Информатика	1	34
9	Алгебра	3	102
9	Геометрия	2	68
9	Информатика	1	34

Негізгі орта білім беру деңгейінде «Математика», «Алгебра», «Геометрия» пәндерін оқытудың мақсаты - пән мазмұнын сапалы игеруді қамтамасыз ету, білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру, сыни тұрғыдан ойлауды дамыту, ғылыми-жаратылыстану пәндерін игеруге қажетті математикалық білім мен дағдылардың негіздерін игеру, оқу пәні материалдары негізінде білім алушылардың интеллектуалдық деңгейін дамыту.

Оқу пәнін оқытудың мақсатына сәйкес келесі міндеттер анықталған:

- «Сандар», «Алгебра», «Геометрия», «Статистика және ықтималдықтар теориясы», «Математикалық модельдеу және анализ» бөлімдері бойынша математикалық білім, білік және дағдыларын қалыптастыру мен дамытуға жағдай жасау;

- әртүрлі мәнмәтіндегі есептерді шешуде математикалық тілді және негізгі математикалық заңдарды қолдануға, сандық қатынастар мен кеңістіктік формаларды оқып білуге мүмкіндік беру;

- есептерді шешу мақсатында білім алушылардың білімдерін математикалық модельдерді құруға және шынайы процестерді сипаттайтын математикалық модельдерді түсіндіруге бағыттау;

- өздігінен оқуға және болашақ тандаған мамандығы бойынша білімін жалғастыруға қажетті физика, химия, биология және басқа да теориялық облыстарда зерттеулер мен есептерді шешу үшін және практикалық іс-әрекеттерінде математикалық әдістерді қолданудың қарапайым дағдыларын қалыптастыру;

- практикалық есептерді шешуде, алынған нәтижелерді бағалау мен анықтылығын орнатуда лайықты математикалық әдістерді таңдап алу үшін логикалық және сыни тұрғыдан ойлауын, шығармашылық қабілеттерін дамыту;

- коммуникативтік дағдыларын, оның ішінде, ақпаратты дұрыс және сауатты түрде беру, сонымен қатар әртүрлі ақпарат көздерінен, басылымдар мен электрондық құралдардан алынған ақпаратты қолдану қабілетін дамыту;

- өздігінен және топта жұмыс істеуде қажетті тәуелсіздік, жауапкершілік, бастамашылдық, табандылық, шыдамдылық пен толеранттылық сияқты тұлғалық қасиеттерді дамыту;

- математиканың даму тарихымен, математикалық ұғымдардың пайда болу тарихымен таныстыру;

- математиканы оқыту процесінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану дағдыларын дамыту.

«Информатика» оқу пәнін оқудың мақсаты білім алушылардың бойында заманауи ақпараттық технологияларды пайдалана отырып ақпараттармен тиімді жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру болып табылады.

«Информатика» пәнінің оқу бағдарламасы компьютердің жұмыс істеу қағидаларын түсінуді, объектілер мен жүйелерді талдау қабілеттерін, алгоритмдер әзірлеу және бағдарламалауды, шешімдер мен программалық қосымшаларды модельдеу және жобалауды, сондай-ақ түпкілікті өнімді бағалауды білім алушылардың бойында қалыптастыруды көздейді.

Оқу мақсаттарына сәйкес келесі міндеттер анықталған:

- білім алушылардың бойында ақпараттық процестердің қоғамдағы рөлін, адамзат қызметінің әр түрлі саласында ақпараттық технологияларды пайдаланудың техникалық мүмкіндіктері мен перспективаларын түсінуін қалыптастыру;

- ақпараттық технологияларды күнделікті өмірде, оқуда және келешек еңбек іс-әрекетінде тиімді қолдану біліктерін дамыту;

- білім алушылардың жүйелерді талдауда, шешімдерді әзірлеу, программалық қосымшаларды қалыптастыру және өз өнімдерін бағалауда компьютерлердің жұмыс істеуі негізгі қағидаларын меңгеру;

- талдау, абстракция, модельдеу және программалау арқылы әр түрлі міндеттерді шеше білулерін дамыту;

- білім алушылардың логикалық, алгоритмдік, сонымен қатар, жалпылау мен үйлестік, тапсырмаларды құрамдас бөлікке ажырату мен ортақ заңдылықтарды бөлу, қойылған міндеттерді шешуде тиімді әрі оңтайлы

тәсілдер табу мүмкіндіктерін қамтитын есептік ойлауды дамыту;

- білім алушылардың бойында ақпараттық мәдениетті қалыптастыру – жалпы ережелерді ұстану және жеке тұлға мен бүкіл қазақстандық әлеуметтің мүддесін көздеу;

- білім алушылардың ғылыми тілді меңгеруіне және пән бойынша ұғымдық аппаратты байытуына ықпал ету.

«Алгебра», «Геометрия» пәндерін оқыту барысында математикалық сауаттылықты қалыптастыру мақсатымен: білім алушыларға анықтамалықтарды қолдану, оқу, әдістемелік және анықтамалық әдебиеттерден анықтамаларды, формулалар және басқа да тұжырымдарды іздеу; математикалық формулаларды қолдану, дербес жағдайларды жалпылау негізінде шамалар арасындағы тәуелділіктің формулаларын өздігінен құрастыру; игерілген математикалық білім, білік, есептеу, өлшеу және графиктік дағдыларды пайдаланып практикаға бағытталған тапсырмаларды шешу; дәлелдемелі пайымдау жүргізу, талқылауға қатысу және логикалық негізделген қорытындылар жасау; математикалық мәтінмен жұмыс жасау (талдау, қажетті ақпаратты алу), математикалық терминология мен символдарды қолдана отырып, өз ойын ауызша және жазбаша түрде анық және нақты түсіндіру іскерліктерін үйрету ұсынылады.

«Информатика» пәнін 5, 6, 7, 8, 9 сыныптарда оқытудың мақсаты – оқушыларға білімін тәжірибе жүзінде тиімді пайдалану үшін қазіргі заманғы ақпараттық технологиялармен жұмыс істеу үшін базалық білімдер, дағдылар мен қабілеттерін қамтамасыз ету.

Оқу мақсаттарына сәйкес келесі міндеттер анықталды: оқушыларда қоғамдағы ақпараттық процестердің рөлін түсіну, адам қызметінің түрлі салаларында ақпараттық технологияларды пайдаланудың техникалық мүмкіндіктері мен перспективаларын дамыту; ақпараттық технологияларды күнделікті өмірде, зерттеулер мен одан әрі жұмыс істеуде тиімді пайдалану дағдыларын дамыту; оқушылар жүйені талдау, шешімдерді әзірлеу, бағдарламалық қамтамасыз етуді әзірлеу және олардың өнімдерін бағалау үшін компьютердің негізгі принциптерін үйренеді; Талдау, абстракция, модельдеу және бағдарламалау арқылы түрлі тапсырмаларды шешу қабілеттілігін дамыту; оқушыларда логикалық, алгоритмдік және есептік ойлауды дамыту, соның ішінде қорыту және ұқсастығы, мәселені оның құрамдас бөліктеріне бөліп, жалпы үлгілерге бөліп, міндеттерді шешудің тиімді жолдарын табу; оқушылар арасында ақпараттық мәдениетті қалыптастыру - жеке тұлғаның және бүкіл Қазақстандық қоғамның мүдделерін ескере отырып, жалпы қабылданған ережелерді сақтау; пән бойынша концептуалды аппараттарды байыту.

Оқушылардың білім беру және ақпараттық құзыреттіліктерін дамыту мақсатында жобалық жұмыс арқылы ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізуге ерекше назар аудару керек. Жоба бойынша жұмыс істейтін оқушылар жеке-жеке немесе топпен жұмыс жасайды, мақсаттарды қойып, қажетті ақпаратты іздейді, гипотезаны ұсынып, дәлелдеуге, эксперимент жүргізуге, жасалған жұмыстың нәтижелерін ұсынуға, талдауға, бағалауға және өз жобаларын

шебер қорғауға тиіс. Оқушылар Интернеттің қол жетімді ақпараттың көптеген көздерінің бірі екенін, әртүрлі дереккөздерден деректерді жинай алатындығын біледі.

Сонымен қатар оқушылар арасында танымдық қызығушылықты дамытуға, интеллектуалды және шығармашылық қабілеттерге, бағдарламаның компоненттерін өз бетінше пайдалану мүмкіндігіне және оқу курсының мазмұны арқылы білімін толықтыруға, технологиялық проблемаларға бағдарланған оқытуды қолдану мен өнертапқыштық проблемаларды шешу дағдыларын дамытуға назар аудару қажет

«Математика және информатика» білім саласының пәндерін оқыту процесінде білім сапасын жетілдіру мақсатында жеке тұлғаға бағытталған проблемалық оқыту, саралап оқыту тәсілдерін, сонымен қатар іс-әрекет түрлері мен тапсырмаларды ұқыпты іріктеу арқылы дамыта оқыту тәсілдерін қолдану ұсынылады.

Пәнге деген қызығушылықты арттыру жолдарының бірі білім алушылардың жобалық іс-әрекеттерін дамыту жұмыстарын жүргізу болып табылады. Жобалау технологияларын қолдану пән бойынша оқу сапасын көтеріп қана қоймайды, пәнаралық байланысты жүзеге асырады және оқу пәнін игерудің тиімділігін арттырады. Жобамен жұмыс істеу барысында білім алушылар топтасып немесе жеке жұмыстарын жоспарлады, мақсат қоюды, қажетті ақпаратты іздеуді, гипотезаны ұсыну және дәлелдеуді, тәжірибелер жүргізуді, орындалған жұмыстың нәтижелерін көрсетуді, талдау мен бағалауды, сонымен қатар өз жобаларын қорғауды үйренеді.

Сонымен қатар проблемаларды өнертапқыштықпен шешу теориясы ерекшеліктерін дамыту және проблемалық-бағдарланған оқыту технологиясын пайдалану, оқу курсы мазмұны арқылы өз білімін толықтыру мен бағдарламаның құрамдас бөліктерін өздігінен қолдана білу қабілетін, білім алушылардың интеллектуалдық және шығармашылық қабілеттерін, когнитивтік мүдделерін дамытуға назар аудару керек.

Бұл білім саласы пәндерінің мазмұны бөлімдер бойынша берілген. Бөлімдер бөлімшелерге бөлініп, әр бөлімшені оқып игеру сыныптар бойынша күтілетін нәтижелер: дағдылар немесе біліктер, білім немесе түсініктер түрінде оқу мақсаттары жүйесінде көрсетілген.

Сонымен қатар, жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламаларында барлық пәндер бойынша ұзақ мерзімді жоспар берілген. Онда курс материалы тоқсандарға бөлініп көрсетілген. ***Ұзақ мерзімді жоспарда тақырыптарды игеруге және бөлімшелерді игеруге жұмсалатын сағат сандары көрсетілмеген. Бөлімшелердің арасында сағат санын бөлу құқығы практик-мұғалімге берілген, бірақ материал көрсетілген тоқсанда толық оқытылып болуы тиіс.***

2013 жылғы оқу бағдарламаларымен салыстырғанда оқу пәндердің базалық мазмұнында аздаған өзгерістер бар.

1. 5-сынып, «Математика» оқу пәні.

2019-2020 оқу жылы 5-сыныпқа бастауыш сыныптарда «Математика» пәнін қолданыстағы оқу бағдарламасы бойынша оқыған

білім алушылар келеді. Сондықтан, 5-сыныпта «Математика» оқу пәнінің базалық мазмұны, шамалы өзгерістерді қоспағанда толығымен бұрынғыдай қалды. Атап айтқанда, қолданыстағы оқу бағдарламасымен салыстырғанда жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасында «Жиын» тарауы және «шиыршық» принципін сақтау мақсатында «Кеңістік фигураларының жазбалары» тарауы қосылған, оларды оқуға оқу жылына берілген 170 сағаттан сәйкесінше 5 сағат және 3 сағат бөлінеді.

Сонымен қатар базалық мазмұн тарауларын оқып игеруге бөлінген сағаттарда айырмашылық бар. «Натурал сандар және нөл саны» тарауын игеруге шамамен 15 сағат бөлінген. Қалған тарауларды игеруге бөлінген сағат сандары өзгеріссіз.

2. 6-сынып, «Математика» оқу пәні.

1) *6-сыныпта «Математика» оқу пәнінің базалық мазмұнына шамалы өзгерістер енгізілген.* Атап айтқанда, қолданыстағы оқу бағдарламасы бойынша 6-сыныпта қарастырылатын «функция» ұғымына қатысты тарау 7-сыныпқа көшірілген. Осы тараудың орынан 6-сыныпта «Шамалар арасындағы тәуелділіктер» тарауы қарастырылады және келесі тақырыптардан тұрады: «Шамалар арасындағы тәуелділіктерді беру тәсілдері: аналитикалық (формула арқылы), кестелік, графиктік тәсіл», «Нақты процестердің графиктерін қолданып шамалар арасындағы тәуелділіктерді зерттеу», «Тура пропорционалдық және оның графигі». Осыған байланысты «Екі айнымалысы бар сызықтық теңдеулер мен олардың жүйелері» бөліміне өзгерістер енгізілген. Яғни осы тарауда екі айнымалысы бар сызықтық теңдеу және оның графигі, екі айнымалысы бар сызықтық теңдеулер жүйелері, екі айнымалысы бар сызықтық теңдеулер жүйесін қосу тәсілімен және алмастыру тәсілімен шешу, есептерді сызықтық теңдеулер жүйелері арқылы шығару материалдары ғана қарастырылады.

5-6-сыныптарда «Математикалық моделдеу және анализ» бөліміне баса назар аударылған. Әр бөлімді игерген кезде мәтінді есептерді шығару ұсынылады. Статистикалық мәліметтерді ұсынуға арналған тапсырмаларды орындауға көңіл бөлінген. Бұл практикаға бағытталған есептерді қарастыруға байланысты.

3. 7-сынып, «Алгебра» оқу пәні.

Оқу пәнінің базалық мазмұнында қолданыстағы оқу бағдарламасымен салыстырғанда елеулі өзгерістер жоқ. Егер, қолданыстағы оқу бағдарламасында 5 тарау оқытылатын болса, жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасында 6 тарау оқытылады. Бұл, «функция» ұғымына қатысты материалдар жеке «Функция. Функцияның графигі» тарауы етіп берілген және бұл тарауға 6-сыныптан «Функция ұғымы», «Функцияның графигі», «Сызықтық функция және оның графигі», «Сызықтық функциялардың графиктерінің өзара орналасуы», «Екі айнымалысы бар сызықтық теңдеулер жүйесін графиктік тәсілмен шешу» тақырыптары көшірілген. Бұл тақырыптар 6-сынып білім алушыларының игеруіне қиындық туғызады деп есептеп, практик-мұғалімдердің ұсыныстары бойынша ауыстырылған.

Практикаға бағытталған, зерттеушілік және шығармашылық тапсырмаларды шешу қажеттілігіне баса назар аудару керек.

4. 8-сынып, «Алгебра» оқу пәні.

Оқу пәнінің базалық мазмұнында қолданыстағы оқу бағдарламасымен салыстырғанда елеулі өзгерістер жоқ. Курстың базалық мазмұнына «Статистика элементтері» тарауы (Жиілік. Жиіліктер кестесі. Интервалдық кесте. Гистограмма. Жинақталған жиілік. Орта мән. Дисперсия. Стандартты ауытқу. Алқап.) қосылған. Бұл тараудың кейбір материалдары қолданыстағы оқу бағдарламасы бойынша 9-сыныпта қарастырылған болатын.

5. 8-сынып, «Алгебра» оқу пәні.

9-сыныпта қолданыстағы оқу бағдарламасындай

«Екі айнымалысы бар теңдеулер, теңсіздіктер және олардың жүйелері», «Тізбектер», «Тригонометрия» бөлімдері қарастырылады. Оқу бағдарламасының мазмұны комбинаторика мен ықтималдықтар теориясы бойынша материалдармен толықтырылған. Атап айтқанда «Комбинаторика элементтері» бөлімінде келесі тақырыптар берілген: Комбинаториканың негізгі ұғымдары мен ережелері (қосу және көбейту ережелері). Санның факториалы. Қайталанбайтын «орналастыру», «алмастыру» және «теру» ұғымдары. Комбинаториканың негізгі формулалары. Комбинаторика формулаларын қолдану арқылы есептер шығару. Ньютон биномы және қасиеттері, ал «Ықтималдықтар теориясының элементтері» бөліміне «Оқиға, кездейсоқ оқиға, ақиқат оқиға, мүмкін емес оқиға. Элементар оқиғалар. Қолайлы нәтижелер. Тең мүмкіндікті және қарама-қарсы оқиғалар. Ықтималдықтың классикалық анықтамасы. Статистикалық ықтималдық. Геометриялық ықтималдық» тақырыптары енгізілген. Қолданыстағы оқу бағдарламасы бойынша бұл бөлім 10-сыныпта қарастырылған болатын.

6. 7-сынып, «Геометрия» оқу пәні.

7-сыныпта білім алушылар «Геометрия» оқу пәнін оқуға енді ғана кіріседі, сондықтан қолданыстағы оқу бағдарламасымен салыстырғанда жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасында өзгерістер жоқ.

7. 8-сынып, «Геометрия» оқу пәні.

«Геометрия» оқу пәнінің базалық білім мазмұнында қолданыстағы оқу бағдарламасымен салыстырғанда өзгерістер жоқ.

8. 9-сынып, «Геометрия» оқу пәні.

«Геометрия» оқу пәнінің базалық білім мазмұнында қолданыстағы оқу бағдарламасымен салыстырғанда өзгерістер жоқ.

7-8-сыныптарда «Геометрия» пәнін оқытуда пәннің практикалық бағыттылығы күшейтіледі.

«Информатика» оқу пәнінің базалық мазмұнында 2013 жылғы оқу бағдарламаларымен салыстырғанда келесідей өзгерістер бар.

5-8 сыныптарда мектеп пәнінің негізгі мазмұны 2018-2019 оқу жылындағыдай өзгермейді.

2019-2020 оқу жылындағы 9 сыныпта базалық білім берудің 5-9 сыныптары үшін «Информатика» пәні бойынша типтік оқу жоспарына сәйкес жаңартылған мазмұндағы (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым

министрінің бұйрығына 9-қосымша) Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына қосымша 200). «Информатика» пәнінің 9-сыныпқа арналған негізгі мазмұны мынадай бөлімдерден тұрады:

- 1) «Компьютердің құрылғылары». Мақсатына байланысты компьютердің аппараттық конфигурациясын таңдау;
- 2) «Программалық қамтамасыз ету». Пайдаланушының қажеттіліктеріне байланысты бағдарламалық қамтамасыз етуді таңдау;
- 3) «Компьютерлік желілер». Бұлтты технологияларды қолдану арқылы құжаттармен ортақ жұмыс істеу;
- 4) «Ақпаратты ұсыну және өлшеу». Ақпарат қасиеттері (өзектілігі, дәлдігі, анықтығы, құндылығы);
- 5) «Ақпараттық объектілерді құру және түрлендіру». Дерекқор, өріс, жазба. Электрондық кестеде деректер базасын құру. Деректерді іздеу, сұрыптау және сүзгілеу;
- 6) «Модельдеу». Процесс моделдерін (физикалық, биологиялық, экономикалық) электрондық кестеде зерттеу және құру;
- 7) «Программалау». Бір өлшемді массив. Екі өлшемді массив. Массивтерді өңдеудің негізгі алгоритмдері: массив элементтерін іздеу, сұрыптау, орнын ауыстыру, жою және қою. PyGame (пайгейм) кітапханасы. Ойынның артқы фоны. Ойынға арналған дайын кейіпкерлер. Кейіпкер қозғалысы. Дайын сценарий бойынша ойын программалау. Ойын нәтижелерін есептеу;
- 8) «Эргономика». Компьютерде ұзақ уақыт жұмыс істеу тәуекелін бағалау;
- 9) «Ақпараттық қауіпсіздік». Желіде жұмыс істеудің этикалық және құқықтық нормаларын бұзу салдарлары.

Сыныпты 2 топқа бөлу қалалық жалпы білім беру ұйымдарында 24 және одан да көп оқушыларды, ал ауылдық жерлерде - 20 және одан да көп оқушыларды, ал шағын мектептерде кемінде 10 оқушы қамтитын сыныпта өткізіледі.

«Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ бағалау процесін өткізу үшін мұғалімге көмек ретінде (<http://smk.edu.kz>) сайтқа келесі материалдарды: Критериалды бағалау бойынша нұсқаулық, Қалыптастырушы бағалау тапсырмаларының жинағы, Жиынтық бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдамалар, Тоқсанға арналған жиынтық бағалау спецификациясы орналастырған және еркін түрде кіруге мүмкіншілік жасалған.

5-9-сыныптарда «Информатика» пәнін оқыту кезінде үштілділік саясатына ерекше көңіл бөлінуі керек. Пән үшін айрықша болып танылатын білім алушылардың академиялық тілін дамыту ұсынылады. Бұл процесс әрбір сабақ үшін білім алушылардың тілдік дағдыларын дамыту жолдарын анықтауды қамтиды. Мысалы: *«Білім алушылар әлеуметтік желіні пайдалану мен атрибуттарын ауызша талқылай алады»*.

Программалау тілі ағылшын тілі болып табылатынын, көптеген

компьютерлерлік интерфейстер де ағылшын тілінде берілгенін айта кету керек. «Информатика» пәні жоғары сыныптарда білім алушылардың қалауы бойынша ағылшын тілінде оқып игеруіне болатынын пән мұғалімдері әрдайым естерінде сақтаулары керек. Мұғалімдер білім алушылардың назарын, информатика бойынша (<http://tinyurl.com/NIS-CS-Lexicon>) лексиконда сипатталғандай академиялық тілді пайдалануға аударту, сондай-ақ ұқсастықтар мен метафораларды пайдалана отырып күрделі жүйелерді түсіндіру мүмкіндігі сияқты информатика саласындағы жұмыстарға қажетті тілдік дағдыларға аудартулары керек. Одан бөтен, мұғалімдер білім алушылардың бойында бай академиялық тіл қалыптастыру мақсатында, диалог/жазу үшін пайдалы сөздерді пайдалануды қамтитын мұқият және жүйелі түрде тілдік қолдау көрсетулері керек.

Мұғалімдерге көмек ретінде TIMSS және PISA халықаралық зерттеулерге білім алушыларды дайындауға арналған есептер жинағы әзірленді, ол Академия сайтында (www.nao.kz) орналастырылған.

«Математика» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

44 кесте - Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	3	1	3	3
6-сынып	2	2	3	3

«Алгебра» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

«Тізбектер», «Тригонометрия» бөлімдерінің көлемінің үлкендігіне қарай екінші және үшінші тоқсанда сәйкесінде 2 және 3 бөлім бойынша жиынтық бағалаулар ұсынылған.

45 кесте - Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны
-------	---

	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
7-сынып	2	2	1	1
8-сынып	1	1	3	1
9-сынып	2	2	3	2

«Геометрия» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

46 кесте - Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
7-сынып	1	1	1	1
8-сынып	1	1	1	1
9-сынып	1	1	1	1

«Информатика» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

47 кесте - Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	2	1	2	1
6-сынып	1	2	2	1
7-сынып	2	1	2	1
8-сынып	2	1	1	1
9-сынып	1	1	1	1

2019-2020 оқу жылында жаратылыстану-математикалық циклінің (математика, биология, химия, география) мұғалімдерімен бірге кіріктірілген тақырыптық онкүндіктер өткізу ұсынылады. Онкүндіктер үш кезеңде: бастауыш, одан кейін орта және жоғары сынып білім алушыларымен өткізіледі. Аталған іс-шара пәннің аясында білім алушылар мен мұғалімдерді жаңа жаңалықтарға ынталандырып қана қоймайды; мұғалімдердің өзара тәжірибе алмасуы, қолданылатын әдістердің жетілдірілуі мен кіріктірілуіне ықпал ететін болады. Оқып жатқан тілде сол

елдің мәдениеті мен тарихын терең зерделеу мақсатында маңызды күндері мен мерейтойларына назар аудару ұсынылады, ол өз кезегінде, білім беру ұйымы базасында өткізілетін тақырыптық іс-шараларда тікелей көрініс табуы тиіс.

«ЖАРАТЫЛЫСТАНУ» БІЛІМ САЛАСЫ

Жаратылыстану ғылымын оқыту білім алушылардың бойында табиғи құбылыстар мен заңдылықтар туралы түсініктерді қалыптастырып, табиғатты танудың ғылыми әдістерін ашып көрсетеді. Ол табиғаттың бір бөлігі ретінде адамға, табиғат әлемін ұғыну ғана емес, осы өзгергермелі әлемдегі өз орнын сезінуге бағытталған және жеке тұлғалық құндылық қасиеттер жүйесін тәрбиелеуге, жеке тұлғаның дүниетанымдық, мәдени, тәжірибеге бағдарланған қасиеттерін қалыптастыруға бағытталған.

«Жаратылыстану» пәнін география, биология, физика және химияның кіріктірілген курсы ретінде география пәнінің мұғалімі сияқты биология пәнінің мұғалімі де, немесе физика немесе химия пәні мұғалімі жүргізе алады.

Негізгі орта білім деңгейінде «Жаратылыстану» білім саласы бойынша келесі пәндер оқытылады:

5, 6-сыныптарда – «Жаратылыстану»;

7, 8,9 -сыныптарда - «География», «Биология», «Химия», «Физика».

Негізгі орта білім берудің жаңартылған мазмұнына сәйкес 7-сыныптан бастап бір мезгілде «Физика», «Химия», «Биология», «География» пәндері оқытылады, мектептегі жаратылыстану ғылымдарын оқытудың үздіксіздігін және әлемнің біртұтас ғылыми көрінісін қалыптастыру қамтамасыз етіледі.

Бұл 5-сыныпта оқыған «Жаратылыстану» пәнінен кейінгі үзілістің болуын жояды, өйткені қолданыстағы оқу бағдарламалары бойынша «Физика» пәні 7-сыныптан, ал «Химия» пәні 8-сыныптан бастап оқытылатын.

«Физика», «Химия», «Биология», «География» пәндерінің синхронды оқытыла басталуы әр пәннің мазмұны басқа пәнде жалғасын табуға ықпал етеді, оған сәйкес осы төрт пән бойынша кейбір тақырыптар бір академиялық кезеңде зерделенеді.

«Жаратылыстану» оқу пәні бастауыш мектепте оқытылған «Жаратылыстану» пәні бағдарламасының логикалық жалғасы болып табылады. 5-6 сыныптың білім алушыларына жаратылыстану бағытында білім беру, олардың жаратылыстану ғылымына деген қызығушылығының артуына, осы жастағылардың мүмкіндігіне қарай зерттеулер жүргізудің қарапайым дағдыларын, әлем туралы ой-өрістерін кеңейтуге, ғылымды ұғыну мен қоршаған әлемді тұтастай қабылдауларының дамуына, қоршаған әлемді бағалай және қорғай білу біліктіліктерінің дамуына көмектеседі.

5-6-сыныптарда «Жаратылыстану» курсының мақсаты білім алушылардың бойында жаратылыстану ғылымы білімін, табиғат пен қоғамның өзара байланысы, табиғаттағы заңдылықтардың біртұтастығы

туралы түсінігін қалыптастыру және күнделікті өмірде кездесетін табиғат құбылыстарының зардабы мен процесін сипаттау, болжау үшін қолдану біліктігін дамыту болып табылады. Пәннің мазмұнын меңгерудегі жүйелік-әрекеттік тәсіл зерттеу дағдыларын (іздеуді, іріктеуді, жүйелеуді, ақпаратты талдауды және бағалауды, зерттеу нәтижелерін ұсынуды қалыптастыру) дамытуға мүмкіндік береді.

Оқу пәнінің мазмұны 7 бөлімнен тұрады: «Ғылым әлемі», «Ғалам. Жер. Адам», «Заттар және материалдар», «Тірі және өлі табиғаттағы процестер», «Энергия және қозғалыс», «Экология және тұрақты даму», «Әлемді өзгертетін жаңалықтар». Бағдарлама білім алушыларға қоршаған әлемнің көптүрлілігін, табиғи құбылыстар мен процестердің өзара байланысын, тірі және өлі табиғатта болатын табиғи құбылыстар мен процестердің себептері мен салдарын, табиғаттағы нысандар мен процестердің көптүрлілігін жүйелеу принциптерін, адамның көптеген іс-әрекеті үшін ғылыми-жаратылыстану білімінің маңыздылығын түсінуге мүмкіндік беретіндейетін құрылған.

Сабақ уақытында білім алушылардың байқау, ғылыми зерттеуді жоспарлау, деректерді алу және ұсыну, нәтижелерді түсіндіру тәрізді зерттеушілік, ойлау, сөйлеу және коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруға ерекше назар аудару қажет. Мысалы, түрлі тақырыптарды зерделеу арқылы, білім алушы зерттеу жоспарын құрастыруды, бақылауды, эксперименттер жүргізуді, нәтижелерді ауызша және жазбаша сипаттауды және бағалауды, қорытынды және тұжырымдама жасауды үйренеді. Ол білім алушының үйде, мектепте, табиғатта бақыланған нысандар мен құбылыстарды түсінуі үшін, алынған білім мен дағдыларды күнделікті өмірде қолдану біліктерін дамытады.

«Жаратылыстану» сабақтарында жергілікті компонент деректерін тартуға ерекше назар аудару қажет.

Мысалы, ғылыми жобаларды әзірлеу үшін білім алушыларға күнделікті өмірде практикалық маңызы бар төмендегідей оқыту мақсаттарына назар аудару ұсынылады:

5.6.3.1 - Қазақстан Республикасының экологиялық проблемаларын атау;

5.6.3.2 - өз аймағының экологиялық мәселелерін зерттеу;

5.6.3.3 - Қазақстан Республикасының Қызыл кітабының маңыздылығын анықтау;

5.7.1.1 - әлемді өзгерткен ғылыми жаңалықтарға мысалдар келтіру;

5.7.2.1 – ғылымдағы болашақ зерттеулер үшін зерттеу идеяларын ұсыну;

6.3.3.3 - Қазақстандағы пайдалы қазбалардың орындарын және қолдану салаларын анықтау;

6.3.3.4 - Қазақстандағы пайдалы қазбаларды өндеудің ірі орталықтарын атау және көрсету;

6.3.3.5 - пайдалы қазбалардың өндірілуі мен өңделінуінің қоршаған ортаға әсерін түсіндіру;

- 6.4.2.4 - толыққанды тамақтану рационын құру;
- 6.4.2.5 - азық-түлік өнімдеріндегі органикалық заттардың болуын тестілеу;
- 6.5.1.4 - электр энергиясының құнын есептеу;
- 6.5.1.5 - энергияны алудың баламалы көздерін ұсыну;
- 6.6.3.1 - өзінің аймағындағы кейбір экологиялық мәселелердің себептерін талдау;
- 6.6.3.2 - экологиялық мәселелерді шешу жолдарын ұсыну
- 6.7.1.1 - әлемді өзгерткен жаңалықтардың маңызын талқылау;
- 6.7.1.2 - жаратылыстану ғылымдарын дамытуда қазақстандық ғалымдардың үлесін талқылау;
- 6.7.1.3 - ғылыми зерттеулер бағыттарының болашақтағы дамуына болжам жасау.

«Жаратылыстану» пәнінің мұғалімдері білім алушының бойында білуге құмарлықты, ой-өрісін, қоршаған әлемді ғылым тұрғысынан түсінуді, табиғи және техногендік байлықты бағалау және қорғауды қалыптастыру қажет.

Ол білім алушының қоршаған әлемнің түрлі нысандары мен құбылыстары туралы білім қорының жинақталуына, түрлі практикалық және зерттеушілік іс-әрекеттер арқылы алынған білімнің күнделікті өмірмен байланысы түсінігін қалыптастыруға ықпал етеді.

«Жаратылыстану» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

5-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 68 сағатты;

6-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 68 сағатты құрайды.

Жаратылыстану пәндері мұғалімдерінің тамыз отырысында қарастыруға төмендегідей тақырыптар ұсынылады:

1. Білім мазмұнын жаңарту аясында (7-9-сыныптарда) жаратылыстану пәндері оқу бағдарламасының ерекшеліктері.

2. STEM – білім беру – проблемасы және келешегі.

3. Жаратылыстану-ғылыми білім беру және сіл - технологиялар.

Жаратылыстану мұғалімдерінің оқу жылы ішінде әдістемелік құрылымдарының (әдістемелік бірлестіктер, жас маман мектебі, педагогикалық шеберлікті жетілдіру мектебі, шығармашылық топтар және т.б.) отырыстарына ұсынылатын тақырыптар:

1. Жаратылыстану циклы пәндерін оқыту және STEM-білімінің артықшылығы

2. Қазақстанда өндірілетін жаңартылатын энергия көздері.

3. Жаратылыстану-ғылыми цикл пәндерін ағылшын тілінде кіріктіріп оқыту әдістемесі: ерекшеліктері, артықшылықтары, әдістері, жүзеге асыру тәсілдері.

«Жаратылыстану» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық

жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

48 кесте - Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	2	1	2	2
6-сынып	2	1	2	2

«Физика»

«Физика» пәнін оқыту мақсаты – білім алушылардың ғылыми дүниетанымдық негіздерін, әлемнің жаратылыстану-ғылыми бейнесін тұтастай қабылдауын, өмірде маңызды практикалық мәселелерді шешуде табиғат құбылыстарын бақылау, жазу, талдау қабілеттерін қалыптастыру.

«Физика» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

7-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 68 сағатты;

8-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 68 сағатты құрайды;

9-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 68 сағатты құрайды.

7-9-сыныптарда «Физика» оқу пәнінің мазмұны 8 бөлімді қамтиды: Физикалық шамалар мен өлшеулер; Механика; Жылу физикасы; Электр және магнетизм; Геометриялық оптика; Кванттық физика элементтері; Астрономия негіздері; Әлемнің қазіргі физикалық бейнесі.

7-сыныпта «Физика» оқу пәнінде табиғат құбылыстарын қарастырады, физиканың негізгі заңдарымен танысады және осы заңдарды техникада, күнделікті өмірде қолдану деңгейінде оқытылады. Физика мен оның заңдары барлық жаратылыстану саласының өзегі екендігіне басты назар аударылады.

7-сыныптың кіріспе бөлімінде «атом», «материя» және «физикалық термин», «гипотеза» және «эксперимент», «өлшем» және «өлшеу қателігі» «Халықаралық бірліктер жүйесі(SI)», «скаляр және векторлық шамалар» физиканы зерттеу үшін негіз болып табылады.

«Физика» пәнін оқыту бойынша тақырыптың оқу күрделілігі және тереңдігі деңгейіне назар аудару қажет:

- «7.1.1.7- күштерді берілген масштабта графикалық түрде көрсету. Білім алушыларға күрделі емес есептер ұсыну және әртүрлі денелердің қозғалысының нақты мысалында меңгеру үшін «вектор» бастапқы ұғымын енгізу ұсынылады;

- 7.2.2.8 күштерді берілген масштабта графикалық түрде көрсету;

- 7.2.2.9 денеге әсер ететін және бір түзудің бойымен бағытталған күштердің тең әрекетті күшінің модулі мен бағытын анықтау.

Осы оқу мақсаттарына қол жеткізу үшін практикалық бөлігіне графикалық деректермен жұмыс істеудің әртүрлі нұсқалары берілген тапсырма карталарды енгізу ұсынылады.

7-сыныпта физиканы сапалы меңгеру 6-сыныпта математикадан, 7-сыныпта алгебра және геометриядан алған білімдеріне негізделетініне назар аудару қажет.

Физика және химия пәндерінде: атом, молекула, физикалық және химиялық құбылыстар, масса, дененің агрегаттық күйі тәрізді көптеген ортақ ұғымдар зерттеледі. Осы шамаларды және оларды қолдану мен түсіндіруде бірдей анықтаманы қолдану қажет.

Физика мен биологияның өзара байланысы ретінде жалпы және ішінара пайымдау, табиғаттың біртұтастығын түсіну қабілеті және физика заңдарының әсері туралы білім алушылардың биологиядан алған білімдерін кеңейтуіне көмектеседі. Ол биологияның әдістерін физикамен байланыстырып пайдалануды қарастыруға ықпал етеді.

Физика пәні сабақтарының басты ерекшеліктерінің бірі – физикалық шамаларды тәжірибе жүзінде анықтау, қолдағы құралдармен тәжірибе өткізу, көрсеткіштерді оқи білу және нәтижені талдау.

Физика пәнінің негізі физикалық шамаларды тәжірибе жүзінде анықтау, қолдағы құралдармен тәжірибе өткізу, көрсеткіштерді оқи білу және нәтижені талдау. Сондықтан білім алушылар тәжірибелерді жасап қана қоймай, мәліметтерді жинақтау, талдау, градиентті тәуелділігі мен табуға қатысты кестені құрастыру, тәжірибені өткізуге әсер ететін факторларды анықтау және оның нәтижесін көре білуі керек. Сондағана білім алушы зерттеу жолын жеке меңгереді және қандай да болмасын физика заңдылығына қатысты қорытынды жасай алады. «Орындалуға міндетті практикалық және зертханалық жұмыстар тізімі» білім алушыларға пән бойынша жаңа білім алып, зерттеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік беретіндей етіп іріктелген.

7-сыныпқа «Сырғанау үйкеліс күшін зерттеу», «Жазық фигураның массалар орталығын анықтау» атты екі зертханалық жұмыс қосылды. Барлығы 10 зертханалық жұмыс және 22 практикалық жұмыс қамтылған.

8-сыныпта үш бөлім яғни «Жылу физикасы», «Электр және магнетизм», «Геометриялық оптика» оқытылады.

9-сыныпта «Кинематика негіздері», «Астрономия негіздері», «Динамика негіздері», «Сақталу заңдары», «Тербелістер және толқындар», «Атом құрылысы. Атомдық құбылыстар», «Атом ядросы. Ядролық өзара әрекеттесу», «Әлемнің қазіргі физикалық бейнесі» бөлімдері оқытылады.

9-сыныпта 4 10 зертханалық жұмыс және 6 практикалық жұмыс қамтылған.

Қолданбалы материалды теориялық зерделеу кезінде оның мазмұны, негізінен, адамзат қоғамындағы жаратылыстану ғылымдарының рөлін көрсетуге, білім алушылардың ғылым жетістіктерін әртүрлі көзқарас тұрғысынан бағалай алуға, ғылыми-техникалық прогреске байланысты туындайтын экологиялық проблемаларды түсінуге бағытталатыны қарастырылады.

Физикалық заңдарды тұжырымдау мен оларды түсіндіруде математикалық аппаратты қолдануына назар аударылады. Математиканың

физикамен байланысының айқын мысалының бірі – физикалық шамалар арасындағы функциялық тәуелділікті және функциялар графигін пайдалану. Физика мұғалімі білім алушылардың есептеу шеберліктері мен дағдыларын ойдағыдай қалыптастыру мақсатында алдынала математика мұғалімдерімен бірігіп, ортақ әдістерді қолдануға болады.

«Физика» мен «Химия» ғылым ретінде бір-бірін өзара толықтырып отырады. Өйткені, бұл екі ғылым табиғаттағы құбылыстар мен процестерді өз тұрғыларынан қарастырады. Физика мен химия үшін өте маңызды ортақ ұғымдардың қатарына зат, масса, салмақ, энергия ұғымдары, сондай-ақ энергияның, электр зарядының, электр өрісінің сақталу және айналу заңы, молекулалық-кинетикалық және электрондық теория жатады.

Физика мен химияның пәнаралық аса маңызды теориялық байланыстары екеуінде бірдей: атом құрылысы теориясын оқып үйренуде айқын көрініс алады.

Сабақта жергілікті сипаттағы материалдарды (нысандар, кәсіпорындар, ақпарат көздері) пайдалануға бағытталған оқу-жобалау іс-әрекеттерін ұйымдастыру арқылы танымдық және әлеуметтік тұрғыдан білім алушының белсенділігін арттыру ұсынылады. Технология, медицина, ауыл шаруашылығы, өнеркәсіп пен энергетиканың әртүрлі саласындағы жетістіктер ғылыми идея мен ғылыми прогресс дамуының жарқын мысалдары болып табылады.

Мысалы оған төмендегідей мақсаттар берілген:

- техникада және тұрмыста жылу беру түрлерінің қолданылуына мысалдар келтіру;
- әртүрлі температураларда тірі ағзалардың бейімделуіне мысалдар келтіру;
- жылу қозғалтқыштарындағы энергияның түрленуін сипаттау;
- жылу машиналарының қоршаған ортаның экологиясына әсерін бағалау;
- Қазақстанда және дүниежүзінде электр энергиясын өндірудің мысалдарын келтіру.

Білім алушылардың базалық білімдерін практикада бекіту зертханалық және практикалық жұмыстарды орындау кезінде жүзеге асырылады.

8-сыныптың зертханалық жұмысында №3 «Ауаның ылғалдылығын анықтау» зертханалық жұмысы алынып тасталып, оның орнына № 6 «Өткізгіштерді тізбектей және параллель қосуды зерделеу» зертханалық жұмысы екіге бөлініп, №5 «Өткізгіштерді тізбектей қосуды зерделеу» зертханалық жұмысы және №6 «Өткізгіштерді параллель қосуды зерделеу» зертханалық жұмысы берілген. Барлығы 10 зертханалық жұмыс және 30 практикалық жұмыс қамтылған.

Физика пәнінің мұғалімдеріне ғылыми тілді қалыптастыру мақсатында білім алушылардың сөздік қорын байыту, үш тілдегі физикалық терминдермен таныстыру бойынша жүйелі жұмыстар жүргізу; физикалық процестерге диаграммалар, сызбалар, жалпылама және талдау кестелерін жасай білу дағдыларын, баяндау, сипаттау, салыстыру, графикті талдау,

қорытынды жасау және жалпылама қорыту (жазбаша және ауызша) дағдыларын қалыптастыру; есептердің шешімін сауатты ресімдеуге назар аудару; жүргізілген практикалық және зертханалық жұмыстар бойынша кеңейтілген жазбаша есептерді немесе ауызша баяндамаларды дайындай білуді дамыту; білім алушылардың ауызша және жазбаша сөйлеу мәдениетін, олардың пікірлерінің қисындылығы және дәлелдермен түйінделу дәрежесін арттыру ұсынылады. Ол үшін сабақты жоспарлау кезінде белгілі бір біліктілік, дағдыларды қалыптастырытын қолайлы тақырыптарды таңдау қажет.

Зертханалық және практикалық жұмыстың қажетті көлемін орындау үшін ақпараттық және компьютерлік технологияларды (виртуалды жұмыс) пайдалану ұсынылады.

Зертханалық және практикалық жұмыстарды әзірлеу кезінде эксперименттік деректер мен қортындыны жасауға басты назар аудару қажет.

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы мұғалімдерге көмек ретінде білім мазмұнын жаңарту аясында «Физика» (7-9-сыныптар) оқу пәнін оқыту бойынша әдістемелік ұсынымдамалар әзірледі. Әдістемелік ұсынымдамаларды Академияның сайтынан (www.nao.kz) алуға болады.

«Физика» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

49 кесте - Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
7-сынып	3	2	2	3
8-сынып	2	2	2	1
9-сынып	2	1	2	3

«География»

«География» пәнінің мазмұны келесі жүйелі-әрекеттік нәтижелерге қол жеткізуді қамтамасыз етуі тиіс:

- функционалдық білім мен білік, жоспарлау дағдылары, талдау мен өңдеу, түсіндіру, жүйелеу, алгоритм бойынша жұмыс істеудің қалыптасуы; зерттеушілік, тәжірибе-эксперименттік дағдыларды жетілдіру;

- бағалау мен қорытынды жасауды тиянақтау; әлемнің заманауи ғылыми-жаратылыстану бейнесінің негізін қалаушы түсініктерді, заңдылықтарды, теориялар мен принциптерді, табиғатты танудың ғылыми әдістері, табиғатты, экономиканы және қоғамды кешенді зерделеу негізінде адамзаттың жаһандық және жергілікті проблемаларын түсіну;

- экологиялық мәдениеттің, ғылыми, жобалық және кеңістіктік ойлаудың дамуы;

- патриоттық сезімді, қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарауды тәрбиелеу;

- білім алушылардың ғылыми-жаратылыстану бағыттары бойынша кәсіптік бағдарын жүзеге асыру.

Бағдарламаның шиыршықты құрылымына байланысты 8-сыныптағы пән мазмұны білім алушылардың өткен оқу жылында алған білімдері мен дағдыларын одан әрі тереңдетеді және дамытады.

«Географиялық зерттеу әдістері» бөлімінде географиялық ақпаратты визуалдау, өз зерттеулерінде далалық, картографиялық, теориялық әдістерді қолдану, сандық және сапалық деректерді өңдеу мен талдау, еліктемелік (иммитациялық), графиктік, мәтіндік, математикалық және басқа да модельдер құрастыру, жұмыс нәтижесін түрлі формада ұсыну дағдыларын одан әрі дамытуға көңіл аудару қажет.

«Картография және географиялық деректер базасы» бөлімінде білім

алушыларды тақырыптық карталарды жіктеуді және оқуды, сонымен қатар оларды қосымша сипаттайтын профиль, диаграмма, график, кесте тәрізді элементтерін құрастыруды үйрету қажет. Географиялық номенклатура нысандарымен жұмыс істеу дағдалырын дамытуды жалғастыру ұсынылады. Білім алушылар тілдік дағдыларын дамытуларымен қатар, сәйкес түсініктемелер бере отырып географиялық нысандарды картадан батыл көрсетуді де үйренулері тиіс. Егер 7-сыныпта бұл бөлім бойынша географиялық деректердің кесте түріндегі қарапайым базасын жасау қарастырылған болса, 8-сыныпта тиісті оқыту мақсаттарына қолжеткізуде АКТ біртіндеп қолдану қарастырылған.

7-сыныпта «Литосфера» бөлімі бойынша жер қыртысының құрылысы, ірі геотектуралар оқытылады. 8-сыныпта тақырып жер бедері түрлерінің, тау жыныстары мен минералдардың, пайдалы қазбалардың таралу заңдылықтарын оқумен жалғастырылады. Бұл бөлімді жергілікті жер бедерінің тұрғындардың тіршілігі мен шаруашылығына тигізетін әсеріне баға берумен қорытындылау ұсынылады. Білім алушылардың өз ойларын дәлелді жеткізулеріне көңіл аудару қажет.

7-сыныпта «Атмосфера» бөлімінде метеорологиялық құбылыстар, ауа райы мен оның элементтері зерделенеді. 8-сыныпта жер шарының түрлі бөліктеріндегі климаттың ерекшеліктерін қарастыру ұсынылады. Сонымен қатар, климатты, атмосфераның ғаламдық циркуляциясы оқытылады.

7-сыныпта «Гидросфера» бөліміндеі Дүниежүзілік мұхит және оның бөліктерін оқудан басталады да, құрлық суларын оқумен жалғастырылады. Бұл тақырыпты оқу барысында қазақстандық және жергілікті компонентті қосымша қамтуға баса назар аударылуы тиіс.

«Биосфера» бөлімі бойынша 7-сыныпта биосфераның, топырақтың құрамы мен құрылымы, ал 8-сыныпта табиғат зоналары мен Жердің биіктік белдеулері оқытылады. Сонымен қатар балалар өсімдік әлемі мен жануарлар дүниесін қорғаудың қажеттілігін дәлелдейді, қорғау жолдарын ұсынады.

«Табиғи-аумақтық кешендер» бөлімі бойынша өткен оқу жылында «Табиғи-аумақтық кешендер» ұғымы, олардың пайда болу шарттары мен мысалдары, кеңістіктік рангтары анықталған болатын. Биылғы оқу жылында білім алушылар географиялық қабықты планетарлық масштабтағы табиғи-аумақтық кешен ретінде және оның даму заңдылықтарымен танысады.

7-сыныпта «Халық географиясы» бөлімі бойынша адамзаттың нәсілдік және діни құрамы оқытылады. 8-сыныпта халық санының және құрылымының негізгі көрсеткіштерін есептеу арқылы дүниежүзіндегі, Қазақстан Республикасындағы және өлкедегі демографиялық жағдайды анықтау бойынша жүйелі әрекет басталады.

«Табиғи ресурстар» бөлімі бойынша 7-сыныпта «табиғи ресурс» ұғымы, оларды жіктеудің негізгі тәсілдері мен шоғырлану орындарына көңіл аударылады. 8-сыныпта білім алушылар табиғат ресурстарын экономикалық және экологиялық тұрғыдан бағалайды, дүниежүзінің жекелеген аймақтарының табиғи-ресурстық әлеуетін анықтайды.

«Әлеуметтік-экономикалық ресурстар» бөлімінде көлік және

әлеуметтік инфрақұрылым туралы білім беріледі. 8-сыныпта сауда және қаржы инфрақұрылымы оқытылады.

«Дүниежүзілік шаруашылықтың салалық және аумақтық құрылымы» бөлімінде білім алушылар дүниежүзі шаруашылығын өнеркәсіп және ауыл шаруашылығына жіктеудің қарапайым түрімен танысады. 8-сыныпта дүниежүзілік шаруашылықты өндіруші, өңдеуші және қызмет көрсету салаларына жіктеуді, сонымен қатар аталған салалардың қызметін ұйымдастыру түрлеріне сипаттама беруді, түрлі салалардың өнеркәсіпті орналастыру факторларына талдау жасауды, дүниежүзі шаруашылығы салаларын жоспар бойынша сипаттауды үйренеді.

«Елтану және саяси география негіздері» бөлімінде 7-сынып білім алушылары дүниежүзі елдерінің географиялық және экономикалық-географиялық жағдайына баға беру ерекшеліктерін зерделейді. 8-сыныпта дүниежүзінің саяси картасын, оның негізгі нысандары мен олардың ерекшеліктерін, картадағы сандық және сапалық өзгерістерді, дүниежүзі елдерінің саяси ынтымақтастығының қажеттілігі мен ерекшеліктерін оқиды.

Пәннің үлгілік оқу бағдарламасында шиыршықты оқу мақсаттары қарастырылған. Бағдарламаның бірінші және екінші бөлімдеріндегі мақсаттар әр бөлімде қайталанып отырады. Оларды оқу және дамыту екі рет, яғни: бірінші рет – бірінші тоқсанда дербес тақырыптар мен сабақтар ретінде, екінші рет – келесі бөлімдердің барлық тақырыптарын оқу барысында шиыршықты мақсаттар ретінде жүзеге асырылуы арқылы жүзеге асыруды қамтамасыз етеді.

Тапсырмалардың белгілі бір бөлігі оқу бағдарламасындағы «Географиялық зерттеу әдістері» мен «Картография және географиялық деректер базасы» бөлімдерінің шиыршықты мақсаттарын жүзеге асыруды қарастырады, сонымен қатар барлық бөлімдердің оқылатын тақырыбының мақсаттарын толықтырады. Бұл мақсаттар бойынша әр сабақтың тәжірибеге бағытталуын қамтамасыз ететін зерттеушілік және картографиялық дағдыларды қалыптастыруға арналған тапсырмаларды әзірлеуді қарастыру қажет.

8-сыныпта материктердің ерекшеліктері зерделенеді. Оқытудың стандарттық, ақпараттық тәсіліне қарағанда, жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы оқытудың белсенді мақсаттары арқылы планетаның материктерін әрекетті зерделеуді талап етеді. Бұл білім алушылардың әр түрлі ақпарат көздерін және салыстыру, талдау, бағалау және жинақтау тәрізді ойлау операцияларын қолдана отырып, әрбір материктің ерекшелігін анықтайды.

«Туған жер» бағдарламасын жүзеге асыру мақсатында үлгілік оқу жоспарында қазақстандық және өлкетанулық материалдарды қамту қарастырылған.

9-сыныпта Қазақстан географиясы оқытылады, бағдарламада Географиялық зерттеу әдістері. Зерттеу және зерттеушілер. Қазақстандық географтардың зерттеулері, Картография және географиялық деректер базасы, Физикалық география. Литосфера. Қазақстан аумағының

геологиялық тарихы және тектоникалық құрылымы. Қазақстанның басты орографиялық нысандары. Қазақ оронимдері, Әлеуметтік география. Халық географиясы. Қазақстан халқының ұлттық және діни құрамы, Экономикалық география. Табиғи ресурстар. Қазақстанның табиғи-ресурстық әлеуеті, Елтану және саяси география негіздері. Дүниежүзі елдері. Елдердің экономикалық даму деңгейі бойынша топтастырылуы. Халықаралық ұйымдардың деңгейлері мен мақсаттары. Қазақстан Республикасының әлеуметтік, экономикалық, саяси-географиялық жағдайы. Қазақстандағы саяси-әкімшілік хоронимдер оқытылады.

Мұғалімнің білім алушылардың танымдық қызығушылық ерекшеліктеріне сәйкес келетін неғұрлым қызықты және шығармашылық тапсырмаларды таңдау мүмкіндігі бар.

Білім алушыларды әртүрлі географиялық ақпарат көздерімен, олардың ішінен қажетті ақпаратты табу, оны талдау және түсіндіру, бағалау және қойылған мақсатқа жету үшін қолдану тәрізді жұмыс түрлерін істеуге үйрету маңызды болып табылады.

Негізгі оқу материалы сабақта меңгерілуі тиіс екеніне көңіл аударамыз. Оқылмаған материалды, сонымен қатар географиялық номенклатура нысандарын үйде оқуға тапсыру мүмкін емес. Үй тапсырмасының басты қызметі – сабақта меңгерілген білім мен біліктерді бекіту болып табылады.

7-сыныпқа арналған «География» оқу пәнінің «Физикалық география» бөліміне өлкетану бойынша екі тақырып енгізілді: «Туған өлкенің флорасы мен фаунасы» және «Менің өлкемнің визит карточкасы: өлкетанулық деректер қорын дайындау».

Аталған тақырыптарды оқыту кезінде өзінің туған өлкесіне тән өсімдіктер мен жануарларды зерттеу бойынша ұжымдық жұмыстарды, оларды қорғау жөнінде іс-шараларды ұйымдастыру, ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың көмегімен өлкенің деректер қорын жасау ұсынылады.

«География» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

50 кесте - Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
7-сынып	3	2	3	3

8-сынып	3	2	3	3
9-сынып	3	2	3	3

«Биология» оқу пәнін оқытуда оқу процесін ұйымдастырудағы ерекшеліктер

Биологиялық ғылымдар тірі организмдердің құрылымы мен функцияларын, олардың дамуы мен тіршілік ортасымен өзара қарым-қатынасын зерттейді. Қазіргі заманғы көзқарастар бойынша өмір – бұл ірі органикалық молекулалардан тұратын және энергия мен қоршаған ортамен заттармен алмасу нәтижесінде өз өмірін сақтап қалуға және өзін-өзі қалпына келтіруге қабілетті күрделі биологиялық жүйелердің өмір сүру процесі.

«Биология» пәнінің мақсаты – білім алушылардың бойында органикалық дүниенің көптүрлілігі туралы, ондағы болып жатқан процестер мен заңдылықтар туралы білім жүйелерін қалыптастыру, сонымен қатар адам оның ажырамас бөлігі туралы саналы түсінік қалыптастыру.

Оқу пәнінің міндеттері:

1) жер бетіндегі барлық тірі ағзалардың құндылығын түсіну үшін өмірдің құрылымды-функционалды және генетикалық негіздері туралы, тірі табиғаттың негізгі патшалықтары ағзаларының көбеюі мен дамуы, экожүйе, биоалуантүрлілік, эволюция туралы білім жүйесін қалыптастыру;

2) экологиялық этика нормалары мен ережелерін, табиғатқа жауапкершілікпен қарауын қалыптастыру;

3) генетикалық сауаттылықты қалыптастыру – салауатты өмір салты негіздері, психикалық, тән және моральдық денсаулық сақтау;

4) оқушылардың тұлғалық қасиеттерін дамыту, биологиялық білімдерін практикада қолдануға ұмтылу, медицина, ауыл шаруашылығы, биотехнология, экологиялық менеджмент және қоршаған ортаны қорғау саласындағы практикалық іс-шараларға қатысу.

«Биология» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

1) 7-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 68 сағатты;

2) 8-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 68 сағатты;

3) 9-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 68 сағатты құрайды.

Оқу пәнінің мазмұны 4 бөлімді қамтиды:

1) тірі ағзалардың көптүрлілігі, құрылымы мен қызметтері;

2) көбею, тұқым қуалаушылық, өзгергіштік. Эволюциялық даму;

3) ағза мен қоршаған орта;

4) қолданбалы кіріктірілген ғылымдар

Жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасына жаңадан қосылған тақырыптар:

- Дихотомиялық әдіс. Дихотомиялық кілттерді қолдану;
- Аэробты және анаэробты тыныс алу
- Дүниежүзілік Тұқым қоры;

- Жасушалардың сызықтық ұлғаюын есептеу;
- Биотехнологиялық үдерістің жалпы сызбасы және биотехнологияда алынатын өнімдері;

Сонымен қатар жаңа бағдарламада терең меңгеруге арналған бірқатар тақырыптар берілген:

- Өкпедегі газ алмасу және ұлпалық тыныс алу механизмдері;
- Контрацепцияның маңызы;
- Ағзалардың тірі қалу стратегиялары;
- Түрлі жағдайлардың ферменттер белсенділігіне әсері.

Бағдарламаның ерекшеліктерінің бірі – теориядан гөрі тәжірибеге қарай бағытталуы болып табылады. Білім алушыға биологиялық білім беріп қана қоймай, алған білімдерін болашақта өмірінде қолдана алатындай жағдай жасау. Оны жүзеге асыру үшін жаттанды білім бермей, өз қолдарымен тәжірибе жасауға баулу.

Мұғалімдер назарына!!!

Оқу бағдарламасы бойынша 7-9- сыныптарда қарастырылатын зертханалық жұмыстар мен модельдеу жұмыстары міндетті түрде жүргізілуі тиіс. Себебі қарастырылатын зертханалық жұмыстар мен модельдеу жұмыстары білім алушының ізденіс қабілеттерін арттыруға мүмкіндік жасайды. Модельдеу жұмыстары білім алушының өзіндік ғылыми ізденіс жұмысына бағытталған болғандықтан тоқсанның басында беріледі, оны орындау үшін нақты уақыты айқындалады. Сонымен қатар берілген жұмыстар бағаланады. Оқу бағдарламасы бойынша қарастырылған демонстрациялық жұмыстар бағаланбайды. Демонстрациялық жұмысты орындау үшін мұғалім кез-келген ақпарат көзін пайдалана алады.

Мұғалімдер назарына!

«Физика», «Химия», «Биология» және «География» курстарының оқу бағдарламаларында қарастырылатын зертханалық, практикалық жұмыстар, модельдеу міндетті түрде жүргізілуі тиіс, себебі бұл әрекет білім алушылардың ізденіс дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Демонстрациялық жұмыстардан басқа барлық жұмыстар бағаланады. Демонстрациялық жұмысты орындау үшін мұғалім кез-келген ақпарат көзін пайдалана алады

51 кесте - 7 сыныптағы зертханалық жұмыстар саны

	Зертханалық жұмыстар	Модельдеу	Демонстрация
1-тоқсан	3	1	-
2-тоқсан	4	1	-
3-тоқсан	2	-	-
4-тоқсан	5	2	-
Барлығы	14	4	-

8- сыныпта 14 зертханалық жұмыс, 2 модельдеу, 2 демонстративтік жұмыс қарастырылған, оның ішінде қолданыстағы бағдарламада 8-сыныптан – 3 жұмыс алынған. 11 зертханалық жұмыс жаңадан қосылған. 52 кесте - сыныптағы зертханалық жұмыстар саны

	Зертханалық жұмыстар	Модельдеу	Демонстрация
1-тоқсан	5	1	1
2-тоқсан	3	-	-
3-тоқсан	6		1
4-тоқсан	-	1	
Барлығы	14	2	2

9- сыныпта 8 зертханалық жұмыс, 2 модельдеу, 2 демонстративтік жұмыс қарастырылған, оның ішінде қолданыстағы бағдарламада 8-сыныптан – 3 жұмыс алынған. 11 зертханалық жұмыс жаңадан қосылған.

	Зертханалық жұмыстар	Модельдеу	Демонстрация
1-тоқсан	5	1	
2-тоқсан	1	2	
3-тоқсан	2	3	1
4-тоқсан	-	1	
Барлығы	8	7	

Білім саласы бойынша қолданбалы курстарға немесе тандау курстарына ұсынылатын тақырыптар: «Биологиялық модельдер және қолданбалы есептер», «Әлемнің ғылыми-жаратылыстану эволюциялық бейнесі», «Биологиядағы математикалық модельдер және әдістер», «Тамақтану және денсаулық», «Экологиялық этика», «Биология және денсаулық», «Әлемнің заманауи ғылыми-жаратылыстану бейнесі», «Биологиялық белсенді қоспалар», «Бәрі біздің түп-түқиямызда (генетика негіздері бойынша)», «Әлемнің інжу маржаны (7–9-сынып қыздарына арналған курс)», «Менің денсаулығым – менің қолымда», «Тірі жасуша жұмбақтары», (Тұқым қуалаушылықтың заңдылықтары), «Биологияның проблемалары», «Жасушалар және тері», «Үй іргесіндегі телім», «Биогеография проблемалары», «Тері – денсаулық айнасы», «Заманауи микробиология», «Нанотехнологияға кіріспе».

Мұғалімдердің өздігінен білімін жетілдіруіне және әдістемелік бірлестіктерге ұсынылатын тақырыптар: «Биология сабағында білім алушылардың танымдық белсенділігін арттыру», «Биология және химия сабақтарында кіріктіріп оқытуды қолдану», «Биологияны оқытуда пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру», «Оқу еңбегінің дағдыларын қалыптастыру және ұйымдастырудағы рефлексияның рөлі», «Биология сабақтарында білім алушы тәрбиесіндегі экологиялық бағыт», «Сабақта білім алушылардың шығармашылық және зияткерлік қабілеттерін дамыту», «Ойлау әрекетін

белсендендіру құралы ретінде жаңа материалды зерделеудегі проблемалық тәсіл», «Білім алушының белсенді өздік жұмысы арқылы проблемалық жағдайларды жасау», «Білім алушылардың сабақта және сабақтан тыс уақыттағы ғылыми және жобалық жұмыстары», «Білім алушыларды олимпиадаға дайындау әдіс-тәсілдері», «Оқу процесін жаңғырту жағдайында сабақтарға ақпараттық технологияларды қолдану».

Тақырыптар мұғалімдердің мүмкіндіктері және жағдайларына байланысты өзгертілуі мүмкін.

«Биология» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

53 кесте - Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
7-сынып	3	3	3	3
8-сынып	3	2	3	3
9-класс	3	3	3	3

7, 8, 9-сыныптарда жаңартылған білім мазмұны бойынша «Химия» пәні бойынша оқу процесін ұйымдастыру ерекшеліктері

Химия – заттар, олардың қасиеттері, құрылымы және олардың бір-біріне айналуы туралы ғылым.

Химия органикалық және бейорганикалық заттардың құрамын, заттардың құрылымын, заттардың өзара әрекеттесу қабілетін зерттейді және химиялық энергияның жылу, электр, жарық тағы басқа энергияларға өту құбылыстарын зерттейді.

«Химия» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 7 сыныпта – аптасына 1 сағаттан, оқу жылында 34 сағатты;
- 2) 8 сыныпта – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында 68 сағатты құрайды;
- 3) 9 сыныпта – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында 68 сағатты құрайды.

Оқу пәнінің мазмұны бес бөлімді қамтиды:

- 1) заттардың бөлшектері;
- 2) химиялық реакциялардың жүру заңдылықтары;
- 3) химиядағы энергетика;
- 4) химия және қоршаған орта;
- 5) химия және өмір.

7-сыныпта жаңартылған мазмұндағы бағдарламаға «Заттардың агрегаттық күйінің өзгеруі» тақырыбында заттардың агрегаттық күйлерінің

өзгеруін бөлшектердің кинетикалық теориясы тұрғысынан оқыту тұңғыш рет енгізілді, бұл білім алушыларға заттардың құрылысы мен қасиеті арасында себеп-салдар байланыстарды жүргізуге мүмкіндік береді. Мұғалімдерге ескеретін жайт кесте, диаграмма, суреттер, графиктер түрінде берілген ақпаратты құруға көбірек көңіл бөлу керек, білім алушыларға физика мен математика сабақтарында қалыптасқан дағдыларды қолдана отырып, тәжірибе барысында температураны өлшеп және өздерінің бақылауларын жинақтап, тиісті қызу және салқындау үрдістерінің графиктерін салуды ұсынуға болады.

«Адам ағзасындағы химиялық элементтер» бөлімі химия пәні бағдарламасына жаңадан қосылып отыр, бөлімде қоректік заттар, адам ағзасындағы химиялық элементтер (O, C, H, N, Ca, P, K), химиялық элементтердің тірі және өлі табиғаттағы таралуы, адам ағзасындағы микро-макроэлементтердің биологиялық рөлі, тыныс алу үдерісі, тамақтану теңгерімі ұғымдары берілген.

Сондай-ақ білім алушылардың зерттеушілік дағдыларын қалыптастыруға бағытталған зертханалық және практикалық жұмыстарды орындау қарастырылған:

- «Тағам құрамындағы қоректік заттарды анықтау» № 4 практикалық жұмысы;

- «Тыныс алу процесін зерттеу» № 11 зертханалық тәжірибе.

Бұл жаңа бөлімнің негізгі танымдық міндеттері – білім алушыларды шынайы өмірдегі кейбір маңызды биологиялық процестердің химиялық тараптарымен таныстыру. Биология курсынан алған білімді пайдаланып, білім алушылар адам ағзасының химиялық құрамын оқып біледі. Мұнда сондай-ақ адам ағзасына кері әсер ететін зиянды заттар туралы мәліметтер беріп, салауатты өмір салтын ұстануға бағыттауға көңіл бөлу қажет.

Жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасына «Тағам құрамынан қоректік заттарды анықтау» деп аталатын жаңа практикалық жұмыс енгізілген.

«Геологиялық химиялық қосылыстар» бөлімі де жаңадан енгізіліп отыр. Бұл жаңа бөлімде пайдалы геологиялық химиялық қосылыстар, табиғи ресурстар, кен орны, кен, кеннің құрамы, минералдар, табиғи ресурстарды өндіру, металдарды алу, Қазақстанның пайдалы қазбалары, минералдарды өндірудің экологиялық аспектілері ұғымдары оқытылады.

Қазақстанның байлығы болып табылатын жанар май қоры мен минералдық ресурстар туралы білім алушыларға «Жаратылыстану» және «География» пәндері курсынан өз білімдерін жинақтап қорытуға мүмкіндіктері бар. Жер қыртысының химиялық құрамы, кендерден металл өндіру негіздері мәселелері қарастырылады. Бұл тақырыпты зерделеу жансыз табиғатта өтіп жатқан процестер туралы білімдерін тереңдетуге, сондай-ақ патриоттық сезімдерін оятуға мүмкіндік береді.

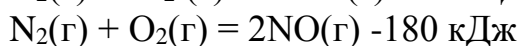
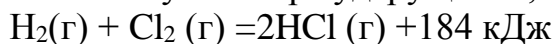
8-сыныптың оқу бағдарламасында жаңадан қосылған «Химиялық реакциялардағы энергиямен танысу» бөліміндеті ісінше экзотермиялық және эндотермиялық реакциялар, термохимиялық реакциялар, отындардың жануы

мен энергиясын бөлуі, кинетикалық бөлшектер теориясы тұрғысынан энергия өзгерту жаңа ұғымдар зерделенеді.

Жану – ол, жылу мен жарықты қоса бөле отырып оттегімен жоғары жылдамдықта өтетін реакция.

Жанатын бөліктің басты өнімі көміртек, ол көп мөлшерде жылу бөліп шығарады. Кейде көміртек қосылыстары шала жанған кезде өмірге қауіпті улы газ-иіс газы СО және күйе С түзіледі.

Термохимиялық теңдеулерді дұрыс жазуға көңіл бөлу маңызды. Термохимиялық теңдеулерді жазғанда заттардың агрегаттық күйлерін әріппен белгілеуге назар аудару қажет, мысалы:

Жаңартылған мазмұндағы бағдарламада практикалық-әрекеттердағдыларын қалыптастыру әлдеқайда көп дәрежеде қарастырылған. Бұл арада практикалық және зертханалық жұмыстар ерекше рөл атқарады.

8-сыныпта жаңартылған бағдарлама бойынша 10 зертханалық тәжірибе берілген,оның ішінде 3-уі жаңа:

- «Әрекеттесуші заттар массасының арақатынасы» № 2 зертханалық тәжірибе;

- «Энергияның өзгеруімен жүретін химиялық реакциялар» № 4 зертханалық тәжірибе;

- «Судың кермектігін анықтау» № 10 зертханалық тәжірибе.

«Әрекеттесуші заттар массасының арақатынасы» зертханалық тәжірибесінде білім алушылар әрекеттесетін заттар қатынасын эксперименттік жолмен анықтайды.

«Энергияның өзгеруімен жүретін химиялық реакциялар» зертханалық тәжірибе 2-ші тоқсанда өткізіледі. Бұл зертханалық тәжірибеде білім алушылар экзотермиялық реакциялар жылуды бөле отырып, ал эндотермиялық реакциялар жылуды өзіне сіңіре отырып өтетінін танып біледі. Тәжірибені оындаған кезде білім алушылардың қорғаныш көзілдірік кигендігін қадағалау керек.

№ 10 «Судың кермектігін анықтау» зертханалық тәжірибесі «Су» бөлімін өткенде өткізіледі. Білім алушылар судың «кермектігін» анықтайды және оны жою тәсілдерін түсіндіреді.

Жаңартылған мазмұндағы типтік оқу бағдарламасы бойынша қолданыстағы бағдарламамен салыстырғанда 7-8-сыныптар үшін зертханалық жұмыстар саны көбейді.

54 кесте - зертханалық және практикалық жұмыстар мен демонстрациялар өткізугізімі берілген.

Жұмыс түрлері	7-сынып	8-сынып	9-сынып
Демонстрациялар	-	4	16
Зертханалық тәжірибе	11	10	16

Практикалық жұмыстар	4	7	6
----------------------	---	---	---

Оқу жылы ішінде химия пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестіктеріне төмендегідей тақырыптар ұсыныс ретінде беріледі:

Химияны оқыту практикасында заманауи дидактикалық тәсілдерді жүзеге асыру. Оқытудағы жүйелік әрекет және тұлғаға бағытталған тәсілдер. Білім алушылардың оқу-танымдық және ғылыми-зерттеу құзыреттерін дамыту. Пәнішілік және пәнаралық байланысты жүзеге асыру. Белсенді және интербелсенді оқыту әдістерімен химия сабақтарында білім беру саласындағы ынтымақтастықты ұйымдастыру тәсілдері.

Білім мен дағдыларды түзету бойынша іс-шараларды ұйымдастыру, өзін-өзі бағалаудағдыларын дамыту бойынша іс-шаралар ұйымдастыру. Химия пәні бойынша оқу сабақтарында бақылау-бағалау процесінде білім алушылардың ұйымдастырушылық және білімділік қабілеттерін қалыптастыру. Білім алушылардың бірін-бірі бақылау, бірін-бірі бағалау, өзін-өзі бағалау, кері байланыс тәсілдерін тиімді пайдалану, пәнді оқытуда анықталған кемшіліктерді жою бойынша жүйелі жұмыстарды ұйымдастыру.

Жалпы орта білім беру ұйымдарындағы химия пәнін оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологиялар.

Білім алушылардың ақпараттық-коммуникациялық құзыреттілігін дамыту және білім сапасын арттыру мақсатында химия сабақтарында және сабақтан тыс қызметте заманауи технологияларымен электронды білім беру оқыту құралдарын пайдалану. Медиа білім беру құзыреттілігін қалыптастыру: талдау, бағалау, ақпаратты пайдалану, оны түсіндіру және жаңа мәселелерді шешу үшін қолдану

дағдыларын. Компьютерлік технологияларды пайдалана отырып химиялық эксперименттерді модельдеу әдістері (виртуалды зертхана).

Академия мұғалімдерге білім берудің жаңартылған мазмұнына көшу жағдайына әдістемелік ұсынымдамалар дайындады. Ұсынымдамалар Академияның сайтына орналастырылған.

«Химия» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

55 кесте - Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
7-сынып	2	2	2	2

8-сынып	3	3	3	3
9-сынып	3	3	2	3

«АДАМ ЖӘНЕ ҚОҒАМ» БІЛІМ САЛАСЫ

«Адам және қоғам» білім беру саласының оқу пәндерінің мазмұны «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы», «Құқық негіздері» және «Өзін-өзі тану» оқу пәндерінде іске асырылады.

«Адам және қоғам» білім беру саласының мазмұны білім алушыларда «Адам – Қоғам» жүйесі шеңберінде қоғамдық-гуманитарлық ғылымдар бойынша білім негіздерін қалыптастыруға бағытталады.

«Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша оқу процесін ұйымдастырудағы ерекшеліктер

Негізгі орта білім беру деңгейінде тарихты оқыту:

– білім алушыларда тарихи сананы, толеранттылық, өз елі және басқа елдердің тарихы мен мәдениетіне құрмет көрсетуді, ғасырлар бойы қалыптасқан жалпы адамзаттық, ұлттық және жалпыадами құндылықтарды қалыптастыруға, ойлау, коммуникативтік және зерттеу дағдыларын дамытуға;

– білім алушыларды ұлттық және әлемдік мәдениет жетістіктеріне тарту, қазақ халқының мәдени және тарихи мұрасының құндылығы мен ерекшелігін түсіну, мәдени әртүрлілікті бағалау қабілеттілігін қалыптастыруға бағытталған.

2019/2020 оқу жылында «Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндері бойынша оқу процесін ұйымдастыруда келесі оқу бағдарламалары қолданылады:

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі міндетін атқарушысының 2017 жылғы «25 » қазандағы № 545 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы.

2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі міндетін атқарушысының 2017 жылғы «25 » қазандағы № 545 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Дүниежүзі тарихы» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы.

Жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламалары
Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналастырылған (https://www.nao.kz/Білім_беруді_оқу-әдістемелік_қамтамасыз_ету/Оқу_бағдарламалары/Негізгі_орта_білім_беру_деңгейінің_жаңартылған_мазмұндағы_оқу_бағдарламалары_Қазақстан_тарихы._Дүниежүзі_тарихы/)

2019-2020 оқу жылында тарих пәндері бойынша негізгі орта білім

беру деңгейінің 5-9-сыныптарында жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламалары енгізіледі.

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша оқу бағдарламасының білім мазмұны хронологиялық реттілікпен берілген (көне дәуірден бүгінгі күнге дейін) және *әлеуметтік қатынастардың дамуы, мәдениеттің дамуы, мемлекеттің дамуы, экономикалық даму бөлімдерін* қамтиды.

Білім мазмұнын ұйымдастырудағы ерекшеліктер:

- тарихи пәндер мазмұнының көлемі тақырыптық бөлімдерді біріктіру арқылы ықшамдалған;

- тарихи пәндер арасындағы пәнаралық байланыс іске асырылған. Бұл оқу материалдарын қайталамауға және Қазақстан тарихын әлемдік тарихи процестер контекстінде қарастыруға мүмкіндік береді;

- тарихи ойлау дағдыларын (тарихи процестер мен құбылыстарды зерттеу, талдау, түсіну және түсіндіру) дамытуға бағытталған;

- білім алушыларда тарихи сана, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды дамытуға септігін тигізетін материалдарды зерделеуге ерекше көңіл бөлінген.

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша оқу бағдарламасының басты мақсаттарының бірі – оқушылардың бойында тарихи ойлау дағдыларын қалыптастыру мен дамыту болып табылады. Сондықтан сабақта оқушылардың «тарихи ойлау» дағдысын қалыптастыруға мүмкіндік беретін түрлі әдіс- тәсілдерді (белсенді және проблемалық оқыту әдістері, зерттеу, жоба әдістері т.б.) қолдану ұсынылады. «Тарихи ойлау» өткен заманның кез-келген құбылысын сол заманның контекстінде, бұрын болған және кейінгі тарихи оқиғалармен өзара байланысында көру, анықтау, бағалау, талдау қабілетін білдіреді. Осы қабілетке ие болу арқылы оқушы өткен тарихқа қатысты білім мен түсінікке негізделген өзіндік дәлелді ұстанымды қалыптастыра алады. Тарихи ойлау дағдылары әрбір сабақта олардың біртіндеп кеңеюі мен прогрессиясы негізінде дамытылуы тиіс.

Сондықтан, жаңартылған білім мазмұны бойынша «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндерін тарихи түсініктер негізінде оқыту ұсынылады:

Оқыту келесі түсініктердің негізінде құрылуы тиіс:

1) **өзгеріс және сабақтастық** (мысалы, белгілі тарихи кезеңде қоғам қаншалықты өзгеріске ұшырады)

2) **себеп-салдар** (мысалы, белгілі тарихи кезеңде қандай маңызды факторлар саяси үдерістерге әсер етті);

3) **дәйек** (белгілі тарихи кезеңнің өнері бізге құндылықтар, наным-сенімдер мен технологиялар туралы қандай мәлімет бере алады);

4) **ұқсастық пен айырмашылық** (мысалы, XIII-XV ғғ. Қазақстан территориясындағы мемлекеттердің саяси құрылысындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтар);

5) **маңыздылық** (мысалы, Қазақ хандығының құрылуының тарихи маңызы неде);

6) **интерпретация** (мысалы, белгілі бір тарихи оқиғаны түрлі зерттеушілер қалай сипаттайды).

Тарихи түсініктер негізінде оқыту тарихи оқиғалардың мағыналары мен маңыздылығын, үдерістер мен оқиғаларды «тез түсінуге» бағытталған, бұл пәннің мағынасын терең түсінуге көмектеседі.

Тарихи түсініктерге сүйене отырып, тарихи материалдарды талдауды жүзеге асыру ұсынылады. Нәтижесінде, білімалушылар тек қана пәндік материалды ғана емес, зерттеу процестері, дағдылар және біліктермен байланысты әдістерді игереді (материалдарды жинау мен реттеу әдістері, сұрақтарды құрастыру және дереккөздермен жұмыс жасау процесінде мәселені қоя білу білігі, сәйкестендіру әдістері мен дереккөздерді сыни бағалауы, зерттеу жоспарларын әзірлеу, материалдарды жинақтау және нәтижелерді тексеру).

Белгілі бір тарихи концептілерге негізделген оқыту нақты оқу материалының негізінде оқушылардың бойында тарихи ойлау дағдыларын қалыптастыруға және дамытуға мүмкіндік береді. Мұндай әдіс, зерттеуге негізделген оқытуды жүзеге асыруға мүмкіндік туғызады.

Сондықтан «Қазақстан тарихы» пәні бойынша әр тақырыптан кейін зерттеу сұрақтары қамтылған. «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша ұзақ мерзімді жоспардағы тақырыптар проблемалық сұрақтар түрінде құрастырылған. Оның басты себебі – кез-келген тақырып оқушыларды бірден ойландырады және оқушыларды сын тұрғысынан ойлауға, проблемалық сұрақ қоюға, өздігінен талдау жасау дағдыларын дамытуға жәрдемдеседі.

Білім алушылардың дайындығына қойылатын талаптар:

Күтілетін пәндік нәтижелер әр бөлімдер мен тақырыптар бойынша анықталған *оқу мақсаттары* түрінде берілген. Күтілетін нәтижелердің (оқу мақсаттарының) тақырыптық мазмұнға сәйкес нақыталануы білім алушыларда пәндік білім мен дағдыларды нақты оқу материалы негізінде қалыптастыруға мүмкіндік туғызады.

Негізгі орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында «Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндері мазмұнының жаңа құрылымы (сыныптар бойынша тарихи кезеңдерді бөлу) ұсынылады:

5- сынып – ежелгі заман (шамамен 2 млн жыл бұрын – V ғасыр)

6- сынып – ортағасырлар кезеңі (V - XVII ғасырлар);

7- сынып – жаңа заман кезеңі (XVIII -XIX ғасырлар);

8- сынып – қазіргі заман (XX ғасырдың бірінші жартысы);

9 - сынып – қазіргі заман (XX ғасырдың екінші жартысы – бүгінгі күнге дейін).

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша жаңа оқу бағдарламасына сәйкес 2017-2018 оқу жылынан бастап 5- сыныпта «Қазақстан тарихынан әңгімелер» оқытылмайды. Бұл бастауыш мектептегі «Дүниетану» пәнінің жаңартылған оқу бағдарламасындағы білім алушылардың жас

ерекшеліктерін ескере отырып, Қазақстан тарихының ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейінгі маңызды тарихи оқиғаларын зерделеуге ерекше назар аударылғанымен байланысты. Сондықтан да 5-сыныптың жаңа оқу бағдарламасында отандық тарихтың барлық курсы емес, тек қана Қазақстанның ежелгі заман тарихы (дүниежүзі тарихымен қатар) оқытылады. Сонымен, Қазақстан тарихы және Дүниежүзі тарихы пәндерін жүйелі түрде оқу 5- сыныптан басталады.

Назар аударыңыздар!

2019-2020 оқу жылында тарих пәндері бойынша **5-9 – сыныптарда** жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламаларын енгізу барысында қолданыстағы және жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламалары мазмұнында хронологиялық кезеңдердің сәйкессіздігі орын алады.

56-кесте – Оқу бағдарламаларын салыстыру

Қолданыстағы бағдарламалар	Білім мазмұны жаңартылған бағдарламалар
5-сынып – Қазақстан тарихынан әңгімелер	5-сынып – Ежелгі заман тарихы
6-сынып – Ежелгі заман тарихы	6-сынып – Орта ғасырлар тарихы
7-сынып – Орта ғасырлар тарихы	7-сынып – Жаңа заман тарихы
8-сынып – Жаңа заман тарихы	8-сынып – Қазіргі заман тарихы (XX ғасырдың бірінші жартысы)
9-сынып – Қазіргі заман тарихы	9-сынып – Қазіргі заман тарихы (XX ғасырдың екінші жартысы – бүгінгі күнге дейін)

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндернің хронологиялық кезеңдерінің сәйкестігі мен мазмұнның сабақтастығын сақтау мақсатында 5-9-сыныптарда:

1) **8-сыныпта 2018 жылғы 1 қыркүйектен бастап 7-сыныптың (жаңа кезең) жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасы енгізіледі;**

2) **9-сыныпта 2019 жылғы 1 қыркүйектен бастап 2021 жылғы 1 қыркүйекке дейін 8-9-сыныптардың (қазіргі заман тарихы) мазмұнын қамтитын жаңартылған мазмұндағы өтпелі кезең оқу бағдарламасы енгізіледі.**

2019-2020 оқу жылынан жаңартылған білім беру мазмұны аясында 9-сыныпта «Құқық негіздері» оқу пәні енгізіледі.

«Қазақстан тарихы» пәнін оқытудың ерекшеліктері

Қазақстан тарихы бойынша жаңартылған оқу бағдарламасы білім алушылардың бойында тарихи сана, қазақстандық патриотизм, ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтарды қалыптастыру, зерттеушілік, ойлау, коммуникативті дағдыларды дамытуға бағытталған.

«Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 5- сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат;
- 2) 6-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат;
- 3) 7-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат;
- 4) 8-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағатты;
- 5) 9-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағатты қамтиды.

Білім мазмұнын ұйымдастырудағы ерекшеліктер:

5-9-сыныптарда «Қазақстан тарихы» пәні бойынша Қазақстан қоғамының ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейінгі кезеңдегі әлеуметтік, мәдени, саяси, экономикалық салалардың негізгі даму кезеңдері оқытылады.

Білім мазмұнын жаңарту жағдайында тарихты оқыту – оқу мақсаттарын анықтау, оқыту мазмұнына сәйкес материалдарды саралау, оқытудың тиімді әдістерін анықтауды қажет етеді.

Негізгі орта білім беру деңгейінің 5,6,7-сыныптарында «Қазақстан тарихы» пәні мазмұнына «Өлкетану» материалдары кіріктіріліп оқытылады.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы негізінде әзірленген «Өлкетану» материалдарын оқыту:

- білім алушыларда ежелгі дәуірден бастап қазіргі уақытқа дейінгі туған жер аумағында болып жатқан тарихи процестердің негізгі кезеңдері мен ерекшеліктері туралы білім қалыптастыруға;

- туған өлкенің табиғи байлықтары, тарихи ескерткіштері және мәдени нысандары туралы білімдерін кеңейту;

- туған өлкенің дәстүрлі қолөнері, мәдени және әдеби мұралары мен өңір мақтанышына айналған адамдар туралы білімдерін кеңейту;

- туған өлкенің бірегей табиғаты, тарихы мен мәдениетіне деген құрмет сезімдеріне тәрбиелеу; оларды қорғауға жауапкершіліктерін арттыруға бағытталған.

Өлкетану материалдары 5, 6, 7-сыныптарда, яғни әр сыныпта 4 сағаттан 12 сағат көлемінде оқытылады. Өлкетану материалдары оқу бағдарламасының базалық білім мазмұны мен ұзақ мерзімді жоспарына енгізілді. Оқу бағдарламасы бойынша тоқсандағы бөлімдер мен бөлім ішіндегі тақырыптар бойынша сағат сандарын бөлу мұғалімнің еркінде болғандықтан «Өлкетану» материалдарын әр сынып бойынша кіріктіріп оқыту ұсынылады.

Өлкетану материалдарын оқытудың ерекшеліктері:

Өлкетану мәдени және ұлттық сәйкестікті дамыту мен сақтаудың маңызды міндетін орындайды. Өлкетанулық білім жаңа буынды аймақтың мәдени құндылықтарымен қамтамасыз етіп отыратын әлеуметтік-мәдени ақпарат көзінің бірі. Бұл жеке тұлғаның мәдениетін қалыптастыруға мүмкіндік береді

5-сыныпта: «Өлкенің тарихи ескерткіштері», «Өңірдің тарихи тұлғалары: билер, батырлар, ақындар», «Туған өлкенің аңыз-ертегілері»

тақырыптарын оқытуда білім алушыларды ата-бабалардың дәстүрін құрметтеуге, келешек ұрпақтардың тәжірибесін жалғастыруға, өнегелі жерлерінің өмірін замандастарына үлгі етуге бағыттау ұсынылады.

5-сыныпта «Өлкетану мұражайы және тарихи жәдігерлер» тақырыбы бойынша тарихи мұраны жеткізудегі жәдігерлердің рөлін сипаттау үшін мүмкіндігінше мұражай сабақтарын өткізу ұсынылады. Мұражайда өтетін сабақта білім алушылардың оқу материалдарын мұражайдағы бай қорды пайдалана отырып терең меңгертуге бағыттау ұсынылады.

Мұражай базасында өткізілген сабақтар білімалушылардың азаматтық және патриоттық қасиеттерін қалыптастыруға, олардың танымдық қызығушылықтары мен қабілеттерін, ой-өрісін кеңейтуге, тарихи және мәдени ескерткіштерге ұқыпты қарауға ықпал етеді.

6-сыныпта: «Топонимдер – өткен заманның куәгерлері», Мәдени-тарихи дәстүрді сақтаушылар: өлкенің ұлттық қолөнері», Туған өлке тарихының қазіргі кездегі куәгерлері» тақырыптары берілген. Өлкедегі жер-су атауларының тарихын, ұлттық қолданбалы өнері мен қолөнерді, қазіргі кездегі өлкедегі атақты тұлғалардың ерлік істері мен еңбегі туралы білім беруде білім алушылардың өлкенің негізгі ерекшеліктерін анықтауға және терең түсінуіне ықпал ету ұсынылады.

Осы сыныпта білім алушылар «Бір ел-бір тағдыр» тақырыбы арқылы аймақтағы әр түрлі ұлттардың тарихы, салт-дәстүрімен танысады. Бұл білімалушыларды бірыңғай әлеуметтік ортаға біріктіруге ықпал етеді.

7-сыныпта: «Өлкенің туристік маршруттары», «Туған жердің Атымтай жомарттары», «Туған өлкенің шежіресі», «Мектебімнің тарихы» тақырыптарын оқытуда білім алушыларға оқу мазмұнына сәйкес материалдарды анықтау, талдау, бағалау дағдыларын дамытуға арналған тапсырмалар беру ұсынылады.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

57 кесте - Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	1	2	2	3
6-сынып	1	1	3	2
7-сынып	1	1	3	2
8-сынып	2	2	3	1

9-сынып	2	3	3	3
---------	---	---	---	---

«Дүниежүзі тарихы» пәнін оқытудың ерекшеліктері

«Дүниежүзі тарихы» пәні білім алушылардың бойында тарихи сана, толеранттылық, өз елі және басқа елдердің тарихы мен мәдениетіне құрметті қалыптастыру, ғасырлар бойы қалыптасқан жалпы адамзаттық құндылықтарды меңгерту және зерттеушілік, ойлау, коммуникативті дағдыларды дамытуға бағытталған.

«Дүниежүзі тарихы» пәнінің білім мазмұны: әлеуметтік қатынастардың дамуы, мәдениеттің дамуы мен өзара әрекеттестігі, саяси жүйелердің дамуы мен өзара әрекеттестігі, экономикалық қатынастардың дамуы бөлімдерін қамтиды. Сондықтан 5-9-сыныптарда «Дүниежүзі тарихы» бойынша ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейінгі әлеуметтік, мәдени, саяси, экономикалық салалардың негізгі даму кезеңдері оқытылады.

«Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша оқу жүктемесі:

- 1) 5-сыныпта аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;
- 2) 6-сыныпта аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;
- 3) 7-сыныпта аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;
- 4) 8-сыныпта аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;
- 5) 9-сыныпта аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат.

**«Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша жиынтық бағалау
рәсімдерінің саны**

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

58 кесте - Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	2	2	2	2
6-сынып	2	2	2	2
7-сынып	2	2	2	2
8-сынып	2	2	2	2
9-сынып	2	2	2	2

«Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндері бойынша оқу процесін ұйымдастырудағы әдістемелік ерекшеліктер

➤ Тарихты оқытуда келесілерге ерекше көңіл бөлу ұсынылады:

- тарихты оқыту процесі білім алушының ақпараттың белгілі бір көлемін (тарихи даталар, ұғымдар, тұлғалар, оқиғалар) механикалық есте

сақтауға емес, алған білімі мен білігін оқу мен тәжірибелік міндеттерді өздігінен шешумен сипатталатын тұлғалық құзыреттілігін дамытуға;

- тарихи оқиғаларды, құбылыстар мен процестерді және тарихи тұлғалардың қызметін әлемдік және Отандық тарих контекстінде талдау және баға беру дағдыларын қалыптастыруға;

- тарихи деректердің негізінде тарихи зерттеу жүргізу дағдыларын қалыптастыру мен дамытуға (гипотезаларды ұсыну, зерттеу сұрақтарын құрастыру, деректерді талдау, әртүрлі көзқарастарды салыстыру, нәтижелер мен қорытындыларды шығару, өзінің ұстанымын анықтау);

- қазіргі кездегі саяси, әлеуметтік-экономикалық және мәдени процестерде бағдарлану үшін тарихи білімдерін қолдана білу дағдыларын қалыптастыруға бағытталуы тиіс.

➤ Мұғалімнің сабаққа әзірлейтін тапсырмалары келесі критерийлерге сәйкес болуы қажет:

- тапсырманың, оның мақсаты мен орындалуының қолжетімділігі;
- дифференциацияны көздеу;
- сын тұрғысынан ойлауды дамытуға мүмкіндік беру;
- проблемалық оқытуға негізделуі;
- бағалау мүмкіндіктерінің бар болуы.

Баяндама, эссе жазу, презентация жасау және т.б.бойынша тапсырма беру барысында мұғалімге оқушыларды тапсырманың критерийлерімен таныстыру ұсынылады.

➤ Тарихты оқытуда білім алушының оқыған тарихи фактілер мен оқиғаларды кеңістікте бағдарлау дағдысын қалыптастыру мен тарихи картаны «оқып», оны білім көзі ретінде пайдалануына көңіл бөлу ұсынылады.

Білім алушыларда тарихи картамен жұмыстың негізі 5-сыныптан қаланады, ол картаның шартты белгілерін қолдана білуі, тарихи және географиялық нысандарда дұрыс бағдарлана білуді қажет етеді.

Мысалы 6-сыныпта «VI-IX ғасырлардағы мемлекеттердің даму ерекшеліктерін түсіндіріп, олардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарын анықтау» атты оқу мақсаты бойынша мұғалім білім алушыларға тарихи картаны пайдаланып түсіндіруге тапсырма бере алады, бұл білім алушылардың бойында уақыт пен кеңістікте бағдарлану дағдыларының дамуына септігін тигізеді. Сондықтан білім алушының алған тарихи білімін кеңістікте бағдарлауға мүмкіндік беретін картографиялық дағдысын дамыту ұсынылады. Бұл тарихи оқиғаларды, олардың өзгерісі мен даму жағдайын картада белгілеуге берілетін тапсырмалардан көрінеді. Білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, презентация, интеллект карталар, диаграммалар жасауға тапсырмалар беру ұсынылады.

7-9-сыныптарда тарихи картаның мазмұнын талдауды қажет ететін тапсырмалар жасай отырып, картамен жұмысты күшейту ұсынылады.

➤ Тарихты оқытуда тарихи концепт бойынша берілетін тапсырмаларды оқушылардың тарапынан тек қана себеп пен салдарларды анықтаумен қатар,

бұл себептерді берілген белгілері бойынша жіктеу (мазмұны, уақыты және рөлі бойынша), түрлі себептер арасында өзара байланысты анықтау және оларды маңыздылық деңгейі бойынша орналастыруға бағыттау ұсынылады.

➤ Тарихи деректердің интерпретациясы бойынша тапсырмалар әзірлеуде оқушылардың тарихи дерекпен жұмыс істеуі олардың жас ерекшеліктері мен танымдық мүмкіндіктерін, дайындық деңгейін ескере отырып біртіндеп күрделендіру ұсынылады. Тарихты оқытуда түрлі тарихи деректерді, аудио және бейне материалдарды, иллюстрацияларды қолдану ұсынылады.

Оқу процесінде білім алушыны ынталы, қызығушылығы жоғары, дербес, сенімді, жауапты, талдау жасай алуға бағыттайтын оқытудың түрлі формалары ұсынылады:

- мұқият іріктелген тапсырмалар мен іс-әрекет түрлері арқылы білім алушыларды ынталандыра және дамыта оқыту;
- білім алушыларды зерттеу және зерттеушілік жұмыстарын жүргізуге негізделген белсенді оқытуды ұйымдастыру;
- білім алушылардың сыни ойлау дағдыларын дамыту;
- білім алушылардың жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, деңгейлік тапсырмалар құрастыру;
- білім алушылардың жеке, жұптық, топтық және тұтас сыныптық жұмыс түрлерін ұйымдастыруды қолдану;
- оқу процесінде тарихи құжаттардың фрагменттерін талдау, ақпарат жинақтау және қорытынды жасау, себеп-салдарлық байланыстарды орнатуды және т.б. талап ететін тапсырмаларды кеңінен қолдану;
- сабақта білім алушының біліміндегі кемшіліктерді уақытында анықтауға мүмкіндік беретін кері байланысты ұйымдастырудың әр түрлі әдістерін қолдану.

➤ *Тарихи тұлғаға сипаттама бергенде мынадай арнайы жадынаманы қолдану ұсынылады:*

- тарихи қайраткердің сыртқы бейнесін суреттеу;
- тұлғалық белгілерін сипаттау;
- өмірінің ең жарқын мыңызды фактілерін атау;
- тұлғаның тарихқа қосқан үлесіне баға беру.

Бұл тарихи тұлғалардың іске асырған ерекше әрекеттерінің білім алушының есінде ұзақ сақталуына мүмкіндік береді.

Тарих пәні ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды, адамдардың құқығы мен бостандығын құрметтейтін және қабылдайтын, Отанының дамуына өз үлесін қосуға ниетті тұлғаны тәрбиелеуден көрінетін «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламасы бағыттарын іске асыруда маңызды рөл атқарады.

Білім алушылардың тарихи білімін тәжірибеде нақтылау мақсатында мүмкіндігінше мұражайларға, тарихи ескерткіш орнатылған немесе тарихи-археологиялық орындарға экскурсиялар ұйымдастыру ұсынылады.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша ұсынылатын сайттар: <http://www.tarih-begalinka.kz>; <http://www.e-history.kz>; <http://bilimsite.kz/tarih/>;

<http://testcenter.kz/entrants/for-ent/>.

«Дүниежүзі тарихы» пәнінен ұсынылатын сайттар:

[http://www.world-history.ru](http://www.world-history.ru;); <http://historic.ru>; <http://historyatlas.narod.ru>;
<http://testcenter.kz/entrants/for-ent/>.

Тәрбиелік компонент

Пән мазмұны біздің ата-бабаларымыздың бірегей мәдениетін, Қазақстанның әлемдік тарихтағы орны мен рөлін, оның әлемдік өркениетке қосқан үлесін түсінуге, мүмкіндік береді.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру және жоспарлау барысында 2019-2020 оқу жылында мерекеленетін мерейтойлық шараларға көңіл бөлу ұсынылады:

9. Ұшқыш-шабуылдаушы, Кеңес Одағының Батыры Нүркен Әбдірұлы Әбдіровтің **туғанына 100 жыл.** (1919 жыл.9 тамыз);

10. Мемлекет және қоғам қайраткері Тұрар Рысқұловтың **туғанына 125 жыл.** (1894 жыл.26 желтоқсан);

11. Республикалық «Казахстанская правда» **газетінің шыққанына 100 жыл.** (1920 жыл.1 қаңтар);

12. Кеңес Одағының Батыры, «Ленин» ордені мен бірқатар медальдардың иегері Сұлтан Біржанұлы Баймағамбетовтың **туғанына 100 жыл.** (1920 жыл.1 сәуір);

13. Қазақтың ұлы ақыны, ағартушы, ойшыл, жазба қазақ әдебиетінің, қазақ әдебиетінің негізін қалаушы, философ, композитор, аудармашы, саяси қайраткер Абай Құнанбайұлының **туғанына 175 жыл.** (1845 жыл.10 тамыз);

14. Ұшқыш-шабуылдаушы, КСРО еңбек сіңірген әскери ұшқыш, екі мәрте Кеңес Одағының Батыры, «Ленин», төрт мәрте «Қызыл Ту», «Александр Невский», I дәрежелі «Отан соғысы», «Қызыл Жұлдыз» ордендері мен бірқатар медальдардың иегері Леонид Игнатьевич Беданың **туғанына 100 жыл.** (1920 жыл.16 тамыз);

15. Кеңес Одағының Батыры, «Ленин» ордені мен бірқатар медальдардың иегері Төлеген Тоқтаровтың **туғанына 100 жыл.** (1920 жыл.19 желтоқсан);

16. Иса Тілембайұлы және Досан Тәжиев бастаған Патшалық Ресейге қарсы ұйымдастырылған **Ұлт-азаттық көтеріліске 150 жыл.** (1870 жыл).

Мектепте сыныптан тыс жұмыстар төмендегі шаралар арқылы жүзеге асады:

- базалық кәсіпорындарда, табиғат аясында, мәдени мекемелерде, мұражайларда;
- таңдауы бойынша еркін сабақтар, оқу пәндері бойынша сайыстар мен олимпиадалар жүргізу;
- оқу бағдарламаларына сай қосымша арнаулы сабақтар өткізу;
- кіріктірілген және пәнаралық оқу сабақтарын жүргізу және т.б.

Сыныптан тыс жұмыстар білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, алған білімдерін тереңдетіп, өздігінен іздене білуге үйретеді. Сонымен қатар теориялық білімін кеңейтіп толықтырады және білім алушылардың жеке қабілетін дамыта түседі.

«Құқық негіздері» оқу пәнін оқытудың ерекшеліктері

Азаматтық қоғам мен құқықтық мемлекеттің қалыптасуының басты алғышарттарының бірі – азаматтардың құқықтық білімін жетілдіріп, құқықтық сауаттылық пен мәдениетін қалыптастыру. Сондықтан жалпы білім беретін мектептерде «Құқық негіздері» пәнін оқыту оқушылардың қоғамда әлеуметтік бейімделуі үшін қажетті негізгі құқықтық білімдері мен дағдыларын меңгеруді қамтамасыз етуге бағытталған.

«Құқық негіздері» оқу пәнінің мақсаты - құқық жөнінде негізгі білімдерді игеру арқылы құқықтық тұрғыдан сауатты азаматты тәрбиелеу және олардың бойында заңды құрметтеу дәстүрі мен құқықтық мәдениетті қалыптастыру, өз азаматтық құқықтары мен міндеттерін жүзеге асыруға қажетті білім мен дағдыларды қалыптастырып дамыту болып табылады.

Пәнді оқыту оқушыларда азаматтық құқықтарын жүзеге асыруға, міндеттемелерін орындауға қажетті білім мен дағдыларды, саяси-құқықтық сананы қалыптастырады.

«Құқық негіздері» оқу пәнінің базалық білім мазмұны: Құқық және мемлекет, Конституциялық құқық, Азаматтық құқық, Еңбек құқығы, Отбасы құқығы, Әкімшілік құқық, Қылмыстық құқық бөлімдерін қамтиды.

«Құқық негіздері» оқу пәні бойынша оқу жүктемесі: 9-сыныпта аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағатты құрайды.

Ұзақ мерзімді жоспардағы тақырыптар проблемалық сұрақтар түрінде құрастырылған. Оның басты себебі – кез-келген тақырып оқушыларды бірден ойландырады және оқушыларды сын тұрғысынан ойлауға, проблемалық сұрақ қоюға, өздігінен талдау жасау дағдыларын дамытуға жәрдемдеседі.

«Құқық негіздері» пәнін оқытуда келесі педагогикалық әдіс-тәсілдерді қолдану ұсынылады:

– «Кейс стади», оқушылардың проблемаларды анықтауда өз ойларын, пікірлерін айту, дәлелдеу, гипотеза ұсыну, зерттеуді одан әрі жоспарлау қабілеттерін дамытатын ынталандырушы–проблемалық, ситуациялық жағдай туғызу;

– белгілі бір тақырып бойынша «миға шабуыл», «фишбоун», «автор орындығы», т.б. әдістерін ұйымдастыру (проблемаларды табу, әр оқушының идеясын ұсыну, бүкіл сыныппен талқылау, оны талдау және шешімнің дұрыс нұсқасын қабылдау);

– сабақта оқушылардың белсенділігін қажет ететін құқықтық проблемаларды талқылау;

– оқушылардың пікір-талас өткізу және құқықтық мәселелерді талқылауына игі ықпал ету үшін компьютерлік қарым-қатынас құралдарын (мысалы, онлайн-форумдар, конференциялар) пайдалану.

Оқушылардың құқықтық мәселелер мен жағдайаттарға талдау жүргізу үшін сабақта құқықтық-нормативтік актілермен, заң түсіндірмелерімен және

т.б. құқықтық деректермен жұмысты көптеп ұйымдастыру ұсынылады.

«Құқық негіздері» оқу пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

59 кесте - Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
9-сынып	1	1	1	1

Өзін-өзі тану

«Өзін-өзі тану» пәні бойынша оқу үдерісінің басты міндеті: тұлғаның құндылықтар жүйесін, қоғамға қызмет етуге бағытталған мәселелерді шығармашылықпен шешудің іс жүзіндегі дағдыларын анықтау; оқушылардың әлеуметтік мәнді бағдарларын, яғни адамның өзіне, қоршаған әлемге, жалпы адамзатқа қатысына себепші болатын адамгершілік тәртіп негіздерін қалыптастыру; жас ерекшеліктеріне қарай, жеке тұлға ретінде, іс-әрекет субъектісі ретінде дамыта отырып, әрбір адамның табиғатына салынған жалпыадамзаттық құндылықтарды жарыққа шығару.

5-9-сыныптардағы «Өзін-өзі тану» базалық мазмұны төрт тарауды қамтиды: «Таным қуанышы»; «Адам болам десеңіз ...»; «Адам және әлем»; «Адамзаттың рухани тәжірибесі».

Оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі: аптасына 1 сағат, 5-9 сыныптарда – 34 сағат.

Оқушылардың білімін бағалау. Рухани-адамгершілік білім берудің ерекшеліктеріне сәйкес сандық емес, сапалық баға маңызды, сондықтан әрбір жартыжылдықтың қорытындысы бойынша «Сынақ» бағасы қойылады. Егер оқушы Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған "Өзін-өзі тану" пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасында көрсетілген дайындық деңгейіне қойылатын барлық талаптарды орындап, жоба күнделігін әзірлесе, оқушыға «Сынақ» қойылады.

«ӨНЕР»БІЛІМ САЛАСЫ

5-6-сыныптарға арналған **«Музыка»** пәнінен жаңартылған мазмұндағы

оқу бағдарламасы оқу мақсаттарының жүйесі арқылы ұзақ мерзімді жоспарына сәйкес жүзеге асырылады.

Пәнді оқытудың мақсаты – қазақтың дәстүрлі музыкасы, әлем халықтары шығармашылығы, әлемдік классика және заманауи музыканың үздік үлгілері негізінде білім алушылардың музыкалық мәдениеттілігін қалыптастыру, шығармашылық қабілетін дамыту

Пәнді оқытудың міндеттері: өзге өнер түрлері мен оқу пәніне музыка өнерін кіріктіре отырып әлем тұтастығының бейнесі жөнінде түсінігін қалыптастыру; музыка өнерінің жалпы адамзаттық қажеттілікті құбылыс ретінде, оның адам өміріндегі рөлі мен маңыздылығы туралы түсінігін қалыптастыру; сын тұрғысынан ойлауы мен музыкаға жағымды қарым-қатынасын, музыкалық іс-әрекет дағдыларын қалыптастыру; музыкалық шығармалар мен тапсырмаларды талдау, зерттеу және орындаушылық пен импровизациялау, презентациялау оқу пәндік-тақырыптық білім, білік, дағды аясында дамыту; музыкалық қабілеттілігін, белсенді шығармашылығын, орындаушылығы мен зерттеушілік дағдысын дамыту; музыка өнері негізінде коммуникация формалары жөнінде білімін қалыптастыру; музыкалық-шығармашылық жұмыстарға идеялар қосу негізінде өзін-өзі бағалау, өзін-өзі тану және өзін-өзі дамытуын қалыптастыру (шығармалар жазу, импровизация және өңдеу); ақпараттық-коммуникациялық технология құралдарын қолдану барысында музыкалық-орындаушылық және техникалық білімі мен біліктілігін қалыптастыру, дамыту.

«Музыка» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 5-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 34 сағатты;
- 2) 6-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 34 сағатты құрайды.

«Музыка» пәнінің оқу бағдарламасының мазмұны бөлімдер бойынша ұйымдастырылған. Бөлімдер пән бойынша оқыту мақсаттары және оған қол жеткізу реттілігін сыныптар бойынша мазмұндайтын бөлімшелерге бөлінген.

Оқу пәнінің мазмұны 3 бөлімнен тұрады:

1. «Музыка тыңдау, орындау және талдау» бөлімі келесі бөлімшелерді қамтиды: «Музыка тыңдау және талдау»; «Музыкалық сауаттылық»; «Музыкалық-орындаушылық іс-әрекет».

2. «Музыкалық-шығармашылық жұмыстар жасау» бөлімі келесі бөлімшелерді қамтиды: «Идеялар және материалдарды жинақтау»; «Музыка шығару және импровизация».

3. «Музыкалық-шығармашылық жұмысты таныстыру және бағалау» бөлімі келесі бөлімшені қамтиды: «Музыкалық-шығармашылық жұмысты таныстыру және бағалау».

«Музыка» пәнінің 5-сыныпқа арналған базалық мазмұны: «Қазақ халқының музыкалық мұрасы»; «Қазақтың дәстүрлі тұрмыс-салт әндері және заманауи музыка»; «Әлем халықтарының музыкалық дәстүрі»; «Музыка тілі – достық тілі»; «Өлкетану: Туған өлке симфониясы» бөлімдерін қамтиды.

«Музыка» пәнінің 6-сыныпқа арналған базалық мазмұны: «Классикалық музыканың үздік туындылары»; «Заманауи музыка мәдениеті»; «Музыка және өнер түрлері»; «Музыка – өмір тынысы»; «Өлкетану: Туған жердің

таланттары» бөлімдерін қамтиды.

Әрбір бөлімшелерде көрсетілген оқу мақсаттары, мұғалімге үш түрлі іс-әрекет арқылы (білім алушылардың музыкалық сауаттылықты зерделеу, музыкалық-орындаушылық және музыкалық-шығармашылық іс-әрекеті) жұмысты жүйелі жоспарлауға, олардың жетістіктерін бағалауға және оқытудың келесі кезеңдері туралы ақпарат беруге мүмкіндік береді.

Оқу бағдарламасында оқу пәнінің мазмұнын анықтаудың негізі болып табылатын оқыту мақсаттарының жүйесі түрінде ұсынылған күтілетін нәтижелері қалыптастырылған. Мазмұны тұрғысынан оқу бағдарламалары білім алушыны өзін-өзі оқыту субъектісі және тұлғааралық қарым-қатынас субъектісі ретінде тәрбиелеуде нақты оқу пәнінің қосатын үлесін айқындайды.

«Музыка» пәні бойынша жиынтық бағалау өткізілмейді. «Музыка» пәні бойынша жарты жыл және оқу жылының соңында «есептелінді» («есептелінген жоқ») деген белгі жазылады.

«Туған өлке симфониясы» және «Туған жердің таланттары» тақырыптары 2018-2019 оқу жылынан бастап «Өлкетану» кіріктірілген курсына енгізілген, ол 5-6-сыныптардың «Музыка» оқу пәнінің шеңберінде оқытылады. «Музыка» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру және жоспарлау барысында 2019-2020 оқу жылында мерекеленетін мерейтойлық шараларға көңіл бөлу ұсынылады.

«Көркем еңбек» оқу пәнінің 5-9-сыныптарға арналған оқу бағдарламасының мазмұны оқыту мақсаттары жүйесінің шығармашылық әрекет үдерісі барысында тәжірибелік және негізгі білім қалыптастыруға бағытталған үш бөлім бойынша ұйымдастырылған:

- 1) «Шығармашылық идеяларды дамыту және зерттеу» бөлімі;
- 2) «Шығармашылық жұмыстарды жасау және дайындау» бөлімі;
- 3) «Таныстырылым, талдау және шығармашылық жұмыстарды бағалау» бөлімі.

Оқу бағдарламасының мақсаты – өнер және еңбек технологиясы саласында функционалды сауаттылықты қалыптастыру, шындыққа шығармашылықпен қарайтын тұлға дамыту.

5, 6, 7, 8, 9 -сыныптарға арналған **«Көркем еңбек»** пәнінен жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасы оқу мақсаттары жүйесі арқылы ұзақ мерзімді жоспарына сәйкес жүзеге асырылады.

«Көркем еңбек» оқу пәнінің бағдарламасы: қоршаған ортада өнер, дизайн мен технология туралы түсінік пен білімді дамытуға; Қазақстан және әлем халықтарының көркем-мәдениет мұрасын оқып үйренуге; өнер мен дизайнның көркем тәсілдері арқылы шығармашылық идеяларды, технологиялық дағдыларды дамытуға; зерттеу, жасау, талдау, нысандарды көркем түрлендіру үдерісінде білім алушылардың шығармашылық және сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамытуға; оқу қызметінің барлық түрлерінде ақпараттық-коммуникативтік технологияларды пайдалану арқылы тәжірибе алуға (зерттеу, идеялардың шығармашылықпен іске асыру, жұмыстардың

таныстырылымы); жұмыс нәтижесі үшін түрлі ақпарат көздері мен ресурстарының маңыздылығын түсіне отырып, зерттеу мен пайдалануға; эстетикалық, еңбекке баулу, экономикалық, экологиялық, патриоттық тәрбиелеу мен рухани-өнегелік құндылықтарын қалыптастыруға; уақыт, материалдың қасиеті мен басқа да факторлардың әсерін анықтап және оны ескере отырып қызметін өз бетінше жоспарлай алуға; оқу мақсаттарына жетуде бірігіп жұмыс істеуді ұйымдастыру (жеке, жұптық және топтық жұмыс) бойынша тәжірибе жинауға бағытталған.

Жалпы негізгі білім беру жүйесіндегі «Көркем еңбек» пәнінің ерекшелігі әртүрлі өнер түрлерін зерделеу, идеяларын өнер тәсілдері арқылы көрсету, әмбебап (тұрмыстық) және арнайы (пәндік) білімдер мен икемділікті, материалдар мен нысандарды түрлендіру және көркем өңдеу дағдыларын, үй шаруашылығын жүргізу, технологиялар мен техниканы қолдану машықтарын иелену болып табылады.

«Көркем еңбек» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

- 5-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 68 сағатты;
- 6-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 68 сағатты;
- 7-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 34 сағатты;
- 8-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 34 сағатты құрайды;
- 9-сыныпта – аптасына 1 сағатты, оқу жылында 34 сағатты құрайды.

Оқу бағдарламасының мазмұны материалдарды 5 ортақ білім беру бағыттары арқылы оқып-үйренуді қарастырады: «Визуалды өнер»; «Сәндік-қолданбалы шығармашылық»; «Дизайн және технология»; «Үй мәдениеті»; «Тамақтану мәдениеті».

«Визуалды өнер» мен «Сәндік-қолданбалы шығармашылық» бөлімдерінің тақырыптары ер балалар мен қыз балалар үшін бірдей.

«Визуалды өнер» бөлімінің мазмұны төмендегі бөлімшелерді: классикалық және заманауи өнер; қазақстандық суретшілердің шығармашылығы; бейнелеу өнерінің жанрлары мен түрлері; сандық өнер (фотосурет, анимация, медиа құралдар); бейнелеу (визуалды) өнерінің көркем тәсілдері; көркемдік материалдар және техникалармен эксперименттеу бөлімдерін қамтиды.

«Сәндік-қолданбалы шығармашылық» бөлімінің мазмұны төмендегі бөлімшелерді: сәндік-қолданбалы өнер ерекшеліктері мен негізгі пішіндері, Қазақстанның және басқа елдердің сәндік-қолданбалы өнері; сәндік-қолданбалы өнер материалдары, технологиялары мен құралдары; Ұлттық ою-өрнек; Ішкі көріністі сәнді безендіру қарастырады.

«Дизайн және технология» (ер балалар) бөлімінің мазмұны төмендегі бөлімшелерді: негізгі конструкциялық, табиғи, жасанды және дәстүрлі емес материалдарды; материалдарды өңдеу құралдары мен жабдықтарын; материалдарды әртүрлі тәсілдермен өңдеуді; әртүрлі материалдардан бұйым дизайнын; ұлттық тұрмыстық заттарды дайындау технологиясын; қазақстандық және әлемдік сәулет ескерткіштерін; макеттеуді; ішкі көрініс дизайнын; робототехника, көлік құралдарын модельдеуді қамтиды.

«Дизайн және технология» (қыз балалар) бөлімінің мазмұны төмендегі

бөлімшелерді: негізгі тоқыма, табиғи, жасанды және дәстүрлі емес материалдарды; тоқыма материалдарын өңдеу құралдары мен жабдықтарын; тоқыма материалдарын әртүрлі тәсілдермен өңдеуді; тоқыма материалдарынан бұйым дизайнын; сән индустриясын, стиль және образ, ұлттық киім элементтерін дайындау технологиясын қамтиды.

«Үй мәдениеті» бөлімінің мазмұны (ер балалар) төмендегі бөлімшелерді: тұрғын үйдің экологиясын; өсімдік шаруашылығы, сәндік өсімдіктер шаруашылығы, ландшафтты дизайн негіздерін; электр қуатының көздері туралы жалпы мәліметтерді, тұрмыстық техника және электр құралдарын қолдану мен жөндеуді; тұрмыстық жөндеу жұмыстарын, ішкі көріністі ұйымдастыру мен жоспарлауды қамтиды.

«Үй мәдениеті» бөлімінің мазмұны (қыз балалар) төмендегі бөлімшелерді: жеке гигиенаны, тұрғын үй экологиясын; өсімдік шаруашылығы, сәндік өсімдіктер шаруашылығы, ландшафтты дизайн негіздерін; киім күтімі мен ұзақ мерзімді сақтауды қамтиды.

«Тамақтану мәдениеті» бөлімінің мазмұны төмендегі бөлімшелерді: дұрыс тамақтану негізін; дастарқан басында өзін-өзі дұрыс ұстау ережелерін, дастарқанды жабдықтауды; тағам әзірлеу технологиясын; Әлем халықтарының тағамдарын қамтиды.

Жалпы негізгі білім беру жүйесіндегі «Көркем еңбек» пәнінің ерекшелігі әртүрлі өнер түрлерін зерделеу, идеяларын өнер тәсілдері арқылы көрсету, әмбебап (тұрмыстық) және арнайы (пәндік) білімдер мен икемділікті, материалдар мен нысандарды түрлендіру және көркем өңдеу дағдыларын, үй шаруашылығын жүргізу, технологиялар мен техниканы қолдану машықтарын иелену болып табылады.

Ұзақ мерзімді және орта мерзімді жоспарларда ұсынылатын әрекет түрлері, «Өнер» білім саласы бойынша тақырыптар бейнелеу өнері мен көркем еңбек компоненттерінің мәнмәтінінде оқылатындай етіп құрылған.

Оқу жоспарының мазмұнына сызу және компьютерлік графика мен АКТ, сызулар құру үшін технологиялық құжаттарды орындау дағдыларын дамытумен байланысты оқу мақсаттарына жетуге бағытталған әрекет түрлері қосылған.

«Көркем еңбек» пәні бойынша жиынтық бағалау өткізілмейді. «Көркем еңбек» жарты жыл және оқу жылының соңында «есептелінді» («есептелінген жоқ») деген белгі жазылады.

«Көркем еңбек» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру және жоспарлау барысында 2019-2020 оқу жылында мерекеленетін мерейтойлық шараларға көңіл бөлу ұсынылады.

Назар аударыңыздар!

«Көркем еңбек» пәнінің оқу бағдарламасын бейнелеу өнері және технология пәндері бойынша дипломдарына қосымшасы бар бейнелеу өнері, еңбекке баулу және технология пәндерінің мұғалімі сабақ бере алатындай құрастырған. «Көркем еңбек» пәнін оқыту үшін арнайы диплом қажет емес екенін осы оқылатын пәндер тізімі куәландырады.

Бұл пәнді оқытуға аптасына 2 сағат берілгенін ескерсек, осы пәндерге жетекшілік жасайтын мұғалімдер сағаттарын жоғалтуы негізсіз болып табылады.

«ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ» БІЛІМ САЛАСЫ

Дене шынықтыру.

5-9-сыныптарға арналған «Дене шынықтыру» пәнінен жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасының басты мақсаты – ағзаның бүкіл жүйелерін дамыту, оқушылардың физикалық қасиеттерін және олармен байланысты қабілеттерін жетілдіру болып табылады.

Дене шынықтыру пәнінің жеке тұлғаны тәрбиелеуде алатын орны ерекше. Ол оқушының дене дамуына, әлеуметтік, дербес және рухани қасиеттерін қалыптастыруға ықпал етеді. Мектептегі білім беру контекстінде дене шынықтыру білім алушылар арасында салауатты өмір салтын насихаттайды.

Оқу бағдарламасы білім алушылардың жас және жеке ерекшеліктерін ескере отырып, дене және психикалық денсаулығын нығайтуға уәждемесін (мотивация) арттыруға, білім алушылардың арнайы спорттық (спорттық-спецификалық) қимыл дағдыларын меңгеруіне және дене қабілеттерін дамытуға бағытталған.

Оқу бағдарламасында дене шынықтыру мен спортты дамыту тарихы бойынша білімді қалыптастыру; негізгі физикалық қасиеттерді жетілдіру, арнайы спорттық біліктер мен дағдыларды дамыту; коммуникативтік дағдыларды дамыту, атап айтқанда, әртүрлі дереккөздерден алынған ақпаратты пайдалану, оны тиісті нысанда нақты ұсыну қабілеті; ойлау және зерттеу дағдыларын дамыту; адамгершілік-жігер, моральдық-ерік қасиеттерін қалыптастыру қарастырылған.

Оқу бағдарламасы оқу жылы ішінде бағдарлама бөлімдерін оқытудың бірізділігін анықтайтын ұзақ мерзімді жоспарға сәйкес жүзеге асырылады. Сағаттарды бөлу, сондай-ақ тақырыптарды оқу реті мұғалімнің қалауы бойынша өзгеруі мүмкін.

«Дене шынықтыру» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

- 1) 5-сыныпта – аптасына 3 сағатты, оқу жылында 102 сағатты;
- 2) 6-сыныпта – аптасына 3 сағатты, оқу жылында 102 сағатты;
- 3) 7-сыныпта – аптасына 3 сағатты, оқу жылында 102 сағатты;
- 4) 8-сыныпта – аптасына 3 сағатты, оқу жылында 102 сағатты;
- 5) 9-сыныпта – аптасына 3 сағатты, оқу жылында 102 сағатты

құрайды.

Бұл бағдарламада мектепте дененің шынығуы мен адамгершілікке тәрбиелеудің кешенді жүйесін құрайтын дене шынықтырудың барлық негізгі нысандарының мазмұны қамтылған және бұл міндеттерді барлық оқу жылында біртіндеп шешуге мүмкіндік береді. Бағдарламаның үшінші сағаты оқушылардың белсенділігін арттыруға (спорт және қозғалмалы ойындар санын кеңейту арқылы) және сауықтыру процесіне бағытталған.

Негізгі мектептің 5-сыныбынан бастап дене шынықтыру сабақтары ер балалар және қыз балалар топтарына бөлу негізінде жүргізіледі. Дене шынықтыру пәні сабақтары гендерлік қағидат бойынша (қалалық жерлерде – әр топта 8 ұл (қыз) баладан кем емес, ауылдық жерлерде – 5 ұл (қыз) баладан кем емес болған жағдайда) өткізуде сыныпты екі топқа бөліп оқыту жүзеге асырылады.

«Дене шынықтыру» оқу пәнінің оқу бағдарламасының мазмұны оқытудың бөлімдері арқылы ұйымдастырылған. Бөлімдер сыныптар бойынша күтілетін нәтиже түрінде берілген оқу мақсаттарын қамтитын бөлімшелерден тұрады.

Оқу пәнінің мазмұны 3 бөлімнен тұрады:

1. «Қимыл-қозғалыс іс-әрекеттері» бөлімі келесі бөлімшелерді қамтиды: түрлі арнайы спорттық қимыл-қозғалыс әрекеттерін орындау кезіндегі дәлдікті, бақылауды және үйлесімділікті дамыту; түрлі қимыл-қозғалыс комбинацияларын құру және оларды дене жаттығуларын орындауда қолдану реттілігі; арнайы спорттық техникаларды орындау кезінде қимыл-қозғалыс дағдыларын және олардың орындалу ретін түрлендіру; қимыл-қозғалыс әрекеттерін орындауды жақсарту үшін өзінің және өзгелердің біліктіліктерін бағалау; бірқатар дене жаттығуларының тактикаларын, стратегиялары мен құрылымдық идеяларын қолдану және бағалау; қиындықты жеңе білу және қимыл-қозғалыс белсенділігімен байланысты қауіп-қатерлерге жауап қайтара білу.

2. «Шығармашылық қабілеттер және қимыл-қозғалыс дағдылары арқылы сыни көзқарасты қалыптастыру» бөлімі келесі бөлімшелерді қамтиды: қимыл-қозғалыс әрекеттері арқылы өзгермелі жағдайға жауап қайтара білуге бейімделу; көшбасшылық, сондай-ақ, команда құрамында жұмыс істей білу дағдыларын дамыту және қолдану; қолайлы оқу-үйрену ортасын қалыптастыруға қажет бірқатар тиімді дағдыларды көрсету; дене жаттығулары аясындағы іс-әрекеттерді оңтайландыру және балама түрлерін құруға қажет ережелер мен құрылымдық тәсілдерді бағалау; өзінің және өзгелердің шығармашылық қабілеттерін сыни тұрғыдан бағалау және оны шешудің балама жолдарын ұсыну; жарыс іс-әрекеттерін және төрелік ету ережелерін білу; жарыс кезінде таза ойнау, патриотизм және ынтымақтастыққа жататын мінез-құлық көрсету; түрлі қимыл-қозғалыстармен шарттастырылған рөлдерді орындау және олардың айырмашылықтарын сезіне білу.

3. «Денсаулық және салауатты өмір салты» бөлімі келесі бөлімшелерді қамтиды: жеке бас денсаулығы және салауатты өмір салты туралы білімді қалыптастыру; қыздырыну және қалпына келтіру жаттығуларын құру мен орындау; түрлі дене жаттығуларын іс жүзінде орындау, олардың ағзаға тигізетін әсері мен энегетикалық жүйемен байланысын зерттеу; денсаулықты нығайтуға бағытталған бірқатар дене жүктемелері кезінде туындауы мүмкін қауіп-қатерді басқара білу стратегиясын құру және қолдану; басқалардың дене жаттығулары тәжірибесін байыту мақсатында білім, біліктілік және дағдыларды қолдану.

Әр бөлімшеде көрсетілген оқу мақсаттары мұғалімге оқушыларды дамыту бойынша жұмысты жүйелі жоспарлауға, сонымен қатар олардың жетістіктерін бағалауға, оқытудың келесі кезеңдері туралы ақпарат беруге мүмкіндік береді.

«Өмір қауіпсіздігінің негіздері» оқу курсының мазмұны 5-9-сыныптарда «Дене шынықтыру» оқу курсының аясында 15 сағаттық жылдық оқу жүктемесімен дене шынықтыру мұғалімінің оқытуымен іске асырылады.

«Дене шынықтыру» пәні бойынша жиынтық бағалау өткізілмейді. «Дене шынықтыру» пәні бойынша тоқсан, жарты жылының және оқу жылының соңында «есептелінді» («есептелінген жоқ») деген белгі жазылады.

«Дене шынықтыру» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру және жоспарлау барысында 2019-2020 оқу жылында мерекеленетін мерейтойлық шараларға көңіл бөлу ұсынылады.

«Дене шынықтыру» пәні сабақтарын ұйымдастыру және өткізу мәселелері бойынша мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсету мақсатында Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы «Білім мазмұнын жаңарту аясында (5-9-сыныптарда) «Дене шынықтыру» пәнін оқыту бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2018.–89 б.» (Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (2018 жылғы 24 сәуірдің №5 хаттамасы))» әдістемелік ұсынымдама әзірлеп, академия сайтына орналастырылған (nao.kz).

4.3 10-СЫНЫПТА ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫ БОЙЫНША ОҚУ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТ БІЛІМ САЛАСЫ

Қазақ тілі (оқыту қазақ тілінде)

«Қазақ тілі» және «Қазақ әдебиеті» оқу пәндерін оқытуда оқу процесін ұйымдастырудағы ерекшеліктер

2019-2020 оқу жылында «Қазақ тілі» пәні бойынша 10-сынып жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасымен оқитын болады.

Тіл де, әдебиет те – ғасырлар бойы жасалған, ұлттың дүниетанымы мен ғылыми-философиялық ойлау жүйесін танытатын құндылықтар.

Дәл бүгінгі таңда жаһандану дәуірінің ұлттық құндылықтарға төндіріп тұрған қаупі үнемі қаперде болуы ескеріліп, бүкіл ұлттық құндылықтардың ұйтқысы қазақ тілін пән ретінде оқытудың басшылыққа алынған тенденциялары, оларды жүзеге асыру жолдары мен қағидалары мыналар:

1) Қазақ тілін оқытуды мемлекеттің даму стратегиясымен бірлікте қарау.

2) Тілді оқытуды белгілі бір пәндік дағдыларға емес, білім алушының тұлғалық қабілеттерін дамытуға бағыттау. Тілдік білім мен біліктерді ХХІ ғасыр адамының бойында сөйлеу мәдениетін, ойлау мәдениетін және кісілік мәдениетті қатар дамытуға, құзіреттіліктер қалыптастыруға бұру.

3) Тілді оқытуда жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға басымдық беру.

4) Қазақ тілін оқытуда білім мен ғылымның интеграциясын жүзеге асыру. Тілді ғаламның бір бөлшегі ретінде таныту. Қазақ тілі – мектепте оқытылатын барлық пәндердің, ғылымның кілті.

Тіл тек қарым-қатынас құралы ғана емес, ол – танымның, ой мен сезімді білдірудің де құралы және ұлттық ділді сақтаудың кепілі, ұлттық сананы қалыптастырудың тетігі.

Білім мазмұнын ұйымдастырудағы ерекшеліктер:

10-сыныпта оқу процесі «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгеріс пен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 шілдедегі № 352 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы 7 наурыздағы №105 бұйрығымен (Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2019 жылғы 12 наурызда № 18382 болып тіркелді) бекітілген оқу бағдарламаларымен жүзеге асырылады:

- жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Қазақ тілі» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы;

- жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Қазақ тілі» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы.

Жалпы орта білім беру деңгейінің жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламалары Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналастырылған ([https://www.nao.kz/Білім беруді оқу-әдістемелік қамтамасыз ету/ Оқу бағдарламалары/ Жалпы орта білім беру деңгейінің жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламалары. Қазақ тілі](https://www.nao.kz/Білім%20беруді%20оқу-әдістемелік%20қамтамасыз%20ету/Оқу%20бағдарламалары/Жалпы%20орта%20білім%20беру%20деңгейінің%20жаңартылған%20мазмұндағы%20оқу%20бағдарламалары.Қазақ%20тілі)).

Ұзақ мерзімді жоспар оқу бағдарламасының құрамына енгізілді және ұзақ мерзімді жоспарда әр сынып бойынша оқылатын шығармалар, тілдік дағдылар бойынша күтілетін нәтижелер оқу мақсаттары түрінде нақты көрсетілді.

«Қазақ тілі» пәні бойынша оқу жүктемесінің жоғары шекті көлемі:

- *жаратылыстану-математикалық бағытта:*

10-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағатты құрайды.

- *қоғамдық-гуманитарлық бағытта:*

10-сыныпта – аптасына 3 сағат, оқу жылында 102 сағатты құрайды.

Жалпы орта білім беретін мектептерде «Қазақ тілі» пәнін оқытудың мақсаты – ана тілін қадірлейтін, қоғамдық мәнін түсінетін тұлға қалыптастыру, сондай-ақ қазақ әдеби тілі нормаларын сақтап, дұрыс қолдана білуге, еркін сөйлесуге және сауатты жазуға үйрету.

«Қазақ тілі» оқу пәнін оқытудың негізгі міндеттері:

1) қазақ тілін ана тілі ретінде тани отырып, өмірлік қажеттіліктерінде коммуникативтік әрекеттер түрінде (тыңдалым, оқылым, айтылым, жазылым) сауаттылықпен қолдану дағдыларын қалыптастырады;

2) білім алушылардың қазақ тілін күнделікті өмірде өзі еркімен қолданып жүрген қарым-қатынас құралынан енді оны тілдік заңдылықтар негізінде танып-білу дағдыларын қалыптастырады;

3) қазақ тілі жүйесін құраушы кіші жүйелерді, тіл бірліктерін және олардың табиғатын танып біледі;

4) тіл бірліктерінің қарым-қатынас құралы болу, ойды білдіру, таным құралы болу, ақпаратты сақтау құралы болу қасиеттерін функционалдық-коммуникативтік бағдарда танып біледі, соған лайықты машықтар мен дағдыларды қалыптастырады;

5) «Қазақ тілі» пәні бағдарламасы білім алушының тіл сауаттылығы мен сөйлеу сауаттылығын, сөз байлығын, басқалармен еркін қарым-қатынасқа түсу қабілетін дамытуды және ойлау қабілеті мен танымдық дағдыларын жетілдіруді көздейді.

«Қазақ тілі» пәні бойынша жаңартылған мазмұндағы бағдарламаның қолданыстағы бағдарламадан ерекшелігі қазақ тілін функционалдық-коммуникативтік тұрғыдан оқытуға назар аударылып, төрт дағдыға негізделген:

5) тыңдалым және айтылым;

6) оқылым;

7) жазылым;

8) әдеби тіл нормаларын сақтау.

«Тыңдалым және айтылым» бөлімі оқушылардың төмендегі дағдыларды үйренуіне мүмкіндік береді: мәтін үзінділері бойынша болжам жасау, өз біліміне сүйеніп тақырыпты жалғастыру, мамандандырылған тар аядағы арнайы мәтіндердегі (дәріс, интервью, пікірталас, мақала) мақсатты аудиторияға арналған терминдер мен ұғымдарды, тілдік оралымдарды талдау, тыңдалған мәтіндегі ақпаратты ғаламдық мәселелермен байланыстыра білу, мәтінде көтерілген мәселені (қоғамдық-саяси) талдай отырып, негізгі ойды анықтау, мәтінде көтерілген мәселеге автор мен оқырманның қарым-қатынасын ескере отырып, сұрақтар құрастыру және бағалау, коммуникативтік жағдаятқа сай көпшілік алдында тиісті сөйлеу әдебін сақтай отырып, дұрыс сөйлеу тілінің лексикалық, фонетикалық-морфологиялық, синтаксистік ерекшеліктерін ажыратып, орынды қолдану;

«Оқылым» бойынша: әртүрлі графиктік мәтіндердегі (кесте, диаграмма, сызба, шартты белгі) мәліметтерді талдау, негізгі үрдістерді анықтау, ғылыми-көпшілік және публицистикалық стильді тілдік құралдар арқылы тану (терминдер, тілдік оралымдар, өзге стиль элементтері), әртүрлі стильдегі мәтіндердің жанрлық ерекшеліктерін таба білу, ауызекі сөйлеудің стильдік бедерін дұрыс қолдану, публицистикалық шығарма тілінің стильдік бедерін дұрыс қолдана білу, ресми ісқағаздары тілінің сөз бедерін дұрыс қолдана білу, көркем әдебиет тілінің сөз бедерін дұрыс қолдана білу, әртүрлі стильдегі мәтіндердің тақырыбын, мақсатты аудиторияға сәйкес қызметін, құрылымын, тілдік ерекшелігін салыстыра талдау (фонетикалық деңгей, лексикалық деңгей, морфологиялық деңгей, синтаксистік деңгей негізінде), мәтіндегі негізгі ойды анықтау, көтерілген мәселеге баға беріп, мәліметтер мен пікірлерді өңдей білу, белгілі бір мақсат үшін оқылым стратегияларын жүйелі қолдана білу, БАҚ, энциклопедиялық, ғылыми-көпшілік деректерді ала білу, сілтеме жасау жолдарын білу;

«Жазылым» бойынша: жоспар түрлерін құру (қарапайым, күрделі, тезистік), ауызекі сөйлеу стилінде әлеуметтік жағдайларға сай мәтін құрастыру, ресми қарым-қатынас аясында ресми құжат түрлерін жазу: сенімхат, кепілхат, өтінім, тапсырыс, келісімшарт, еңбек шарты, шарт, еңбек келісімі және т.б. мәтіндер құрастыру, ғылыми стильдің стильдік және жанрлық ерекшеліктерін ескере отырып, баяндама, мақала, лекция, баяндама тезистері, аннотация, түйіндеме, рецензия және мәтіндер құрастыру, публицистикалық стильдің стильдік және жанрлық ерекшеліктерін ескере отырып, мақала, репортаж, сұхбат, ақпарат, информациялық хабар, очерк, памфлет жазу, көркем әдебиет стилінің стильдік және жанрлық ерекшеліктерін ескере отырып мәтіндер құрастыру (таңдау бойынша), мәтін құрылымын сақтай отырып, әртүрлі графиктік мәтіндегі деректерді салыстырып, маңызды тұстары мен үрдістерді талдап жазу, эссе түрлерінің құрылымын сақтай отырып, көтерілген мәселе бойынша өзіндік пікір жаза білу, оқылым және тыңдалым материалдары бойынша негізгі ақпаратты іріктей отырып, түртіп жазу (конспектiлеу), әртүрлі тақырып бойынша көркемдегіш құралдарды ұтымды қолданып, шығармашылық жұмыстар

(өлең, хат, әңгіме, шығарма) ұсына білу, жазба жұмысын абзац пен бөліктерге бөлу, ойын (ақпарат, идея) дұрыс жүйелеп, логикалық және стильдік түзетулер енгізу, редакциялау;

«Әдеби тіл нормалары» бойынша: орфографиялық нормаға сай жазу, сөздерді фонетикалық принцип негізінде жазу, сөздерді морфологиялық-фонематикалық принцип негізінде жазу, сөздерді тарихи-дәстүрлік принцип негізінде жазу, сөйлем соңында қойылатын тыныс белгілерді дұрыс қою (нүкте, сұрау белгісі, леп белгісі, көп нүкте), сөйлем ішінде қойылатын тыныс белгілерді дұрыс қою (үтір, нүктелі үтір, жақша, қос нүкте, тырнақша, сызықша).

Оқу мақсаттарымен жұмыс жүргізу жолдары, мәтінді оқыту кезеңдері, күнделікті сабақ жоспарын құруда назар аударатын мәселелер әдістемелік нұсқау хаттың «5-9-сыныптарда жаңартылған білім мазмұны бойынша оқу процесін ұйымдастыру ерекшеліктері» тарауында берілген.

Бағдарламада әртүрлі оқыту сатыларында өмірлік маңызды міндеттерді шешу үшін қажетті дағды мен қабілеттерді бірізді және кезеңдік дамыту жүреді.

Ақпаратты талдау, жалпылау, жіктеу, сондай-ақ әртүрлі жанрда және стильдерде мәтіндер жазу, жеке, іскерлік хат жазысуды жүргізу, түйіндеме, мақала, аннотация, тезис құрастыру, берілген тақырып бойынша эссе жазу дағдылары мен қабілеттерін жетілдіру тілді оқуды ынталандыруға септігін тигізеді.

Сабақ жоспарын құрастыру барысында оқушылардың деңгейі мен қажеттілігіне сай әдеби тіл нормаларын қалыптастыруға назар аударған дұрыс. Тілдік бірліктер мен құрылымдарды, яғни грамматиканы оқыту коммуникативтік контекст негізінде жүзеге асырылуы керек. Яғни мұғалім тіл туралы білім қалыптастырудан гөрі тілдік қолданыс, грамматиканың функционалдығына назар аударуы тиіс.

«Қазақ тілі» пәні (жаратылыстану-математикалық және қоғамдық-гуманитарлық бағыттар) бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

60 кесте - Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
10-сынып	2	2	2	2

Ескертпе: Тілдік пәндерде бөлім бойынша жиынтық бағалауда сөйлеу қызметінің екі түрі біріктіріледі (мысалы, тыңдалым және айтылым; оқылым және жазылым)

«Қазақ әдебиеті» (оқыту қазақ тілінде)

2019-2020 оқу жылында 10-11-сыныптар «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламаларымен оқитын болады.

Жалпы орта білім беру деңгейінің жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламалары Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналастырылған ([https://www.nao.kz/Білім беруді оқу-әдістемелік қамтамасыз ету/ Оқу бағдарламалары/](https://www.nao.kz/Білім_беруді_оқу-әдістемелік_қамтамасыз_ету/_Оқу_бағдарламалары/) Жалпы орта білім беру деңгейінің жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламалары. Қазақ әдебиеті).

Білім мазмұнын ұйымдастырудағы ерекшеліктер:

10-сыныпта оқу процесі «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгеріс пен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 шілдедегі № 352 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы 7 наурыздағы № 105 бұйрығымен (Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2019 жылғы 12 наурызда № 18382 болып тіркелді) бекітілген үлгілік оқу бағдарламаларымен жүзеге асырылады:

- жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы;

- жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы.

Ұзақ мерзімді жоспар оқу бағдарламасының құрамына енгізілді және ұзақ мерзімді жоспарда әр сынып бойынша оқылатын шығармалар, тілдік дағдылар бойынша күтілетін нәтижелер оқу мақсаттары түрінде нақты көрсетілді.

Қазақ әдебиеті бағдарламасының мақсаты – білім алушыларды креативті ойлауға бағыттау. Олардың ойларын ауызша еркін жеткізуіне және жаза білуіне қолдау көрсету, дәлелдер келтіру, салыстыру және анализ жасау, бағалау дағдыларын қалыптастыру. Білім алушылар әдеби жанрларға эксперимент жасау арқылы драмалық шығарманы проза тілімен, прозаны поэзия тілімен жазу тәсілдерін меңгере алады.

«Қазақ әдебиеті» оқу пәнін оқытудың негізгі міндеттері:

1) «Қазақ әдебиеті» бағдарламасы білім алушылардың сауаттылығын, олардың әдеби және эстетикалық талғамдары мен сезімдерін дамыту, ойлау қабілеттері мен танымдық және коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру бағытында құрастырылған;

2) қазақ әдебиетінің құндылық ретіндегі болмысын, ұлттық

мәдениеттегі маңызды орнын құрметтейді және бағалайды;

3) қазақ әдебиетінің мәдениетаралық қарым-қатынастағы рөлін, қазақ халқының қалыптасқан тарихын, алға қойған міндеттерін, мәселелерін, қарама-қайшылық пен қиындықтарын анықтайды және түсінеді;

4) түрлі жағдайларға бейімделе білу және өздігінен шешім қабылдау дағдыларын қалыптастырады;

5) заманауи, ғылыми және қоғамдық дамуға сәйкес дүниетанымын дамытады.

«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша оқу жүктемесінің жоғары шекті көлемі:

- *жаратылыстану-математикалық бағытта:*

10-сыныпта – аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағатты құрайды.

- *қоғамдық-гуманитарлық бағытта:*

10-сыныпта – аптасына 3 сағат, оқу жылында 102 сағатты құрайды.

«Қазақ әдебиеті» пәндік білімнің мазмұны бөлімдерге бөлінген: түсіну және жауап беру, анализ және интерпретация, бағалау және салыстырмалы анализ. Сонымен қатар, дағдыларды қалыптастыратын бөлімшелерден тұрады. Бағдарламаның бұл бөлімшелері пән бойынша оқу мақсаттарынан тұрады.

1) түсіну және жауап беру: әдеби шығарманың сюжеттік-композициялық құрылысын талдау арқылы идеялық мазмұнын терең түсіну, әдеби шығармадағы көтерілген мәселелерді ұлттық мүдде тұрғысынан ашу, көркем шығармадағы кейіпкерлер жүйесін жинақтау мен даралау, көркем шығармалардан алған үзінділерді ғаламдық тақырыптағы мәселелермен байланыстыру, шығармадағы ұлттық құндылықтардың әлемдік тақырыптармен үндестігін ашу;

2) анализ және интерпретация: әдеби шығарманың композициясын уақыт пен кеңістік тұрғысынан талдау, шығармадағы авторлық идеяның өмір шындығымен байланысы, шығармадағы автор стилі мен көркемдегіш құралдардың қызметін ашу, көркем шығармадағы көтерілген мәселелерге талдау жасау арқылы өзіндік пікірін қосып, шығармашылық жұмыс жазу, әлем және қазақ әдебиетіндегі құндылықтардың үндесуін талдап, өзіндік ой қорыту;

3) бағалау және салыстыру: шығарманы мазмұндас туындылардың үлгілерімен салыстырып, тарихи және көркемдік құндылығын бағалау, көркем шығармадағы көтерілген мәселелердің жаңашылдығына сыни тұрғыдан баға беру, шығарманың идеясын жалпыадамзаттық құндылық тұрғысынан талдап, әдеби эссе жазу, шығарманы идеялық жағынан мазмұндас туындылармен салыстыра отырып, әдеби сын жазу.

«Қазақ әдебиеті» пәнінің үлгілік оқу бағдарламасында Блумның толық меңгерту теориясы басшылыққа алынып, көркем шығарманы толық оқыту қағидаты сақталғандықтан көркем шығарма аз берілген. ХХІ ғасырдың жаңа адамының талғамын қанағаттандырып, толғандыра сұрақтарына жауап бере алатын толыққанды әдеби шығармалар енгізілген. Бұл ерекшеліктер оқушылардың шығармадағы автордың идеясын толық түсінуге, оны жан-жақты талдай алу қабілетін дамытуға және оқырмандық қабілетін

қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Әдістемелік бірлестік отырыстарында қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін жетілдіру үшін (*әдістемелік бірлестік, жас мамандар мектебі, педагогикалық шеберлігін жетілдіру мектебі, шығармашылық топ және т.б.*) пәнді оқыту әдістемесі мен теориясының келесі мәселелерін қарау ұсынылады:

1. Жаңартылған білім беру бағдарламасы негізінде сабақты жоспарлау мен критериялды бағалау;

2. Тиімді сабақ. Жоспарлау. Бақылау.

3. Рефлексия – мұғалімнің кәсіби дамуының негізі;

4. Оқу мақсаттарынан сабақ мақсаттарына шығу жолдары;

5. Қалыптастырушы бағалау – бағалаудың тиімді тәсілі;

6. Тыңдалым дағдысын қалыптастыруда кездесетін қиындықтар және оны шешу жолдары;

7. Тыңдалым дағдысын қалыптастыратын белсенді әдістер;

8. ҚМЖ құрудың тиімділігі мен артықшылығы;

9. Lesson Study жүргізу жолдары және күтілетін нәтижелер;

10. Тыңдалым материалдарын пайдаланудың тиімді жолдары;

11. Грамматикалық тақырыптарды лексикалық тақырыптармен сабақтастырудағы шеберлік;

12. Сабақта саралап оқытуды жүзеге асыру;

13. «Эссе жазу стратегиясы туралы»;

14. Білім беруде қолданылатын сандық технологиялардың тиімділігі.

Негізгі білім беру деңгейіне арналған «Қазақ тілі», «Қазақ әдебиеті» пәндерінің үлгілік оқу бағдарламалары бойынша құрылған жаңа білім мазмұны мұғалімді де, оқушыны да оқу әрекетіне белсенді қатысуға, өз пікірін айтуға, өзінің сөйлеген сөзіне дәлел келтіруге, кейіпкерлер арқылы өмірлік ситуацияларды шешу жолдарын ізденуге, ең бастысы жаңаша ойлайтын тұлғаны қалыптастыруға мүмкіндік береді.

«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстар мен тәрбиелік іс-шараларды жоспарлау және ұйымдастыру кезінде 2019-2020 оқу жылында аталып өтілетін мерейтойлық күнтізбелік күндерге назар аударуды ұсынамыз:

2019 жылғы 9 шілде – қазақ әдебиетін қалыптастырушылардың бірі, жазушы, публицист, драматург Жүсіпбек Аймауытовтың туғанына 130 жыл (1889 - 1931);

15 қазан – қазақ балалар жазушысы Бердібек Соқпақбаевтың туғанына 95 жыл (1924-1991);

15 қазан – қазіргі қазақ әдебиетінің негізін қалаушылардың бірі, ақын, жазушы, мемлекет қайраткері Сәкен Сейфуллиннің туғанына 125 жыл (1894-1939);

22 қазан – Қазақстанның халық жазушысы, қоғам қайраткері, қазақ әдебиетіне зор үлес қосқан тұлға Әбдіжәміл Нұрпейісовтің туғанына 95 жыл (1924);

15 қараша – қазақтың көрнекті жазушысы, драматург Бейімбет

Майлиннің туғанына – 125 жыл (1894-1938)

25 желтоқсан – халық жазушысы, қазақ ақыны, журналист, Қазақстан Республикасы Парламенті мәжілісінің депутаты Фариза Оңғарсынованың дүниеге келгеніне 80 жыл (1939 - 2014);

2020 жылғы 10 тамыз – қазақтың ұлы ақыны, ағартушы, ойшыл, жазба қазақ әдебиетінің, қазақ әдебиетінің негізін қалаушы, философ, композитор, аудармашы, саяси қайраткер Абай Құнанбайұлының туғанына 175 жыл (1845 -1904).

2020 жылы қазақ халқының ұлы ақыны, ағартушысы Абай Құнанбайұлының 175 жылдық мерейтойын жоғары ұйымдастырушылық және мазмұндық деңгейде мерекелеуді қамтамасыз ету мақсатында 2019 жылғы 30 мамырда «Абай Құнанбайұлының 175 жылдық мерейтойын мерекелеу туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Қаулысы жарық көрді. Қаулыда 2020 жылы Нұр-Сұлтан қаласында Абай Құнанбайұлының 175 жылдық мерейтойына арналған халықаралық ғылыми-практикалық конференция өткізу, Абай Құнанбайұлының 175 жылдық мерейтойын Біріккен Ұлттардың Білім, ғылым және мәдениет мәселелері жөніндегі ұйымы (ЮНЕСКО) мен Халықаралық түркі мәдениеті ұйымы (ТҮРКСОЙ) аясында мерекелеуді ұйымдастыру жөнінде тапсырмалар берілген.

5 қазан – ақын, жауынгер, Қазақстан Республикасының халық жазушысы, Қазақстан Жазушылар одағының төрағасы, КСРО және ҚазКСР Мемлекеттік сыйлықтарының лауреаты, екі мәрте «Еңбек Қызыл Ту», II дәрежелі «Отан соғысы», «Құрмет Белгісі» ордендері мен бірқатар медальдардың иегері Жұбан Молдағалиевтың туғанына 100 жыл (1920 - 1988).

Мектепте сыныптан тыс жұмыстар төмендегі шаралар арқылы жүзеге асады:

- базалық кәсіпорындарда, табиғат аясында, мәдени мекемелерде, мұражайларда;

- таңдауы бойынша еркін сабақтар, оқу пәндері бойынша сайыстар мен олимпиадалар жүргізу;

- оқу бағдарламаларына сай қосымша арнаулы сабақтар өткізу;

- кіріктірілген және пәнаралық оқу сабақтарын жүргізу және т.б.

Сыныптан тыс жұмыстар білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, алған білімдерін тереңдетіп, өздігінен іздене білуге үйретеді. Сонымен қатар теориялық білімін кеңейтіп толықтырады және білім алушылардың жеке қабілетін дамыта түседі.

«Қазақ әдебиеті» пәнінен оқушылардың оқырмандық қабілетін, сөйлеу тілін дамыту мақсатында оқу бағдарламасына қосымша жазғы демалыс кезінде оқитын көркем шығармалардың тізімі ұсынылды.

Көркем шығармалардың тізімі оқушылардың жас ерекшелігі мен келесі сыныпта оқылатын және оқулықта үзіндісі ғана берілетін шығармалар ескеріліп жасалды. Жаңа оқу жылының басында жазда оқыған шығармалары бойынша «Оқушы күнделігі», «Мен оқыған кітап» және т.б. тақырыптарда көрме өткізуге болады. Көрмеге әр оқушы өзі оқыған туынды бойынша

шығармашылық жұмысын ұсынады. Жұмыс фотоколлаж, эссе, жарнама, сурет т.с.с. түрде жасалуы мүмкін. Оқушылардың жұмысын арнайы сарапшылар талдап, қорытындысын шығарады.

«Оқырман күнделігі» тақырыбындағы іс-шарада оқушы оқыған шығарманың мазмұнын:

- сұрақ қою;
- тірек сөздерді жазу;
- оқиганың түйінін жазу;
- оқиганы суретке түсіру түрінде дәптерге түсіреді.

Шығармалар тізімін мына сілтеме _____ арқылы тауып алуға болады.

«Қазақ әдебиеті» пәні (жаратылыстану-математикалық және қоғамдық-гуманитарлық бағыттар) бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

61 кесте - Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
10-сынып	2	2	2	2

«Абайтану» курсы

«Абайтану» курсы ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламасы арқылы жүзеге асырылады.

Курстың білім мазмұны ұлы ақын шығармаларын терең де, жан-жақты таныту арқылы елжанды, халқымыздың әдебиетін, өнерін, салт-дәстүрін, мәдениетін, тілін ұлттық құндылық ретінде бағалайтын, эстетикалық талғамы жоғары, білім, білік, дағдылармен қаруланған, түйген ойларын іс жүзінде өз кәдесіне жарата білетін, ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, өркениетті қоғамда өмір сүруге лайықты, терең ойлайтын дара тұлға қалыптастыруға бағытталған.

Курсты қазақ тілі мен әдебиеті немесе біліктілікті арттыру және қайта даярлау бойынша арнайы курстардан өткен пән мұғалімдері жүргізеді. Мұғалімдерге көмек ретінде «Абайтану» курсы бағдарламасының мазмұнын жобалау мен өткізу бойынша әдістемелік құралдар әзірленіп, Академия сайтына (www.nao.kz) орналастырылды.

Жалпы білім беретін мектептердің 10-11-сыныбына арналған «Абайтану» курсын ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы №500 бұйрығымен

бекітілген жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларының вариативтік компоненті есебінен жүргізу ұсынылады.

Курс жүктемесінің көлемі:

10- сыныпта – аптасына 1 сағат, оқужылында – 34сағатты;

11- сыныпта – аптасына 1 сағат, оқужылында – 34 сағаттықұрайды.

Курс бойынша білім алушылардың оқу жетістігін ағымдық бағалау, сондай-ақ емтихан және ұлттық бірыңғай тестілеу жүргізілмейді.

«Орыс тілі мен әдебиеті» (оқыту қазақ тіліндегі мектептер үшін)

Целью обучения учебному предмету «Русский язык и литература» является совершенствование навыков речевой деятельности, основанных на владении системой разноуровневых языковых средств, соблюдении правил и норм русского литературного языка, правил речевого этикета, что способствует развитию функциональной грамотности обучающихся.

Программа по предмету «Русский язык и литература» способствует становлению мировоззрения учащегося, дает возможность пользоваться информацией различных сфер: социально-культурной, социально-экономической, социально-юридической, научно-технической, учебно-профессиональной; помогает ориентироваться в общемировом образовательном пространстве.

Учебная программа направлена на развитие всех видов речевой деятельности.

Задачами учебного предмета «Русский язык и литература» являются:

1) развитие навыков слушания, говорения, чтения, письма, необходимых для общения в социально-культурной, социально-экономической, научно-технической, учебно-профессиональной сферах жизни;

2) совершенствование знаний о единицах языковой системы, правилах их сочетания, функционирования, навыках и умениях конструирования синтаксических структур в соответствии с нормами и правилами русского языка, а также знание теоретико-литературных понятий;

3) развитие умения анализировать художественный текст, определять род и жанр литературного произведения, характеризовать роль изобразительно-выразительных средств, формулировать идею и проблематику произведения;

4) развитие умения выражать собственное отношение к прочитанному, выявлять авторскую позицию;

5) совершенствование навыков создания связного текста (устного и письменного) на соответствующую тему с учетом норм русского литературного языка;

6) совершенствование умений и навыков, связанных с поиском, переработкой и фиксацией информации;

7) совершенствование навыков критического мышления, направленных на формирование у учащихся навыков на основе чтения и письма, исследовательских умений, навыков анализа, синтеза, оценки, интерпретации информации, полученной на других предметах;

8) использование различных видов чтения в соответствии с коммуникативными задачами;

9) обогащение словарного запаса обучающихся узкоспециальной лексикой и фразеологией русского языка;

10) совершенствование навыков использования информационно-коммуникационных и компьютерных технологий;

11) формирование толерантного отношения к языкам и культурам различных этносов, проживающих в Казахстане и за рубежом.

Грамматический материал изучается в контексте лексических тем на основе текстов художественных произведений.

Содержание учебной программы организовано по разделам обучения, включающим виды речевой деятельности и использование языковых единиц. Разделы разбиты на подразделы, которые содержат в себе цели обучения по классам в виде ожидаемых результатов по классам.

Цели обучения, организованные последовательно внутри каждого подраздела, позволяют планировать работу и оценивать достижения учащихся, а также информировать их о следующих этапах обучения.

В структуру учебной программы включен долгосрочный план, в котором отражены темы изучаемых разделов, цели обучения, изучаемые произведения художественной литературы на учебный год.

Цели обучения в учебной программе направлены на изучение темы урока, содержание и выработку навыков, которые учащиеся должны освоить на конкретном уроке.

Цели обучения содержатся в учебной программе, учебных планах. Учебная программа по предмету содержит цели обучения.

Краткосрочный план – это предложенные действия на основе целей обучения. При составлении краткосрочного плана учитель может руководствоваться следующими рекомендациями:

- при организации урока необходимо руководствоваться целями, указанными в учебной программе и в учебном плане;
- следует детализировать формулирование целей урока, то есть ставить конкретные, измеримые, достижимые цели;
- на уроке должны быть организованы все виды деятельности;
- при необходимости следует дополнить виды деятельности по усмотрению самого учителя.

В план урока следует включить следующие пункты:

- пишите четко сформулированные и подходящие цели урока;
- включите детали различных компонентов плана урока;
- предоставьте подробную информацию о стадиях учебной деятельности и достижения задач обучения, которые логически упорядочены и алгоритмированы для выполнения учащимися;
- определите соответствующие стратегии для разработки целевых знаний и навыков, предусмотрите проблемы и предложите решения, касающиеся необходимых навыков;
- спланируйте использование соответствующих материалов и ресурсов.

Наиболее эффективными в повышении успешности учащихся являются следующие стратегии:

- активное обучение (когда учащиеся выполняют задания и реализуют практические навыки);

- обратная связь (дискуссия об обучении, включающая в себя предоставление личного мнения, которая может происходить либо между сверстниками, либо между учителем и учащимся);
- укрепление уверенности (использование похвалы для мотивации и придания уверенности учащемуся);
- качество обучения (планирование дифференцированных заданий).

При изучении учебного предмета «Русский язык и литература» рекомендуется:

- создавать позитивную атмосферу обучения, вовлекать всех учащихся;
- воспитывать у учащихся уверенность, ответственность, активность и направлять на самоанализ, рефлекссию и инновационную деятельность;
- использовать эффективные методы преподавания, направленные на развитие навыков учащихся;
- организовывать, управлять и планировать групповую (фронтальную или работу в малых группах), индивидуальную, парную или коллективную формы работы, эффективно использовать материалы, ресурсы и дополнительные материалы для проведения запланированных уроков, согласно установленным целям;
- использовать простой, понятный язык для объяснения учащимся идей, для инструктирования, в разъяснении значений слов;
- наблюдать за учащимися и предоставлять обратную связь.

В обучении русскому языку как второму рекомендуется исследовать методы активного чтения и письма, что в дальнейшем сформирует эффективные навыки говорения и аудирования.

Некоторые моменты, которые следует учитывать при использовании различных заданий:

- рекомендуется планировать множество различных заданий в рамках одного урока. На одном уроке необходимо включить четыре, пять или более различных заданий. Предусмотреть работу в коротких промежутках времени, например, 10 минут. Время, за которое учащиеся могут сосредоточить свое внимание, часто довольно короткое;
- обращать внимание, что каждое задание следует за предыдущим, и постоянно напоминать учащимся о главных учебных целях. Повторяйте задание по-разному. Например, сделать задание в устной форме, а затем попросить класс сделать ту же самую задачу в письменной форме. Это помогает учащимся понять задачу, приводит к плавному переходу, укрепляет предыдущее обучение и позволяет учащимся практиковать более одного навыка;
- включать индивидуальные, парные, групповые задания в деятельность всего класса.

Объем учебной нагрузки по учебному предмету «Русский язык и литература» в 10 классе составляет – 2 часа в неделю, 68 часов в учебном году.

При оценке языковых компетенций необходимо учитывать следующее:

1. Языковые ошибки учащихся следует отмечать и обращать их внимание на совершенные ошибки доступным для них способом, однако

ошибки не могут повлиять на оценку, если ученик может доступно продемонстрировать свои знания. Главная задача ученика передать свое сообщение, грамматика при этом может страдать. Постепенно самовыражение становится более точным и корректным.

2. Ученики, отвечая на вопросы, могут использовать и первый язык. Поскольку вначале ограниченный словарный запас и знание целевого языка могут стать препятствием при высказываниях и ответах, то на первой стадии обучения это (по крайней мере, частично) разрешается. При этом следует договориться, в какой момент все ученики перейдут на ответы на неродном (целевом) языке и, начиная с того момента, применение первого языка становится скорее исключением.

3. Как правило, в устной речи учитель исправляет возникшую ошибку с помощью перефразирования, повторения правильной формы от ученика не требуется, потому что это может прервать выражаемую мысль, а также ученик может потерять уверенность в выражении мыслей на неродном языке.

4. Если одна и та же ошибка повторяется вновь, в конце объяснения соответствующей темы учитель приводит примеры правильных форм и при необходимости делает ударение на грамматике. Помимо этого, либо педагог, либо класс в целом, в виде совместной деятельности, могут привести некоторые соответствующие теме примеры выражений, имеющие то же самое лингвистическое содержание.

5. При проверке письменных работ языковые ошибки также не учитываются (если выраженная мысль или текст понятны), но педагог указывает это в своих комментариях.

6. На встрече учителя-предметника с учителем языка передается проблемный языковой материал, чтобы учитель языка мог повторить тему на следующем уроке.

Шетел тілі

Сөйлеу қызметінің түрлері (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым), оқытылатын тілдің мәдениетаралық функциялары, тілдік жүйе (фонетика, лексика, грамматика) «Шетел тілі» оқу пәнінің объектілері болып табылады.

2019-2020 оқу жылында 10 сыныптар жаңартылған білім беру мазмұнының келесі Үлгілік оқу бағдарламалары бойынша оқиды:

- Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған жаратылыстану-математикалық бағыттағы «Ағылшын тілі» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы;
- Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы «Ағылшын тілі» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы;
- Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған «Француз тілі» оқу пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы;

- Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған «Неміс тілі» оқу пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы.

Оқу бағдарламалары ҚР БҒМ бұйрығымен бекітілген және ҚР Білім және ғылым министрлігінің және Ы. Алтынсарин атындағы ұлттық білім академиясының сайттарында орналастырылған.

Жалпы орта білім беруді аяқтағаннан кейін білім алушылар «Ағылшын тілі» оқу пәні бойынша В2 деңгейіне, «Француз тілі» және «Неміс тілі» оқу пәндері бойынша В1 деңгейіне жетуі тиіс.

Шетел тілін В1 және В2 сияқты жоғары деңгейлерде оқыту кезінде оқытылатын тілдің сөйлеу нормаларын, өзге тілді ақпарат көздерімен жұмыс істеу дағдыларын меңгеруге; білім алушыларды өз бетімен білім алуға дайындауға, сондай-ақ өзге тілді қарым-қатынастың жеке тәжірибесін меңгеруге; мәдениетаралық коммуникация процесінде талап етілетін жеке тұлғаның дамуына ерекше көңіл бөлінеді.

Шетел тілін оқытудың жоғары деңгейлерінде білім беру мазмұнын іріктеу білім алушылардың мәдениетаралық диалогқа, өзара түсіністікке дайындығын қалыптастыруды қамтамасыз етуі, оларда өзге мәдениеттерге құрметпен қарауды тәрбиелеуі, өзге тілді қарым-қатынас процесінде өз ойлары мен сезімдерін білдіру қабілетін дамытуы тиіс.

Оқу бағдарламасы, бөлімдері оқу жылында меңгерілетін және мұғалім тоқсанда өтетін тақырыптардың реті мен сағатын еркін бөліп қоя алатын, **ұзақ мерзімді жоспарға** сәйкес іске асырылады.

Шетел тілі бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

10-сыныптарда – аптасына 3 сағат, оқу жылында 102 сағатты құрайды.

Қосымша оқу уақыты:

- шет тілді коммуникативтік іс-әрекет тәжірибесін кеңейтуге және тереңдетуге мүмкіндік беретін күрделі коммуникативтік тапсырмаларды шешу арқылы білім алушылардың ауызша сөйлеу дағдыларын дамытуға және қабілеттерін жетілдіруге;

- пәндік-тақырыптық мазмұнның базалық деңгейі бар бірыңғай шегінде нәтижелі игерілетін лексикалық және грамматикалық материалдың көлемін арттыруға;

- оқытылатын тіл елдерінің әлеуметтік-мәдени ерекшелігінің феномендері мен құбылыстарын интерпретациялау үшін білім алушылардың дайындық деңгейін арттыруға;

- оқытылатын тіл елдерінде қабылданған нормалар мен талаптарға сай тілдік және тілдік емес мінез-құлықты жүзеге асыруға;

- шетел тілін меңгеру бойынша білім алушылардың өздігінен білім алу қызметіне дайындық деңгейін арттыруға;

- сөйлеу әрекетінің барлық түрлерінде компенсаторлық қабілеттерді жетілдіруге;

- оқу-танымдық қабілеттерді дамытуға арналуы тиіс.

«Шетел тілі/Ағылшын тілі» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын нақты саны бекітілген бөлім бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) және 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім бойынша жиынтық бағалаудың (БЖБ) нақты саны көрсетілген.

62 кесте - Бөлім бойынша жиынтық бағалау
рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
10-сынып	2	2	2	2

Шетел тілі бойынша білім беру процесін ұйымдастыру коммуникативтік технологияларды (жобалар, сұхбаттар, рөлдік ойындар, пікірталастар, дебаттар, конференциялар, байқаулар, қойылымдар және т.б.) жан-жақты пайдалануды көздейді. Сонымен қатар, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды және сабақтан тыс іс-әрекет мүмкіндіктерін белсенді пайдаланған жөн, бұл білім алушылардың шетел тілін үйренуге ынтасын арттыру үшін, танымдық қызметін, өзара тілдік қарым-қатынасын жандандыру, шығармашылық әлеуетін дамыту үшін жағдай жасауға ықпал етеді.

Шет тілдік қарым-қатынас жағдайын модельдеуге мүмкіндік беретін және мәдениетаралық қарым-қатынас құбылыстарын интерпретациялауда білім алушылардың дербестігінің барынша ықтимал деңгейін қамтамасыз ететін оқыту технологияларын үнемі пайдалану маңызды болып табылады.

2019-2020 оқу жылында жаратылыстану-математикалық бағыт пәндерінің (математика, биология, химия, информатика) мұғалімдерімен бірге кіріктірілген тақырыптық онкүндіктер өткізу ұсынылады. Онкүндіктер үш кезеңде: бастауыш, одан кейін орта және жоғары сынып білім алушыларымен өткізіледі. Аталған іс-шара пәннің аясында білім алушылар мен мұғалімдерді жаңашылдықтарға ынталандырып қана қоймайды; мұғалімдердің өзара тәжірибе алмасуына, қолданылатын әдістердің жетілдірілуі мен кіріктірілуіне ықпал ететін болады. Оқып жатқан тілде сол елдің мәдениеті мен тарихын терең зерделеу мақсатында маңызды күндер мен мерейтойларға назар аудару ұсынылады, ол өз кезегінде, білім беру ұйымы базасында өткізілетін тақырыптық іс-шараларда тікелей көрініс табуы тиіс.

Пәндік бақылау және бағалау бойынша ұсынымдар

Шетел тілі сабағында сөйлеу қызметінің барлық түрлері (айтылым, оқылым, тыңдалым, жазылым / жазбаша сөйлеу) және коммуникативтік құзыреттілікті құрайтындар (сөйлеу, тілдік, әлеуметтік-мәдени, компенсаторлық, оқу-танымдық) болуы тиіс.

Сабақта оқу уақыты негізінен ауызша сөйлеу дағдылары мен қабілеттерін дамыту және жетілдіру үшін қолданылады. Жаңа лексикалық және грамматикалық материалды коммуникативтік жағдайларда енгізу және

бекіту ұсынылады; сабақта жұппен, топтармен жұмысты ұйымдастыру есебінен әрбір білім алушының сөйлеу белсенділігі уақытын ұлғайту; міндетті түрде мәтін алдындағы, мәтіндік және мәтіннен кейінгі жұмыс кезеңдерін сақтай отырып, оқылым мен тыңдалымға үйрету.

Жазбаша жұмыстардың түрлері көрсетілген оқу бағдарламасының талаптарын сақтауға ерекше назар аудару керек. Жазбаша тапсырмаларды орындау барысында сабақтың коммуникативтік сипаты бұзылады, негізгі оқу тапсырмаларын орындау сапасы нашарлайды. Білім алушылардың оқу жетістіктерінің нәтижелерін тексеру кезінде басымдылық бақылаудың ауызша түрлеріне берілуі тиіс.

Білім алушылар ақпарат немесе хабарлама беру кезінде грамматикалық құрылымдар мен шақ формаларын дұрыс пайдаланбауы мүмкін. Егер білім алушы өз білімін көрсете алатын болса, олардың тілдік қателіктері бағаға әсер ете алмайды, бірақ жіберілген қателіктерді ескеріп оларды қарапайым тілмен білім алушыларға түсіндіру қажет.

Шетел тілін оқытуда үй тапсырмаларының әр түрлі: ауызша, жазбаша, міндетті, таңдау бойынша, жалпы, сараланған, жеке, аралас, шығармашылық түрлерін кезектестіру және үйлестіру ұсынылады. Шығармашылық сипаттағы үй тапсырмалары білім алушылардың қалауы бойынша ғана берілуі мүмкін, берілген жағдайда келесі сабаққа емес, алдын ала бірнеше сабақ бұрын.

Үй тапсырмалары тек сипаты бойынша ғана емес, сонымен қатар жоспарланған қызметі бойынша да әр түрлі болуы тиіс.

Тамыздағы пәндік секцияларда келесі сұрақтарды талқылау ұсынылады:

1. Жалпы орта мектепте жаңартылған білім беру мазмұны аясында шетел тілін оқытудың ерекшеліктері.

2. Ағылшын тілінде оқытылатын ЖМБ (физика, химия, биология, информатика) пәндері мұғалімдерінің және шетел тілі мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінің жұмысын жоспарлау ерекшеліктері.

3. 2019-2020 оқу жылы шетел тілін оқытуда мұғалімдердің семинарларын және тәжірибе алмасуын жоспарлау.

4. «Шетел тілі» оқу пәнінің білім беру үдерісін ақпараттық-әдістемелік қолдау.

Оқу жылы ішінде шетел тілі мұғалімдерінің әдістемелік отырыстарында шетел тілі бойынша білім беру үдерісін ұйымдастыруда қазіргі заманғы тәсілдерді іске асыру; қысқа мерзімді және орта мерзімді жоспарларды құру; қалыптастырушы және жиынтық бағалауды жүргізу; сындарлы кері байланыс пен рефлексия жүргізу; шетел тілі бойынша сабақтан тыс қызметті ұйымдастыру мәселелерін қарастыру ұсынылады.

«МАТЕМАТИКА ЖӘНЕ ИНФОРМАТИКА» БІЛІМ САЛАСЫ

«Математика және информатика» білім саласы бойынша жаңартылған оқу бағдарламаларымен келесі пәндер оқытылады:

- 1) «Алгебра және анализ бастамалары» – 10-сынып;
- 2) «Геометрия» – 10-сынып;
- 3) «Информатика» – 10 сынып.

Оқу пәндері бойынша оқу жүктемесінің көлемі төмендегі кестеде көрсетілген.

63-кесте – Оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Апталық жүктеме	Жылдық жүктеме
10 ЖМБ	Алгебра және анализ бастамалары	4	136
	Геометрия	2	68
	Информатика	1	34
10 ҚГБ	Алгебра және анализ бастамалары	3	102
	Геометрия	1	34
	Информатика	1	34

Жалпы орта білім беру деңгейінде «Алгебра және анализ бастамалары», «Геометрия» пәндерін оқыту маңызды болып табылады, себебі оны оқып-үйрену барысында математиканың практикалық маңыздылығы, тұлғаның логикалық және сыни тұрғыдан ойлау қабілетін қалыптастыру мен дамыту арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға мүмкіндік жасайды. Сондай-ақ, ғылыми-жаратылыстану пәндерін оқып-білуге қажетті математикалық білім мен білік негіздерін игеру қоршаған ортаның біртұтастығы туралы түсінікті қалыптастыруға ықпал етеді.

Мақсаты: қазіргі замандағы қоғамда өзін еркін сезінуге адамға қажетті ойлау қасиеттерін қалыптастыру арқылы оқушылардың зияткерлік деңгейін дамыту; практикалық іс-әрекеттерде қолдануда, басқа пәндерді үйренуде, білім алуды жалғастыруда қажетті математикалық білімді меңгеру.

Міндеттері:

- Бағдарламаның «Алгебра», «Статистика және ықтималдықтар теориясы», «Математикалық модельдеу және анализ» бөлімдері бойынша математикалық білім, білік және дағдыларын қалыптастыру мен дамытуға жағдай жасау;

- әртүрлі мәнмәтіндегі есептерді шешуде математикалық тілді және негізгі математикалық заңдарды қолдануға, сандық қатынастар мен кеңістіктік формаларды оқып білуге ықпал ету;

- есептерді шешу мақсатында оқушылардың білімдерін математикалық модельдерді құруға және керісінше, шынайы процестерді сипаттайтын математикалық модельдерді суреттеп беруге бағыттау;

- практикалық есептерді шешуде, алынған нәтижелерді бағалау мен олардың нақтылығын айқындауда лайықты математикалық әдістерді таңдап алу үшін логикалық және сыни тұрғыдан ойлауын, шығармашылық қабілеттерін дамыту;

- коммуникативтік дағдыларын, оның ішінде, ақпаратты дұрыс және сауатты түрде беру, сонымен қатар түрлі ақпарат көздерінен, басылымдар мен электрондық құралдардан алынған ақпаратты қолдану қабілетін дамыту;

- өздігінен және топта жұмыс істеуде қажетті тәуелсіздік, жауапкершілік, белсенділік, табандылық пен толеранттылық сияқты тұлғалық қасиеттерді дамыту;

- математиканы оқыту процесінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану дағдыларын дамыту.

2019-2020 оқу жылындағы 10-сынып оқушыларына арналған информатика пәнін оқып үйрену жаңартылған мазмұны бойынша жалпы орта білім деңгейіндегі әлеуметтік-гуманитарлық пәннің 10-11-сыныптарының информатика пәні бойынша типтік оқу жоспарына сәйкес жүзеге асырылады (Білім және ғылым министрінің бұйрығына 16-қосымша). Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 шілдедегі № 352 бұйрығына, Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына 410-қосымша) және типтік оқу жоспарларына Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы 7 наурыздағы № 105 бұйрығына, Білім және ғылым министрінің бұйрығына 191-қосымшаға сәйкес, жалпы орта білім берудің деңгейінің 10-11 сыныптарына арналған «Информатика» пәні бойынша; Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына қосымша 407-қосымша.

Жалпы білім беру мектептің профильді сыныптарында информатика курсын оқыту қоршаған орта туралы ақпаратты алуға, іздеуге, талдауға, сын тұрғыдан бағалауға, ақпаратты таңдап алуға; ақпаратты жіберуге; объектілер мен үдерістерді жобалауға, өз іс-әрекеттерін жоспарлауға; жоспарларды құруға, түзетуге және іске асыруға бағытталған.

Әлеуметтік-гуманитарлық бағыттағы 10-сыныптағы информатиканы оқыту мақсаты қазіргі кездегі ақпараттық технологиялардың теориялық негіздері бойынша базалық білім жүйесін меңгеру, оқушыларды ақпараттық мәдениетке қалыптастыру, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар құралдарымен жұмыс істеу дағдысын қалыптастыру, оқушылар жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларды үнемі пайдалануға дағдыландыру, танымдық және зияткерлік қабілеттерін дамыту болып табылады.

Бұл білім саласы пәндерінің мазмұны бөлімдер бойынша берілген. Бөлімдер бөлімшелерге бөлініп, әр бөлімшені оқып игеру сыныптар бойынша күтілетін нәтижелер: дағдылар немесе біліктер, білім немесе түсініктер түрінде оқу мақсаттары жүйесінде көрсетілген.

Сонымен қатар, жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламаларында барлық пәндер бойынша ұзақ мерзімді жоспар берілген. Онда курс материалы тоқсандарға бөлініп көрсетілген. ***Ұзақ мерзімді жоспарда тақырыптарды игеруге және бөлімшелерді игеруге жұмсалатын сағат сандары көрсетілмеген. Бөлімшелердің арасында сағат санын бөлу құқығы практик-мұғалімге берілген, бірақ материал көрсетілген тоқсанда толық оқытылып болуы тиіс.***

2013 жылғы оқу бағдарламаларымен салыстырғанда оқу пәндердің базалық мазмұнында аздаған өзгерістер бар.

1. 10-сынып, «Алгебра және анализ бастмалары», жаратылыстану-математикалық бағыт.

Пәнді оқытуға аптасына 4 сағат бөлінген. Осыған сәйкес пәннің

базалық мазмұны кеңейтілген.

Бірінші. Дәстүрлі түрде оқытылып келе жатқан бөлімдер тақырыптармен толықтырылған. Атап айтқан:

- «Функция, оның қасиеттері және графигі» бөліміне «Бөлшек-сызықты функция»;
- «Кері тригонометриялық функциялар» бөліміне «Кері тригонометриялық функциялары бар қарапайым теңдеулер»;
- «Туынды» бөліміне «Кері тригонометриялық функциялардың туындылары»;
- «Туындының қолданылуы» бөліміне «Функция графигінің иілу нүктелері, функция графигінің дөңестігі»
- «Кездейсоқ шамалар және олардың сандық сипаттамалары» бөліміне «Үлкен сандар заңы».
- «Ықтималдық» бөліміне «Жуықтап есептеулер үшін Ньютон биномы (натурал көрсеткішті)», «Толық ықтималдық формуласы және Байес формуласы», «Бернулли формуласы және оның салдарлары», «Нақты құбылыстар мен процестердің ықтималдық модельдері».

Екінші. «Көпмүшелер» жаңа бөлімі қосылған. Бірнеше айнымалысы бар көпмүшелер және олардың стандарт түрі. Біртекті және симметриялы көпмүшелер. Бір айнымалысы бар көпмүшенің жалпы түрі. Көбейткіштерге жіктеу әдісі арқылы бір айнымалысы бар көпмүше түбірлерін табу. Көпмүшені көпмүшеге «бұрыштап» бөлу. Безу теоремасы, Горнер схемасы. Анықталмаған коэффициенттер әдісі. Бүтін коэффициентті көпмүшенің рационал түбірлері туралы теорема. Квадрат теңдеу түріне келтірілетін жоғары дәрежелі теңдеулер. Үшінші дәрежелі көпмүше үшін жалпыланған Виет теоремасы.

2. 10-сынып, «Алгебра және анализ бастамалары», қоғамдық-гуманитарлық бағыт.

Пәнді оқытуға аптасына 4 сағат бөлінген. Қолданыстағы оқу бағдарламасымен салыстығанда шамалы өзгерістер енгізілген. Ол өзгерістер комбинаторика мен ықтималдықтар теориясы материалдарымен байланысты.

Қолданыстағы бағдарламада 11-сыныпта оқытылатын «Кездейсоқ шамалар және олардың сандық сипаттамалары» тарауы 10-сыныпқа көшірілген.

11-сыныпта «Ықтималдық» бөлімі «Ықтималдықтарды қосу және көбейту ережелері» тақырыбымен толықтырылған. Бұл тақырып қолданыстағы бағдарлама бойынша жаратылыстану-математика бағытында ғана оқытылатын.

3. 10-сынып «Геометрия» оқу пәні, жаратылыстану-математикалық бағыт.

«Геометрия» оқу пәнінің базалық білім мазмұнында қолданыстағы оқу бағдарламасымен салыстырғанда өзгерістер жоқ.

Оқытудың бұл бағытында «Геометрия» пәнін оқытуда пәннің практикалық бағыттылығы күшейтіледі.

4. 10-сынып, «Геометрия» оқу пәні, қоғамдық-гуманитарлық бағыт.

«Геометрия» оқу пәнінің базалық білім мазмұнында қолданыстағы оқу бағдарламасымен салыстырғанда өзгерістер жоқ.

Әлеуметтік-гуманитарлық бағыттағы 10-сынып «Информатика» пәнінің негізгі мазмұны келесі бөлімдерден тұрады:

1) «Компьютерлік жүйелер».

Ақпараттық қауіпсіздік: «ақпараттық қауіпсіздік», «құпиялылық» және деректердің «тұтастығы»; қауіпсіздік шаралары - резервтік көшіру және деректерді шифрлау; жеке сәйкестендіру әдістері;

2) «Ақпараттық объектілерді өңдеу және қайта құру»

Дизайн теориясы: «дизайн», «қолданылуы», визуалды дизайн классификациясы; ақпарат қабылдау принциптері; «жақсы дизайн» қағидаттары (ыңғайлылығы, қарапайымдылығы); графикалық файл пішімдері; графикалық файлдарды түрлендіру; веб-сайт дизайнының орналасуын дамыту;

Бейнежазба жасау: видео түсірілімнің және бейнежазбаның негізгі қағидалары; бейнемен жұмыс істеу бағдарламалары; бейнероликтерді монтаждау;

Веб-дизайн: сайтты құрастырушы; веб-беттегі мультимедиа; веб-сайтты дамыту әдістері; сайтты жариялау;

3) «Ақпараттық процестер мен жүйелер»

Ақпараттық технологияларды дамытудың заманауи үрдістері: машина жасау принциптері, нейрондық желілер; жасанды интеллект қолдану салалары; Blockchain(блокчейн) технологиясының мақсаты мен қағидаты.

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-сыныптағы «Информатика» пәнін оқып-үйрену мақсаты аппараттық-бағдарламалық қамтамасыз ету, деректерді таныстыру, ақпараттық процестер мен жүйелер, ақпараттық объектілерді құру, компьютерлік желілерді құру және трансформациялау және ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша терең білім мен дағдыларды қамтамасыз ету болып табылады.

10 сыныпқа арналған «Информатика» пәнінің негізгі мазмұны келесі бөлімдерден тұрады:

1) аппараттық және бағдарламалық қамтамасыз ету: басқару блогының функциялары, арифметикалық логикалық блок және жады регистрлері процессордың бөлек бөліктері ретінде;

2) деректерді ұсыну: сандар жүйесі: ондық, екілік, сегіз, он алтылық. Компьютердің логикалық негізі: логикалық операциялар (ажыратылу, біріктіру, инверсия); логикалық өрнектер; шындық кестесі; компьютерлік логика элементтері (конъюнктор, дисъюнктор, инвертор); логикалық схемалар. Ақпараттық кодтау: Unicode (юникод) және ASCII (аск(и)й) таңба кодтау кестелері;

3) ақпараттық процестер мен жүйелер: реляциялық деректер базасы: өріс, жазба, индекс, бастапқы кілт; Bigdata (бигдейта) (үлкен деректер). Деректер базасын құру structured query language («құрылымдық сұрау тілі») (бұдан әрі - SQL-код): деректер типтері, бір кестелік және көп кестелі дерекқорлар;

нысандар; есептер; сұраулар.

4) ақпараттық объектілерді құру және трансформациялау: веб-дизайн: HTML (Hyper Text Markup Language - «гипермәтінді белгілеу тілі»), CSS (Cascading Style Sheets) - каскадты стиль кестелері); сценарийлерді пайдалану; мультимедияны веб-параққа енгізу;

5) қосымшаларды жасау: алгоритмдер мен бағдарламалар: анықталған функциялар мен процедуралар; жолдармен жұмыс істеу; файлдармен жұмыс істеу; сұрыптау әдістері; графтарда іздеу алгоритмдері;

6) компьютерлік желілер мен ақпараттық қауіпсіздік: компьютерлік желілерді ұйымдастыру: желілік компоненттер (түйіндер, маршрутизаторлар, ажыратқыштар); IP адресі; DNS - домендік атаулар жүйесі; жеке виртуалды желілер. Ақпараттық қауіпсіздік: ақпараттық қауіпсіздік, құпиялылық, тұтастық және қолжетімділік; деректерді шифрлау; Пайдаланушы деректерін қорғау шаралары - құпия сөздер, тіркелгілер, аутентификация, биометриялық аутентификация.

Ұзақ мерзімді жоспар жаңартылған мазмұнның барлық оқу жоспарларына қосылады, онда оқу материалы тоқсанға бөлінеді. Ұзақ мерзімді жоспарларда тақырыпты зерделеу үшін және бөлімдерді зерттеу үшін сағаттардың саны көрсетілмейді. Бөлімшелер арасында сағат бөлу құқығы мұғалімге беріледі.

10 сыныпта «Информатика» пәні бойынша оқыту нәтижесі:

- оқушыда келесі ұғымдарды қалыптастыру: қоғамдағы ақпараттық процестердің рөлін түсіну, адам қызметінің түрлі салаларында ақпараттық технологияларды пайдаланудың техникалық мүмкіндіктері мен перспективалары; күнделікті өмірде, зерттеулерде және одан әрі жұмыс істеуде ақпараттық технологияларды тиімді пайдалану дағдылары; ақпараттық мәдениет - жалпыға бірдей қабылданған ережелерді ұстануға және жеке және бүкіл қазақстандық қоғамның мүдделеріне сай әрекет етуге; компьютерлердің негізгі қағидаттарын түсіну, жүйелерді талдау, шешімдерді әзірлеу, бағдарламалық қамтамасыз етуді қолдану, оларды жетілдіру және жетілдіру, сондай-ақ олардың өнімдерін бағалау;

- талдау, абстракция, модельдеу және бағдарламалау арқылы әртүрлі мәселелерді шешудің тиімді және ұтымды жолдарын табу мүмкіндігі;

- логикалық, алгоритмдік және есептік ойлау қабілеті;

- пән бойынша концептуалды аппараттарды байыту, информатиканың терминдерін түсіну.

Сыныпты 2 топқа бөлу қалалық жалпы білім беру ұйымдарында 24 және одан да көп оқушыларды, ал ауылдық жерлерде - 20 және одан да көп оқушыларды, ал шағын мектептерде кемінде 10 оқушы қамтитын сыныпта өткізіледі.

«Алгебра және анализ бастамалары» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық

жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

64 кесте - Бөлім бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
10-сынып ЖМБ	3	3	3	2
10-сынып ҚГБ	2	3	3	1

«Геометрия» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

65 кесте - Бөлім бойынша жиынтық бағалау
рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
10-сынып ЖМБ	1	1	2	1
10-сынып ҚГБ	1	1	2	1

«Информатика» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

66 кесте - Бөлім бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
10-сынып ЖМБ	2	1	1	1
10-сынып ҚГБ	2	1	1	1

«ЖАРАТЫЛЫСТАНУ» БІЛІМ САЛАСЫ

Физика

Физика курсын оқу мақсаты - білім алушылардың ғылыми дүниетанымдық негіздерін, әлемнің жаратылыстанымдық-ғылыми бейнесін тұтастай қабылдауын, өмірде маңызды практикалық мәселелерді шешуде табиғат құбылыстарын бақылау, жазу, талдау қабілеттерін қалыптастыру.

1. Мақсатқа сәйкес оқу пәнін оқытудың негізгі міндеттері:

1) білім алушылардың әлемнің заманауи физикалық бейнесінің негізінде жатқан заңдылықтар мен принциптер туралы іргелі білімді, табиғатты танудың ғылыми әдістерді меңгеруіне ықпал ету;

2) білім алушылардың интеллектуалдық, ақпараттық, коммуникативтік және рефлексивтік мәдениетін дамытуға, физикалық экспериментті және зерттеу жұмыстарын орындау дағдыларын қалыптастыру;

3) оқу және зерттеу қызметіне жауапкершілікпен қарауға тәрбиелеу;

4) меңгерген дағдыларды табиғат ресурстарын пайдалану мен қоршаған ортаны қорғауда, қоғам мен адам өмірінің қауіпсіздігін қамтамасыз етуде қолдану.

«Физика» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

1) Жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-сыныпта – аптасына 4 сағатты, оқу жылында 136 сағатты;

2) Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 68 сағатты құрайды.

10-11 сыныпқа арналған жаңартылған мазмұндағы бағдарлама 10 бөлімнен тұрады:

- ✓ механика;
- ✓ жылу физикасы;
- ✓ электр және магнетизм;
- ✓ электромагниттік тербелістер;
- ✓ электромагниттік толқындар;
- ✓ оптика;
- ✓ салыстырмалы теорияның элементтері;
- ✓ кванттық физика;
- ✓ нанотехнология және наноматериалдар;
- ✓ космология

10-сыныпта Кинематика, Теңудемелі қозғалыс кинематикасының негізгі теңдеулері мен ұғымдары, Динамика, Статика, Сақталу заңдары, Сұйықтар мен газдардың механикасы, «Газдардың молекулалық-кинетикалық теория негіздері», «Газ заңдары», «Термодинамика негіздері», Сұйық және қатты денелер, Электростатика, Тұрақты ток, Өртүрлі ортадағы электр тогы, Магнит өрісі, Электромагниттік индукция тақырыптары оқытылады.

Жаңартылған мазмұндағы бағдарламаның тиімді ерекшеліктерінің бірі білім алушыларды теориядан тәжірибеге бағыттау болып табылады. Осы

орайда, тәжірибелік дағдыларды дамыту мақсатында жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-сыныпта 9 Зертханалық жұмыс, 15 практикалық жұмыстар жұмыс қамтылды.

Зертханалық жұмыстар тоқсан бойынша төмендегідей реттілікпен жүргізіледі.

1-тоқсанда:

- «Көлбеу жазықтық бойымен қозғалатын дененің үдеуін анықтау»;
- «Ұшу қашықтығының лақтыру бұрышына тәуелділігін зерттеу»;
- «Көлбеу науамен сырғанайтын дененің қозғалысын оқып үйрену»;
- «Бір-біріне бұрыш жасай бағытталған күштерді қосу»;
- «Тұтқыр сұйықта қозғалатын кішкентай шардың жылдамдығының оның радиусынан тәуелділігін зерттеу»;

3-тоқсанда:

- «Өткізгіштерді аралас жалғауды оқып үйрену»;
- «Ток көзінің электр қозғаушы күші мен ішкі кедергісін анықтау»;
- «Шамның қыл сымының, резистордың және жартылай өткізгіш диодтың вольт-амперлік сипаттамасы»;
- «Бір валетті ионның электр зарядын өлшеу»;

67 кесте - Бөлім бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

10 сынып	Бөлімдер/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
ЖМБ	3	3	3	2
ҚГБ	3	3	3	2

География

География интеграциялық ғылым ретінде қамтиды жаңа салаларды қамтиды. География пәнінің мұғалімі жұмысы енді ақпараттық технологиялар мен геоақпараттық жүйелермен тығыз байланысты.

«География» пәнінің мақсаты – оқушылардың қоғам мен географиялық кеңістіктің барлық деңгейлерінде туындаған геоэкологиялық, геоэкономикалық, әлеуметтік, геосаяси және ғаламдық проблемаларды шешуге бағытталған географиялық білімдерін, біліктері мен дағдыларын қолдану үшін жағдай жасау.

Пәннің міндеттері:

- оқушылардың бойында географиялық кеңістіктік ойлауды, географиялық мәдениет пен тілді дамыту;
- геоэкологиялық, геосаяси, геоэкономикалық, әлеуметтік үдерістер мен құбылыстарды зерттеу үшін ғаламдық, аймақтық және жергілікті ұстанымдардың түсінуін дамыту;
- оқушыларға картографияны, геоэкологияны, геоэкономиканы, геосаясатты, елтану мен адамзаттың ғаламдық проблемаларын зерттеу барысында геокеңістіктік деректерді өңдеудің заманауи әдістерін қолдану үшін жағдай жасау;
- оқушының бойында қазіргі дүниенің географиялық көрінісін іс-әрекеттер арқылы зерттеп-тану барысында құндылықтар жүйесін қалыптастыру;
- геокеңістіктік әдістер және деректермен жұмыс істейтін мамандық пен кәсіп иелері атқаратын әрекеттерді орындату арқылы оқушыларға кәсіби бағдар беру.

«География» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

1) Жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-сыныпта – аптасына 4 сағатты, оқу жылында 136 сағатты;

2) Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-сыныпта – аптасына 2 сағатты, оқу жылында 68 сағатты құрайды.

«География» оқу пәнінің **мазмұны 7 бөлімді қамтиды:**

- географиялық зерттеу әдістері;
- картография және геоинформатика;
- табиғатты пайдалану және геоэкология;
- геоэкономика;
- геосаясат;
- елтану;
- адамзаттың ғаламдық проблемалары.

Оқу пәнінің 10-сыныпқа арналған базалық білім мазмұны:

«Географиялық зерттеу әдістері», «Картография және геоинформатика», «Табиғатты пайдалану және геоэкология», «Геоэкономика», «Геосаясат», «Елтану», «Адамзаттың ғаламдық проблемалары».

68 кесте - Бөлім бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

10 сынып	Бөлімдер/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
ЖМБ	3	1	2	2
ҚГБ	3	1	2	2

«Биология»

«Биология» оқу пәнінің мақсаты – білім алушылардың заман талаптарына сай білімдері мен біліктерін дамыту; өмірдің мәнін, дамуын, оның түрлі ұйымдасу деңгейлерінде көрініс табуын түсіну; өмірдің ең басты құндылық ретіндегі маңызын түсінетін жан-жақты дамыған тұлғаны дайындау.

Міндеттері:

1) табиғаттың даму заңдарын түсінуге негізделе отырып, адамның табиғаттағы рөлін анықтайтын маңызды биологиялық білімдер мен біліктер ауқымын кеңейту;

2) табиғаттың даму және тіршілігін жалғастыру заңдарын жаңа білімдерді алу, оларды ары қарай дамыту және тереңдету негізі және құралы ретінде пайдалану;

3) жүйені меңгеру барысында ғылым білім мен дүниетаным негіздерін; шығармашылық дербестік пен сын тұрғысынан ойлау қабілетін; зерттеушілік дағдыларын қалыптастыру;

4) әдеп мәселелерімен және қоғамның әлеуметтік өмірі мен еңбек әрекетіне тікелей қатысумен байланысты қоршаған шынайылықта еркін бағдарлануға мүмкіндік беретін, бастамашыл тұлғаның қасиеттерін дамыту;

5) білім алушылардың білім алуды және өздігінен білім алуды жалғастыруы үшін қажетті зияткерлік біліктерді дамыту.

10-сыныпта «Биология» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

жаратылыстану-математикалық бағытта– аптасына 4 сағат, оқу жылында 136 сағат;

қоғамдық-гуманитарлық бағытта– аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат.

Оқу пәнінің мазмұны негізгі орта білім деңгейіндегідей 4 бөлімді қамтиды:

1) Тірі ағзалардың көптүрлілігі, құрылымы мен қызметтері:

тірі ағзалардың көптүрлілігі:

қоректену;

заттардың тасымалдануы;

тыныс алу;

бөліп шығару;

қозғалыс;

координация және реттелу.

2) Көбею, тұқым қуалаушылық, өзгергіштік. Эволюциялық даму:

көбею;

жасушалық айналым;

өсу және даму;

тұқым қуалаушылық пен өзгергіштік заңдылықтары;

селекция негіздері;

эволюциялық даму.

3) Ағза мен қоршаған орта:

биосфера, экожүйе, популяция;

адам қызметінің қоршаған ортаға әсері.

4) Қолданбалы кіріктірілген ғылымдар:

молекулалық биология мен биохимия;

жасушалық биология;

микробиология және биотехнология;

биомедицина және биоинформатика.

Жаңа бағдарламада жаңадан қосылған бірқатар тақырыптар бар, олар:

- Миелинденген нейрондарда әрекет потенциалын бастамалау және оның трансмиссиясы

- Қартаю теориялары

Сонымен қатар тереңдетіп оқытуға арналған тақырыптар да бар:

- Бұлшық ет талшықтарының ультрақұрылымы;

- Ақуыз трансляциясы мен биосинтезі.

Жаңартылған білім бағдарламасының ең бірінші ерекшелігі пән мазмұнының спиральды берілуі.

Негізгі бөлімдер жылдан жылға қайталанып, әрбір бөлім бойынша оқу мақсаттары білім алушылардың жас ерекшеліктері ескеріле отырып күрделенетініне назар аудару керек.

Әрбір бөлімдегі оқу мақсаттары білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, оқудың әр кезеңінде маңызды түсініктер жүйелі түрде қайталанып отырады.

Жаңа оқу бағдарламасы бойынша тәжірибе жұмыстарын орындау кезінде білім алушылар алған деректердің негізінде жаңалықтар ашады, табиғаттағы заңдылықтарды өз беттерінше табады. Толымды тәжірибелерді жүргізу кезінде білім алушылар жоспарлау мен өз зерттеу сұрағына жауап табу мақсатында өзінің зерттеу жұмысын жүргізуді үйренеді.

69 кесте - Зерханалық жұмыстардың саны

Зерханалық жұмыстардың саны	ЖМБ 10 сынып	ҚГБ 10 сынып
Зертханалық жұмыс	8	5
Модельдеу	4	1

Нәтижесінде білім алушылар биология сабақтарында практикалық тапсырмаларды орындау үшін білім мен дағдыларды қалыптастыруға бағытталған қоршаған ортаны зерттейді.

70 кесте - Бөлім бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

10 сынып	Бөлімдер/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан

ЖМБ	2	3	3	3
ҚГБ	2	3	3	3

«Химия»

"Химия" пәнін оқытудың мақсаты - білім алушыларға зат және олардың айналымы, заттар қасиеттерінің олардың құрамы мен құрылысына тәуелділігін түсіндіретін заңдар мен теориялар туралы білім жүйесін ұсыну, білім алушыларға химиялық үдерістердің мағынасын, негізгі заңдар мен заңдылықтарды түсініп, оларды шынайы өмірде қауіпсіз қолдана алуға, ақпаратты сыни бағалауға және шешім қабылдауға мүмкіндік беру.

Негізгі міндеттері:

1) заттар және олардың бір-бірімен әрекеттесу заңдылығы туралы білім жүйесін қалыптастыру (фактілер, түсініктер, заңдар және теориялар);

2) зияткерлік және экспериментальдық және зерттеушілік біліктер мен дағдылар түрінде іс-әрекеттердің танымал әдістерін жүзеге асыру тәжірибелерін қалыптастыру;

3) жаңа проблемаларды шешуде жаңа бір жағдайда бұрын меңгерілген білім және білікті өз бетімен жаңғыртуды талап ететін шығармашылық, ізденіс іс-әрекеттер тәжірибесін қалыптастыру, танымал іс-әрекеттер негізінде жаңа әдісін қалыптастыру;

4) қоғамның әрбір мүшесінің өмірлік проблемасын шешуге әсер ететін, "Химия" пәнінің жиынтық үлесі болып табылатын өзекті және пәндік күзінеттіліктің қалыптасуында көрінетін, қоршаған ортаға қарым-қатынасын көрсететін адам әрекетінің объектіге немесе қаражатқа құнды және сындарлы қарым-қатынас тәжірибесін қалыптастыру.

"Химия" пәні бойынша оқу жүктемесінің ең жоғары көлемі:

1) 10-сынып – аптасына 4 сағат, оқу жылында 136 сағатты;

Оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі "Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген үлгілік оқу жоспарына тәуелді (Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 8170 тіркелген).

1) Оқу пәнінің мазмұны 5 бөлімнен тұрады:

1) заттардың бөлшектері;

2) химиялық реакциялардың жүру заңдылықтары;

3) химиялық реакциялардың энергетикасы;

4) химия және қоршаған орта;

5) химия және өмір.

1. "Заттардың бөлшектері" бөлімі келесі бөлімшелерден тұрады:

1) атомдар, иондар және молекулалар;

2) атом құрамы мен құрылысы;

3) атомда электрондардың қозғалысы мен таралуы;

4) химиялық байланыстың түрлері.

2. "Химиялық реакциялардың жүру заңдылықтары" бөлімі келесі

бөлімшелерден тұрады:

- 1) периодтық заң мен периодтық жүйе;
- 2) заттар массасының сақталу заңы;
- 3) стандартты электрондық потенциалдар.

3. "Химиялық реакциялардың энергетикасы" бөлімі келесі бөлімшелерден тұрады:

- 1) экзотермиялық және эндотермиялық реакциялар;
- 2) химиялық реакцияның жылдамдығы;
- 3) химиялық тепе-теңдік;
- 4) қышқылдар мен негіздер теориялары. Электролиттер ерітінділеріндегі иондық тепе-теңдіктер 4) теорияи кислот и оснований. Ионные равновесия в растворах электролитов.

4. "Химия және қоршаған орта" бөлімі келесі бөлімшелерден тұрады:

- 1) Жер химиясы;
- 2) көміртек және оның қосылыстары.

5. "Химия және өмір" бөлімі "Биохимия" бөлімшесінен тұрады.

Қолданыстағы бағдарламада 2013 жылдың бағдарламасымен салыстырғанда бірқатар өзгерістер болды:

- 1) оқылатын тақырыптардың тәртібі өзгерді (1-кесте)

1-кесте-жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-сынып "Химия" пәнінің базалық мазмұнының салыстырмалы кестесі

2) "Атом құрылысы. Атом – күрделі бөлшек", радиоактивтілік, энергетикалық деңгейлер және деңгейшелер, кванттық сандар және орбитальдар;

3) "Мерзімділігі" тарауы "элементтер мен олардың қосылыстары қасиеттерінің өзгеру мерзімділігі" болып өзгертілді.

4) "Органикалық химияға кіріспе" тарауына назар аударыңыз, мұнай, құрамы, өңдеу әдістері және мұнай өнімдері тақырыптары "күтпеген көмірсутектер" тарауына ауыстырылды. Сондай-ақ Циклоалканның жаңа тақырыбы қосылды

5) "Күтпеген көмірсутектер" тарауына Алкадиен мен Алкинді зерттеу үшін жаңа тақырыптар енгізілді.

10-сыныпқа арналған жаңартылған мазмұнның Типтік оқу бағдарламасы бойынша зертханалық жұмыстар саны 2013 жылдың бағдарламасымен салыстырғанда бірдей. Төменде химия бойынша практикалық, зертханалық жұмыстар мен демонстрациялар тізімі берілген.

69 кесте - Зертханалық жұмыстардың саны

Жұмыс түрлері	10 сынып
Көрсетілім	1
Зертханалық тәжірибелер	9
Практикалық жұмыстар	4

«Химия» пәні бойынша жиынтық бағалау процедураларының саны»

Пән бойынша жиынтық бағалау әр тоқсанда 1 рет бөлім (COP) үшін

және тоқсан (СОЧ) үшін жиынтық бағалау процедураларының нақты санын жүргізуді көздейді. Төменде бөлім / өтпелі тақырып үшін жиынтық бағалау процедураларының саны көрсетілген.

70 кесте - Жиынтық бағалау процедураларының саны бөлім/өтпелі тақырып үшін

сыныптар	Жиынтық бағалау процедураларының саны бөлім/өтпелі тақырып үшін			
	1-тоқсан	2- тоқсан	3- тоқсан	4-тоқсан
10 ЖМБ	3	3	3	3
10 ҚГБ	3	3	3	2

«АДАМ ЖӘНЕ ҚОҒАМ» БІЛІМ САЛАСЫ

«Адам және қоғам» білім саласы «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы», «Құқық негіздері», «Өзін-өзі тану» пәндерін қамтиды.

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» және «Құқық негіздері» оқу пәндері бойынша оқу процесін ұйымдастырудағы ерекшеліктер.

Жалпы орта білім беру деңгейіндегі тарих пәні өткен тарихты ұғыну және қазіргі әлемде өз орнын, азаматтық ұстанымы және оқиғалар мен құбылыстарға деген қарым-қатынасын анықтап, олардың мәні мен бағытын түсіну арқылы тұлғаның тарихи санасын қалыптастыруға бағытталған.

Азаматтық қоғам мен құқықтық мемлекеттің қалыптасуының басты алғышарттарының бірі – азаматтардың құқықтық білімін жетілдіріп, құқықтық сана, құқықтық сауаттылық пен мәдениетінің қалыптасуы. Азаматтардың құқықтық санасы қалыптасу үшін құқықтық білімді игеру қажет. Сондықтан жалпы білім беретін мектептерде *«Құқық негіздері»* пәнін оқыту оқушылардың, қазіргі қоғамдағы құқықтық және саяси қатынастардың субъектісі ретінде, өз құқытары мен міндеттемелерін жүзеге асыру үшін қажетті білім мен дағдыларды игеруге бағытталған.

2019/2020 оқу жылында 10-сыныпта «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» және «Құқық негіздері» оқу пәндері бойынша оқу процесі «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгеріс пен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 шілдедегі № 352 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы *Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы 7 наурыздағы № 105 бұйрығымен* бекітілген оқу бағдарламаларымен жүзеге асырылады:

- жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық және

жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы;

- жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Дүниежүзі тарихы» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы;

- жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Дүниежүзі тарихы» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы;

- жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Құқық негіздері» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы;

- жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Құқық негіздері» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы.

Жалпы орта білім беру деңгейінің жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламалары Б.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналастырылған (<https://www.nao.kz/> Білім беруді оқу-әдістемелік қамтамасыз ету/ Оқу бағдарламалары/ Жалпы орта білім беру деңгейінің жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламалары. Қазақстан тарихы. Дүниежүзі тарихы. Құқық негіздері).

«Қазақстан тарихы» оқу пәнін оқытудың ерекшеліктері

Жалпы орта білім беру деңгейінде «Қазақстан тарихы» оқу пәнінің мазмұны Қазақстан тарихының этникалық, саяси, әлеуметтік-экономикалық және мәдени негізгі мәселелері бойынша тереңдетілген білімді қалыптастыруға бағытталған.

10-сыныпта «Қазақстан тарихы» пәнін оқыту түрлі тарихи кезеңдердегі Қазақстанның мәдени-тарихи дамуының ерекшеліктері мен мәнін білім алушыларға түсіндіруді кеңейтеді және тереңдетеді.

«Қазақстан тарихы» пәні Қазақстан тарихындағы оқиғаларды, құбылыстарды, процестерді талдау, жіктеу, жүйелеу, қорытындылау және бағалау үшін қажетті тарихи ойлау дағдыларын дамытуды қарастырады.

Осы оқу пәнінің аксиологиялық мақсаты патриотизмді қалыптастыру, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарға құрмет көрсетуге дағдыландыру болып табылады.

«Қазақстан тарихы» пәнін оқытудың негізгі міндеттері:

– білім алушылардың тарихи оқиғалар, құбылыстарды тарихи заңдылықтарды ескере отырып зерттеу, оқиғалар мен тұлғаларға қатысты пікірлер мен берілген бағаларды салыстыру және сыни тұрғыдан талдау дағдыларын дамыту, өткен кезеңмен қазіргі уақытқа қатысты пікірталастық мәселелерге өзіндік көзқарасты қалыптастыру;

– өлке тарихын зерделеу, өлкетанулық жұмыстарды жүргізу

дағдыларын дамыту;

– әртүрлі тарихи деректермен жұмыс істеу, тарихи ақпаратты іздеу және жүйелеу дағдыларын дамыту;

– әртүрлі деректерді қолдана отырып, жобалық, зерттеу әрекетін және тарихи реконструкция дағдыларын дамыту;

– қазіргі кездегі саяси, әлеуметтік-экономикалық және мәдени процестерді түсіну үшін тарихи білімдерін қолдана білу дағдыларын қалыптастыру;

– коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру, оның ішінде, өз ойын ауызша және жазбаша түрде анық білдіру, командада жұмыс істей алу, түрлі деректерден алынған ақпараттарды қолдануға бағыттау болып табылады.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша оқу жүктемесі қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттарда: 10-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағатты қамтиды.

Тұлғаның танымдық белсенділігін, шығармашылық, жобалық-зерттеушілік қабілеттерін дамыту үшін әр тақырыптық бөлімнен кейін келесі зерттеу жұмысы берілген:

- ✓ Әлемдік өркениет тарихындағы Ұлы Дала;
- ✓ Дәстүрлі қазақ қоғамының этноәлеуметтік ұйымдасуы;
- ✓ Қазақ мемлекеттілігінің эволюциясы;
- ✓ Мәдениет және дәстүр – ұлттың генетикалық коды.

Сондықтан осы тақырыптар көлемінде зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру ұсынылады. Зерттеу тақырыптары жалпылама берілген. Білім алушылар осы белгіленген тақырып шеңберінде түрлі мәселелерді қарастыра алады.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

71 кесте - Жиынтық бағалау процедураларының саны бөлім/өтпелі тақырып үшін

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
10-сынып	1	1	1	1

«Дүниежүзі тарихы» оқу пәнін оқытудың ерекшеліктері

«Дүниежүзі тарихы» оқу пәнінің мазмұны адамзаттық өркениеттің этногенез, политогенез, культурогенез негізгі мәселелері бойынша тереңдетілген білімді қалыптастыруға бағытталған.

10-сыныпта «Дүниежүзі тарихы» пәнін оқыту білім алушылардың әлемдік мәдени-тарихи процестің мәнін оның бірлігі мен әртүрлілігін терең түсінуге бағдарланған.

«Дүниежүзі тарихы» оқу пәнінің тереңдетілген курсы әлемдік тарихтағы оқиғаларды, құбылыстарды, процестерді бағалау және жіктеу, жүйелеу, қорытындылау, талдау үшін қажетті тарихи ойлау дағдысын дамытуды қарастырады. Осы оқу пәнінің аксиологиялық мақсаты білім алушыларды ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарға құрмет көрсетуге тәрбиелеу болып табылады.

«Дүниежүзі тарихы» пәнін оқытудың негізгі міндеттері:

- әлемдік-тарихи процесс туралы толық біртұтас білім қалыптастыру;
- оқиғалар мен құбылыстарды тарихи себептілігі, салыстырмалылығы мен әртүрлі көзқарастар, тарихи оқиғалар және тұлғаларға баға беруде сыни тұрғыдан зерттеу барысында, өткен және қазіргі таңдағы пікірталастық мәселелерге білім алушы тарапынан өзіндік көзқарас білдіруді дамыту;
- тарихи деректердің әртүрлі типтерімен жұмыс жасау, іздеу және тарихи материалды жіктеу дағдыларын дамыту;
- әртүрлі деректерді қолдана отырып жобалық, зерттеу әрекетін және тарихи реконструкция дағдыларын дамыту;
- қазіргі кездегі саяси, әлеуметтік-экономикалық және мәдени мәселелерді ұғыну үшін тарихи білімдері мен дағдыларын қолдана білу қабілетін дамыту;
- коммуникативтік дағдыларды дамыту: өз ойын ауызша және жазбаша түрде анық жеткізе білу, топта жұмыс жасау, әртүрлі деректерден алынған ақпараттарды пайдалану.

«Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша оқу жүктемесі:

- *қоғамдық-гуманитарлық бағытта* 10-сыныпта – аптасына 3 сағат, оқу жылына 102 сағатты;
- *жаратылыстану -математикалық бағытта* 10-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағатты қамтиды.

10-сыныпта «Дүниежүзі тарихы» оқу пәні бойынша қоғамдық-гуманитарлық бағытта әр бөлімнен кейін зерттеу жұмысы тақырыптары берілген:

- ✓ Әлемдік тарих контекстіндегі өркениеттердің өзара әрекеттесу және өзара ықпалдасу тәсілдері;
- ✓ Әлем тарихындағы этникалық және әлеуметтік процестер;
- ✓ Әлеуметтік-экономикалық және саяси мәселелерді шешу жолдары;
- ✓ Мәдениет – адамзаттың рухани-адамгершілік құндылықтарының көрінісі ретінде.

Осы тақырыптар көлемінде зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру ұсынылады.

«Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

72 кесте - Жиынтық бағалау процедураларының саны бөлім/өтпелі тақырып үшін

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
10-сынып	1	1	1	1

«Құқық негіздері» пәнін оқытудың ерекшеліктері

«Құқық негіздері» оқу пәнінің мазмұны құқықтық сауаттылықты қалыптастыруға, демократиялық құқықтық қоғам идеалдары мен құндылықтарын түсінуге бағытталған.

10-сыныпта «Құқық негіздері» пәнінің мазмұны білім алушыларға түрлі құқық салаларының ерекшеліктері мен мәнін түсіндіруді тереңдетеді.

«Құқық негіздері» оқу пәні құқық нормалары, заңдар мен нормативтік құқықтық актілер арқылы қамтамасыз етілетін процестерді бағалау, жіктеу, жүйелеу, қорытындылау, талдау үшін білім алушылардың қажетті құқықтық ойлау дағдысын дамытуды қарастырады. Аталған оқу пәнінің аксиологиялық қызметі құқықтық сауаттылықты, құқықтық сана-сезім құндылықтарын қалыптастыруға негізделген.

«Құқық негіздері» пәнін оқытудың негізгі міндеттері:

– әлеуметтік және құқықтық нормалар жүйесі: адам құқығы, құқықтық мемлекет, азаматтық қоғам, заңдылық және құқықтық тәртіп туралы білімдерін тереңдету және кеңейту;

– қазақстандық құқық пен халықаралық құқықтың базалық салаларының негізгі түсініктері мен мазмұны туралы білімдерін дамыту;

– құқыққа деген оң көзқарасты қалыптастыру және заңдарды білу мен орындаудың әлеуметтік пайдалылығын түсіну;

– қазақстандық патриотизм, жалпыадамзаттық құндылықтар, гуманизм мен әділеттілік негізінде тұлғаның құқықтық санасын қалыптастыру;

– оқу және тәжірибелік іс-әрекетте құқықтық ақпаратты табу, талдау және қолдану дағдыларын қалыптастыру;

– әртүрлі өмірлік жағдайларда құқықтық нормаларға сәйкес іс-

әрекеттерді таңдау кезінде құқықтық білім мен дағдыларды қолдана алу біліктерін дамыту;

– қоғамдағы құқықтық қатынастармен байланысты практикалық жағдаяттарды сын тұрғысынан талдау және бағалау дағдыларын дамыту;

– қазіргі уақыттағы өзекті қоғамдық және құқықтық мәселелерге қатысты пікірталасқа қатысу дағдыларын дамыту.

«Құқық негіздері» пәні бойынша оқу жүктемесі қоғамдық-гуманитарлық бағытта:

– 10- сыныпта – аптасына 3 сағат, оқу жылына 102 сағатты;

жаратылыстану -математикалық бағытта:

– 10-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағатты қамтиды.

Тұлғаның танымдық белсенділігін, шығармашылық, жобалық-зерттеушілік қабілеттерін дамыту үшін *қоғамдық-гуманитарлық бағытта* әр тақырыптық бөлімнен кейін келесі зерттеу жұмысы тақырыптары берілген:

- ✓ Мемлекет және құқық формаларының эволюциясы;
- ✓ Жария құқық салалары ерекшеліктерінің сипаттамасы;
- ✓ Жеке құқық – адамның табиғи құқықтары мен бостандықтарының жүзеге асуының кепілдігі;
- ✓ Құқыққа қатысты процестер қадамдарының сипаттамасы;
- ✓ Адам құқықтарын қорғау жөніндегі қазіргі заманғы халықаралық ұйымдар.

Сондықтан *қоғамдық-гуманитарлық бағытта* осы тақырыптар көлемінде зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру ұсынылады. Зерттеу тақырыптары жалпылама берілген. Білім алушылар осы белгіленген тақырып шеңберінде түрлі мәселелерді қарастыра алады.

«Құқық негіздері» оқу пәні бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны

Оқу пәнінен әр тоқсан сайын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімінің нақты санын және әр тоқсан сайын 1 рет тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) өткізу қарастырылған. Төменде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) рәсімдерінің нақты саны көрсетілген.

73 кесте Жиынтық бағалау процедураларының саны
бөлім/өтпелі тақырып үшін

Сынып	Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау рәсімдерінің саны			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
10-сынып	1	1	1	2

«Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндері бойынша оқу процесін ұйымдастырудағы әдістемелік ерекшеліктер

10-сыныпта «Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнінің базалық білім мазмұны: «Өркениет: даму ерекшеліктері», «Этникалық және әлеуметтік процестер», «Мемлекет, соғыс және революциялар тарихынан», «Мәдениеттің дамуы» бөлімдерін қамтиды.

Бөлімдер сыныптар бойынша оқыту мақсаттарын қамтитын бөлімшелерден тұрады. Оқу мақсаттары әр бөлімше ішінде мұғалім мен білім алушыға болашақ қадамдары жөнінде өзара ой бөлісуге, оларды жоспарлау мен бағалауға мүмкіндік беретін бірізділік пен сабақтастықты көрсетеді.

Білім мазмұнын жаңарту жағдайында тарихты оқытуда – оқу мақсаттарын анықтау, оқыту мазмұнына сәйкес материалдарды саралау, оқытудың тиімді әдістерін дұрыс анықтау ұсынылады.

Оқу процесінде білім алушыны ынталы, қызығушылығы жоғары, дербес, сенімді, жауапты, талдау жасай алуға бағыттайтын оқытудың түрлі формалары ұсынылады:

- мұқият іріктелген тапсырмалар мен іс-әрекет түрлері арқылы білім алушыларды ынталандыра және дамыта оқыту;
- білім алушыларды зерттеу және зерттеушілік жұмыстарын жүргізуге негізделген белсенді оқытуды ұйымдастыру;
- білім алушылардың сыни ойлау дағдыларын дамыту;
- білім алушылардың жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, деңгейлік тапсырмалар құрастыру;
- білім алушылардың жеке, жұптық, топтық және тұтас сыныптық жұмыс түрлерін ұйымдастыруды қолдану;
- оқу процесінде тарихи құжаттардың фрагменттерін талдау, ақпарат жинақтау және қорытынды жасау, себеп-салдарлық байланыстарды орнатуды және т.б. талап ететін тапсырмаларды кеңінен қолдану;
- сабақта білім алушының біліміндегі кемшіліктерді уақытында анықтауға мүмкіндік беретін кері байланысты ұйымдастырудың әр түрлі әдістерін қолдану.

Жалпы орта білім беру деңгейінде білім алушылардың жас және танымдық ерекшеліктеріне сәйкес талдау, бағалау, зерттеу және жоспарлау дағдыларын қалыптастыратын әдіс-тәсілдер мен тапсырмаларды қолдану ұсынылады. Мысалы, эссе және есеп жазу, салыстырмалы талдау жасау (SWOT, PEST, GAP талдаулары) және т.б.

Оқу бағдарламасының оқу мақсаттары мен тәсілдерін тиімді түрде жүзеге асыру үшін «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша оқыту процесін төмендегідей тарихи концептілер (түсініктер) негізінде ұйымдастыру ұсынылады:

- өзгеріс пен сабақтастық;
- себеп пен салдар;
- дәлел;
- ұқсастық пен айырмашылық;
- маңыздылық;
- интерпретация.

Тарихи түсініктер негізінде оқыту тарихи оқиғалардың мағыналары мен маңыздылығын, үдерістер мен оқиғаларды «тез түсінуге» бағытталған, бұл пәннің мағынасын терең түсінуге көмектеседі.

Тарихи түсініктерге сүйене отырып, тарихи материалдарды талдауды жүзеге асыру ұсынылады. Нәтижесінде, білімалушылар тек қана пәндік материалды ғана емес, зерттеу процестері, дағдылар және біліктермен байланысты әдістерді игереді (материалдарды жинау мен реттеу әдістері, сұрақтарды құрастыру және дереккөздермен жұмыс жасау процесінде мәселені қоя білу білігі, сәйкестендіру әдістері мен дереккөздерді сыни бағалауы, зерттеу жоспарларын әзірлеу, материалдарды жинақтау және нәтижелерді тексеру).

Белгілі бір тарихи концептілерге негізделген оқыту нақты оқу материалының негізінде оқушылардың бойында тарихи ойлау дағдыларын қалыптастыруға және дамытуға мүмкіндік береді. Мұндай әдіс, зерттеуге негізделген оқытуды жүзеге асыруға мүмкіндік туғызады.

Мұғалімнің сабаққа арнайы әзірлейтін тапсырмалары келесі өлшемшарттарға сәйкес болуы қажет:

- түсінікті болуы;
- саралаудың ескерілуі;
- сын тұрғысынан ойлауды дамытуға мүмкіндік беруі;
- проблемалық оқытуға негізделуі;
- бағалау мүмкіндіктерінің бар болуы тиіс.

Картамен жұмысты тиімді деңгейде күшейту қажет. Ол үшін тарихи карталар мазмұнын талдау бойынша тапсырмаларды пайдалану ұсынылады.

Білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, презентация, интеллект карталар, диаграммалар жасауға тапсырмалар берген дұрыс.

Пәнді оқыту кезінде барлық сынып білім алушыларының жұмыс жасауы және үздік нәтижелерге қол жеткізу үшін жеке, жұптық, топтық жұмыстарды ұйымдастыру ұсынылады. Оқыту процесін оңтайландыру мақсатында топтық жұмысты ұйымдастыру өте тиімді болып табылады. Топтық жұмысты ұйымдастыру кезінде әрбір білімалушының қабілеттері мен психологиялық ерекшеліктерін ескеру, олардың топтағы атқаратын негізгі міндеттерін анық түсіндіру қажет.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша ұсынылатын сайттар: <http://www.tarih-begalinka.kz>; <http://www.e-history.kz>; <http://bilimsite.kz/tarih/>; <http://testcenter.kz/entrants/for-ent/>.

«Дүниежүзі тарихы» пәнінен ұсынылатын сайттар: <http://www.world-history.ru>; <http://historic.ru>; <http://historyatlas.narod.ru>; <http://testcenter.kz/entrants/for-ent/>.

«Құқық негіздері» оқу пәні бойынша оқу процесін ұйымдастырудағы әдістемелік ерекшеліктер

Оқу пәнінің білім мазмұны бес бөлімді қамтиды: «Мемлекет және құқық», «Жария құқық», «Жеке құқық», «Іс жүргізу құқығының негіздері», «Халықаралық құқық».

Бұл бөлімдер өз ішінде білім, түсінік және дағдыларды қалыптастыруды көздейтін бөлімшелерден тұрады. Оқу мақсаттары әр бөлімше ішінде мұғалім мен оқушыға келесі қадамдары жөнінде өзара ой бөлісуге, оларды жоспарлау мен бағалауға мүмкіндік беретін бірізділік пен сабақтастықты көрсетеді.

«Құқық негіздері» пәнін оқытуда келесі педагогикалық әдіс-тәсілдерді қолдану ұсынылады:

- оқу тапсырмаларын шешу барысында нормативтік құқықтық актілердің ақпараттық-құқықтық жүйесін қолдану (<http://adilet.zan.kz/>; <http://online.zakon.kz/>);

- құқықтық нормалардың мазмұны мен мәнін түсіндіру және анықтау арқылы нормативтік құқықтық актілерді талдау;

- оқушылар проблемаларды анықтауда өз ойларын, пікірлерін айту, дәлелдеу, болжамды ұсыну, зерттеуді жоспарлау қабілеттерін дамытатын ынталандырушы-проблемалық құқықтық ситуациялық жағдаяттарды (кейс-стади) зерттеу.

«Құқық негіздері» пәнін оқыту процесінде оқушылардың ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану дағдысын дамыту үшін жағдайлар жасалуы қажет, соның ішінде ақпаратты табу, құрастыру және басқару, мәліметтер және идеялармен бөлісу, бірлесіп әрекет ету, түрлі жабдықтар мен қосымшаларды пайдалану арқылы өз жұмысын бағалау және жетілдіру.

Құқық негіздері» пәнін оқыту барысында АКТ-ны қолдану мүмкіндіктері:

- құқықтық деректермен жұмыс жасау: оларды іздеу, сұрыптау және интерпретациялауға байланысты өзіндік жұмыс жасау дағдыларын дамыту;

- оқушылардың білімдерін кеңейту үшін мультимедиялық ресурстарды пайдалану;

- белсенді оқытудың әдіс-тәсілдерін қолдау үшін интерактивті тақталарды пайдалану;

- оқушылардың электронды оқулықтарды пайдалануы;

- компьютерлік презентациялардың түрлерін пайдалана отырып, таңдалған тақырыптар бойынша шығармашылық жобаларды жасау;

- оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамыту үшін (пікір-талас өткізу және құқықтық мәселелерді талқылау) компьютерлік коммуникация құралдарын пайдалану (мысалы, онлайн-форумдар, конференциялар).

Тарих сабақтарын жоспарлау және ұйымдастыру барысында оқытудың тәрбиелік компонентіне ерекше назар аудару қажет. Материал мазмұны «Рухани жаңғыру» идеясына және «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламасына сай болуы қажет. Тарих және құқық негіздері пәндері бойынша рухани жаңғыру идеясы негіздерінің құндылықтарын оқыту мен тәрбиелеуде жүзеге асыру ұсынылады.

Рухани жаңғыру бағдарламасы материалдарын оқу тәрбие процесіне қолдануға арналған әдістемелік ұсынымдар академия сайтында

орналастырылған: (<https://www.nao.kz> /Білім беруді ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету/ Қазақстан Республикасы Президентінің Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласына арналған интерактивті сабақты өткізу бойынша әдістемелік ұсыным./

Сыныптан тыс оқу-тәрбие жұмыстары білім алушыларды қоғамдық өмірге бейімдейтін, жұмыс тәжірибесін жинақтайтын, жаңа жағдайдағы қарым-қатынасқа үйрететін, қызығушылықтар мен талаптарды іске асыратын әлеуметтік ортаның бір бөлігі болып табылады.

Тарих пәндері бойынша сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру және жоспарлау барысында 2019-2020 оқу жылында мерекеленетін мерейтойлық шараларға көңіл бөлу ұсынылады:

17. Ұшқыш-шабуылдаушы, Кеңес Одағының Батыры Нүркен Әбдірұлы Әбдіровтің **туғанына 100 жыл.** (1919 жыл.9 тамыз);

18. Мемлекет және қоғам қайраткері Тұрар Рысқұловтың **туғанына 125 жыл.** (1894 жыл.26 желтоқсан);

19. Республикалық «Казахстанская правда» **газетінің шыққанына 100 жыл.** (1920 жыл.1 қаңтар);

20. Кеңес Одағының Батыры, «Ленин» ордені мен бірқатар медальдардың иегері Сұлтан Біржанұлы Баймағамбетовтың **туғанына 100 жыл.** (1920 жыл.1 сәуір);

21. Қазақтың ұлы ақыны, ағартушы, ойшыл, жазба қазақ әдебиетінің, қазақ әдебиетінің негізін қалаушы, философ, композитор, аудармашы, саяси қайраткер Абай Құнанбайұлының **туғанына 175 жыл.** (1845 жыл.10 тамыз);

22. Ұшқыш-шабуылдаушы, КСРО еңбек сіңірген әскери ұшқыш, екі мәрте Кеңес Одағының Батыры, «Ленин», төрт мәрте «Қызыл Ту», «Александр Невский», I дәрежелі «Отан соғысы», «Қызыл Жұлдыз» ордендері мен бірқатар медальдардың иегері Леонид Игнатьевич Беданың **туғанына 100 жыл.** (1920 жыл.16 тамыз);

23. Кеңес Одағының Батыры, «Ленин» ордені мен бірқатар медальдардың иегері Төлеген Тоқтаровтың **туғанына 100 жыл.** (1920 жыл.19 желтоқсан);

24. Иса Тілембайұлы және Досан Тәжиев бастаған Патшалық Ресейге қарсы ұйымдастырылған **Ұлт-азаттық көтеріліске 150 жыл.** (1870 жыл).

Өзін-өзі тану

«Өзін-өзі тану» пәнінің 10-сыныптағы базалық мазмұны төрт негізгі тарауды қамтиды: «Таным жолында», «Тұлғаның қалыптасуы», «Қоғамдағы өмір», «Адамзат әлемі».

Оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі: аптасына 1 сағат, бір жылға 34 сағат.

Адамгершілік-рухани білім беру ерекшеліктеріне сәйкес сандық бағалау емес, сапалық бағалау маңызды, сондықтан әр жартыжылдық

қорытындысы бойынша «сынақ» деген баға қойылады. Оқушы бағдарламада көрсетілген білім алушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптардың барлығын және ұзақмерзімді жобаны орындаса, оған «сынақ» деген баға қойылады.

«ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ» БІЛІМ САЛАСЫ

Дене шынықтыру» пән ретінде жалпы білім беретін мектепте маңызды рөл атқарып, оқушының жалпыадамзаттық мәдениет саласында өзін-өзі белсенді шығармашылық көрсетуге дайын тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді.

Оқу пәннің мақсаты: оқушылардың бойында өз денсаулығына қамқорлықпен қарауға қажеттілікті қалыптастыру, дененің физикалық және психикалық қасиеттерді жүйелі дамыту, салауатты өмір салтын ұйымдастыруда дене шынықтыру құралдарын шығармашылық тұрғыдан қолдану.

Оқу пәннің міндеттері:

1) денсаулықты нығайту, негізгі дененің физикалық сапаларын дамыту және ағзаның қызмет ету мүмкіндіктерін арттыру; базалық спорт түрлерінің техникалық-тактикалық әрекеттерін жетілдіру;

2) өз денсаулығына қамқорлықпен қарау, оны нығайту және сақтау қажеттіліктерін тәрбиелеу;

3) дене шынықтыру және спорттың пайда болу тарихы мен даму ерекшеліктері, салауатты өмір салтын дамытудағы рөлі туралы білім деңгейлерін игеру;

4) оқу және жарыс кезіндегі ұжымдық қарым-қатынас пен ынтымақтастықты орындау және жеке тұлғаның оң қасиеттерін тәрбиелеу.

Оқу бағдарламаның құрылымы мен мазмұны екі бөлімнен тұрады:

1) «Дене шынықтыру туралы білім» (ақпараттық компонент);

2) «Денені жетілдіру және шеберлік» (әрекеттік компонент).

«Дене шынықтыру туралы білім» бөлімінің мазмұны адамның таным белсенділігінің дамуы туралы негізгі түсініктеріне сәйкес:

1) «Қазақстандағы спорт пен дене шынықтырудың даму тарихы»;

2) «Қазіргі қоғамдағы спорт және дене шынықтыру»;

3) «Адамның дене мәдениеті» тақырыптарын қамтиды.

«Дене шынықтыру туралы білім» бөлімде Қазақстандағы спорт пен дене шынықтыруды дамытудың, республикадағы ұлттық спорт түрлерінің қалыптасуы, қазіргі қоғамдағы дене шынықтыруды дамытудың негізгі бағыттары, белсенді демалысты ұйымдастыру жолдары және дене шынықтыру құралдарының көмегімен адам денсаулығын нығайту тәсілдері туралы мәліметтер енгізілген. Бұл бөлімде дене және спорттық дайындықтардың негізгі түсініктері, өз бетімен дене шынықтыру жаттығуларымен айналысуды ұйымдастыру мен өткізу ерекшеліктері жан-жақты ашылып көрсетілген және қауіпсіздік техникасын қадағалау мен талап етудің ережелері берілген.

«Денені жетілдіру және шеберлік» бөлімі білім алушылардың дене шынықтыру және тактикалық даярлықтарын шыңдауға бағытталған және аталған бөлімде арнайы дене дайындығы құралдары туралы ақпараттар берілген. Бағдарламада арнайы құралдар ретінде қолданбалы маңызға ие болатын базалық спорт түрлерінің (гимнастика негіздері, жеңіл атлетика, спорт ойындары, шаңғы және жүзу) дене жаттығулары мен қимыл-қозғалыс әрекеттері ұсынылады.

Вариативті компонент дене шынықтыру мұғалімі спорттық ойындарды тереңдетіп оқыту мақсатында оқытудың заманауи әдістері мен педагогикалық технологияларын қолдануға және енгізуге бағдарлайды. Вариативті компонентті нақты білім беру ұйымы, материалдық базасы мен өңірдің орналасу ерекшеліктерін, білім алушының қызығушылықтарын және оқытушылар ұжымының мүмкіндіктерін ескере отырып дене шынықтыру мұғалімі әзірлейді.

Бағдарлама талаптарына және әрбір білім алушының жеке мүмкіндіктері мен жыныстық даму ерекшеліктерін бағамдай отырып, мұғалім өздігінен жеке талаптар қойып (қорытынды тапсырмалар), талаптардың өзіндік шкаласын құруына және сол бойынша білім алушылардың жылдық үлгерімдерін бағалауына болады. Бұл тәсілді қолдану дене шынықтыру мұғаліміне оқыту-үйретудің барлық кезеңдерінде оқушылардың даму деңгейлерінің жеке жас ерекшеліктерін ескере отырып, сабақ үлгерімдерін шынайы бағалауға мүмкіндік береді. «Дене шынықтыру» пәні бойынша жиынтық бағалау өткізілмейді. «Дене шынықтыру» пәні бойынша тоқсан, жарты жылының және оқу жылының соңында «есептелінді» («есептелінген жоқ») деген белгі жазылады.

Бұл бағдарлама мектепте дененің шынығуы мен адамгершілікке тәрбиелеудің кешенді жүйесін құрайтын дене шынықтырудың барлық негізгі нысандарының мазмұнын қамтиды және бұл міндеттерді барлық оқу жылында рет-ретімен шешуге мүмкіндік береді. Бағдарламаның әрбір үшінші сағаты білім алушылардың белсенділігін арттыруға (спорт және қозғалмалы ойындар санын кеңейту арқылы) және сауықтыру процесіне бағытталған.

Орта білім (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім) берудің Мемлекеттік жалпы білім беру стандартына сәйкес бағдарламада білім алушыларды гендерлік қағидат бойынша дене шынықтыру сабағын (қалалық жерде – әрбір топта 8-ден кем емес ұлдар (немесе қыздар), ал ауылдық жерде – 5-тен кем емес ұлдар (немесе қыздар) болғанда) жеке оқыту қарастырылған. Оны оқу процесін ұйымдастырған кезде ескеру қажет.

«Дене шынықтыру» оқу пәнінің мазмұны. 10-сынып.

1) Тақырыптық жоспар «Бағдарламаның бөлімдерінің жылдық сағаттар санын тоқсандарға бөлу».

74 кесте - Бағдарламаның бөлімдерінің жылдық сағаттар санын тоқсандарға бөлу

Бағдарл	Бағдарлама бөлімдері	Оқу тоқсандары. Сағаттар саны
---------	----------------------	-------------------------------

ама бөлімдер		1	2	3	4	Σ
Базалық	1. Жеңіл атлетика	7	-	-	7	14
	2. Спорт ойындары	15	8	15	7	45
	<i>Футбол</i>	8	-	-	7	15
	<i>Баскетбол</i>	-	8	7	-	15
	<i>Волейбол</i>	7	-	8	-	15
	3. Гимнастика	-	9	-	-	9
	4. Шаңғы дайындығы*	-	-	10	-	10
	5. Жүзу**	-	-	-	6	6
	Базалық компонент бойынша сағаттар саны:	22	17	25	20	84
Вариативті	Вариативті бөлім нақты спорттық ойындарды тереңдетіп оқытуда білім беру ұйымдары футболды, волейболды, немесе баскетболды таңдауы арқылы жүзеге асырылады	4	5	5	4	18
Оқу жылы бойынша сағаттар саны:		26	22	30	24	102

Ескерту:

*– Қарсыз аудандарда шаңғы дайындығы сабақтарының орнына жалпы төзімділікті дамытуға сауықтыру жүгіру сабақтары мен басқа да аэробты жүктеме жаттығуларын қолдану ұсынылады.

**– Жүзу сабағын өткізу мүмкін болмаған жағдайда, бағдарламаның жүзу бөлімін іске асыруға арналған уақытты спорттық дағдыларын жетілдіру үшін, мектептің педагогикалық кеңесінің шешімімен оның орнына дене шынықтырудың спорттық ойын түрлерін қолдану ұсынылады.

«Дене шынықтыру» пәні бойынша жиынтық бағалау өткізілмейді. «Дене шынықтыру» пәні бойынша тоқсан, жарты жылының және оқу жылының соңында «есептелінді» («есептелінген жоқ») деген белгі жазылады.

Сабақтың, сабақтан тыс және сыныптан тыс іс-шаралардың тәрбиелік мақсатын «Мәңгілік Ел» идеясымен ұштастырып жүзеге асыру ұсынылады.

«Дене шынықтыру» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру және жоспарлау барысында 2019-2020 оқу жылында мерекеленетін мерейтойлық шараларға көңіл бөлу ұсынылады.

«Дене шынықтыру» пәні сабақтарын ұйымдастыру және өткізу мәселелері бойынша мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсету мақсатында Ұлттық ғылыми-практикалық дене тәрбиесі орталығы және Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы әдістемелік құралдар әзірлеп, орталықтың сайтына (www.nnpcfk.kz) және академия сайтына орналастырылған (nao.kz).

Дене шынықтыру пәнінің оқу жүктемесі:

10-сынып – аптасына 3 сағат, жылына барлығы – 102 сағатты құрайды.

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық»

Алғашқы әскери және технологиялық дайындық меншік түрі мен ведомстволық бағыныстылығына қарамастан, барлық типтегі жалпы білім беретін мектептерде әскерге шақырылуға дейінгі және әскерге шақырылу жасындағы білім алушы жастардың міндетті оқытылатын пәні болып табылады.

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәні – білім алушыларды отаншылдық рухпен Отанды қорғауға дайын болуға тәрбиелеуге баса назар аударады. Бұл бағдарлама білім алушыларды әскери қызметтің дағдыларын меңгеруімен қоса төтенше жағдайларда адамның өмір қауіпсіздік әрекеті мен әскери іс негіздерінен білім беруге бағытталған.

Жалпы білім беретін мектептің 10-11-сыныптарында «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәні бойынша оқыту ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығымен, ҚР БҒМ 2017 жылғы «27» шілдедегі 207-қосымша № 352 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламалары арқылы жүзеге асырылады.

Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарында алғашқы әскери және технологиялық дайындықты жастарға ұйымдастыру және өткізу үшін негіз болып табылады:

1. «Әскери қызмет және әскери қызметшілердің мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының 2012 жылғы 16 ақпандағы Заңы.

2. «Бастапқы әскери даярлықты ұйымдастыру және жүргізу, сондай-ақ оның оқу-материалдық базасын қалыптастыру қағидасы туралы» Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2014 жылғы 19 желтоқсандағы № 606 бұйрығының **күші жойылды, оны** Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2017 жылғы 12 шілдедегі № 347 бұйрығымен **ауыстыру қажет** (Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2017 жылғы 20 қыркүйекте № 15725 болып тіркелген).

3. «Көлік құралының сәйкестендіру нөмірі бойынша көлік құралдарының жекелеген түрлерін мемлекеттік тіркеу және есепке алу, Механикалық көлік құралдарын жүргізушілерді даярлау, Емтихандар қабылдау және жүргізуші куәліктерін беру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 2 желтоқсандағы № 862 бұйрығы.

Алғашқы әскери және технологиялық дайындық теориялық және практикалық сабақтарда іске асырылады: теориялық сабақтарды оқытудың дидактикалық материалдарын, техникалық құралдар мен инновациялық әдістерін қолдана отырып, әңгімелесу және сұхбаттасу түрінде өткізіледі. Практикалық сабақтар оқулықты, қару және әскери-техникалық мүлікті, құралдарды және өзге де жабдықтарды қолдана отырып, оқу материалын игеруге бағытталады.

Оқу пәнінің *мақсаты* – білім алушыға мемлекетті қорғау негіздері туралы ойының қалыптасуын, Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерінің арналуын және түрлері мен ерекшеліктерін түсіндіру, әскери

қызметтің маңызын, Қазақстан Республикасының әр азаматының қасиетті парызы және міндетін оқыту.

Пәнді оқытудың негізгі *міндеттері*:

1) әскери анттың, Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің жарғыларының негізгі талаптары туралы білімін қалыптастыру;

2) әскери бөлімдердің қару-жарағы мен әскери техникасы, жеке құрамның өмірі мен орналасуымен таныстыру;

3) қажетті әскери білім мен практикалық дағдыларды ақпараттық технологияны пайдалана отырып робототехникада, дөңгелекті машиналарды жүргізудің негіздері және төтенше жағдайда адам өмірі қауіпсіздігі негіздерінде қалыптастыру;

4) жастарға қазақстандық патриотизм мен Отанына деген адалдық сезімін дарытуға тәрбиелеу;

5) әскери істерге байланысты мамандық кәсібіне оң көз-қараста тәрбиелеу.

Білім алушылардың практикалық дағдылары мен біліктіліктерін шыңдау және жетілдіру, сонымен қатар әскери істі оқып-үйренуге деген қызығушылықтарын арттыру мақсатында оқу жылының соңында спорттық-қорғаныс сауықтыру лагерьлерінде, әскери бөлім базаларында (әскери бөлім басшылығымен келісе отырып) 10-сынып ұлдарымен 30 сағат көлеміндегі бес күндік оқу-далалық (лагерьлік) жиыны өткізіледі.

Оқу-дала жиыны курсы алғашқы әскери және технологиялық дайындық бағдарламасының міндетті кезеңі болып табылады. Ол жергілікті атқару органдарымен бірлесіп ұйымдастырылады және білім беру ұйымдарының оқу сағаттарымен қамтамасыз етіледі.

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнінің оқу нәтижелерін бағалау үшін ауызша сұрақ қою, жазба жұмыстың және практикалық жаттығулар бақылауын қолдану арқылы жүзеге асырады.

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнінің базалық мазмұны. 10-сынып.

«Кіріспе сабағы» бөлімі: білім алушыларға «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәніне оқыту мақсат-міндеттері мен мазмұнын; «Қазақстан Республикасының қорғаныс және Қарулы Күштер туралы», «Әскери қызмет және әскери қызметшілердің мәртебесі туралы», «Ұлттық қауіпсіздік туралы», «Азаматтық қорғану», «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңдарын, «Алғашқы әскери дайындық пәнін жүргізу және ұйымдастыру» және оның оқу-материалдық базасын қалыптастыру ережелерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2014 жылғы 19 желтоқсандағы № 606 бұйрығы (*күші жойылды, оны Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2017 жылғы 12 шілдедегі № 347 бұйрығымен ауыстыру қажет* (Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2017 жылғы 20 қыркүйекте № 15725 болып тіркелген).

«Көлік құралының сәйкестендіру нөмірі бойынша көлік құралдарының жекелеген түрлерін мемлекеттік тіркеу және есепке алу, Механикалық көлік құралдарын жүргізушілерді даярлау, Емтихандар қабылдау және жүргізуші

куәліктерін беру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 2 желтоқсандағы № 862 бұйрығы. Алғашқы әскери және технологиялық дайындық сабағында білім алушылардың құқықтары мен міндеттерін қамтиды.

Бөлімдер:

1. «Қазақстан Республикасы Қарулы Күштері – мемлекеттің әскери қауіпсіздігінің кепілі».
2. «Қазақстан Республикасы Қарулы Күштері, басқа әскерлер және әскери құрылымдарының жалпыәскери жарғылары».
3. «Тактикалық дайындық».
4. «Атыс дайындығы».
5. «Саптық дайындық».
6. «Әскери топография».
7. «Әскери роботты техникалардың негіздері».
8. «Өмір қауіпсіздігі және ақпараттық технологиялар негіздері».

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» сабағына білім алушылар білім беру ұйымының басшысының бұйрығымен бекітіліп белгіленген киім үлгісінде қатысуы тиіс. Қару макеттері және өзге де әскери-техникалық құралдармен, оқу құралдарымен қамтамасыз етілуі білім беру ұйымдарының есебінен іске асырылады.

Алғашқы әскери және технологиялық дайындық оқытушы-ұйымдастырушы әскери істі оқыту процесінде жастардың бойында азаматтық таным, Қазақстан Республикасының тәуелсіздігін қорғау, әскери қызметке деген саналы жауапкершілікті қалыптастыруға тәрбиелеу мен оқытудың басты міндеттерін шешеді.

Әр сабақ сайын білім алушылар әскери анттың рөлі мен маңызын түсінулеріне, Қазақстан Республикасы Қарулы Күштеріне, оның дәстүрлері мен әскер түрлерінде қызмет ету ерекшеліктеріне, әскери мамандыққа деген қызығушылықтарын дамытып, білім алушылардың әскери білім алуларына деген ұмтылыстарын ынталандыру керек. Сонымен қатар Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің жарғылары – бұл Қарулы Күштердің тұрмыс-тіршіліктерін реттестіретін заңдар жиынтығы, ал жарғы талаптарын орындау – әрбір әскери қызметкердің міндеті екендігін түсіндіру қажет.

«Әскери роботты техникалардың негіздері» бөлімі: Әскери роботты техникалардың негіздері – Роботтар туралы жалпы мәліметтер. Роботтарды әскери істе пайдалануды. Роботтарды басқару алгоритмі – Роботтың қозғалу траекториясын жоспарлау. Роботтар тобын ұжымдық басқару үлгісі және алгоритмдерін. Роботтарға арналған тапсырмалар – Роботтардың атқара алатын қызметтері. Жекелеген тактикалық міндеттерді шешу: жергілікті жерлерде бағдарлау, роботтардың қиын жағдайларда қызмет ету тәртібін қамтиды.

«Өмір қауіпсіздігі және ақпараттық технологиялар негіздері» бөлімінде – азаматтық қорғау және медициналық білім негіздері сабағында білім алушылар Қазақстан Республикасының халқын бейбіт және соғыс кезіндегі табиғи апаттарда, ірі апаттарда, қасірет пен террористік актіде атқарылатын

іс-шаралармен таныстырады.

«Өмір қауіпсіздігінің негіздері» оқу курсының мазмұны 10-сыныпта «Алғашқы әскери дайындық» оқу курсының аясында 12 сағаттық жылдық оқу жүктемесімен алғашқы әскери дайындық пәнінің оқытушы-ұйымдастырушысы жүзеге асырады. Өмір қауіпсіздігінің негіздері бойынша сабақтар міндетті болып табылады және оқу процесі кезінде жүргізіледі.

Сабақтың, сабақтан тыс және сыныптан тыс іс-шаралардың тәрбиелік мақсатын «Мәңгілік Ел» идеясымен ұштастырып жүзеге асыру ұсынылады.

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру және жоспарлау барысында 2019-2020 оқу жылында мерекеленетін мерейтойлық шараларға көңіл бөлу ұсынылады.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес (ҚР БҒМ 2017 жылғы 27 шілдедегі №352 бұйрығы) «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

1) 10-сыныпта – аптасына 1 сағат, жылына 34 сағат, сондай-ақ далалық оқу жиынына (лагерьлік) вариативті бөлімнен 30 сағат қарастырылған.

Білім алушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптар

Алғашқы әскери және технологиялық дайындық

Жалпы орта білім беру аяқталғанда білім алушы:

1) әскери іс, белгілеуді, ұйымдастыру құрылымын, штаттық қаруландыруды және техниканы, төменгі тактикалық буын бөлімшесінің мүмкіндіктерін, бағдарлау құралдарын қолдануды, робототехника және IT-технология негіздерін, Қазақстан Республикасының азаматтық қорғанысын ұйымдастыруды; қазіргі заманғы зақымдау құралдарын қолданғанда, террористік қауіп-қатерді және табиғи апатты хабарлау жүйесін және әрекет ету тәртібін; табиғи апаттардың сипаттарын, зақымдау ошақтарында құтқару және апаттан кейінгі қалпына келтіру жұмыстарын шұғыл ұйымдастыруды; штаттық қаруды, қорғанудың дербес және ұжымдық құралдарының, радиобелсенді және химиялық бақылау құрылғыларының атқаратын қызметін, құрылысы мен қолдану тәртібін, сондай-ақ, тұрғындарды эвакуациялауды, жергілікті жерде орналастыруды ұйымдастыру және өткізу тәртібін; алғашқы медициналық көмектің міндеттері мен түрлерін, жолда жүру ережесін біледі;

2) әскери іс, робототехника және IT-технология негіздерін, ядролық, химиялық, биологиялық (бактериологиялық) қарулардың және басқа да адамдарды зақымдаудың қазіргі заманғы құралдарының әсер ету ерекшеліктерін, оларды қолданған кезде шаруашылық нысандарына, қоршаған ортаға және экологияға тигізетін әсерін; табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайдың салдары мен келтіруі мүмкін экономикалық және экологиялық шығынын түсінеді;

3) орын алған әртүрлі жағдаятта ұрыс алаңында сарбаздың ролінде,

радиациялық және химиялық бақылау жүргізу бекетінің құрамында барлаушы ретінде әрекет етуді; штаттық қаруды, жеке және ұжымдық қорғану құралдарын, жараланғанда, қан кеткенде, күйік шалғанда және үсік шалғанда, күн өткенде, электрлі жарақат алғанда, суға батқанда алғашқы медициналық көмек көрсетуді; дененің түрлі бөліктері жараланғанда байлап, таңуды; дененің түрлі бөліктерінде сынықтың ашық және жабық түрі бойынша алғашқы медициналық көмек көрсетуді; интернет байланысты, аудио-визуалды технологияларды пайдаланады, робототехника дағдыларын меңгереді, сандық фото және бейне жабдықтарды қолданады;

4) зақымдаудың қазіргі заманғы құралдарын қолданғанда туындауы мүмкін тосын жағдайды; табиғи және техногенді сипаттағы төтенше жағдайдың салдарын талдайды;

5) зақымдаудың қазіргі заманғы қаруын қолданғанда туындауы мүмкін тосын жағдайда әрекет ету алгоритмін; табиғи және техногенді сипаттағы төтенше жағдай туындағанда әрекет ету алгоритмін жинақтайды;

6) қабылданған шешімнің салдарын бағалайды.

4.4 «ЗАЙЫРЛЫЛЫҚ ЖӘНЕ ДІНТАНУ НЕГІЗДЕРІ» ФАКУЛЬТАТИВ КУРСЫ

2019-2020 оқу жылында жалпы білім беретін мектептердің 9-сыныбында Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы

15 шілдедегі №281 бұйрығына сәйкес «Зайырлылық және дінтану негіздері» факультативтік курсы оқытылады.

«Зайырлылық және дінтану негіздері» факультативтік курсын міндетті түрде оқыту үшін 9-сыныпта үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат бөлінеді. Курсты «Зайырлылық және дінтану негіздері» курсы бойынша біліктілікті жетілдіру курсынан өткен, сертификаты бар «тарих» пәнінің мұғалімдері жүргізеді.

Осы факультативтік курс сыныптың оқу журналына жазылады.

«Зайырлылық және дінтану негіздері» курсының мәні және маңызы оның қазіргі қоғам қажеттілігі мен тұрақтылығының ғылыми тұғырнамасы ретіндегі өзектілігінен, қоғам тарихы, мәдениеті мен рухани құндылығын анықтайтын бастаулардан тұрады. «Зайырлылық және дінтану негіздері» курсы жалпы орта білім жүйесіндегі әлеуметтік-гуманитарлық және қоғамтанулық білімнің құрамдас бөлігі болып табылады.

2019/2020 оқу жылында «Зайырлылық және дінтану негіздері» курсы бойынша оқу процесін ұйымдастыруда келесі оқу бағдарламасы қолданылады:

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 15 шілдедегі №281 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім беру деңгейінің 9-сыныбына арналған «Зайырлылық және дінтану негіздері» курсының оқу бағдарламасы.

Білім беру ұйымдарының жетекшілеріне осы курсты жүргізетін тарих пәні мұғалімдерінің мамандандырылуын тереңдетіп, басқа мұғалімдердің ауыстырылуына жол бермеу ұсынылады.

«Зайырлылық және дінтану негіздері» курсының оқу бағдарламасы **Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналастырылған** ([https://www.nao.kz/Білім_беруді_оқу-әдістемелік_қамтамасыз_ету/Оқу_бағдарламалары/Қолданбалы_курстар_бойынша_оқу_бағдарламалары / Зайырлылық және дінтану негіздері](https://www.nao.kz/Білім_беруді_оқу-әдістемелік_қамтамасыз_ету/Оқу_бағдарламалары/Қолданбалы_курстар_бойынша_оқу_бағдарламалары/Зайырлылық_және_дінтану_негіздері))

«Зайырлылық және дінтану негіздері» факультативтік курсын оқытудың мақсаты:

- білім алушыларды «зайырлылық» принципін құндылық, яғни мемлекет баяндылығының басты тұғыры ретінде қабылдауға, дінді зайырлы таным аясында тануға үйрету;

- діни сенім бостандығы, әлемдік және дәстүрлі діндердің, жаңа діни қозғалыстардың тарихы мен қазіргі жай-күйі, теріс пиғылды діни ағымдар мен тыйым салынған діни ұйымдар туралы білім беру;

- білім алушыларды экстремизм, терроризм және діни радикализм идеологияларын қабылдамауға үйрету, рухани-адамгершілік құндылықтар негізінде толеранттылық қасиетке тәрбиелеу және олардың гуманистік дүниетанымын қалыптастыру.

«Зайырлылық және дінтану негіздері» факультативтік курсын оқытудың міндеттері:

- 1) білім алушыларға діннің мәні, тарихы және оның қазіргі қоғамдағы рөлі жөнінде жүйелі білім беру;

- 2) зайырлылықты мемлекеттілік пен тәуелсіздіктің негізі ретінде таныта отырып, осы бағытта білім беру;

- 3) зайырлылық тұрғысынан діни сана, діни сенім, діни таным және діни тәжірибе негіздерін салыстыра білу дағдысын қалыптастыру;

- 4) діннің дүниетанымдық, мәдениеттану және адамгершілік мәнін түсіндіру;

- 5) білім алушыларды діни сенім бостандығын құрметтеуге, толеранттылыққа баулу арқылы қазіргі қоғамдағы діни ағымдарға зайырлылық принципі негізінде баға беру дағдысын қалыптастыру;

- 6) Қазақстандағы этносаралық, конфессияаралық келісімді зайырлылық нәтижесі ретінде таныта отырып, білім алушылардың бойында азаматтық мінез бен жауапкершілік қасиетті тәрбиелеу;

- 7) экстремизм, терроризм, діни радикализм секілді жаһандық жағымсыз құбылыстардың теріс идеологияларының ұлттық қауіпсіздікке, зайырлылық принципіне, қоғам тұрақтылығына төндіретін қауіп-қатерін түсіндіре отырып, зайырлы мемлекет принципіне құрмет сезімін тәрбиелеу;

- 8) құқықтық сауаттылықтың қоғам өміріндегі маңызын түсіндіру, осы тұрғыдағы білімін арттыру.

Бағдарламада берілген оқу материалын меңгеру аясында «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы», «Адам. Қоғам. Құқық», «Қазақ әдебиеті» пәндерімен және «Абайтану» курстарымен пәнаралық байланыс пен

сабақтастық принципін орнату қарастырылған.

«Зайырлылық және дінтану негіздері» курсының мазмұндық желісі

Бағдарламада дін тарихын, оның жекелеген бағыттары мен ағымдарын егжей-тегжейлі сипаттау міндеті қойылмайды, тек жалпы мәліметтер беріледі.

Бағдарламада діни нанымдар мен діндердің пайда болуы, нығаюы және дамуы бойынша тарихи шолумен қатар: Зайырлы мемлекет және дін, зайырлық этикасы негіздері, адамның рухани өмірі мен қоғамдағы діннің рөлі, діни бірлестіктер мен ағымдар, жаңа діни ағымдар мен дәстүрлі діни жүйелердің танымдық, психологиялық, тұрмыстық деңгейдегі қарама-қайшылықтар диллемасы тақырыптары қамтылған.

Білім алушылардың жоғары рухани-адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруда Әл-Фараби, Қожа Ахмет Ясауи, Абай, Ыбырай, Шәкәрім сияқты көрнекті ағартушылар мен ойшылдардың мәдени және рухани мұраларын оқыту айрықша маңызға ие.

Деструктивті ағымдардың, тыйым салынған діни ұйымдардың, бірлестіктердің белгілері мен салдарларын танып білуіне, діни экстремизм мен терроризмнің ұлттың қауіпсіздігі үшін қатерлілігін білім алушылардың ұғынуына айрықша назар аударылған.

«Қазақстан – дінаралық бейбітшілік пен келісім елі. Қазақстан Республикасының дін туралы заңнамалары. Зайырлылық – ұлттық қауіпсіздік пен мемлекеттік жүйенің іргетасы» мазмұндық желілері курстың басты жолы болуы тиіс.

Курстың мазмұнында білім алушылардың өзіндік зерттеу әрекеттерін ұйымдастыратын шығармашылық жобалар қарастырылған. Шығармашылық жобаларда, түрлі нысандағы ұйымдастырылған өздігінен жасалынған зерттеу жұмыстары барысында діндер мазмұнындағы рухани құндылықтар мен Қазақстанның дінге қатысты саясатының мәні мен мақсатын, діни бірлестіктер мен ағымдардың қызметі, мүддесі мен мақсатын ашып көрсетеді.

Курстың мазмұнын жүйелі және толық игерген жағдайда білім алушылар өмірге қажетті Қазақстан аумағындағы діндер мен діни бірлестіктердің мақсаты мен ерекшеліктері, Қазақстан Республикасының дінге қатысты саясатының мақсаты мен мәнін түсінетін мағлұматтар мен білімді меңгереді. Сонымен, жүйелі түрде игерілген білім кез келген білім алушыға Қазақстан Республикасының толыққанды азаматы ретінде рухани толысуға, өз халқының рухани мәдениетін деструктивтік, радикалды діни бірлестіктердің зиянды әрекетінен сақтану және қорғау мүмкіндіктерін қалыптастыруға мүмкіндік алады, екінші жағынан, адамның қандай дінге жататынын анықтау, діни сана-сезім, басқа діндерге көзқарас және ізгілікті қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырады.

Бұл курс білім алушылардың гуманистік дүниетанымға, жалпыадамзаттық құндылықтарға және толеранттыққа қайшы келетін ұстанымдар туралы ұғымдарын қалыптастырады.

Оқу процесін ұйымдастыруға әдістемелік нұсқаулық.

Оқу бағдарламасына сәйкес оқу процесін келесі дидактикалық принциптерге сәйкес ұйымдастыру ұсынылады: ғылыми негізділік және қолжетімділік; жүйелілік пен сабақтастық; көрнекілік және абстрактылық; зерделілік және танымдық белсенділік; білімді меңгерудің орнықтылығы; пәнаралық және пәнішілік байланыс; табиғи сәйкестілік принципі; проблемалық принципі; саралау және даралау; оқу тапсырмалары деңгейінің әртүрлілігін қамтамасыз ету.

«Зайырлылық және дінтану негіздері» факультативтік курсының оқу процесін ұйымдастыру барысында пікірталас, дөңгелек үстел, топпен талқылау, шағын жобаларды қорғау, рөлдік ойын және т.б. оқыту формаларын қолдану тиімді.

«Зайырлылық және дінтану негіздері» курсы аясында алған білімдерін бекіту мақсатында білім алушыларға қызықтыратын тақырыптары бойынша шығармашылық-жобалық жұмыстарын жасауға болады.

Жобаларды жеке және ұжыммен орындай алады. Олардың саны алған білімдерін бекіту үшін жеткілікті болуы керек.

Жобалар:

- дін мәселелері бойынша ғылыми-көпшілік басылымдар, журналдар, газет мақалаларына талдау жасау, таңдап алынған тақырыптары бойынша ауызша және жазбаша хабарлама дайындау, жағдаяттармен жұмыс жасау;
- дәстүрлі діндердің біртұтас платформалары мен жалпы тұжырымдамаларын анықтау, оларды дәлелдей білулерін қалыптастыру;
- еліміздегі және өңірлердегі діни жағдайларды сараптау;
- Қазақстандағы қасиетті жерлер туралы ақпараттық шолу дайындау;
- толеранттылық және дінаралық келісім орнаған еліміздегі зайырлылықты дәлелдейтін мысалдар дайындауды қамтуы керек.

Оқу барысында:

- мәдени-тарихи, өркениеттілік мәніндегі, дін саласындағы Қазақстанның қазіргі саясаты мен қағидаларын басшылыққа алу;
- пәнді оқыту барысында қандай да бір діни бағыттарға артықшылықтар бермеу;
- жобаларды орындау үшін қажетті жағдайлар жасау;
- ақпарат, дін, рухани құндылықтар, мәдениет саласына қатысты заңнамалар талаптарын сақтауға ерекше көңіл бөлу қажет.

«Зайырлылық және дінтану негіздері» курсы оқытуда білім алушының құбылыстарды бүтіндей тұтас қабылдауын қалыптастыру үшін білім алушының келесі пәндерді зерделеудегі пәнаралық білімін кіріктіріп қолдану ұсынылады:

«Қазақ тілі», «Орыс тілі»:

- білім алушылардың сөздік қорын зайырлылық және дін саласына қатысты терминдермен толықтыру;
- ұлттық мәдениетке және басқа халықтардың рухани - мәдени қайнар көздеріне құрмет пен ашықтыққа тәрбиелеу.

«Әдебиет»:

- дін қайраткерлерінің шығармаларын - қосымша көркем әдебиеттерді зерделеу, олардың жұмыстарын қазіргі рухани құндылықтар мен зайырлылық тұрғысынан бағалауды іске асыру;

«Тарих»:

- зайырлылық пен діндердің пайда болуы, таралуы және даму процестерін тарихи негіздеу;

- қоғамдық қатынастарға тарихи талдау жасау арқылы адам мен қоғам өмінідегі зайырлылық пен діндер рөлінің мәнін түсіну;

«География»:

- діндердің таралуының тарихи-географиялық кеңістігін дұрыс анықтау.

Білім алушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптар:

«Зайырлылық және дінтану негіздері» курсын оқу нәтижесінде білім алушылар:

- ғылыми тұрғыдан алғанда негізгі діни терминдер мен құбылыстарды;

- зайырлылық және дін ұғымдары ара-қатынасын;

- мемлекет, дін бірлестіктері және мәдениет арасындағы қарым-қатынасының мәнін;

- діндер тарихы мен діни сенім ерекшеліктерін;

- қазақ мұсылмандығының танымдық ойларын;

- «Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы» Қазақстан Республикасының Заңын;

- Әл-Фарабидің, Қожа Ахмет Ясауидің, Абайдың, Шәкәрімнің, Ыбырай Алтынсариннің мәдени-ағартушылық рухани мұраларын;

- республикадағы мемлекет, мәдениет және діни бірлестіктер арасындағы қарым-қатынастың жайын;

- Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың конфессияаралық келісімін, елдегі және халықаралық деңгейдегі тұрақтылықты сақтау, елдегі және халықаралық қауымдастықтағы адамдардың шынайы діни сенімдеріне деген сыйластықты көрсету саясатын;

- экстремистік, террористік, теріс сипаттағы ұйымдардың ерекшеліктерін, қауіптілігін біледі.

Сонымен бірге білім алушылар :

- зайырлық, діни сана-сезім, діни сенім, діни тәжірибе, діни ой-сана ұғымдарының ара жігін ажырату,

- экстремистік, террористік сипаттағы діни топтар мен ағымдар идеологиясы мен практикасына қарсы тұра білу иммунитетін қалыптастыру;

- діни, рухани маңызды мәселелер бойынша әртүрлі ой-талқы жасау, пікір-таластыра білу, осы саладағы маңызды оқиғалар мен құбылыстар, тұлғалар туралы мәліметтерді сауатты жеткізе білу;

- өз бетімен зайырлық және діни шығармалар туралы қажетті ақпараттық деректер нұсқасында тауып және оларды сараптай отырып

қолдана біледі.

Оқыту барысында мұғалім білім алушының бойында экстремистік, террористік діни топтар және ағымдар идеологиясы мен тәжірибелеріне қарсы имунитет қалыптастыруға қол жеткізуі тиіс.

5 ШАҒЫН ЖИНАҚТЫ МЕКТЕПТЕРДЕ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Шағын жинақты мектептерде білім беру қызметін ұйымдастыруда «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы, Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты, «Жалпы білім беру ұйымдарының (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) түрлері бойынша қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 17 қыркүйектегі №375 бұйрығы (3-қосымша) (бұдан әрі – Үлгілік қағида) басшылыққа алынады.

«Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы шағын жинақты мектепті білім алушылар контингенті шағын, біріктірілген сынып жиынтықтары және оқыту сабақтарын ұйымдастырудың арнайы формасы бар жалпы білім беретін мектеп ретінде анықтайды.

Шағын жинақталған мектептер мен тірек мектептердің (ресурстық орталық) қызметі жалпы білім беру ұйымдарының (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) түрлері бойынша қызметтің Үлгілік қағидаларға сәйкес және мектеп жарғысымен жүзеге асырылады.

«Жалпы білім беру ұйымдарының (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) түрлері бойынша қызметінің Үлгілік қағидаларына сәйкес, шағын жинақты мектепте:

ШЖМ-да жекелеген пәндерді оқыту кезінде және сыныпта 10-16 білім алушы болған жағдайда кіші топтарға бөлуге жол беріледі;

Сыныптарды бір сынып-кешенге қосу және біріктіру жағдайында әртүрлі жастағы білім алушылардың саны 10 адамнан аспауы тиіс;

ШЖМ-дағы сыныптардың толымдығына 3-10 және одан да көп адамға дейін рұқсат беріледі;

Үш немесе төрт сынып біріктірілген жағдайда оқу сабақтарын ұйымдастырудың өзгермелі кестесі қолданылады.

ҚР БҒМ 2018 жылғы 12 наурыздағы № 91 бұйрығына сәйкес оқытуды ұйымдастыру шарттары бойынша білім беру ұйымы қызметінің үлгілік қағидаларының 13-тармағы жаңа редакцияда жазылсын: «Әртүрлі жастағы оқыту әдістемелерін қолдану кезінде сыныптарды біріктіруге жол беріледі».

Сондықтан сыныптарды біріктірудің тиімді нұсқаларын мектеп анықтайды. Мектептің әдістемелік бірлестігінің отырысында және педагогикалық кеңесінде комплектация саны мен ондағы балалар контингентінің толымдылығына байланысты сыныптарды біріктіру жолдарын талқылау ұсынылады.

ШЖМ педагогтың кәсіби жұмысында келесі дағдылар міндетті:

білім алушылардың оқу, жобалау, зерттеу және басқа да қызметін ұйымдастырудың педагогикалық негізделген түрлерін, әдістері мен тәсілдерін қолдану;

оқытудың заманауи техникалық құралдарын және білім беру технологияларын (оның ішінде қажет болған жағдайда ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, электрондық білім беру және ақпараттық

ресурстар және т. б.) бейімделген білім беру бағдарламалары бойынша, біріктірілген сыныптарды есепке ала отырып, педагогикалық процестің ерекшеліктеріне қарай қолдану.

Қазіргі жағдайда жаңартылған білім беру мазмұны шағын жинақты мектеп педагогтері біріктірілген сыныптардағы сабақта бағдарламалық материалдың өзіндік жұмысының шекті жол берілетін ұзақтығын өз бетінше анықтайды. Біріктірілген сыныптардағы оқу ерекшелігі үнемі өз бетінше жұмыс істеуге негізделген. Сондықтан жаңартылған білім беру мазмұны аясында ұсынылатын стратегиялар, оқыту әдістері мен технологиялары ШЖМ жағдайында жұмыс істеу үшін де қолайлы. Алайда, барлық стратегиялар білім алушылар саны аз сыныптарда, сынып-кешендерде қолданылмайды. Бұл жағдайда педагогпен шығармашылық тәсілге баса назар аудару қажет. Егер сабақта жұмыс түрлері бұрынғы болса, онда олардың мазмұны өзгереді. Осылайша, өз бетінше білімді проблемалық тапсырмалар, бағдарламалау, зерттеу элементтері бар шығармашылық есептер арқылы алуға болады. Сабақта жаңа материалды бекітуді әртүрлі жаднамалар, алгоритмдер, схемалар мен кестелер, презентациялар және т. б. қолдану арқылы жүргізу қажет. Қайталау кезінде нұсқауларды, үлгілерді, организаторларды және т. б. пайдалануға болады. Сонымен қатар, жаңартылған білім мазмұны аясында оқудан өткен мұғалім арсеналында жұптар мен шағын топтарда жұмысты ұйымдастыру үшін белсенді әдістердің әртүрлі түрлері бар.

ШЖМ-да жаңартылған білім беру бағдарламалары бойынша оқытуды ұйымдастыру мәселесі өзекті болып табылады және біріктірілген сыныптардың жағдайларына бейімделу мәселесін шешу бағытында арнайы әзірлемелерді талап етеді.

Оқу бағдарламаларын бейімдеу үшін жаңартылған білім беру мазмұнындағы 5-8 сыныптардың негізгі пәндері бойынша оқу бағдарламаларын оқытудың тақырыптары мен мақсаттарына салыстырмалы талдау жүргізілді. Негізгі орта мектеп деңгейінде ШЖМ біріктірілген сыныптары үшін біріпәндік және біртақырыптық сабақтарды өткізуде оқытудың тақырыптары мен мақсаттарын біріктіруге мүмкіндіктер анықталды.

Салыстырмалы талдаулар 5 пен 6-сыныптағы жаңартылған бағдарламаларда оқыту мақсаттарының сәйкес келмеуі 50% -ды құрайтынын көрсетті. Әсіресе, тақырыптарда, оқыту мақсаттарында, мазмұнында айырмашылық байқалады: 5-сынып «Қиял әлемі» және 6-сынып «Қазақстанның көрнекті тұлғалары»; «Кәсіптер әлемі» (5-сынып) – «Жаңа жылды тойлау дәстүрі» (6-сынып).

Сонымен қатар ұзақ мерзімді жоспарда «Тірі организмдер: өсімдіктер» 5-сынып және «Тірі организмдер: жануарлар» 6-сынып тақырыптарын біріктіру мақсатында «Спорт және диета» және «Тірі организмдер мен жануарлар» 6-сынып тарауларын ауыстыруға ұсынылды.

Қалған 5 және 6-сынып бөлімдерінде біріктіретін тақырыптар оңай көрінеді.

Оқу мақсаттарындағы айырмашылық проблемасын өз бетінше жұмыс істеу стратегияларын қолдануды шешуге мүмкіндік береді: топтарда, жұптарда жұмыс істеу, «белгімен оқу», сызба немесе ұсынылған көрсеткіш бойынша жұмыс істеу және т. б.

5-сыныпта математика және 7-сыныпта алгебра, геометрия бойынша жаңартылған білім беру мазмұнының оқу бағдарламасын талдау ШЖМ жағдайында ұзақ мерзімді жоспар құру кезінде кейбір тақырыптарды біріктіруге мүмкіндік береді.

Мысалы, «Дәреже» тақырыбы бойынша сабақтарды біріктіруге болады, өйткені 5-сынып бастауыш сынып математика курсынан базалық білімі бар.

7-сыныпта «Алгебралық бөлшектер» тақырыбын оқу үшін «қарапайым бөлшектер» тақырыбы бойынша 5-сынып материалын қайталау және жүйелеу ұсынылады. Осы біріктіру нұсқасын орта мерзімді жоспарды жасаудың тірек нұсқасы түрін пайдалану ұсынылады.

Тақырыптарда айырмашылықтар бар болғандықтан, бағдарламаның тұтастығы мен қисындылығын сақтау үшін сабақтардың негізгі бөлігін саралап өткізу, қайталау және қорыту сияқты бөлімдерді біріктіру үшін мақсатты болып табылады. Сонымен, 4-тоқсанда 5-сынып «Статистикалық деректерді дөңгелек диаграмма түрінде ұсыну» (7) орталық бұрыш тақырыбымен, сондай-ақ құрылымға арналған есептерді біріктіруге болады. Одан басқа, 4-тоқсанның соңында өткен материалды қайталау кезінде «НОД және НОК» (5-сынып), «Дәреже қасиеті» (7-сынып), Қарапайым бөлшектермен әрекеттер» бөлімін 7-сыныпта «Алгебралық бөлшектер» бөлімін қайталай отырып 4-сыныпта, сондай-ақ 5, 7-сыныптарда «Теңдеулер көмегімен мәтіндік есептерді шешуді» қайталауға болады, екі сыныпта да кейбір геометриялық фигуралардың түрлерін, белгілерін және қасиеттерін қайталаған дұрыс.

7-8 сыныптарда «Физика» пәні бойынша бағдарламалық материалдарды талдау 68 сағаттың 7 тақырыптағы мақсатына сәйкес келетінін көрсетеді.

Оқу ұзақтығын тиімді пайдалану мақсатында 6 практикалық және 4 бақылау жұмыстарын біріктіру ұсынылады. «Физика» пәні бойынша бағдарламалық материалдан 17 сағат (25 %) бір күндік сабақ ретінде өткізуге болады. Келесі тақырыптар бойынша біртақырыптық сабақтарды жоспарлау ұсынылады: «Өлшеу және есептеу дәлдігі». «Үлкен және кіші сандарды жазу» және «Тізбек учаскесіндегі кернеуге ток күшінің тәуелділігін зерттеу», «Шағын денелердің өлшемдерін анықтау». «Физикалық шамаларды өлшеу» және «Әртүрлі температурадағы суды араластыру кезіндегі жылу мөлшерін салыстыру», «Қатты денелердің, Сұйықтықтар мен газдардың молекулалық құрылысы» және «Жылу қозғалысы, броун қозғалысы, диффузиясы», «Қатты денелердің қысымы» және «Температура, оны өлшеу тәсілдері, температуралық шкалдар», «Сұйықтықтар мен газдардағы қысым, Паскаль заңы» және «Қатты денелерді балқыту және кристалдау, балқыту температурасы, балқытудың меншікті жылуы», «Механикалық жұмыс». «Қуаты» және «электр тогының жұмысы және қуаты».

7 және 8 - сыныптардағы (51 сағат - (75%) бағдарламаларда сәйкес келмейтін тақырыптар, бір тақырыптық сабақтың жоспарын әзірлеу мүмкіндігі жоқ, белгілі бір әдістемені таңдаумен біріктірілген сыныптарды бір тақырыптық әдісін қолдану ұсынылады. Оқытудың сараланған әдістерінен басқа, сәйкес емес тақырыптарды оқу кезінде сабақтың әр түрлі кезеңдерінде екі сынып үшін бірыңғай педагогикалық тәсілдерді қолдануға болады. Бұл біріктірілген сыныптарда оқу үдерісін ұйымдастыру міндетін шешетін мүмкіндіктердің бірі.

Әртүрлі жастағы сыныптардағы оқу үдерісін прагнизациялау әдістерін таңдауда педогогтер зерттеу мен жобалық жұмыстарға ерекше назар аудару керек. ШЖМ-да оқу үдерісін тиімді ұйымдастырудың үлкен мүмкіндіктері бар, бұл осындай мектептердегі білім беру үдерісінің ерекшеліктеріне байланысты. Бір жағынан, мұғалім білім алушылардың тұрақты құрамымен және белгіленген кесте бойынша сабақ жүргізеді. Екінші жағынан, сынып-әртүрлі жастағы білім алушылар және бір сабақта бірнеше пәндер оқытылады.

ШЖМ білім алушыларын оқытудағы зерттеу мен жобалық жұмыс технологиясына жүгінгенде педагогке келесі маңызды сәттерді ескеру қажет:

Білім алушылар қажетті базалық білімі және оларға табысты жұмыс үшін қажетті техникалары болуы тиіс.

Білім алушылар олардан күтілетінін нақты түсінуі тиіс.

Ең басым көпшілігі барлығы емес, білім алушылар тапсырманы дұрыс орындауға қабілетті болуы тиіс.

Білім алушылардың жұмысы қауіпсіз болуы тиіс:

педагогтың бақылауынсыз ықтимал қауіпті құралдарды, сондай-ақ жарамсыз құралдарды пайдалануға қатаң тыйым салынады; білім алушыларға өзінің зерттеу мен жобалау жұмысында өмірі мен денсаулығы үшін қауіпті заттарды пайдалануға, ықтимал қауіпті жануарлар мен өсімдіктермен (улы, агрессивті, инфекция жұқтырған және т.б.) байланысуға тыйым салынады.

ШЖМ оқу процесін тиімді ұйымдастыру мәселелері бойынша педагогтарға әдістемелік қолдау ретінде Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА әзірлеген және сайтта қолжетімді әдістемелік материалдар көрсетіледі www.nao.kz.

ШЖМ жағдайында ЖМБ пәндерін тереңдетіп оқыту бойынша әдістемелік ұсынымдар;

ШЖМ жағдайында ҚГБ пәндерін тереңдетіп оқыту бойынша әдістемелік ұсынымдар;

шекара аймағындағы ШЖМ-де оқу процесін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар;

тірек мектебінің базасында ШЖМ үшін қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар;

ШЖМ педагогтерінің АКТ құзыреттілігін арттыру бойынша әдістемелік ұсынымдар;

Магниттік мектептегі білім алушыларға сессияаралық кезеңде оқытуды

ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар;

ШЖМ үш тілде оқытуды дамыту жағдайында сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар;

ШЖМ біріктірілген сыныптары үшін жаңартылған білім мазмұнының оқу бағдарламаларын бейімдеу бойынша әдістемелік ұсынымдар (5-8 сыныптар);

ШЖМ жағдайында бейіндік-бағдарлы оқыту бойынша әдістемелік ұсынымдар;

ШЖМ білім алушыларының жобалық-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар.

ШЖМ заманауи педагогының арсеналы жаңартылған білім беру мазмұнымен анықталатын оқытудың инновациялық технологиялары, нысандары, әдістері мен әдістемелерімен ұсынылған.

Бұл әртүрлі деңгейдегі сыныптарда оқу үдерісін тиімді ұйымдастыру оқу бағдарламаларының бейімделуіне ықпал етеді.

Республиканың шағын жинақты мектептерін қолдауда тірек-мектептер (ресурстық орталықтар) маңызды рөл атқарады. Қазіргі уақытта ШЖМ-ны қолдау 594 магнитті ШЖМ бекітілген ЖОМ базасында 181 ресурстық орталықтармен жүзеге асырылады.

Тірек мектептердің (ресурстық орталықтардың) міндеті – ШЖМ білім алушыларының сапалы білімге тең қол жеткізуін құру, колледждермен, кәсіпорындармен бірлесіп бейіналды және бейіндік оқытуды жүзеге асыру, ШЖМ білім алушыларының инновациялық қызметін дамыту, олардың сапалы жаңа деңгейге шығуы үшін ауылдық мектептерді қосымша біліммен қамтуды кеңейту. Білім беру желісін құру (білім беру ресурстарын біріктіру) ШЖМ білім алушыларына қажет болған жағдайда тірек-мектептердің немесе қосымша білім беру ұйымдарының білім беру қызметтерін пайдалануға мүмкіндік береді, бұл олардың мүдделері мен танымдық қажеттіліктерін барынша толық жүзеге асыруды қамтамасыз етеді.

Тірек мектебі құрамына мектеп, балабақша, қосымша білім беру орталығы кіретін білім беру кешені бола отырып, шағын жинақты мектептермен, кәсіптік лицейлермен өзара әрекеттесу негізінде ауылдық жерлердің барлық балаларын оқытуды, тәрбиелеуді және дамытуды ұйымдастырады.

ТМ (РО) білім беру кешенінің функциялары:

- мектептерге материалдық қолдау көрсету үшін қосымша бюджеттен тыс қаражаттар мен басқа да ресурстарды тарту;

- жергілікті тұрғындарды тәрбиелеу мен оқыту әрекеттерін ұйымдастыру үшін мектептің қолда бар ресурстарын (жабдықтары, бөлмелері, аумағын) тиімді пайдалану;

- білім беру кешеніне кіретін білім беру ұйымдарының педагогтарының үздіксіз кәсіби тұрғыда дамуын қамтамасыз ететін әдістемелік жұмысты жүзеге асыру;

- ресурстық орталықтың барлық балаларына (сессия кезінде медициналық тексеру, психологтермен жұмыс жүргізіледі; сессияаралық

кезеңде тірек мектебінің мамандары шағын жинақты мектептерге барады) қызмет көрсету;

- оқу зертханалары мен шеберханаларының жұмыс істеуі, білім алушыларға кәсіби бағыт беру және шығармашылығын дамыту;

- қашықтықтан оқыту технологиясын пайдалана отырып, балаларды мектепке дейінгі біліммен қамтамасыз ету;

- дамыту және демалыс орталығы арқылы (сессиялар уақытында қызығушылық бойынша үйірмелер жұмыс істейді; сессияаралық кезеңде тірек мектебінің мамандары білім алушылармен қашықтықтан байланыста болады және шағын жинақты мектептерге барады) қосымша білім беру қызметтерін көрсету;

- білім беру үдерісін жоспарлау:

- 1) бірыңғай оқу жоспарын жасау, мұнда вариативті бөлігіне ерекше назар аударылады;

- 2) тірек мектебінде де, шағын жинақты мектептерде де жұмыс істейтін пән мұғалімдерінің басшылығымен оқу жоспарының вариативті бөлігінің бағдарламаларын әзірлеу және жүзеге асыру;

- 3) білім алушылардың таңдау бойынша курстарды меңгеруі үшін дидактикалық оқу материалын құрастыру;

- 4) бірыңғай күнтізбелік-тақырыптық жоспарларын жасау;

- 5) білім алушылардың қабілеттері мен бейімділігін диагностикалау негізінде жеке жоспарлар құру;

- білім беру процесін ұйымдастыру:

- 1) оқытудың практикалық бағыттылығына қарай оқу сессияларын өткізу;

- 2) курсаралық кезеңде шағын жинақты мектептердің білім алушыларын қашықтықтан оқыту және ұстаздарын әдістемелік қолдау.

Тірек мектебі (ресурстық орталық) жұмысының тәртібіне сәйкес РО-ға бекітілген барлық магниттік шағын жинақты мектептер үшін өңірлік бірыңғай оқу жоспары әзірленеді. ШЖМ және тірек-мектебінің (Ресурстық орталықтың) жылдық оқу-тәрбие жоспары үйлестіру кеңесінің отырысында бекітіледі, ауданның (қаланың) білім бөлімімен келісіледі, білім беру ұйымдарының басшыларымен бекітіледі.

Бірыңғай оқу жоспары – жоспардың жалпы мазмұны, яғни ТМ (РО) - мен қамтылған барлық мектептер үшін базалық және кәсіптік пәндер, элективтік курстар және таңдау курстары бірдей.

Қарағанды облысының ресурстық орталықтың бірыңғай оқу жоспарын үлгі ретінде ұсынамыз, онда 4 модуль қарастырылған, олардың әрқайсысы мемлекеттік стандарттар аясынан аспайтын сағаттар санын қамтиды. Әрбір модуль теориялық (Т) және практикалық (П) әрекеттер сағаттарын қамтиды.

Модульдердің құрылымы мен мазмұны:

I модуль. Үлгілік оқу жоспарының инварианттық бөлігінің пәндері.

Мақсаты: үлгілік оқу жоспарының инварианттық бөлігінің білім мазмұнын меңгеру арқылы пәндік құзыреттіліктерді қалыптастыру.

Әрбір пәннің бөлімдері мен тақырыптары енгізіледі.

Зерттеу жұмыстары элементтерін қолдана отырып дәстүрлі оқыту.
Бағалау жүйесі бойынша жүзеге асырылады.

II модуль. Бейіндік пәндер

Мақсаты: білім алушылардың бейіндік пәндер бойынша білімдерін тереңдететін практикалық, зерттеу жұмыстарын орындауы арқылы қоғамдық-гуманитарлық немесе жаратылыстану-математикалық бағыттағы бейіндік пәндері мазмұнының міндетті деңгейін меңгеруін қамтамасыз ету.

Білім алушылардың білімін тереңдетуі мен игеруіне, соның ішінде оның практикалық дағдыларын дамытуға әсер ететін білім беру бағдарламаларын жүзеге асыру түрлері:

- Интерактивті оқыту: семинар-тренинг, жобалау, қашықтықтан оқыту.
- Бағалау бес балдық жүйе бойынша бағаланады.
- Өзін-өзі бағалау (портфолио).

III-модуль. Элективті курстар.

Мақсаты: білім алушының жеке-жеке тұлғалық дамуы сипатын анықтау арқылы, бейіналды дамуын қамтамасыз ету.

Білім алушылардың білімін тереңдетуі мен игеруіне, соның ішінде оның практикалық дағдыларын дамытуға әсер ететін білім беру бағдарламаларын жүзеге асыру түрлері:

- Интерактивті оқыту: семинар-тренинг, жобалау, қашықтықтан оқыту.
- Рейтингітік бағалау, жобаны қорғау. Портфолионың (оқу-баспа жұмысының) презентациясы.

IV-модуль. Таңдау бойынша курстар.

Мақсаты: білім алушылардың білім алудағы мүдделерін қанағаттандыруға және бейіндік пәндердің мазмұнын одан әрі игеруге бағытталған тұлғалық бағдарламалау арқылы білім алушылардың өзін-өзі дамытуын қамтамасыз ету.

Білім алушылардың білімін тереңдетуі мен игеруіне, соның ішінде оның практикалық дағдыларын дамытуға әсер ететін білім беру бағдарламаларын жүзеге асыру түрлері:

- Интерактивті оқыту: семинар-тренинг, жобалау, қашықтықтан оқыту, өздігінен білім алуды ұйымдастыру.
- Рейтингітік бағалау – Портфолио (реферат, жоба, эссе, шығарма және т. б.).
- Бейінді оқытудың бағыттары бойынша модульдерді сессиялық және сессияаралық кезеңдерге бөлу. Бөлу жоспарының үлгісі 2-кестеде көрсетілген.

76-кесте. Модульдерді сессиялық және сессияаралық кезеңдерге бөлудің үлгілік жоспары

Кезеңдер	Модульдердің құрылымы	Мазмұны
Сессия аралық кезең (1-тоқсан)	I модуль. Үлгілік оқу жоспарының инварианттық бөлігінің пәндері. II модуль. Бейіндік пәндер.	Электрондық оқыту негізінде әрбір бейіндік пәннің бөлімдері мен тақырыптары бойынша білім алушылардың білімін тереңдету

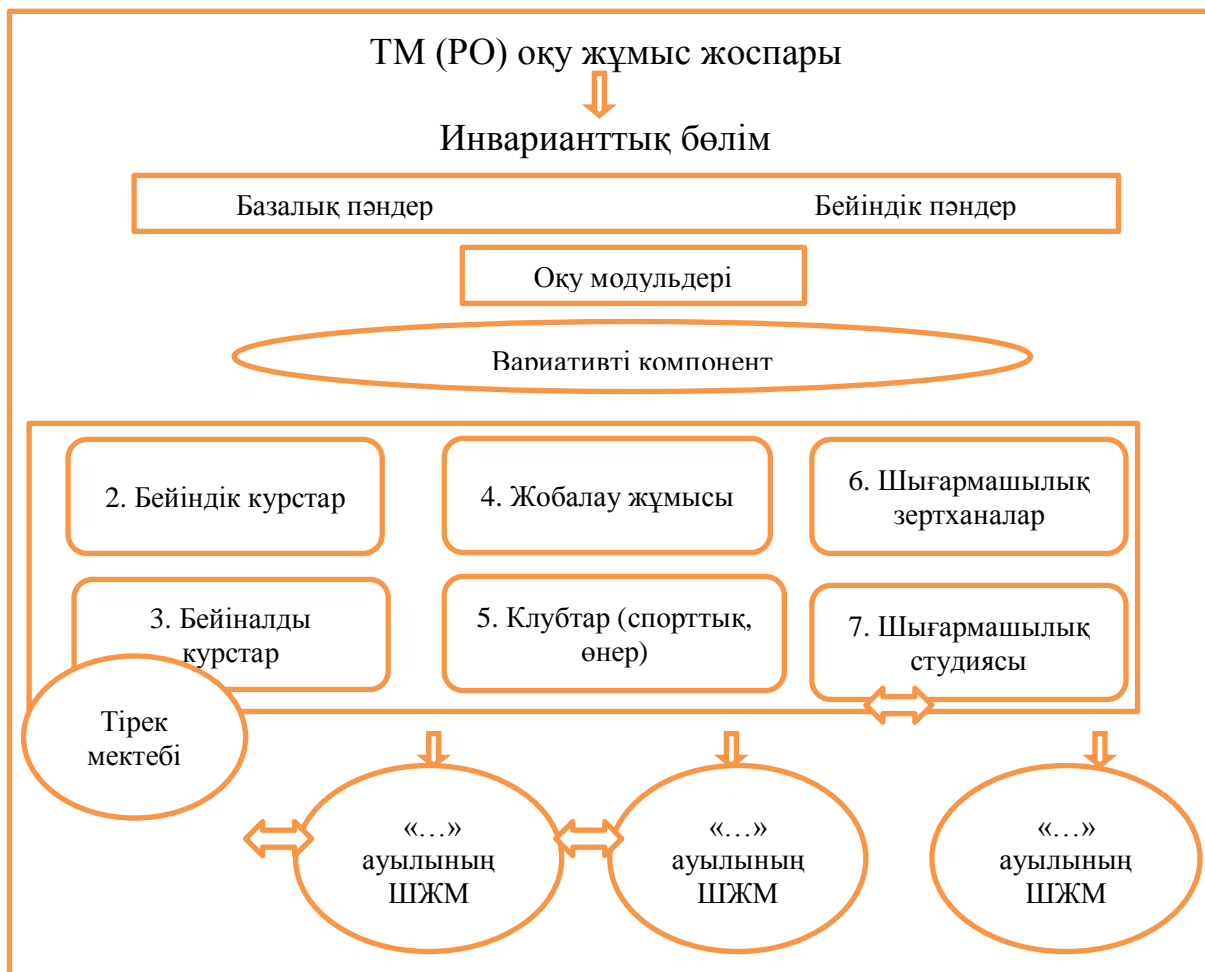
	III-модуль. Элективті курстар. IV-модуль. Таңдау бойынша курстар.	және көлемін ұлғайту. Білім алушының қалауы бойынша курсты таңдау, курсты бекіту, зерттеу жолдарын қарастыру, курстың I модулін кеңейту, тьютордың жетекшілік етуімен жобаның тақырыбын анықтау.
1 сессия. Қыркүйек-қазан	II модуль. Бейіндік пәндер. III-модуль. Элективті курстар. IV-модуль. Таңдау бойынша курстар.	Практикалық, зертханалық, зерттеу-шығармашылық тапсырмаларды орындау. I тоқсанның жобалау жұмысын зерттеуді жүзеге асыру.
Сессия аралық кезең (II-тоқсан)	I модуль. Үлгілік оқу жоспарының инварианттық бөлігінің пәндері. II модуль. Бейіндік пәндер. III-модуль. Элективті курстар. IV-модуль. Таңдау бойынша курстар.	Электрондық оқыту негізінде әрбір пәннің бөлімдері мен тақырыптарын игеру арқылы, бейіндік пәндер бойынша білім алушылардың білімін тереңдету және көлемін ұлғайту. Білім алушылардың білімін тереңдетуі мен игеруіне, соның ішінде оның практикалық дағдыларын дамытуға әсер ететін білім беру бағдарламаларын жүзеге асыру түрлері: - I тоқсанның жобалау жұмысын зерттеудің дербес маршруттық парақтары, ұсыныстар бойынша әрекет ету; - білім алушының күнделігін жүргізу; - жұмыс портфолиосын жинау; - білім алушының іс-әрекеттерін (түзету, кеңес беру) талдау.
2-сессия. Қараша-желтоқсан	II модуль. Бейіндік пәндер. III-модуль. Элективті курстар. IV-модуль. Таңдау бойынша курстар.	Білім алушылардың білімін тереңдетуі мен игеруіне, соның ішінде оның практикалық дағдыларын дамытуға әсер ететін білім беру бағдарламаларын жүзеге асыру түрлері: - зертханаларда практикалық, зертханалық, зерттеу-шығармашылық тапсырмаларды орындау; - II тоқсанның жобалау жұмысын зерттеуді жүзеге асыру; - білім алушының портфолиосын бағалау.

ТМ (РО)-ға арналған бірыңғай оқу жоспарының мысалы 2-кестеде келтірілген.

77-кесте. ТМ (РО)-ға арналған бірыңғай оқу жоспарының үлгісі

№	Білім беру салалары	Жылдық жүктеме	ШЖМ		Тірек мектебі (РО)	
	Инвариантты компонент (Базалық және бейіндік пәндер)					
	Вариативті компонент (Бейіндік пәндер, Элективті курстар, таңдау бойынша курстар)					

Төмендегі суретте ТМ (РО) оқу жұмыс жоспарының құрылымы келтірілген.

ТМ (РО)-да білім беру үдерісі бүкіл оқу жылы бойы бірыңғай оқу жоспары негізінде жүзеге асырылады, дайындық деңгейіне қарамастан барлық білім алушылар контингентін қамтиды және 3 сессияны (бағыт беруші, оқу, қорытынды), сондай-ақ сессияаралық кезеңді қамтиды.

8-9 сыныптарда бейіналды даярлық, ал 10-11 сыныптарда бейінді оқыту жүзеге асырылуына байланысты, ресурстық орталықта осы жоғары сынып білім алушыларын оқытуды ұйымдастыру орынды. Ресурстық орталықта оқу үдерісі аймақтардың мүмкіндіктерін ескере отырып, магниттік мектептердің 8-11 сынып білім алушылары үшін сессиялық түрде ұйымдастырылады. Сессия кезеңінде білім алушыларды тасымалдай отырып, тірек мектебінің оқу зертханалары мен шеберханаларында практикалық оқу іс-әрекеті ұйымдастырылады. Сессия кезеңінде сабақ оқу тоқсанында (дұрысы соңғының алдындағы) 1 апта бойы өткізіледі. Сессияаралық кезеңде білім алушылардың оқу-танымдық іс-әрекеті тірек мектебінің пән мұғалімдерінің қашықтықтан қолдауымен шағын жинақты мектептерде өткізіледі, on-line режимінде интерактивті сабақтар жүргізіледі.

Электронды, оның ішінде қашықтықтан оқытуды пайдалану ТМ (РО)-ның оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыру ерекшеліктерінің бірі болып табылады. Тірек мектебінің білім беру жүйесі аймақтың өзгешелігін, мұқтаждығын және білім алушылар мен олардың ата-аналарының сұранысын

ескере отырып, педагогикалық қызметке бірыңғай талаптардың болуы, күтілетін нәтижелердің, бірыңғай мақсаттардың болуын көздейді. Сонымен қатар мұндай жүйе ауылдық ШЖМ ұстаздарына, білім алушыларды функционалдық сауаттылығы мен әлеуметтендіруге бағытталған құзырлық білім беру парадигмасындағы кәсіпті әрекеттер нәтижелеріне қайта бағытталуына көмектеседі.

Білім алушылар жылына үш рет тірек мектебіне сессияға барып отырады, ол уақытта олар базалық пәндер бойынша оқудағы қиындықтарды еңсеруде білікті әдістемелік көмек алып, кәсіп аясында практикалық дағдыларын меңгереді, медициналық тексеруден өтеді, бұл ретте олар үшін жалпы ақпараттық-мәдени орта едәуір ұлғаяды. Білім алушылардың оқудағы қиындықтары анықталып, технологиялық карталар жасалады, оның негізінде қиындықтарды жою бойынша түзеу жұмысын жүргізу мақсатында оқытудың жеке бағыттары әзірленеді. Сессияға келген білім алушылар қалыпты жағдайларда тұратын орын, төрт мезгіл тамақпен қамтамасыз етіледі, олар үшін қорғаныс-спорттық, сауықтыру, көркемдік-эстетикалық және интеллектуалдық сипаттағы дамыту сабақтары ұйымдастырылады.

Бағыт беруші сессия ТМ (РО)-ның бірлескен отырысында жасалған оқу үдерісі кестесіне сәйкес тірек мектебінің базасында оқу жылының басында өткізіледі.

Бағыт беруші сессия басталғанға дейін ТМ (РО)-да кірістіру тестілеуі өткізіледі, ол білім алушылардың пәндік құзыреттері деңгейін анықтауға мүмкіндік береді.

Білім алушыларды әлеуметтендіру деңгейіне мониторинг жүргізу үшін сессияның басында және сессия соңында жеті критерий бойынша диагностикалау жүргізіледі.

Тәрбиеленушілерге қазіргі кезде және одан әрі өз бетінше өмір сүруіне қажетті ең маңызды біліктіліктер, критерийлер бола алады. Критерийлер: салауатты өмір салты (СӨС) дағдыларының қалыптасуы, әлеуметтік бейімделу, коммуникативтік дағдылардың қалыптасуы, оқуға ынталандыру, әлеуметтік белсенділік, әлеуметтік бейімделу дағдыларының қалыптасуы, адамгершілік нормалары мен ережелерін игеру деңгейі (10-кесте).

78-кесте. Сессияның басындағы «__» сынып білім алушыларын әлеуметтендіру деңгейінің мониторингі нәтижелері

Білім алушының Т.А.Ә	СӨС дағдыларының қалыптасуы	Әлеуметтік бейімделуі (режимді орындауы)	Коммуникативтік дағдылары (тілдік мәдениеті)	Оқуға ынталануы (өздігінен дайында- луы)	Әлеуметтік белсенділігі (бос уақытын ұйымдас- тыруы)	Өзіне-өзі қызмет көрсету дағды- лары	Адамгершілік нормала- ры мен ережелерін игеру деңгейі

Әртүрлі әлеуметтік (мектеп және отбасылық) орталардағы күнделікті

өмірде білім алушының мінез-құлықындағы өзгерістерді талдау бағалаудың негізі болғандықтан, талдау нәтижелері барлық мұғалімдерге ыңғайлы және түсінікті түрде беріліп отыр.

Бағалаудың жеке тұлғалық жетістіктерінің нәтижелері білім алушының жеке даму картасын (бақылау күнделігіне) жазылады, ол білім алушының тұтастай даму динамикасының толық көрінісін беріп қана қоймай, жекелеген өмірлік құзыреттеріндегі өзгерістердің болуы немесе болмауын қадағалауға мүмкіндік береді.

ТМ (РО)-ға оқуға алғаш рет келген білім алушылармен бағыт беруші сессиясында ұжымда жағымды атмосфера құруға арналған сабақтар өткізіледі, олар білім алушыларға біршама еркіндік береді және олар нені үйренгілері келетініне баса назар аударуға мүмкіндік береді. Бұл кезеңде РО білім алушыларға қиындыққа ұшырамауға көмектесу қажет, осылайша жақсы және тиімді жұмыс істеуге болатын білім алушылар тобын құруға бірінші қадам жасалады. Білім алушылар ТМ (РО)-да болған уақыттарында жаңа оқыту жағдайларына тез және оңай үйреніп кетеді, басқа білім алушылармен танысады, білім алады және бір-біріне көмектеседі.

Бағыт беруші сессия барысында кірістіру тестілеудің нәтижелері ескеріледі және сессия кезеңінде жұмыстар білім алушының біліміндегі проблемаларды жою үшін құрылады. Оқу сабақтары цикло-модульдік түрде өткізіледі, өйткені ол магниттік мектептердің білім алушыларына жаңа жағдайға психологиялық тұрғыда бейімделуге мүмкіндік беріп, ұжымдық істер дәстүрлер қалыптастырады, топ ішінде пікірталас, топта жұмыс істеу тәсіліне таңдау процедурасын үйретеді. Топтап блокпен өткізу сабақтарды ұйымдастыру мен жоспарлауына шағын топтарды қосу білім алушылардың оқуда дербестігін қалыптастырады. Сабақтың әрбір блогынан кейін мұғалім 12 параметр (Н.П.Капустиннің әдістемесі) бойынша әрбір білім алушының білімділік дәрежесін анықтайды. Мониторингтік топ әрбір білім алушының сессия кезеңіндегі білімділік дәрежесінің динамикасының диаграммасын жасайды. Білім алушылардың оқудағы қиындықтар туғызатын тұстары анықталады және технологиялық карталар жасалады, онда осы қиындықтарды жою бойынша ұсыныстар беріледі. Педагог-тьюторлар әрбір білім алушыға оқытудың жеке бағыттарын жасайды және сессияаралық кезеңде сол бойынша жұмыс ұйымдастырады.

Магниттік мектептердің білім алушылары тірек мектебі-ресурстық орталықтың өз жастарына сәйкес сыныптарына бөлінеді немесе осы білім алушылар категориясына бөлек өз алдына сыныптар ұйымдастырылады. Интернат болмаған жағдайда магниттік мектептердің білім алушыларын сабаққа күнделікті тасымалдау ұйымдастырылады, интернат болған жағдайда оларға өз бетімен дайындалуы және демалуы үшін жағдай жасалады, тамақтану ұйымдастырылады. Сессиялар әрбір параллель үшін бөлек өткізілуі мүмкін.

Оқу үдерісін ұйымдастыру үшін оқу-тақырыптық жоспарлауды қайта қарап, ТМ (РО) мен магниттік мектептердің күнтізбелік-тақырыптық жоспарларын толық сәйкес келетіндей етіп үйлестіру керек.

Бағыт беру сессиясында педагогтің қызметі білім алушылардың пәндерді игеруге дайындық деңгейлерін анықтау, білім алушылардың оқу, коммуникациялық қиындықтарын айқындау, оқытудың жеке бағытын анықтау, сессияаралық кезеңде ұсыныстар жасау.

Қаңтар айында өткізілетін оқу сессиясы білім алушылардың оқытылатын пәндер бойынша практикалық бағыттылығын тереңдетуді көздейді. Химия, физика бойынша зертханалық және практикалық жұмыстардың практикумы, математикадан практикумдар жүргізіледі. Оқу сабақтарын тірек мектебінің мұғалімдері жүргізеді. Білім алушылар ТМ (РО)-ның компьютерлік орталығында электрондық тасымалдаушылардағы оқу ақпараттарымен жұмыс істеуге бейімделеді. Сессияның нәтижелері бойынша білім алушылардың білімділік дәрежесі шығарылып, сессияаралық кезеңде оқудағы қиындық тұстарын жою бойынша жеке ұсыныстар беріледі.

Оқу жылының соңында өткізілетін қорытынды сессия кезеңінде оқытудың жеке бағыттарының қорытындысы шығарылып, базалық пәндер мен таңдау пәндері бойынша курстық түйінді проблемалар анықталады. Кеңес беру пункттері жұмыс істейді. Білім алушылардың ҰБТ-ға дайындық деңгейін алдын ала бағалау жүргізіледі. Білім алушылар ҰБТ-ны өткізу рәсімімен танысады.

Спорттық, көркем-эстетикалық сабақтар дамыта оқыту модулі аясында күннің екінші жартысында өткізіледі. Оқу сабақтарын ұйымдастыру кезінде білім алушылардың өзіндік белсенді оқу іс-әрекетіне, оқу материалы мазмұнын блоктық-модульдік құруға, оқытудың жаңа технологияларын пайдалануға, білім алушылардың шығармашылық іс-әрекеттерін (зерттеу және жобалау жұмыстары) табысты ұйымдастыруға мүмкіндік беретін оқытудың түрлері мен әдістеріне басымдық беріледі.

Білім алушылардың зерттеушілік мәдениетін дамыту бойынша педагогикалық іс-әрекет білім беру процесінде ерекше орын алады. Білім алушылардың негізгі құзыреттіліктерін дамытуға бағытталған жобалау-зерттеу жұмысы келесі түрде ұйымдастырылуы мүмкін:

Күзгі сессия

Мақсаты: Ақпарат көздерімен жұмыс істеуде білім алушылардың қабілеттерін дамыту үшін қолайлы орта жасау.

Міндеттері:

- электронды кітапханада картотекамен жұмыс істеу дағдыларын дамыту;
- мерзімдік материалдармен жұмыс істеу дағдыларын жетілдіру;
- іздеу ақпараттарын жоспарлау дағдыларын дамыту;
- ақпараттың мүмкін болатын көздері анықтау мен жинау бойынша біліктерін жетілдіру;
- алынған ақпараттар бойынша (сыни) тұжырымдар жасау біліктерін дамыту;
- шешімдер қабылдауда қажетті ақпаратты анықтау біліктерін қалыптастыру.

Сессияаралық кезең

1. І кезеңнің зерттеушілік жобалау жұмысының жеке дербес маршруттық парағы, ұсыныстар бойынша әрекет ету.
2. Білім алушының күнделігін жүргізу.
3. Жұмыс портфолиосын жинау.
4. Білім алушының іс-әрекетін (түзету, кеңес беру) талқылау (талдау).

Қысқы сессия

Мақсаты: Аналитикалық, зерттеушілік мәдениетін, талдау, нақтылау және жиналған ақпараттардан алынған нәтижелерді қарау мәдениетін білім алушылардың бойында дамыту үшін жағдай жасау.

Міндеттері:

- алға қойған міндеттерді біліктілікпен шешуді білім алушылардың бойында қалыптастыру;
- алынған ақпараттарды аналитикалық талдау дағдыларын меңгеруді қамтамасыз ету;
- проблемаларды анықтау және оларды шешу жолдарын жоспарлау дағдыларын жетілдіру;
- ақпараттарды мазмұны бойынша топтастыру дағдыларын дамыту;
- қосымшалардың түрлері бойынша ақпараттарды іріктеу біліктерін дамыту.

ШЖМ білім алушылары үшін ТМ (РО)-ның 10-сыныбының қорытынды сессиясының шамамен берілген бағдарламасы

Мақсатары:

1. Білім алушылардың бейіндік пәндердің оқу материалын нәтижелі деңгейде меңгеруін қамтамасыз ету.
2. Әлеуметтік және кәсіби тұрғыда өз тағдырын өзі шешу және өздігінен білім алуы үшін құзыреттілігін дамытуға ықпал ету.

Міндеттері:

- оқу зертханаларында оқу жоспарының инвариантты және вариативті бөлігінің бағдарламасы бойынша өзіндік практикалық жұмыс ұйымдастыру;
- пәннен қиындық туғызған тұстарын пысықтау және білім алушылардың жылдық жетістіктерін бағалау;
- жеке білім беру бағыттары бойынша жұмыстың қорытындысын шығару;
- білім алушылардың оқуды жобалау және портфолио бағалары түрінде танымдық және шығармашылық әрекеттеріне диагностика жүргізу.

Күтілетін нәтижелер:

1. Бейіндік компоненттің практикалық бөлігінің жүзеге асырылуы.
2. Бейіндік және элективтік курстар бойынша жобалау жұмысының

аяқталуы.

3. ТМ (РО)-ның білім алушыларының білімділік деңгейінің 7%-ға артуы.

4. Бейіндер бойынша қиындық туғызған тұстарды еңсеру бойынша жеке ұсыныстар.

5. Жеке жоспарлар – жаңа оқу жылына (сессияаралық кезеңде оқу-жобалау жұмысы) жобалар.

6. Сауықтыру іс-шараларының денсаулық сақтау технологиялары талаптарына сәйкестігі.

7. Сессия уақытында балалар денсаулығының 100% сақталуы.

Келу күні

ШЖМ-нің білім алушылар мен мұғалімдерінің келуі. Сессияға қатысушыларды тіркеу. Жан-жақты мониторингті (бақылау жүргізуді) іске қосу.

Медициналық блок. Медициналық бақылаудың объективтік және субъективтік кіру деректері.

Психологиялық тренинг «Мен – топтың қатысушысымын». Топ мүшелерінің бойында өзара түсіністікке нұсқама қалыптастыру. Басқалар туралы алғашқы сезім. Психологиялық қауіпсіздік ахуалын жасау.

Бірінші күн

Медициналық блок	Балалардың денсаулығы жағдайын бақылау картасы бойынша жұмыс істеу. Жұмыс жоспарымен таныстыру.
Оқу блогы	Білім беру кеңістігінің бірыңғай оқу жоспарының бейіндік компонентін жүзеге асыру. Қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттары бойынша оқу жоспарының вариативтік бөлігінің бейіндік компоненттері. Циклдер бойынша оқу модульдеріне толық кірісу. Оқудағы жобалау. Ғаламтор технологиялар. Оқытудың денсаулықты сақтау технологиясын есепке ала отырып жұмысқа қабілеттілікті арттыру және ағзаны қалпына келтіруге арналған сауықтыру тірек-қозғалыс жаттығулары. Рефлексия. Диагностика.
Бейіндік блок	Оқу жобалауын қолдана отырып, практикумдар өткізу. Кіріктірілген модульдер бойынша практикалық жұмыс. Қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математика бағыттары бойынша жобалармен жұмыс.
Дамытушы блок	Денсаулық сағаты. Жаттығу залы. Негізгі бұлшықет топтарына бір жерден ғана және бейнелеу тұрғыдан әсер етуші жаттығулар кешені. Өзін-өзі тану сағаты. «Мен өз әлемімнің суретін саламын». Психологиялық тренинг. Қатысушылардың өз тұлғалық ерекшеліктерін сезіну деңгейін және олардың жеке тұлғаның дамуы мен тұтастай өмір жолына әсер етуі ықтималдығын анықтау. Креативті ойлау сағат. «Экологиялық императив аман қалу өркениеті ретінде». Пікір сайыс. Экологиялық мәдениетін және білім алушылардың коммуникативтік құзыреттілігін

	<p>дамыту.</p> <p>Экономикалық білім сағаты. «Кәсіпкерлік және салық инспекторының үш түрі». Іскерлік ойын. Топтарда ынтымақтасу арқылы бірлесіп ойлау әрекеттері тәсілдерін дамыту.</p> <p>Музыка сағаты. «Қысқы симфония». Лекция-концерт. Музыкаға деген саналы көзқарас және көпмәдениеттіліктің құндылықтарын меңгеру. «Арқаның шертпе күй дәстүрі». Интеллект және этномәдениет құндылықтары.</p> <p>Өз бетімен дайындалу сағаты. Мұғалімнің кеңестік-үйлестірушілік әрекеті негізінде білім алушының өздігінен білім алуы, өзін-өзі үйрету. Өзіндік рефлексия.</p>
--	---

Екінші күн

Медициналық блок	Балалардың денсаулығын бақылау картасы. Денсаулық жағдайын диагностикалау және медициналық карталарын ресімдеу. ШЖМ білім алушыларын кешенді бақылауларының шыққан деректері.
Оқу блогы	<p>Ақпараттық технологиялар қолданылатын гуманитарлық жаратылыстану циклдерінің вариативтік бейіндік модульдері. Зерттеу сабағы.</p> <p>Қолданбалы білімді барынша пайдалануға бағытталған зертханалық-тәжірибелік сабақтар. Білім алушыларға қиындық туғызатын тұстарын жою жұмыстары. Жалпы оқудағы біліктіліктер мен дағдылар. Сессияаралық кезеңде жеке жұмыс үшін технологиялық карталар жасау.</p>
Мастер-класс	<p>Орыс тілі және физика пәндері мұғалімдерінің іс-тәжірибесі презентациясы. Қазақ тілі және биология пәндері мұғалімдерінің іс-тәжірибесі презентациясы. ҚГБ және ЖМБ кіріктірілген курстары бойынша жобаларды қорғау. Білім алушы портфолиосын бағалау.</p> <p>Бағалау парақтарын рәсімдеу. Жан-жақты мониторинг.</p>
Қорытынды сессияның нәтижелерін шығару	<p>Келесі оқу жылына арналған жеке жоба-жоспар. ШЖМ базасында сессия алдындағы кезеңнің және тірек мектебіндегі бағыт беруші сессияның міндеттері көлемін анықтау.</p> <p>ТМ (РО)-ның оқу сессиясына қатысушылардың қайтуы.</p>

Үшінші күн

Медициналық блок	Балалардың денсаулығын бақылау картасы. Денсаулық жағдайын диагностикалау және медициналық карталарын ресімдеу. ШЖМ білім алушыларын кешенді бақылауларының шыққан деректері. Жұмыс жоспарымен танысу
Оқу блогы	<p>Ақпараттық технологиялар қолданылатын гуманитарлық жаратылыстану циклдерінің вариативтік бейіндік модульдері. Зерттеу сабағы.</p> <p>Қолданбалы білімді барынша пайдалануға бағытталған зертханалық-тәжірибелік сабақтар. Білім алушыларға қиындық туғызатын тұстарын жою жұмыстары. Сессияаралық кезеңде жеке жұмыс үшін технологиялық</p>

	карталар жасау.
Мастер-класс	Орыс тілі және физика пәндері мұғалімдерінің іс-тәжірибесі презентациясы. Қазақ тілі және биология пәндері мұғалімдерінің іс-тәжірибесі презентациясы. ҚГБ және ЖМБ кіріктірілген курстары бойынша жобаларды қорғау. Білім алушы портфолиосын бағалау. Бағалау парақтарын рәсімдеу. Жан-жақты мониторинг.
Қорытынды сессияның нәтижелерін шығару	Келесі оқу жылына арналған жеке жоба-жоспар. ШЖМ базасында сессия алдындағы кезеңнің және тірек мектебіндегі бағыт беруші сессияның міндеттері көлемін анықтау. ТМ (РО)-ның оқу сессиясына қатысушылардың қайтуы.

ШЖМ жоғары сынып білім алушылары тірек мектебі (РО) базасында 10-11 сынып білім алушыларының қалауы бойынша екі бағыт бойынша сыныптарға біріктіріледі. Қолданбалы пәндерді оқыту практикалық сипатқа ие және мектеп компонентіне бөлінген сағат есебінен жүргізіледі.

ШЖМ жағдайында балаларда параллельдің жоқтығынан бейіндік бағытты таңдау мүмкіндігі болмаған кезде тағы бір мәселе шешіледі. Тірек мектептерге бекітілмеген ШЖМ көп жағдайда бейінді оқыту үшін ЖМБ пәндерін таңдайды. Мұндай жағдайда бейіндік оқыту ретінде ҚГБ пәндерін таңдаған білім алушылар үшін қосымша жұмыс ұйымдастыру талап етіледі.

ШЖМ жағдайында оқу қызметін ұйымдастырудың келесі мүмкін нұсқаларының ішінен таңдау жасау ұсынылады:

- факультативтік сабақтар;
- ҚГБ пәндері бойынша үйірме жұмыстарын ұйымдастыру;
- педагогтың кезеңдік кеңес беруімен білім алушының өзін-өзі оқытуды ұйымдастыру;
- кіріктірілген сабақтар;
- таңдау бойынша курстар (элективті);
- қашықтықтан оқыту (тірек мектептермен қарым-қатынас орнату);
- жеке сабақтар;
- практикумдар.

Тірек мектеп ШЖМ білім алушыларының сапалы білім алуына тең қол жеткізуді қамтамасыз етеді, олардың танымдық және шығармашылық мүмкіндіктерін жүзеге асырады.

ШЖМ білім беру үдерісінде тәрбие жұмысы маңызды рөл атқарады. Жан-жақты дамыған тұлғаны қалыптастыру, білім алушыларға патриоттық тәрбие беру үшін әртүрлі сыныптарда, мектептерде сыныптан тыс бірлескен іс-шаралар өткізу орынды.

Біріктірілген сыныптарда «Рухани жаңғыру» бағдарламасының құндылықтарын ашу үшін маңызды қорытынды алу мақсатында әлемдік мәдени құндылықтар мен ұлттық мәдениет арасындағы параллельді өткізу, дәуірлерді салыстыру әдісін пайдалану ұсынылады.

Бұл ретте пайдаланылатын ресурстар мазмұнының оқу пәнінің бағдарламалық материалымен тығыз байланыс принципін ұстану қажет.

Осылайша, ШЖМ бүгінде көптеген аймақтық әлеуметтік-экономикалық, мәдени факторларды ескеретін, баланың тұлғасын дамытуға ерекше көзқарасты педагогикалық үдерісті ерекше ұйымдастыруды қажет етеді. Оқу жылы бойы ШЖМ мұғалімдеріне кәсіби желілік өзара іс-қимылы арқылы, вебинарларда, мастер-кластарда әдістемелік көмек көрсету қажет.

6 МАМАНДАНДЫРЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Зияткерлік тұлғаны дамытуға, тілдерді тереңдетіп оқытуға, ғылымға, мәдениетке және өнерге бағытталған білім қызметін ұйымдастыруда элитарлық білім беретін мамандандырылған білім беру ұйымдары келесі нормативтік-құқықтық құжаттарды басшылыққа алады: «Білім туралы» Заң, ҚР МЖМБС-2012, Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығы, ҚР БҒМ 2013 жылғы 19 шілдедегі № 289 бұйрығымен бекітілген мамандандырылған білім беру ұйымдары түрлері қызм етінің үлгілік қағидалары (бұдан әрі- Қағидалар).

Мамандандырылған білім беру ұйымдары оқу жұмыс жоспарын «ҚР бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің үлгілік типтік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 4 қыркүйектегі № 441 бұйрығы негізінде әзірлейді. Мамандандырылған мектептердің оқу жұмыс жоспарларын білім беру ұйымының басшылығы бекітіп, ҚР БҒМ «Дарын» республикалық ғылыми-практикалық орталығымен және білім беру саласындағы жергілікті атқарушы органдармен келісіледі. Мамандандырылған жалпы білім беру бағдарламалары негізгі орта, жалпы орта білім берудің жалпы білім беретін оқу бағдарламалары негізінде әзірленеді және тілдерді, ғылым, мәдениет, өнер, спорт негіздерін тереңдетіп оқытуға, олардың шығармашылық әлеуетін және дарындылығын дамытуға бағытталған.

Мамандандырылған білім беру ұйымы білім алушылардың сұраныстарына сәйкес бейінді пәндер ішіндегі білім саласын, сондай-ақ таңдау бойынша элективті курстар мен пәндерді анықтайды.

Оқу бағдарламаларындағы тақырыптар бойынша уақытты бөлу үлгі болып табылатындығына **назар аударамыз**. Мұғалім тақырыптағы мәселелерді зерттеудің ретін өзгертуге, сондай-ақ бөлінген сағаттарда жеке тақырыптар бойынша оқу сағаттарының санын қайта бөлуге, өз қалауы бойынша резервтік уақытты пайдалану құқығы беріледі.

Күнтізбелік-тақырыптық жоспарлауда оқу сағаттарын тақырыптар бойынша шамамен бөлу ұсынылады. Мұғалім ұсынылған жоспарлауды өзгеріссіз қолдана алады (бұл жағдайда күнтізбелік-тақырыптық жоспарлауды қайта жазудың қажеті жоқ). Сонымен қатар, мұғалім оқу пәнін оқуға бөлінген оқу сағаттарының шегінде сынып ерекшеліктерін және оқушылардың танымдық мүмкіндіктерін ескере отырып, күнтізбелік-тақырыптық жоспарлауға өзгерістер енгізуге, сондай-ақ өзінің күнтізбелік-тақырыптық жоспарын әзірлеуге құқылы, бұл жағдайда білім беру ұйымының басшысы бекітеді.

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығына сәйкес Мамандандырылған білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларының (6 қосымша) 15, 16, 17-тармақтарына ерекше назар аудару қажет:

15. Қазақ (орыс тілінде оқытатын сыныптар үшін) және орыс (қазақ тілінде оқытатын сыныптар үшін) тілдерін, ақпараттық-есептеу техника негіздерін, ритмика, хореография, музыка, дене тәрбиесі, технология, көркем пәндер негіздерін оқу, сондай – ақ бейінді пәндер бойынша зертханалық, практикалық жұмыстарды жүргізу кезінде сыныптарды 2 топқа, шет тілдерін және шетел тілінде оқытатын пәндерді 3 топқа бөлуге жол беріледі.

16. Жалпы орта білім беру деңгейінде таңдау бойынша пәндерді (тереңдетілген деңгей) шет тілінде оқу кезінде сыныптарды 2-3 кіші топтарға бөлуге жол беріледі.

17. Сыныптарды қосымша бөлу жүйесі, икемді вариативтік кесте, деңгейлік бөлу жүйесі, консультациялар және таңдау бойынша пәндер арқылы жалпы орта білім беру деңгейінде бейіндік саралауды жүзеге асыру мамандандырылған білім беру ұйымының толық күн режимінде жұмысын талап етеді.

Мамандандырылған білім беру ұйымдарында 10 сыныптарды қалыптастыру тәртібі:

2019-2020 оқу жылында жаңартылған білім беру мазмұнына көшуге байланысты оқу жоспары мамандандырылған білім беру ұйымдарына арналған Үлгілік оқу жоспарының 77-80 қосымшалары негізінде құрастырылады. Көрсетілген қосымшаларда оқу пәндерін міндетті, тереңдетілген, стандартты деңгейлерде білім алу үшін оқу сағаттарының саны қарастырылған.

Тереңдетілген деңгейдегі пәнді таңдау барысында:

-оқушылар **тереңдетілген деңгейде оқитын екі оқу пәнін анықтайды.**

-қолданыстағы Үлгілік оқу жоспары негізінде мектеп мүмкіндігін ескере отырып оқушылар оқуға ниет білдірген бағыттар саны анықталады (бұл тек бірнеше нақты бағыт болуы мүмкін, мысалы, физика-математикалық және химия-биологиялық; немесе химия-биологиялық және гуманитарлық; немесе оларды тереңдетілген деңгейде зерделеу үшін оқу пәндерінің көп жиынтығы). Осы мәліметтерге сүйене отырып, оқушылардың бейіндік топтары құрылады (**топ құрамында кемінде 10 оқушы**).

Бейіндік оқытуды жүзеге асыру кезінде 10-сыныптарды қалыптастырудың бірнеше моделі болуы мүмкін:

1 модель: бір сыныпта бірдей оқу пәндерін тереңдетілген деңгейде оқитын оқушыларды жинақтау;

2 модель: бір сыныпта әртүрлі оқу пәндерін тереңдетілген деңгейде оқитын оқушыларды жинақтау (**топ құрамында кемінде 10 оқушы**).

Қазіргі уақытта дарынды және жоғары мотивациялы балалармен жұмыс жасаудың маңыздылығы мен қажеттілігі ешкімге күмән келтірмейді.

Дарынды балаларды анықтау мен дамытуды қамтамасыз ететін жағдайлар жасау, олардың әлеуетті мүмкіндіктерін іске асыру Қазақстан Республикасының басым міндеттерінің бірі болып табылады. Дарынды балалар бір-бірінен дарындылық дәрежесімен, танымдық стилімен, қызығушылық салаларымен ерекшеленеді. Сондықтан педагогтың алдында

баланың әлеуетін ашу, оқу – тәрбие үдерісін ұйымдастыру саласында мазмұнын, нысандары мен әдістерін іріктеу бойынша үлкен проблема тұр. Дарынды оқушыларды оқыту мен тәрбиелеудің жүйелі тәсілі, олардың қажеттіліктеріне сәйкес келетін олардың қабілеттерін дер кезінде диагностикалау, бағдарламалық қамтамасыз ету, дарынды оқушылармен жұмыс істеуге қабілетті мұғалімнің кәсіпқойлығы - осының барлығы балалардың тиісті категориясымен жұмысты тиімді ұйымдастыруға алып келеді.

Осы әдістемелік-нұсқаулық хатта маманандандырылған білім беру ұйымдарының оқу процесінде элективті курстардың, таңдау бойынша курстардың орны белгіленген. Таңдау бойынша курстар, элективті курстар бейін алды даярлық және бейіндік оқыту жүйесінде маңызды рөл атқарады және негізгі, жалпы орта білім беру деңгейінде оқу процесінің вариативті жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады. Маманандандырылған білім беру ұйымдары таңдау бойынша курстарды, элективті курстарды оқушылар мен олардың ата – аналарының таңдауына сәйкес анықтайды.

1. Бейін алды даярлық үшін таңдау курстарының ерекшеліктері: Таңдау бойынша курстарды оқу нәтижесінде оқушылар екі сауалға жауап беруге дайын болуы керек: «Өзімнің білім алу перспективамда нені қажет етемін?» және «Мен таңдаған бейінім бойынша оқуымды жалғастыруға дайынмын ба?»

Осы курстарды оқу барысында оқушылар:

-Мектептен кейінгі білім алу және бейіндік оқытуда сұранысқа ие құзыреттілікті меңгеруге және оқу материалдарын меңгеру бойынша күш-жігер жұмсауда тәжірибе алмасу;

-бейіндік білім алуды болашақта жалғастыру үшін өмірлік, әлеуметтік, өзін-өзі кәсіби анықтауда бейіндік оқытудың маңыздылығы туралы ақпарат алу;

-мектептен кейінгі білім алу бағытына және білім алу бейініне сәйкес оның құндылық бағдарын қалыптастыру.

Таңдау курстарын құрастырудың бірнеше жолы бар.

Фундаменталды тәсіл жоғарғы сыныптардағы бейіндік оқу пәндерімен тікелей байланысты, тиісті пән саласында ең бірінші дарынды балаларға бағдарланған пәнді терең оқытуға бағытталған фундаменталды заңдар мен теориялардан жеке заңдылықтарға көшу курс мазмұнын дамытуды қамтиды.

Әдіснамалық тәсіл ерекшеліктері ғылыми-тарихи материалдарда көрсетілген танымның ғылыми әдістемесіне негізделген. Әдіснамалық тәсілге негізделген таңдау курсының басты мақсаты: ғылыми танымның әдісімен танысу, кейбір зерттеу дағдыларын меңгеру. Бұл тәсіл практикум сабақтарды, практикалық-лабораториялық сабақтарды ұйымдастыруды, оқудың жобалық технологиясын пайдалануды ұсынады.

Әмбебап тәсіл ғылым үшін жалпыға бірдей маңызы бар бірқатар маңызды тұжырымдар бойынша мазмұнды топтастырумен сипатталады. Бұл тәсіл әртүрлі ғылымдар аясында бір мәселені, құбылысты, түсінікті жан-

жақты қарастыратын пәнаралық курстар үшін қолайлы. Ол үшін рефлексивті оқыту технологиясы, сыни ойлау, кейс әдіс т.б. пайдалану тиімді болып табылады.

Прагматикалық тәсіл өмірде кеңінен қолданатын және оқушылардың негізгі мәдени деңгейін қамтамасыз ететін тиісті білім мен дағдыны қамтиды. Ол үшін тиісті кәсіби саладағы практикумдар, практикалық сабақтар тиімді болып табылады.

Қызметтік-құндылық тәсіл тиісті бейіндік оқытудың мазмұнын табысты меңгеруге қажетті қызметтің түрлерімен танысуды ұсынады. Бір жағынан оқу процесін ұйымдастырудың түрлері мен қызметінің әдістерін ұтымды іріктеу, екінші жағынан оқушылардың тиісті бағдарға бейіні мен қабілетін анықтауда өзара белгілі бір қатынас бар. Осындай тәсілге негізделген таңдау бойынша курстың құрылымы оқушылардың тиісті қызмет түрлеріне бейімделуін ескереді. Мысалы, жаратылыстану бағытында оқушылар көптеген қызмет түрлеріне және химия мен биологияны оқыту процесінің нысандарына бейімділігін көрсетеді. Гуманитарлық бағыт үшін конспект, жоспар, тезис, реферат құрастыру тән, ал оқытудың қолайлы түрлері экскурсия, дискуссия, рөлдік ойындар, демонстрациялар болып табылады. Математика үшін таблица, схема құрастыру, заңдылықтарды анықтау тән.

Құзыретті тәсіл бүгінгі күні жақтаушылары көп, мүмкін көптеген құрастырушылар негізгі мектеп үшін таңдау бойынша курстарды әзірлеу барысында осы тәсілге көп көңіл бөлуі мүмкін. Бұл жағдайда келесі әрекеттер тізбегі болуы мүмкін:

- осы жастағы оқушылар үшін басты мәселелерді анықтау;
- оларды шешуге арналған тиісті шеберлігін анықтау;
- аталған мәселелерді шешуге арналған құзіреттілікті анықтау;
- қажетті мазмұнды таңдау;
- оқыту әдістерін әзірлеу.

Таңдау бойынша курстың мақсатын анықтау үшін бағыт ретінде әлеуметтік, коммуникативтік, немесе пәндік құзіреттілік алынуы мүмкін.

Бейіналды дайындық бойынша таңдау курсы пәндік-бағдарлы (сынақ) және пәнаралық (бағдарлы) болып бөлінеді.

Пәндік-бағдарлы курс келесі мәселелерді шешеді:

- 1) оқу пәніне оқушының қызығушылығын танытуы;
- 2) пәнді жоғары деңгейде меңгеру қабілеті мен дайындығын анықтау;
- 3) таңдау бойынша емтихандарды тапсыруға жағдай жасау, яғни болашақ бейініне ең ықтимал пән.

Пәндік бағдарлау курстары үшін оқу-әдістемелік құрал ретінде қолданыстағы оқу құралдары, факультатив бағдарламалары, арнайы курс, жоғары оқу орындарына дайындыққа арналған оқу-әдістемелік кешендері және оқу пәндерін тереңдетіп оқытатын сыныптар.

Пәнаралық (бағдарлау) курстар дәстүрлі білім беру пәндері аясынан шығуды ұсынады. Олар оқушыларды көптеген пәндер бойынша білім синтезін және әртүрлі кәсіптік салалардағы даму әдістерін талап ететін

күрделі мәселелермен және тапсырмалармен таныстырады.

Таңдау курстарының мақсаттарын келесідей тұжырымдауға болады:

- 1) оқушылардың заманауи кәсіптерге бейімделуі үшін база құру;
- 2) кең таралған кәсіптерге сәйкес келетін қызметтің типтік түрлерінің ерекшелігімен практикада танысу;
- 3) қандай да бір пәнге деген мотивациясын көрсету.

Бейін алды даярлау бойынша пәнаралық курстар үшін оқу материалдары ретінде ғылыми-танымдық әдебиеттер, бұқаралық ақпарат құралдарының хабарламалары, Интернет және т.б. қолданылады.

Таңдау курстарының айрықша ерекшеліктері олардың стандартты еместігі, вариативтілігі (түрленуі) және қысқа мерзімділігі болып табылады. Таңдау бойынша курстың вариативтілігінің ерекшелігі бейін алды даярлық алдында нақты бір бейінді таңдаған немесе керісінше әлі таңдау үстіндегі оқушы мазмұны мен саны жағынан өте көп түрлі таңдау бойынша курстарды меңгеруде өз күшін сынап көруі тиіс. Мазмұны, ұйымдастырылуы және өткізілу технологиясы бойынша бір-бірінен ерекшеленетін көптеген курстардың болуы алдын-ала тиімді оқытудың маңызды педагогикалық шарттарының бірі болып табылады.

Таңдау бойынша курстар келесі талаптарға сай болуы керек:

- оқушыға нақты таңдауды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін санымен ұсынылуы тиіс;

- білім беру перспективасы тұрғысынан оқушыға әлеуетін бағалауға көмек беруі тиіс («Әлеуметтік-гуманитарлық бағытқа математикадан үштік алуыма байланысты емес болашақта юрист немесе журналист мамандығын таңдағандықтан барамын»);

- таңдауды жоспарлап отырған бейін бойынша оқуда оң мотивацияны құруға ықпал ету, «Мен осымен айналыса алам ба, маған осы керек пе?» деген сұраққа жауап бере алуы керек. Ал курстың жана мазмұнмен шектен тыс жүктеуі осы сұрақтарға жауап беруіне қиындық туғызуы мүмкін.

Мазмұнды таңдай отырып, мұғалім келесі сұрақтарға жауап беруі тиіс:

- жоғары сыныпта дұрыс бейіндік таңдау жасау үшін, осы курс оқушыға несімен пайдалы?;

- орта мектептің үшінші сатысында бейіндік оқу барысында рөлі арта түсетін заманауи білім технологияларын қолдану тиімді болып табылады;

- осы немесе оған жақын пәндер бойынша базалық курсты жүзеге асыратын басқа мұғалімнің бейіналды курстарын оқыту мүмкіндігін пайдаланған жөн;

- курстар оқушыны белгілі бір таңдау жасаған жағдайда (тарихшы, филолог, физик және т.б.), яғни оқушының кәсіби қызмет саласын таңдауына әсер ететін жетекші болатын қызмет түрлерінің ерекшеліктерімен таныстыруы тиіс. Олар осы бейін үшін жетекші қызмет түрлері бойынша сынақтарды қамтуы тиіс (осы бейіннің ерекшелігін қызмет арқылы көрсету үшін – мәтіндермен жұмыс істеу, дереккөздерді талдау, құқықтық құжаттарды пайдалану және т. б.

Таңдау бойынша курстар мүмкін болса, бір әдістемеге негізделуі керек.

Бұл мұғалімнің ақпаратқа монополиясын жояды.

Бейін алды дайындық үшін таңдау курстары базалық курсты қайталамауы тиіс. **Олар оқушыны емтихан тапсыруы үшін емес, жоғары сыныпта нәтижелі оқуға дайындауы тиіс.**

2. Элективті курстардың сипаттамасы

Элективті курстар оқушылардың бейіні мен кәсіби өзін-өзі анықтауын қамтамасыз етеді. Білім беру ұйымы шешім қабылдайды және оқушыларға элективті курстарды таңдауға мүмкіндік береді.

Элективті курстардың көптеген функциялары мен міндеттері бар:

- бейінді оқу пәндерінің бірін, оның тарауын жоғары деңгейде меңгеруін қамтамасыз етеді (мысалы, әлеуметтік-гуманитарлық бағыт бойынша орыс тілінен элективті курс “Іскерлік қарым-қатынас”);
- пәнаралық негізде өзара байланысы бар оқу пәндерін меңгеруге қызмет етеді (мысалы, “Математикалық статистика, “Компьютерлік графика”, “Өнер тарихы”);
- бірнеше базалық оқу пәндердің бірін меңгеруде жоғары деңгейді қамтамасыз етеді (мысалы, орыс тілінен электив “Түрлі стиль мен жанрдағы функционалдық-мағыналық мәтіндер құру”);
- практикалық маңызы бар тапсырмаларды шешу үшін қызметтің дағдылары мен әдістерін қалыптастыруға көмектеседі;
- кәсіптік бағдар бойынша жұмыстың үздіксіздігін қамтамасыз етеді;
- өмірлік жолын таңдауды жүзеге асыратын мүмкіндіктер мен тәсілдердің қалыптасуына ықпал етеді;
- өмірлік маңызы бар мәселелерді шешуге, танымдық қызығушылығын қанағаттандыруға себеп етеді;
- еңбек нарығында үздік жетістіктерге жету үшін, оқушылардың білім нәтижелерін меңгеруге ықпал етеді (мысалы, элективтер “Іс жүргізу”, “Бухгалтерлік есеп негіздері”, “Іскерлік ағылшын тілі”, «Әртүрлі кәсіптік қызметтегі бағдарламалық қамтамасыз ету”).

Оқушы курсты өз бетінше таңдайды. Элективті курстың немесе таңдау бойынша курстың мазмұнын іріктеу арқылы мұғалім келесі сұрақтарға жауап беруі тиіс:

1. Бейін алды даярлық мәселелерін *қандай мазмұндағы материалдар және жұмыс түрлері арқылы* мен толық жүзеге асыра аламын? (оқушыға бейінді таңдауға көмектесу, оның бұрынғы дайындығының орынын толтыру, осы бейіндік іс-әрекеттерге тән көрсету, оқушыға өзін көрсетуге және табысқа жетуге мүмкіндік береді).

2. Курс мазмұнының базалық курстан *қандай сапалы ерекшелігі бар?* (ол тіпті базалық курста мүлдем көрсетілмеген, ол “кездейсоқ” ұсынылған, ол туралы тек ескеріледі, ол бір жақты ұсынылған, басқа көзқарастар көрсетілмеген т.б.)

3. Аталған курс қандай оқу және қосымша материалдармен қамтамасыз етілген? (кітапхана қоры, хрестоматиялар, жинақтар, дидактикалық материалдар т.б.)

4. Қандай *жұмыс түрлері* (бейіндік – және кәсіби бағдарланған)

аталған мазмұнда жұмыс жасауға мүмкін? (Мысалы, талдау әдісін пайдалану; химиялық тәжірибе өткізу; топпен, жеке, жұппен жұмыс; логикалық пікірталас; өткен материал бойынша резюме құрастыру).

5. Аталған курс жұмысында оқушының *өз бетімен жұмысының үлесі* қандай? (зерттеу нысаны; есеп жұмыстарының түрлері (реферат, мақала жазу, презентация)?

6. Аталған курсты зерттеу барысында педагог пен оқушыға түсінікті қандай *өлімдер* жетістікті бағалауға мүмкіндік береді? (сабақ үстінде белсенділікті бақылау; оқушылармен, ата-аналармен әңгімелесу; оқушылардың талдау жұмыстары; тестілеу)

7. Курсқа, болашақ бейінге деген *қызығушылық динамикасы* жұмыс барысында қалай анықталады (алғашқы және соңғы сабақта анкета алу. Міндетті жұмыстарды орындаған сайын жұмыс барысында әңгімелесу)?

8. Оқушыға арналған курс қалай аяқталады, *есеп беру формасы* қандай?

Осы сұрақтарға жауап бере отырып, мұғалім бағдарламаға түсіндірме жазба құрастыруға дайындалады.

Бағдарлама құрылымы бірнеше компоненттерден тұрады:

1.оқу-тақырыптық жоспар

2.ОӘК және басқа да тірек оқу құралдарының тізілімі

3.әдебиеттер тізілімі және библиография;

4.түсіндірме жазба;

5.жүзеге асырылатын формалар мен қолданылатын технологиялар түрлерінің тізілімі.

Бағдарлама:

1.бейіндік мектептің тұжырымдамасына сәйкес келуі;

2.практикалық бағыты болуы;

3.оқу материалының құрылымы мен ұсыну логикасы болуы;

4.мазмұны бойынша байланысы және дұрыс құрастырылуы; уақыт пен ресурстарын жұмсауда шынайы болуы;

5.оқушыларға білім алуды жалғастыру үшін саналы және объективті түрде таңдау жасауға мүмкіндік беретін белсенді оқыту әдістерін болжау;

6.жаңалықтың белгілі бір дәрежесі болуы;

7.жалпы оқу және пәндік біліктер мен дағдыны дамытуға мүмкіндік беретін мазмұнды талдаудың кейбір түрлеріне ие болуы тиіс.

Жоғарыда көрсетілген талаптарға сүйене отырып, бағдарламаны жазу алгоритмі құрастырылды:

1) Курстың атауы тартымды болуы керек. Ол бір жағынан мектептікіне ұқсамау керек, ал екінші жағынан курсқа қатысатын оқушылардың курс барысында немен айналысатындығын көрсетуі тиіс. Мысалы: «Астрономия» - «Жұлдызды әліппе», «Журналистика»-«Қалам үлгісі».

2) Түсіндірме жазбада:

- элективті курстың түрі (пәндік-бағдарлы, пәнаралық),

- ұзақтығы мен апта сағаттарының саны,

- курс мақсаттарын тұжырымдау,
- курс түрі мен оның функцияларын есепке ала отырып курстың міндеттері,
- мұғалімнің пайдаланатын технологиялары,
- оқушыларға ұсынылатын қызмет түрлері,
- аталған курсты оқу барысында табыстылығын бағалауға мүмкіндік беретін критериилер,
- ықтималды әлеуметтік сынақтар және күтілетін нәтиже.

3) Бағдарламаның мазмұны (зертханалық және практикалық жұмыстарды қоса).

4) Тақырыптық жоспарлау (оқушылардың теориялық және практикалық сабақтарын, күтілетін іс-әрекеттерін көрсетеді).

5) Оқу-әдістемелік қамтамасыз ету.

6) Қосымша.

Элективті курстар мектепте вариативті компонентке берілген уақыт арқылы жүзеге асырылады. Элективті курстарды мектеп бағдарламасына енгізе отырып, бұл жерде оның бағдарламалары мен оқу құралдары туралы ғана емес, осы курстарды оқытуда қажетті барлық әдістемелік жүйені ескеру қажет. Сондықтан да элективті курстарға бөлінген уақыт шеңберінде жекелеген профильдердің үлгілік оқу жоспарларында, белсенді білім беру технологияларына жүгінуге сағаттар қарастырылған.

Элективті курстар міндеттерінің күрделілігі мен көптүрлілігі қатаң түрде бекітілген тұжырымдамалық негізде (яғни өз бетімен емес, іс жүзінде бекітілген) бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз ету жүйесін құру қажеттілігін талап етеді. Ол үшін кез келген элективті курс немесе тандау курсы оқу-әдістемелік жинақпен бекітілуі тиіс.

Элективті курс бойынша оқу-әдістемелік жинаққа:

- курстың бағдарламасы;
- оқу, әдістемелік құралдар (мұғалімге, оқушыға арналған әдебиеттер, қосымша әдебиеттер, электронды басылымдар. Интернет-ресурстар);
- оқушының дәрістері, семинарлары, өзіндік жұмыстары үшін ақпараттық материалдар мәтіндері;
- өзіндік жұмысы үшін тапсырмалар каталогы және оны орындауға арналған әдістемелік нұсқаулықтар;
- жеке және сараланған тапсырмалар, соның ішінде тест түріндегі тапсырмалар;
- оқу тәжірибе бағдарламалары және оны өткізу бойынша әдістемелік нұсқаулықтар;
- зерттеу жұмыстары мен жобалардың тақырыптары;
- жобалық және зерттеу қызметінің бағдарламалары және оларды ұйымдастыру бойынша әдістемелік нұсқаулықтар;
- жобалық және зерттеу жұмыстарының үлгілері.

7 КЕШКІ МЕКТЕПТЕРДЕГІ ОҚУ-ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Кешкі (ауысымды) мектеп Қазақстан Республикасының азаматтарына, сондай-ақ жұмыс істейтін және жұмыс істемейтін шетел азаматтарына (Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасы шеңберінде) негізгі орта және жалпы орта білім алуға мүмкіндік береді (ҚР "Білім туралы" Заңы, 3-бап, 1-тармақ, 1-тармақша).1,3, 47-құжат, 1-т.; "Жалпы білім беру ұйымдарының (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру. 4-тарау, 41-тармақ) түрлері бойынша қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 17 қыркүйектегі № 375 бұйрығы.

Отандық білім беруді жаңғырту, орта білім берудің ұлттық моделін құру, білім беру парадигмасын іскерлікке айналдыру, мектеп білімінің мазмұнын түбегейлі өзгерту және жаңарту, бірінші кезекте, сапалы білім алуда барлық азаматтар үшін тең мүмкіндіктер беруге және қоғамда табысты әлеуметтендіру қабілетін қалыптастыруға бағытталған. Алайда қазіргі уақытқа дейін білім беру процесінен тыс әртүрлі себептермен қалған азаматтар санаты бар. Мұндай адамдарды оқуға тарту, біздің мемлекет азаматтарының жалпы білім беру деңгейін арттыру мақсатында елімізде негізгі контингенті 14 жастан бастап жұмыс істейтін ересек адамдар мен жасөспірімдер болып табылатын, күрделі жағдайға тап болған, осыған байланысты күндізгі жалпы білім беретін мектептерде білім алмаған кешкі мектептер жұмыс істейді.

Кешкі мектептердегі білім беру үдерісі білім беру деңгейіне сәйкес жүзеге асырылады:

- 1) негізгі орта білім (игеру мерзімі-3 жыл: 7, 8, 9 сыныптар);
- 2) жалпы орта білім беру (игеру мерзімі - 2 жыл: 10, 11 (12) сыныптар).
- 3) Жеке оқу түрі (меңгеру мерзімі – жеделдетілген, оқу жылында 2-сыныптан).

Жаңартылған білім беру мазмұнының үлгілік оқу жоспары бойынша білім алушыларды сыныптан сыныпқа ауыстыру ҚМЖ және ҮМЖ нәтижелері бойынша жүзеге асырылады; 9 және 11-сыныптарда Үлгілік қағидаларға сәйкес қорытынды аттестаттау жүргізіледі.

Оқытудың барлық түрлері бір оқу орнының шегінде жүзеге асырылуы мүмкін.

Оқытудың жеке нысаны ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 17 қыркүйектегі № 375 бұйрығына (Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу Тізілімінде 2013 жылғы 18 қазанда № 8827 болып тіркелген 45, 50-тармағында) сәйкес жүзеге асырылады. Жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарлары (жаңартылған мазмұны) бойынша.

Сабақ кестеге сәйкес аптасына 4 күн өткізіледі. Сырттай оқытудың жеке топтары толымдығымен ашылады (ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 17 қыркүйектегі № 375 бұйрығына сәйкес 1-ден 8 адамға дейін (Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік

тіркеу Тізілімінде 2013 жылғы 18 қазанда № 8827 болып тіркелген).

Оқытудың жеке түрі бар топтарға өмірлік қиын жағдайға тап болған 14 жастан бастап оқушылар қабылданады.

Білім беру үдерісінде оқытудың жеке нысанын енгізу және пайдалану "Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы" ҚР БҒМ 08.11.2012 жылғы № 500 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы" ҚР БҒМ №441 бұйрығына сәйкес жүзеге асырылады. 04.09.2018 ж. 55-56;

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 20 наурыздағы №137 бұйрығымен бекітілген оқу процесін ұйымдастыру қағидаларына және жергілікті нормативтік актілер шеңберінде – білім беру ұйымы ішінде, сондай-ақ өңірлік нормативтік актілерге сәйкес жүзеге асырылады.

4) қашықтықтан оқыту нысаны (меңгеру мерзімі – 2 жыл: 10-11 сыныптар).

Қашықтықтан оқыту арқылы кешкі мектеп оқушыларының толыққанды білім алуына қол жеткізу типтік ереженің 16-тармағына және 18-тармағына сәйкес жүзеге асырылады, онда білім алушылардың оқу-танымдық қызметі мектептің пән педагогтарының қашықтықтан қолдаумен өтеді.

Білім беру үдерісінде қашықтықтан оқытуды енгізу және пайдалану ҚР Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 20 наурыздағы №137 бұйрығымен бекітілген қашықтықтан білім беру технологиялары бойынша оқу процесін ұйымдастыру ережелеріне және жергілікті нормативтік актілер аясында – білім беру ұйымы ішінде, сондай-ақ өңірлік нормативтік актілерге сәйкес жүзеге асырылады. Шешу жолдары, құжат нысаны (ереже, бұйрық, өкім, шарт және т.б.) т. сәйкес жасалады. 16 және 18 типтік ережелер.

Кешкі мектепте қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру қажетті ресурстармен қамтамасыз етуді және нақты уақыт режимінде және бос уақыт кеңістігінде сабақ өткізу үшін жағдай жасауды талап етеді. Білім беру ортасын ұйымдастырудағы басты шарттардың бірі әрбір білім алушы үшін оның қол жетімділігінің өлшемі болып табылады.

Мектеп әкімшілігі оқу жылының басында оқу жылына арналған бірыңғай оқу жоспарын құрайды. Оқу жоспарына сәйкес мектеп сабақ кестесін құрастырады және каникулдық кезеңде қашықтықтан онлайн-сабақтар өткізеді.

Барлық қажетті материалдар білім беру ұйымының сайтында орналастырылады. Қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру барысында білім беру ұйымдарының желілік өзара іс-қимылы білім алушыға МЖМБС сәйкес белгілі бір деңгейдегі білім беру бағдарламасын меңгеруге мүмкіндік беретін кешкі мектептердің бірлескен қызметін білдіреді.

Қашықтықтан білім беру технологияларын пайдалану кешкі мектептерге білім беру бағдарламаларын игерудің түрлі нысандарын, сондай-ақ білім алушылардың жеке білім беру стратегиясын құрудың түрлі

конфигурациялары бойынша оқу жоспарларын қалыптастыруға мүмкіндік береді: оқу бағдарламаларын қадамдық немесе модульдік меңгеру мүмкін.

Мектеп негізгі жалпы білім беретін пәндерді толық көлемде зерделеуді және оқытудың вариативті мазмұнының (элективті курстар) бөлігін қамтамасыз етуі тиіс.

(Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 17 қыркүйектегі № 375 "жалпы білім беру ұйымдарының (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) түрлері бойынша қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы" бұйрығы, 4-тарау, 63-тармақ).

Осы мақсатта ҚР Білім және ғылым Министрлігінің тапсырмасы бойынша ұлттық білім академиясы. Ы. Алтынсарин атындағы кешкі мектептерге арналған барлық базалық пәндер бойынша үлгілік оқу жоспарлары мен үлгілік оқу бағдарламаларының жобалары әзірленді:

1) кешкі мектептерге арналған орта білім берудің үлгілік оқу жоспары (орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде): күндізгі оқу нысаны орыс тілінде, 7-11 сыныптар;

2) кешкі мектептерге арналған орта білім берудің үлгілік оқу жоспары (орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде): сынақтарды көрсете отырып, сырттай оқу нысаны, 9-11 сыныптар (орыс тілінде оқыту));

3) кешкі мектептерге арналған орта білім берудің үлгілік оқу жоспары (орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде): жеке сырттай оқу нысаны, 1-11 сыныптар (орыс тілінде оқыту);

4) кешкі мектептер үшін жаңартылған мазмұндағы негізгі орта білім беру деңгейінің үлгілік оқу бағдарламалары: күндізгі оқу нысаны, 7-9 сыныптар;

5) кешкі мектептер үшін жаңартылған мазмұндағы жалпы орта білім беру деңгейінің үлгілік оқу бағдарламалары: күндізгі оқу нысаны, 10-11 сыныптар;

6) кешкі мектептерге арналған жаңартылған мазмұндағы орта білім берудің үлгілік оқу бағдарламалары: сырттай оқу нысаны, 9-11 сыныптар.

Оқытудың қалған түрлері үшін тиісті үлгілік оқу жоспарлары негізінде күнтізбелік-тақырыптық жоспарлауды пайдалану ұсынылады. Оларды құрастыру пән мұғалімі болып қалады.

Кешкі мектепте оқу үдерісін ұйымдастыру оқушылар контингентінің ерекшелігін ескереді. Көптеген оқушылар оқудағы үзіліс салдарынан жаңа оқу материалын түсіну және бекіту үшін қажетті тірек білімдер мен дағдыларды жоғалтады, ал біреу оларды күндізгі мектепте оқу барысында ала алмады. Кешкі мектептің педагогикалық ұжымының маңызды міндеті-осындай олқылықтарды анықтау және жою, білімді қалпына келтіру және тәуелсіз бағалау жағдайында өтетін оқу материалдарын меңгеру және мемлекеттік (қорытынды) аттестаттауға дайындау үшін берік база құру. Бірақ алғашқы міндеттердің бірі-білім алушы үшін оқу алдындағы қорқыныштан құтылуға көмектесетін, сондай-ақ тұлғаның жан-жақты дамуына ықпал ететін жағдайлар жасау.

Күндізгі жалпы білім беретін мектептер жанындағы кешкі және кешкі

мектептерде оқыту күндізгі, сырттай, күндізгі-сырттай және сырттай Жеке оқу түрлері бойынша жүзеге асырылады (ҚР "Білім туралы" Заңы, 27 бап). Оқытудың барлық түрлері бір білім беру ұйымының шегінде жүзеге асырылуы мүмкін.

Кешкі мектеп оқушыларын оқыту күндізгі және кешкі уақытта күндізгі, сондай-ақ сырттай, күндізгі-сырттай және сырттай Жеке оқу түрлері бойынша жүргізіледі (1998 жылғы 17 қарашадағы 565 бұйрық).

Күндізгі оқу нысаны бар сыныптарда оқу процесінің ерекшеліктері.

Кешкі мектеп оқушылардың күрделі контингентімен ерекшеленеді: ол жасы, оқыту және оқыту деңгейі, әлеуметтік және отбасылық жағдайы, мектептен тыс жұмыспен қамту дәрежесі мен сипаты, қабылдау, есте сақтау, назар аудару, мотивация сипаттамасы және басқа да белгілері бойынша бірдей емес.

Күндізгі оқу түрі бойынша да, күндізгі жалпы білім беретін орта мектепте де сынып-оқу жүйесі жатыр.

Күндізгі оқу нысаны бар кешкі мектепте сынып сабақтары жүйесінде барлық оқушылар құрамымен алдыңғы жұмыс ретінде, сондай-ақ топтық және жеке жұмыс түрінде қолданылады. Негізгі білім көзі мұғалім, интернет, оқулықтар мен оқу құралдары болып табылады.

Кешкі мектептегі сабақтар топтық немесе жеке сабақтар түрінде консультациялармен толықтырылады.

Сыныптар мен топтарда оқу үрдісінің ерекшеліктері сырттай оқыту түрі.

Сырттай оқу түрі кешкі мектепте күндізгі оқудан ерекшеленеді, ол көбінесе оқушылардың өздігінен білім алу жұмысына құрылады. Сырттай оқу орындарының өзіндік жұмысының топтық және жеке консультацияларға жүйелі түрде қатысумен үйлесуі кешкі мектепте сырттай оқытуды ұйымдастырудың маңызды принциптерінің бірі болып табылады.

Сырттай балалардың үй жұмысы-бұл оқу сабақтарының негізгі түрі; ол топтық және жеке консультациялармен, сондай-ақ сынақтармен тығыз байланысты.

Сырттай оқу процесі мұғалім тарапынан белсенді педагогикалық басшылықты көздейді, ол сырттай оқу жұмысының топтық және жеке консультациялар, сондай-ақ сынақтар жүйесімен тығыз өзара байланысын қамтамасыз етуі тиіс.

Топтық консультацияларда мұғалім тараптық, неғұрлым күрделі тақырыптарды, себеп-салдарлық байланыстар мен заңдарды ашады, теориялық материалды зерттеу және танымдық есептерді шешу тәсілдерін түсіндіреді, теориялық материалды түсіндіру мен практикалық сипаттағы ұсынымдар арасындағы ұтымды қатынасты анықтайды және іске асырады, оқытудың әрбір кезеңінде бағдарламалық материалдың сипатына, білім беру-тәрбиелік міндеттері мен оқушылардың білім, іскерліктері мен дағдыларының деңгейіне байланысты үй тапсырмаларының көлемі мен

күрделілігін белгілейді.

Кешкі мектепте білімнің қорытынды кесіндісінің әртүрлі формалары ерекше рөл атқарады, ол жекелеген тақырыптарды, бөлімдерді зерттеу соңында өткізілуі мүмкін. Бұл-бақылау жұмыстары, сынақтар, емтихандар.

Сынақтар дәлелді себептермен сабақты босататын оқушылар үшін, сондай-ақ қосымша сабақтарды қажет ететін оқушылар үшін өте маңызды.

Сынақты тапсыру ағымдағы есепке қарағанда оқушылардың білімі мен іскерлігін объективті және жан-жақты тексеруге және бағалауға мүмкіндік береді.

Сынақтар ауызша түрде, тестілеу түрінде, жобалау, зерттеу, бақылау, зертханалық, практикалық жұмыстар түрінде тапсырылуы мүмкін.

Сырттай оқу түрі бар сыныптарда сынақтар өткен материалдар бойынша келесі пәндер бойынша тапсырылады: "Қазақ тілі", "Орыс тілі", "Қазақ тілі мен әдебиеті", "Орыс тілі мен әдебиеті", "Математика", "Тарих", "Құқық негіздері", "География", "Биология", "Физика", "Химия".

Кешкі (ауысымды) мектептің ерекшелігі мектеп жұмысының белгілі бір тәртібін талап етеді. Кешкі мектепте сабақтар үш күн бойы өткізіледі, консультациялар, сынақтар, вариативтік бөлім пәндері жеке кестеге және осы мақсатқа қатаң бөлінген жеке күндерге шығарылады.

Кешкі мектепте "көркем еңбек", "дене шынықтыру", "бастапқы әскери және технологиялық дайындық" пәндерін оқу қарастырылмаған.

Күндізгі оқу нысаны бар сыныптың толымдылығы 20 адамды құрайды, сырттай оқу нысаны бар 9 адамнан кем емес, оқытудың жеке нысаны бар сырттай оқу топтарында сыныптың толымдылығы 1 – ден 8 адамға дейін құрайды (ҚР БҒМ 2013 жылғы 17 қыркүйектегі № 375 "жалпы білім беру ұйымдарының (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) түрлері бойынша қызметтің үлгілік қағидаларын бекіту туралы" бұйрығы, 4-тарау, 4-тармақ, 49,55).

Ерекше жағдайлар туындаған жағдайда (ауру, мүгедектік, декреттік демалыс, 3 жасқа дейінгі баланы күту, отбасындағы жалғыз бала емізу) және қойылатын талаптарға сәйкес келетін жағдайлар болған жағдайда кешкі мектепте қашықтықтан оқыту технологиясын жүзеге асыруға болады.

Сырттай немесе кешкі оқу сабақтарын ұйымдастырудың сессиялық режимі кезінде сессия уақытын мектептің педагогикалық кеңесі анықтайды (ҚР БҒМ 2013 жылғы 17 қыркүйектегі №375 "жалпы білім беру ұйымдарының (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) түрлері бойынша қызметтің үлгілік қағидаларын бекіту туралы" бұйрығы, 4-тарау, 68-тармақ).

Негізгі орта және жалпы орта білім беру курсы үшін бағдарламаны игеру бітірушілерді міндетті қорытынды аттестаттаумен аяқталады. Кешкі мектеп түлектеріне олар қорытынды аттестаттаудан өткеннен кейін тиісті білімі туралы мемлекеттік үлгідегі құжат беріледі.

Кешкі мектепте күндізгі оқу нысаны бойынша оқу жылының ұзақтығы 34 аптаны, сырттай оқу нысаны бойынша – 36 аптаны құрайды.

Күндізгі оқу нысаны бойынша оқитын оқушыларды аттестаттау

төрттен, сырттай оқу нысаны бойынша оқитын оқушыларды аттестаттау жарты жылдан жүргізіледі.

Қазақ тілінде оқытпайтын мектептердегі "Қазақ тілі мен әдебиеті", орыс тілінде оқытпайтын мектептердегі "Орыс тілі мен әдебиеті", "Шет тілі/ағылшын тілі", "Информатика" сияқты пәндерді оқу кезінде кіші топтарға бөлу күндізгі оқу нысанындағы сыныптарда ғана, яғни сынып 20 адамға толғанда жүзеге асырылуы мүмкін (ҚР БҒМ 2013 жылғы 17 қыркүйектегі №375 "жалпы білім беру ұйымдарының (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) түрлері бойынша қызметтің үлгілік қағидаларын бекіту туралы"бұйрығы).

Кешкі мектеп жылдық күнтізбелік оқу кестесін айқындауда, білім алушыларды бағалау жүйесін, аттестаттау тәртібі мен мерзімділігін таңдауда дербес болады (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 17 қыркүйектегі № 375 Бұйрығы, 4 -тарау, 65-тармақ).

Білім алушылардың жетістіктерін бағалаудың критериалды жүйесі

2019-2020 оқу жылдарында критериалды бағалау жүйесіне 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 сыныптарда жүзеге асырылады.

Критериалды бағалау жүйесіне формативті бағалау және жиынтық бағалау кіреді.

Критериалды бағалау білім алушылардың өз қызметін бақылау және бағалау қабілетін қалыптастыруға, функционалдық сауаттылықты және кең ауқымдағы дағдыларды қалыптастыру бойынша оқыту процесінде туындайтын қиындықтардың себептерін белгілеуге және жоюға мүмкіндік береді.

Әрбір сабақта білім алушыларды уақтылы қолдау, оқудағы ілгерілеу мақсатында бағалау элементтерін пайдалану, ата-аналарды оқыту нәтижелері бойынша хабардар ету ұсынылады.

Бағалау оқушыларды оқуға ынталандыруға, білімдегі олқылықтарды анықтауға және олардың оқу жетістіктерін көрсетуге бағытталған. Білім алушы мен мұғалім оқу жетістіктерін жақсарту үшін жеке және бірлесіп іс-қимыл жоспарын әзірлей алады.

Критериалды бағалау білім алушылардың дағдысының даму деңгейін бағалауға мүмкіндік береді. Әрбір сабақ оқу мақсатын және оларға қол жеткізу критерийлерін дыбыстандырудан/көрсетуден басталуы тиіс. Білім алушы қойылған оқу мақсатын түсіну, түсіну және оған қалай жетуге болатынын білу керек.

Критериалды бағалау технологиясы білім алушылардың жетістіктерін нақты анықталған, алдын ала белгілі өлшемдермен салыстыруға негізделген.

Әрбір білім алушының дайындық деңгейінің өзгеруін, алдыңғы жетістіктермен салыстырғанда динамиканы белгілеу маңызды. Критериалды бағалау жүйесінің артықшылығы білім алушыға стресстік жүктемені төмендету болып табылады.

Мұғалім мақсатқа жетудегі мақсатты белсенділікті, бастаманы, дербестікті қолдау, таңдау жасай білуді, жауапкершілікті, рефлексия

қабілетін қалыптастыру маңызды.

Жиынтық бағалау қорытындысы білім алушыларға қағаз немесе электрондық форматта ұсынылады.

Мұғалімнің бағалау қызметі – бағалау критерийлерін, бақылау және бағалау тәсілдерін іріктеу, әзірлеу және қолдану.

Білім алушының бағалау қызметі үшін:

- әр түрлі бағалау түрлерін (өзін-өзі бағалау, өзара бағалау);
- білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау критерийлерін өз бетінше әзірлеу және таңдау;
- бақылау әдістері мен формаларын әзірлеу және таңдау;
- тұрақты кері байланысты қамтамасыз ету.

Мұғалім қажет:

- 1) бағалау үшін оқыту мақсаттарының тізбесін анықтау;
- 2) бағалау деңгейін анықтау (Блум таксономиясына сәйкес));
- 3) бағалау критерийлерін әзірлеу (оқыту мақсаттарына сәйкес) немесе " НЗМ " ДББҰ әзірлеген критерийлерді пайдалану»;
- 4) білім алушылардың санын және кері байланысты ұсыну жиілігін анықтау;

5) үйде оқитын білім алушылар үшін үйде оқитын білім алушының оқу жүктемесін және ол оқыған оқу материалын ескере отырып, сараланған және/немесе жеке тапсырмалар әзірлеу;

6) сараланған және/немесе жеке тапсырмаларды пайдалану, сондай-ақ ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушының ерекшеліктерін ескере отырып, бағалау өлшемдеріне өзгерістер енгізу;

7) жиынтық бағалау қорытындысы бойынша ата-аналармен үнемі үздіксіз байланыс жасау, ата-аналарға білім алушылардың оқу жетістіктері туралы айдары түрінде ақпарат беру, сондай-ақ ата-аналар жиналысы барысында кері байланыс жасау.

Оқу жылының қорытындысы бойынша аралық аттестаттау жүргізілмейді.

Бағалау кезінде бірқатар қондырғыларды ұстану ұсынылады:

1. Білім алушылар бағалау үдерісіне белсенді кіреді, соның ішінде үнемі өзін-өзі бағалау жүргізеді.

2. Білім алушының жеке басын емес, оның жұмысы ғана бағаланады.

3. Білім алушының жұмысы басқа оқушылардың жұмыстарымен емес, үздік орындалған жұмыс үлгісімен салыстырылады.

4. Әр түрлі формалар мен тапсырмалар түрлері пайдаланылады, тамаша орындалған тапсырмалардың нақты және айқын сипаттамалары әзірленеді.

5. Бағалау критерийлері алдын ала белгілі.

6. Өзін-өзі бағалау білім алушылардың рефлексиясын да жеке тұлғаның дамуының міндетті шарты ретінде білдіреді.

7. Білім алушылардың жетістіктерін бағалау үшін ҚМЖ мен ҰМЖ оқу тапсырмалары өткен (оқыған) оқу мақсаттарын қамтуы тиіс. Бағалау критерийлері оқу мақсаттарына сәйкес болуы тиіс.

Оқыту мақсатының тұжырымдамасында білім алушылардың іс-

әрекеттері көрсетілген: бақылау, талдау, салыстыру, Елеулі белгілерін бөлу, тану, анықтау, моделдеу, түсіндіру және т. б.

Нәтижелерді бағалау критерийлері білім алушыға өзінің дайындық деңгейін мұғалім, педагогқа қойылатын талаптарға сәйкес келуіне мүмкіндік береді және жұмыстың күрделілік деңгейін дұрыс таңдауға мүмкіндік береді.

8. Білім алушылармен бірге оқу жетістіктерін бағалау және өзін-өзі бағалау үшін критерийлерді әзірлеу мүмкін.

9. Оқу тапсырмаларын таңдау және оқушылардың сабақ барысында өз оқу жетістіктерін өзін-өзі бағалауын ұйымдастыруды ойластыру маңызды.

Формативті бағалау білім алушылардың оқыту мақсаттарының жетістіктеріне мониторинг жүргізу және орындалған үй жұмысының қорытындыларын және педагогтың жазбаша түрде (дәптерде немесе күнделіктерде) немесе ауызша ұсынымдарын қоса алғанда, сабақта сараланған жұмысты одан әрі құру үшін жүргізіледі.

79 кесте - Кешкі мектептерге арналған мектепшілік бақылау нормативтері

№ п/п	Бақылау объектілері	Норма
1	Сабақтар мен сыныптан тыс іс-шараларға қатысу және талдау	Айына 4-6 сабақ (директор орынбасарлары үшін), Айына 2 сабақ (директор үшін мектеп)
2	Сынып журналдарын тексеру	Тоқсан сайын 1 рет
3	Оқушылардың күнделіктерін тексеру (болған кезде)	Тоқсан сайын 1 рет
4	Орындалуын тексеру оқу бағдарламалар пәндер бойынша	Тоқсан сайын 1 рет, жылына 4 рет
5	Жеке істерді тексеру оқушылардың	Жылына 2 рет (сыныптық басшылар)
6	Тақырыптық және күнтізбелік жоспарларының пәндері бойынша	Жылына 2 рет

Кешкі мектептің тәрбие жұмысының ерекшеліктері-бұл көбінесе" проблемалық " оқушылармен: қиын оқытылатын және қиын тәрбиеленетін балалармен жұмыс. Әдетте, бұл балалар жұмысқа қабілеттілігінің төмендігі, оқу мотивациясының төмендігі, мінез-құлқындағы ауытқушылықтары, қоғамның теріс әсеріне ұшырағандығы және мектептегі сабаққа нашар қатысуларымен ерекшеленеді. Сондықтан кешкі мектеп үшін өзекті мәселе кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алу болып табылады.

Күндізгі жалпы білім беретін мектептер жанындағы кешкі мектеп пен кешкі бөлімшелердің негізгі міндеті – "қиын" жасөспірімдерді әлеуметтік-психологиялық оңалту және бейімдеу, өйткені кешкі мектепке және күндізгі жалпы білім беретін мектептер жанындағы оның бөлімшелеріне әр түрлі себептермен күндізгі мектептерде, сондай-ақ колледждерде білім ала алмаған жасөспірімдер жиі келеді, мысалы, педагогикалық асқыну салдарынан, ауруы бойынша, оқуға уәждемесінің жоқтығынан, отбасындағы ауыр материалдық жағдайға байланысты және т. б.

Кешкі мектеп педагогтарының міндеті-білім алушыларға негізгі адами нормалар мен моральдарды үйрету, төзімділік пен басқа мәдениетке және көру нүктелеріне құрмет қалыптастыру, жауапты, дені сау баланы тәрбиелеу.

Кешкі мектеп ерекшеліктерінің бірі-қиын оқитын және қиын тәрбиеленетін балалармен "проблемалық" оқушылармен жұмыс жасау. Олар төмен жұмыс қабілеттілігімен, төмен оқу мотивациясымен және тәртіпсіздігімен ерекшеленеді.

Кешкі мектептің тәрбие жұмысы ҚР БҒМ 2015 жылғы 22 сәуірдегі № 227 бұйрығымен бекітілген Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздеріне сәйкес жоспарланады, оның басты міндеті "Мәңгілік Ел" жалпыұлттық идеясы мен Патриоттық актісін және "Рухани жаңғыру"бағдарламасын іске асыру болып табылады.

Кешкі мектептегі тәрбие жұмысының мақсаты: жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтар негізінде жан-жақты және үйлесімді дамыған тұлғаны тәрбиелеу.

Міндеттер:

1) жаңа демократиялық қоғамда өмір сүруге қабілетті патриот пен азаматтың қалыптасуына жәрдемдесуге; саяси, құқықтық және сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттілікті қалыптастыруға; балалар мен жастардың құқықтық санасының өсуіне, олардың балалар мен жастар арасындағы қатыгездік пен зорлық-зомбылық көріністеріне қарсы тұруға әзір болуына ықпал етуге міндетті.

2) тұлғаның рухани-адамгершілік және этикалық қағидаттарын, оның моральдық қасиеттері мен ұстанымдарын қазақстандық қоғам өмірінің нормалары мен дәстүрлерімен келісетін қалыптастыруға ықпал ету.

3) қазақ халқының, Қазақстан Республикасының этностары мен этностық топтарының Ана тілі мен мәдениетіне деген құрметін жалпыадамзаттық инационалдық құндылықтарға бағдарлауға ықпал ету.

4) ата-аналарды ағартуға, баланың жеке басын қалыптастыруда олардың психологиялық-педагогикалық құзыреттілігін арттыруға, олардың балаларды тәрбиелеу үшін жауапкершілігін арттыруға ықпал етуге міндетті.

5) Еңбек дағдыларын, тұлғаның экономикалық ойлауын және кәсіптік өзін-өзі айқындауға саналы көзқарасты қалыптастыру, экологиялық мәдениетті дамыту, сондай-ақ эволюцияға идеяларды қабылдау және күнделікті өмірде оларды басшылыққа алу қабілеті.

6) әрбір тұлғаның зияткерлік мүмкіндіктерін, көшбасшылық қасиеттерін және дарындылығын дамытуды қамтамасыз ететін мотивациялық кеңістікті қалыптастыру, оның ақпараттық мәдениетін қалыптастыруға ықпал ету.

7) Білім беру ұйымдарында көпмәдени орта құруға ықпал ету, мінез-құлықтың жалпы мәдени дағдыларын қалыптастыру, жеке тұлғаның өнер мен шынайылыққа эстетикалық объектілерді қабылдауға, игеруге, бағалауға дайындығын дамыту.

8) салауатты өмір салты дағдыларын тиімді қалыптастыру, дене және психологиялық денсаулықты сақтау, денсаулыққа зиян келтіретін факторларды анықтай білу үшін кеңістік құру.

Тәрбие жұмысының басым бағыттары:

1) Қазақстандық патриотизм мен азаматтықты тәрбиелеу, құқықтық тәрбие;

2) Рухани-адамгершілік тәрбие;

3) ұлттық тәрбие;

4) Отбасылық тәрбие;

5) Еңбек, экономикалық және экологиялық тәрбие;

6) Көпмәдениетті және көркем-эстетикалық тәрбие;

7) Зияткерлік тәрбие, ақпараттық мәдениетті тәрбиелеу;

8) салауатты өмір салты.

Тәрбие жұмысы мен оқушылардың бос уақытын ұйымдастырудағы негізгі басымдықтардың бірі қазақстандық патриотизмді, елдің барлық тұрғындарының бірлігі мен бірлігін нығайтуға бағытталған "Рухани жаңғыру" бағдарламасы болып табылады.

Жоспар бойынша барлық іс-шаралар білім беру және тәрбие ортасын құру үдерісінің тізбегінде буындар болып табылады. Мектептің тәрбие жұмысы жарғылық мақсаттарға қол жеткізуге және оқу-тәрбие процесінің тиімділігін арттыруға бағытталуы тиіс.

Тәрбие жұмысы білім беру мазмұны, сыныптан тыс және мектептен тыс педагогикалық жұмыс арқылы жүзеге асырылады.:

* Жалпы білім беру циклы сабақтары арқылы;

* Сыныптан тыс қызмет арқылы;

* Мектептен тыс қызмет арқылы;

Оқушылардың құқықтық тәрбиесі кешкі мектептегі басым міндеттердің бірі болып табылады, оның басты мақсаты әр түрлі құқық бұзушылықты қалыптастыру және алдын алу, оқушылардың санасын арттыру, заң мен мемлекеттілікті құрметтеуге шақыру болып табылады. Оқушыларды құқықтық тәрбиелеу жөніндегі бағдарламаны іске асыру оқу және сабақтан тыс уақытта насихаттау, оқыту немесе ағарту нысандарында жүзеге асырылады.

Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу және құқықтық мәдениетті арттыру мақсатында кешкі мектептер арнайы

билік органдарымен және үкіметтік емес ұйымдармен ынтымақтасуға тиіс.

Мектеп ортасында сыбайлас **жемқорлыққа қарсы мәдениетті** қалыптастыру, сыбайлас жемқорлыққа төзбеушілікті көрсететін құндылықтар жүйесін сақтау және нығайту, соның ішінде мектеп оқушыларының заң талаптарын сақтауға ұмтылысын қалыптастыру, білім беру және мәдени деңгейін арттыру мақсатында мектепте "Адал Ұрпақ" ерікті мектеп клубы құрылды.

Бүгін мектепте өскелең ұрпаққа **рухани-адамгершілік тәрбие** беру басым бағыттардың бірі болып табылады. Президент Н. Назарбаев А. Назарбаев бұл бағыттың мектептердегі маңызы зор екенін атап өтті. Осы ортада әр түрлі жұмыс түрлері арқылы оқушылардың рухани және адамгершілік қасиеттерін неғұрлым тиімді дамытуға болады.

Ұлттық тәрбие балалардың кіші отанына деген сүйіспеншілігін, ұлттық салт-дәстүрлер мен мәдениетке құрметпен қарауды қалыптастыруға бағытталған. Оқушылардың санасында жалпы адами және ұлттық құндылықтардың қалыптасуына Наурыз мейрамы, тілдер күні, Қазақстан халқының бірлігі Күні, Алғыс айту күні сияқты іс-шаралар, сондай-ақ атаулы және атаулы күндерге арналған сынып сағаттары ықпал етеді.

Біздің мектептің тәрбие жұмысының өзекті бағыттарының бірі **отбасылық тәрбие** болып табылады. Мақсаты: ата-аналарға білім беру, баланың тұлғасын қалыптастыруда олардың психологиялық-педагогикалық құзыреттілігін арттыру, әлеуметтік жетімдіктің және отбасылық қолайсыздықтың алдын алу.

Еңбек және экономикалық тәрбиенің құрамдас бөлігі кәсіби бағдар - еңбек нарығы мен қабілетіне сәйкес оқушыларға мамандық таңдауда көрсету процесі болып табылады.

Кәсіптік бағдар беру жұмысы оқу үдерісінде және сабақтан тыс қызметте мұғалімдердің, мектеп психологының, мектеп әкімшілігінің күшімен, сондай-ақ колледждер мен ЖОО өкілдерінің қатысуымен жүзеге асырылады. Мамандықтар әлемімен танысу әңгімелесу, экскурсия, кездесулер, Ашық есік, конкурстар түрінде өтеді.

Экологиялық мәдениетті қалыптастыруға табиғатқа деген махаббат пен ұқыпты қарым-қатынасты тәрбиелеуге, күнделікті өмірде қоршаған ортаны қорғау бойынша қажетті білім мен дағдыларды қолдануға бағытталған іс-шаралар ықпал етеді.

Мектептің тәрбие жұмысының ажырамас бөлігі білім беру және тәрбие процесінің барлық жүйесінде маңызды орын алатын **зияткерлік тәрбие** болуы тиіс. Кешкі мектепте зияткерлік тәрбие мәселелерін шешу әңгіме, конкурстар, сынып сағаттары, викториналар, пәндік онкүндіктер сияқты тәрбиелік әсер ету нысандары арқылы жүзеге асырылуы мүмкін.

Оқушылардың **көпмәдени және көркемдік-эстетикалық тәрбиесі** сабақтан тыс қызмет арқылы жүзеге асырылады. **Басты мақсат-жалпы** мәдени мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру, жеке тұлғаның өнер мен шынайылыққа эстетикалық объектілерді қабылдауға, игеруге, бағалауға дайындығын дамыту, білім беру ұйымдарында көпмәдени орта құру.

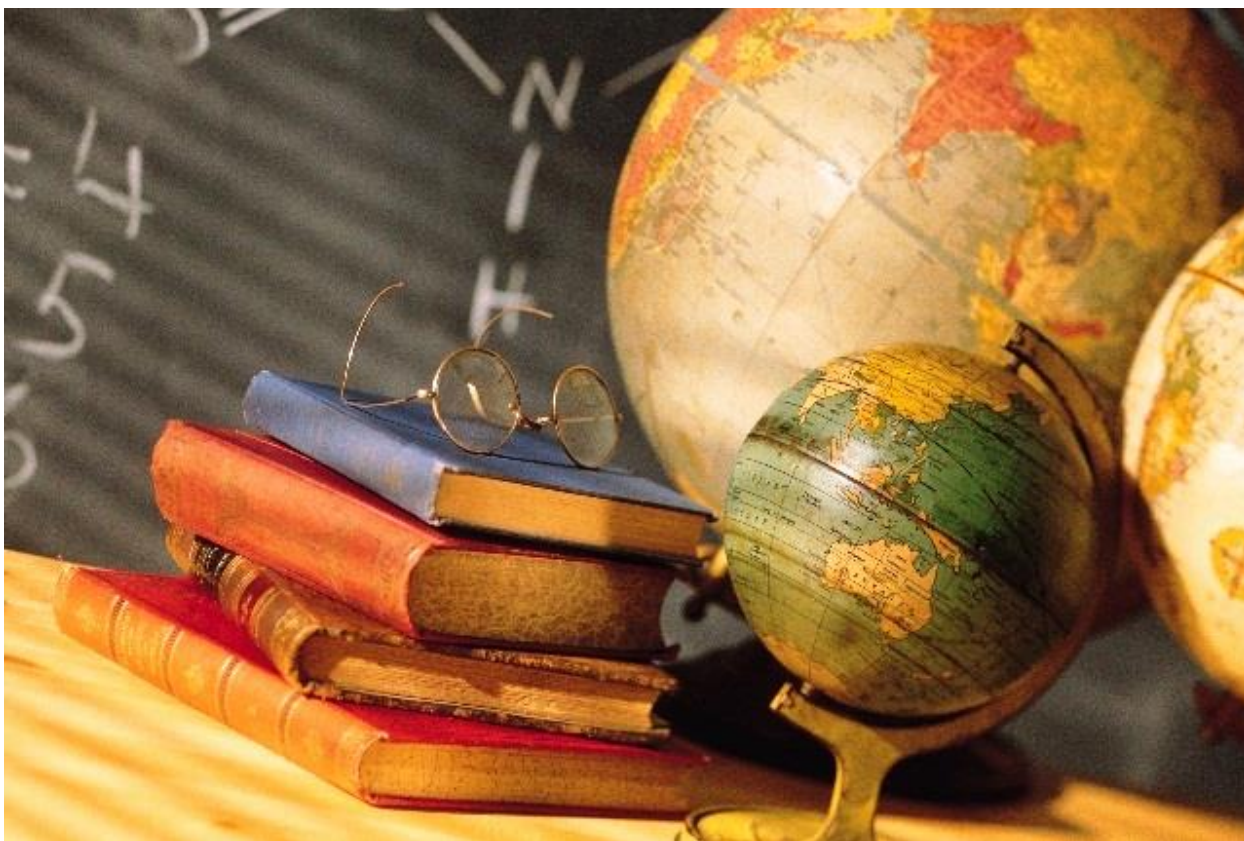

Кешкі мектепте СӨС насихаттау бойынша тәрбие жұмысы оның контингентін есепке ала отырып күрделі және өте маңызды. Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігін нығайтудың маңызды бағыттарының бірі нашақорлықпен, маскүнемдікпен және темекі шегумен, соның ішінде кәмелетке толмағандар арасында күрес болып табылады.

Зиянды заттарды қолданудың алдын алу оқушылардың салауатты өмір салты туралы, салауатты және сау емес мінез-құлық туралы түсініктерін, жаман әдеттер мен қауіпті қылықтардан бас тартуға уәждемесін қалыптастыруды көздейді.

Мектеп, сондай-ақ күндізгі жалпы білім беретін мектептер жанындағы кешкі бөлімшелер кәсіпорындармен және колледждермен уағдаластық бойынша қосымша, оның ішінде ақылы білім беру қызметтері ретінде білім алушыларды кәсіптік даярлауды қатар жүргізе алады.

Кешкі мектепте білім беру процесін жетілдіру мақсатында әдістемелік кеңес, әдістемелік бірлестіктер, психологиялық және әлеуметтік-педагогикалық қызмет құрылады. Олардың қызметі мектеп жарғысында және білім беру саласындағы қолданыстағы заңнамада белгіленген тәртіппен жүзеге асырылады.

8 ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРАТЫН ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕР

Қазіргі уақытта инклюзивті білім беру еліміздің білім беру жүйесін дамытудың стратегиялық бағыттарының бірі ретінде қарастырылады. Сапалы білім алуға қол жеткізу құқығы Қазақстан Республикасының заңнамасымен барлық білім алушыларға, жеке мүмкіндіктеріне қарамастан, ерекше білім берілуіне қажеттілігінің (ЕБҚ) әртүрлілігін ескере отырып кепілдік берілген. ЕБҚ бар азаматтардың сапалы оқытуға тең қол жеткізуге жағдайларын жасау болашақта үлкен артықшылықтарға ие. Бұл, ең алдымен, табысты әлеуметтік бейімдеу және өзін-өзі жетілдіру мүмкіндігі. Инклюзивтік ортада білім ала отырып, ЕБҚ бар балалар ашық болуға, өмірлік қажетті коммуникация дағдыларын, қоршаған адамдармен өзара іс-әрекет жасауға үйренеді. Ерте әлеуметтік инклюзия болашақта заманауи өмірге бейімделе алатынына сенімділіктің кепілі болып табылады.

Қазақстан Республикасының саясаты барлық азаматтардың әлеуметтік, экономикалық, мәдени мәртебесіне қарамастан сапалы білім алу құқықтарын қамтамасыз етуге бағытталған. Мемлекет басшысының «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Мүмкіндігі шектеулі азаматтарымызға көбірек көңіл бөлу керек. Олар үшін Қазақстан кедергісіз аймаққа айналуға тиіс. Бізде аз емес ондай адамдарға қамқорлық көрсетілуге тиіс – бұл өзіміздің және қоғам алдындағы біздің парызымыз», -деп атап көрсетілді [1].

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында инклюзивті білім беруді дамыту саясаты жарияланған. Сонымен бірге мектепке дейінгі және жоғары білім берудің барлық деңгейлерінде бірыңғай түсінік аппараты мен осы саясатты іске асыру тетігін қалыптастыру бойынша жұмыс жүргізілуде.

Инклюзивті білім беру – әрбір адамның қандай да бір кемсітушіліксіз білім алу құқығын жүзеге асырудың дамыған халықаралық қоғамдастықта танылған құралы, сондай-ақ, әлемнің көптеген елдерінде білім беру жүйесін дамытудың негізгі бағыты болып табылады.

Білім беруді дамыту саласындағы мемлекеттің маңызды міндеті – әрбір баланың сапалы білімге тең қол жеткізуін қамтамасыз ету болып табылады.

Әрбір педагогикалық ұжым жоғары инклюзивті мәдениетті қалыптастыру жолында, инклюзивті білім беру принциптерін жүзеге асырудың күнделікті тәжірибесі мінез-құлықтың әдеттегі схемасына айналуына ұмтылуы тиіс. Мұның базалық негізі инклюзивті білім беруді нормативтік құқықтық қамтамасыз етуді білу болуы тиіс. Білім беру ұйымдарының басшылығы қызметін жоспарлау кезінде білім беру процесінің барлық қатысушыларын халықаралық және отандық деңгейде инклюзивті білім беру саласындағы нормативтік құқықтық құжаттармен ақпараттандыру мәселелерін ескеруі қажет.

80.1 кесте - Инклюзивті білім беру шеңберіндегі нормативтік құқықтық актілер
Халықаралық құжаттар

«Білім беру саласындағы кемсітушілікке қарсы күрес туралы» БҰҰ Конвенциясы (1960 ж.)	Негізгі идея: білім берудің жалпыға қол жетімділігіне және оқыту сапасына қатысты тең жағдайларға құқық. 2016 жылғы қаңтарда ҚР Үкіметі бекіткен.
«Бала құқықтары туралы» БҰҰ Конвенциясы (1989 ж.)	Негізгі идея: қандай да бір кемсітусіз тегін және міндетті білім алу құқығы. 1994 жылғы маусымда ҚР Үкіметі бекіткен.
«Барлығы үшін білім беру» Декларациясы (1990 ж.)	Негізгі идея: барлық адамдарға – балаларға, жастарға, ересектерге-олардың базалық білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған білім алуға мүмкіндік беріледі.
«Ерекше қажеттіліктері бар тұлғалардың білім беру саласындағы ұстанымдары, саясаты және практикалық іс-әрекеттері туралы» Саламанка декларациясы. Саламанка, Испания, 1994 ж	Негізгі идеялар: білім беру саласында ерекше қажеттілігі бар тұлғалар педагогикалық әдістер негізінде оларға жағдай жасауы тиіс, <u>кәдімгі мектептерде</u> оқуға қол жеткізуі тиіс.
Мүгедектердің құқықтары туралы конвенция (2006 ж.) Мүгедектердің құқықтары туралы конвенцияға Факультативтік хаттамаға қол қою туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2008 жылғы 11 желтоқсандағы N 711 Жарлығы	24-баптың негізгі идеялары: 1. Қатысушы мемлекеттер мүгедектердің білім алуға құқықтарын таниды. Осы құқықтарды кемсітусіз және мүмкіндіктерінің теңдігі негізінде жүзеге асыру мақсатында қатысушы мемлекеттер барлық деңгейлерде инклюзивті білім беруді және өмір бойы оқытуды қамтамасыз етеді, бұл ретте: а) адами әлеуетін, сондай-ақ қадір-қасиеті мен өзін-өзі құрметтеу сезімдерін толық дамытуға және адам құқықтарын, негізгі бостандықтарын және адами алуан түрлілікті құрметтеуді күшейтуге; б) мүгедектердің жеке тұлғасын, талантын және шығармашылығын, сондай-ақ олардың ақыл-ой мен дене қабілеттерін толық көлемде дамытуға; с) мүгедектерге еркін қоғам өміріне тиімді қатысу мүмкіндігін беруге ұмтылады. 2. Бұл құқықты жүзеге асыру кезінде мемлекеттер: а) мүгедектердің жалпы білім беру жүйесінен, ал мүгедек балалар – тегін және міндетті бастауыш және орта білім беру жүйесінен мүгедектігі себепті

	<p>шығып қалмауын;</p> <p>b) мүгедектердің өздерінің тұратын жерлерінде инклюзивті, сапалы әрі тегін бастауыш және орта білім беруге басқалармен теңдей дәрежеде қол жеткізуін;</p> <p>c) жеке қажеттіліктерді ескеретін ақылға қонымды құрылғымен қамтамасыз етілуін;</p> <p>d) мүгедектерді тиімді оқытуды жеңілдету үшін оларды жалпы білім беру жүйесінің ішінде қажетті қолдауға ие болуын;</p> <p>e) білімді игеру мен әлеуметтік дамуға барынша жағдай жасайтын ахуалда, соған сай толық қамту мақсатындағы жеке қолдауды ұйымдастыру жөніндегі тиімді шаралар қабылдануын қамтамасыз етеді.</p> <p align="right">ҚР Үкіметі 2015 жылы бекіткен</p>
--	--

80.2 кесте -Қазақстан Республикасы

Қазақстан Республикасының Конституциясы (Республикалық референдумда қабылданды 30.08.1995 ж.)	<p>30-бап</p> <p>Азаматтардың мемлекеттік оқу орындарында тегін орта білім алуына кепілдік беріледі. Орта білім алу міндетті.</p>
«Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 8 тамыздағы N 345 Заңы	<p>15-бап. Баланың білім алуға құқығы</p> <p>1.Әрбір баланың білім алуға құқығы бар және Қазақстан Республикасының білім туралы заңдарына сәйкес оған тегін бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім және конкурстық негізде тегін техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі және жоғары білім алуға кепілдік беріледі.</p> <p>3. Арнаулы педагогикалық тәрбиені қажет ететін кемтар балаларға мемлекеттік бюджеттен белгіленген стандарттар деңгейінде олардың білім алуына кепілдік беретін қосымша қаражат береді.</p>
«Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 11 шілдедегі N 343 Заңы	<p>15-бап. Кемтар балалардың құқықтары</p> <p>5)психологиялық-медициналық-педагогикалық консультациялардың қорытындысына сәйкес арнаулы білім беру ұйымдарында немесе мемлекеттік жалпы білім беретін оқу орындарында тегін мектепалды және жалпы орта білім алуға;</p>
«Қазақстан Республикасында мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы» Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 13 сәуірдегі N 39 Заңы.	<p>29-бап. Мүгедектерге білім алуы және мектепке дейінгі тәрбие алуы үшін жағдайларды қамтамасыз ету</p> <p>1. Мүгедектерге тегін бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім алуға кепілдік беріледі.</p> <p>2. Бірінші және екінші топтардағы мүгедектер мен мүгедек балалар үшін техникалық және кәсіптік, орта</p>

	<p>білімнен кейінгі және жоғары білім берудің кәсіптік оқу бағдарламаларын іске асыратын ұйымдарға оқуға түсу кезінде Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілейтін мөлшерде қабылдау квотасы көзделеді.</p> <p>3. Мемлекеттік білім беру гранттарын бюджеттік қаржыландыру арқылы тегін мемлекеттік білім алуға арналған конкурсқа қатысқан кезде көрсеткіштері бірдей болған жағдайда медициналық қорытындыға сәйкес тиісті білім беру ұйымдарында оқуына болатын бірінші және екінші топтардағы мүгедектердің, бала кезінен мүгедектердің, мүгедек балалардың басым құқығы бар.</p>
<p>«Арнаулы әлеуметтік қызметтер туралы» Қазақстан Республикасының 2008 жылғы 29 желтоқсандағы N 114-IV Заңы.</p>	<p>Заң өмірлік қиын жағдайда жүрген адамдарға (отбасыларға) арнаулы әлеуметтік қызметтер көрсету саласында туындайтын қоғамдық қатынастарды реттейді.</p> <p>Арнаулы әлеуметтік қызметтер - өмірлік қиын жағдайда жүрген адамға (отбасына) туындаған әлеуметтік проблемаларды еңсеру үшін жағдайларды қамтамасыз ететін және оның қоғам өміріне қатысуына басқа азаматтармен тең мүмкіндіктер жасауға бағытталған қызметтер кешені;</p> <p>1. Адам (отбасы) мынадай негіздер бойынша өмірлік қиын жағдайда жүр деп танылуы мүмкін:</p> <p>1) жетімдік; 2) ата-ана қамқорлығының болмауы; 3) кәмелетке толмағандардың қадағалаусыз қалуы, оның ішінде девиантты мінез-құлық; 4) кәмелетке толмағандардың арнаулы білім беру ұйымдарында, ерекше режимде ұстайтын білім беру ұйымдарында болуы; 5) туғаннан бастап үш жасқа дейінгі балалардың ерте психофизикалық даму мүмкіндіктерінің шектелуі; 6) дене бітімі және (немесе) ақыл-ой мүмкіндіктеріне байланысты организм функцияларының тұрақты бұзылуы; 7) әлеуметтік мәні бар аурулардың және айналадағыларға қауіп төндіретін аурулардың салдарынан тыныс-тіршілігінің шектелуі; 8) жасының егде тартуына байланысты, бұрынғы ауруы және (немесе) мүгедектігі салдарынан өзіне-өзі күтім жасай алмауы; 9) әлеуметтік бейімсіздікке және әлеуметтік депривацияға алып келген қатыгездікпен қарау; 10) баспанасыздық (белгілі бір тұрғылықты жері жоқ адамдар);</p>
<p>«Білім туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы (01.01.2019 ж. жағдай бойынша өзгерістермен және толықтырулармен)</p>	<p>1-бап. Осы Заңда пайдаланылатын негізгі ұғымдар</p> <p>7-4) білім алу үшін арнайы жағдайлар – ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар адамдардың (балалардың) оларсыз жалпы білім беретін оқу және білім беру бағдарламаларын меңгеруі мүмкін болмайтын, арнайы оқу бағдарламаларын және оқыту әдістерін, техникалық</p>

	<p>және өзге де құралдарды, тыныс-тіршілігін, сондай-ақ медициналық, әлеуметтік және өзге де көрсетілетін қызметтерді қамтитын жағдайлар;</p> <p>19-3) ерекше білім беруді қажет ететін адамдар (балалар) – денсаулығына байланысты білім алуда ұдайы немесе уақытша қиындық көріп жүрген, арнайы, жалпы білім беретін оқу бағдарламалары мен қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын қажет ететін адамдар;</p> <p>8-бап. Білім беру саласындағы мемлекеттік кепілдіктер</p> <p>2. Мемлекет Қазақстан Республикасы азаматтарының тегін мектепалды, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім алуын, техникалық және кәсіптік білім алуын...</p> <p>Мемлекет инклюзивті білім берудің мақсатын іске асыра отырып, білім берудің барлық деңгейінде даму мүмкіндіктері шектеулі азаматтарға олардың білім алуына, дамуындағы ауытқуды түзетуіне және әлеуметтік бейімделуіне арнайы жағдайлар жасауды қамтамасыз етеді.</p> <p>49-бап. Ата-аналардың және өзге де заңды өкілдердің құқықтары мен міндеттері</p> <p>1. Кәмелетке толмаған балалардың ата-аналары мен өзге де заңды өкілдерінің:</p> <p>1) баланың тілегін, жеке бейімділігі мен ерекшеліктерін ескере отырып білім беру ұйымын таңдауға;</p> <p>4) өз балаларын оқыту мен тәрбиелеу проблемалары жөнінде психологиялық-медициналық-педагогикалық консультациялардан консультациялық көмек алуға;</p> <p>5) балаларының шарттық негізде қосымша қызмет көрсетулер алуына құқығы бар</p>
<p>Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. ҚР Президентінің 2016 жылғы 1 наурыздағы №205 Жарлығы</p>	<p>2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламаны жүзеге асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарына сәйкес 2019 жылға қарай мектепке дейінгі білім берудің 30%-ы, орта білім берудің 70%-ы және техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарының 40%-ы инклюзивті білім беру үшін жағдай жасау, сондай-ақ арнайы ұйымдар желісін кеңейту (ПМПК, ППТК) жоспарланған.</p> <p>Брайль қарпімен (көрмейтіндер үшін) және үлкейтілген қаріппен (нашар көретіндер үшін) басылған оқулықтарды әзірлеуге қаражат көзделген.</p> <p>Электронды оқыту жүйесін қолдану үшін оқу үрдісінде сурдоаудармамен бейне-сабақтар порталы құрылды (http://mediakurs.kz) оның ішінде 80 танымдық,</p>

	20 оқу-танымдық, 12 анимациялық фильмдер орналастырылған.
«Мемлекеттік білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгі штаттарын және педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген адамдар лауазымдарының тізбесін бекіту туралы» ҚР Үкіметінің 2008 жылғы 30 қаңтардағы N 77 Қаулысы.	Білім беру ұйымдарының барлық түрлері бойынша, барлық білім беру ұйымдары үшін ортақ жекелеген лауазымдар бойынша білім беру ұйымдары қызметкерлерінің Штаттары көзделген
Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Нормативтік-құқықтық құжаттары	
«Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығы.	<p>Осы бұйрыққа 2-қосымшаға сәйкес Орта білім беру ұйымдары (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта) қызметінің үлгілік қағидалары;</p> <p>5. Жеке тұлғаның қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып, оқу бағдарламаларының мазмұнына, білім алудың қолжетімділігіне жағдайлар жасалуына қарай барлық деңгейлерде оқыту күндізгі, сырттай, кешкі, экстернат және ерекше білім беру қажеттілігі бар адамдар (балалар) үшін қашықтықтан оқыту нысандарында жүзеге асырылады</p> <p>6. Мемлекет инклюзивті білім беру мақсаттарын іске асыра отырып, білім берудің барлық деңгейлерінде ерекше білім беру қажеттілігі бар азаматтарға олардың білім алуына, дамуындағы ауытқуды түзетуіне және әлеуметтік бейімделуіне арнайы жағдайлар жасауды қамтамасыз етеді.</p> <p>7. Денсаулық жағдайы бойынша ұзақ уақыт білім беру ұйымдарына бара алмайтын азаматтар үшін үйде немесе тиісті үлгілік оқу жоспарларына сәйкес стационарлық көмек көрсететін, сондай-ақ қалпына келтіріп емдеу және медициналық оңалту ұйымдарында тегін жеке оқыту ұйымдастырылады.</p> <p>25. Білім беру ұйымдарында білім алушылардың заңды өкілдерінің мүдделерін ескере отырып, білім алуға ерекше қажеттіліктері бар балаларды инклюзивтік білім беру жағдайларында оқыту (бір сыныпта білім алуға ерекше қажеттілігі бар кемінде екі баланың оқуына рұқсат етіледі) және (немесе) дамудағы бұзылулардың түрлері бойынша арнайы сыныптарды ашу көзделген.</p> <p>Инклюзивті білім беру жағдайларында білім алатын білім алуға ерекше қажеттілігі бар балалар</p>

	<p>психологиялық-медициналық-педагогикалық консультацияның қорытындысы және ұсынымдары бойынша үлгілік оқу немесе жеке оқу бағдарламасы бойынша оқиды.</p> <p>Инклюзивті білім беру жағдайларында және (немесе) арнайы сыныптарда білім алатын білім алуға ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін түзету сабақтарын арнайы педагогтар (дефектолог, олигофренопедагог, сурдопедагог, тифлопедагог, логопед) жүргізеді.</p>
<p>«Мектепке дейінгі, орта білім беру ұйымдарын, сондай-ақ арнайы білім беру ұйымдарын жабдықтармен және жиһазбен жарақтандыру нормаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 22 қаңтардағы №70 бұйрығы</p>	<p>Осы бұйрыққа сәйкес білім беру ұйымдарының барлық санаттағы балалар (ЕБҚ) үшін білім беру ұйымдарында түзету-дамыту ортасын құру үшін жабдықтармен және жиһазбен қамтамасыз етіледі.</p> <p>Компьютерлік түзету-дамыту ойындары мен бағдарламалары дамуында кемістігі бар балалардың даму ерекшеліктерін ескеруі және осындай балаларға қажетті арнайы кадамдық дамытушы оқытуға бағытталуы тиіс. Олар бір немесе бірнеше мақсаттарды ойын процесінде жетістікті біріктіруі керек: көру қабілетін түзету; есту қабылдауын дамыту;</p> <p>оқушының қабылдауын, зейінін, есте қалуын түзету;</p> <p>ойлау операцияларын дамыту; ауызша және жазбаша сөйлеудің әртүрлі жақтарын түзету және дамыту; оқу жетістіктерін бекіту, әлеуметтік дағдыларды дамыту.</p>
<p>«Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы №125 Бұйрығы</p>	<p>Білім алушылардың бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің үлгілік оқу бағдарламаларын меңгеруін бақылау мақсатында білім беру ұйымдары ерекше білім беру қажеттіліктерін ескере отырып, білім алушылардың үлгерімін ағымдағы бақылауды және қорытынды аттестаттауды жүзеге асырады</p>
<p>«Педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген тұлғалардың лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 13 шілдедегі N 338 Бұйрығы</p>	<p>Білім беру ұйымдары осы бұйрықтың негізінде педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген тұлғалардың лауазымдарының бекітілген үлгілік біліктілік сипаттамаларын ескере отырып, педагог кадрларға қажеттілікті қанағаттандырады. Олар білім беру ұйымдарының меншігіне, ведомстволық бағыныстылығы мен ұйымдастыру-құқық нысанына қарамастан мыналарға негіз болады:</p> <p>құрылымдық бөлімшелер туралы олардың білім беру</p>

	<p>ұйымдарындағы орны мен рөлін анықтайтын ережелер жасау;</p> <p>қызметкерлердің міндеттерін, құқықтары мен жауапкершіліктерін белгілейтін лауазымдық нұсқаулықтар әзірлеу;</p> <p>кадрларды іріктеу мен орналастыру, оларды пайдаланудың дұрыстығына бақылау жүргізу;</p> <p>білім беру ұйымдарының қызметкерлерін аттестаттаудан өткізу.</p>
<p>"Арнайы білім беру ұйымдары түрлерінің қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы"</p> <p>Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 14 ақпандағы № 66 бұйрығы.</p>	<p>Балалардың ПМПК-ға жіберілуі ата-аналарының (заңды өкілдерінің), білім беру ұйымдарының, денсаулық сақтау ұйымдарының бастамасымен ата-анасының (заңды өкілдерінің) келісімі арқылы жүзеге асырылады.</p> <p>Бірінші тексеруге анамнез жинау, дәрігерлердің (сурдолог, офтальмолог, невропатолог, психиатр), педагогтердің (әлеуметтік педагог, олигофренопедагог, сурдопедагог, тифлопедагог, логопед), психологтың тексеруі, баланың психофизикалық жағдайын бағалау, ата-аналарға (заңды өкілдерге) кеңес беру кіреді. Бірінші тексеру бір немесе төрт қабылдау барысында жүргізіледі. Қабылдаудың ұзақтығы бір сағат, баланың шаршауы жоғары болғанда 20-30 минут.</p> <p>Қайта тексеру ПМПК-ның жалпы қорытындысын нақтылау немесе өзгерту мақсатында жүргізіледі, ең алдымен диагностикалық топтарда, диагностикалық оқу-түзеу сабақтарынан, мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту ұйымдарындағы, орта білім беру ұйымдарындағы сынама оқытудан кейін зияткерлік немесе тілдік даму кемістігінің деңгейін нақтылау қажеттігі болған жағдайда жүргізіледі.</p> <p>Тексерулер нәтижелері негізінде ПМПК-ның жалпы қорытындысы қабылданады, баланың жеке психофизикалық ерекшеліктеріне қарай түзете-дамыта оқыту барысындағы білім беру бағдарламасының түрі туралы алқалық шешім қабылданады.</p> <p>Қажет болған жағдайда медициналық, білім беру және әлеуметтік қызмет көрсету бойынша ұсынымдарды қарастыратын жеке түзете-дамыту бағдарламасы жасалады, ата-аналарға (заңды өкілдеріне) консультация беру жүзеге асырылады.</p> <p>"Дәрігерлік-консультациялық комиссияның қызметі туралы ережені бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 5 мамырдағы № 321 бұйрығына (нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 11310 болып тіркелген) сәйкес үйде оқитын мерзімі</p>

	көрсетіле отырып, дәрігерлік-консультациялық комиссияның бала денсаулығының жағдайы туралы қорытындысы үйде жеке тегін оқуға негіз болып табылады.
"Білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар" санитариялық қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2017 жылғы 16 тамыздағы № 611 бұйрығы.	Осы "Білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар" Объект салынатын жер учаскесін таңдауға, жобалауға, реконструкциялауға, пайдалануға, сумен жабдықтауға, су бұруға, жылумен жабдықтауға, жарықтандыруға, желдетуге, ауаны баптауға, жөндеуге және күтіп-ұстауға, тұру, тамақтану, оқыту жағдайларына және өндірістік практикаға, өндірістік бақылауға, персоналдың еңбек және қызмет көрсету жағдайларына, білім алушылар мен тәрбиеленушілерді медициналық қамтамасыз етуге қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптарды белгілейді.

Білім беруде инклюзивтік үдерістерді дамыту мектеп ортасының техникалық немесе ұйымдастырушылық өзгеруін ғана емес, сонымен қатар білім беру философиясының өзгеруін де болжайды.

Инклюзивті білім алуға сүйенетін негізгі құндылықтар:

- әрбір бала - жеке тұлға;
- барлығы оқи алады;
- әр баланың бірегей ерекшеліктері, мүдделері, қабілеті және оқу қажеттіліктері бар;
- запрет на дискриминацию в любой форме;
- кез келген нысанда кемсітуге тыйым салу;
- қоғамның әрқайсысына қатысу құқығы;
- бір-біріне шыдамдылық;
- толеранттылық рухында тәрбиелеу, «әртүрлілікте үйлесім»

(Төзімділік принциптерінің декларациясы // ЮНЕСКО, 1995)

Инклюзив мектептің қағидалары:

- барлық қызметкерлер инклюзияның құндылықтарын оң көңіл-күймен бөліседі және өз міндеттерін түсінеді;
- недискриминация;
- Тәуелсіздік пен оқушының жеке дербестігін құрметтеу
- қол жетімділік;
- қоғамға толық қосу және тарту;
- мұғалімнің, арнайы оқытушының, психологтың, мектеп әкімшілігінің, басқа мамандардың, ата-аналардың және оқушының бірлескен (командалық) жұмысы.

Білім беру ұйымдарында кедергісіз ортаны қамтамасыз ету (физикалық қолжетімділікті қоса алғанда) және білім беру процесін оқу барысында қиындықтарға тап болған оқушылардың қажеттіліктерін ескере отырып жүзеге асыру үшін қажетті материалдық база құрылуы тиіс (пандустарды, лифттерді, дәретханаларды, ойын аймақтарын жабдықтау, мамандар кабинеттерін қажетті жабдықтармен және дидактикалық материалдармен жабдықтау). Тосқауылсыз білім беру ортасын жобалау және модельдеу кезінде келесі ерекше қағидаттарды ескеру қажет:

1. *Баланың сенімсіздік пен қорқыныш сезімін азайтуға мүмкіндік беретін ортаның белгілі бір пәндік және кеңістіктік ұйымдастырылуын болжайтын қауіпсіздік.* Ол қол жетімді ережелер мен қорғау құралдарын пайдалана отырып, еркін бағдарлануға, қозғалуға және қажетті әрекеттерді орындауға мүмкіндік алады.

2. *Мәдени маңызы бар нысандардың қанықтығы.* Білім беру ортасы балаға үнемі әртүрлі ақпарат тасымалдаушылармен қарым-қатынасты қамтамасыз етеді (қоршаған орта туралы белгілі бір мәлімет береді), бұл оның танымдық белсенділігін, еріксіз және ерікті назарын, қызметін айтарлықтай ынталандырады.

3. *Физикалық кедергілерді жоюға* бағытталған ортаның қолжетімділігі(кең ойықтар, пандустар, тұтқалар).

4. *Полисенсорлық қабылдау үшін қол жетімділік,* ол білім беру ортасы әртүрлі сезім органдарынан ақпаратты кеңінен тарту мүмкіндігін ынталандырады және қамтамасыз етеді, жеке объектілерді қабылдау кезінде де, олардың арасындағы қарым-қатынастар да. Бұл өте маңызды, себебі мүмкіндігі шектеулі балалардың сенсорлық бұзушылықтары бар.

5. *Мағыналық реттеу.* Білім беру ортасындағы қарым-қатынастардың барлық түрлері белгілі бір ережелер жүйесіне сәйкес ұйымдастырылады, оларды түсіну және орындау баланың тіршілік әрекетінің тиімділігін едәуір арттырады.

6. *Әлеуметтік қатынастар жүйесіне ену.* Білім беру ортасын ұйымдастыру балаға оқиғалық қауымдастықты қамтамасыз етеді, оның белсенді өзара әрекеттесуін және қоршаған адамдармен қарым-қатынасын ынталандырады.

7. *Даму сипаты.* Баланың өз бетінше немесе айналасындағылардың көмегімен жеңе алатын ойластырылған кедергілер жүйесінің болуын болжайды.

8. *Нақты және әлеуметті танымдық мүмкіндіктерді қорғау мен дамытуға бағдарлау.* Білім беру ортасын ұйымдастыру баланы өзекті және жақын даму аймағында жұмыс істеу қажеттілігінің алдына қояды. Бұл қағида

арнайы білім беруде маңызды қағидат болып табылады.

Психологиялық қолайлы жағдай жасау білім алушыларды ЕБҚ-мен бейімдеу үшін білім беру ұйымдарында оның пәндік-практикалық қоршаған ортасын орнатудан басталады. Бұл ретте бала үшін психологиялық жайлылықтың маңызды компоненттерінің бірі оның сыныптағы оқу орны болып табылады. Сыныптағы оқушыларды отырғызу мәселесін шешу кезінде кейбір ережелерді ұстануы қажет:

ЕБҚ бар балаларға қолайлы орындарын ұсыну қажет:

- оларды ынталы және жақсы үлгеруші оқушылардың жанында немесе оң рөлдік модельді тасымалдаушылардың жанында отырғызу керек;
- назар аударатын заттардың жанында отырғызудан аулақ болу;
- қауіпсіз, кедергілерден бос ортаны және жүріп-тұру үшін барабар кеңістікті қамтамасыз ету;
- тақтаны бөгде заттармен үймеуге болмайды;
- ЕБҚ бар бала отырған жерде тыныштық және тыныш аймақ құру;
- оқу орындарын оқушылар үшін икемді топтарда сабақта жұмыс істеуге және өзара іс-қимыл жасауға мүмкіндік беретін етіп ұйымдастыру.

Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының (ЭЫДҰ) елдері мектеп оқушыларда оқуға қиындық туғызатын себептердің үш тобын бар, соның салдарынан – ерекше білім беру қажеттіліктерін қарауды ұсынады:

- бала дамуының бұзылуы;
- мінез-құлық және эмоциялық мәселелер;
- өмірдің қолайсыз жағдайлары (әлеуметтік, психологиялық, экономикалық, лингвистикалық және т. б. мәселелер). Ерекше білім беру қажеттілігі-бұл әр оқушыны оқытуда табысты болуын қамтамасыз ету мақсатында психологиялық-педагогикалық әдістермен жүзеге асырылатын оқу үдерісінде көмек пен қызмет көрсету қажеттілігі. Жалпы білім беруді дамыту инклюзивтілік қағидатын негізге ала отырып, білім беру процесінің барлық қатысушылары:

1) кедергілер мен проблемалар емес, ресурстар ретінде мүмкіндіктердің алуан түрлілігін қарастыру. Мұғалімнің педагогикалық шеберлігін жетілдіру және оқытудың жоғары сапасын қамтамасыз ету үшін қоғамдағы толерантты мінез-құлық мәдениетін тәрбиелеу ресурстары. Бір оқушының қиындықтарын жеңуге қатысты жұмыс, әдетте, басқа балаларға да пайда әкеледі;

2) оқудағы жоғары жетістіктері бар оқушыларға ғана емес, сыныптың барлық оқушыларына бағдармен оқу үдерісін құру;

3) Ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушыларды тек мамандармен (логопед, арнайы педагог, психолог, жеке көмекші) ғана емес, барлық білім

беру процесіне қатысушылар тарапынан қолдауды қамтамасыз ету.

4) оқу үрдісінде оқушыларға көмек көрсету мәселелерін шешуге командалық тәсілді қолдану;

5) оқушыларға қолдау көрсету және ұйымдастыру кезінде "жапсырмаларды" ілуден бас тарту. Көмекті – тек қана «инклюзивщиктерге» емес, оқушылар қауымдастығының толық құқықты мүшелеріне көрсетіледі, "ерекше", "дағдарыстық", "инклюзияға жататын" балаларға. Жапсырмаларды ілу кемсітушіліктің көрінісі болып табылады. ҚР Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартына (бастауыш, негізгі орта және орта) сәйкес "ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушылар үшін ерекше білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында арнайы жағдайлар жасалады" [XX]. Қазіргі уақытта ҚР Білім беру жүйесінде ерекше білім беру қажеттілігінің қатарына жатқызады:

1) Оқу жоспары мен оқу бағдарламаларының өзгеруінде (қысқартылған немесе жеке бағдарлама бойынша оқыту);

2) оқыту нәтижелерін бағалау тәсілдерін (оқушының жетістіктерін) өзгерту);

3) оқытудың вариативті, арнайы және балама әдістерін қолдануда;

4) оқулықтарды, оқу құралдарын тандауда, Жеке оқу материалдарын пайдалануда;

5) оқыту нысанын тандауда;

6) кедергісіз орта құру және оқу орнын бейімдеу;

7) орнын толтырушы және техникалық құралдарда;

8) арнайы психологиялық - педагогикалық көмек (психолог, логопед, арнайы педагог (олигофренопедагог, сурдопедагог, тифлопедагог));

9) педагог-ассистенттің көмегі;

10) әлеуметтік-педагогикалық көмек (әрбір қажеттілікті іске асырудың толық сипаттамасы ННПЦ КП әдістемелік құралында берілген).

Оқу қиындықтарының сипаты мен айқындылық дәрежесіне байланысты білім алушыда біреуден бірнеше ерекше білім алу қажеттілігі анықталуы мүмкін. Оқушылардың ерекше білім алу қажеттілігі білім алудың кез келген кезеңінде пайда болуы мүмкін. Арнайы жағдайлар жасау бойынша мектеп жұмысының күтілетін нәтижесі және оқу үрдісінде оқушыға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету болып табылады.

а) оқушының мектепке, мұғалімдерге, сыныптастарға жағымды көзқарасы;

б) жалпы білім беру, қысқартылған немесе жеке бағдарлама шеңберіндегі академиялық табыстылық;

в) оқушының әлеуметтік бейімделуі. Білім алушыларды

психологиялық-педагогикалық қолдау ерекше білім беру қажеттілігін бағалау негізінде жүзеге асырылады. Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау-бұл анықталған оқу қиындықтары мен олардың пайда болу себептері негізінде оқу үрдісінде оқушының қолдау түрлерін, нысандары мен көлемін анықтау. Қажеттіліктерді бағалау, білім алушыларды қолдау сияқты деңгейлік сипатқа ие. Бір деңгейді қолдаудан қолдаудың қарқындылығын арттыру жағына да, қолдауды азайту жағына да басқа деңгейді қолдауға көшу мүмкіндігі бар.

Оқушының қажеттіліктері мен қолдауын бағалаудың бірінші деңгейі. Бағалау мен қолдауды тікелей мұғалім жүзеге асырады. Мұғалім бірінші болып формативті бағалау барысында оқытудың қиындықтарын анықтайды. Оның міндеті-қиындықтар сипатын, олардың пайда болу себептерін өз бетінше анықтау, оқушының қалыптасатын білімдеріндегі олқылықтарды анықтау. Алынған ақпараттан негізінде мұғалім сыныпта оқушыны сабақта қолдауды ұйымдастыруы керек(жеке көзқарас). Мұғалім тарапынан оқушыны қолдау тәсілі келесі іс-шаралар болуы мүмкін:

1) оқытудың вариативті, арнайы әдістерін қолдану методі;

"кішкентай қадамдар", пәндік қызметке және көрнекілік құралдарына сүйену, пәндік және ақыл-ой іс-әрекеттерін" жаңғақ"," Алға жүгіру", зерделенгенді үздіксіз қайталау, зерделенетін ұғымдарды салыстыру және қарама-қарсы қою тәсілдерін пайдалану және т. б.;

2) сабақта жеке оқу материалдарын: көрнекілік құралдарын, жаднамаларды, алгоритмдік нұсқамаларды, жеңілдетілген оқу тапсырмаларын пайдалану, оқу үшін, жазу үшін мәтінді қысқарту, тапсырмаларды орындау үшін қысқа және кезең-кезеңмен нұсқаулықтар беру, жатқа білу қажет ақпарат санын азайту және т. б..

3) оқыту нәтижелерін бағалау тәсілдерінің (процедураларының) өзгеруі: қысқа, баяу, қайталау, мұғалімнің ауызша нұсқауы (жазбаша нұсқаудың орнына); жұмысты орындау үшін қосымша уақыт беру; тапсырмаларды тек ауызша/жазбаша орындауға мүмкіндік беру; планшетті, ноутбукты пайдалана отырып, жазбаша бақылау тапсырмасын орындау мүмкіндігі;

4) бақылау материалдарын өзгерту: Нұсқаулық тұжырымдарын бейімдеу - тапсырманы орындау кезеңдеріне сәйкес оны бірнеше бөліктерге бөлу; бақылау тапсырмаларының санын азайту; барлық сынып үшін бақылау тапсырмаларынан ерекшеленетін жеке бақылау тапсырмалары (жеке оқу мақсаттарына сәйкес); бақылау тапсырмасын орындауды жеңілдететін иллюстрациялық және басқа да тірек материалдарын (кестелерді, схемаларды, үлгілерді, анықтамалық материалдарды) пайдалану және т. б.

5) сыныптағы оқу орнын анықтау және бейімдеу (бірінші партада, беделді оқушының жанында, соңғы партада, біреуі партада, оқу тапсырмаларының бір бөлігін конторкада тұрып орындау мүмкіндігі бар және т. б.)

Егер баланың барлық күш-жігеріне және мұғалімнің жеке көмегіне карамастан, бір және одан да көп негізгі пәндер бойынша оқу бағдарламасын меңгеруде қиындықтар бір тоқсан ішінде сақталса, онда мұғалім психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметіне (психолог, логопед, мұғалім-дефектолог) көмекке өтініш жасайды.

Оқушының қажеттіліктері мен қолдауын бағалаудың екінші деңгейі. Қажеттіліктерді бағалау мен қолдауды тек мұғалім ғана емес, сонымен қатар психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметі мамандарының командасы (психолог, логопед, дефектолог мұғалім, әлеуметтік педагог) жүзеге асырады. Оқушының мамандардың көмегіне қажеттілігін бағалауды жүргізу үшін оқушының ата-анасының жазбаша келісімін алу қажет. Әрбір маман қажетті әдістер мен әдістемелерді қолдана отырып, оқушыларды оқытудың қиындықтарын тудыратын себептерді анықтау мақсатында психологиялық, логопедтік, арнайы педагогикалық тексеру жүргізеді. Зерттеу барысында маман оқушы дамуының әлсіз жақтарын ғана емес, сондай-ақ оқудағы табысты болу үшін оқушының қолда бар ресурстарын да анықтайды. Тексеру нәтижелері бойынша мамандар:

- оқушының оқу бағдарламасын қысқарту қажеттілігі;
- қандай мамандардың көмегі оқушыға оқу қиындықтарын жеңуге мүмкіндік береді (психолог, логопед, әлеуметтік педагог);
- оқытудың қандай әдістері мен тәсілдері неғұрлым тиімді болып табылады;
- оқушының оқу орнын қалай бейімдеу керек. На основании причин трудностей в обучении, которые были выявлены психологом, логопедом, учителем-дефектологом, социальным педагогом определяется содержание индивидуальной программы психолого-педагогического сопровождения ученика специалистами сопровождения и учителем. На основании причин трудностей в обучении, которые были выявлены психологом, логопедом, учителем-дефектологом, социальным педагогом определяется содержание индивидуальной программы психолого-педагогического сопровождения ученика специалистами сопровождения и учителем. Мұғалім мен мамандардың көмегі қысқартылған оқу бағдарламасын (1-3 оқу тоқсан бойы) табысты меңгеруіне әкелмеген жағдайда, сүйемелдеу қызметі оқушылардың ата-аналарын ұсынымдар алу үшін психологиялық-медициналық-педагогикалық консультацияға жіберу туралы шешім қабылдауы мүмкін

(ата-аналардың келісімімен).

Оқушының қажеттіліктері мен қолдауын бағалаудың үшінші деңгейі. Оқушының қажеттілігін бағалау психологиялық-медициналық-педагогикалық консультацияның мамандарымен анықталады. ПМПК қажеттілігін бағалау нәтижесі бойынша оқушыға дефектолог-мұғалімнің, мұғалім ассистентінің көмегі ұсынылуы мүмкін, білім алу нұсқалары ұсынылуы мүмкін: тұрғылықты жері бойынша жалпы білім беру сыныбында, арнайы сыныпта, арнайы мектепте. ҚР "Білім туралы" Заңының 49 бабына сәйкес білім беру ұйымын таңдау оқушының ата-аналарына қалады. Ата-аналар тұрғылықты жері бойынша мектепті таңдаған жағдайда, мектеп ПМПК-ның ұсынымдарына сәйкес (ҚР БҒМ № 595 бұйрығына сілтеме 25. Оқушының қажеттілігін бағалау алгоритмі (ПМПК ұсынымы бар) және оның психологиялық-педагогикалық қолдауын қамтамасыз ету ҚР БҒМ "Түзету педагогикасының ұлттық ғылыми-практикалық орталығы" ММ сайтында орналасқан "жалпы білім беретін мектепте ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу" әдістемелік ұсынымдарында ұсынылған. <http://special-edu.kz/>. Ол төмендегі кестеде ашылған 12 қадам арқылы іске асырылады. Әдістемелік ұсынымдарда мұғалімдер мен мамандар кестеде көрсетілген құжаттардың нысандарын және қолданыстағы нормативтік құжаттар шеңберінде мектеп жұмысын ұйымдастыруға, сүйемелдеу мамандарының егжей-тегжейлі нұсқауларын табады. Оқушының ерекше білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыру және бағалау кезеңдерінде мұғалімдердің, психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметі мамандарының, ата-аналардың өзара іс-қимыл алгоритмі.

81 кесте - Ата-аналардың өзара іс-қимыл алгоритмі.

Мұғалімнің, ата-аналардың іс-әрекеттері	Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметі мамандарының іс-әрекеттері
1. Мұғалім ЕБҚ оқушымен танысады. ПМПК қорытындысы мен ұсынымдарын зерделейді. (қыркүйектің бірінші аптасы)	1. Мамандар мектеп оқушыларының тізімін жасайды. ПМПК қорытындысы мен ұсыныстарын зерделейді (қыркүйектің бірінші аптасы). 1-нысан.
2. Мұғалім ата-аналармен әңгіме өткізеді, оқушы туралы мәлімет жинайды, оларға сауалнама (1а нысан) және коммуникативтік паспорт (1в нысан) толтыруды ұсынады. (1-2 апта қыркүйек)	2. Ата-аналармен әңгіме өткізеді, оқушы туралы мәліметтерді жинайды, әңгімелесу хаттамасына мәліметтерді енгізеді. 1Б нысаны. (1-2 апта қыркүйек)

3. Мұғалім бірнеше күн бойы ЕБҚ-мен оқушыны бақылап, "сабақта оқушыны бақылау хаттамасы" ағымдағы нысанын толтырады (2а-нысан). (1-3 қыркүйек күндері)	3.ЕБҚ-мен оқушыны бірнеше күн бойы бақылап отырады, "сабақта оқушыны бақылау хаттамасы" ағымдағы нысанын толтырады (2а-нысан). (1-3 қыркүйек күндері)
4. "Сабақта оқушыларды бақылау хаттамасы" қорытынды нысанына бақылау нәтижелерін жинақтайды (2б нысаны). (2-3 апта қыркүйек)	4."Сабақта оқушыларды бақылау хаттамасы" (2б нысаны) қорытынды нысанына бақылау нәтижелерін жинақтайды. (2-3 апта қыркүйек)
<i>2 б нысаны жылдың басында, бірінші жарты жылдықтан кейін және жылдың аяғында толтырылады, яғни оқушының даму динамикасы мен табысты оқуы мониторингінің құралы болып табылады.</i>	
5 Мұғалім оқушының оқу жетістіктерін критериалды бағалауды жүргізеді. Бағдарламаны меңгерудегі қиындықтар мен олқылықтарды анықтайды.	5.Оқушының оқытудағы қиындықтардың нақты себептерін (психологиялық, педагогикалық, логопедтік, әлеуметтік) зерттеуге бағытталған жеке тексеру жүргізеді. Хаттамалар толтырады.
6. Ата-аналарға бақылау, әңгімелесу және сауалнама жүргізу және оқушының оқу жетістіктерін "оқушының сипаттамасы" (3-нысан) түрінде қорытады.	6. Бақылау, әңгімелесу, ата-аналарға сауалнама жүргізу және "оқушының сипаттамасы" нысанында тереңдетілген зерттеу нәтижелерін қорытады (3 нысан))
<i>3-нысан жыл басында, бірінші жарты жылдықтан кейін және жыл соңында оқушының даму серпіні мен табысты оқуы мониторингінің нәтижелерін тіркеу ретінде толтырылады.</i>	
7. Оқушының ерекше білім алу қажеттіліктерін алқалық (мамандармен және ата-аналармен) талқылауға және психологиялық-педагогикалық қолдау мазмұнын анықтауға қатысады.	7.Оқушының ерекше білім алу қажеттіліктерін алқалық (мұғаліммен және ата-аналармен) талқылауды және оқушының психологиялық-педагогикалық қолдау мазмұнын анықтауды ұйымдастырады және өткізеді.
8.Оқушылар туралы барлық мәліметтерді талқылау нәтижесінде оқушыны оқытуда қиындықтар, олардың пайда болу себептері мен механизмі белгіленеді. "Оқушының жиынтық сипаттамасы" құрастырылады.) Бұл нысан маманның жеке жұмысының тиімділігінің мониторингі ретінде жылдың басында, бірінші жартыжылдықтан кейін және жылдың аяғында толтырылады	
9. Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің жеке бағдарламасын (оның ішінде қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын) жасауға қатысады. (5-нысан)	8. Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің жеке бағдарламасын (оның ішінде қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларын) жасауға қатысады. (5-нысан)
10. Жеке тәсілдеумен және оқытудың арнайы әдістері мен бағалау тәсілдерін пайдаланумен қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламасына сәйкес оқытады.	10. Маманның оқушымен жеке жұмыс бағдарламасына сәйкес оқушымен жеке (кіші топтық) дамыту жұмыстарын жүргізеді.
11.Оқушының оқу жетістіктеріне	11.Оқушының дамуы мен жетістіктеріне

мониторинг жүргізеді және нәтижелерін қорытады.	мониторинг жүргізеді және оның нәтижелерін қорытады.
12. Қажеттіліктер мен қол жеткізілген нәтижелерді қайта талқылауға қатысады. Келесі тоқсанға қысқартылған немесе жеке бағдарламалардың мазмұнын талқылайды (қажет болған жағдайда).	12. Қажеттіліктер мен қол жеткізілген нәтижелерді қайта командалық талқылау жүргізеді. Сүйемелдеудің жеке бағдарламасына өзгерістер енгізеді, келесі тоқсанға (қажет болған жағдайда) жеке оқу бағдарламаларын қысқартуға немесе жасауға қатысады.

Қазіргі мектепте білім беру үдерісін жетілдіру тек оқылатын пәндердің мазмұнын өзгертумен қатар, оқыту әдістемелеріне деген көзқарасты өзгертумен қатар, әдістемелік тәсілдер арсеналын кеңейтумен қатар, сабақ барысында білім алушылардың қызметін белсендірумен де қамтылады. Оқушының пассивті әсер ету нысаны болмауы маңызды. Сондықтан оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру, ой-өрісін кеңейту және олардың жалпы мәдениетін арттыру үшін сабақта қолданылатын оқытудың ең оңтайлы түрлерін, әдістер мен тәсілдерді, технологияларды анықтау қажет. Инклюзивті білім беру-бұл жеке ерекшеліктерді ескере отырып, жеке тұлғаға бағытталған оқыту әдістерін қолдану негізінде білім беру қызметін ұйымдастыру арқылы сапалы оқытуға тең қолжетімділікті қамтамасыз етудің кешенді процесі. Инклюзивтік тәсіл-ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушыларды жаппай мектепте оқыту қиындықтарына бейімдеу емес, бүкіл мектепті реформалау және осындай оқушылардың ерекше білім беру қажеттіліктерін ескеру және әрбір баланы оқу процесіне тарту үшін оқытудың өзге де педагогикалық тәсілдерін іздеу. Мектептің әрбір педагогы инклюзия – жалпы білім беретін мектепте ерекше білім беру қажеттілігі бар баланың физикалық болуы ғана емес екенін түсінуі және қабылдауы тиіс. Бұл мектептің өзін, мектеп мәдениетін және білім беру үдерісіне қатысушылардың қарым-қатынас жүйесін өзгерту, педагогтар мен мамандардың тығыз ынтымақтастығы, ата-аналарды баламен жұмыс істеуге тарту. Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды оқыту үдерісінде педагогтар мен ата-аналар арасындағы өзара қарым-қатынас маңызды рөл атқарады. Ата-аналар өз баласын жақсы біледі, сондықтан педагог бірқатар мәселелерді шешуде олардан құнды кеңес ала алады. Мұғалімдер мен ата – аналардың ынтымақтастығы әр жағынан жағдайды қарауға көмектеседі, демек, ересектерге баланың жеке ерекшеліктерін түсінуге, оның қабілетін анықтауға және дұрыс өмірлік бағдар қалыптастыруға мүмкіндік береді. Негізгі мектептің міндеті бүгін – ашып, даралық баланы, оған көмектесуге көрінуі, дамуы мүмкін, устояться сыйлауға таңдау тұрақтылығы мен

әлеуметтік әсерлерге. Оқыту процесінде әр баланың даралығын ашу заманауи мектепте инклюзивті білім беруді құруды қамтамасыз етеді. Мұндай оқытудың мақсаты бірыңғай сынып ұжымында "орташаланған" оқушыға емес, жеке-жеке танымдық мүмкіндіктерін, қажеттіліктері мен мүдделерін ескере отырып, жеке-жеке жұмыс істеуге мүмкіндік беретін психологиялық-педагогикалық жағдайлар жүйесін құру болып табылады. Мұғалім сабақ беру тәсілдерін өзгертуге және заманауи технологиялар мен әдістерді қолдануға ұмтылатын сабақтарды дайындауды диагностикадан, яғни білім алушылардың білім алу қажеттіліктерін түсінуден бастау маңызды. Әсіресе, бұл бастауыш мектепте маңызды, өйткені оқушылардың практикалық біліктері мен дағдылары арқылы оқу, жазу, есеп, рефлексия және т. б. сияқты өзіндік пәндік есептер мен негізгі оқу дағдыларын концептуалды түсіну қалыптасады. Білім алушылардың білім алу қажеттіліктерін зерттеу үшін жоғарыда сипатталған, сондай-ақ сайтта әдістемелік ұсынымдарда ұсынылған көптеген тәсілдер бар nao.kz ескерту. Педагог балалардың білім беру қажеттіліктерін зерттеген және түсінген кезде оқытуды саралау, оқу бағдарламасының шеңберін кеңейту мүмкіндігі пайда болады, тіпті үлгермеген оқушының беделі де көтеріледі. Сабақ түрлері мен оқыту әдістері әр түрлі болуы мүмкін және бұл нақты сабақтың мақсатына, тақырыптың ерекшелігіне байланысты, бірақ ең бастысы білім алушыларда қандай білім алу қажеттілігі бар. Оқыту технологиясын таңдаудың тиімділігі және оның ЕҚБ бар балаларға бейімделуін **рефлексия технологиясының** көмегімен анықтауға және өлшеуге болады. Оқытудағы Рефлексия-білім беру субъектісінің өз қызметін сезіну үдерісі. Рефлексия субъектінің пәндік білімі мен қызметінің мазмұнына жатады, оның нәтижелерін бекіту және одан әрі оның нәтижелілігін арттыру мақсатында жүзеге асырылған қызметті зерттеуді білдіреді. Сабақта оқушының рефлексиясын ұйымдастыру технологиясы келесі кезеңдерден тұрады:

- пәндік қызметті орнату;
- орындалған іс-әрекеттердің бірізділігін қалпына келтіру;
- іс-әрекеттердің жасалған реттілігін зерделеу;
- нәтижелерді қалыптастыру;
- келесі қызметте гипотезаларды тексеру. Оқу үрдісінде өз қызметінің

нәтижесінде оқушы рефлексия арқылы білім алуға өзгертін тәжірибеге ие болады. Бұл білімдер өзі алған ақпараттан оқушы ақпараттың мағынасын түсінетін, оған белгілі бір қарым-қатынасты қалыптастыратын, осы ақпаратқа қатысты өзін-өзі анықтайтын ақпараттармен ерекшеленеді. Оқушы өзінің бастапқы білім деңгейін және түсінігін түсінеді, оны соңғы деңгеймен салыстырады, оның өзгерісінің не екенін және қаншалықты (сапалық және

сандық) болғанын анықтайды. Рефлексия мақсатты болжаумен байланысты, өйткені қойылған мақсаттарға жету жолдарын түсіну болып табылады. Осылайша, оқушыға қатысты ол тәрбиелеу функциясын орындайды. Егер мұғалім оқушының рефлексиясын сабақ мақсатында және күтілетін нәтижелермен байланыстырса, онда кері байланыс педагогикалық жұмыстың көптеген мәселелерін түсіндіреді. Ал, дәлірек айтқанда, оқушы оқу материалын түсінеді ме және мұғалімнің балаға білім алуын жоспарлауға көмектесті ме? Мұғалім өз сыныбындағы жұмыстың тиімді әдістерін қаншалықты пайдаланды? Сонымен қатар, мұғалімнің рефлексиясы зор маңызға ие және ол сабақта оқыту әдістерін іздестіруді, таңдауды, қолдануды және нәтижелілігін анықтайды. Рефлексивті үдерістер педагогикалық есепті шешудің әр кезеңінде, өздерін әртүрлі көрсете отырып, бар. "Ақпарат беру бойынша сарапшы" рефлексиялық позицияда мұғалім өзінің жоспарланған іс-әрекеттерін талдау пәні ретінде жасайды, яғни оның санасының рефлексиялық процестері алдағы сабақтың мазмұнына қарайды және құрастырушы сипатқа ие болады. *Мұғалім өзінің жобалық іс-әрекеттерін рефлексивті бағалауды оқушылардың нақты жеке ерекшеліктеріне, олардың даму мүмкіндіктеріне сәйкес жасайды. Бұл оған күрделі, қызықты емес, мұғалімнің ең маңызды кәсіби біліктерінің бірі болып табылады. Педагогтің рефлексивтік қызметінің жүйесі төменде берілген схеманы айқын көрсетеді.*

ПМПК оқушыға жеке бағдарлама бойынша немесе жеке тәсілдеумен жалпы білім беру бағдарламасы бойынша оқытуды ұсынған жағдайда, ал мектепті психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметі бақылау нәтижесінде бағдарламаны өзгерту қажеттілігін растайды, ал ұсыныстарға сүйене отырып, Жеке оқу бағдарламасы жасалады. Мұндай жағдайларда ҚББ-мен оқитын оқушы үшін пәндік бағдарламалардың мазмұнына оқушының "күшті" және "әлсіз" жақтарына байланысты қысқарту немесе

өзгерту жағына өзгерістер енгізуге болады. Оқушылардың ерекше қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, білім алушылар үшін әзірленген жеке оқу бағдарламалары мектептің педагогикалық кеңесінде бекітіледі. Жеке оқу бағдарламасын іске асыру кезінде мұғалім келесі іс-әрекеттерді жоспарлау үшін әрбір сабақты талдай отырып, рефлексия қызметін үнемі жүргізуі қажет. Бағдарламаның жаңартылған мазмұнында педагогтарда сабақтардың кодталған мақсаттарын таңдай отырып, сабақтарды жоспарлауға мүмкіндік пайда болады. Мақсаттардың өзінде оқу дағдыларын дамыту үшін дәйекті іс-қимылдар салынған. Мұғалім оқытудың мақсатын оқушының рефлексиясымен байланыстырып, жұмыстың тиімді әдістерін іздеу үшін осы әмбебап тәсілді қолдану қажет. Педагогтың мақсаты мен құндылығының саны оқушылардың бағдарламасы мен мүмкіндіктерімен анықталады деп түсінуі қажет. ЕБҚ бар бала оқитын сыныпта мұғалімнің оқыту әдістерін таңдау мүмкіндігі бар, үнемі сұрақтарға жауап бере отырып: қандай мақсатқа қол жеткізуге болады? ЕБҚ-мен баланың қажеттіліктеріне сүйене отырып, мақсаттарды қалай өзгертуге болады? Сабақтың қойылған мақсаттарына жету үшін қандай әдістер мен тәсілдерді қолдану керек? Оқушының жеке бағдарын іске асыру кезінде қойылған мақсатқа қол жеткізгендігінің (бала қандай іс-әрекеттерді орындайды? Қалай орындайды? Оған не көмектесті? Бұл мүмкін болды? Бұл кедергі?)? Токсан соңында пән мұғалімдеріне білім алушының оқу жетістіктерінің қорытындысы бойынша қорытынды жасау және қажет болған жағдайда жеке оқу бағдарламасына түзетулер енгізу ұсынылады. Оқу жетістіктерін бағалау ерекше білім беру қажеттіліктерін, білім алушының ЖБП-мен жеке мүмкіндіктерін және өзінің жетістіктерімен салыстырғандағы прогрессті ескере отырып жүргізіледі. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы «Білім алушылардың үлгерімін ағымдағы бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгі ережесін бекіту туралы" 14-8-тармақта" ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушыларды бағалау кезінде мұғалім сараланған немесе жеке тапсырмаларды пайдаланады, сондай-ақ білім алушының ерекшеліктерін ескере отырып бағалау критерийлеріне өзгерістер енгізеді "деп көрсетіледі. . Осыған байланысты, жаңартылған мазмұнның бағдарламаларының ерекшеліктеріне сүйене отырып, ЕБҚ бар балаларға арналған БЖБ және ТЖБ тапсырмаларын әзірлеу кезінде оқу мақсаттарын, критерийлерін, дескрипторларды, тапсырмаларды саралау ұсынылады. Қорытынды аттестаттау мәселесі бойынша жоғарыда көрсетілген бұйрықта 57-тармақта мыналар көрсетіледі: "ерекше білім беру қажеттілігі бар білім алушыларды және жеке оқу бағдарламалары бойынша білім алушыларды қорытынды аттестаттауды өткізу қажеттілігі туралы мәселені білім алушылардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес педагогикалық кеңес шешеді".

9 АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Арнайы мектеп, арнайы сыныптардағы оқу-тәрбие жұмысы

- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы»;

- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің «Арнайы білім беру ұйымдары түрлерінің қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» 2017 жылғы 14 ақпандағы № 66 бұйрығы;

-Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің м.а. «"Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» 2017 жылғы 24 қарашадағы № 592 бұйрығы;

- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің "Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» 2016 жылғы 15 шілдедегі № 453 бұйрығына негізделіп жасалған жаңартылған білім мазмұны аясында Бастауыш білім беру деңгейінің ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушыларға арналған үлгілік оқу бағдарламалары;

- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2014 жылғы 25 ақпандағы № 61 бұйрығына негізделіп жасалған жаңартылған білім мазмұны аясында Негізгі орта білім беру деңгейінің ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушыларға арналған үлгілік оқу бағдарламалары;

- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгеріс пен толықтырулар енгізу туралы» 2018 жылғы 20 қыркүйектегі № 469 бұйрығымен реттеледі.

Жалпы білім беретін мектептердегі арнайы сыныптар білім алушылардың дамуы бұзылуының түрлері бойынша сараланады:

– есту қабілеті бұзылған балалар үшін;

- көру қабілеті бұзылған балалар үшін;
- сөйлеу тілінің күрделі бұзылыстары бар балалар үшін;
- тірек-қозғалыс аппараты бұзылған балалар үшін;
- психикалық дамуы тежелген балалар үшін (бұдан әрі – ПДТ) – қалыпты психикалық даму қарқыны бұзылған;
- интеллекті бұзылған балалар үшін (жеңіл және орташа деңгейдегі ақыл-ой кемістігі).

Үлгілік оқу жоспары оқу жүктемесін жалпы білім беретін пәндер, түзету курстары, еңбекке дайындық курстары, факультативтік сабақтар және элективті курстар арасында бөледі.

Есту қабілеті, көру қабілеті, тірек-қимыл аппараты бұзылған, сөйлеу тілінің күрделі бұзылыстары бар және психикалық дамуы тежелген білім алушыларға арналған Үлгілік оқу жоспарының инвариантты бөлігіндегі жалпы білім беретін пәндердің тізімі және олардың негізгі мазмұны ҚР МЖМБС 1.4.002-2012 талаптарына сәйкес. Оқыту білім алушылардың психофизикалық ерекшеліктері мен танымдық мүмкіндіктерін ескере отырып бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру бағдарламалары негізінде әзірленген арнайы білім беру бағдарламаларын және жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын пайдалану арқылы іске асырылады (бағдарламалар www.nao.kz - Академия сайтында ұсынылған).

Оқу процесінде арнайы оқулықтар мен ОӘК, сонымен қатар, жалпы бағыттағы мектептерге арналған оқулықтар мен ОӘК пайдаланылады. Мектептегі оқу ұзақтығын арттыру 0 (дайындық) және 10-сыныптар есебінен білім алушылардың даму ауытқушылықтарына байланысты оқу процесінде бағдарламалық материалды игерудің қиындығын ескеру қажеттілігімен, сондай-ақ, оқу процесінде түзету-оңалту іс-шараларына арнайы уақыт бөлу қажеттілігімен байланысты.

Интеллекті бұзылған білім алушыларға арналған Үлгілік оқу жоспарындағы бөлімдер мен оқу пәндерінің тізімі, сонымен қатар, оқу бағдарламалардың мазмұны мен оқулықтар ҚР МЖМБС 1.4.002-2012 талаптарына бағытталмаған. Ақыл-ойы кем білім алушылар мектептегі барлық оқыту жылдары ағымында жеңіл және орташа деңгейдегі ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған Үлгілік оқу жоспарларына сәйкес, арнайы оқыту бағдарламалары, арнайы ОӘК бойынша іске асырылады.

Арнайы мектептің (сыныптардың) педагогтері сынып құрамын және білім алушылардың жеке ерекшеліктерін есепке ала отырып, оқулық, оқу құралдарын, дидактикалық, түзету-дамытушылық материалдарды өздері таңдай алады. Елдің арнайы мектептері үшін әзірленген оқулықтар мен ОӘК болмаған жағдайда, мектептің педагогикалық кеңесінің ұсынысы бойынша

дамуында ауытқуы бар оқушылар үшін оқулықтар мен оқу-дидактикалық материалдарды пайдалануға жол беріледі.

Мүмкіндігі шектеулі білім алушыларды оқытатын білім беру ұйымдары білім мазмұнының ерекшелігі мен білім алушылардың мүмкіндіктерін ескере отырып білім алушылардың үлгерімі мен аралық аттестациялау формаларын, тәртібі мен ағымдағы бақылау жүргізу мерзімін өздері белгілейді.

Үлгілік оқу жоспарының негізінде білім беру ұйымы әрбір сынып үшін олардың мүмкіндіктері мен ерекшеліктерін ескере отырып Оқу жұмыс жоспарын құрастырады. Үлгілік оқу жоспарының 15-20% сағатын білім алушылардың ерекше білім беруге қажеттілігіне сәйкес қайта бөлуге болады (үлгілік оқу жоспарындағы жалпы сағат саны аясынан шықпай).

Білім беру ұйымдары үйде оқитын білім алушылардың ата-аналарымен (немесе оларды алмастыратын тұлғалармен) бірге оқытылатын пәндер тізімін анықтайды, жеке мүмкіндіктеріне қарай Үлгілік оқу жоспарында бөлінген сағат шегіндегі пәндер бойынша сыныптар бойынша үйде оқытудың сағаттарын бөледі.

Арнайы мектептегі және арнайы сыныптардағы оқу-тәрбиелік процесі мектеп штатындағы психологиялық-педагогикалық мамандардың (арнайы психолог, логопед) арнайы педагогтердің (тифлопедагог, сурдопедагог, олигофренопедагог, ЕДШ нұсқаушысы) қатысуымен, білім алушыны зерделеуден кейін алынған психологиялық-медициналық-педагогикалық мәліметтеріне негізделе отырып, саралау және жеке арнайы амалдарды қолдану арқылы іске асырылады.

Психологиялық-педагогикалық көмек көрсететін мамандардың жұмысы мектеп директорымен бекітілген желілік нормативтік актілермен реттеледі.

Арнайы мектептер мен арнайы сыныптардың білім алушылары түзету-педагогикалық көмекті Үлгілік оқу жоспарының бөлімдеріне сәйкес бөлінген сағаттар аясында (түзету компоненті) психологиялық-педагогикалық мамандарының қатысуымен өткізілетін топтық, шағын топтық және жеке сабақтарда алады. Түзету сабақтары барлық типтегі арнайы мектептер мен арнайы сыныптарда міндетті болып табылады. Түзету компонентінің пәндерін оқу жоспарының инвариантты компонентіндегі пәндермен алмастыруға, сондай-ақ осы сағат сандарын қысқартуға болмайды.

Арнайы мектептердегі және арнайы сыныптардағы жұмыс 0-4 сыныптарда ұзартылған күн тәртібінде, ал 5-9, 10 сыныптарда - мектеп басшылығының шешіміне қарай ұйымдастырылады да, бұл бұзылған қызметтердің орнын толтыруға, қажетті денсаулық сақтаушы педагогикалық

режимді қамтамасыз етуге, әлеуметтік дағдыны қалыптастыруды және жеңу бойынша қажетті жағдайлар туғызады.

Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды еңбекке баулу жұмыс кадрларының қажеттілігіне қарай психофизикалық дамуының жеке ерекшеліктерін, денсаулығын, мүмкіндіктерін, сондай-ақ еңбек профилін таңдау негізінде тәрбиеленушілер мен олардың ата-аналарының мүдделерін ескере отырып өңірлік, жергілікті жағдайларға негізделі ұйымдастырылады. Үлгілік оқу бағдарламалар даму мүмкіндігі шектеулі білім алушыларға арналған еңбекке оқытудың профилі бойынша немесе білім алушылардың білім алуудағы ерекше оқытуды қажет етуін және еңбектің әрқилы профилін ескере отырып құрылған бағдарламалары бойынша қолданылады.

Кәсіби еңбекке үйрететін сабақтар 5-сыныптан басталады, ақыл-ой кемістігі бар білім алушылар үшін 4-сыныптан басталады, ол екі топқа бөлінеді. Еңбек түрлеріне қарай топтарды біріктіру олардың психофизикалық жағдайы және мүмкіндігіне байланысты дәрігердің нұсқауымен іске асырылады. Паралель және шектес сыныптардағы білім алушыларды кіші топтарға біріктіру мүмкіндігі бар. Әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлау сабақтарын өткізу барысында сынып екі топқа бөлінеді.

Есту қабілеті, көру қабілеті, тірек-қимыл аппараты бұзылған, сөйлеу тілінде күрделі бұзылыстары бар, психикалық дамуы тежелген балаларға арналған арнайы мектептердің бітірушілері алған білім деңгейін растайтын мемлекеттік үлгідегі құжатқа ие болады. Жеңіл және орташа ақыл-ой кемістігі бар бітірушілер аталған түрдегі арнайы білім беру ұйымы үшін белгіленген үлгідегі куәлігін алады (ҚР БҒМ 2015 жылғы 28 № 39 бұйрығы, № 5 қосымша).

1. Есту қабілеті бұзылған (естімейтін) білім алушыларды арнайы мектепте (сыныпта) оқытудың ерекшеліктері

Білім беру процесі келесі деңгейлерге бөлінеді:

- бастауыш білім – 0, 1-4 сыныптар;
- негізгі орта білім - 5-10 сыныптар.

Мектепке дейінгі дайындықтан толық өтпеген балалар дайындық (0) сыныбына түседі. Дайындық (0) және 1-7 сыныптарда оқыту арнайы бағдарламалар мен оқулықтар бойынша жүргізіледі. 8-10 сыныптарда оқитын білім алушылар жалпы білім беретін мектептің бағдарламалары мен оқулықтары бойынша білім алады, ондағы материал білім алушылардың білім алуудағы ерекше қажеттіліктерін ескере отырып бейімделеді және қайта бөлінеді. 5-сыныптан бастап қазақ әдебиеті орыс тілінде жүргізіледі (орыс тілді мектептер үшін). «Алгебра» және «Геометрия» пәндерін оқыту 8-сыныптан бастап іске асырылады, өйткені естімейтін балаларға арналған

арнайы оқу бағдарламасына сәйкес математика пәнін оқыту 7-сыныпта аяқталады.

Үлгілік оқу жоспарында міндетті түрде оқытылатын түзету пәндері ұсынылған:

1) «Заттық – тәжірибелік оқыту» (0-4-сыныптар). Міндеті – жоғары психикалық қызметтерді қалыптастыру, жалпы білім беру пәндері бойынша білімдерін меңгеруге арналған база ретінде тұрмыстық түсініктерді игеру үшін тілді үйрену;

2) «Түзету ырғағы» (0-4-сыныптар). Міндеті – электроакустикалық аппараттарды қолдану арқылы естіп қабылдауын қарқынды дамыту жағдайында қозғалысы мен сөйлеу тілін дамыту;

3) «Ым-ишараттық сөйлеу тілі» (4-10-сыныптар). Міндеті – білім алушының коммуникативтік қызметін қамтамасыз ету. Республика мектептерінде естімейтін білім алушыларды оқыту есту-көру негізінде іске асырылады, оқыту процесіндегі ыммен сөйлеу білім алушыларға бағдарламалық материалды сапалы меңгеруге көмектесетін көмекші құрал ретінде пайдаланылады;

4) «Ауызекі және тұрмыстық сөйлеу тілі» (4-10-сыныптар). Міндеті – еститін адамдармен қарым-қатынаста қолданылатын күнделікті қатынас сөз қорын, қарым-қатынас әрекетін дамыту;

5) «Дыбыстардың айтылуын қалыптастыру және есту қабілетін дамыту (ДАҚ және ЕҚД). Сабақтарда ауызша сөйлеу тілі қалыптасады және қалдық есту арқылы сөйлеу дамиды.

0 мен 4-сыныптарда, сонымен қатар 5-6-сыныптарда ДАҚ және ЕҚД сабақтары әр сыныпқа жеке ретпен, апталық жүктемесі 16 және 18 сағат көлемінде жүргізіледі. 7-9-сыныптарда ДАҚ және ЕҚД бойынша сабақтар аптасына 4 сағаттан (жұппен), 10-сыныпта 2 сағаттан жүргізіледі. Сөйлеуде өзін-өзі бақылау дағдысын қалыптастыру, сөйлеуде дыбысты шығару жағын түзеу, диалогиялық сөйлеумен жұмыс жасау жалғасады.

Түзету циклінің сабақтары күннің бірінші, сондай-ақ екінші жартысында топпен, шағын топпен және жеке түрде жүргізіледі.

Негізгі мектептің жалпы білім беру бағдарламаларының курсына табысты меңгерген білім алушылар үшін жалпы орта білім мен мамандық алу мақсатында әрі қарай оқуды кәсіптік колледждерде, кешкі мектептерде жалғастыруға мүмкіндік бар.

2. *Есту қабілеті бұзылған (нашар еститін, кейіннен естімей қалған) білім алушыларды арнайы мектепте (сыныптарда) оқытудың ерекшеліктері*

Білім беру процесі келесі деңгейлерге бөлінеді:

- бастауыш білім – 0, 1-4-сыныптар;
- негізгі орта білім – 5-10-сыныптар.

Мектепке дейінгі дайындықтан өтпеген балалар дайындық (0) сыныбына түседі. Дайындық (0), 1-4-сыныптарда оқыту арнайы бағдарламалар мен оқулықтар бойынша жүргізіледі. 5-10-сыныптарда білім алушылар жалпы білім беретін мектептің бағдарламалары мен оқулықтары бойынша білім алады, ондағы материал білім алушылардың білім алудағы ерекше қажеттіліктеріне және негізгі мектепте оқыту мерзімінің артуын ескере отырып бейімделеді және қайта бөлінеді.

Қалыптастырудың есту-көру негізін жасауға және білім алушылардың ауызша сөйлеу тілін жетілдіруге мүмкіндік туғызатын есту қабілетін дамытуға, дыбыстардың айтылуымен жұмысқа, еріннен оқуға арнайы көңіл бөлінеді.

Оқу жоспарына «Дыбыстардың айтылуын қалыптастыру және есту қабілетін дамыту» (0-10 сыныптар), «Түзету ырғағы» (0-7 сыныптар), «Айналамен таныстыру» (0-2 сыныптар) сияқты түзету курстары қосылған. Түзету циклінің сабақтары күннің екінші жартысында топпен, шағын топпен жүргізіледі. Түзету циклінің сабақтары топпен және жеке түрде күннің бірінші жартысында, сондай-ақ екінші жартысында жүргізіле алады.

Негізгі мектептің жалпы білім беру бағдарламаларының курсын табысты меңгерген юліім алушылар үшін жалпы орта білім мен мамандық алу мақсатында әрі қарай оқуды кәсіби колледждерде, кешкі мектептерде жалғастыруға мүмкіндік бар.

3. Көру қабілеті бұзылған (көрмейтін, нашар көретін, кейіннен көрмей қалған) білім алушыларды арнайы мектепте (сыныптарда) оқытудың ерекшеліктері

Білім беру процесі келесі деңгейлерге бөлінеді:

- бастауыш білім – 0,1-4-сыныптар;
- негізгі орта білім – 5-10-сыныптар;
- жалпы орта білім – 11-12-сыныптар.

Орта білім алу мерзімінің ұзартылуы төмендегі себептерге: көрмейтін және нашар көретін білім алушылардың танымдық қызметінің ерекшелігіне; оқу қарқынының баяулығы және жалпы білім беру пәндеріне елестету олқылықтарын толтыру мен білім алушылардың қоршаған орта туралы білімдеріне мүмкіндік беретін пропедевтикалық бөлімдерді қосу қажеттілігіне; көрмейтіндермен ақпарат алудың сукцессивті тәсілін пайдалануына (ұстап көру арқылы ақпарат алуды пайдалану); Брайль жүйесі бойынша жазу мен оқуға үйретудің ерекшеліктеріне; рельефті суреттер және сызбаларды оқуға; тифлоқұрылғыларды және бақылау, тәжірибелік және

лабораториялық жұмыстар жүргізу барысында кеңістікте бағдарлай алуға арналған құралдарды пайдалану қажеттілігіне байланысты.

Мектепке дейінгі дайындықтан өтпеген 6-7 жастағы балалар үшін дайындық (0) сыныбы ұйымдастырылады. 1-4-сыныптарда білім алушылардың функционалдық сауаттылық негізі және негізгі жалпы білім берудің кезекті бағдарламасын меңгеру үшін база құрылып, олардың қарым-қатынас пен оқу еңбегінің негізгі дағдылары қалыптастырылады.

Екінші сатыдағы оқыту 6 жыл ағымында іске асырылады. Осыған байланысты оқыту жылдары бойынша оқу материалы әр оқу пәнінің аясында қайта бөлінеді.

11-12-сыныптарда оқыту жалпы-гуманитарлық және жаратылыстану–математикалық екі бағытта жүзеге асырылады.

Бір немесе екі бағытты да таңдау білім алушылардың қажеттілігін және ата-аналардың сұранысын ескере отырып іске асырылады.

Білім беру процесінің түзету бағыты жалпы білім беру пәндері бойынша, қалдық көруін және көріп қабылдауын сақтау мен дамыту; әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлау (ӨТБ), кеңістікте бағдарлау; мимика және пантомимиканы дамыту; сөйлеу тілі дамуының кемшіліктерін түзету (логопедпен сабақтар); емдік дене тәрбиесі және түзету ырғағы бойынша арнайы түзету сабақтарында қамтамасыз етіледі.

Факультативтік сабақтардың сағаттары жалпы білім беру циклінің пәндерін оқытуда, жаңа пәндерді, қосымша білім беру модульдерін, арнайы курстар мен практикумдарды енгізуде, жеке және топтық сабақтарды өткізуде, жеке білім беру бағдарламаларын жүзеге асыруда қолданылуы мүмкін. Көру қабілетінен айырылған білім алушыларды оқыту Брайль шрифтiмен шыққан жалпы білім беретін оқулықтар бойынша, ал нашар көретін білім алушыларды ірі шрифтiмен басылған оқулықтар бойынша оқыту іске асырылады.

4. Тірек-қозғалыс аппараты бұзылған білім алушыларды арнайы мектепте (сыныпта) оқытудың ерекшеліктері

Білім беру процесі келесі деңгейлерге бөлінеді

- бастауыш білім – 0, 1-4-сыныптар;
- негізгі орта білім – 5-10-сыныптар;
- жалпы орта білім – 11-12-сыныптар.

Мектепке дейінгі дайындықтан өтпеген 6-7 жастағы балалар үшін дайындық (0) сыныбы ұйымдастырылады.

1-4-сыныптарда жалпы тапсырмалар мен кешенді түзету тапсырмалары (балалардың барлық қозғалыс сферасын, сөйлеу тілін, танымдық қызметін қалыптастыру) шешіледі. Бірінші сыныпта жазу қимылының дағдысын

қалыптастыруға арнайы уақыт бөлінеді.

Ана тілін меңгеру оқытудың бастапқы сатысының тәжірибелік бағытымен қамтамасыз етіледі. Математиканы зерделеу барысында ойлауын дамыту ерекшеліктері, кеңістіктік ұғымдарының жеткіліксіз қалыптасуы ескеріледі.

Бейімделген дене шынықтыру сабақтарында бағалау нормативтері қалыптастырылмайды.

5-10 сыныптарда балаларда әлеуметтік-еңбекке бейімдеуді қамтамасыз ететін қимыл-қозғалыс, ойлау, сөйлеу дағдылары мен ептілігін дамыту бойынша түзету-қалыптастыру жұмыстары жалғасады.

11-12-сыныптарда оқыту жалпы-гуманитарлық және жаратылыстану–математикалық екі бағытта жүзеге асырылады. Бір немесе екі бағытты да таңдау білім алушылардың қажеттілігін және ата-аналардың сұранысын ескере отырып іске асырылады.

Тірек-қозғалыс аппараты бұзылған білім алушылар шағын топта және жеке сабақтарда түзету-педагогикалық қолдауға ие болады:

1) емдік дене тәрбиесі (ЕДШ) сабақтары 2-4 адамнан тұратын топпен немесе жеке өткізіледі. Сабақтың ұзақтығы – 45 минут. Сабақтар күннің бірінші жартысында, сондай-ақ екінші жартысында жүргізілуі мүмкін;

2) тіл дамуының кемшіліктерін түзету бойынша өткізілетін сабақтарды тіл бұзылуы ұқсас білім алушылармен жеке немесе топтық түрде аптасына 2-3 рет логопед жүргізеді. Сабақтар күннің бірінші жартысында, сондай-ақ екінші жартысында жүргізілуі мүмкін;

3) танымдық қызметті қалыптастыру және дамыту бойынша түзету сабақтарында бағдарламалық материалды игеруге, қоршаған орта туралы білімін кеңейтуге, кеңістіктік және уақыттық ұғымдарын қалыптастыруға, графикалық дағдыларды дамытуға, алдыңғы даму олқылықтарын толықтыруға және оқу материалын игеруге, бұзылған психикалық қызметтерді түзетуге, күрделі оқу материалын меңгеруге дайындықты қамтамасыз етеді. Сабақтың ұзақтығы – 20-25 минут.

Түзету сабақтары күнделікті сабақтардың мазмұны мен формасын қайталамауы қажет. Бастауыш сыныптарда сабақтың бір бөлігін ойын түрінде өткізген дұрыс. Топтар (3-4 адамнан) білім алушылардың сөйлеу тілінің, қимыл-қозғалысының және өзге де даму бұзылыстарының біртектілігі мен айқындығын ескере отырып жинақталады.

Білім алушының топта болу ұзақтығы арнайы қиындықтарды түзету дәрежесімен және тапсырмаларды сыныппен бірге орындау дайындығымен анықталады. Топ құрамы қозғалмалы болуы тиіс. Бір білім алушы бір жылда әртүрлі топтардың құрамында болуы мүмкін.

Факультативтік сабақтарды анықтау барысында білім алушылардың әлеуметтенуі және олардың даму кемшіліктерінің алдын-алатын, білім алушылардың шығармашылық қабілетін жетілдіруге ықпал ететін курстарды таңдау қажет.

5. Сөйлеу тілінің күрделі бұзылыстары бар білім алушыларды арнайы мектепте (сыныпта) оқытудың ерекшеліктері

Білім беру процесі келесі деңгейлерге бөлінеді:

- бастауыш білім – 0, 1-4-сыныптар;
- негізгі орта білім – 5-10-сыныптар.

Арнайы мектепке дейінгі дайындықтан өтпеген балалар дайындық (0) сыныбына түседі.

Мектепте төмендегідей білім алушыларға арналған бөлімдер ашылуы мүмкін:

- ауыр деңгейдегі жалпы сөйлеу тілі дамымаған (алалия, дизартрия, ринолалия, афазия), сонымен қатар тұтықпамен қатар жүретін жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалар;
- сөйлеу тілінің қалыпты даму барысындағы тұтықпаның ауыр формасы.

Кохлеарлы имплантацияға дейін 6 айдан кем емес ұдайы есту аппаратын тағып жүрген, кохлеарлы имплантаны 1 жастан 4 жасқа дейінгі аралықта қойылған балалар қабылданады. Оқытудың бірінші деңгейінде арнайы бағдарламалар, арнайы әдістемелік және дидактикалық материалдарды пайдалану қарастырылады. Негізгі сатыда балалар білім алушылардың мүмкіндіктеріне бейімделетін мектептің жалпы білім беру бағдарламалары бойынша оқиды. Негізгі мектепте, әсіресе, күрделі бұзылыстары бар сыныптар үшін қазақ, орыс және шетел тілдерін оқыту сағаттарын бөлгенде вариативтілікке жол беріледі.

Арнайы логопедтік және түзету-педагогикалық қолдау барлық сабақтарда және сабақтан тыс уақыттарда сөйлеу тәртібін сақтай отырып көрсетіледі. Арнайы түзету курстарына мыналар жатады: қоршаған ортамен таныстыру, түзету ырғағы, дыбыстарды айту, сөйлеу тілін дамыту, жеке-топтық логопедтік сабақтар. Логоритмика элементтері бар міндетті оқу пәні «Түзету ырғағы» сөйлеу тілінің күрделі бұзылыстары бар балалардың моторлық және сөйлеу моторлық даму ауытқушылықтарының алдын-алуға бағытталған.

Логопедиялық сабақтар белгіленген сабақтардың мазмұны мен формасын қайталамай, күннің екінші жартысында өткізілуі тиіс. Білім алушылар логопедиялық көмекті жеке, шағын топта және топтық сабақтарда алады.

Жеке сабақтар: сөйлеу тілінің жүйелі бұзылыстары бар және артикуляциялық аппаратының құрылымы мен қозғалысы бұзылған (ринолалия, дизартрия) балалармен өткізіледі. Жеке сабақтар аптасына кемінде 2 рет өткізіледі. Сабақтың ұзақтығы 20-25 минут. Шағын топтарға сөйлеу тілінің біртекті құрылымы бұзылған балалар бірігеді. 5-10 сынып білім алушыларымен логопедтік сабақтарды ұйымдастырудың шағын топтық формасы жетекші болып табылады. Сабақтың ұзақтығы 40-45 минут.

Топтық сабақтың ұзақтығы (0, 1-4-сынып) дайындық сыныбы мен бірінші сыныптың алғышқы жартысында 35 минутты, келесі сыныптарда 45 минутты құрайды. Негізгі орта буын білім алушылары үшін қазақ және орыс тілдерін қосымша оқытуға арналған факультативтерді ұйымдастыруға болады.

6. Психикалық дамуы тежелген білім алушыларды арнайы мектепте (сыныпта) оқытудың ерекшеліктері

Білім беру процесі келесі деңгейлерге сәйкес қамтамасыз етіледі:

- бастауыш білім – 0, 1-4-сыныптар;
- негізгі орта білім – 5-10-сыныптар.

Арнайы мектептерге (сыныптарға) церебральды-органикалық түріндегі психикалық дамуы тежелген балалар қабылданады. Арнайы сыныптарға дамуында ауытқушылығы (ақыл-ойы кемістігі бар балалар, сөйлеу, көру, есту қабілетіндегі бұзылыстар) айқын көрінетін балалар қабылданбайды.

Арнайы сыныптарға жинақтау оқытудың бастапқы деңгейінде – 0, 1 сыныптарда іске асырылады, 2 сыныпты да кіргізуге болады. Білім алушыларды оқытудың кез-келген кезеңінде жалпы білім беретін сыныптарға кіріктіру, сондай-ақ, психикалық даму тежелісі айқын көрінетін екінші сатыдағы арнайы сынып жағдайында білім беруді жалғастыру мүмкіндігі қарастырылады.

Оқу күн тәртібі балалардың тез шаршағыштығына байланысты белгіленеді: ұзартылған күн тәртібі бойынша алғашқы ауысымда оқыту.

Екінші (қазақ немесе орыс) және үшінші (ағылшын) тілдерін оқыту сынып білім алушыларының сөйлеу тілінің даму деңгейін ескере отырып, бағдарламаны бейімдеу және білім алушыларды оқыту әдістері қарастырылып іске асырылады.

Бастауыш білім беру деңгейінде арнайы бағдарламалар мен арнайы әдістемелік және дидактикалық материалдарды пайдалану қарастырылады. Негізгі сатыда білім алушылар негізгі орта мектепте оқу мерзімінің артуына (1 жыл) байланысты мазмұны қайта бөлінетін жалпы білім беру мектебінің бағдарламалары бойынша білім алады, әрбір пән оқытушылары білім алушылардың мүмкіндіктеріне бейімделеді.

Оқытудың түзету-дамытушы бағыты түзету пәндерінің жалпы білім беру циклі пәндерінің аясында, сонымен қатар, қосымша білім беру жүйесінде жүзеге асырылады. Басқа пәндермен тепе-тең келетін пәндерге эмоционалдық- тұлғалық жағдайын түзетуді іске асыруға мүмкіндік беретін және бзлзм алушылардың танымдық әрекеттерін белсендендіретін эстетикалық циклдегі пәндерді (музыка, сурет өнері, дене тәрбиесі) жатқызуға болады.

Бірінші және екінші сатыдағы оқу жоспарының түзету компоненті: «Айналамен таныстыру және тіл дамыту», «Түзету ырғағы», «Тіл дамуының кемшіліктерін түзеу» (логопедтік сабақ), «Білімдегі олқылықтарды толықтыру бойынша міндетті жеке және топтық түзету сабақтары», «Әлеуметтік- тұрмыстық бағдарлау» (ӘТБ) сияқты түзету курстары мен жеке-топтық түзету сабақтарын қамтиды.

Арнайы кіріктірілген «Айналамен таныстыру және тіл дамыту» (0-1- сыныптар) түзету курсы баланың қоршаған орта туралы шынайы білімдері мен түсініктерін байытуға бағытталған. «Түзету ырғағы» атты 0-4- сыныптарға арналған түзету курсы психикалық дамуы тежелген балалардың жалпы моторикасы мен қимылының үйлесімділігіндегі даму ауытқушылықтарын алдын-алуға бағытталған. «Әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлау» атты түзету пәні өмірлік құзырет дағдыларын қалыптастыруды қамтамасыз етеді. «Әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлау» сабақтарын өткізу үшін сынып 2 топқа бөлінеді. Сабақтар арнайы жабдықталған ғимаратта жүргізіледі.

Сабақта оқу бағдарламасын игеруде қиындықты сезінетін білім алушылар үшін білім олқылықтарының орнын толтыруға арналған жеке және топтық түзету сабақтары ұйымдастырылады. Сабақтар жеке немесе оқудағы қиындықтарының ұқсастықтары негізінде шағын топтармен (2-4 білім алушыға) жүргізіледі. Бастауыш сынып білім алушыларымен жеке-шағын топтық түзету сабақтарын сыныптың негізгі мұғалімі өткізеді. Сабақтың ұзақтығы - 20-25 минут. Түзету сабақтары күнделікті сабақтардың мазмұны мен формасын қайталамауы тиіс. Олар пәндік-тәжірибелік және балалардың ойын әрекетін қоса отырып, әртүрлі формалар мен білім алушылардың әрекет түрлерін пайдалану арқылы жүргізіледі.

6-10-сыныптарда білім алудағы олқылықтарды толықтыру бойынша жеке және топтық сабақтарға бөлінген сағаттарды пән мұғалімдері арасында бөлінеді. Қандай топта болсын, білім алушының сабақта отыру уақыты арнайы қиындықтарды түзету дәрежесімен және сыныппен бірге тапсырмаларды орындау дайындығымен анықталады. Топ құрамы қозғалмалы болуы тиіс: балалардың бірін сыныппен бірге жұмыс жасауға

қосып, бірін қарқынды жеке көмек үшін топ құрамына қосу керек. Сол бір білім алушы жыл ағымында әртүрлі топ құрамына кіруі мүмкін. Сөйлеу тілінде дамымаған білім алушылармен логопед жеке-шағын топпен сабақ өткізеді.

Жеке-шағын топтық түзету сабақтары білім алушылардың максималды жүктемесі шегінде көрсетіледі. Үлгілік оқу жоспарында көрсетілген әрбір сыныпта осы сабақтарға бөлінген апталық сағаттардың саны (бірінші сатыда 4 сағат және екінші сатыда 3 сағат) әрбір жеке білім алушының жүктемесіне емес, педагогтердің жүктемесіне кіреді. Әрбір білім алушы үшін оқытудың бастауыш деңгейінде аптасына 40-60 минуттан, негізгі білім беру деңгейінде 20-40 минуттан келеді.

Факультативтер мен элективті курстардың сағаттарын балалардың әлеуметтенуіне (Тіл және қарым-қатынас мәдениеті. Өмір сүру қауіпсіздігін қамтамасыздандыру. Экономикаға кіріспе) немесе даму кемшіліктерінің алдын алуға (Сурет салу әрекеті. Қолданбалы мәдениет. Жүзу. ЕДШ) немесе еңбекке дайындық бойынша қосымша сабақтарға қолдану дұрыс болады.

Есту, көру, сөйлеу тілі, тірек-қозғалыс аппаратының бұзылыстары бар, психикалық дамуы тежелген білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау

Білім берудің жаңартылған мазмұнына өткен сыныптарда оқу нәтижесін бағалау барысында оқу жетістіктерін критериалды бағалау жүйесі қолданылады. Ерекше білім беруге қажеттілігі бар білім алушылардың нәтижелерін бағалауда арнайы оқу бағдарламаларында белгіленген оқу мақсаттарына бағдарлану қажет.

Формативті бағалау процесінде мұғалім білім алушылардың оқу материалын меңгерудегі қиындықтарын анықтап, оларды түзету жолдарын қарастырады. Егер кейбір білім алушыға белгілі бір дағдыны дамыту үшін ұзағырақ уақыт қажет болса, бұл оқу мақсатын басқаша бағалау жөнінде шешім қабылдап, білім алушының жетістіктерін бағалау критерийлерін әзірлеуде түзетулер енгізу керек.

Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға және жеке оқу бағдарламасымен оқытылатын білім алушыларға қорытынды аттестаттау қажеттілігі жөніндегі мәселені білім алушылардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес педагогикалық кеңеспен шешіледі.

Арнайы білім беру ұйымдарында және жалпы білім беретін мектептің арнайы сыныптарында оқитын ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларды қорытынды аттестаттау емтиханының материалдары аудандық, қалалық білім бөлімдерімен немесе білім басқармаларымен әзірленеді.

7. Арнайы мектепте интеллекті бұзылған балаларды оқытудың

ерекшеліктері (жеңіл және орташа ақыл-ой кемістігі)

Ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларды оқыту мақсаты – танымдық және эмоционалдық-тұлғалық аясындағы даму ауытқуларын түзету, білім беру құралдарымен және еңбекке дайындау арқылы дамыту, келешекте бітірушілерді ары қарай қоғамға кіріктіру үшін әлеуметтік-психологиялық оңалту.

Дайындық сыныбына, сондай-ақ білім беру процесінде және тәрбиелеу жұмысында баланың диагнозын анықтау мен оны оқыту және тәрбиелеуді ұйымдастыру формасының адекваттылығын айқындау мақсатында білім алуға дайындық деңгейі жеткіліксіз балалар қабылданады. Бірінші сыныпқа 7-9 жастағы балалар қабылданады.

Оқыту 2 сатыда ұйымдастырылады:

- бірінші саты – дайындық деңгейі (0), 1-4-сыныптар;
- екінші саты – 5-9-сыныптар.

Материалдық-техникалық, бағдарламалық-әдістемелік және кадрлар болған жағдайда, білім беру ұйымдарында терең кәсіби-еңбекке баулитын 10-өндірістік сынып ұйымдастырылады.

Бірінші сатыда ақыл-ойы кем білім алушыны жан-жақты психологиялық- медициналық-педагогикалық жағынан зерделейді, оның мүмкіндіктері мен білім беру процесін ұйымдастыру формасы мен әдістерін қалыптастыру және жеке ерекшеліктерін анықтау мақсатында іске асырылады.

Екінші сатыда балалар практикалық бағыты, еңбектің әртүрлі профилі бойынша дағдылары бар, жалпы білім беретін пәндер бойынша білім алады. Әлеуметтік бейімделу мен кәсіби-еңбекке баулуға назар аударылады.

5-9 сыныптарда математика сабақтарынан 1 сағат геометрия элементтерін үйренуге бөлінеді.

Түзету технологиясы циклінің сабақтары: «Түзету ырғағы», «Тіл дамуының кемшіліктерін түзету» (логопедтік сабақтар), «Танымдық әрекетін түзету», «Емдік дене тәрбиесі» күннің бірінші және екінші жартысында да жүргізіледі. Жеке және шағын топпен жүргізілетін түзету сабақтардың ұзақтығы – 20-25 минут. Шағын топтар сөйлеу тілі мен психофизикалық ақауларының біртектілігіне байланысты жинақталады. Емдік дене тәрбиесі сабағына арналған топтар дәрігердің нұсқауымен жинақталады. Түзету ырғағы бойынша сабақтар топқа бөлінбей, фронтальды түрде жүргізіледі.

4 пен 6-сынып аралығында «Жалпы еңбекке даярлау» пәні оқытылады.

7 және 9-сынып аралығында кәсіби бағыттағы еңбекке баулу пәні оқытылады. Еңбекке оқытудың бейіндері өңірлік ерекшеліктерге және түлектерді жұмысқа орналастыру мүмкіндіктеріне байланысты мектеп

әкімшілігімен анықталады. Мектепке педагогикалық кеңеспен бекітілетін жеке еңбек түрлері бойынша бағдарламалар әзірлеу құқығы беріледі.

Мектепте еңбекке оқыту бойынша білім алу емтиханмен аяқталады. Білім алушылар емтихандардан белгіленген тәртіп бойынша босатылады. Факультативтік сабақтары мен электив курсына бөлінген сағаттар еңбекке оқыту сабақтарына, түзету бағыттарына және т.б. пайдаланыла алады.

Орташа ақыл-ой кемістігі бар білім алушылар саны жеткілікті болған жағдайда, мектепте осындай білім алушыларға арналған арнайы сыныптары бар екінші бөлім ашылады.

Орташа ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқыту аталмыш категориядағы білім алушыларға арналған Үлгілік оқу жоспары және оқу бағдарламалары бойынша іске асырылады. Оқу бағдарламалары ұсынымдық сипатта болады. Оқыту жеке оқу бағдарламалар бойынша іске асырылады. Ол баланы жарты жылдан аспайтын мерзім аралығында сынып педагогінің және мектеп консилиумы мамандарының баланы психологиялық-педагогикалық кешенді зерделеуі негізінде құрылады. Оқытудың жеке бағдарламасын жүзеге асыру уақытының аяқталуы бойынша әрбір білім алушының жетістігіне талдау жүргізіледі және келесі жартыжылдыққа жоспар құрылады.

Педагог әрбір білім алушының жеке мүмкіндігін және білім алудағы тұлғалық жетістіктері мен білім алу және тұлғалық жетістіктерін мониторингілеу нәтижелерін ескере отырып, оқытудың мазмұнын, әдістерін, формасын, дидактикалық құралдарын өз бетінше таңдайды.

Екінші бөлім сыныптарын оқытудың мазмұны: өзі туралы түсінігін, өзіне-өзі қызмет етуін және қамтамасыздандыру дағдысын, қоршаған орта және ортада бағдарлау туралы қолжетімді түсініктерін, қарым-қатынас жасай алуын, пәндік-тәжірибелік және қолжетімді еңбек қызметін, тәжірибелік бағыттылығына ие және тәрбиеленушілердің психофизикалық мүмкіндіктеріне сәйкес жалпы білім беретін пәндер туралы білімін қалыптастыруға бағытталған.

Бірінші сатыда орташа ақыл-ой кемістігі бар балалардың оқу процесі пәнсіз оқыту негізінде ұйымдастырылады: барлық сабақтар кіріктірілген сипатқа ие және білім алушылардың жалпы (қарым-қатынас, қимыл, сөйлеу, сенсорлы) дамуына бағытталған. Білім алушылардың жеке дамуын алға бастыру шаралары пәндік оқытумен іске асырылады. Екінші бөлімде оқыту мектеп ресурстары мен білім алушылардың психофизикалық даму ерекшелігін ескере отырып, еңбектің қарапайым түрлеріне үйрету ұйымдастырылады. Еңбекке оқыту профилі баланың психофизикалық ерекшеліктерін, дәрігердің ұсынысымен және мектеп мүмкіндіктерін ескере

отырып жеке анықталады. Қажет болған жағдайда, еңбекке оқыту профилі өзгеруі мүмкін. Еңбекке дайындық пәндері бойынша орташа ақыл-ой кемістігі бар балалар бітіру емтиханын тапсырмайды.

Жеңіл және орташа ақыл-ой кемістігі бар білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау

Оқу процесі білім алушыларға сараланған және жеке амалдарды қолдану арқылы іске асырылады. Сараланған амал негізіне ақыл-ойы кем білім алушылардың (В.В.Воронкова бойынша) педагогикалық топтастыруы жатады. Жетістіктерін бағалауда білім беру процесін дараландыруға негіз болатын критериалдық бағалау жүйесі қолданылады. Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушылардың жетістіктерін бес балл бойынша бағалайды. Дайындық және 1-сыныптарда балл бойынша бағалау болмайды. Білім алушылардың білім алудағы ілгерілеу нәтижелері олардың өнімді қызметі, сөйлеу тілінің даму деңгейі, жазба жұмыстарының, сурет салуының, қолдан жасалған бұйымдарына талдау жасау және сабақтағы әрекетін бақылау негізінде анықталады.

Орташа ақыл-ой кемістігі бар білім алушылардың жетістіктерін бағалауда жеке оқу бағдарламасының мазмұны негізінде сипаттамалық критериалды бағалау жүйесі қолданылады (ақыл-ой кемістігі бар білім алушылардың критериалды бағалауы бойынша әдістемелік ұсынымдарды Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА сайтынан (www.nao.kz) алуға болады).

Түзету циклінің пәндері бойынша жетістіктерді бағалау балл бойынша емес, сипаттамалық түрде болады.

Интеллекті бұзылған балаларға арналған арнайы мектептің (сыныптың) білім алушылары екінші жылға қалдырылмайды.

10 БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМЫНАН ТЫС ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.

«2019-2020 ОҚУ ЖЫЛЫНДА ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТЕРІНДЕ БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ТУРАЛЫ» ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУХАТҚА ЕНГІЗУ ҮШІН БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМЫНАН ТЫС ОҚУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ТУРАЛЫ ҰСЫНЫСТАР»

1. Оқу және түзету сабақтары денсаулық сақтау мекемелерінде емдеу курсынан өтіп жатқан және білім беру ұйымдарынан тыс білім алушылар үшін жалпы білім беретін, арнайы мектепке дейінгі және мектеп білім беру ұйымдарының бағдарламалары көлемінде екі тілде: қазақ және орыс тілдерінде ұйымдастырылады.

2. Сабақтар 1-11 сынып оқушыларымен өткізіледі, оларға емдеуші дәрігердің қорытындысына сәйкес осы медициналық ұйымда 15 күннен астам емдеуден/оңалтудан өтуі тиіс.

3. Оқу сабақтары балалар стационарға түскен сәттен бастап және баланың денсаулық жағдайына байланысты басталады.

4. Барлық тәрбиеленушілер үшін сабақтың ұзақтығы - 35 минут, бірінші сыныпта - 25 минут (бірінші жартыжылдықта). Аурудың ауырлығына қарай ауру балалар болатын медициналық режимдердің әрқайсысына олармен жұмысты жоспарлау кезінде белгілі педагогикалық бағыттылық сәйкес келеді.

5. Сабақтың басталуы мен науқас балаларды оқытуды ұйымдастыру нысанын медициналық ұйымның бөлімше меңгерушісі баланың денсаулық жағдайына байланысты емдеуші дәрігермен бірлесіп анықтайды, ол туралы стационарлық науқастың медициналық картасына тиісті жазба жасайды.

6. Педагогикалық ұжым оқу-тәрбие жұмысын кесте бойынша, балалардың денсаулық жағдайы туралы мәліметтерді ескере отырып және мекеме басшысының келісімі бойынша ұйымдастырады. Бір оқушыға күнделікті оқу жүктемесі 3-4,5 оқу сағатынан аспауы тиіс.

7. Оқушылармен оқу жұмысын ұйымдастырудың топтық немесе жеке нысаны белгіленеді.

8. Сыныптардың жиынтықтылығы бір сыныпта 4 және одан да көп бала санынан басталады. Бір сыныпта 3-ке дейінгі балалар болған жағдайда: 1-2 сыныптар, 3-4 сыныптар, 5-6-7 сыныптар, 8-9 сыныптар және 10-11 сыныптар бірігуі мүмкін.

9. Медициналық ұйымның психо-неврологиялық бөлімшелерінде бастапқы және қайталама бұзылуларды жеңуге, психикалық функцияларды дамытуға, балалар мен жасөспірімдердің қоғамға бейімделуіне, әлеуметтік-еңбекке бейімделуіне және кірігуіне ықпал ететін компенсаторлық дағдыларды қалыптастыруға бағытталған түзету-дамыту оқытуы жүзеге асырылады. Егер әлеуметтік ортаға кірігу үшін бөлімшелерде жеке түзету-дамыту сабақтары жүргізілсе, кейбір пәндер қысқартылуы мүмкін.

10. Оқу жоспарларында бастауыш, негізгі және орта мектептің жалпы білім берудің базалық компонентін 80%-ын сақтау, сондай-ақ қаржыландыру шеңберінен шықпай, емдеу мекемесінің ерекшелігін ескере отырып, оқу жоспарын 20% сағатқа дейін қайта бөлу көзделуге тиіс.

11. Үлгілік оқу бағдарламаларында көзделген сағаттар саны сараланған тәсілді ескере отырып алынуы және инклюзивті білім беру талаптарына сәйкес келуі тиіс. Пәндер арасында сағаттарды қайта бөлуге және мектепте жекелеген сабақтарға баруға жол беріледі.

12. Бөлімшелерде емдік денешынықтыру (емдік денешынықтыру) және музыкатотерапия сабақтары өткізілетін жағдайларда, мектепте музыка мен денешынықтыру сабақтары жүргізілмейді.

13. Еңбекке және кәсіптік оқыту білім алушылардың денсаулық жағдайына қарай айқындалады және мынадай профильдердің: ағаш, тігін бағыты, шаштараз өнері, сәндік-қолданбалы өнер негізінде жүзеге асырылады.

14. Информатика және көркем еңбек, технология бойынша сағат саны артады. Бұл пәндерді қосымша зерделеу қажеттілігі болашақта кәсіптік бағдар беру мақсатында ақпараттық технологиялар мен еңбек дағдыларын игеруге ерекше мұқтаж балалардың қажеттілігімен байланысты. Бейнелеу өнері пәні кеңірек, пластикалық массалармен, басқа да көркем жұмыстар түрлерімен жүргізіледі, өйткені бұл іс-әрекет қолдың ұсақ моторикасын дамытады, назарын бекітеді, балаларды шығармашылыққа үйретеді.

15. Қажет болған жағдайда түзету көмегі емдеу мекемесінің (оңалту орталығының) психологиялық-педагогикалық түзету кабинетінде белгіленген тәртіппен көрсетіледі. Қазақ және орыс тілдері мен әдебиеті үшін бөлінген сағаттар 1 сағатқа қысқарып, басқа пән сағаттарын жүргізу үшін қайта бөлінуі мүмкін және сол бөлімдерде тіл мүкістігін түзетумен айналысатын клиникалық логопедия сабақтарымен толықтырылады.

11 ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖАЛПЫ ОРТА МЕКТЕПТЕРІНДЕ БАЛАЛАРҒА ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қосымша білім беру – білім алушылардың, тәрбиеленушілер мен мамандардың жан-жақты қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында жүзеге асырылатын тәрбиелеу, оқыту процесі («Білім туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 1-бабының 39-тармағы).

Балаларға қосымша білім беру олардың түрлерін білім беру саласындағы уәкілетті орган айқындайтын білім беру ұйымдарында және мектептен тыс ұйымдарда жүзеге асырылады.

Қосымша білімнің білім беру бағдарламалары бойынша білім беру қызметтерін білім алушыларға бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдары көрсетеді және шарттық негізде ұсынады («Білім туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 37-бабының 1-тармағы).

Қосымша білім беретін мектептен тыс ұйым – білім алушылар мен тәрбиеленушілерге қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын оқу-тәрбие ұйымы («Білім туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 1-бабының (38-3 тармағы).

Жалпы білім беретін мектеп – бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын, сондай-ақ білім алушылар мен тәрбиеленушілерге қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын оқу орны («Білім туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 1-бабы 21-тармағы).

Облыстың, республикалық маңызы бар қаланың, астананың, ауданның (облыстық маңызы бар қаланың) жергілікті атқарушы органы балаларға қосымша білім беруді қамтамасыз етеді («Білім туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 6-бабы).

Қосымша білімнің білім беру бағдарламалары білім алушылардың өзін-өзі билеуін, шығармашылығын дамыту, олардың қабілеттерін іске асыру, қоғам өміріне бейімделуі, азаматтық сана-сезімін, жалпы мәдениетін, салауатты өмір салтын қалыптастыру, бос уақытын мазмұнды ұйымдастыру үшін жағдайлар жасауды көздейді («Білім туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 14-бабы 4-тармағы).

Қосымша білім беретін білім беру бағдарламалары оқыту нәтижелеріне және ұлттық біліктілік шеңберіне және салалық біліктілік шеңберлеріне сәйкестікке бағдарлана отырып, білім алушылардың, тәрбиеленушілер мен

мамандардың жан-жақты қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған («Білім туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 23-бабының 1-тармағы).

Білім алушылардың жалпы қажеттіліктері балаларға қосымша білім берудің әлеуметтік-педагогикалық, ғылыми-техникалық, туристік-өлкетану, экологиялық-биологиялық, көркемдік-эстетикалық, музыкалық, әскери-патриоттық, спорттық-сауықтыру, жобалық зерттеулер және басқа бағыттары бойынша қамтамасыз етіледі.

Балалардың музыкалық мектептерінің, балалардың көркемсурет мектептерінің және балалардың өнер мектептерінің білім беру саласындағы уәкілетті орган бекітетін білім беру бағдарламаларын қоспағанда, мемлекеттік білім беру ұйымдары іске асыратын балаларға арналған қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын оларға қатысты мемлекеттік басқару органының функцияларын атқаратын органдар бекітеді. («Білім туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 23-бабы 3-тармағы).

Республикадағы балаларға қосымша білім берудің тиімділігін қамтамасыз ету үшін келесі заңнамалық және нормативтік құқықтық актілер жүзеге асырылады:

«Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы;

«Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» Қазақстан Республикасының Заңы;

«Кәмелетке толмағандардың арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алу және бала қараусыздық пен панасыздылықтың алдын алу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы;

«Білім беру ұйымдарының тиісті түрлерінің типтік ережелерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығы;

«Балаларға қосымша білім беру ұйымдарының типтері бойынша үлгі ережесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2013 жылғы 14 маусымдағы № 228 бұйрығы;

«Балалар музыкалық мектептерінің, балалар өнер мектептерінің және балалар шығармашылық мектептерінің типтік оқу жоспарлары мен оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2011 жылғы 29 желтоқсандағы № 543 бұйрығы.

«Қазақстан Республикасында балалардың қосымша білімін дамытудың тұжырымдамалық тәсілдерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2019 жылғы 19 ақпандағы № 81 бұйрығы.

«Балаларға қосымша білім беру және «Орта білім беретін үздік ұйым» грантын тағайындау конкурсын өткізу саласындағы жергілікті атқарушы органдар көрсететін мемлекеттік көрсетілетін қызметтер стандарттарын

бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 7 сәуірдегі № 170 бұйрығы.

2019-2020 оқу жылында республиканың жалпы білім беретін мектептерінде балаларға қосымша білім берудің ерекшеліктері жалпы орта және қосымша білім беруді тығыз біріктіру қажеттілігімен айқындалады.

Заманауи мектептегі мазмұнның және технологиялардың өзгеруінің инновациялық сипаты іс-әрекетті таңдау еркіндігін, білім алушылардың жоғары уәждемесін, яғни, адамның шынайы шығармашылық өзін-өзі көрсете білуін қарастыратын қосымша білім беру арқылы күшейе түседі.

Бүгінгі күні Қазақстанда STEAM білімінің белсенді дамуы басталды. Жаңа білім саясатын іске асыру үшін жаңа технологияларды, ғылыми жаңалықтарды және математикалық модельдеуді дамытуға бағытталған STEAM элементтері білім беру бағдарламаларына енгізілуде.

STEAM аббревиатурасы: S – science, T – technology, E – engineering, A – art, M – mathematics, немесе жаратылыстану ғылымдары, технология, инженерия, өнер, математика болып анықталады. Қысқаша айтқанда, қазіргі заманғы әлемде ең жоғары сұранысқа ие болуда. Бүгінгі таңдағы STEAM-нің дамуы әлемдік білім берудегі негізгі трендтердің бірі болып табылатыны таңқаларлық емес.

STEAM пәнаралық және қолданбалы тәсілдерді қолданып оқушыларды оқыту идеясына негізделген. Бес пәннің әрқайсысын бөлек оқытудың орнына STEAM оларды бірыңғай оқыту схемасына біріктіреді.

Сондықтан STEAM-білім беру немесе NTTM (жастардың ғылыми-техникалық шығармашылығы) қазіргі әлемде басым бағыт. Ғылыми және инженерлік мамандарға деген қажеттілікті технологиялық прогреске және инновациялық экономиканың өсуіне бағдарланған мемлекет, сондай-ақ «мамандардың жетіспеушілігі» бар IT-компаниялар екенін мойындайды.

Қазіргі заманғы кәсіпорындарға заманауи бәсекеге қабілетті, нарықта кәсіпкерлік артықшылығын көрсету үшін прогрессивті, жан-жақты дамыған, тақырыпқа бейімделген түпнұсқа ойшылар, сенімді және өздігінен уәждемеленген «білімді жұмыскерлерді» талап етеді. Конвейерде немесе басқару құрылғысында жұмыс жасау үшін жеткілікті болатын сауаттылықтың іргелі дағдылары және «имитациялық оқыту» инновациялық қоғамның талаптарын қанағаттандыру үшін сөзсіз жеткіліксіз. Қазір пәнаралық және тәуелсіз ойлауды қажет ететін алдыңғы қатарлы зияткерлік және шығармашылық дағдылар қажет.

STEAM білімі келесі себептер бойынша басымдылық болып отыр:

- жақын болашақта әлемде және Қазақстанда IT мамандары, бағдарламашылар, инженерлер, жоғары технологиялық өндірістердің мамандары және т.б. жетіспейтін болады;

- алдағы болашақта қазір елестету мүмкін емес мамандықтар пайда болады, олар жаратылыстану ғылымдарымен байланысты технологиялармен және жоғары технологиялық өндіріспен тығыз байланыста болады. Әсіресе Био және нанотехнология мамандары сұранысқа ие болады;

- болашақ мамандары жаратылыстану ғылымдары, инженерия және технологиялар саласындағы әртүрлі білім беру салаларынан жан-жақты оқытуды және білім алуды талап етеді.

STEAM-білім берудің ғылымға және математикалық білімге дәстүрлі оқытудан айырмашылығы бар? Ол аралас оқыту ортасын қарастырады және білім алушыларға күнделікті өмірде ғылыми әдісті қалай қолдануға болатынын көрсетеді. STEAM – мектепте және мектептен тыс жобалық және оқу-зерттеу жұмыстарын іске асыру бағыттарының бірі.

Қазіргі таңда бүкіл әлемнің оқушыларын робототехника, құрастыру, бағдарламалау, модельдеу, 3D-жобалау және тағы басқа қызықтырады. Осы мүдделерді іске асыру үшін күрделі дағдылар мен құзыреттер қажет. Бұл ретте біліп және жасап қана қоймай, оны зерттеп және ойлап табу маңызды. Бір мезгілде ғылым, математика, технология және инженерия сияқты негізгі академиялық бағыттарда дами білу қажет, оларды STEAM деген бір сөзбен біріктіруге болады.

STEAM-білім беру пәнаралық және қолданбалы тәсілдерді қолдану, сондай-ақ бес пәнді бірыңғай оқыту схемасына біріктіруге және робототехника, 3D-принтинг және бағдарламалау үйірмелер желісін кеңейтуге негізделген. STEAM-білім беру бойынша мектеп оқушылары арасында жыл сайын мектепішілік, аудандық, қалалық, облыстық, республикалық жарыстар өткізіп отыру қажет.

Оқушылар арасында «ProffStart – BOLASHAQ MAMANDYGY» ғылыми зерттеу жобалары байқауы; «NanoBioTech» – ғылыми, техникалық және экология-биологиялық бағыттағы байқау; «ÓNER-Tehnology» - өнердегі STEAM-технологияларды қолдану бойынша шығармашылық байқау, «ECOglobal» экологиялық жобалар байқауын, «JUNIORSKILLSKazakhstan» оқушылар арасында чемпионат өткізу ұсынылады.

Оқушыларға зерттеу және ғылыми-техникалық әлеуетті арттыруға, сыни, инновациялық және шығармашылық ойлау дағдыларын дамытуға, проблемаларды шешуге, коммуникация мен командалық жұмыстарды дамытуға мүмкіндік беретін пәнаралық және жобалық көзқарас енгізіледі.

Заманауи әлемде креативті тұлға тәрбиелегің келсе, оған жақсы көркем

білім беріңіз! Көркем білім беру бүгінгі жастарға ХХІ ғасырдың дағдыларын жан-жақты дамытуға мүмкіндік береді, ал көркем шығармашылық іс-шаралар инновациялық оқытудың үлгісі болып табылады.

Креативтілік экономика мен қоғамның дамуындағы басты факторға айналды, бұл барлық процестердің қозғаушы күші. Креативтілік бәсекелестік артықшылықты шешуші факторға айналды. Іс жүзінде барлық салаларда автомобиль өнеркәсібінен сән индустриясына дейін, тамақ өнеркәсібінен ақпараттық технологияларға дейін ұзақ мерзімді болашақта шығармашылықпен айналысатын адам ғана жеңіске жетеді.

Әлемдік қоғамдастықта орын алған өзгерістер экономиканың тиімділігін арттыру және жаңғыртуға, кәсіпкерлікті дамытуға, бизнес бастамаларына, үнемдеуге, жас ұрпақтың экономикалық және қаржылық сауаттылығын қалыптастыру қажеттілігін өзектендіреді.

Экономикалық тәрбиенің негізгі базалық технологиялары ретінде ойын технологиялары (іскерлік, рөлдік ойындар, имитациялық, ұйымдастырушылық қызмет, тренингтер, коммуникациялық ойындар), жобалау технологиясы, проблемалық оқыту технологиясы (экономикалық жағдайды талдау) және дамыта оқыту технологиясы нәтижелі болып табылады.

Экономикалық тәрбие беру мазмұнын іске асырудың ең тиімді формалары жастар кәсіпкерлігі, оқыту фирмаларын, компанияларды, технопарктерді, бизнес-инкубаторларды, стартап-орталықтарды, бастауыш мектептерді және т.б. құру жұмыс істеу аясында әлеуметтік маңызды іс-шаралар болып табылады.

Жаңа оқу жылында кәсіпкерлікті насихаттау бойынша «Жастар кәсіпкерлігі», «Бизнес идеялар», «Менің бизнесімдегі басқа мамандықтардың рөлі», «Өз бизнесінді құру үшін ынталандыру» тренингтері, техникалық шығармашылық көрмелер, өндірістік нысандарға экскурсиялар және т.б. іс-шараларды өткізу ұсынылады.

Экологиялық мәдениетті қалыптастыру мақсатында экология, қоршаған орта мәселелерімен айналысуға болады. Бұл жағдайда сабақтар жобалық технологиялар негізінде әртүрлі жастағы бірлестіктерде өткізілуі керек.

Білім беру ұйымдарында экологиялық қонақжайлар, эковидео салондары, «Экомектептер», табиғатта серуендеу, көгалдандыру бойынша экологиялық десант және т.б. жұмыстар ұйымдастыру ұсынылады.

Ересектермен бірлескен іс-әрекеттер, өздерінің туған жерін тану мен сақталуына қатысы барын білу білім алушылардың экологиялық сана-сезімін, сонымен бірге моральдық құндылықтарын қалыптастыруға ықпал етеді.

Білім алушылардың жанына жақын объектілерін зерттеуді таңдау оқушылардың жобалық және ғылыми-зерттеу жұмыстарына көп көңіл бөлуді қажет етеді. Осы мақсатта «Тұрмыстық қатты қалдықтардан табиғи аумақтарды тазарту», «Энергия марафоны», «Тұрақты даму мүддесінде энергия тиімділігі», «Экологиялық аудит», «Қаланың экологиясы және тұрғындардың денсаулығына әсері», «Сенің болашағын», «Экология және балалар» жобаларына қатысу ұсынылады.

Жаңа оқу жылында білім алушылардың ғылыми зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру, мұражай қорларын толықтыру, мұражайларда тақырыптық көрмелер, экскурсиялар және басқа да іс-шаралар өткізу бағыттары бойынша мектеп мұражайларының қызметін жаңғырту қажет.

Жалпы алғанда, интеграция үрдісі кешенді бағдарламалар мен жобалардың санын көбейту болып табылады: тарихи ойындар, музыкалық театр, балалар филармониясы, іздеу-жұмыс клубы, ән-күй, ғылым мен техниканың мектеп академиясы және т.б.

Осылайша, негізгі білім мен балаларға қосымша білім беру тең, өзара бірін бірі толықтыратын компоненттерге айналады және әрбір баланың толыққанды дамуына қажетті бірыңғай білім беру кеңістігі құрылады.

Қосымша мектептен тыс іс-шараларды, үйірмелер мен секцияларды ұйымдастырудың басты мақсаты – баланың дарындылығын ерте анықтау, шығармашылық қабілеттерін дамыту, оның жан-жақты қызығушылықтарының шеңберін қалыптастыру, кәсіби өзін-өзі анықтауға жәрдемдесу.

Білім алушылардың қажеттіліктерін ескере отырып, шығармашылық шеберханаларды, үйірмелерді, әдеби сабақтарды, жергілікті тарих курстарын, робототехника үйірмелерін, қызықты химия, физика, математика, электротехника және тағы басқаларды ұйымдастыруға болады.

Қосымша білім берудің білім беру бағдарламалары (одан әрі – бағдарлама) көркем-эстетикалық, ғылыми-техникалық, жаратылыстану, экологиялық және биологиялық, дене шынықтыру және спорт, әскери-патриоттық немесе мәдениеттану бағыттарында педагогтер өздері әзірлейді.

Бағдарламаға қойылатын талаптар. Білім беру бағдарламасы – оқытудың мақсатын, нәтижелері мен мазмұнын, білім беру процесін ұйымдастыруды және оларды іске асыру тәсілдері мен әдістерін, оқыту нәтижелерін бағалау өлшемшарттарын қамтитын білім берудің негізгі сипаттамаларының біртұтас кешені («Білім туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 1-бабының 9-2)-тармақшасы).

Қосымша білім беру бағдарламасы өзекті, ұтымды, шынайы, бақыланатын болуы керек. Білім алушылардың қажеттіліктерін

қанағаттандыруға баса назар аудару қажет. Ең құнды практикалық қызметтің тәжірибесін алудың міндеттері мен нұсқаларын анықтау қажет. Бағдарламаның білім алушылардың жетістіктерін бақылайтын мүмкіндігі болу керек.

Мектептегі қосымша білім келесі кезендерді іске асыра отырып, ұйымдастырылады.

1. Білім алушылардың қажеттіліктері мен бейімділіктерін зерделеу. Білім алушылар мен ата-аналарды жазбаша тестілеу, ауызша сауалнама жүргізу арқылы мәліметтер жинауға болады.

2. Білім алушыларды қызығушылық топтары арқылы біріктіріп, секциялар мен топтар құру. Мектептегі қосымша білім беру жүйесі мен бағдарламасының үлгісін сауалнама нәтижелері бойынша қалыптастыруға болады. Осы кезеңде мектептен тыс оқытудың негізгі бағыттарын белгілеу қажет. Іс-шараларға қатысушылар санының және белгілі бір тақырып бойынша білімге мұқтаж қатысушылар негізінде жасалады.

3. Оқу саласын анықтауда оқытушылар мен білім алушыларға көмек көрсету. Білім алушылар қосымша білім беру бағдарламаларын еркін таңдауға мүмкіндік алады. Балалардың қабілеттерін және оларды одан әрі дамытудың траекториясын анықтау үшін, білім алушылармен сабақ басталғанға дейін кіріспе тестілеу жүргізуге болады, оның нәтижелері басшылыққа алынуы мүмкін, бірақ олар негізгі болып есептелмейді.

Қосымша білім беруде сабақ түрлері маңызды рөл атқарады. Соңғы нәтиже таңдалған әдістемеге байланысты. Жыл сайын оқытудың жаңа технологиялары пайда болуда. Сондықтан әрбір педагогтің психологиялық-педагогикалық білімі болуы, өзінің оқыту әдісін үнемі жетілдіріп, жаңа педагогикалық технологияларды меңгеруі тиіс.

Қосымша білім беру сабақтарының формалары келесі талаптарға сәйкес болуы тиіс:

- дамыту сипатына ие болу, дәлірек айтқанда, білім алушылардың табиғи бейімділігі мен мүдделерін дамытуға бағытталған;
- мазмұны мен сипаты бойынша әр түрлі;
- әртүрлі қосымша әдістерге негізделуі.

Ағымдағы бақылау мен тұрақты түзету жұмыстарын жүргізу қажет. Есепті кезеңді анықтап, оның соңында білім алушылар, үйірмелер мен секцияларға қатысу, оқушылардың үлгерімі туралы мәліметтер жинау қажет. Барлық жиналған деректер талданады және жүйеленеді. Осы ақпарат бойынша қажет болған жағдайда түзету іс-шаралары әзірленеді.

Қызметті талдау және жұмыс перспективаларын анықтау үшін тұрақты мониторинг жүргізу маңызды. Бұл білім алушыларды қызықтыратын

бағыттар бойынша қосымша оқыту жүйесін енгізудің нәтижелілігін анықтауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, мектепте қосымша білім беру жүйесін дамыту перспективасын анықтауға болады.

Қосымша білім беру жүйесі, яғни үйірмелер, секциялар және басқа да сыныптан тыс шаралар нақты білім беру ұйымының материалдық базасында қалыптасады. Қолданыстағы бар кабинеттер, мүкәммал, әдебиет пайдаланылады. Барлық мектептер сыныптан тыс сабақтар мен пәндерді терең оқытып, ұйымдастыру үшін қажетті және жеткілікті ресурстарға ие емес. Сондықтан, мектеп өз бюджетімен қосымша білімді қамтамасыз ете алмаса, ақылы секциялар мен үйірмелер енгізіледі.

Сондай-ақ, мектептен тыс ұйымдардың ресурстарын - сарайлар, орталықтар, кешендер, балалар мен жасөспірімдер шығармашылығының студиялары, жас техниктердің, туристердің, натуралистердің станциялары мен базалары, балалардың музыкалық, көркемөнер мектептері, өнер мектептері, қызығушылықтары бойынша клубтар, спорттық, сауықтыру, туристік лагерьлер және т. б. пайдалануға болады.

Соңғы жылдары Қазақстанда мектептер жанындағы әскери-патриоттық және әскери-спорттық бірлестіктер желісі белсенді дамуда, шефтік байланыстар кеңейтілуде, әскери және азаматтық жастар арасындағы өзара іс-әрекет нығаюда. Бүгінгі таңда, әскери талдаушылардың бағалауы бойынша әскери-патриоттық клубтың әрбір төртінші тәрбиеленушісі өз өмірін әскери қызметімен байланыстырады. Қорытынды ретінде әскерге шақырылған немесе әскери оқу орындарына түскен, әскери-патриоттық клубтардың қабырғаларында тәлім-тәрбие мен шыңдаудан өткен жастар, әскери қызметтің жағдайына оңай бейімделіп, әскери ғылымның қырларын игеруде жоғары дағдыланған болады.

Қазіргі таңда, әскери-патриоттық клубтарды құру мектеп базасында әскери-патриоттық бағыттағы мұражайларды ашу өте өзекті. Көптеген мұражайларда өзінің әскери-тарихи профилі бар. Олар Ұлы Отан соғысының жекелеген кезеңдеріне, оқиғаларына немесе батырларына арналған. Мемориалдық мұражайлардың экспозициялары соғыс жылдарының тарихын баяндайтын болады.

Әскери-патриоттық клубтар бірқатар міндеттерді шешуге мүмкіндік береді: бұл жасөспірімдердің бос уақытын қамту; патриоттық тәрбие; оқушылардың ой-өрісін кеңейту; салауатты өмір салтын қалыптастыру; ҚР Қарулы Күштері қатарында қызметке оң көзқарастарын қалыптастыру.

Клуб – бұл таңдау еркіндігін көздейтін қоғамдық ұйым, әртүрлі әлеуметтік пайдалы қызметтер түрлеріне қосылуға, өз күшін тексеруге, өзін-өзі растауға мүмкіндік береді. Бұл жерде тұлғаның маңызды моральдық

қасиеттері қалыптасады: барлық ұжымның атынан жауап беруге, өзінің өмірлік позициясын жасауға.

Қазіргі жағдайда кез келген білім беру ұйымының тиімді қызметінің басты ресурсы оның кадрлық әлеуеті болып табылады. Қызметкерлердің әлеуметтік маңызды нәтижеге қол жеткізе білуіне, кадрлардың біліктілігіне, ұйымның даму перспективаларына септігін тигізеді. Жеке әлеуеттен басқа ұжымдық әлеует, ұжымдық мақсаттарға қол жеткізу кезінде бірлескен жұмыс және өзара іс-әрекет әлеуеті қызмет тиімділігінің елеулі және өсіп келе жатқан факторы болып табылады. Кәсіпқойлықпен қатар, талап етілетін қасиеттердің бірі, маманның «командада» әрекет ету қабілеті болып табылады.

Балаларға білім беруді, демалысты, сауықтыруды ұйымдастыру үшін кадрлар даярлау жүйесін жетілдіру факторларының бірі педагогикалық жасақтардың қызметі болып табылады, оларды құру кезінде «командалық» тәсіл қолданылады.

Тәжірибе көрсетіп отырғандай, командалық жұмыс принциптерін пайдаланатын педагогикалық жасақтар педагогикалық бағдарламаларды іске асырудың жоғары сапасын қамтамасыз етеді; жаңа технологияларды белсенді әзірлейді, апробациялайды және енгізеді, өзекті мәселелерді шешудің стандартты емес жолдарын іздейді.

Сондықтан, мектеп базасында «Тәлімгер мектебі» педагогикалық жасақтарын құру қажет, олар балалардың қызығушылықтарын арттыратын әртүрлі іс-шаралар өткізеді.

Балалар мен жастарды ұлттық өнерге және ұлттық спортқа баулу мақсатында «ALTYN URPAQ» жобасы ұсынылады.

Жоба ұлттық спорт (асық ату, тоғызқұмалақ, қазақ күресі т.б.), ұлттық өнер (домбыра, қобыз, жетіген, қазақ биі, қазақ әндері және т.б.) түрлерін үйрету арқылы өселең ұрпақты отансүйгіштікке тәрбиелеуге, ақыл-ойын дамытуға, ұлттық рух-жігерін көтеруге бағытталған.

Жоба білім беру ұйымдарында оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, бастауыш мектепте (1-4 сыныптар): «Домбыра», «Қазақ биі», «Асық ату», «Тоғызқұмалақ», орта мектепте (5-6 сыныптар): «Қазақ күресі», «Қазақ әндері» іске асырылады.

Мектепішілік, аудандық (қалалық) және облыстық деңгейлерде байқаулар мен жарыстар ұйымдастыру және өткізу ұсынылады:

1) Алғыс күніне арналған «Ризашылық-мейрімділік бұлағы» жалпы ұлттық мәдени-білім беру жобасы шеңберінде:

- жетім балалар мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларға арналған ұйымдардың тәрбиеленушілері арасындағы «Қазақстан – менің

алтын бесігім» балалар фестивалі мына номинациялар бойынша жүргізіледі: «Татулықтың тұтқасы - бірліктің бесігі» халықтық билер байқауы; «Жүрек жылуы» вокалистер байқауы; «Ризамын халқыма!» музыкалық-театрлық қойылымдар байқауы (мюзикл);

- жалпы білім беретін мектептердің оқушылары арасында «Ұшқыр ой алаңы» пікір-сайыс турнирі. Турнир дебаттық қозғалыс мүмкіндіктерін кеңейту арқылы білім алушылардың әлеуметтенуі мен өзін-өзі дамыту міндеттерін шешуге бағытталған;

- ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар арасындағы «Шексіз шығармашылық» конкурсы;

2) «Театрдың ғажайып әлемі» театр өнерінің фестиваль-байқауының бағыттары «Драмалық спектакль»; «Музыкалық спектакль» (опера, оперетта, мюзикл, балет, данс-спектакль және т.б.); «Әдеби-музыкалық композиция»; «Қуыршақ спектаклі»;

3) «Табиғатты аяла» жас өлкетанушылар, экологтар мен натуралистер форумы мына номинациялар бойынша өткізіледі: «Туған өлкені зерттейміз», «Жасыл экономика», «Денсаулық және қоршаған орта» зерттеу жобаларының байқаулары; «Экоәлем» экологиялық жұмыс туралы бейнеролик; «Жасыл оазистер» - экодизайнерлер байқауы;

4) «Алтын қазына» көркем және сәндік-қолданбалы балалар шығармашылығы көрме-байқауы мына номинациялар бойынша өткізіледі:

- тоқыма бұйымдарын дайындау: гобелен, кесте, батик, киіз басу, құрақ пластика;

- ағашты, сүйекті, былғарыны көркем өңдеу: көлемді және тегіс ою, ағашқа сурет салу, қабықтан жасалған бұйымдар; инкрустация (сүйек, металл, ағаш);

- шыныны көркем өңдеу: витраж;

- металды көркем өңдеу: зергерлік бұйымдар, шағын формадағы мүсін, нақыштау, соғу;

- ағаштан, тасдан, саздан (қыш саздан), сабаннан, ағаштан, тоқымадан шағын формадағы мүсіндер жасау;

- ұлттық ою-өрнек элементтерімен халықтық киім үлгісін жасау;

- қағаздан бұйымдар жасау: оригами, аппликация, квиллинг, папье-маше;

5) «Ұлы өнертапқыштыққа алғашқы қадам» инновациялық идеялар байқауы мына номинациялар бойынша өткізіледі:

- автокөліктің қолданыстағы модельдерін әзірлеу саласындағы техникалық құрастыру (автобустар, жеңіл көлік, жүк көлігі, арнайы техника, тәжірибелік модельдер және жол таңдамайтын көліктер);

- өндіріс саласындағы техникалық құрастыру (станок жабдықтары, техникалық ойыншықтарды қоса алғанда әр түрлі техникалық нысандар моделдері, оның ішінде дәстүрлі емес материалдардан (қағаз-пластиктен және т.б.) жасалған тәжірибелік модельдер);

- ауыл шаруашылық техникалар мен жабдықтар саласындағы техникалық құрастыру (трактор модельдері, комбайн, тұқым сепкіш, жүк тиегіш, жүк іріктегіш, шөмеле үйетін машина, ауыл шаруашылық кешендері, тәжірибелік модельдер және т.б.);

- әскери техника саласындағы техникалық құрастыру (танк модельдері, зеңбірек, бронетранспортерлер, әуеқорғаныс құрылғылары, тәжірибелік модельдер тапаншадан, қарудан, автоматтан және т.б. басқа);

- су көлік саласындағы техникалық құрастыру (ауа жастықшалы кеме моделі, кеме, яхта, гидроплан, катер, қайық, тәжірибелік модельдер және т.б.);

- құрылыс облысындағы жобалар (тұрғын үй макеттері, әкімшілік ғимараттар, коттеждер, кешендер, спорттық ғимараттар, вокзалдар, порттар, аэродромдар, сауда орталықтары және т.б.);

- жылу энергетикасы, электр энергетикасы, баламалы энергетика саласындағы жобалар (ядролық энергетика және жылу физикасы; альтернативті және көміртекті емес энергетика);

- энергия үнемдеуші технологиялар; отын өндіру және өңдеу; радиоактивті қалдықтарды сақтау және қайта өңдеу технологиясы және т.б.);

- авиация саласындағы жобалар: авиациялық техника әзірлеу саласындағы жобалар және модельдер (ұшақтар, тікұшақтар, пилотсыз ұшатын аппараттар, экранопландар, гидроұшақтар, амфибиялар және т.б.);

- космонавтика және аэрокосмос техникасы саласындағы жобалар: космос техникасын әзірлеу саласындағы жобалар және модельдер (зымыранды жүйелер, космос станциялары, спутниктер, аппараттар және т.б.), зымыран құрастыру (космос кемелері, зымырандар және ілеспелі техника);

6) «Ақ шағала» хореографиялық фестиваль-байқауы мына номинациялар бойынша өткізіледі: халық биі және халықтық-стильденген би (әлем халықтарының биі; қазақ биі); заманауи би (эстрадалық би, аралас-би);

7) «Қазақстан балалары шексіз әлемде!» балалар киносы байқауының номинациялары: *деректі (ойынды емес) кино – нақты оқиға негізінде алынған, адамдар, жағдайлар туралы шығарма; ойынды кино – операторлық және режиссерлік, актерлер өнер көмегімен түсірілген сюжетті (ойдан шығарылған немесе нақты оқиға желісі бойынша) шығарма; STOP-MOTION - STOP-MOTION технологиясымен құрылған*

видео, сюжетті шығарма. Таңдап алынған видеодан немесе фотокамерамен түсірілген кадрларды тізбектей монтаждалатын ролик. Кадрда аз қадам жасай жылжи отырып, үздіксіз қозғалыстағы адамдар мен заттардың қозғалыс иллюзиясын жасайды; әлеуметтік жарнама, әлеуметтік ролик – қоғамдағы мәселелерге көрермендердің назарын аударуға арналған қысқа жарнамалық хабарлама; анимация – компьютерлік немесе заттық техникада орындалған, қозғалмалы иллюзияны құрайтын кез-келген мультипликациялық шығарма; видео-арт – компьютерлік өңдеудің және жаңа видеотехникалық құрылғылардың көмегімен түсірілген көркемдік авторлық концепциясы бар видеоролик; музыкалық клип; киножурнал – елдің өмірі, ішкі және халықаралық саяси оқиғалар және т.б. туралы қысқа ақпараты бар кинохроника түрі; «Ералаш» – әзіл-сықақ бейнеролигі;

8) «Менің отаным – Қазақстан» туристік экспедициялық жасақтар байқауы мына номинациялар бойынша өткізіледі: «Туған өлке соқпақтары» іздеу-зерттеу жобасы; экологиялық экспедицияның есебі; экологиялық соқпақ - қатысушылар экологиялық карта жасайды; «Біріктірілген туризм» - қатысушылар кросс-жорық жүргізеді, оған туристік техника және тактика, бағдарлау, топография, алғашқы медициналық көмек көрсету, жартасқа шығу және құтқару жұмысының элементтері кіреді;

9) техникалық шығармашылық және өнертапқыштық жарыс (әуе, зымыран, авто және кеме жасау) модельдердің кластары бойынша: радиомен басқарылатын көлік модельдері, автотрассалық модельдеу, әуе модельдері, кеме модельдері, зымыран модельдері;

10) «Шеберлер қаласы: ата-бабамыздың мұрасын сақтаймыз және дамытамыз» өлкетану сәндік-қолданбалы шығармашылығының көрмесі мына номинациялар бойынша ұйымдастырылады: «Жарамсыз материалдардан жасалған бұйым»; «Табиғи материалдардан жасалған бұйым»; «Тұрмысқа арналған креативті бұйымдар»; «Ұлттық колориті бар интерьердің ерекше дизайн-жобасы: үйдің, бөлменің, саяжайдың, ландшафтың және т.б.»; «Матадан жасалған бұйымдар (кұрақ техникасы, жұмсақ ойыншық және т.б.)»; «Өңірдің көркемдік және халықтық колөнері».

Байқаулар, көрмелер мен жарыстардың облыстық, қалалық (Нұр-Сұлтан, Алматы, Шымкент) кезендерінің жеңімпаздары білім басқармаларының өтінімдері негізінде республикалық маңызы бар іс-шараларға қатысады.

Сабақтан тыс уақытта балалардың жұмыспен толық қамтылуын қамтамасыз ету үшін пән мұғалімдерінің әлеуетін тиімді пайдалану қажет. Пән мұғалімдері үйірмелер, секциялар, студиялар, қызығушылықтары бойынша клубтар, спорт секцияларын, дайындық курстарын жүргізе алады, өз

бейіні бойынша сабақтан тыс уақытта танымдық, байқау, ойын-сауық бағдарламаларын, экскурсияларды және т.б. ұйымдастырады.

Мысалы, физика мұғалімі «Қызықты физика», «Робот техникасы» немесе техникалық шығармашылық (техника түрлерін моделдеу: авто, әуе, кеме және т.б.) үйірмелерін жүргізе алады. Яғни, педагог күннің бірінші жартысында пән мұғалімі, екіншісінде – қосымша білім беру педагогі болып жұмыс істейді.

Осыған байланысты жергілікті атқарушы органдар жалпы орта білім беру ұйымдары мен мектептен тыс қосымша білім беру ұйымдары үшін қосымша білім беру педагогтері мен ұйымдастырушы-педагогтерінің қосымша штат бірліктерін қарастырады.

Сабақтан тыс уақытты ұйымдастырудың басты мақсаты – оқушылардың әлеуметтік, моральдық тұрақты, шығармашылық тұлғасын қалыптастыруға және оны сауықтыруға бағытталған білім алушылардың пайдалы жұмыспен қамтылуын қамтамасыз ететін біртұтас білім беру жүйесін құру.

Сабақтан тыс уақытта оқушылардың денсаулығын сақтауға, білім алушылардың да, педагогтердің де өз бетінше білім алуына және дамуына бағдарлануы, олардың мүдделерін ескере отырып, оқушылардың жұмыспен қамтылуын қамтамасыз етуге, сондай-ақ ұжымдық және жеке тақырыптық ғылыми-зерттеу және шығармашылық жобаларды іске асыруға қатысу арқылы балалардың шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталуы тиіс.

Осылайша, жалпы білім беретін мектепте балаларға қосымша білім беру ресурсын пайдалану бірыңғай білім беру кеңістігі шеңберінде білім алушылардың бойында әлемді тұтас қабылдауды қалыптастыруға, жеке қызығушылықтары мен жеке басының қажеттіліктерін дамыту үшін жағдай жасауға мүмкіндік береді.

12 ОРТА БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ЖАН БАСЫНА БӨЛІНЕТІН НОРМАТИВТІК ҚАРЖЫЛАНДЫРУДЫ ІСКЕ АСЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында (бұдан әрі – БДМБ) 2019 жылы апробациялаудың оң қорытындысы бойынша барлық қала мектептерінде жан басына қаржыландыруды енгізу процесін аяқтау көзделген.

Орта білім беруді жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру мектептерді ондағы білім алушылардың санына қарай қаржыландыру тетігі болып табылады және балалардың МЖМБС-ның бірыңғай талаптарына сәйкес орта білім алуына базалық шығыстарды теңестіруге бағытталған. Жан басына қаржыландыру жағдайында мемлекеттік шығыстарды жоспарлау бірлігі мектеп емес, білім алушы болады.

Қазақстанда жан басына шаққандағы қаржыландыруды енгізу қажеттілігіне мынадай қажеттіліктер себеп болды:

- балалардың МЖМБС талаптарына сәйкес орта білім алуына базалық шығыстарды анықтауға бірыңғай тәсілдемені қалыптастыру;
- өңірлер бойынша орта білім беруге базалық шығыстарды теңестіру;
- мемлекеттік шығыстарды мектепке емес, білім алушы басына жоспарлау;
- мектептер арасындағы бәсекелестікті дамыту арқылы білім сапасын арттыру;
- мектептерге қаржылық дербестік беру және менеджмент деңгейін көтеру, шешімдер қабылдауда ашықтықты қамтамасыз ету;
- бюджет қаражатын ашық және әділ жұмсау;
- мектептердің педагог қызметкерлеріне сараланған еңбекақы төлеу (лауазымдық жалақы және нәтижелері үшін ынталандыру қосымша ақылар).

Жан басына қаржыландырудың мақсаты – мектептердің педагогикалық әлеуетінің рөлін күшейту және материалдық-техникалық базасын дамыту есебінен білім беру сапасын жоғарылату.

Жан басына шаққандағы қаржыландыру көлемі шығыстардың мына түрлерін қамтиды:

- қызметкерлерге еңбекақы төлеу, жыл сайынғы төленетін еңбек демалысына сауықтыру жәрдемақыларын төлеу және салық пен басқа да міндетті төлемдер бойынша жұмыс берушінің жарналарын;

– білім беру процесіне қатыстырылған қызметкерлерге сыйлықақы беру;

– білім беру процесімен байланысты шығыстар (мектепке дейінгі, орта білім беру ұйымдарын, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 22 қаңтардағы № 70 бұйрығымен бекітілген арнайы білім беру ұйымдарын Жарақтандыру нормаларына сәйкес баспа және экранды-дыбыстық құралдарды, техникалық оқыту құралдарын, оқу-көрнекі құралдарын, демонстрациялық құралдарды, мектеп жиһазын, спорттық құрал-саймандар мен жабдықтарды, үлестіру және бақылау - өлшеу аспаптарын, музыкалық аспаптарды, көркемөнер материалдарын, білім алушы керек-жарақтарын, қабырғаға ілінетін планшеттерді, үлестіру материалдарын, гербарийлерді, топтамаларды, нақпіншілерді, онлайн сабақтар өткізу және жобаларды визуалдау үшін бағдарламалық жасақтамаларды, әдістемелік қорды, сондай-ақ бланкілерді, табельдерді, сынып журналдары мен борды сатып алу);

– коммуналдық шығыстар;

– пошта және телефон байланысы қызметіне, интернет қызметіне ақы төлеуге арналған шығыстар;

– ғимараттарды, құрылыстарды, техникалық жабдықтарды, компьютерлік және кеңсе техникасын, интерактивті жүйелерді ағымдағы жөндеуді жүргізуге, ұстауға және оларға қызмет көрсетуге арналған шығыстар;

– білім беру процесінде қолданылмайтын тауарларды, оның ішінде жуғыш құралдарды, шаруашылық тауарлары мен құрал-саймандарды, құрылыс тауарларын, кеңсе тауарларын, дезинфекциялаушы құралдарды, жұмсақ құрал-саймандар мен ыдыс-аяқты сатып алу;

– білім алушыларды немесе тәрбиеленушілерді ғылыми, спорттық, шығармашылық және зияткерлік сайыстар мен іс-шараларға дайындаумен және қатыстырумен байланысты шығыстар (сахналық костюмдерді, мектеп командасы үшін спорттық форманы сатып алу, білім алушыларды іс-шараның өткізілу орнына жеткізу және кері қайтару жолын, қатысу үшін жарналарды төлеу, ғылыми жобаларға макеттерді дайындау және басқалар);

– күрделі шығыстар;

– банктік (қаржылық) қызметтерге ақы төлеу.

Жан басына шаққандағы қаржыландыру еңбекақы төлеудің жаңа нысаны емес, бұл мектептерге білім беру процесін іске асыру үшін бюджет қаражатын бөлу тетігі болып табылады. Мектеп қызметкерлеріне еңбекақы төлеу саласындағы барлық кепілдіктер сақталады. Мектеп қызметкерлеріне еңбекақы есептеу және төлеу «Азаматтық қызметшілерге, мемлекеттік

бюджет қаражаты есебінен ұсталатын ұйымдардың қызметкерлеріне, қазыналық кәсіпорындардың қызметкерлеріне еңбекақы төлеу жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 31 желтоқсандағы № 1193 қаулысына сәйкес жүргізіледі.

Жан басына шаққандағы қаржыландыру нормативінің мөлшері (яғни, 1 білім алушыны оқыту құны) бір күнтізбелік жылға Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 қарашадағы № 597 бұйрығымен бекітілген Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру әдістемесінің негізінде есептеледі.

Жан басына шаққандағы норматив мыналар бойынша ажыратылады:

- білім беру деңгейіне қарай (1-4 сыныптар, 5-9 сыныптар, 10-11 сыныптар);
- білім беру бағдарламаларына қарай (жалпы білім беретін бағдарламалар, ерекше білім беруге қажеттіліктері бар білім алушылар үшін түзету бағдарламалары);
- мектептің орналасуына қарай (қалалық/ауылдық жер);
- оқыту орнына қарай (жалпы білім беретін сыныпта, үйде оқыту, жалпы білім беретін сыныпта ерекше білім беруге қажеттілігі бар білім алушыларды оқыту).

Жан басына шаққандағы нормативті және мектептерді қаржыландырудың жалпы көлемін есептеу кезінде мыналар ескеріледі:

- мектеп қызметкерлерінің еңбек жағдайлары үшін қолданылатын барлық қосымша ақылар мен үстеме ақылар;
- қалалық (24 адам) және ауылдық (20 адам) жалпы білім беретін мектептердегі сыныптардың; арнайы (түзету) сыныптардағы – 12 білім алушының нормативтік толықтырылуы.

Жан басына шаққандағы нормативтің мөлшері мен жергілікті атқару органдарының сыныптар бөлінісіндегі білім алушылардың саны туралы деректердің негізінде нақты орташа жылдық контингентке байланысты түзету коэффициентін қолданумен жан басына шаққандағы нормативті орташа жылдық контингентке көбейту арқылы әр пилоттық мектепте жан басына шаққандағы қаржыландыруды іске асыруға қаражаттың жалпы көлемін есептеу жүргізіледі.

Мемлекеттік тапсырыс шеңберінде пилоттық орта білім беру ұйымдарында жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландырудың енгізілуін сүйемелдеу және мониторингілеу қызметтерін «Қаржы орталығы» АҚ көрсетеді.

Орта білім беруді жан басына шаққандағы қаржыландыруды апробациялау 2013 жылғы 1 қыркүйекте республиканың 4 облысындағы 50 пилоттық мектепте (Алматы (4 мектеп), Ақтөбе (15 мектеп), Шығыс Қазақстан (12 мектеп) және Оңтүстік Қазақстан облысы (19 мектеп) басталды. 2014 жылғы 1 қаңтардан бастап апробацияға қатысушылар қатары Ақмола облысынан тағы 13 мектеппен толықтырылды. 2017 жылдың қаңтарынан бастап пилоттық жобаға Астана қ. 5 мектеп және Алматы қ. 5 мектеп қосымша енгізілді.

Пилоттық орта білім беру ұйымдарындағы 2016-2017 оқу жылының қорытындыларын жан басына нормативтік қаржыландыруды апробациялау кезеңі басталған кездегімен салыстырмалы талдау мынаны көрсетті.

2016-2017 оқу жылында пилоттық мектептерде біліктілігін арттырған қызметкерлер саны екі есеге дерлік көбейді (2514 адам).

Пилоттық мектептерде жоғары, бірінші және екінші санатты педагог қызметкерлердің үлесі 76%-ға дейін өсті (2012-2013 оқу жылы бұл көрсеткіш 58% болған).

2012-2013 оқу жылымен салыстырғанда балалардың дамуына арналған үйірмелер мен секциялардың саны 2,2 есеге көбейді (бұрын – 780, енді - 1734).

Егер 2012-2013 оқу жылында 445 бірлік білім алушылар үшін танымдық және өнегелі іс-шаралар, оқытушылар үшін тренингтер өткізілген болса, 2016-2017 оқу жылында бұл көрсеткіш 636 бірлікке жеткізілді.

2016-2017 оқу жылында пилоттық мектептердің педагогтері басып шығарған әдістемелік құралдар мен өзге жарияланымдар саны 2,5 еседен аса көбейіп, 3208 құрады.

2016-2017 оқу жылында байқауларға және сайыстарға қатысушы-жеңімпаздардың, жүлдегерлердің, лауреаттардың үлесі де 2012-2013 оқу жылымен салыстырғанда жоғары.

Пилоттық мектептердегі ҰБТ-ның орташа көрсеткіші соңғы төрт оқу жылында 71-ден 75,9 балға жоғарылады.

Пилоттық мектептердегі педагог қызметкерлердің орташа айлық жалақысы 2016-2017 оқу жылы 82 мың теңгені құрады.

	Көрсеткіштің атауы	2012-2013 оқу жылы	2016-2017 оқу жылы
1	Біліктілігін арттырған қызметкерлер	21%	35,2%
	Санаттары (жоғары, бірінші, екінші) бар педагог	58%	75,7%

2	қызметкерлердің үлесі		
3	Мектепте құрылған және жұмыс істейтін балаларға арналған үйірмелер мен секциялар саны	780	1734
4	Білім алушылар үшін өткізілген танымдық және өнегелі іс-шаралар мен оқытушылар үшін өткізілген тренингтер саны	445	636
5	Педагогикалық қызметкерлер басып шығарған (газеттерде, конференциялар жинақтарында, оқу журналдарында, мектеп сайтында) жарияланымдар, әдістемелік құралдар (жинақтар, брошюралар, электрондық құралдар) саны	1251	3208
6	Байқауларға және сайыстарға (спорттық, пәндік, ғылыми, интеллектуалдық) қатысушы-жеңімпаздардың, жүлдегерлердің, лауреаттардың үлесі	17%	17,2%
7	ҰБТ-ның орташа көрсеткіші (балдар)	71	75,9
8	Педагогтердің орташа айлық жалақысы (мың теңге)	72	82

Қазақстан тәуелсіздік алғаннан бері орта білім беру жүйесі күрделі өзгерістерге ұшырады. Бұл ретте, өкінішке орай, жеке меншік мектептер желісі лайықты түрде дами алмады. Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, білім беру сапасының деңгейі жоғары болып келетін дамыған елдерде мектептердің жалпы санынан жеке меншік мектептердің үлесі 12%-дан 29 %-ға дейін, ал Қазақстанда жеке меншік мектептердің үлесі бар болғаны 1,5%-ды иеленеді.

Орта білім беру саласын ырықтандыру шеңберінде Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңына толықтырулар енгізілді. Оларға сәйкес мемлекеттік білім беру тапсырысын жеке меншік мектептерде орналастыруға мүмкіндік пайда болды.

Сонымен қатар, жеке меншік мектептердің жан басына шаққандағы қаржыландыру көлемінде алынған бюджет қаражатын өз бетінше жұмсау құқығы бекітілді.

Орта білім берудегі жекеменшік сектордың дамуы үшін маңызды элемент жан басына шаққандағы нормативтің құрамына ғимараттың амортизациясына, әрбір жаңадан енгізілген білім алушы орны үшін шығыстарды қосу болып табылады, ал бұл жаңа жеке меншік мектептердің

салынуына түрткі болады.

Бұл қадам жеке меншік мектептер желісінің дамуына себеп болып, шамадан тыс толы мемлекеттік мектептердің жүгін біраз азайтып, білім алушы орнының тапшылығын төмендетеді.

Жоғарыда атап көрсетілген шаралар мемлекеттік мектептердің жоспарлы түрде дамуына, орта білім беруге жеке капиталды тартуға септігін тигізеді, бұл, өз кезегінде, мынадай нәтижелерге әкеледі:

орта білім берудегі МЖК-ның дамуы (жеке инвесторларды тарту, оның ішінде жаңа мектептердің құрылысына);

білім алушылар орны тапшылығының төмендеуі;

үш ауысымды және апатты мектептердің жойылуы.

Осылайша, жан басына шаққандағы қаржыландыруды іске асыру қазақстандық білім беру жүйесін жетілдіруге, білім беру қызметтерінің қолжетімділігін және сапасын арттыруға сүбелі үлес қосу болып табылады.

13 ПИЛОТТЫҚ ОРТА БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ОҚУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫ, ОҚУЛЫҚТАР МЕН ОӘК АПРОБАЦИЯДАН ӨТКІЗУ

13.1 Орта білім беру ұйымдарында үш тілді білім беруді енгізу

Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Қазақстан бүкіл әлемде халқы үш тілді пайдаланатын жоғары білімді ел ретінде танылуға тиіс. Бұлар: қазақ тілі – мемлекеттік тіл, орыс тілі – ұлтаралық қатынас тілі және ағылшын тілі – жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі» **аталып өткен болатын [1].**

Жалпы білім беретін мектеп мұғалімдері мен білім алушыларының алдында көпмәдениетті тұлғаны дамыту мақсаты тұр. Білім беру ұйымдары білім алушыларды бірнеше шет тілдерін **оқуларына** жағдай жасауы және ынталандыруы қажет. Шет тілін оқу көпмәдениетті білім берудің негізі болып табылады.

Тілдерді меңгеру, **тапқырлық** және сандық сауаттылықпен қатар, бүгінгі таңда өмірге қажетті негізгі құзыреттіліктердің бірі болып табылады. Адамдардың тілдік **біліктерін** жетілдіру үшін мемлекет және білім беру жүйесі тілдік білім беру саясатының бірлігін, орнықтылығын және **дәйектілігін** қамтамасыз етуі тиіс.

Ерекше тарихы мен геосаяси жағдайы бар Қазақстан үшін білім беру және қоғам мен жалпы елдің одан әрі дамуы жүйесіндегі негізгі басымдықтардың бірі үштілді білім беруге көшу болып табылады.

Үш тілді білім беруге жоспарлы түрде көшу Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы және «100 нақты қадам» - Ұлт жоспарының 79 қадамын **жүзеге асыру аясында іске асырылуда.**

Үш тілді білім беруге кезең-кезеңмен көшу мәселесі бойынша Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев 2018 жылдың 10 қаңтарында «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауында үш тілді білім беру міндетін тағы да **атап өткен болатын: «қазақстандықтардың болашағы – қазақ, орыс және ағылшын тілдерін еркін меңгеруінде».**

Әлемдік тәжірибе көрсетіп отырғандай, көптілділіктің таралуы - экономикадағы, саясаттағы, мәдениет пен білім берудегі түбегейлі өзгерістерге негізделген заңды процесс. ЮНЕСКО тұжырымдамасына сәйкес «көптілді білім беру» ұғымы білім беруде кем дегенде үш тілді: ана тілін, ұлттық және халықаралық тілді пайдалануды көздейді.

Үш тілді білім берудің мақсаты білім алушылардың үш мақсатты тілді, атап айтқанда: оқыту қазақ тілінде емес мектеп білім алушыларының қазақ тілін, оқыту орыс тілінде емес мектеп білім алушыларының орыс тілін және ағылшын тілдерін меңгерулеріне қажетті жағдайлар жасау болып табылады.

Қазақстанда мақсатты тілдерді таңдау келесі формуламен көрсетілген үштұғырлылық идеясына негізделген: мемлекеттік тілді дамытамыз, орыс тілін қолдаймыз және ағылшын тілін үйренеміз.

Тілдердің үштұғырлығы идеясымен байланысты қазақстандық білім беру тәжірибесінде соңғы уақытта **«үштілді білім беру»** термині қолданылуда.

Үштілді білім берудің стратегиялық мақсаты қазақстандықтардың халықаралық стандарттарға сәйкес үш мақсатты тілді бір мезгілде меңгеруі үшін қажетті жағдайлар жасау болып табылады, атап айтқанда:

- мемлекеттік тіл ретінде меңгеруі табысты азаматтық ықпалдасуға ықпал ететін қазақ тілі;
- ресми түрде қазақ тілімен **тең** қолданылатын орыс тілі;
- әлемдік экономикаға ықпалдасу құралы ретінде ағылшын тілі.

Білім беру үдерісіндегі барлық үш мақсатты тіл бәсекелестікте емес, бірлікте дамуы тиіс. Осыған орай, үш мақсатты тілді оқытудың негізгі тәсілдері анықталды.

Оның біріншісі-мақсатты тілдерді деңгейлеп оқыту. Бұл үш мақсатты тілдерді оқыту, жалпы білім беру жүйесінің барлық сатыларында олардың бірлігін, сабақтастығын және үздіксіздігін қамтамасыз ететін («Common European Framework of Reference: Learning, Teaching, Assessment» - «шет тілін меңгерудегі жалпыеуропалық құзыреттіліктер: зерттеу, оқыту, бағалау») CEFR типі бойынша тілдерді оқытудың деңгейлік моделіне сәйкес құрылатынын білдіреді. Қазақстанның үш тілді білім беру моделі CEFR баламасы болып табылмайды, бірақ аталған құжатты негізге алады және оның идеялары мен негізгі ережелерін ұлттық білім беру жүйесінің нақты шарттарына бейімдейді.

Осыған сәйкес үш мақсатты тілдерді оқыту деңгейлері келесідей ретте анықталған (1-кесте):

82-кесте - CEFR (Common European Framework of Reference – Шет тілін меңгерудегі жалпыеуропалық құзыреттіліктер) сәйкес үш тілде оқытудың салыстырмалы деңгейлері

CEFR деңгейлері			Сыныптар	Ағылшын тілі (Т3)	Сыныптар		Қазақ тілі (Т2) Орыс тілі (Т2)
Базалық	A1	Күнкөріс деңгейі	1-сынып	A1 бағытындағы жұмыс	A1	1-сынып	A1 бастапқы
			2-сынып	A1 төмен		2-сынып	A1 орташа
			3-сынып	A1 орташа		3-сынып	A1 ілгерілеген
			4-сынып	A1 жоғары	A2	4-сынып	A2 бастапқы
	A2	Бастапқы деңгей	5-сынып	A2 төмен-орташа		5-сынып	A2 орташа-ілгерілеген
			6-сынып	A2 орташа-жоғары		6-сынып	B1 бастапқы
			7-сынып	B1 төмен	B1	7-сынып	B1 орташа
Орташа	B1	Бастапқы деңгей	8-сынып	B1 орташа		8-сынып	B1 ілгерілеген
			9-сынып	B1 жоғары		9-сынып	B2 бастапқы
			10-сынып	B2 төмен-орташа	B2	10-сынып	B2 орташа
	B2	Бастапқы ілгеріңкі деңгей	11-сынып	B2 орташа-жоғары		11-сынып	B2 ілгерілеген

Сондай-ақ, деңгейлік оқыту, сөйлеу қызметінің төрт түрі бойынша дағдыларын дамытуға баса назар аударады: тыңдалым (ауызша сөйлеуді түсінумен тыңдау), айтылым, оқылым және жазылым.

Үш мақсатты тілдерді оқытудағы негізгі әдіснамалық тәсілдердің бірі-коммуникативтік тәсіл. **Ол:**

- *біріншіден*, мақсатты тілдерді оқыту, оқытылатын тілдің сөйлеу нормаларын меңгеруге бағытталған, сондықтан бірінші сыныпта сөйлеу қызметінің екі түріне көп көңіл бөлінеді: тыңдалым (тыңдау) және айтылым; оқылым және жазылым дағдыларын ана тілінде немесе бірінші тілде (мектепте оқыту тілінде) берілген дағдыларды меңгеру арқылы дамыту қажет;

- *екіншіден*, тілдерді оқыту грамматикалық ережелерді меңгерумен шектелмейді, яғни **туыс емес** тілдерді үйренушілерге «баяндауыш», «бастауыш», «морфология», «синтаксис» және т.б. білу маңызды емес. Бала аталған грамматикалық ережелерді, оқуды, жазуды, тіпті дұрыс сөйлем құрастыруды **білмей жатып**, сөйлей бастайды. Ол жай ғана мағынасын түсінетін сөздерді айтады және қоршаған ортамен қарым-қатынас жасайды. Уақыт өте келе оның сөздік қоры арта түсіп, қоршаған адамдардың **басым бөлігі түсінетіндей етіп** сөйлеуді үйренеді. Содан кейін ғана оқып, жазуды үйренеді. Бұл мектепте туыс емес тілдерді үйрену негізіне жатады.

Мұндай оқытудың басты мақсаты грамматикалық құзыреттілікті қалыптастыру емес (сөз тіркестерін және сөйлемдерді сауатты құра білу, шақтарды дұрыс пайдалану және **келісу**, сөз таптарын және түрлі сөйлемдердің қалай жасалғанын білу), коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру болып табылады. Грамматикалық құзыреттіліктің маңызды болып табылатындығы даусыз, бірақ коммуникативтік тәсіл шет тілінде нақты қарым-қатынаста грамматикалық ережелерді қолдануға бағытталған. Коммуникативтік құзыреттілік тілді әр түрлі мақсаттар мен функциялар үшін қолдануды, түрлі **типтегі** және сипаттағы мәтіндерді жасауды, оқуды және түсінуді, шектеулі лексикалық және грамматикалық **қорменде** сөйлесуді қолдау **білігін** қамтиды.

Коммуникативтік тәсіл, ең алдымен, тілдік құрылымның дұрыстығына емес, диалогтарды дамытудың мүмкін нұсқаларын ұғыну, жалпы коммуникативтік мақсатқа жету, **өз сөзімен жеткізу** дағдысын дамыту сынды параметрлерге назар аударады. Мұғалім мұндай оқыту кезінде дәріс оқымайды және грамматикалық терминдерді қолдана отырып ережелер құрастырмайды, әдетте көмекші рөлін атқарады.

Коммуникативтік оқыту «тіл қарым-қатынас болып табылады; бұл тұлғааралық қызмет және оның қоғаммен нақты байланысы бар. Бұл тұрғыда тілдерді үйрену, тілдік (дейін және кейін айтылған), сондай-ақ әлеуметтік немесе жағдайлық (кім және не айтады, әлеуметтік рөлдер қандай, қандай жағдайда) **контексте** тілді пайдалануға (қызметіне) назар аударуы тиіс».

Осылайша, берілген әдіс бойынша оқушы тіл туралы білімдерді ғана меңгеріп қоймай, сонымен қатар әлеуметтік-мәдени компонентті де меңгереді: қоғамдағы мінез-құлық үлгілерін, оқытылатын тіл елінің мәдениеті туралы нормалар мен білімдерді, бұл оған нақты қарым-қатынас жағдайында **тасымалдаушылармен** өзара іс-қимыл жасауға мүмкіндік береді.

Үш мақсатты тілдерді оқытудағы келесі әдіснамалық тәсіл – мәдениетаралық-коммуникативтік тәсіл. Ол тілдерді оқыту барысында мәдениетаралық қарым-қатынас үшін талап етілетін жеке тұлғаның қасиеттерін дамытуға көңіл бөлінетінін білдіреді. Бұл тәсіл бірнеше міндеттерді шешуге мүмкіндік береді:

- кіші Отан, оның өзіндік ерекшелігі, мәдениеті, дәстүрі туралы түсінік қалыптастыру. Бұл оқушының когнитивті тәжірибесін кеңейту мен өз еліне және туған өлкесіне деген сүйіспеншілікті, ұлттық мәдениетке, тілге деген ұқыпты қарым-қатынасты қамтитын құндылықтық бағдар жүйесін қалыптастыру үшін қажет;

- туған өлкесінің мәдениеті, дәстүрі, тарихы туралы алынған ақпаратты тарату үшін жағдай жасау;

- тұлғаны мәдени-білім беру кеңістігінде өзін-өзі жүзеге асыру мүмкіндігімен қамтамасыз ету.

Берілген тәсілдер негізінде үш тілге оқыту келесі қағидаттарға негізделі отырып құрастырылады:

- тіл мен мәдениетті бірге оқыту қағидаты тілдерді оқыту мәдениетаралық қарым-қатынас құралы ретінде ғана емес, сонымен қатар ұлттық-мәдени мұралардың көрінісі, қоршаған болмысты тану құралы, әлеуметтік құндылық ретінде де тілге қарым-қатынасты қалыптастыратынын білдіреді;

- білім беру мазмұнындағы қазақ (мемлекеттік) және орыс тілдерінің теңгерімділігі қағидаты, ол біріншіден, нақты өңірдің әлеуметтік-лингвистикалық жағдайының ерекшеліктерін есепке алу қажеттілігін білдіреді. Аталған екі тілдегі екпін Қазақстанның әр түрлі өңірлеріндегі олардың функционалдық белсенділігінің теңсіздігімен түсіндіріледі. Яғни, орыс тілінің оңтүстік аймақтарында белсенділігі аз, керісінше, солтүстік аймақтарда кең ауқымды қолданысқа ие; екіншіден, үш тілді білу олардың бәсекелестігінде емес, бірлігінде маңызды;

- «екі еселенген білім алу» қағидаты, ол біріншіден, білім беру процесінде тіл оқыту құралы ретінде де, оқу пәні ретінде де әрекет ететінін білдіреді: оқыту қазақ тілінде емес мектептерде, тіл оқу пәні ретінде «Қазақ тілі» (1-4 сыныптар), «Қазақ тілі мен әдебиеті» (5-11 сыныптар) пәндері бойынша оқу бағдарламалары шеңберінде меңгеріледі, оқыту орыс тілінде емес мектептерде «Орыс тілі» (1-4 сыныптар), «Орыс тілі және орыс әдебиеті» (5-11 сыныптар), «Ағылшын тілі» (1-11 сыныптар) оқыту тіліне қарамастан барлық мектептерде; *екіншіден*, тіл оқыту құралы ретінде тілдік пәндердің өзге де пәндермен ықпалдасу механизмі болып табылады.

Қазақстанда үш тілді білім беруді дамытудың 2015-2020 жылдарға арналған жол картасына сәйкес:

- «Қазақстан тарихы» пәнін оқыту қазақ тілінде емес мектептерде қазақ тілінде оқыту **(5-сыныптан бастап)**;

- «Дүниежүзі тарихы» пәнін оқыту орыс тілінде емес мектептерде орыс тілінде оқыту **(5-сыныптан бастап)**;

- оқыту тіліне қарамастан барлық мектептердің 10-11 сыныптарында «Информатика», «Химия», «Физика», «Биология» пәндері арасынан екі пәнді ағылшын тілінде оқыту.

Қазақстанның жалпы білім беретін мектептерінде **«Қазақстан тарихы» оқу пәнін қазақ тілінде және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнін орыс тілінде** оқытуға көшудің өзектілігі:

- бұл шара үш министрдің (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі, Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрі, Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрі) 2015 жылғы 05 қарашадағы № 622 бірлескен бұйрығымен бекітілген 2015-2020 жылдарға арналған үш тілде білім беруді дамытудың жол картасында қарастырылған.

«Қазақстан тарихы» оқу пәнін қазақ тілінде және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнін орыс тілінде оқытуға көшудің мақсаты мен міндеттері Қазақстанның барлық жалпы білім беретін мектептерінде **үш тілді білім беру идеясын** жүзеге асыруға негізделген.

Үш тілді білім беру моделі мемлекеттік тілдің рөлін күшейтеді, себебі оны тек қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында ғана оқытып қоймай, сонымен қатар өзге де пәндер бойынша міндетті түрде оқытуды көздейді. Берілген модельге сәйкес оқыту тіліне қарамастан барлық жалпы білім беретін мектептерде «Қазақстан тарихы» оқу пәнін қазақ тілінде және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнін орыс тілінде оқыту жоспарлануда.

Үш тілді білім берудің стратегиялық мақсаты білім алушылардың үш мақсатты тілді бір мезгілде меңгеруі үшін қажетті жағдайлар жасау болып табылады:

- табысты азаматтық ықпалдасуға ықпал ететін, мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілін меңгеру;

- ресми түрде қазақ тілімен тең қолданылатын орыс тілі;

- әлемдік экономикаға ықпалдасу құралы ретінде ағылшын тілі.

Аталған стратегия **үш тілді білім берудің қазақстандық моделінің** негізіне алынған.

Қазақстанның барлық жалпы білім беретін мектептерінде *«Қазақстан тарихы» оқу пәнін қазақ тілінде және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнін орыс тілінде* оқытуға **көшудің негізгі мақсаты** мемлекеттік тілді дамыту және орыс тілін қолдау үшін жағдай жасау болып табылады.

Тілдерді меңгеру, **тапқырлық** және сандық сауаттылықпен қатар, бүгінгі таңда өмірге қажетті негізгі құзыреттіліктердің бірі болып табылады. Адамдардың тілдік **біліктерін** жетілдіру үшін мемлекет және білім беру жүйесі тілдік білім беру саясатының бірлігін, орнықтылығын және **дәйектілігін** қамтамасыз етуі тиіс.

Қазақ тілі – Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі. Қазақ тілін білу – Қазақстан Республикасының әрбір азаматының парызы, Қазақстан халқының бірігуінің маңызды факторы, Тәуелсіздік тілі.

Орыс тілі - ұлтаралық қатынас тілі, БҰҰ жұмыс тілдерінің бірі, ҚР Конституциясының 7-бабына (2-т.) сәйкес мемлекеттік ұйымдарда және жергілікті өзін-өзі басқару органдарында ресми түрде қазақ тілімен тең

қолданылады. Орыс тілін меңгеру білім алушыларға ақпараттық қабаттарға қолжетімділікті ашады, еуразиялық интеграция мен мәдениетаралық түсіністікке ықпал етеді.

Қазақстанның барлық жалпы білім беретін мектептерінде «Қазақстан тарихы» оқу пәнін қазақ тілінде және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнін орыс тілінде оқытуға көшу, тағы бір маңызды міндет – қазақ тілі графикасының латын әліпбиіне көшуімен тікелей байланысты.

«Білім берудің барлық деңгейлерінде 2025 жылға дейін латын әліпбиіне көшу кестесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 27 сәуірдегі № 183 бұйрығына сәйкес білім берудің барлық деңгейлерінде латын әліпбиіне көшу жоспарланған. Бастауыш, негізгі және жалпы орта білім беру ұйымдарында бекітілген кестеге сәйкес латын әліпбиіне көшу мерзімдері белгіленген: бастауыш білім беру – кезең – кезеңмен 2024 жылға дейін (1-сыныптар – 2021-2022 оқу жылы; 2-сыныптар – 2022-2023 оқу жылы; 3,4 сыныптар – 2023-2024 оқу жылы); негізгі және жалпы орта білім беру (5-11 сыныптар) - 2024-2025 оқу жылы.

2015-2020 жылдарға арналған үш тілді білім беруді дамытудың жол картасына және білім берудің барлық деңгейлерінде 2025 жылға дейін латын әліпбиіне көшудің бекітілген кестесіне сәйкес, білім беру ұйымдарының алқалық шешімі негізінде оқыту тіліне қарамастан **2021-2022 оқу жылынан** «Қазақстан тарихы» оқу пәнін қазақ тілінде және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнін орыс тілінде оқытуды кезең-кезеңмен енгізуді бастау ұсынылады.

Оқыту тіліне **қарамастан** «Қазақстан тарихы» оқу пәнін қазақ тілінде және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнін орыс тілінде оқытуды енгізу, *мемлекеттік тілді дамыту және орыс тілін қолдау* идеясын іске асыруға бағытталған.

Оқыту тіліне **қарамастан** «Қазақстан тарихы» оқу пәнін қазақ тілінде және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнін орыс тілінде оқытуды енгізу мәселелері бойынша пилоттық мектептердің басшылары және мұғалімдерімен өткізілген фокус-топтар шеңберінде берілген пәндерді қазақ және орыс тілдерінде оқытуға икемді, кезең-кезеңмен көшу қажеттілігі туралы қорытынды жасалынды.

«Қазақстан тарихы» оқу пәнін қазақ тілінде және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнін орыс тілінде оқытуға сапалы көшуді қамтамасыз етудің маңызды факторлары:

1. педагогикалық мамандарды даярлау (тарих пәні мұғалімдері);
2. білім алушыларды даярлау (тілдік курстар);
3. оқу-әдістемелік және сандық ресурстармен қамтамасыз ету.

Жоғарыда аталған факторларға сәйкес «Қазақстан тарихы» оқу пәнін қазақ тілінде және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнін орыс тілінде **8-сыныптан бастап** оқытуға кезең-кезеңмен көшу ұсынылады, себебі жаңартылған оқу бағдарламаларында 5-9 сыныптарда мазмұнның жаңа құрылымы (яғни, тарихи кезеңдерді сыныптар бойынша оқытуды бөлу) қарастырылған.

Көптілділік лингвистикалық құзыреттілікті дамытуға және балаларға

білім беруге оң ықпал етеді. Балалар мектепте оқу барысында екі немесе одан да көп тілде өз дағдыларын дамытуды жалғастырған уақытта, оларда тілді терең түсіну және оны тиімді пайдалану қалыптасады. Әсіресе, өз халқының тарихын және дүниежүзілік тарихты **екі** тілде оқып, ақиқатты бейнелеу жолдарын салыстыра және ажырата алатын болса, **көп** тілдік тәжірибе алады.

Балалардың ана тілінің даму деңгейі олардың мақсатты (екінші) тілдерін дамытудың маңызды алғышарты болып табылады. Балалардың ана тіліндегі білімі мен білігі екінші тілдің дамуына негіз болады және отбасында меңгерілген ана тілінен мектепте оқытылатын тілдерге беріледі. Ойлау дағдыларын дамыту және балалардың тұжырымдамалық қабылдау тұрғысынан аталған тілдер екі жақты негізде өзара тәуелді. Ана тілі мектепте (мысалы, ішінара ену бағдарламаларында) дамыған уақытта, балалардың мақсатты тілде меңгеретін тілдік және оқу дағдылары ана тіліне **көшеді**. Басқаша айтқанда, егер білім беру ортасы балаларға екі тілге қолжетімділікті қамтамасыз етсе, аталған тілдер бірін-бірі толықтырады.

Оқыту құралы ретінде екінші тілді (Т2) пайдалану, ана тіліне (Т1) теріс әсер етпейді. Көптілді білім берудің сақтаушы және байытушы үлгілеріне негізделген бағдарламалар, тек аталған бір тілді білу жеткіліксіз болған жағдайларда, аз қолданылатын тілдердің жоғалуын болдырмауға бағытталады. Білім беру құралы ретінде Т2 пайдалану, жақсы меңгерілген Т1 сүйенуі қажет. Меңгерудің байытушы модельдерінде Т1 лингвистикалық қолайлы ортадан кең қолдау табады, ал көптілді бағдарлама маңызды Т2 **зерттеу**/оқыту құралы ретінде қолданылады.

Жоғарыда аталған қағидалар ең алдымен тілдік және тілдік емес пәндер үшін ортақ тақырыптарды анықтау арқылы келесі схема бойынша жүзеге асырылады: бірінші тілдер ↔ екінші тілдер және әдебиет ↔ «Қазақстан тарихы/Дүниежүзі тарихы» (5-9 сыныптар үшін).

Келесі маңызды кезең пәндер бойынша мектеп мұғалімдерінің әдістемелік бірлестіктерінің дәстүрлі формаларынан бас тарту болып табылады. Сабакты жоспарлау барысында ортақ тақырыптарды ескеру үшін мұғалімдердің, оның ішінде тілдік және тілдік емес пән мұғалімдерінің бірігуі қажет.

«Қазақстан тарихы» пәнін қазақ тілінде және «Дүниежүзі тарихы» пәнін орыс тілінде оқытуға көшу міндеттерін табысты жүзеге асыруға, мұғалімдердің кәсібилігін жетілдіруге олардың командалық жұмысы ықпал етеді.

Мұғалімдер белгілі бір бірлескен педагогикалық мақсаттарға қол жеткізу үшін өзара қолдау және ынтымақтастық мақсатында командаға бірігеді. Бұл ретте мұғалімдер қойылған міндеттерге қол жеткізуге қосқан үлесін де, бірлескен жұмыс нәтижелеріне деген жауапкершілікті де тең дәрежеде бөліседі.

Мұғалімдердің кәсіби ынтымақтастығының ұсынылатын нысандары: тарих мұғалімдерінің әдістемелік секциялары; қазақ тілінде «Қазақстан тарихы» пәні және орыс тілінде «Дүниежүзі тарихы» пәні оқытылып жатқан бір сынып мұғалімдерінің командалық жұмысы; параллельді сынып мұғалімдерінің ынтымақтастығы; мұғалімдер мен тіл мамандарының ынтымақтастығы; тілдік пән мұғалімдерінің (қазақ және орыс тілдері) және тарих пәні мұғалімдерінің

ынтымақтастығы; мектеп әкімшілігі мен мұғалімдердің ынтымақтастығы.

Командалық жұмыс мазмұны қамтуы мүмкін: бірлесіп жоспарлау (оның ішінде ортақ тақырыптар) және жұмысты талдау (оның ішінде білім алушылардың жетістіктері мен **қиындықтары**) үшін жүйелі кездесулер; ерекше білім **алу** қажеттіліктері бар білім алушыларды анықтау, аталған білім алушыларға қолдау көрсету бойынша стратегияны әзірлеу; мұғалімдер тәжірибесін тарату; менторлық; сабақтарға өзара қатысу; бейнежазба және сабақтарды талдау; оқу материалдарын құрастыру; ата-аналармен жұмысты ұйымдастыру; сыныптан тыс және мектептен тыс қызмет.

«Қазақстан тарихы» пәнін қазақ тілінде және «Дүниежүзі тарихы» пәнін орыс тілінде оқытуға көшу жағдайындағы ынтымақтастықтың аталған нысандарының әрқайсысы өз ерекшеліктері мен артықшылықтарына ие.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 31 қазандағы № 556 бұйрығына сәйкес 2017-2018 оқу жылынан бастап 153 жалпы білім беретін мектепте ЖМБ пәндері ағылшын тілінде толық ену режимінде оқытылуда (***толық ену режимі сабақтың барлық кезеңдерін ағылшын тілінде өткізуді, ішінара ену** – сабақтың жекелеген кезеңдерін өткізуді, оқу жоспарының вариативі бөлігі есебінен терминологияны, элективті курстардың жекелеген бөлімдерін, ағылшын тіліндегі үйірмелерді оқып үйренуді білдіреді*).

Осылайша, қазақ, орыс және ағылшын тілдерін меңгеру заманауи қазақстандық қоғамда әр адам үшін талап пен қажеттілік болып табылады. Осы ретте, мектепте білім беру барысында білім алушыларда өз елі мен әлемдік кеңістікте әр түрлі мәдениет өкілдерімен өзара әрекет жасау және қарым-қатынас біліктерін қалыптастыру бастапқы орынға шығады. Білім алушылардың тілдік дайындық деңгейін арттыру, тілдік қарым-қатынас үшін жағдай жасаумен, аталған қарым-қатынас түріне деген мотивациямен тікелей байланысты.

13.2 11-сыныпта «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» пәнінің оқу бағдарламасын, оқулықтары мен оқу-әдістемелік кешендерін апробациядан өткізу

Апробацияның қорытындысы бойынша республиканың жалпы білім беретін мектептерінің 10-ы сыныптарына 2019-2020 оқу жылының 1 қыркүйегінен бастап «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» атты жаңа пән енгізіледі. Оқу пәні инвариантты компоненттің стандартты деңгейіндегі таңдау пәні болып табылады. «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» пәнін оқыту Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы 7 наурыздағы № 105 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарына сәйкес жүзеге асыралады.

«Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» пәні кәсіпкерлік саласының негізгі ұғымдары мен заңдарын зерделеуге, білім алушылардың іскерлік ойлауын қалыптастыруға, белсенді өмірлік ұстанымды таңдауға, қазіргі жағдайда болашақта өз бетінше өмір сүруге арналған дағдыларды қалыптастыруға бағытталған.

Оқу материалының мазмұны оқу процесінің геймификациясы (ойын техникасы) принциптеріне және кейстік жұмысқа негізделген.

Геймификацияны (ойын техникасын) кеңінен қолдану материалды түсінуді жеңілдетіп қана қоймай, сондай-ақ келешекте шынайы жағдайларға лайықтауға болатын алғашқы пайдалы дағдыларды қалыптастыруға бейімделген.

Кейстік (ситуациялық) оқыту әдісі бір жағдайға стандартты емес тәсілдемелерді қолданып креативтілік танытуға шынайы мүмкіндік береді.

Оқу пәнінің мазмұны логикалық модульдерге және төрт тоқсанға бөлінген.

«Экономикалық құбылыс ретіндегі кәсіпкерлік» атты 1-бөлім білім алушыларды «Кәсіпкерлік және бизнес» пәнімен, қажетті терминологиямен таныстырады, экономика және тұлға құзыреттілігі призмасы арқылы кәсіпкерлік мәнін қарастырады, кәсіпкерлікті бизнес терминінен ажыратуды үйретеді.

«Замануи жағдайлардағы кәсіпкерлік» атты 2-бөлім білім алушыларды кәсіпкерліктің әр түрлі формаларымен таныстырып, замануи кәсіпкерлікте қандай инновациялар мен трендтер бар екенін және өз ісін ашу үшін қандай қадамдар жасау керектігін біледі, стартап ұғымдарымен, бизнес-модельдерімен және стартап идеологиясымен танысады. Бұл бөлімде білім алушылар бәсекелестіктің не екенін және бәсекелестік стратегияларының түрлерін, баға қалыптастыру құрылымын сипаттауды, баға саясатының мәнін түсінуді және баға стратегияларын ажыратуды үйренеді.

«Әрекеттегі маркетинг» атты бөлім FMCG секторының нақты жұмыс істеп тұрған отандық тауар өндірушілері негізінде тауарларды жылжыту маркетингін зерделеуді қарастырады. Оқушылардың біріккен топтары нақты өндірушіні және оның сызығынан белгілі бір өнімді таңдайды. Алынған білім мен дағдыларды қолдана отырып, оқушылар жаңа тауарларды игеру немесе

көлемін арттыру мақсатында өнімді баламалы жылжыту бойынша креативті идеяларды қалыптастырады.

4-бөлім «Ойлау дизайны» бизнес-шешімдерді іздеуге клиентке бағытталған дизайн-ойлау сияқты тәсілдің ерекшеліктерін қарастырады. Тоқсанның басында мұғалім ұсынған тізімнен бизнес-мәселені таңдап, оқушы дизайн-ойлау әдіснамасын: эмпатияны, талдау мен синтезді, идеяларды генерациялауды, прототиптеу мен тестілеуді қолдана отырып бүкіл тоқсан бойы жұмыс жасайды.

Оқушылар өндірушілермен өзара іс-әрекет жасауда және жобалау жұмыстарын орындауда нақты тәжірибе алады. Өндіруші үшін бұл әр жылдың көктемгі үш айында ақпараттың өрлеуі және өнімдерінің бүкіл Қазақстан бойынша тегін жарнамалануы. Мемлекет экономикасы үшін - бұл отандық өндірушіні қолдау.

Тоқсандағы бөлімдер бойынша және бөлімдер ішінде сағаттарды бөлуді мұғалімнің қалауына қарай өзгертуге болады.

«Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» пәні бойынша оқу жетістіктерін бағалау ауызша, жазбаша жұмыстары мен практикалық жаттығуларды, бақылау жұмыстарын пайдалану арқылы жүзеге асырылады. Әрбір тоқсан және оқу жылының қорытындысы бойынша сынып журналына «есептелінді» («есептелінген жоқ») деген белгі жазылады.

«Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің жоғары шекті көлемі 10 сыныпта аптасына 2 сағатты, оқу жылында 68 сағатты құрайды.

2019-2020 оқу жылында 17 пилоттық жалпы білім беретін мектептердің 11-сыныптарында Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 31 қазандағы № 556 бұйрығының 6-қосымшасына сәйкес «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» пәні бойынша оқу бағдарламасы мен оқулықтарын апробациядан өткізу жалғастырылады.

Пәнді оқытудың мақсаты кәсіпкерлік, бизнес, экономика, менеджмент және маркетинг негіздері бойынша оқушыларға базалық білімдер беру; өз таңдауы үшін жауапкершілікке үйрету, кәсіпкерлік ойлау жүйесі мен белсенді өмірлік ұстанымдарын қалыптасыру; қазіргі заманғы нарықтық жағдайда болашақтағы дербес әрекетіне қажетті дағдылардың практикалық базасын қалыптастыру болып табылады.

«Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» оқу пәнінің ерекшеліктері:

- пәнді Қазақстанның кәсіпкерлігі практикасы мен ерекшеліктерінің, даму тарихы мен қалыптасуының негіздеріне сүйене отырып, оқу пәнін құру;

- оқушының өмірлік саналы ұстанымдарын және өз әрекеті бойынша жасаған таңдауына жауапкершілікпен қарау қасиетін қалыптастыру үшін коучингтік тәсілдемелерді қолдану;

- Қазақстандық және әлемдік нарық жағдайларындағы кадрлық үрдістер тұрғысынан талап етілетін ХХІ ғасыр дағдыларын қалыптастыру.

Пән бойынша оқыту міндеттері:

- 1) оқушылардың кәсіпкерліктің теориялық негіздерін қалыптастыру;

- 2) оқушылардың жеке қаржылық сауаттылықтың тәжірибелік

дағдыларын меңгеруі;

3) оқушыларда өз жетістіктері мен өмірлік ұстанымдарына қатысты жауапкершілік сезімін қалыптастыру;

4) оқушыларда кәсіпкерлік ойлауды және өз әлеуетін жүзеге асыру мүмкіндіктерін көре білу біліктілігін қалыптастыру;

5) бизнес-идеяларды ойлап табу дағдыларын қалыптастыру және оларды кәсіпкерлік әрекет деңгейіне дейін дамыту;

6) бизнес-модельдеу дағдыларын дамыту және бизнестің өміршеңдігін арттыру мақсатында бәсекелестіктің құбылмалы жағдайларына бейімделе білу;

7) зерттеу дағдыларын қалыптастыру және заманауи ақпараттық технологияларды қолдану.

11-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны 4 бөлімді құрайды.

«Стартап акселератор» 1, «Стартап» 2 атты алғашқы екі бөлімі бизнес-модельдеумен таныстырады, сондай-ақ стартап жобаның негізінде «өте қажетті» разрядынан әлеуметтік дағдыларды қалыптастырады. Білім алушы белгілі бір білімге ие бола отырып, өзінің жеке бизнес-идеясын қалыптастырады және бизнес-акселераторлар принципі бойынша нақты бизнеске айналдыру құралдарын алады.

«Кәсіпкердің өзін-өзі алға жылжытуы» бөлімі оқушының әлеуметтік дағдыларын жетілдіруді жалғастырады, сонымен қатар, ол қаржылық сауаттылыққа үйренеді, отбасы үшін жеке тиімді қаржылық жоспарлаумен, банк жүйесімен және халықаралық нарықтармен танысады. Осы бөлімнің басты артықшылығы демо-шотты пайдалана отырып, шынайы KASE мәліметтері негізінде ойын платформасы арқылы инвестициялау дағдыларын үйрену болып табылады.

Аталған жұмыс білім алушылардың аналитикалық қабілеттілігін белсендіреді, жағдайлардың мәнін және олардың экономикалық көрсеткіштерге әсер етуін түсінуге үйретеді.

«Даму стратегиясы» бөлімі білім алушылардың назарын нарықтың дамуы болжамына аударады. Мақсат қою дағдыларын, бизнестің ауқымымен, халықаралық бизнеспен, жеке стратегиямен танысуды үйретеді. Қазақстан өнімінің халықаралық нарықтарға шығу стратегиясының жеке пайымын қалыптастырады. Бұл бөлім тұтынушылардың құқықтарын қорғауға бағытталған мемлекет және қоғамдық қозғалыстар жүзеге асыратын шаралар кешенімен таныстырады.

Оқыту орыс және қазақ тілінде жүргізілетін жалпы білім беретін мектептердің 11- сыныбына арналған «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» пәні басымдықты басқа бағыттарға қоя отырып, оқыту процесіне деген көзқараспен едәуір ерекшеленеді. Академиялық білімнің орнына практикалық дағдыларды игеруге үлкен назар аударылады, бұл туралы оқушылардың өзара іс-қимылдарындағы белсенді формаларының басым екенін көрсетеді. Оқыту процесінің өзі Life-long learning (өмір бойы үздіксіз оқыту) тұжырымдамасына жауап беретін тұрақты және тиімді мінез-құлық үлгісін қалыптастыра алатын табиғи және үздіксіз құбылысқа айналып келеді.

«Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің

жоғары шекті көлемі 11-сыныпта аптасына 2 сағатты, оқу жылында 68 сағатты құрайды.

«Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» пәні бойынша жиынтық бағалау өткізілмейді. Қалыптастырушы бағалау пәнді оқу барысында білім алушылардың оқу жетістіктеріне мониторинг өткізу мақсатында және оқу процесінде оларға қолдау көрсету үшін жүргізіледі.

«Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» пәні бойынша тоқсан және оқу жылының соңында журналға «есептелінді» («есептелінген жоқ») деген белгі жазылады.

13.3 11-сыныпта «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнінің оқу бағдарламасын, оқулықтары мен оқу-әдістемелік кешендерін апробациядан өткізу

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық»

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 31 қазандағы №556 бұйрығына сәйкес 2018-2019 оқу жылында 16 пилоттық мектептердің 10-шы сыныптардың «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнінің оқу бағдарламасы, оқулықтары мен оқу-әдістемелік кешендері апробациядан өткізілді, 2019-2020 оқу жылында 16 пилоттық мектептердің (3-қосымшасы) 11-шы сыныптарда «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнінің оқу бағдарламасы, оқулықтары мен оқу-әдістемелік кешендері апробациядан өткізу жалғастырылады.

Алғашқы әскери және технологиялық дайындық меншік түрі мен ведомстволық бағыныстылығына қарамастан, барлық типтегі жалпы білім беретін мектептерде әскерге шақырылуға дейінгі және әскерге шақырылу жасындағы білім алушы жастардың міндетті оқытылатын пәні болып табылады.

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәні – білім алушыларды отаншылдық рухпен Отанды қорғауға дайын болуға тәрбиелеуге баса назар аударады. Бұл бағдарлама білім алушыларды әскери қызметтің дағдыларын меңгеруімен қоса төтенше жағдайларда адамның өмір қауіпсіздік әрекеті мен әскери іс негіздерінен білім беруге бағытталған.

2019-2020 оқу жылынан бастап жалпы білім беретін мектептің 10-сыныбында және 2020-2021 оқу жылынан бастап 11-сыныпта «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәні бойынша оқыту ҚР Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 шілдедегі № 352 бұйрығымен бекітілген үлгілік оқу бағдарламасы арқылы жүзеге асырылады.

Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарында алғашқы әскери және технологиялық дайындықты жастарға ұйымдастыру және өткізу үшін негіз болып табылады:

1. «Әскери қызмет және әскери қызметшілердің мәртебесі туралы»

Қазақстан Республикасының 2012 жылғы 16 ақпандағы Заңы.

2. «Бастапқы әскери даярлықты ұйымдастыру және жүргізу, сондай-ақ оның оқу-материалдық базасын қалыптастыру қағидасы туралы» Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2014 жылғы 19 желтоқсандағы № 606

бұйрығының *күші жойылды, оны* Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2017 жылғы 12 шілдедегі № 347 бұйрығымен *ауыстыру қажет* (Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2017 жылғы 20 қыркүйекте № 15725 болып тіркелген).

3. «Көлік құралының сәйкестендіру нөмірі бойынша көлік құралдарының жекелеген түрлерін мемлекеттік тіркеу және есепке алу, Механикалық көлік құралдарын жүргізушілерді даярлау, Емтихандар қабылдау және жүргізуші куәліктерін беру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 2 желтоқсандағы № 862 бұйрығы.

Алғашқы әскери және технологиялық дайындық теориялық және практикалық сабақтарда іске асырылады: теориялық сабақтарды оқытудың дидактикалық материалдарын, техникалық құралдар мен инновациялық әдістерін қолдана отырып, әңгімелесу және сұхбаттасу түрінде өткізіледі. Практикалық сабақтар оқулықты, қару және әскери-техникалық мүлікті, құралдарды және өзге де жабдықтарды қолдана отырып, оқу материалын игеруге бағытталады.

Оқу пәнінің *мақсаты* – білім алушыға мемлекетті қорғау негіздері туралы ойының қалыптасуын, Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерінің арналуын және түрлері мен ерекшеліктерін түсіндіру, әскери қызметтің маңызын, Қазақстан Республикасының әр азаматының қасиетті парызы және міндетін оқыту.

Пәнді оқытудың негізгі *міндеттері*:

6) әскери анттың, Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің жарғыларының негізгі талаптары туралы білімін қалыптастыру;

7) әскери бөлімдердің қару-жарағы мен әскери техникасы, жеке құрамның өмірі мен орналасуымен таныстыру;

8) қажетті әскери білім мен практикалық дағдыларды ақпараттық технологияны пайдалана отырып робототехникада, дөңгелекті машиналарды жүргізудің негіздері және төтенше жағдайда адам өмірі қауіпсіздігі негіздерінде қалыптастыру;

9) жастарға қазақстандық патриотизм мен Отанына деген адалдық сезімін дарытуға тәрбиелеу;

10) әскери істерге байланысты мамандық кәсібіне оң көз-қараста тәрбиелеу.

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» оқу пәнінің мазмұны. 11-сынып.

«Технологиялық дайындық» бөлімі:

1) Дөңгелекті машина жүргізу негіздері және ережелері. Жол қозғалысына қатысушылардың міндеттері – Жол қозғалысы Ережелеріндегі негізгі түсініктер мен терминдер. Жүргізушілерді, жол жүргіншілері мен жолаушылардың міндеттері. Жүргізушінің өзімен бірге болуы тиіс құжаттарды;

2) Бағдаршам және жол қозғалысын реттеушінің сигналдары – Бағдаршам және жол қозғалысын реттеушінің сигналдары. Арнайы сигналдарды пайдалану. Авариялық дабыл және авариялық аялдау белгісін қолдану. Маневр жасау. Көлік құралдарының жолдың жүріс бөлігінде орналасуын;

3) Қозғалыс жылдамдығы – Қозғалыс жылдамдығы. Қарсы қозғалыс, басып озу. Аялдама және автотұрақ. Қиылыстардан өту бағыттары. Маршруттық көлік құралдарының аялдмасы және жаяу жүргіншілерге арналған жолдарды;

4) Өртүрлі жағдайлардағы қозғалыс – Темір жол өткелдері арқылы өту. Автомагистраль арқылы қозғалыс. Тұрғын аудандардағы қозғалыс. Маршруттық көлік құралдарының басымдықтары. Дыбыстық сигналдарды және сыртқы жарық түсіру құралдарын пайдалануды;

5) Жолаушылар мен жүктерді тасымалдау – Механикалық көлік құралдарын сүйреу. Көлік жүргізуді үйрету. Жолаушыларды тасымалдау. Жүкті тасымалдау. Велосипедтер, мопедтер, көлік-арбаларының қозғалысы және жолмен мал айдауға қойылатын қосымша талаптар. Тірек-қимыл аппараты бұзылған адамдардың қозғалысын қамтамасыз етуді;

6) Жол белгілері – Ескерту белгілері. Басымдық белгілері. Тыйым салатын белгілерді;

7) Жол белгілері – Міндетті белгілер. Ақпараттық-нұсқағыш белгілері. Қызмет көрсету белгілері (таңбалары). Қосымша ақпарат беру (кесте белгі) белгілерін;

8) Жол таңбасы және оның сипаттамалары – Таңбалардың жіктелуі. Көлденең және тік таңбалану талаптарына сәйкес орындалатын жүргізушілердің іс-әрекеттері. Жұмыс істеу үшін көлік құралдарының рұқсатнамасының негізгі ережелерін;

9) Автотранспорт құралдарын басқару және жол қауіпсіздігінің негіздері – Сабақтағы қауіпсіздік шаралары. Жүргізушінің жұмыс орнын дайындау. Автомобильдің басқару тетіктерімен танысу. Жұмыс істемейтін қозғалтқыштың басқару элементтерін әзірлеу. Жағдаяттық міндеттерді шешу. Қозғалтқышты қосу. Автомобильді орнынан қозғалту, тура жолдағы қозғалыс, тежеу және тоқтату. Жағдаяттық міндеттерді шешу. Қисық траекториядағы қозғалыс, маневр. Қосу қорабының қозғалыс жылдамдығын ауыстыра отырып жүргізу. Жағдаяттық міндеттерді шешу. Гаражға кіру. Жағдаяттық міндеттерді шешу. Тар кеңістіктегі бұрылыс. Автомобильді көлік тұрағына қою. Жағдаяттық міндеттерді шешу. Эстакадаға кіру. Өрде тұрған автомобильді орнынан қозғау, жүргізу. Жағдаяттық міндеттерді шешуді;

10) Күрделі жол жағдайында автокөлік құралын басқару – Қозғалысты бастау және жол жиегіне (тротуар жанына) тоқтату. Жағдаяттық міндеттерді шешу. Қашықтықты сақтай отырып лекпен қозғалу. Жағдаяттық міндеттерді шешу. Бір қатардан екінші қатарға өту. Жағдаяттық міндеттерді шешу. Реттелмейтін жол қиылысынан өту. Жағдаяттық міндеттерді шешу. Реттелетін жол қиылысынан өту. Жағдаяттық міндеттерді шешу. Басып озу. Жағдаяттық міндеттерді шешуді қамтиды.

Сабақтың, сабақтан тыс және сыныптан тыс іс-шаралардың тәрбиелік мақсатын «Мәңгілік Ел» идеясымен ұштастырып жүзеге асыру ұсынылады.

«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру және жоспарлау барысында 2019-2020 оқу жылында мерекеленетін мерейтойлық шараларға көңіл бөлу

ұсынылады.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес (ҚР БҒМ 2017 жылғы 27 шілдедегі №352 бұйрығы) «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

1) 11-сыныпта – аптасына 1 сағат, жылына 34 сағат қарастырылған.

Жаңартылған білім беру мазмұнын пилоттық енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 6 қарашадағы № 455 бұйрығының 7-қосымшасына сәйкес Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы «31» қазан №556 бұйрығының 5-қосымшасын іске асыру мақсатында 2019-2020 оқу жылында 11-шы сынып оқушылары «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнінің оқу бағдарламасын, оқулықтары мен оқу-әдістемелік кешендерін апробациядан өткізу үшін жаңартылған білім мазмұны бойынша оқитын болады (Республика бойынша 16 мектеп тізімі қосымша тіркелген).

Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрінің
2017 жылғы «31» қазан №556
бұйрығына 5-қосымша

Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрінің
2014 жылғы 6 қарашадағы
№ 455 бұйрығына 7-қосымша
(Жаңартылған білім беру мазмұнын
пилоттық енгізу туралы)

**10-11 сыныптарға арналған
«Алғашқы әскери және технологиялық даярлық» пәнінің оқу
бағдарламасын, оқулықтары мен оқу-әдістемелік кешендерін
апробациядан өткізу үшін пилоттық мектептердің тізімі**

№	Өңірдің атауы	Пилоттық мектептің атауы
1.	Астана қаласы	№ 13 орта мектебі
2.	Алматы қаласы	М. Мәметова атындағы №28 орта мектебі
3.	Ақмола облысы, Жарқайың ауданы	Н.Крупская атындағы орта мектебі
4.	Ақтөбе облысы, Ақтөбе қаласы	№ 51 мектеп-гимназиясы
5.	Алматы облысы, Көксу ауданы	К. Жалайыри атындағы мектеп-гимназиясы
6.	Атырау облысы, Атырау қаласы	№ 33 орта мектебі
7.	Шығыс Қазақстан облысы, Өскемен қаласы	№ 4 орта мектебі
8.	Батыс Қазақстан облысы, Орал қаласы	№ 34 мектеп-гимназиясы
9.	Жамбыл облысы, Тараз қаласы	№ 49 мектеп-гимназиясы
10.	Қарағанды облысы, Қарағанды қаласы	№101 мектеп-лицейі
11.	Қызылорда облысы, Қызылорда қаласы	Ж. Қизатов атындағы № 23 орта мектебі

12.	Қостанай облысы, Қостанай қаласы	№5 орта мектебі
13.	Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы	№ 21 орта мектебі
14.	Павлодар облысы, Павлодар қаласы	№ 41 орта мектебі
15.	Солтүстік Қазақстан облысы, Петропавл қаласы	№ 40 орта мектебі
16.	Шымкент қаласы	Қ. Спатаев атындағы № 7 мектеп-лицейі

14 Орта мектепте сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру

Қоғамдық өмірде болып жатқан өзгерістер жағдайында елде қабылданған бағдарламалық құжаттарда сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелеріне айрықша назар аударылады. Орта мектепте сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру мәселесі:

✓ **Біріккен Ұлтар Ұйымының сыбайлас жемқорлыққа қарсы конвенциясы (2003 жылғы 31 қазан, Нью-Йорк қаласы);**

✓ «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V ҚРЗ Қазақстан Республикасының Заңы;

✓ Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2019 жылғы 20 мамырда мемлекеттік органдардың басшыларымен сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелері жөнінде өткізілген кеңестегі сөзі (7 мәселе);

✓ **Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы туралы: Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 26 желтоқсандағы № 986 Жарлығы негізінде жүзеге асырылады.**

«Қазақстан – 2050» Стратегиясының мақсатына қол жеткізу тек сыбайлас жемқорлықпен күрес арқылы мүмкін. Елбасы айтқандай: «Мемлекет және қоғам сыбайлас жемқорлыққа бірге қарсы шығу қажет. Сыбайлас жемқорлық – жай құқық бұзушылық емес. Ол мемлекеттің тиімділігі сенімін бұзады және де ұлттық қауіпсіздікке тікелей қауіп болып табылады».

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет сыбайлас жемқорлыққа қарсы сананың феномені болып табылады. Сананы мектеп қабырғасынан қалыптастыру керек. Сондықтан бала кезден бастап Отанға деген сүйіспеншілікті, айналадағыларға және дәстүрлерге деген құрметті, білім мен еңбекке деген ұмтылысты, парасаттылық пен адалдықты дарыту қажет. Ғасырлар бойы бұл сезім халқымыздың қанында.

Тәрбие мен білім беру процесі адамның сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетін қалыптастырудың негізі болып табылады. Мұнда басты рөл отбасы мен білім беру жүйесіне бөлінген. Әрбір ата-ана, әрбір мұғалім балалар үшін лайықты үлгі болуға, шынайы құндылықтарды таңдауға көмектесуге міндетті.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы білім беру мен тәрбиелеу моделі «Заң», «Әділдік», «Тең құқылық» сияқты іргелі ұғымдардың айналасында құрылғаны жөн.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мінез-құлық және этикалық нормаларды сақтау білім берудің барлық деңгейлерінде қалыптастырылуы тиіс.

Өскелең ұрпақ үшін тек адал еңбек табыстылықтың, жоғары жетістіктердің, білім мен материалдық игіліктің басты шарасы болуы қажет.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыруда өскелең ұрпақпен жұмыс жүргізу маңызды рөл атқарады. Жас кезінен мінез-құлықтың сыбайлас жемқорлыққа қарсы стандарттарын енгізу әлеуметтік зұлымдықты жоюға мүмкіндік береді.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет адамның жоғары моральдық, құқықтық, саяси және басқа мәдениеттер негізінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы тұра білу қабілетін білдіреді. Бағалау функциясы жеке тұлғаның сыбайлас жемқорлыққа қатынасын анықтайды.

Оның көмегімен мораль мен этикалық кодекстерге, құқық пен заңнамаға, құқық қорғау органдарына, азаматтық қоғамға, борышқа, айналасындағылар мен өзінің де сыбайлас жемқорлыққа қарсы мінез-құлқына деген қатынасы бағаланады.

Білім беру ұйымдарында сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру:

- сыбайлас жемқорлықты анықтауды үйрену (сондай-ақ оны басқа қылмыс түрлерінен ажырату);

- сыбайлас жемқорлық неге жамандық болып табылады деген дәлелдерді ұсыну;

- сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендету мүмкіндігін көрсетуге бағытталған.

Мектеп жағдайында сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті тәрбиелеудің міндеті – білім алушылардың азаматтық ұстанымы ретінде сыбайлас жемқорлыққа мүлдем төзбеушілігін бекіту, сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарға берік иммунитет қалыптастыру, оларды көпшілік алдында жоққа шығару болып табылады.

Оқу пәндері бойынша жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламаларындағы білім алушылардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы ойлау дағдылары мен мәдениетін қалыптастыру компонентінің интеграциясы

Төменде берілген оқу пәндері бойынша оқу мақсаттарының тақырыпшалары, жаңартылған білім мазмұнындағы Үлгілік оқу бағдарламаларының бөлімдері мен бөлімшелері білім алушылардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетін қалыптастыру компонентінен тұрады:

1. «Дүниетану» 1-4-сыныптар;
2. «Өзін-өзі тану» - 1-4-сыныптар;
3. Қазақ тілі – 5-11-сыныптар;
4. «Орыс тілі мен әдебиеті» – 5-11-сыныптар;
5. «Құқық негіздері» 9-11-сынып;
6. «Қазақстан тарихы» 6, 9 -11-сыныптар;
7. «Дүниежүзі тарихы» - 10-11-сыныптар;
8. «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» 10-11-сынып.

Бастауыш білім беру деңгейінің жаңартылған мазмұндағы барлық Үлгілік оқу бағдарламаларында «Жеке тұлғалық қасиеттердің кең ауқымды дағдылармен бірлесе дамытылуы білім берудің «қазақстандық патриотизм мен азаматтық жауапкершілік», «құрмет», «ынтымақтастық», «еңбек пен

шығармашылық», «ашықтық», «өмір бойы білім алу» сияқты құндылықтарын бойына сіңіруіне, Отанына риясыз қызмет ететін, білімді, білікті, рухани терең азамат болып қалыптасуына ықпал етеді» деген тармақ бар.

1-4-сыныптарға арналған «Дүниетану» пәнін оқытудың міндеттерінің бірі білім алушыларды қазіргі қазақстандық қоғамға тән ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар жүйесіне дағдыландыру болып табылады.

Пән бойынша оқу бағдарламасының 1.1 Мен және менің отбасым бөлімшесінде 1.1.1.5 тұтыну заттарына деген өз қажеттіліктерінің құрылымын, олардың қайдан келетінін анықтау; 2.1.1.4 бақылау мен сауалнама негізінде тұтыну заттарына деген отбасы қажеттіліктерінің құрылымын, олардың түсу көзін анықтау; 1.1.1.4 тауар-ақша қатынасының қарапайым түрлерін түсіндіру; 2.1.1.3 түрлі дереккөздерді зерттеу арқылы жалпыға ортақ әдеп нормаларын анықтау; 3.1.1.4 өз шығындарын жоспарлау және негіздеу; 4.1.1.3 отбасы бюджетінің негізгі кіріс-шығыстарын талдау; 4.1.1.4 отбасы бюджетін оңтайландыру жолдарын ұсыну оқу мақсаттары; 1.5 Құқық және міндет бөлімшесінде 2.1.5.1 өз өмірінен мысалдар келтіру негізінде құқықты, міндетті және жауапкершілікті ажырату; 2.1.5.2 қоғамға қызмет етудің әлеуметтік маңызын түсіндіру; 3.1.5.1 Қазақстан Республикасы Конституциясының маңызын түсіндіру; 4.1.5.1 Конституцияның қоғам өміріндегі маңызы туралы қорытындылар жасау; 4.1.5.2 Қазақстан Республикасының азаматы ретінде демократиялық құқықтары, бостандықтары, міндеттерінен мысалдар келтіру деген оқу мақсаттары оқытылады.

«Өзін-өзі тану» пәні бойынша оқу процесінің негізгі міндеттері: әрбір адамның табиғатына қаланған жалпыадамзаттық құндылықтарды айқындау; қоғамға қызмет етуге бағытталған мәселелерді шығармашылықпен шешудің практикалық дағдыларын, тұлғаның құндылықтар жүйесін қалыптастыру; адамның өзіне, қоршаған әлемге, жалпы адамзатқа қатысы ескерілген оқушылардың әлеуметтік мәнді бағдарларын, адамгершілік мінез-құлық негіздерін қалыптастыру болып табылады.

83 кесте - міндеттердің «Өзін-өзі тану» бойынша 1-сыныпқа арналған білім мазмұнында көрініс табуы:

Тараулардың атауы	Сабактардың тақырыбы	Мазмұндық негізі
I. Ғасырлар даналығы	Ақиқатты жолға алып, адалдықпен өмір бастаймыз!	Адалдық адамның маңызды қасиеті ретінде. Шындықты айту оңай, ал өтірік айту қиын. Ақиқат- барлық адамдарды біріктіруші бастау.
	Тәртіп пен парыз	«Тәртіп» және «парыз» ұғымдарының мағынасы. Бес «Т»: тәртіп, талап, тыныштық, тазалық, татулық.
	Өзіңмен үйлесімді өмір сүру!	Ар-ұжданыңа құлақ қой. Адамзаттың рухани ұстаздары ар-ұждан туралы.

2-сынып:

Тараулардың атауы	Сабақтардың тақырыбы	Мазмұндық негізі
I. Ғасырлар даналығы	Ұлы Абайдың даналығы	Жалпыадамзаттық құндылықтар Абай ілімінің негізі ретінде.
II. Тату отбасы	Адал және ақкөңіл болу	Адалдық адамның құндылықты қасиеті ретінде. Жағымды ойлау.
III. Адам болам десеңіз	Өзіңді және басқаларды құрметтеуді үйренеміз	Адамдарға ықыласпен қарау.
IV. Қандай ғажап бұл әлем!	Біз өсіп жатқан өлке	Отанға адалдық. Біздің еліміздің бүгінгі күніне моральдық жауапкершілік.

3-сынып:

Тараулардың атауы	Сабақтардың тақырыбы	Мазмұндық негізі
I. Ғасырлар даналығы	Жалпыадамзаттық құндылықтарды зерделейміз	Адамзат тарихындағы өзін-өзі тану. Жалпыадамзаттық құндылықтар адамзат мәдениетінің рухани-адамгершілік негізі ретінде
III. Адам болам десеңіз	Өз еліңнің патриоты болу	Патриот. Патриотизм. Патриоттың әрекеттері мен істері.

4-сынып:

Тараулардың атауы	Сабақтардың тақырыбы	Мазмұндық негізі
I. Ғасырлар даналығы	Адам бол!	Адам болу деген не? Адамның мінезі.
II. Тату отбасы	Ардақты ат	Жақсы іс адамның ардақты атының негізі ретінде. Өзіңе және басқаларға құрметпен қарау. Адамның адамгершілігі.
III. Адам болам десеңіз	Ар-ұждан ғылымы	Ар-ұждан адамның адамгершілік бағдары ретінде. Адалдық, әділеттілік, ашықтық ар-ұжданға сәйкес өмір сүрудің мүмкіндігі ретінде. Адамның адамгершілік санасы.
	Мен азаматпын!	Азамат. Азаматтық парыз. Азаматтық сезім. Отанға қызмет ету.

**84.1 кесте - Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған
«Қазақ тілі» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы
(оқыту қазақ тілінде)**

1. Жасөспірім және заң.	Тыңдалым және айтылым	8.1.3.1 тыңдалған мәтіннің мазмұнын түсіну, ұсынылған ақпараттан астарлы ойды анықтау
	Оқылым	8.2.6.1 оқылым стратегияларын қолдану: комментарий жасау, іріктеп оқу, талдап оқу; 8.2.7.1 ғаламтор, энциклопедия, газет-журналдар, оқулықтардан алынған деректерді дәлел ретінде қолдану, авторына сілтеме жасау
	Жазылым	8.3.1.1 тақырып бойынша материал жинақтап, тезистік жоспар құру; 8.3. 4.1 эссе құрылымы мен даму желісін сақтап, мәселе бойынша ұсынылған шешімнің артықшылығы мен кемшілік тұстарын салыстыру, өз ойын дәлелдеп жазу (аргументативті эссе)
2. Кәсіп пен еңбек. Болашақ мамандықтары.	Тыңдалым және айтылым	8.1.4.1 мәтінде көтерілген мәселені (тұрмыстық, әлеуметтік) талдай отырып, негізгі ойды анықтау; 8.1.5.1 перифраз түрінде берілген сұрақтар арқылы мәтіннен қажетті ақпаратты таба білу, көтерілген мәселе бойынша ой тұжырымдау
	Оқылым	8.2.1.1 тұтас және аралас мәтіндердегі (кесте, диаграмма, сызба, сурет) ақпараттарды салыстыру; 8.2.5.1 перифразаның түрлі тәсілдерін қолдана отырып, мәтін бойынша сұрақтар құрастыру
	Жазылым	8.3.4.1 эссе құрылымы мен даму желісін сақтап, мәселе бойынша ұсынылған шешімнің артықшылығы мен кемшілік тұстарын салыстыру, өз ойын дәлелдеп жазу (аргументативті эссе)
3. Адам құқығы мен бостандығы. Синтаксис	Тыңдалым және айтылым	9.1.5.1 мәтіндегі айтылған ойға өз көзқарасын білдіреді, сыни тұрғыдан баға беріп айту; 9.1.6.1 қоғамдық-саяси, ғылыми, коммуникативтік жағдаятқа сай тиісті сөздер мен фразаларды таңдау, орта көлемді монолог дайындау
	Оқылым	9.2.5.1 мәтінде көтерілген мәселеге оқырманның қарым-қатынасын анықтауға арналған талқылау сұрақтарын құрастыру
	Жазылым	9.3.4.1 эссе құрылымы мен даму желісін сақтап, көтерілген мәселе бойынша екіжақты пікірді немесе жағдаятты талқылау, біреуіне таңдау жасап, өз ойын дәлелдеп жазу(аргументативті эссе)

84.2 кесте - Жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «Қазақ тілі» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы

1. Қазіргі қоғам құндылықтары: мәдениет және өркениет. Сөз мәдениеті	Тыңдалым және айтылым	10.1.3.1 мәтінде көтерілген мәселені (қоғамдық- саяси) талдай отырып, негізі ойды анықтау және ғаламдық мәселелермен байланыстыру
	Оқылым	10.2.5.1 мәтіндегі негізгі ойды анықтау, көтерілген мәселеге баға беріп, мәліметтер мен пікірлерді өңдей білу
	Жазылым	10.3.3.1 қажетті клишелер мен лексикалық құрылымдарды қолданып, көтерілген мәселе бойынша өз ойын дәлелдеп эссе жазу («келісу, келіспеу» эссесі)
2. Қазіргі қоғам: әлеуметтік теңсіздік. Тілдік жүйе және стиль	Тыңдалым және айтылым	10.1.1.1 мәтін үзінділері бойынша болжам жасау, өз біліміне сүйеніп тақырыпты жалғастыру
	Оқылым	10.2.4.1 әртүрлі стильдегі (ғылыми, ресми ісқағаздар, публицистикалық, ауызекі сөйлеу, көркем әдебиет стилі) мәтіндердің тақырыбын, мақсатты аудиторияға сәйкес қызметін, құрылымын, тілдік ерекшелігін салыстыра талдау
	Жазылым	10.3.3.1 мәтін құрылымын сақтай отырып, әртүрлі графиктік мәтіндегі деректерді салыстырып, маңызды тұстары мен үрдістерді талдап жазу; 10.3.4.1 қажетті клишелер мен лексикалық құрылымдарды қолданып, көтерілген мәселе бойынша өз ойын дәлелдеп эссе жазу («келісу, келіспеу» эссесі, аргументативті эссе)
3. Қазіргі қоғам. Миграция. Зияткерлік миграция. Шешендік сөздер	Тыңдалым және айтылым	11.1.2.1 мамандандырылған тар аядағы арнайы мәтіндердегі (интервью) мақсатты аудиторияға арналған терминдер мен ұғымдарды, тілдік оралымдарды, мәтін үзінділерін талдау; 11.1.6.1 коммуникативтік жағдаятқа сай көпшілік алдында дұрыс сөйлеу, тыңдаушыларға ықпал ете білу, шешен сөйлеу
	Оқылым	11.2.1.1 әртүрлі графиктік мәтіндердегі (кесте, диаграмма, сызба, шартты белгі) мәліметтерді салыстырып талдау, негізгі үрдістерді анықтау
	Жазылым	11.3.3.1 мәтін құрылымын сақтай отырып, әртүрлі графиктік мәтіндегі деректерді салыстырып, маңызды тұстары мен үрдістерді талдап жазу, өзіндік тұжырым жасау

84.3 кесте - Жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математика бағытындағы 10-11-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы

Заман шындығы	Б. Мұқай «Өмірзая» романы, Ерболат Әбікен «Пәтер іздеп жүр едік» әңгімесі	Түсіну және жауап беру	11.1.3.1 көркем шығармадағы кейіпкерлер жүйесін жинақтау мен даралау арқылы өмір шындығын көрсету; 11.1.5.1 ұлттық құндылықтардың маңыздылығын ғаламдық тақырыптағы контекстермен байланыстыру
		Анализ және интерпретация	11.2.2.1 шығармадағы авторлық идеяның өмір шындығымен байланысын анықтау; 11.2.4.1 әдеби туындыдағы көтерілген мәселелерге өзіндік көзқарас тұрғысынан шығармашылық жұмыс (эссе, әңгіме, өлең, әдеби және еркін тақырыптарға шығарма) жазу; 11.2.5.1 әлем және қазақ әдебиетіндегі ортақ құндылықтардың үндестігін талдау
		Бағалау және салыстыру	11.3.2.1 көркем шығармадағы заман көрінісі мен қазіргі заман көрінісін салыстырып бағалау; 11.3.4.1 шығарманы идеялық жағынан мазмұндас туындылармен салыстыра отырып, әдеби сын жазу

Таблица 85.1 - Типовая учебная программа по учебному предмету «Русский язык и литература» для 5-9 классов основного среднего образования по обновленному содержанию (с нерусским языком обучения)

Я и закон	Ч. Айтматов. «Плаха» (фрагмент самосуда Бостона).	Слушание	9.1.4.1 определять основную мысль текста, учитывая структуру текста; 9.1.5.1 прогнозировать содержание текста на основе утверждений
		Говорение	9.2.5.1 участвовать в дискуссии по предложенной проблеме, синтезируя различные точки зрения и формулируя пути решения проблемы; 9.2.6.1 оценивать высказывание (монолог/диалог) с

			использованием приемов привлечения внимания и с учётом целевой аудитории
		Чтение	Чтение

Таблица 85.2 Типовая учебная программа по учебному предмету
«Русский язык и литература» для 10-11 классов общественно-
гуманитарного и естественно-математического направлений общего
среднего образования по обновленному содержанию (с нерусским
языком обучения)

Высшая ценность – права человека	О.О. Сулейменов. «Дикое поле». Ю.О. Домбровский. «Хранитель древностей». Ч.Айтматов. «Легенда о манкурте».	Слушание	11.1.1 понимать детально информацию сообщения, подтекст, определяя социально- поведенческие характеристики и коммуникативные намерения говорящего; 11.1.5 оценивать высказывание с точки зрения эффективности достижения коммуникативных задач
		Говорение	11.2.1 владеть словарным запасом, включающим общенаучную и узкоспециальную лексику социально-культурной, учебно-профессиональной, общественно-политической сфер; 11.2.2 пересказывать тексты, адаптируя содержание для определенной целевой аудитории с использованием средств для привлечения внимания; 11.2.5 участвовать в деловой беседе, решая проблему и достигая договоренности
		Чтение	11.3.4 владеть разными видами и стратегиями чтения в зависимости от цели и задач; 11.3.7 сравнивать цели, целевую аудиторию, авторскую позицию, жанровые и стилистические особенности текстов

**Негізгі және жалпы орта білім беру деңгейіндегі
«Құқық негіздері» оқу пәні**

9-сынып бойынша:

Қылмыстық жауапкершілік бөлімі бойынша Қылмыстық
жауапкершіліктің мәні неде? және Кімдер сыбайлас жемқорлықтың

субъектілері болып табылады? тақырыптары берілген.

Аталған тақырыптар келесі оқу мақсаттарын қамтиды: құқықтық жағдаяттарды талдау арқылы қылмыстық жауаптылықты және жаза түрлерін анықтау; сыбайлас жемқорлықпен күреске бағытталған құқықтық актілерді талдау.

10-11-сынып бойынша:

Пәннің білім мазмұнында «Жария құқық» бөлімі бойынша 10-сыныпта Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес жүйесі. Қазақстан Республикасындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күреске бағытталған құқықтық және саяси актілер: Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы Қазақстан Республикасының заңы. 2015-2025 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы стратегиясы тақырыптары берілген. Осы тақырыптар сыбайлас жемқорлыққа қарсы бағдарламалық-саяси және құқықтық актілердің негізгі ережелерін түсіндіру; нақты жағдаяттарды талдау кезінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы заңның негізгі ережелерін пайдалану оқу мақсаттарымен қамтылған.

11-сыныпта Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық үшін жауапкершілік. Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық үшін тәртіптік, әкімшілік және қылмыстық жауапкершілік тақырыптары берілген. Аталған тақырыптар сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықты басқа құқық бұзушылық түрлерінен (заңсыз сыйақы алу, алаяқтық) ажырату; Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнама нормаларына сәйкес адамдардың әрекетін саралау атты оқу мақсаттарымен қамтылған.

Қазақстан тарихы 5-9-сынып бойынша:

Тәуке ханның билігі. «Жеті жарғы». Қазақтың ұлы билері. Қазақ хандығының мемлекеттік-әкімшілік құрылымы. Қазақ қоғамының әлеуметтік стратификациясы, Тәуке хан тұсындағы қазақтардың қоғамдық-құқықтық жүйесі тақырыптары қамтылған.

Неліктен А. Левшин Тәуке ханды «Дала Ликургі» деп атады? Әлеуметтік топтар қазақ қоғамында қандай рөл атқарды? зерттеу сұрақтары мен Қазақ хандығындағы әлеуметтік топтардың орнын анықтау; қоғамдық-саяси өмірдегі сұлтан, би, батыр, жыраулардың қызметтерін сипаттау; қазақ хандарының мемлекетті нығайтудағы рөлін анықтау атты оқу мақсаттары берілген.

Қазіргі кездегі Қазақстанның дамуындағы басым бағыттары; Қазақстан - 2030» Стратегиясы – мемлекет дамуындағы жаңа кезең; «Қазақстан – 2050» стратегиялары тақырыптары берілген. «5 институтционалды реформаларды жүзеге асырудағы 100 нақты қадам» ұлт жоспары неліктен қабылданды? «Қазақстан - 2030» Стратегиясын қабылдау қажеттілігі неден туындады? «Қазақстан – 2050» Стратегиясы қандай жаңа саяси бағытты белгіледі? атты зерттеу сұрақтары және ұзақ мерзімді мемлекеттік стратегияларды талдау атты оқу мақсаты қамтылған.

10-11-сыныптар бойынша:

Ұлттық мемлекеттіліктің жаңғыртылуы тақырыбында Мемлекеттік

стратегиялар мен бағдарламалардың мазмұнын зерттей отырып Қазақстан Республикасының даму бағдарларын болжау оқу мақсаты қамтылған.

Дүниежүзі тарихы 10-11- сынып бойынша:

Құқықтық мемлекет принциптерінің жүзеге асырылуының тарихи тәжірибесі тақырыбы мен мемлекеттердің мысалында құқықтық мемлекеттің қалыптасу жолдарын талдау; мемлекеттердің мысалында құқықтық мемлекет принципінің жүзеге асу ерекшеліктерін салыстыру; қазіргі кездегі адам құқықтарының Жалпы Декларациясының маңызын негіздеу оқу мақсаттары берілген.

**Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған
«Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнінен жаңартылған
мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасында Сыбайлас жемқорлыққа қарсы
күрестің негізгі принциптерін айқындайтын тақырыптар топтамасы**

Сыбайлас жемқорлық көріністерінен туындайтын қауіп-қатерден Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз етуге және сыбайлас жемқорлыққа байланысты құқық бұзушылықтың алдын-алу, анықтау, олардың зардаптарын жою және жауапқа тарту арқылы мемлекеттік органдардың қызметтері туралы «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнінде қарастырылған бөлімдер мен тақырыптар:

Алғашқы әскери және технологиялық дайындық оқытушы-ұйымдастырушы әскери істі оқыту процесінде жастардың бойында азаматтық таным, Қазақстан Республикасының тәуелсіздігін қорғау, әскери қызметке деген саналы жауапкершілікті қалыптастыруға тәрбиелеу мен оқытудың басты міндеттерін шешеді.

Әр сабақ сайын білім алушылар әскери анттың рөлі мен маңызын түсінулеріне, Қазақстан Республикасы Қарулы Күштеріне, оның дәстүрлері мен әскер түрлерінде қызмет ету ерекшеліктеріне, әскери мамандыққа деген қызығушылықтарын дамытып, білім алушылардың әскери білім алуларына деген ұмтылыстарын ынталандыру керек. Сонымен қатар Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің жарғылары – бұл Қарулы Күштердің тұрмыс-тіршіліктерін реттестіретін заңдар жиынтығы, ал жарғы талаптарын орындау – әрбір әскери қызметкердің міндеті екендігін түсіндіру қажет.

«Кіріспе сабағы» бөлімі:

1) білім алушыларға «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәніне оқыту мақсат-міндеттері мен мазмұнын;

2) «Қазақстан Республикасының қорғаныс және Қарулы Күштер туралы», «Әскери қызмет және әскери қызметшілердің мәртебесі туралы», «Ұлттық қауіпсіздік туралы», «Азаматтық қорғану», «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңдарын, «Алғашқы әскери дайындық пәнін жүргізу және ұйымдастыру» және оның оқу-материалдық базасын қалыптастыру ережелерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2014 жылғы 19

желтоқсандағы № 606 бұйрығы. «Көлік құралының сәйкестендіру нөмірі бойынша көлік құралдарының жекелеген түрлерін мемлекеттік тіркеу және есепке алу, Механикалық көлік құралдарын жүргізушілерді даярлау, Емтихандар қабылдау және жүргізуші куәліктерін беру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 2 желтоқсандағы № 862 бұйрығы. Алғашқы әскери және технологиялық дайындық сабағында білім алушылардың құқықтары мен міндеттерін қамтиды.

«Қазақстан Республикасы Қарулы Күштері – мемлекеттің әскери қауіпсіздігінің кепілі» бөлімі:

1) Мемлекет қорғанысының конституциялық негіздері – Мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі Қазақстан Республикасы Конституциясының негізгі ережелері. Қазақстан Республикасы Қарулы Күштері, олардың құрамы және атқаратын қызметтерін;

2) Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің әскери рәміздері – Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің әскери рәміздері. Әскери бөлімнің жауынгерлік туы. Әскери анттың әскери қызметкерлерге қоятын талаптары. Әскери қызмет – Қазақстан Республикасы азаматтарының қасиетті борышы және міндеттерін;

3) Экстремизм және терроризмнің ұлттық қауіпсіздікке тигізетін салдары – Экстремизм түрлері: саяси, діни, экономикалық және экологиялық. Экстремизм, терроризм, олардың өзіндік сипаттары. Қазіргі әлемдегі террорлық қауіп-қатерлердің ұлғаю себептерін қамтиды.

«Қазақстан Республикасы Қарулы Күштері, басқа әскерлер және әскери құрылымдарының жалпыәскери жарғылары» бөлімі:

1) Қазақстан Республикасы Қарулы Күштері, басқа әскерлер және әскери құрылымдарының жалпыәскери жарғылары – Қазақстан Республикасы Қарулы Күштері, басқа әскерлер және әскери құрылымдарының жалпыәскери жарғылары, олардың әскери ұжым қызметі мен тұрмыс-тіршілігіндегі маңызы. Әскери қызметкерлердің жалпы міндеттері. Әскери атақ және айыру белгілерін;

2) Әскери қызметкерлер және олардың өзара қарым-қатынастары – Бастықтар және бағыныштылар, аға және кіші әскерилер, олардың құқықтары мен міндеттері. Әскери әдептілік ережесі және әскери қызметкерлердің тәртібі. Бұйрық, оны беру және орындау тәртібі. Бастықтарға және шені жоғарыларға мәлімдеме жасауды;

3) Әскери тәртіп, оның мәні мен мағынасы – Әскери тәртіп, марапаттау және жазалау. Әскери тәртіпті сақтау бойынша әскери қызметшілердің міндеттері. Сарбаздарға көрсетілетін марапат түрлері. Сарбаздарға берілетін тәртіптік жазалауларды қамтиды.

Қосымша

Орта білім беру ұйымдарында 9-сынып білім алушыларын қорытынды аттестаттаудан өткізу тәртібі туралы нұсқаулық

1-тарау. Жалпы ережелер

1. Аталған нұсқаулық негізгі білім деңгейінің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын жүзеге асыратын орта білім беру ұйымдарында (бұдан әрі – мектеп) 9-сынып білім алушыларының қорытынды аттестаттауын ұйымдастыру мен өткізу тәртібін (бұдан әрі – Нұсқаулық) анықтайды.

2. Нұсқаулық Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің 2008 жылдың 18 наурызындағы «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» №125 бұйрығына сәйкес әзірленді.

3. Аталған Нұсқаулықта төмендегідей анықтамалар қолданылады:

1) емтихан әкімшісі – мектеп директорының бұйрығымен тағайындалатын және осы Нұсқаулықта бекітілген тәртіппен білім алушылардың қорытынды аттестаттау емтихандарын ұйымдастыру мен өткізуге жауапты тұлға;

2) аттестаттау комиссиясы – білім алушылардың емтихан жұмыстарын тексеру және бағалау үшін мектеп директорының бұйрығымен тағайындалатын комиссия, оның құрамына мектептің пән мұғалімдері мен директордың орынбасары кіреді;

3) апелляциялық комиссия – емтихан нәтижелерімен келіспеген білім алушылардың өтініштерін қарастыру үшін мектеп директорының бұйрығымен тағайындалатын комиссия, оның құрамына мектептің пән мұғалімдері кіреді;

4) апелляция – алынған балл/бағаға келіспеу туралы дәлелдемелері көрсетілген білім алушының жазбаша өтініші негізінде оның нәтижелерін қайта қарау рәсімі;

5) білім алушыларды қорытынды аттестаттау – Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылдың 23 тамызындағы №1080 қаулысымен бекітілген білім берудің тиісті деңгейлерінің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында алдын ала қарастырылған оқу пәндерінің көлемін білім алушылардың меңгеру деңгейін анықтау мақсатында өткізілетін рәсім;

6) емтихан ережесін бұзу – қорытынды аттестаттауға қатысушылардың (білім алушылар, мектеп қызметкерлері мен басқа да қатыстырылатын тұлғалар) осы Нұсқаулықта бекітілген нормаларға қарама-қайшы әрекеттері;

7) ерекше жағдайды қамтамасыз ету – медициналық растаулары бар болған жағдайда емтихан өткізу кезінде ерекше білім беруге қажеттіліктері бар білім алушылар үшін жағдай жасау және ұйымдастыру;

8) емтихан комиссиясының төрағасы – білім алушылардың қорытынды аттестаттау емтихандарын ұйымдастыру мен өткізу үдерісіне басшылық жасайтын және осы Нұсқаулықта көрсетілген барлық рәсімдерді сақтай отырып, емтихандарды мектепте өткізуге жауапты тұлға;

9) емтихан комиссиясы – білім алушылардың қорытынды аттестаттауын өткізу үшін мектеп директорының бұйрығымен тағайындалатын комиссия, оның құрамына мектеп қызметкерлері кіреді;

10) емтихан жұмысы – білім алушының емтихан жауаптары жазылған құпия құжат;

11) емтихан материалдары – емтиханның әр пәні бойынша емтихан тапсырмалары бар құпия құжат.

4. Білім алушылардың қорытынды аттестаттауын ұйымдастыру Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің бұйрығымен бекітілген пәндер тізбесі мен өткізу формасына сәйкес жүзеге асырылады.

5. Қорытынды аттестаттау Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрінің оқу жылын аяқтау және орта білім беру ұйымдарында білім алушылардың қорытынды аттестаттауын өткізу туралы бұйрығымен бекітілген мерзімде өткізіледі.

6. Білім алушылардың қорытынды аттестаттауын ұйымдастыру мен өткізуге тартылған барлық қатысушылар оларға жүктелген міндетті тиісінше орындауға дербес жауапкершілік алады.

7. Мектеп барлық білім алушылар үшін тең жағдайда қорытынды аттестаттауды ұйымдастырады. Растайтын құжаттары бар болған жағдайда ерекше қажеттіліктері бар білім алушылар осы Нұсқаулықтың 1-қосымшасына сәйкес ерекше жағдаймен қамтамасыз етіледі немесе Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2008 жылдың 18 наурызындағы «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» №125 бұйрығына сәйкес қорытынды аттестаттаудан босатылады.

8. Білім алушылардың қорытынды аттестаттау нәтижелеріне мектеп қызметкерлері мүдделі жағдайда осы Нұсқаулықтың 2-қосымшасына сәйкес үлгі бойынша мүдделілігі туралы декларацияны толтыру қажет. Мүдделілік

туралы декларацияны толтырған тұлғалар емтихан, аттестаттау және апелляциялық комиссия құрамына қатыса алмайды. Мектеп қызметкерлері мүдделілігі туралы декларацияны емтиханның басталуына 1 ай уақыт қалғанда мектепке тапсыруы керек.

9. Мектептер білім алушылар санына қарай емтихан материалдарымен қамтамасыз етіледі.

10. Облыстық / қалалық білім басқармалары дайындаған емтихан материалдары жапсырылған түрде қалалық / аудандық білім басқармаларына жеткізіледі. Қалалық / аудандық білім басқармалары емтихан материалдарын жапсырылған түрде мектептерге жеткізеді.

11. Емтихан материалдарын аталған Нұсқаулықтың 3-қосымшасына сәйкес қабылдау-тапсыру актісі бойынша Емтихан комиссиясының төрағасы қабылдап алады.

12. Емтихан комиссиясының төрағасы Емтихан материалдарын қабылдап алған соң оны арнайы бөлінген кабинетке / қауіпсіз сақтау орнына қояды.

13. Емтихан нәтижелері емтихан материалдарын тексеруді аяқтаған соң келесі күні жарияланады.

14. Қорытынды аттестаттауды өткізген соң қорытынды аттестаттау құжаттары (акт, декларация, ведомость және басқалары) мектепте сақталуы керек. Даулы мәселелер туындаған жағдайда Білім басқармасы мектептен құжаттарды талап ете алады. Сақтау мерзімі – 1 жыл. Сақтау мерзімі аяқталған соң аталған құжаттар жойылады.

2-тарау. Білім алушылардың қорытынды аттестаттауын ұйымдастыру

1-параграф. Білім басқармасының міндеттері

15. Білім басқармасы:

1) білім алушылардың қорытынды аттестаттауын өткізуге арналған емтихан материалдарын бекітілген спецификацияларға сәйкес әзірлеу мен сараптауды;

2) 10% резервтік материалдарды есепке ала отырып, білім алушылар санына сәйкес емтихан материалдарын тираждау және қаптауды;

3) білім алушылардың қорытынды аттестаттауын ұйымдастыру үшін емтихан материалдарын мектептерге өз уақытында жеткізуді;

4) емтихан материалдарын әзірлеу мен жөнелту кезінде құпиялылық пен қауіпсіздікті;

5) емтихан материалдары мен осы Нұсқаулықтың 4-қосымшасына сәйкес емтихан бағасын және қорытынды бағаны қою ведомосінің электрондық формасын мектепке жіберуді;

б) білім алушылардың құрамы мен қорытынды аттестаттау нәтижелері бойынша ақпаратты жинақтау мен дайындауды қамтамасыз етеді.

16. Білім басқармасы қорытынды аттестаттауды өткізуге дейін және/немесе өткізгеннен кейін осы Нұсқаулыққа сәйкес білім алушылардың қорытынды аттестаттауын ұйымдастыру мен өткізуге қатысты емтихан материалдарының қауіпсіздігін сақтау талаптарының іс жүзіндегі сәйкестігіне орай мектептерді тексереді және қажеттілігіне қарай мектептерге ұсыныс жасайды.

2-параграф. Мектептің міндеттері

17. Білім алушыларды қорытынды аттестаттауға дайындау барысында мектеп Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрімен бекітілген құқықтық актілерді басшылыққа алады.

18. Емтихан, аттестаттау және апелляциялық комиссия құрамы мектеп директорының бұйрығымен бекітіледі.

19. Мектеп:

1) Білім басқармасына осы Нұсқаулықтың 5-қосымшасына сәйкес білім алушылардың құрамы мен таңдау пәндері бойынша тізімді жасап, қорытынды аттестаттау басталғанға дейін 2 айдан кешіктірмей жіберуді;

2) білім алушылардың қорытынды аттестаттауын өткізу барысында дәрігер/медбикелердің кезекшілігін ұйымдастыруды;

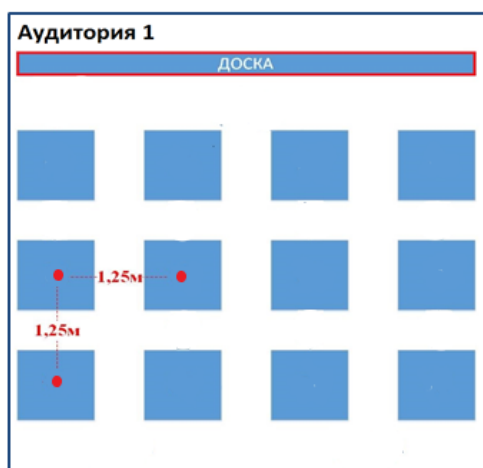
3) емтихан материалдарының қауіпсіздігін сақтауға арналған орын / кабинет, сондай-ақ білім алушылар санына сәйкес емтихандарды өткізуге арналған аудиторияларды дайындауды;

4) емтихан материалдары мен жұмыстарын 3 айдан кем емес уақытта сақтауды қамтамасыз етеді.

Сақтау мерзімі аяқталған соң емтихан материалдары мен жұмыстары жойылады.

18) Білім алушылардың қорытынды аттестаттауын өткізуге арналған аудиториялар келесі талаптарға сәйкес болуы керек:

1) әр білім алушыға арналған парта/орынның болуы, парта/орынның ортасынан келесі парта/орынның ортасына дейінгі ара қашықтық 1,25 метрден кем болмауы керек;

2) тиісті жарық, желдеткіш, дыбысоқшаулағыш және температуралық режимнің болуы;

- 3) әрбір білім алушының көру аймағында қабырға/электрондық сағаттың болуы;
- 4) тақтаның болуы;
- 5) қосымша кеңсе құрал-жабдықтарының болуы;
- 6) емтихан пәндері бойынша анықтамалық-танымдық ақпараттары бар стенд, плакат, әдебиеттердің жоқ болуы. Бар болған жағдайда оларды уақытша алып тастау немесе жауып қою керек.

3-параграф. Емтихан комиссиясының міндеттері

19) Емтихан комиссиясының құрамына Емтихан комиссиясының төрағасы, емтихан әкімшісі, аудитория кезекшілері, дәліз кезекшілері кіреді.

20) Емтихан комиссиясының төрағасы мектеп директоры болып табылады.

21) Мектеп директорының мүдделілігі немесе жұмыс орнында болмауы (іссапар, сырқаттанып қалу және с.с.) жағдайында Емтихан комиссиясының төрағасы ретінде директордың орынбасары тағайындалады, оған Емтихан комиссиясының төрағасы қызметі жүктеледі.

22) Емтихан комиссиясының төрағасы:

1) емтихан материалдарын қабылдауды, қауіпсіздікті сақтауды және құпиялылықты қамтамасыз етеді;

2) емтихан басталардан 40 минут бұрын емтихан материалдарын аудитория кезекшілеріне береді және осы Нұсқаулықтың 6-қосымшасында берілген үлгі бойынша берілген және қайтарылған емтихан материалдарын есепке алу ведомосіне сәйкес емтихан аяқталғанда қабылдап алады;

3) емтихан, аттестаттау және апелляциялық комиссия мүшелеріне қорытынды аттестаттауды ұйымдастыру бойынша нұсқама өткізеді және қауіпсіздік шараларын, емтихан материалдары мен рәсімдердің құпиялылығын сақтау туралы ақпараттандырады;

4) мектеп директорының бұйрығы негізінде білім алуға ерекше қажеттілікті керек ететін білім алушылар үшін арнайы жағдайды ұйымдастырады;

5) қорытынды аттестаттауды осы Нұсқаулық талаптарына сәйкес ұйымдастыру мен өткізуге қатысты жауапкершілікті мойнына алады;

6) емтихан, аттестаттау және апелляциялық комиссияның жұмысын ұйымдастырады;

7) қорытынды аттестаттау құжаттары, емтихан материалдары мен жұмыстарды жинау мен сақтауды жүзеге асырады;

8) білім алушылардың нәтижелері туралы мүдделі тараптарды өз уақытында ақпараттандырады.

23) Емтихан әкімшісі мектеп директорының орынбасарлары арасынан тағайындалады.

24) Емтихан әкімшісі:

1) қорытынды аттестаттау басталғанға дейін 2 айдан кешіктірмей білім алушылар құрамы мен таңдау пәндері бойынша тізім жасайды;

2) емтихан материалдарының қауіпсіздігін сақтауды және құпиялылықты қамтамасыз етеді;

3) емтихандарды өткізу үшін аудиторияларды алдын ала дайындайды;

4) аудитория мен дәліз кезекшілеріне нұсқама өткізеді, емтихан басталар алдында осы Нұсқаулыққа сәйкес олардың функционалдық міндеттерін түсіндіреді;

5) аудитория мен дәліз кезекшілерінің арасында міндеттерді бөледі;

6) білім алушылардың емтиханға қатысуын қамтамасыз етеді;

7) қатысқан/қатыспаған білім алушыларды белгілейді;

8) аудитория кезекшісі толтырған емтихан кезіндегі бұзушылықтарды тіркеу актілерін жинауды жүзеге асырады;

9) қорытынды аттестаттауды осы Нұсқаулықтың талапарына сәйкес ұйымдастыру мен өткізуді жауапкершілігіне алады.

25) Аудитория кезекшісі емтихан пәндерінен сабақ бермейтін мектеп мұғалімдерінің арасынан тағайындалды.

26) Аудиториялардағы кезекшілер саны 1 аудиторияға 1-2 кезекші болу есебімен анықталады. Емтиханда кезекшілер саны біреуден артық болса, әрқайсысының міндеттерін емтихан әкімшісі тең бөледі (мысалы, бір кезекші емтихан материалдары салынған пакетті ашу кезінде екіншісі аудиториядағы тәртіпті қадағалайды, бір кезекші нұсқама жүргізсе, екіншісі білім алушылардың тапсырмалар жинағындағы титул парағын дұрыс толтыруын бақылайды және с.с.).

27) Аудитория кезекшісі:

1) белгіленген аудиторияны емтихан басталғанға дейін дайындайды;

2) емтихан басталардан 40 минут бұрын берілген және қайтарылған материалдарды есепке алу ведомосіне қол қойып, Емтихан комиссиясының төрағасынан емтихан материалдарын алады және емтихан материалдарын алған сәттен бастап оның қауіпсіздігіне жауапты болады;

3) осы Нұсқаулықтың талаптарына сәйкес білім алушыларды орындарға отырғызады;

4) білім алушылардың көзінше емтихан материалдары салынған пакетті ашады, білім алушыларға емтихан материалдарын таратады;

5) емтихан басталғанға дейін 20 минут бұрын осы нұсқаулықтың 7-қосымшасына сәйкес білім алушыларға оқыту тілінде нұсқама жүргізеді;

6) емтиханның ұзақтығы туралы хабарлайды, тақтада емтиханның басталу және аяқталу уақытын көрсетеді;

7) емтихан өту кезінде тәртіпті бақылайды;

8) емтихан аудиториясынан шығып кетпейді, барлық емтихан уақытында шапшаңдық және ұқыптылық танытады (жалпы аудитория және қатарлар арасымен жүру). Білім алушылардың көшіріп немесе басқалардың назарын аударып отырмағанына көз жеткізу үшін бақылау жүргізеді;

9) осы Нұсқаулықтың ережелерін білім алушылардың бұзуы жағдайында емтихандағы бұзушылықтарды тіркеу актісін осы Нұсқаулықтың 8-қосымшасына сәйкес толтырады;

10) емтиханның аяқталуына 10 минут қалғанын ескертеді;

11) емтихан аяқталған соң білім алушылардың емтихан жұмыстарын жинап алады, жұмыстардың санын білім алушылардың көзінше тексереді, емтихан жұмыстарын пакетке салады және емтихан әкімшісіне береді.

28) Аудитория кезекшісіне:

1) емтихан жұмысының мазмұнын басталғанға дейін, өту барысында, емтихан өткеннен кейін оқуына;

2) емтихан басталғанға дейін, емтихан уақытында, емтихан өткеннен соң кез келген жолмен емтихан материалдарын тарату: беру, көшіру және басқа да әрекеттер жасауына;

3) мектеп директорының бұйрығына сәйкес қорытынды аттестаттауды өткізуге қатыстырылған тұлғалардан бөлек аудиторияға бөгде адамдардың кіруіне жол беруіне;

4) емтихан аудиториясынан шығуына;

5) емтихан өту барысында басқа жұмыстармен айналысуына (мысалы, компьютерде жұмыс жасау, білім алушылардың жұмысын тексеру);

6) емтихан өту барысында өзімен бірге ұялы телефон, анықтама материалдары, электрондық кітаптар, жазып алатын аудио/видеоқұрылғылар алып келуіне тыйым салынады.

29) Дәліз кезекшісі мектеп мұғалімдері/қызметкерлері арасынан тағайындалады. Дәлізде жыныстары әртүрлі кезекшілердің болуын қамтамасыз ету қажет.

30) Дәліз кезекшісі:

1) емтихан басталғанға дейін мектеп ғимаратындағы белгілі бір аумақты бақылауына алады;

2) емтихан өту кезінде дәлізде бөгде адамдардың және шудың болмауын қамтамасыз етеді;

3) аудиториядан білім алшылар шыққан жағдайда олармен бірге әжетханаға дейін және кері қайтқанша ілесіп жүреді;

4) дәліз кезекшісіне емтиханның өту барысында өзімен бірге ұялы телефон, анықтама материалдары, электрондық кітаптар, жазып алатын аудио/видеокұрылғылар және басқа да кез келген электрондық құралдар алуына тыйым салынады.

4-параграф. Аттестаттау комиссиясының міндеттері

31) Аттестаттау комиссиясының құрамына Емтихан комиссиясының төрағасы, сәйкес пәндер бойынша мектеп мұғалімдерінің арасынан тағайындалған аттестаттау комиссиясының мүшелері кіреді.

32) Аттестаттау комиссиясы бал қою кестелеріне сәйкес білім алушылардың емтихан жұмыстарын тексеруді жүзеге асырады.

33) Аттестаттау комиссиясының төрағасы келесі міндеттерді орындайды:

1) білім алушылардың емтихан жұмыстарын тексеру рәсімі басталар алдында аттестаттау комиссиясының мүшелеріне нұқсама өткізеді;

2) емтихан жұмыстарын тексеру және бағалау рәсімін ұйымдастырады;

3) әр күннің соңында емтихан жұмыстары сақталатын шкаф/ сейф / аудиторияға сүргі салады;

4) тексеру кезінде білім алушылардың емтихан жұмыстарының құпиялылығы мен қауіпсіздігін сақтауды қамтамасыз етеді.

34) Аттестаттау комиссиясының төрағасы білім алушылардың емтихан жұмыстарын тексеру мен бағалауды өткізуді ұйымдастыруға толықтай жауапты болады.

35) Аттестаттау комиссиясының мүшелері екі адамнан аз емес құрамда сәйкес пәндері бойынша топтарға бірігеді.

36) Аттестаттау комиссиясының мүшелері емтихан жұмыстарын тексеру рәсімінің алдында Аттестаттау комиссиясының төрағасынан білім алушылардың жұмыстарын жеке жауапкершілігімен алады.

37) Аттестаттау комиссиясының барлық мүшелері жұмыстарды тексереді.

38) Барлық білім алушылардың жұмыстарын бағалау балл қою кестесіне сәйкес тең жағдайда жүргізіледі.

39) Емтихан жұмыстары тексеріліп, емтиханның әр пәні бойынша балдар қойылғаннан кейін аттестаттау комиссиясының мүшелері білім алушылардың

балдарын ведомоске енгізуді жүргізеді. Ведомость басып шығарылады және аттестаттау комиссиясының мүшелері қолдарын қояды.

40) Емтихан барысында тәртіп бұзушылықтың болғанын білген жағдайда (көшіру, жұмыстарды ауыстыру және басқалары) аттестаттау комиссиясының мүшелері білім алушылардың нәтижелерінің күшін жою туралы шешім қабылдап, ведомоске сәйкес жазбаны енгізеді.

41) Аттестаттау комиссиясының мүшелері емтихан жұмыстарын тексеру барысында өздерінің тиісті міндеттерін орындауға дербес жауапты болады.

5-параграф. Апелляциялық комиссияның міндеті

42) Апелляциялық комиссияның құрамына Апелляциялық комиссия төрағасы, сәйкес пәндер бойынша мектеп мұғалімдерінің арасынан тағайындалған апелляциялық комиссия мүшелері кіреді.

43) Апелляциялық комиссия төрағасы келесі міндеттерді орындайды:

1) апелляцияны өткізу кезінде тәртіптің сақталуын бақылауды жүзеге асырады;

2) апелляция басталар алдында апелляциялық комиссия мүшелеріне түсіндіру жұмыстарын жүргізеді;

3) осы Нұсқаулықтың 9-қосымшасына сәйкес үлгі бойынша апелляциялық комиссия отырысының хаттамасына қол қояды;

4) қабылданған шешім туралы аттестациялық комиссияны ақпараттандырады.

44) Апелляциялық комиссия төрағасы апелляция рәсімін ұйымдастыру мен өткізуге толықтай жауапты болады.

45) Апелляциялық комиссия мүшелері келесі міндеттерді орындайды:

1) нәтижелер жарияланғаннан кейін келесі күннің соңына дейін осы Нұсқаулықтың 10-қосымшасына сәйкес білім алушылардан апелляцияға өтініштер қабылдайды;

2) білім алушылардың тек қана нақты негізделген сұрақтары бойынша өтініштерін қарайды;

3) қойылған балдар / бағалардың сәйкестігі туралы шешім қабылдайды. Тапсырмаларда техникалық қателер болған жағдайда білім алушылардың пайдасына шешім қабылдайды;

4) апелляциялық комиссия отырысының хаттамасын толтырады және қол қояды.

46) Білім алушының өтініші бойынша апелляциялық комиссия мүшелері нақты шешім қабылдай алмаған жағдайда Апелляциялық комиссия төрағасы соңғы шешімді қабылдау құқығына ие болады.

47) Апелляциялық комиссия шешімі емтихан және қорытынды бағаларды қою кезінде ескеріледі.

48) Апелляциялық комиссия шешімі соңғы шешім болып табылады және қайта шағымдануға жатпайды.

6-параграф. Білім алушылардың құқықтары мен міндеттері

49) Білім алушылардың:

1) емтихан кезінде дәліз кезекшісімен бірге аудиториядан шығуларына;
2) жеке парта/орынмен, емтихан материалдарымен қамтамасыз етілулеріне;

3) емтихан жұмысына қойылған нәтижеге келіспеген жағдайда нәтижелер жарияланғаннан кейінгі келесі күні Нұсқаулықтың 10-қосымшасында бекітілген үлгіге сәйкес апелляциялық комиссияға өтініш берулеріне құқықтары бар;

50) Білім алушылар:

1) осы Нұсқаулықта бекітілген тәртіп нормаларын сақтауға;
2) емтиханға бөлінген уақыт аяқталғанда емтихан жұмысын тапсыруға міндетті.

51) Білім алушыларға:

1) емтиханда тыйым салынған заттарды қолдануларына (анықтама материалдары, ұялы телефон мен сыртқы байланысты, сақтау және деректерді іздеуді қамтамасыз ететін басқа да кез келген электрондық құрылғыларды, т.б.);

2) сөйлесулеріне, орыннан орынға ауысып отыруларына, емтихан материалдарын алмастыруларына, көшірулеріне, аудиторияға шпаргалка алып кірулеріне, шпаргалка, оқулықтар мен басқа да әдістемелік әдебиеттерді қолдануларына тыйым салынады.

52) Осы Нұсқаулықта бекітілген нормаларды бұзған жағдайда емтихан комиссиясының шешімімен білім алушы аудиториядан шығарылады, емтихан жұмысының нәтижелері күшін жояды.

Орта білім беру ұйымдарында 9-сынып
білім алушыларының қорытынды аттестаттауын
өткізу тәртібі туралы Нұсқаулықтың
1-қосымшасы

**Ерекше қажеттілігі бар білім алушыларды ерекше жағдайлармен
қамтамасыз ету**

1. Растайтын құжаттары болған жағдайда (дәрігерлік-кеңестік комиссияның қорытындысы (бұдан әрі – ДКК), тұрғылықты жері бойынша медициналық-әлеуметтік сараптама қорытындысы (бұдан әрі – МӘС) немесе мамандандырылған медициналық ұйым анықтамасы) туа біткен немесе жүре пайда болған сырқаттары бар (уақытша еңбекке жарамсыздық, мүгедектік) білім алушылар үшін ерекше жағдай ұйымдастырылады.

2. Ерекше жағдайды қамтамасыз ету бойынша рәсімнің мақсаты – білім алушылар өздерінің жетістіктерін мойындай алулары үшін стандартталған бағалауға қажетсіз барлық кедергілерді жою. Әр пән үшін белгілі бір ерекше жағдайдың түрін таңдауға болады.

3. Ерекше жағдайды ұйымдастыру қағидалары:

3.1 Нәтижелер жетістіктердің шынайы көрсеткіші болуы үшін барлық білім алушылар жалпы балл қою кестесіне сәйкес бағаланады.

3.2 Ерекше жағдайды ұйымдастыру рәсімі басқа білім алушыларға қарағанда әділетсіз артықшылықтарды ұсынбауы қажет.

3.3 Ерекше жағдайды ұйымдастыру рәсімі бағалау құзыреттілігіне күмән туғызбау керек, яғни кейбір пәндер бойынша шектеулер болады (мысалы, оқылым бағалау пәні болып табылатын емтихандарда білім алушы дауыстап оқып берушінің көмегін пайдаланбауы қажет).

3.4 Білім алушыны ерекше жағдаймен қамтамасыз ету рәсімінің сәйкестігін мектеп анықтау қажет. Егер сәйкес болатын болса, білім алушының белгілі бір қажеттілігіне қатысты қандай ерекше жағдайдың түрі ұсынылатындығын анықтау керек.

3.5 Барлық өтініштер жекелей тәртіппен қаралады.

3.6 Білім алушы үшін ерекше жағдайды ұйымдастыруды мақұлдау туралы шешімді мектеп директоры қабылдайды.

4. Ерекше жағдайдың түрлері:

4.1 Қосымша уақыт: емтиханды аяқтау үшін әрбір білім алушыға берілетін қосымша уақыт жалпы емтихан ұзақтығының 25 %-ын құрайды. Қосымша уақыттың саны емтихан соңындағы білім алушының жалпы жағдайының дәрежесіне қарай анықталады.

4.2 Оқып берушінің көмегі: білім алушыға сұрақтарды оқып беретін жауапты тұлға.

4.3 Хашының көмегі: білім алушы үшін оның жауаптарын жазып беретін жауапты тұлға.

4.4 Демалу үшін бақылауға алынатын үзіліс: білім алушының демалуы үшін емтиханды тоқтату. Бұл уақыт емтихан ұзақтығына кірмейді.

Жұмысты орындауға тұрақты немесе уақытша қабілетсіздігі байқалатын білім алушылар бақылауға алынатын үзіліс алуға құқылы. Бақылауға алынатын үзілісті емтихан өтіп жатқан аудиторияда/ аудиториядан тыс жерде өткізуге болады.

4.5 Жекелеген кезекшілік: басқа білім алушылардың мазасын алмау мақсатында кезекшімен бірге білім алушыға қолжетімді жағдайлармен жеке кабинетте ұйымдастыралады.

4.6 Лупаларды қолдану: көру қабілеті бұзылған немесе көру арқылы қабылдауында қиындықтары бар білім алушыларға лупа/үлғайтқыш әйнектерді қолдануларына рұқсат етіледі.

4.7 Түстердің атауы: түстерді айыра алмайтын білім алушылар аудитория кезекшілерінен түстердің атауын сұрай алады, бірақ кезекшінің қандай да бір қосымша ақпаратты айтуына болмайды.

5. Оқып берушінің көмегі келесі жағдайларда:

5.1 Тұрақты немесе уақытша көруі бұзылған жағдайда;

5.2 Оқылым дағдысын (сөздерді дұрыс дыбыстау, оқу шапшаңдығы, түсіну) мектеп психологі, осы саладағы маман (мысалы, логопед) тексеріп, оқып берушінің көмегінің қажеттілігін растаған жағдайда ұсынылады.

6. Оқылым дағдысы тексерілетін емтихандарда оқып берушінің көмегі ұсынылмайды. Бұл жағдайда білім алушыға қосымша уақыт беріледі.

7. Оқып беруші мектеп мұғалімдерінің арасынан тағайындалады. Білім алушының пән мұғалімі, туыстары, достары мен құрбы-құрдастары оқып беруші бола алмайды.

8. Басқа білім алушылардың мазасын алмау үшін білім алушы оқып берушімен бірге емтиханды жеке кабинетте тапсырады. Оқып беруші кезекші ретінде әрекет ете алмайды, сондықтан жеке кезекші талап етіледі.

9. Оқып беруші:

9.1 Жаза алмайды, алайда білім алушыға бұл рұқсат етілсе, оқып беруші жазып та, оқып та бере алады.

9.2 Білім алушының сұрағы мен жауабы жазылғанға дейін қанша талап етілсе, сонша оқу керек.

9.3 Ешқандай сөздің мағынасын түсіндірмеуі керек.

1) символдардың мәнін түсіндірмеуі қажет (мысалы, 2^2 екінші квадраты екі түрінде оқылмайды, ол тек символды көрсетеді).

2) қай сұрақтарға жауап беру қажеттігін, келесі сұраққа қашан ауысу керектігін немесе сұрақтарға жауап беру реттілігін айтпауы қажет.

3) Цифрлармен берілген сандарды оқуы қажет (мысалы, 252 – «екі жүз елу екі», бірақ оқу алдында оны көрсету керек). Цифрды сөзбен жазу керек жағдайдарда ғана бұлай жасауға болмайды (мысалы, «3675 санын сөзбен жазыңыз»).

4) Сұрақтағы сөзді әріптеп оқу талап етілсе, оқи алады. Бірақ басқа жағдайдарда сөздерді әріптеп оқуға болмайды.

10. Хатшының көмегі келесі жағдайларда ұсынылады:

10.1 Білім алушы жазбаша жауапты басқа жолдармен ұсына алмайтын жағдайда кейбір белгілі бір пәндер бойынша хатшының көмегіне рұқсат етіледі.

10.2 Тұрақты физикалық еңбекке жарамсыздық немесе жарақаты бар, сондай-ақ жас ерекшелігіне қарай жазу шапшаңдығы (минутына жазатын сөзі) ортадан төмен немесе қосымша уақыт берілген жағдайда да жазуға үлгере алмайтын білім алушыларға хатшының көмегі рұқсат етіледі.

11. Жазу дағды ретінде ескерілетін болса, білім алушыға сөздердің дұрыс жазылуы мен жазу үшін пунктуация айтылады. Сөз ағыны/жазбаша мәтінді қайта тыңдауға көмектесетін жазба жүргізуге болады. Жауаптан соң жазбаны қайта тыңдап, сөздің дәл жазылуын тексеруге мүмкіндік болады. Мұндай жағдайда 100 % қосымша уақыт талап етіледі.

12. Хатшы мектеп мұғалімдерінің арасынан тағайындалады. Білім алушының пән мұғалімі, туыстары, достары мен құрбы-құрдастары хатшы бола алмайды.

13. Білім алушы хатшымен бірге басқа білім алушылардың мазасын алмау үшін емтиханды жеке кабинетте тапсырады. Хатшы кезекші ретінде әрекет ете алмайды, сондықтан жеке кезекші талап етіледі.

14. Хатшы:

14.1 Білім алушының айтқан сөздерін мұқият жазып алып отыру керек.

14.2 оқып бере алмайды, алайда білім алушыға бұл рұқсат етілсе, хатшы жаза да, оқи да алады.

14.3 Білім алушының өтініші бойынша жазбаның бөлігін оқып бере алады, бірақ пікір білдірмейді.

14.4 Білім алушының нұсқауы бойынша сурет салуға немесе карта, диаграмма, сызба қосуы керек.

14.5 Жауап толық болмаса, іс жүзінде білім алушыға көмектеспеу немесе сыбырламау керек.

14.6 Қай сұрақтарға жауап беру қажеттігін, келесі сұраққа қашан ауысу

керектігін немесе сұрақтарға жауап беру реттілігін айтпауы қажет.

Орта білім беру ұйымдарында 9-сынып
білім алушыларының қорытынды аттестаттауын
өткізу тәртібі туралы Нұсқаулықтың
2-қосымшасы

МҮДДЕЛІЛІК ТУРАЛЫ ДЕКЛАРАЦИЯ

Мүдделі қызметкер	_____ (Тегі, Аты, Әкесінің аты)
Лауазымы	1. _____ _____ (мектептің атауы) 2. _____ _____ (лауазымы)
Мүдделі пәні	мектепте емтихан та <input type="text"/> –
Білім алушы	_____ (Тегі, Аты, Әкесінің аты, туған жылы) _____ (мектептің атауы) _____ сыныбының _____ оқушысы _____ _____
Өзара байланысы	Білім алушы _____ (туыстық қатынасы: ұлы, қызы, немересі, _____ (жиен және т.б.; досымның, танысымның өтініші бойынша және т.б.)
_____ (күні)	_____ (мүдделі қызметкердің қолы)

Осы Мүдделілік туралы декларацияға қол қоя отырып, Қызметкер осы мектепте білім алушының емтихан тапсыруы кезінде қандай да бір артықшылықтар, жеңілдіктер және тағы басқа сияқты өзінің қызметтік жағдайын пайдаланбау туралы міндетті қабылдайды.

Орта білім беру ұйымдарында 9-сынып
білім алушыларының қорытынды аттестаттауын
өткізу тәртібі туралы Нұсқаулықтың
3-қосымшасы

Білім алушыларды қорытынды аттестаттаудың емтихан материалдарын қабылдау-тапсыру актісі

_____ атынан _____ облысының/қаласының білім басқармасы тапсырды, ал _____ атынан _____ мектебінің Емтихан комиссиясының төрағасы және емтихан әкімшісі білім алушылардың қорытынды аттестаттау материалдарын қабылдады.

Емтихан комиссиясының төрағасы және емтихан әкімшісі жалпы саны _____ (санмен және жазбаша) дана емтихан материалдары салынған қорапты /пакетті Білім басқармасының өкілінен жергілікті уақытпен _____ сағат _____ минутта _____ (қабылдау/тапсыру орнын көрсету қажет) қабылдап алды.

Жалпы саны _____ дана қораптың/пакеттің сырты бүлінбеген.

Тапсырдым

Білім басқармасының өкілі

_____
(ТАӘ, қолы)

Күні _____

Емтихан әкімшісі

_____
(ТАӘ, қолы)

Күні _____

Қабылдадым

Емтихан комиссиясының төрағасы

_____
(ТАӘ, қолы)

Күні _____

Орта білім беру ұйымдарында 9-сынып
білім алушыларының қорытынды аттестаттауын
өткізу тәртібі туралы Нұсқаулықтың
4-қосымшасы

Емтихан және қорытынды бағаларды қою ведомосінің үлгісі

	Білім алушының ТАӘ (толығымен)	Ба лл	Емтихан бағасы (жазбаша)	Қорытынды бағасы (жазбаша)

Орта білім беру ұйымдарында 9-сынып
білім алушыларының қорытынды аттестаттауын
өткізу тәртібі туралы Нұсқаулықтың
5-қосымшасы

Қорытынды аттестаттауға қатысу үшін білім алушылардың тізімін жасау тәртібі

1. Мектептер білім алушылардың қорытынды аттестаттауға қатысу тізімін электрондық және/немесе баспа үлгіні қолдана отырып дайындаулары қажет. Тізім тек нақты ақпараттардан тұруы керек. Осы ақпараттың негізінде Білім басқармасы емтихан тапсыратын білім алушылардың құрамын анықтайды.

2. Мектептер тізімді емтиханның басталуына екі ай қалғанда Білім басқармасына жіберулері қажет.

3. Тізімде келесі деректер толтырылуы тиіс:

Білім алушының ТАӘ	СН	оқыту тілі	сынып	сынып	Литер сыныптар	1мінде тті пән	2мінде тті пән	3мінде тті пән	Таңдау пәні
2		4	5	6	7	8	9	10	11

1) Білім алушының ТАӘ: білім алушының атын, тегін, әкесінің атын құжатына сәйкес толтырыңыз.

2) ЖСН: білім алушының ЖСН құжатына сәйкес толтырыңыз.

3) Оқыту тілі: қазақ тілінде оқытатын сыныптар үшін «Қазақ», орыс тілінде оқытатын сыныптар үшін «Орыс», оқыту тілі басқа тілдегі сыныптар үшін сәйкес тілді толтырыңыз.

4) Жынысы: ер балалар үшін «Е», қыз балалар үшін «Ә».

Орта білім беру ұйымдарында 9-сынып
білім алушыларының қорытынды аттестаттауын
өткізу тәртібі туралы Нұсқаулықтың
6-қосымшасы

Берілген және қайтарылған емтихан материалдарын есепке алу ведомосі

Мектеп атауы, қала/ауыл _____
Сынып _____ Күні _____

	Пән	Аудитория кезекшісінің ТАӘ	Берілді	Қабылда дым (қолы)	Қайтарылды	Қайтард ым (Қолы)
			Емтихан материалдары салынған пакет (дана)		Емтихан материалдары салынған пакет (дана)	

Бердім/ қабылдадым _____
(қолы) (Емтихан комиссиясының төрағасы)

Орта білім беру ұйымдарында 9-сынып
білім алушыларының қорытынды аттестаттауын
өткізу тәртібі туралы Нұсқаулықтың
7-қосымшасы

Білім алушыларға арналған нұсқама

Білім алушылар тәртіптің барлығына ортақ екендігін түсінулері үшін,
аудитория кезекшілері осы нұсқаманы емтиханның басында дауыстап оқып
бергендері жөн.

Емтихан басында

- Білім алушылардың барлығы орындарға отырғызу сызбасына сәйкес отырғанына көз жеткізіңіз.
- Білім алушылардың тек рұқсат етілген заттарды алғанын тексеріңіз.
- Емтихан материалдарының жинағы салынған қаптамалардың дұрыс және бүтін екендігіне көз жеткізіңіз. Егер қаптамалар ашылған немесе бүлінген жағдайда, «Емтихан материалдары бар қаптаманың бүлінгені немесе ашылғаны туралы» үлгіні толтырып, жібергеніңіз дұрыс.
- Білім алушылар өз орындарына отырған соң, материалдар салынған қаптаманы олардың көзінше ашып, әрбір білім алушының үстеліне басты бетті үстіне қарата қойыңыз.
- Берілген тәртіппен келесі нұсқаманы оқып беріңіз. Тік жақшаларда ([ ]) берілген мәтіндерді дауыстап оқу қажет емес, ол сізге арналған мәліметтер.

Қадам	Не айту керек
	Сіздер емтихан шарты мен қойылған тәртіпті назарға алғандарыңыз жөн. Сіздерге сөйлеуге, көмек сұрауға, аудиториядағы басқа білім алушыға көмектесуге болмайды. Сұрақтар туындаған жағдайда Сіз қолыңызды көтеріп, кезекшінің Сізге келуін күтіңіз. Кезекші тапсырманың мазмұнына қатысты сұрақтарға жауап бере алмайды. Егер аудиториядан шыққыңыз келсе, қолыңызды көтеріңіз.
	Сіз рұқсат берілмеген заттарды қолдана алмайсыз. Егер Сіздің қолыңызда ұялы телефон немесе басқа да электрондық құрылғылар сияқты рұқсат берілмеген заттар болса, қазір тапсырыңыз. Олай болмаған жағдайда Сіздің нәтижелеріңіз жарамсыз болып саналады.
	Сіздер бұл жерде [емтихан немесе пәнді айтыңыз] емтиханын тапсыру үшін отырсыздар. Үстелдеріңізде тапсырмалар жинағы бар. Мен рұқсат етпегенше, бірінші бетті ашуға болмайды.
	Сіздерде тапсырмалар жинағынан бөлек: <ul style="list-style-type: none"> • қалам • қарындаш • сызғыш, өшіргіш • [спецификацияға сәйкес басқа да құрылғылар, мысалы, калькулятор] болуы мүмкін.
	Қажетті пән бойынша қолдарыңызда дұрыс жинақтың болуын тексеріңіз және бастапқы беттегі нұсқаманы оқып шығыңыз [Тапсырмалар жинағының бастапқы бетіндегі нұсқаманы дауыстап оқып беріңіз].
	Көк қаламмен анық жазыңыздар. Жауаптардағы қателерді түсінікті болатындай таза, ұқыпты түзетіңіздер. Корректорды қолдануға болмайды. Мектеп тарапынан берілген шимай дәптерді қолдануларыңызға болады.
	Тапсырманың бастапқы бетіне өздеріңіздің аты-жөндеріңізді толтырыңыздар.
	Емтихан тапсырмаларын орындау үшін Сіздердің [емтиханның ұзақтығын көрсетіңіз] минуттарыңыз бар. Емтиханның басталуы [емтиханның басталуын көрсетіңіз] және емтиханның аяқталуы [емтиханның аяқталуын көрсетіңіз]. Емтиханның аяқталуына 10 минут қалғанда мен сіздерге айтамын. Тапсырмалар жинағын ашып, бастауларыңызға болады [барлық тапсырмалар жинағын қарап шығуға білім алушыларға қосымша уақыт бермеуіңіз керек].

Сіз білім алушыларға емтихан аяқталуына **10 минут** қалғанда ескертуіңіз керек.

Емтихан соңында

• Емтихан соңында келесі нұсқаулықтарды ретімен дауыстап оқыңыз. Білім алушылар сіз барлық жинақтарды, шимай қағаздарды жинап алғанша, өз орындарында қалулары керек.

• Сіз барлық жинақтарды, шимай қағаздарды жинап алғаннан кейін білім алушылар аудиториядан шыға алады.

Қадам	Не айт керек
1	Емтихан аяқталды.

2	Жазуды тоқтатыңыз. Қаламдарыңызды үстел үстіне қойыңыздар.
3.	Емтихан ережесін сақтап, тыныштық сақтауларыңызды өтінеміз!
4.	Аудиториядан шығуға рұқсат етілмейінше, өз орындарыңызда қалып, тыныштықты сақтаңыздар!

Орта білім беру ұйымдарында 9-сынып
білім алушыларының қорытынды аттестаттауын
өткізу тәртібі туралы Нұсқаулықтың
8-қосымшасы

**Емтихандағы бұзушылықты тіркеу туралы
АКТ**

Аудитория кезекшісі толтырады

Мектеп	
Пән	

Бұзушылық	
	Білім алушы бір-бірімен сөйлесті
	Білім алушы бір орыннан басқа орынға ауысты
	Білім алушы емтихан материалдарын ауыстырды
	Білім алушы бір-бірінен көшірді
	Білім алушы шпаргалка/оқулық/басқа да әдістемелік әдебиетті қолданды
	Білім алушыларда тыйым салынған заттар болды/немесе қолданды
	Білім алушы дөрекі сөздерді қолданды
	Қызметкерлер заңсыз әрекеттер жасады
	Басқа (көрсету): _____

Білім алушының аты

Аудитория кезекшісі

(кезекшінің АТЖ)

_____

(Қолы)

Орта білім беру ұйымдарында 9-сынып
білім алушыларының қорытынды аттестаттауын
өткізу тәртібі туралы Нұсқаулықтың
9 - қосымшасы

**Апелляциялық комиссия отырысының
хаттамасы**

«_____» _____ **20** _____ жыл

Апелляциялық комиссия құрамында:

Комиссия төрағасы _____ (АЖТ)

Комиссия мүшелері:

1. _____ (АЖТ)

2. _____ (АЖТ)

3. _____ (АЖТ)

Білім алушының апелляциялық шағымын қарады

(АЖТ)

сынып _____ оқыту тілі _____

№	Пә қ	Аттестациялық комиссияның тексеруі бойынша балл	Апелляциялық комиссияның тексеруі бойынша қосылған балл	Қорыт ынды балл	Ескерт у

Тексеру нәтижесі бойынша апелляциялық комиссия **ШЕШТІ:**

_____

Қабылданған шешімнің қысқаша негіздемесі

_____

Апелляциялық комиссия төрағасы

Комиссия мүшелері:

_____

_____

_____

_____

Таныстым _____

Емтихан комиссиясы төрағасының

Таныстым _____

Білім алушының қолы

қолы

«_____» _____ **20** _____ ж.

Орта білім беру ұйымдарында 9-сынып
білім алушыларының қорытынды аттестаттауын
өткізу тәртібі туралы Нұсқаулықтың
10-қосымшасы

Апелляциялық комиссия төрағасына

сынып _____ білім алушысынан

Фамилиясы _____

Аты _____

Тегі _____

АРЫЗ

Апелляциялық комиссия отырысында пән бойынша емтихан нәтижесін
қарауыңызды сұраймын.

_____ емтихан тапсырған күні

_____ емтихан тапсырған уақыты

_____ мектеп атауы

_____ оқыту тілі

_____ «__» _____ 20__ ж.

(қолы)

Мазмұны

Жалпы ережелер	3
1 Мектепалды даярлық топтарында және сыныптарында тәрбиелеу-оқыту процесін ұйымдастыру ерекшеліктері	48
2 Жалпы білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысының ерекшеліктері	54
3 2012 жылғы МЖМБС және 2013 жылы енгізілген оқу бағдарламалары бойынша оқитын мектептерде білім беру процесін ұйымдастыру ерекшеліктері (11- сынып)	65
4 Жаңартылған білім мазмұны бойынша білім беру процесін ұйымдастыру ерекшеліктері (1-4, 5-9, 10 - сыныптар).	114
5 Шағын жинақты мектептерде оқытудың ерекшеліктері	263
6 Мамандандырылған білім беру ұйымдарында оқытудың ерекшеліктері	282
7 Кешкі мектептердегі оқу-тәрбие жұмысының ерекшеліктері	291
8 Инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын жалпы білім беру ұйымдарындағы оқытудың ерекшеліктері	303
9 Арнайы білім беру ұйымдарындағы оқытудың ерекшеліктері	323
10 Білім беру ұйымынан тыс оқытудың ерекшеліктері	338
11 Қазақстан республикасының жалпы орта мектептерінде балаларға қосымша білім беру ерекшеліктері	340
12 Орта білім беру ұйымдарында жан басына бөлінетін нормативтік қаржыландыруды іске асыру ерекшеліктері	353
Қосымша	359

**2019-2020 оқу жылында Қазақстан Республикасының
жалпы орта білім беретін ұйымдарында
оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы**

Әдістемелік нұсқау хат

Басуға 19.06.2019 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 48.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«БІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Нұр-Сұлтан қ., Мәңгілік Ел даңғылы 8, «Алтын Орда» БО, 15-қабат.